ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԱԽ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ Ա. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀՐԱՒԷՐԱԾ ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏ. 30–ԻՆ, «21–ՐԴ ԴԱՐ» ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆԿԱԽ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ Ա. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀՐԱՒԻՐԱԾ ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ ՀԱՄԱԽՄԲԱԾ Է ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ՄԱՍԸ ՀԱՂԱՐ ՀՈԳԻ ԸՍՏ ՏԵՂԱՑՈՂ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ, ՅԻՇՈՒՄ ՀԱՂԱՐ՝ ԸՍՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳ. ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻՆ: ՅՈՒՑԱՐՆԵՐԸ ՈՐՈՆՔ ՈՒՂՂՈՒԱԾ ԵՆ ԴԷՊԻ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՊԱԼԱՏԸ, Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ ՊԱՀԱՆՋՈՂ ԼՈՒՐՆԵՐԸ ԱՐՁԱԿԱԾ ԵՆ: ԱՆՈՆՑ ԿԱՐԴԱԽՕՍՆԵՐԷՆ ԷԻՆ «ՆԱ՝ ՈՐ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀԵՏ Է, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԷՄ Է», «ՊԱՀԱՆՋՈՒՄ ԵՆՔ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ», «ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՂԱՔՈՒՄ» ԵԼՆ.:

ԱՅՍ ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԸ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱԾ Է ՀԱԿԱՌԱԿ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԵՐՈՒ ԲՈԼՈՐ ՏԻՊԵՐՈՒՆ, ՀԱԿԱՌԱԿ ՆԱԵԼ ԵՐԵՒԱՆ ՍԱՀՈՂ ՊԱՀԱՒՈՐ ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՓԱԿՈՒՄԻՆ ՈՒ ԺՈՂՈՒՐԴԸ ՍԱՓԱՒՈՐԵԼՈՒ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԼԱՆՔԵՐՈՒՆ: ԱՅՍ ԱՄԲՈՂՋԸ ԱՐԴԵԼՔ ՉԵՆ ԵՐԱԾ, ՍԱԿԱՅՆ ՈՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ԿՈՂՄԵՐԷՆ ՅՈՒՑԱԲԵՐՆԵՐ ՓՈԹԱՆ ԵՐԵԱՆ, Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԵՒ ԻՐ ՎԱՐՉԱԿԱԶՄԻՆ ԴԷՄ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԲՈՂՔԻ ՉԱՓԱԾՈՒՄԸ ԻՐԱԳՈՐԾԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄՈՎ:

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ ՍԿԱԾ ՀԱՒԱՔԻՆ ԵԼՈՒՅԹ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐԸ ԽՈՍԱԾ ԵՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐԱ–ՆԽՈՒԹԵԱԿԱՆ ԾԱՆՐ ՎԻՃԱԿԻՆ ՄԱՍԻՆ, ԴԼԽԱՒՈՐԱԲԱՐ ՄԵՂԱԴՐԵԼՈՎ ՆԱԽԱԳԱՀԸ, ԳՈՐԾՈՂ ԿԱՌԱՒԱԿՈՒԹԻՒՆԵՐՆ ԱԼ ԻՐԵՆՑ ԼՐԱՒԹԵԱՄԲ ԱՆՈՐ ՊԱՏՃԱՌ ՄԵԶԱԿԻՑ ՄԱՆԱՆՁՆԵԼՈՎ: Ա. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ ԻՐ ԿԱՐՃ ԵԼՈՒՅԹԻՆ ՄԷՋ ԱՆԴՐԱԴԱՐՁԱԾ Է ԱՐՏԱՔԱՂԹԻՆ, ԶՈՒԶԱՀԵՌ ՄԸ ԴԱՐՁՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԵՐՈՒ ԵՒ ԵՐԻՏԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՎԱՐԱԾ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԵՒ: ԱՆ ԸՍԱԾ Է ԹԷ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ ՆԱԽԿԻՆ 3·5 ՄԻԼԻՈՆԷՆ ՓՈՔՐԱՑԷՆ ԱՅՍՕՐ 1·5 ՄԻԼԻՈՆ ՄԱՐԴ ՄՆԱՑԱԾ Է: ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԸ ՉԱՐՈՒՆԱԿՈՒԱԾ Է ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՆԱՍԱՒԱՅՐԷՆ ՄՕԱ: ՊԵՐԱՍԱՆ Կ. ՋԱՆԻԲԷԿԵԱՆ ԵՒ ՊԱՀՈՒՆ ՍՊԱՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱ–ԳԱՀ Դ. ՄԱՇՏՈՑԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ ԵՆ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՆԱՍԱՒԱՅՐԸ, ՈՒՐ ԱՆՈՆՔ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԻՆ ՅԱՆՁՆԱԾ ԵՆ ԱՆՈՐ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԻՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԻ ՊԱՀԱՆՋԸ: ԱՊԱ ԿԱՊՄԱԿԵՐՊԻՉՆԵՐԸ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԱԾ ԵՆ ՅՐՈՒԼ, ԽՈՍՏԱՆԱԼՈՎ ԿԻՐԵՆՔ ՄԵՂԱԴՈՅՆ ԲՈՂՔԻ ՉԱՐԺՈՒՄԸ ԻՐԱԳՈՐԾԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄՈՎ:

ՅԱՈՋԻԵՅՔԸՆ ՓԸԷՍ ՄԱՄՈՒԼԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ, ԱՅՍ ՀԱՒԱՔԷՆ ԵՒՔ ՅԱՅՆԻՆ ԿԱՊՄԱԿԵՐՊԻՉԸ՝ Ա. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ Է ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ, ԸՍՏ ՈՐՈՒ ՅԱՅՆԸ ԱՐԴԻԼՈՒԱԾ ԷՐ: ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԵՐԸ ԸՍԱԾ Կ'ԸԼԼԱՅ ՆԱԵՒ ՈՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՈՒ A1TV ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ԿԱՅԱՆԻ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐԷՆ ՄԷԿՆ ԱԼ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ԵՆ: ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ ԴԵՌ ՅԱՏԱԿ ՉԵՆ: ՆԱԽՔԱՆ ՀԱՒԱՔԸ, Ա. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ ԴԻՄԱԾ ԷՐ ՌՈՒՍ ՕԼԻԳԱՐԽԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ, ՄԸՐՈՒԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ ՈՐ ԻՆՔ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԱՏԱՏԿՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԻ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 30 / 31)

ԼՂՀ

ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒՄԻ

ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀ Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ԴԷՄ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻ ԴՈՐԾԻՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ, ՈՐ ՊԷՏՔ Է ՉԱՐՈՒՆԱԿՈՒՒԻ ՀՈԿՏ. 30–ԻՆ, ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է ՄԻՆՉԵՒ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 2: ԼՂՀ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՈՒ ՄԱՐԴԻԿ ՀԱՅԿԱԶՆԵԱՆ ՀԱՅՏՆԱԲԱՐԵՑ, ԹԷ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻ ԴՈՐԾԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ՄԱՐԴԻԿՆԵՐԸ ՀՈԳԵԿՈՉ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՑՈՒՑԱԲԵՐԵՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵՆ:

Հ. ՍԱՍՈՒՆԵԱՆԻ ՊԱՐԱԳԱՆ

Լոս – Անճելըսի ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԲԱՐԵՐԱՐ ԱՏԵՆԸ ՀԵՐԹԱԿԱՆ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԵՆԹԱՐԿԱԾ Է ՀԱՄԲԻԿ ՍԱՍՈՒՆԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎՃԻՌԸ, ԸՆԴԱՌԱՋԵԼՈՎ ԱՆՈՐ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՋԱՐԼԳ ՍԵՒԼԱՅԻ ԴԻՄԱՑԱՆ: ԾԱՆՕԹ Է ՈՐ 1982–ԻՆ ՍԱՍՈՒՆԵԱՆ (19 ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԱՐԻՔԻՆ) ՄԵԿՆԱՐԿՈՒԱԾ ԷՐ՝ ԻՐԸ ԹՈՒՐՔ ՀԻԱՍԱՓՈՍ Ք. ԱՐԱՔՔԱՆԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ 2 ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ (ՄԻԱՍՐ ՄՆԱՑԱԾ Է ԱՆԱՆՈՒՆ ԵՒ ԱՊԱՏԱՒ): ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ ԷՐ ՅԱԿԱՆՍ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ, ԱՌԱՆՑ ՊԱՏԻԺԻ ՄԵՂՄԱՑՈՒՄԻ ԿԱԲԵԼՈՒԹԵԱՆ: ԱՅՍ ԱՆԳԱՄ, ԱՏԵԱՆԸ 2 – 1 ՔՈՒԷՈՎ ԴԱՒԱ Է ԹԷ 1995–ԻՆ ՎՃՌԻ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՂԱԾ ԷՐ ԹԵՐԻ, ԵՒ ՈՐԵՄՆ ՄՕՏ ԱՊԱՊԱՅԻՆ ԿԱԲԵԼԻ Է ՊԱՅՆ ՎԵՐԱՔՆՆԵԼ, ՄԵՂՄԱՑՈՒՄԻ ՅՈՅՍՈՎ:

ԹԻՒՆԸ «ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»ԻՆ ՀԱՂՈՐԴԱԾ Է ԹԷ ՍՏԻԿԱ ՀԵՏԵՒԱՆՔ Է ԴՈՐԾԻՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ՄԵՂԱԴՐԵԱԼՆԵՐԷՆ ՍԱՍՈՒՆ ԱՂԱՋԱՆԵԱՆԻ ԵՒ ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆԻ ՓԱՍՏԱԲԱՆՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ, ՈՐՈՆՔ ՅԱՒԵԼԵԱԼ ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐ ԽՆԴՐԱԾ ԷԻՆ ԲՈԼՈՐ ՆԻՒԹԵՐՈՒՆ ԾԱՆՕԹԱՑՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ: ՄԵՂԱԴՐԵԱԼՆԵՐԷՆ Ս. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ, ՈՐ ՀՈԳԵԲՈՒԺԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԵՆԹԱՐԿՈՒԱԾ ԷՐ, ՀՈԳԵԿԷՑ ԱՌՈՂՋ ԴԱՌՈՒԱԾ Է ԵՒ Ի ՎԻՃԱԿԻ Է ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԵՐ ԸՆԵԼՈՒ:

*
**

ՍԵԻԱՆԻ ՏԵՂԱՏՈՒԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ԸՍՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՂՈՒԲԵՈՂԵՐԵՒՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՏԱՒԱԼՆԵՐՈՒՆ, ՍԵՒԱՆԱՅ ԼԻՃԻՆ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ ՀԷ ԲԱՐՁՐԱՑԱԾ ԵՒ ԿԸ ՄՆԱՅ 1896:54 ՄՄ, ԻՆՉ ՈՐ ԱՆՑԵԱԼ ՏԱՐՒԱՆ ՆՈՅՆ ՀՂՋԱՆԻՆ ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹԵԱՄԲ 7 ՄՄ. ՅԱԾ Է:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԻ ՄԱՐԶԻԿԸ 10–ՐԴ ԴԻՐՔԻ ՎՐԱՑ

ՍԻՄՆԷԻ ՀԱՇՄԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԻՆ ՄԱՍՆԱԿԻՑ ԾԱՆՐԱՐԱՐԾ Վ. ՕՀԱՆԵԱՆ (82·5 ՔԿ.) ԱՅԴ ՃԻՒՂԻՆ 17 ՄԱՐԴԻԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՄԱՍՆԱԿՈՐԴ ԴԱՍՈՒԱԾ Է: ՆՈՅՆ ԴԻՐՔԻՆ ՎՐԱՅ ԵՆ ԵՐԵՔ ԱՌԱՂԱՍԱՍՏԱՆԱՑՈՐԴՆԵՐՆ ԱԼ· ԳԱՐՈՒՇ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ, ՍԱՍՈՒՆ ՆԱՂԱՐԵԱՆ, Մ՜ՀԵՐ ԱԼԱՆԷՍԵԱՆ:

*
**

ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ 125–ԱՄԵԱԿԸ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29–ԻՆ Օփերայի ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՄԷՋ ՆՇՈՒԱԾ Է ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 125–ԱՄԵԱԿԸ: ԵԼՈՒՅԹ ՈՒՆԵՑԱԾ ԵՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՆԱԽԱՐԱՐ ՌՈԲԱՆ ՇԱՒՈՒՇԵԱՆ, ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻՆ ԹՈՒՐ ԱՒԻԿ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ, Ս. ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆ: ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ԽՕՍՔԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ՅՕԲԻՆՈՒԱԾ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵՆՔՆ ՆՈՒԱԳԱԾ ԵՆ ԵՐԵՒԱՆԻ, ԳԻՒՄԲՐիի ՆՈՒԱԳԱԽՄԲԵՐ:

*
**

1700–ԱՄԵԱԿԻ ԾԱՌԱՏՈՒՆԿ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28–ԻՆ ՅՈՐ ՎԻՐԱՀԱԼ ՄԷՋ ՄԱՍՆԱԿՑԱԾ Է ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԱՆՔԻՆ ՏԱՐԱԾՔԻՆ ՄԷՋ 1700–ԱՄԵԱԿԻ ԾԱՌԱՏՈՒՆԿԻՆ: ՆԱԽ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՀԱՆԴԻՍԱՊԵՏՈՒԹԵԱՄԲ ԱՆԴԱՍՏԱՆԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ Է, ՍԱԿԱՅՆ ՆԵՐԿԱՅ ԿՐՕՆԱՒՈՐՆԵՐԸ, ԲԱՐՁՐԱՍՏԻՃԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԴԷՄՔԵՐԸ, ՕՏԱՐ ԴԻԱՆԱՊԷՆՆԵՐԸ ԾԱՌԵՐ ՆՇԱԿ ԵՆ: Ա.Յ.Դ ԾԱՌԵՐԸ ԿԱՆԱՆՑ ՕՂԱԿՈՎ ՄԸ ՊԻՏԻ ՀՐՂԱՓԱԿԵՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԱՆՔԻՆ ՏԱՐԱԾՔԸ: 1700–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ՎԱՆՔԵՐՈՒ ԿԱՆԱՉԱՊԱՏՈՒՄԸ ՅԱՆՁՆ ԱՌԱԾ Է ԱՄՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԵՆԹԱԿԱՅ ՀԱՅԵԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԿԱՊՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ ՈՐ ԾՐԱԳՐԱԾ Է 17 ՀԱԶԱՐ ԾԱՌ ԱՆԿԵԼՈՎ ԶԱՐԴԱՐԵԼ ՀՈՒՐՉ 45 ՎԱՆՔ ՈՒ ԵԿԵՂԵՑԻ:

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՄԸ «ԹՐՔԱԿԱՆ ՕՐ» ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ

ԱՄՆ–ՈՒ ՄԷՋ ՄԻՆՉ ԿԸ ԹԵՒՔ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԻՆ ՊԱՏՃԱՌԱԾ ԼԱՐՈՒՄԸ, ՆԻՒ – ԵՈՐՔԻ «ՈՒԻԹԱԲԻ» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ «ԹՐՔԱԿԱՆ ՕՐ» ՄԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼՈՒ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՅԱՅՏՆՈՒԱԾ Է ՍԵՐԺ ՀՈՎՀԱՆՆԵՍԵԱՆ ԱՆՈՒՆ ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՄԸ. ՊԻՆԸՐ «ՄԻՒԼԱՒՔԻ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԷՆ» Կ'ՈՐԱԿԷ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ, ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆ ԱԼ «ՄԻՋԱՎԱՅՐԸ ՄԵՂՄԵԼՈՒ» ՓՈՐՁ ՆԿԱՏԵԼՈՎ: ԱՅԴ ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐՈՇՈՒԱԾ Է ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14–ԻՆ ԹՈՒԱԿԱՆԸ. ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՄԱՆՀԱՓԼՆԻ «ՓԼԻՆԹԸՆ» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ ՈՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ՂԲՕԱՏՐՈՂԻԿԱՅԻՆ ԿԱԲԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՅՈՅԺ ՏՈՒՂ ՏԵՍԵՐԻՉ ՄԸ ՊԻՏԻ ՅՈՒՑԱԴՐՈՒԻ: ԹՐքական ուեֆլիքներ պիտի հրամցուին ու Ս. ՀՈՎՀԱՆՆԻ ՀՐԱՒԷՐՈՎ Թուրքիոյ Նիւ – Եորքի հիւպատոսը ուղերձ մը պիտի արտասանէ:

ՇԱԲԱԹ ՀԱՒԱՆՕՐԷՆ Ս. ՀՈՎՀԱՆՆԻ ՆՄԱՆ ՏԻՊԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԸՍՏԱԾ Է ԹԷ ԱՅԴ ԿԱՐԳԻ «բարեկամ»ներով մարդ թշնամի պէտք չունենար...:

*
**

Ս. ՀՈՎՀԱՆՆԱՆ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14–ի «ԹՐՔԱԿԱՆ ՕՐ»ը փակելէ ետք կրնայ ձեռնարկել ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴՈՐԾԻՆ, ԴԻՄԵԼով Թուրքիոյ Ազգային ԺողովԻ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ: ՀԱՅԵՐու ցեղասպանուԹեան մասին հետազօտուԹեան խումբ կազմելու որոշումէն ետք, ԹարգմանԻ գտնելու հարց մը ներկայացած է հոն. ԺողովԻն նախագահը Էօ. Իզկի ըսած է ԹԷ հայերէն պիտի ցղուները իրենց պատմուԹեան վերաբերող վաստաԹուղԹերու ԹարգմանուԹեան ընԹացքին իրենց անհրաժեշտ մասերը կը ըրաքննեն: Այդ պատճառով, վստահելի հայ ԹարգմանԻ մը գտնելու անհրաժեշտուԹիւն կայ: Վստահաբար, անկարելի է Ս. ՀՈՎՀԱՆՆԱՆԷՆ աւելի «վստահելի»ն ճարել:

ՁԱՏՐԱԿ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԿՐԱՄՆԻԿ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՑ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՑԵԱՆԻ ՏԻՏՂՈՍԻՆ

ՃԱՏԱՐԱԿԻ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ 13–ՐԴ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻՆ ԱԼ ԳԱՍՊԱՐՈՎ ՉԷ ՅԱՋՈՂԱԾ ԻՐԱՒ ԱԿՆԿԱԼՈՒԱԾ ՈՍՏՈՒՄԸ ԿԱՏԱՐԵԼ ՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲԱՆ ՓԱԿԵԼ ԻՐ ԵՐԻԱՍԱՐԴ ՄՐՑԱԿԻՑԻՆ ԱՌՋԵ: ՀԱԿԱՌԱԿ ԱԶԻՏԱԿԱՆԵՐՈՎ ԽԱՂԱՑՈՒՆ, 14–ՐԴ ՀՐՈՒԱԾԻՆ ԱՆ ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՋԱՐԿԱԾ Է ԿՐԱՄՆԻԿԻ ՈՐ ՆԵՐԿԱՅԻՍ 7,5 ԿԷՍԻ ՏԱԿ Է, ՄԻՆՉ ԳԱՍՊԱՐՈՎ՝ 5,5: ԵՐԵՔ ԽԱՂ ՄՆԱՑԱԾ Է ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ԱՒԱՐՏԻՆ:

*
**

ՊՈԼԻՍ

ՁԱՏՐԱԿԻ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐԸ ՍԿՍԱԾ

ՄԻԱՒ ԿՈՂՄԷ, ՀՈԿՏ. 28–ԻՆ ՊՈԼՈՅ ՄԷՋ ՍԿԱԾ ԵՆ ՃԱՏԱՐԱԿԻ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐԸ, ՈՐՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒՍ ԿԸ ԲԵՐԷ ԻՐ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ: ՇԱԲԱԹ Ե ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹՔ՛ ԱՅՐԵՐՈՒ ԵՒ ԹՔ ՂՂԻԿՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲԵՐԸ ՅԱՋՈՂ ԵԼՈՒՅԹՆԵՐ ՈՒՆԵՑԱԾ ԵՆ: ՏՂԱՔԸ ՅԱՋՈՐԴԱԲԱՐ ԻՐԱՆԻ ԵՒ ՍԿՈՎԻԵԻ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ ՅԱՂԹԱԾ ԵՆ, ԻՍԿ ՂՂԻԿՆԵՐԸ ՊԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱԿԻՑ ԵՏՔ ԻՐԱՔՑԻ ԻՐԵՆՑ ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴՆԵՐԸ, ԱՒՏԻՐԻՈՅ ՀԵՏ ՀԱՒԱՍԱՐ ԱՐԴԻՒՆՔ ՄԸ ԱՐՁԱՆԱԳՐԱԾ ԵՆ: ՏՂՈՑ ԽՈՒՄԸ ԿԸ ԲԱՂԿԱՆԱՅ ՌԱՖԱՅԷԼ ՎԱՀԱՆԵԱՆԷ, ԱՐԱՇԷՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆԷ, ԱՀՈՆ ԱՆԱՍՏԱՍԵԱՆԷ, ԿԱՐԷՆ ԱՍԼԵԱՆԷ ԵՒ ԳԱԲՐԻԷԼ ՍԱՐԳՍԵԱՆԷ: ԻՍԿ ՂՂԻԿՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲԻՆ ՄԱՍ ԿԸ ԿԱԶՄԷՆ ԳՈՀԱՐ ՂԼՃԱԹԵԱՆ, ԼԻԼԻԹ ՄԿՐՏՉԵԱՆ, ՆԵԼԼԻ ԱՂԻՆԵԱՆ ԵՒ ԷԼԻՆԱ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ:

ԿԱՆ ՆԱԵՒ ՀԱՅԱՆՈՒՆ ԱՅԼ ՄԱՍՆԱԿԻՑՆԵՐ, ՈՐՈՆՔ ԿԸ ՄՐՑԻՆ ԱՅԼ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ԴՐՕՇԻՆ ՆԵՐՔԵՒ: ԱՅԱՊԷՍ, ԻՐԱՆԻ ԽՈՒՄԲԷՆ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՆԱՅ ՃԱՏԱՐԱԿԻ ՎԱՐՊԵՏՈՒՏԻ ՄԸ՝ ՅԱՃԱՏԵՐԵԱՆ, ՈՐ ԽԱՂԵՐՈՒՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԱԵՒ ՀՂԱՐՇՈՎ ԾԱԾԿՈՒԱԾ: ԶԵՒԻՈՅ ԿԱՊՄԻՆ ԱՍՏՂԵՐԷՆ Է ՍԵՐԺԷՅ ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ: ՀԱՅ ՄԸՆ ԱԼ ԿԱՅ ԹԻՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՈՒՏԻՆ ՎԵՐՋԱՑՈՒԾ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՏԻՆ ՈՐ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԱՅՑՈՎ ՓԱՐԻԶ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30–ԻՆ ՆԵՐԿԱՅ ԳՏՆՈՒԱԾ Է ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻՆ. ԱՊԱ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՈՒՆԵՑԱԾ Է ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔԻ, ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՄԲԻ ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՓՐՈԴԻ ՀԵՏ: ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒԱԾ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԸՍԷ ԹԷ ԵՒՐՈՊԱՑԻՆԵՐՆ ՈՒ ՌՈՒՍԵՐԸ ԿԸ ԲԱԺՆԵՆ ՀԱՄՈԶՈՒՄԸ ԹԷ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ԱՆՅԱՊԱՂ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒԾՈՒՄ ՄԸ ԳՏՆԵԼ ՉԷՉԷՆիոյ ՀԱՄԱՐ: ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԻ ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԵԱՆ ԲՈԼՈՐ ՁԵՒԵՐԸ ԵՒ ԿԸ ՀԵՇՏՈՒԻ ՈՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒԾՈՒՄՔ ՊԷՏՔ Է ՅԱՐԳԷ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԻՉԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀՈԳԱՅԻՆ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ: ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԴՈՀՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ՅԱՅՏՆԵԼՈՎ ԴԻՏԱԾ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ, ԱՒԵԼՑՈՒԱԾ Է ԹԷ ԱՐԴԷՆ ԻՐԵՆՑ ՀԱՄԱՐ ԽՆԴՐՈՅ ԱՌԱՐԿԱՅ ՉԷՐ ԿՐՆԱՐ ԸԼԼԱԼ ԵՐԿԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՀԱՍՏԱՏԵԼ ՄԱՐԴՈՑ ՀԵՏ ՈՐՈՆՔ ՁԵՌՔԵՐԸ ԱՐԻՒՆՈՒՄ ԵՆ: «ԵՒՐՈՊԱՅԻՆ ՇԱՀԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՈՐ ՄԻԱՒՆԱԲԱՐ ՎԵՐՋ ՄԸ ԴՆԵՆՔ (ԻՍԼԱՄԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ) ԱՐԱՒՔՆԵՐՈՒՆ, ՈՐՊԷՍԶԻ ԿԸ ԲՕԹԱԿԱՆ ՄՈԼԵՌԱՆԴՈՒ

ՈՐՊԷՍԶԻ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԸ ՔԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆՈԽԱՋ ՉԸԼԼԱՅ

Ինչպէս դրած էինք (Հոկտեմբեր 25), «Հայաստան» հիմնադրամի պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ՝ գործադիր վարչութեան տնօրէն Վահան Տէր-Ղեւոնդեանի, փարիզեան կայք մը ունեցաւ Հոկտեմբեր 23-ին, ԱՄՆ մեկնումի ճամբուն վրայ։ Պատուիրակութիւնը Նիւ-Եորքի ճամբով Կալիֆորնիա կը մեկնէր ներկայ գտնուելու այս տարուան Թելէթոնին (Նոյեմբեր 10 – 12)։ Աննոր հատոյթը որոշուած է յատկացնել հայութեան կարեւորագոյն երկու մարզերուն. առաջինը Ղարաբաղի հիւսիս – հարաւ մայրուղին է, երկրորդը՝ Գիւմրիի զպրոցները առաժամեայ վայրաններէն ամբողջովին փրկելու համար չէնքերու կառուցումը։ Երկու վայրերուն մէջ ալ գտնուած անձ մը ոչինչով կրնայ քննադատել զոյգ նպատակներուն ընտրութիւնը։ Մանաւանդ մէկը որ նոյնպէս հիմնադրամին միջոցներով կառուցուած Գորիս – Ստեփանակերտ ճամբէն անցնելով զացած է Ղարաբաղ, փառն ալ ունեցած է կատարուած գործին որակին։ Անցեալ տարուան Նոյեմբերին բացուած այդ ճամբան կենսական կապը կ'ապահովէ Հայաստան – Լաչին – Ղարաբաղ միաւորներուն որոնք այնքա՛ն տառապեցան այդ կապին բացակայութենէն, աւելի քան տասնամեակ մը։

Նոր մայրուղին անոր քանի մը պատիկ երկարութիւնը պիտի ունենայ. պիտի միացնէ Ղարաբաղի ամէնէն հիւսիսային կէտը ամէնէն հարաւայինին։ Այսով հիմնաւոր կերպով պիտի լուծուի հաղորդակցութեան եւ փոխադրութիւններու խնդիրը որ Ղարաբաղցիին մօրմէն ծծած կաթը քիթէն հանող ազգակ մը եղած է ամբողջ տասնամեակներ։ Ադրբեջանական ղեկավարութիւնը յատուկ ուշադրութեամբ ծրագրած է ամէն բան, որպէսզի այդպէս ըլլայ ու չուրջ հինգ հարիր քառակուսի քիլոմեթր տարածքով հողամասը միշտ զրկուած է երկու կէտի միջեւ ամէնէն կարճ ճամբան ուղիղ գիծը հոչակող տիեզերական ճշմարտութեան իր բաժինէն. Մարտակերտէն որ ԼՂՀ-ի ամէնէն հիւսիսային մարզն է, Հադրութ երթալու համար մարդիկ պարտաւոր են ադրբեջանական տարածք մըտնելու, չորսնգելու Ղարաբաղը, եա հոն վերադառնալու համար Հադրութի արեւելքէն։ Մինչդեռ, նոր ծրագրուած ճամբան գրեթէ ուղիղ գիծի մը պէս, հիւսիսէն հարաւ պիտի անցնի բոլոր մարզերէն, աւարտելու համար Հադրութ։ Այդ ճամբուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ արտերու բերքը, արտադրուած ապրանքը դիւրութեամբ Մարտակերտէն, կամ Հադրութէն հասցնել Ստեփանակերտի չուկան, ուր այսօր գլխաւոր տեղը կը գրաւէ հայաստանեան մթերքը։

Եթէ ոչ աւելի, առնուազն տնտեսական ազդակին չափ կարեւոր է այդ ճամբուն չինութեան մէջ նկատի ունենալ նաեւ ռազմավարական նշանակութիւնը։ Պատերազմի տարիներուն երբ անկարելի դարձած է ադրբեջանական տարածքէն անցնող ճամբան գործածել, ամէնէն նախնական վիճակին մէջ հիւսիս – հարաւ «ճամբան» գործածել ստիպողական բան եղած է. այդ ձեւով ներկայիս ալ կը գործածեն զայն տեղացիները երբ հարկադրուած ըլլան։ Սակայն, այդ մասին տասը յոգնած կարդալէ, քանդ-սահմանութիւն մտիկ ընելէ աւելի օգտակար կ'ըլլայ երթալ, տեղւոյն վրայ տեսնել թէ քարքարուտ, անձրեւին ու ձիւնին ճախճախուտի վերածուող, անդունդներ եղերող, կամ բարձունքներէ մաղլցող այդ անգքը, զոր ճամբայ կոչել նոյնիսկ չռայլութիւն է, որքա՛ն անպատեհութիւններ կը ներկայացնէ Ղարաբաղի բնակիչին։

Այդ մայրուղիին ու Ղարաբաղի առընչուած ամէն հետաքրքրութեան պատասխանելու համար վստահաբար լաւագոյն ընտրութիւնը կատարուած ու պատուիրակութեան մէջ առնուած էր ԼՂՀ Ազգ. Ժողովի նախագահը Օլեգ Եսայեան։ Անոր կատարած տեղեկատուութիւնը որ յաճախ կը հիմնուէր խորհրդային, հետեւաբար ադրբեջանական իշխանութեան օրուան տուեալներու հետ համեմատութեան վրայ, ճամբուն անհրաժեշտութիւնը չեչտելու զուգահեռ, կարեւոր այլ մանանչումներ կ'ընէր։ Փոխադրութեան դիւրութեան հետ եթէ հիմնական կառոյցներու անհրաժեշտ քանի մը կարեւոր ներդրում ըլլար, Ղարաբաղ կըրնար տնտեսական կարեւոր գործօններու վերատիրանալ։ Հոն անցեալին արտադրուած մեռաքսը, գինին տնտեսական մեծ չահու աղբիւր էին Ադրբեջանի համար որ երկու ղրուշով առած այդ ապրանքը մեծամեծ չահերով կը հասցնէր արտաքին չուկային։ Ինչ պատճառ կրնար ըլլալ որ այդ գործունէութիւնը վերըստին չկազմակերպուէր։ Մանաւանդ որ ինչպէս ըսաւ Օ. Եսայեան, Ղարաբաղի բնակչութեան թիւը այսօր 154 հազար էր եւ վերջին մէկ տարուան ընթացքին վերադարձողներու թիւը մեկնողներէն աւելի եղած էր։

Նման զրոյցի մը չրջանակին մէջ անկեղծութիւնը կը պահանջէր նիւթ ընել նաեւ վստահութեան խնդիրը որ թէ՛ ընդհանուր մտահոգութիւններու, թէ՛ անհատական փորձառութիւններու հետեւանք Սփիւռքի մէջ օրէ օր ծաւալուն քնոյթ կ'առնէ։ Հայաստանէն, նաեւ Ղարաբաղէն հասնող չլատող լուրեր, վկայութիւններ –քաղաքական, տնտեսական, բարոյական քնոյթի– կը չեչտեն վարանումները, անվստահութիւնը, երբեմն դառնութեան, ընդվզումի պատճառ ըլլալով։ Այս առումով, Ղարաբաղի պարագային, գլխաւոր տեղը կը գրաւէին Մարտ 22-ի մահափորձը, անոր առընչութեամբ նիւթ եղած ներքին մրցակցութիւնները, անհամոզիչ պարզաբանումները, արտագաղթը, ապա, բնականաբար, հողային փոխանակումի լուրերը։ Այս ազդակներուն պատճառած վերապահութեան մտահոգութիւնը կ'ունենա՞յ ան չրջանակները որոնք ըմփիւռքի Հայուն օժանդակութեան կը դիմէին սա կամ նա ճամբով կացութիւնները բարելաւելու համար։

Օ. Եսայեան ըսաւ թէ չատ լաւ տեղեակ են ստեղծուած վարանումներուն, վերապահութիւններուն. սակայն, նման տատանումներ որքան ալ ցաւառիթ ըլլան, անբնական չեն այնքան ճնշումներու, կաշկանդումներու տակ ապրած, պատերազմ մըն ալ տարած ժողովուրդին համար։ Ան կ'ապահովցնէր թէ իշխանութեան նոր կազմ ձեւաւորուած է, պէտք է սպասել դատին արդիւնքին։ Աւելի համոզիչ էր չեչտը երբ կը խօսէր հողային զիջումի տարաձայնութիւններուն մասին. որպէս ԼՂՀ իշխանութեան ամէնէն հանդամանաւոր մէկ դէմքը, Օ. Եսայեան կը վստահեցնէր թէ ո՛չ Ղարաբաղի, ո՛չ Հայաստանի ղեկավարութեան համար նոյնիսկ քննարկելի նիւթ կրնար ըլլալ նման բան։ Որպէս յաւելեալ երաշխիք, թէ՛ Վ. Տէր-Ղեւոնդեան, թէ՛ Ֆըրանսայի «Հայաստան» հիմնադրամին նախագահը Պ. Թերզեան մանրամասն տեղեկութիւն տուին հիմնադրամին աշխատանքի բնախնդրութեան, հսկողութեան բարմական կերպերուն մասին։ Սխալ չէ, չատ հաւանօրէն, ըսել թէ վստահութեան չահագործումի ներկայի չրջանին ամէնէն անհրաւօրէն տուժած կողոյներէն է հիմնադրամը, հակառակ գործի դլուխ գտնուղներու մեծ մասին նուիրումին ու մանաւանդ տքնաջան աշխատանքին։ Անպայման օգտակար պիտի ըլլայ այս պարագան դնել այդ կողոյին հայաստանեան ժողովներու օրակարգին վրայ, հասկցնելու համար թէ նեղ չահերու անսանձ հետապնդումը որքա՛ն կը վնասէ ընդհանուր գործին որուն առիւծի բաժինը կատարողներն ալ կը մնաւոր աշխատողներ են։ Օ. Եսայեան այն տպաւորութիւնը թողուց որ գտնէ այս իրականութիւնը ըմբռնած եւ զայն խոստովանելու անկեղծութիւնը ունեցող մէկն է. մինչդեռ նման հանդիպումներու ընդհանրապէս կը տեսնէինք դէմքեր որոնք անկեղծ զրոյցի փոխարէն կ'ապաստանէին քարոզչական–լեզուընդային պատին ետին։ Այս տարբերութիւնը յոյսը կը ներչնչէ որ անկարելի չէ ի վերջոյ վերապահութիւնները դարմանելու քայլեր ակընկալել։

Մեծ են տակաւին Ղարաբաղի պահանջները. կայ վերաբնակեցման գործը, պատերազմի զոհերուն որբերը արժանավայել կեանքով մը չափահաս տարիքի հասցնելու պարտքը, հաշմանդամ երիտասարդներու առողջական ու տնտեսական խնդիրը ու հազարումէկ բան։ Սփիւռքը կրնայ ոչ արհամարհելի մասնակից ըլլալ այդ բոլորին, եթէ լրջօրէն նկատի առնուին անվստահութեան ազդակ մը ստեղծող զարգացումները եւ անկեղծօրէն չանք տրուի անոնց վերջակէտ մը դնելու։ Բոլոր կողմերն ալ պէտք ունին տասը – տասերկու տարի առաջուան յոյսերն ու խանդավառութիւնը վերապրելու։

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՒԶԵԱՆ

«ԳՐՊԱՆԷՆ ԿԸ ԽՕՍԻՄ»

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Անժխտելի պարադայ մըն է այսօր այն իրողութիւնը, թէ մեր լեզուին մէջ տուն – տեղ ըրած է «հեռատեսիլի» կամ «ձայնատփիւռի» ընթացիկ խօսելակերպը, որ նաեւ տակնուվրայ ըրած է բոլոր լեզուական կանոնները, ամէն ինչ պատչաճեցնելով մեծ մասամբ նաեւ չարժանկարային խօսելաճեւին, հարազատը օտարացնելով հայրենակիցներուն, ինչպէս ամէն օր քիչ մը աւելի կ'օտարացնէ ո՛չ միայն փողոցի մարդը եւ ընտանիքին անդամները, այլ նաեւ մշակոյթի մարդը եւ դրագէտն ու հրապարակագիրը։

Այսօր գրեթէ ամէն հայրենակիցի մօտ անպայման կը գտնուի գրպանի հեռաճայն մը, զոր կը գործածէ ամէն տեղ եւ ամէն առիթ, կարծէք արդեօք մնքան բծախնդիր եղած ըլլար ժամանակի արժեւորման ու կեանքի պահերուն սղութեան։ Տունին հետ, ընկերներուն եւ ընկերուհիներուն հետ, դրացիներու եւ ծանօթներու հետ, մարդիկ անպայման կը նախընտրեն «գրպանէն խօսիլ», գուցէ նոյնիսկ տան մէջ իրարու հետ, մէկ սենեակէն միւսը...։

Հիմա «գրպանը» եկած է փոխարինել ամէն ինչ, որ գրեթէ միչտ կը խօսուի «գրպան»էն, այնքան որ, երբ «որովայն-նախօս» բացատրութիւնը իր տեղը գտած է բառարաններու մէջ, մարդիկ կարիքը չեն զգացած այս նոր բառին ալ տեղ մը ճարելու մասին, որովհետեւ այսօր գրեթէ մեր մօտ ամէն մարդ դարձած է «գրպանախօս»։

Անատոլուի ռամիկ ժողովուրդին մօտ մարդկային մարմնի կարդ մը օրկանները գիրար կը փոխարինեն՝ իրենց կարեւորութեան համաձայն, ինչպէս՝ սիրոյ եւ զգացումներու իրրեւ արտայայտութիւն՝ սիրտը, թոքը եւ ստամոքսը կը գործածուին իրարու տեղ ու մարդիկ կը հասկնան դիմացինին ըսածները իրենց իսկական կամ փոխաբերական իմաստով եւ այնքան ընդհանրացած ձեւով, որ այսօր այլեւս տեղ գրաւած է նաեւ բանահիւսութեան մէջ։ Մինչդեռ պարագան նոյնը չէ «գրպանի» գործածութեան համար, որովհետեւ ձեւական բան մըն է, «բազմազբաղութեան» պատրուակին տակ օգտագործումը այդ գործիքին, երբ իրականութեան մէջ ստուգուած է որ այս երկիրը աշխարհի բազմաթիւ երկիրներէն աւելի «ջարդարար» մըն է մարդկային կեանքի պահերուն ու ժամանակներուն, ինչպէս ամէն օր առիթը կ'ունենանք տեսնելու եւ հաստատելու, չաքաֆներ տեւող արձակուրդներու՝ գործատեղիներու եւ պաչտօնական գործողութիւններու ընթացքին։ Մինչդեռ, համաչխարհային վիճակագրութիւններու արդիւնքները ցոյց կուտան, որ Իսթանպուլ այսօր մաս կը կազմէ աշխարհի այն հազուագիւտ քաղաքներուն, ուր միջին հաշուով հարիւր քաղաքացիի սրճարան մը կը վիճակի, իսկ դաւառներու մէջ ալ երբ պիւղացին իր կինը արտ կը ղրկէ աշխատելու համար, ինքը առհասարակ ժամանակ կ'անցընէ կամ դիւղական սենեակը եւ կամ ալ սրճարանը, բայց մեծ հաւանականութեամբ անոր ալ «ժամանակը սուղ է» եւ իր գործերը կը տեսնէ «գրպանէն»։ Միւս կողմէ, արդէն բոլորին ծանօթ է նաեւ այն իրողութիւնը, թէ Անատոլուի պիւզային տարին հազիւ քանի մը ամիս կ'աչխատի եւ ժամանակին մնացեալ մասը կ'անցընէ արտադրածը սպառելով։

Բայց անոնք ալ կը նախընտրեն «գրպանէն խօսիլ», վտխանակ աչխատելու, որովհետեւ անոնց այդ կենցաղը եւ ապրելակերպը ընդհանրապէս կը ծառայեն երկիրը կառավարողներէն չատերու... սեփական գրպանին։

Անգամ մը, Յուլիս 14-ին՝ ճամբան հանդիպեցայ Ֆրանսական Հիւպատոսարանի պաչտօնեաներէն մէկուն, երբ ես ալ կ'երթայի վիզա առնելու համար։ Մտահոգութեամբ հարց տուի, թէ Ազգային Ծօնի առիթով արձակուրդի մէջ էին արդեօք։ Ան, իմաստալից ժպտելով պատասխանեց. «Մենք ձեր ժողովուրդին չափ հարուստ չենք»։

«Ակօս»

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԳՈՒՄԳԱԲՈՒԻ (Պոլիս) Պէզճեան սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 8-ին, սիրոյ սեղան մը տեղի ունեցած է ի նպաստ երկրաչարժի աւերէն նորոգուած Մայր Վարժարանին։ Առաւօտեան կրօնական արարողութեան նախագահած է Պատրիարքը ու քարոզած։ Սիրոյ սեղանին բացումը կատարած է առենապետ՝ Էֆրիմ Պազ, որ բարի գալուստի խօսքէն ետք հրաւիրած է Թաղային Խորհուրդէն՝ Նազարէթ Դաւիթեանը, որպէսզի տարեկան տեղեկատուութիւնը կատարէ։ Բացի լապտերաթուարէն ու բնական կազի սարքաւորուածէն, նորոգուեցաւ տանիքը։ Ճաչարանը ու սենեակները նորոգուեցան։ Ներկայիս 181 աչակերտներ կան եւ 127 միլիառ թրքական ոսկիի ահաւոր բաց մը ունի։ Բեմը յանձնուեցաւ Պր. Նալպանտի որ բացաւ հանգանակութիւնը։ Հիմը դրուած է Պատրիարքարանի մօտ պահ դրուած կրթական հիմնադրամներէն եկածով, որոնց ընդհանուր գումարը կը յանդէր աւելի քան 7 միլիառի։ Այնուհետեւ, նուիրատուութիւնները տեղացած են։ Հուսկ Բանքը արտասանած է Մեսրոպ Պատրիարքը։

***

ԳՈՒՐՈՒՋՇՄԻՒ (Պոլիս) Երեւման Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Կոմիտաս երդչախումբը Հոկտեմբեր 15-ին, եկեղեցական արարողութեամբ եւ սիրոյ սեղանով, տօնած է իր 90-ամեակը։ Օրուան պատարագը մատուցանած է Արամ Եպիսկոպոս Աթէչեան, որու ձեռամբ դպրութեան չորս աստիճանները չնորհուած են Գուրուչէչմէի դպրոցի չներէն՝ Գէորգ Թիւթիւճեանի։ Ցեա պատարագի տեղի ունեցած է սիրոյ սեղան մը, որու նախագահած է Արամ Եպիսկոպոս։ Օրուան հանդիսավարը եղած է Գէորգ Թիւթիւճեան։ Թաղային Խորհուրդի անունով ելոյթ ունեցած է Հայկ Ճիհանկիւլեան, իրեն յաջորդած է «Մարմարա»յի խմբագրապետը՝ Ռ. Համաչեան։ Ելոյթ ունեցած է նաեւ հիւրընկալ Պոլիս գտնուող սուրիահայ մտաւորական՝ Լեւոն Շահոյեան։ Հուսկ Բանքը արտասանած է Արամ Եպիսկոպոս։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։

***

ԳՆԱԼԸԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին մէջ – եկեղեցական հետաքրքրական արարողութեան մը հանդիսավարը եղած է Հոկտեմբեր 15-ին։ Աւելի քան 70 երմանահաօս քրիստոնեաներ, պերման կաթոդիկէ եւ աւստրիական համայնքներէն հաւատացեալներ առաջնորդութեամբ Ա.Նախ.Էչմէի Հոգեւոր Հովիւին մասնակցած են հայածէս պատարագին։ Տեղի ունեցած են հայածէս պատարագին, վերջին արտայայտուողը եղած է Մեսրոպ Պատրիարք։ Աւարտին սարքուած է սիրոյ սեղան մը։

ՀԱՅ ՎԵՋԻՐՆԵՐ՝ ՖԱԹԻՄԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ԻՐՈՂԱԿԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐ

Եգիպտոսի եւ յարակից երկիրներու մէջ Ֆաթիմական հարստութեան իշխանութեան ժամանակաշրջանին չատ մը Հայեր պետական, զինուորական եւ քաղաքական վայրուն դիրքերու տիրացան, իսկ անոնցմէ վեզիրները մեծ դեր ունեցան եգիպտոսի պատմութեան մէջ եւ յատկապէս Ֆաթիմականներու տիրապետութեան վերջին ժամանակաշրջանին մեծ մասամբ իրենց ձեռքերուն մէջ կեդրոնացուցին իշխանութիւնը. անոնցմէ յիշենք Պատր ձամալի, զաւակը՝ Ասֆտալ, անոր զաւակը՝ Ահմատ, Եանիս Արմանի եւ ուրիշներ:

ՖԱԹԻՄԱԿԱՆՆԵՐ՝ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴՆԵՐ

Ֆաթիմականները արաբական ազնուական տոհմ մըն էին, որոնք կը հաւատային, որ իրենց Մոհամէտ մարգարէի սերունդ են եւ անոր Ֆաթիմա դուստրէն սերած էին: Անոնք Աբասեաններու ժամանակներէն քաղաքական եւ կրօնական հեղինակաւոր ուժ էին խալիֆայութեան կազմին մէջ եւ 909-ին ալ առանձին հարստութիւն հիմնեցին, որ գոյատեւեց մինչեւ 1171:

Ֆաթիմական հարստութեան հաստատումէն առաջ բազմաթիւ մեծ ու փոքր իշխանութիւններ կային Հիւսիսային Աֆրիկէի եւ Եգիպտոսի մէջ, որոնք ինքնիշխան գոյավիճակ ունէին եւ անկախ էին Աբասեաններու արքունիքէն: Անոնք իսլամ սիւննի այլազան խմբաւորումներ ու ցեղախումբեր էին, որոնք կ'աշխատէին ձեռք ձգել խալիֆայութիւնը՝ իբրեւ իսլամական համայնքի ղեկավարներ:

Ֆաթիմականները, որոնք չիի իսմայիլական աղանդի հետեւորդներ էին, այս բոլորին մրցակից ուժ էին եւ իրենց կարդին կ'աշխատէին ամբողջ իսլամները իրենց ենթարկել:

Ցիշենք, որ չիականութիւնը իր կարգին այլազան ուղղութիւններու բաժնուած է, որոնցմէ ամէնէն աւելի տարածուած է տասներկուքեան կամ Ճաաֆարի ուղղութիւնը (Իրան, Իրաք, Լիբանան, Ադրբէջան, կեդրոնական Աֆղանիստան եւ այլն), որոնք կը հաւատան Ալիէն ետկըսեալ տասներկու իմամներու յաջորդականութեան: Կան զէյտիականներ, որոնք հինգ իմամներու յաջորդութեան կը հաւատան եւ մեծ մասամբ Եմէնի բարձրաւանդակներուն վրայ կեդրոնացած են: Իսկ իսմայիլականները եօթը իմամներու յաջորդութեան կը հաւատան եւ իրենց կարդին այլազան ճիւղաւորումներու բաժնուած են:

Իսմայիլական չարժումը սկսաւ չիիներու վեցերորդ Ճաաֆար իսն Մուհամմատի մահէն ետք (765): Ճաաֆարի անդրանիկ զաւակը՝ Իսմայիլ, տակաւին մանուկ, յաջորդեց անոր. անոր հետեւորդները կոչուեցան իսմայիլական. իսկ անոնք, որոնք Ճաաֆարի կրտսեր զաւակը՝ Մուսա Քազիմը ճանչցան իբրեւ եօթներորդ իմամ եւ այնուհետեւ անոր սերունդներէն մինչեւ տասներորդ իմամ, կոչուեցան տասներկուքեան կամ Ճաաֆարի: Տասներկուքեանները ամէնուրեք մեծամասնութիւն կազմեցին, իսմայիլականները՝ փոքրամասնութիւն: Իսմայիլականներ կը հաւատան նաեւ, որ Իսմայիլի զաւակը՝ Մոհամէտ Թամ պիտի վերադառնայ իբրեւ վրիժիչ:

Իսմայիլական դաւանանքը Թ. դարուն բաւական զօրացաւ հարաւային Իրաքի մէջ՝ Համատան Գարմաթի ղեկավարութեան տակ, որ անոր անունով կոչուեցաւ գարմաթական: Այնուհետեւ Ֆաթիմականները իսմայիլական չարժման ղեկավարները դարձան:

Այս ժամանակ, յատկապէս Ժ. դարուն իսմայիլական քարոզիչներ լայն աշխատանք կը տանէին խալիֆայութեան սահմաններէն ներս, սիւննի Աբասեաններուն դէմ յեղաշրջում մը յաջողցնելու համար: Երկարատեւ աշխատանքներէ հոգ անոնք Եմէնի մէջ յաջողեցան խթիս մը հաստատել, ուրկէ քարոզիչները ղրկեցին դէպի Հիւսիսային Աֆրիկէ, ուր անոնք մեծ յաջողութիւններ արձանագրեցին եւ իսմայիլականներու համայնքներ կազմեցին:

ՖԱԹԻՄԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐՍՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ

Իսմայիլականներ, Ֆաթիմականներու ղեկավար Ուպէյտուլլայի գլխաւորութեամբ յաջողեցան իրենց հեղինակութիւնը պարտադրել Թունուզի մէջ, ուր նաեւ քաղաքական ու զինուորական ուժ դարձան. Ուպէյտուլլա 909-ին ինքզինք խալիֆա յայտարարեց Թունուզի մէջ եւ Մահտի անունը տուաւ: Մահտի Թունուզի արեւելեան ափին Մահտիա քաղաքը կառուցեց եւ 920-ին իր մայրաքաղաքը հոն հաստատեց:

Սկզբնական շրջանին Ֆաթիմականներու խալիֆայութիւնը միայն Հիւսիսային – Ափրիկէի եւ Սիկիլիոյ վրայ տարածուած էր, ուր անոնք բազմաթիւ հարցեր կը դիմագրաւէին: Անոնց հպատակներուն մեծամասնութիւնը սիւննիներ էին՝ մալիքի ուղղութեան հետեւորդներ. կային նաեւ խառնարիժներ, խարիճիներ եւ այլ համայնքներ. անոնք բոլորն ալ դաւանականօրէն թշնամի էին իսմայիլականներուն: Կային նաեւ պերպէր ցեղախումբերը, որոնք անհակակշռելի ուժ էին, նաեւ՝ զրացի իսլամ իշխանութիւնները եւ Բիւզանդացիները Սիկիլիոյ եւ Իտալիոյ մէջ, որոնք բոլորն ալ թշնամի էին իրենց:

Մահտի խալիֆան 913 – 915 տարիներուն, ապա՝ 919 – 921 տարիներուն եւ երրորդ անգամ ալ 925-ին մեծ արշաւանքներ կազմակերպեց դէպի Եգիպտոս՝ զայն գրաւելու համար, բայց չյաջողեցաւ:

Մահտիի յաջորդեց Գահիմ (934 – 946), իսկ Գահիմի՝ Մանսուր (946 – 953), որոնք Թունուզի մէջ կեդրոնացած իշխեցին:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԳՐԱՒՈՒՄԸ ՖԱԹԻՄԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

Մանսուր խալիֆային յաջորդեց զաւակը՝ Մուիզ. ծնած՝ մօտաւորապէս 930-ին. բուն անունով՝ Ապու Թամիմ Մաասա: Ան 966-էն սկսեալ յարատեւ արշաւանքներ կազմակերպեց դէպի Եգիպտոս, մինչեւ որ 969-ին յաջողեցաւ գրաւել Նեղոսի հովիտը. ան այնուհետեւ իր արշաւանքները չարունակեց դէպի Սինա, Հոնկէ մտաւ Պաղեստին եւ հարաւային – Սուրիա: Մուիզ Եգիպտոսի վարչական հին կեդրոն Թուլթաթի մօտ 972 – 973-ին կառուցեց Գահիրէ քաղաքը եւ զայն իր մայրաքաղաքը դարձուց. հոն նոր եւ մեծ մզկիթ մը կառուցուեցաւ, որ Ազհար կոչուեցաւ տոհմին նախահայր Ֆաթիմա Զաղհայի անունով, որ կրօնական ուսման մեծ կեդրոն դարձաւ:

Մուիզի զաւկին՝ Ազիզի խալիֆայութեան ժամանակաշրջանին (976 – 996) Ֆաթիմական բանակները նուաճեցին Սուրիան:

Գահիրէի մէջ կեդրոնացած՝ աւելի քան մէկ դար Ֆաթիմականները աշխատեցան իսմայիլական տիեզերական իմամութիւն հաստատել: Անոնք սակայն միշտ ալ մեծ հարցեր կը դիմագրաւէին՝ պատերազմ սահմաններուն վրայ, խռովութիւններ Միջերկրականի ափերուն եւ նահանգներուն մէջ, եւ սիւննիներու մրցակցութիւնը: Ցիշենք, որ Ֆաթիմականներու խալիֆայութիւնը կ'ընդգրկէր Եգիպտոսը, Սուրիան, Պաղեստինը, Հիւսիսային - Ափրիկէն, Սիկիլիան, Սարտինիան, կարմիր ծովու ափերը՝ Եմէնը եւ Հիճազը՝ Մեքքէ եւ Մեհինէ սուրբ քաղաքներով:

Խալիֆան միաժամանակ քաղաքական եւ կրօնական ղեկավար՝ իմամ էր, գլխաւոր առաջնորդը իսմայիլականներուն եւ Աստուծոյ ներկայացուցիչը աշխարհի վրայ:

Ֆաթիմականները հետեւողականօրէն քարոզիչներ ղրկեցին եւ առաքելութիւններ կազմակերպեցին իսլամական աշխարհի չորս ծագերուն եւ յատկապէս բոլորն այն երկրամասերուն վրայ, ուր Աբասեաններու խալիֆայութիւնը կը դժգոհէր, որպէսզի բոլոր իսլամները իսմայիլական դաւանան եւ Ֆաթիմականներուն կապուին: Միսիոնարութիւնը պետական ղեկավարութեան երրորդ կարգը կը նկատուէր կառավարութեան եւ բանակի կողքին: Ֆաթիմականներ նաեւ մեծ գրադարաններ եւ դպրոցներ հիմնեցին, որոնց հիմնական նպատակը իսմայիլական քարոզիչներ պատրաստել էր:

Ֆաթիմականներուն օրով մեծապէս ծաղկեցաւ առեւտուրը եւ կարմիր ծովէն դէպի Մերճաւոր Արեւելք եւ կեդրոնական ու Հարաւ-արեւելեան Ասիա առեւտրական ղիծեր բացուեցան՝ փոխարինելով Պարսից ծոցի ուղիները: Իրենց այս քաղաքականութեամբ Ֆաթիմականներ յաջողեցան ղերակայութիւն հաստատել սիւննի իշխանութիւններուն վրայ եւ իրենց իշխանութիւնը ամրապնդեցին կարմիր ծովու երկու ափերուն:

ԱՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ԳԻՐՔԵՐԸ ՎԱՐԱԿՈՒԱԾ

Ազգային գրադարանի դիրքերուն մեծ մասը վարակուած է անկային հիւանդութեամբ ու տնօրէնին հրաւէրով Գերմանիայէն մասնագէտ մը գացած է օգնելու: Այդ մասնագէտը նաեւ դիրքերը նորոգելու յատուկ դասընթացք պիտի տայ գրադարանի աշխատողներուն:

***

ԿԵՂԾ ԴԵՂԵՐ

Վերջին չարթուան ընթացքին դեղի չուկային վրայ երկու կեղծուած դեղ յայտնուած է. մէկը ռուսական է, միւսը սպանական: Ստուգուած է որ այդ դեղերը ապօրինի ճամբով մտած են Հայաստան: Անոնց վաճառքը արգիլուած է եւ հրահանգուած է որ ժողովուրդը ապօրինի դեղ վաճառողներէ առեւտուր չընէ:

ԽՕՍԱ, ԴԷՄԴ ՓՈ՞Ս Ե

Վերջին հանդիպման ժամանակ Պուտինը Քոչարեանին հարցրել է. «Հայաստանի քանի՞ քաղաքացի կայ ձեր երկրում»: «Երկու միլիոն», – ասել է Քոչարեանը: «Իսկ մեր երկրում հՀ երկուուկէս միլիոն քաղաքացի կայ. հիմա դո՞ւ ես Հայաստանի նախագահը, թէ ես», – ծոր է տուել Պուտինը: Ի դէպ, ոմանք պրիւրներ պնդում են, որ այս երկխօսութիւնը անեկդոտ չէ եւ տեղի է ունեցել իրականում:

«Հայկական ժամանակ»,
Հոկտեմբեր 17

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԿՆԻԿԸ ԵՒ ԱՍՏՂԻԿԸ

ԱՆԱՀԻՏ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

«Բարեւ Արեւ» հրատարակչութիւն
Փարիզ 2000

A. Sarkissian,
52, allée de l'Ermitage,
93340 LE RAINCY z

(60 Ֆր., մեծաքանակի դին 50 Ֆր.)

ՄԱՐՏԻԿ ԱՊԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՑ)

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Հաւատալը չեկաւ. ուզեցի աչքովս տեսնալ, ականջովս լսել. ճի՛շդ: Փրփրացայտ, հերթաճակ փիլիպեան մը կը պոռչտար յեղափոխութեան դէմ, հնչակեան թէ դրօշակեան, ամէնքն ալ մէկ ցեխի մէջ կը քաշքշէր, մէկ ջուրով կը լուար, Պոլսոյ կամրջին գլուխը կախելու մարդեր կը հռչակէր... խաբեբայ, ստախօս, ոճրագո՛րծ, «բան մըն ալ չպիտի ըլլայ, բան մըն ալ չեն կրնար ընել, – կ'ըսէր, – կը խաբեն կոր, կը խաբե՛ն, ձեզ ալ, մեզ ալ, ինքզինքն ա՛լ»:

– «Ես խելք չունէի՞ Պոլիս, որ այս խայտառակներուն դէմ էի, հոգւով, մարմնով կը կռուէի անդադար...» ու կը սկսէր իր Պոլսոյ խելքը փառաբանել, իր Պոլսոյ կարծիքները, Պոլսոյ հակայեղափոխական պայքարը:

«Եթէ պատճառը հարցուէր իրեն՝ այս յեղակարծ հաւատափոխութեան, փոխանակ պատասխանելու աւելի կը զրդռուէր, կը կատղէր, իսկ Սուրէնին խօսքը եղած աւեն՝ դէմքը ղզուանքի, ատելութեան անսահման արտայայտութիւն մը կը հագնէր, ու չրթունքը թքնելու ձեւ մը կ'ուրուագծէին կարծես:

«Շաբաթ մը փարիզի հայ ականջներուն այս եղանակը զարնելէն ետքը օր մըն ալ յանկարծ մեկնեցաւ դէպի Իտալիա, անլուծելի գաղտնիքի մը ապշութեանը մէջ թողլով մեզ, ի՞նչ պատահեր էր, ի՞նչ անակնկալ դէպք, ի՞նչ յայտնութիւն, որ մեր մարդը կը դառնար, կ'ըլլար նորէն Պոլսոյ Մարտիկ աղան: Ես ալ այս մասին ասկից աւելի բան պիտի չկրնայի դնել քեզի, եթէ անցածներս դիպուածաբար չհանդիպէի այն ապաստարանին, որուն վրայ խօսեցայ արդէն եւ զոր մեկնած կը կարծէի Մարտիկ աղային հետ: Սրճարան մը տարի պինքը եւ բերանը բանալու համար պատեհ մը ապսպրեցի. պինքը լաւ տրամադրութիւններուն մէջ դտնելուս պէս մեկնեցի խնդիրը բացի. մեկ – երկուք չըսած՝ մեր մարդը սկսաւ պատմել. օրին մեկը նամուսկ մը եկեր է Իտալիայէն, զոր ինքն իսկ, ապաստարանը յանձներ է Մարտիկ աղային: Այդ նամակը իբր թէ մոզական դաւազան մը ըլլար, հրաշափառեր է Մարտիկ աղան. դրեր ես նէ՝ գտիր առջի Մարտիկը: Շաբաթ մը ամբողջ, առանց տունէն դուրս ելլելու, տան սենեակները, ապաստարանին ու մօրը ականջները լեցուցեր է զերադրգռուած դայրոյթի մըզոչուքներովը, վերաւորեալ վայրի գազան մը դարձած, որ վանդակի մէջ մռնչելով՝ դառնար ու դառնար: Ամբողջ շաբաթ մը, անսպառ, անխոնջ, սպառնալիքներու, լուտանքի, նախատինքներու կատաղի քարկոծում մը, թուքի ու մուրի փրփրոտ ու վաւաշոտ ժայթքում մը ուղղեր է յեղափոխականներուն երեսին բոլորին ալ, հնչակեաններուն, դրօշակեաններուն, եղածին ալ, չեղածին ալ, անցածին ալ, գալիքին ալ: Սուրէնին դէմ մանաւանդ կրակ ու բոց է եղեր, ձեռքը տան նէ՝ կոկորդէն բռնել խեղդելու կազմ ու պատրաստ:

– «Ինծի խաբեն հէ՛, ինծի պէս մարդը, ան Սուրէնը, ան չունչանորդին, ինծի այնչափ տուեն խաբեր, խաբխբեր է, այնչափ խոստումներ տայ, ազատութիւն տրուի նէ՝ քեզի սանկ պիտի ընեն, նանկ պիտի ընեն, ձեռքի վրայ պիտի պտրտցընեն, ազգային բարերար պիտի կոչուիս, պատիւներ, աստիճաններ պիտի տրուին քեզի, ասանկ բաներ ըսելով զրամս առնէ, եաքէն ալ աղչիկս... ոճրագո՛րծ քեզի, քու խերդ պիտի անիծեմ ես, խե՛րդ... աղչիկս պիտի առնեմ, տուած զրամներս պիտի պահանջեմ, քեզի ալ տէռօրի մատնել պիտի տամ, չունչանորդի՛, ինչպէս որ դուն ինծի ըրեր ես աչքս վախցընելու եւ զիս ուզածիդ պէս խաղցնելու համար... ես պիտի քեզի հասկցնեմ իմ ո՛վ ըլլալս... կեցի՛ր դուն...

«Ճաճախ մայրը նամակին պարունակութիւնը կը հարցնէ եղեր. Մարտիկ աղա առանց պատասխանելու, անանկ դէմք մը կ'ընէ եղեր մօրը երեսն ի վեր, որ խեղճ կինը ահաբեկ՝ սենեակ կը քաշուի աղօթելով: Իսկ սպասաւորին՝ ամէն օր չախ, վռնտելու սպառնալիք:

– Օրը տասը անգամ չնչին պատճառի համար զիս վռնտելու կ'ելլէր, – ըսաւ սպասաւորը:

(Շար. 103)

(Շար· Ա· էջէն)

ներ կրած են նաեւ երեք չէնքեր: Արարքը կը վերագրուի Պասք անջատողական էթԱ կազմակերպութեան: Ոճրափորձէն վիրաւորուած են նաեւ 60 հոգիը, 6–ը՝ ծանրօրէն: Արարքը խստօրէն պատասխանեց Մուան Գարլոս Թագաւորը՝ կոչ եւ ոճրային որակելով ահաբեկչութիւնը, մինչ վարչապետ Ալանար մեծ ցոյցի մը հրաւիրեց Մադրիտի ժողովուրդը Հոկտ· 31-ին:

ԻՍՐԱՑԼԻ Ազգային գործերու նախարարը Շ· Պէն Ամի Հոկտեմբեր 30–ին Փարիզի մէջ հանդիպումմ ը ունեցած է Հ· Վէտրինի հետ: «Լիպերասիոն»ի տրուած հարցազրոյցով մը ան կրկնած է ազգային միասնութեան կառավարութիւն մը կազմելու անհրաժեշտութիւնը եւ պատապարտած Արաֆաթի անհապաղ ընթացքը: Ըսած է թէ օդուտ չունի բանակցութեան նըստիլ, եթէ պիտի չյարգուին որոշումները: Ինչ կը վերաբերի պաղեստինեան պետութեան մը հռչակումին, Պէն Ամի ըսած է թէ ատիկա անպայման պէտք է Իսրայէլի համաձայնութեամբ ըլլայ որպէսզի երկրին մէջ կայունութիւնը պահպանուի: Իսկ միակողմանի հռչակում մը պիտի նշանակէ խաղաղութեան ընթացքին վախճանը, ահաբեկչութեան վերայայտնութիւնը: Նման բան Իսրայէլը պիտի ստիպէ ինքնապաշտպանութեան նպատակով հրաժարելու զոյացած համաձայնութիւններէն: Պատասխանելով «կը հաւատա՞ք նման հռչակումի մը հաւանականութեան» հարցումին, Պէն Ամի ըսած է· «Ես քաղաքական վերլուծող չեմ: Արաֆաթ կ'ընէ ինչ որ կ'ուզէ եւ կը սպանձնէ հետեւանքը»: Տեղւոյն վրայ, ապահովութեան խորհրդացի պահակ մը սպաննուած է, երկրորդ մըն ալ ծանրօրէն վիրաւորուած արեւելեան _ երուսաղէմ: Աւելի անդին ալ, հրէական թաղամասին մէջ, Իսրայէլացիի մը դիակը գտնուած է, մինչ իսրայէլեան օդուժը չարունակած է ռմբակոծել Գազա եւ Ազորդանան: Միւս կողմէ Ֆինէսէթը իր առաջին նիստը գումարած է: Այլ խմբակցութիւնները, ներառեալ ծայրայեղ Շասը որոշած էին չտապալել կառավարութիւնը: Ծանօթ է որ Պարաք մեծամասնութիւն չունի:

ՄՈՆԱՔՕ կ'ուզէ խզել իր կապերը Ֆրանսայի հետ: «Ֆիկարօ»ի տուած հարցազրոյցով մը (Հոկտեմբեր 31) իշխան Ռէնիէ կը պահանջէ որ իշխանապետութիւնը իր ինքնիշխանութիւնը վերագտնէ: Զի կրնար հանդուրժել Ֆրանսայի վերջին ամբաստանութիւնները Մոնաքոյի դէմ ինչ կը վերաբերի դրամի օրինակացման: Բոլոր մեղադրանքները անարդար եւ վիրաւորական կը գտնէ: Կ'ուզէ որ վերատեսուին 1918–ի բարեկամական դաշինքը եւ 1930-ի պայմանագրութիւնը, որոնք ժամանակավրէպ են, կ'ըսէ: Ռէնիէ Գ· կ'աւելցնէ որ չուզեր պատերազմ յայտարարել Ֆրանսայի, բայց Ֆրանսա պէտք է մեզ յարգէ, ալ ձանձրացանք որ մեզ չհատուակոց նկատեն:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ թաղապետական ընտրութեան վերջնական արդիւնքները հաստատեցին Իպրահիմ Ռուգովայի յաղթանակը ձայներու 58,13%–ով: Թաչի կը գոհանայ 26,95%–ով, ինչ որ լաւ ապառակ մըն է Տիկին Օլպրայթի համար որ Թաչին կը նկատէր լիազօր խօսակիցը մը արեւմտեանններուն համար, 1999–ի ամառը, ՈւԶԿԱՅի (ազատագրութեան իր բանակը) սկզբունքի ապագինումէն եառ, ինչ որ երբեք չհատարուեցաւ: Քոսովոյի 100–հազար Սերպերը չմանակցեցան քուէարկութեան:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԿ տուգանաւի գոհէրէն 12 դիակներ եւս յայտնաբերուած են նորվեկիացի փրկարարներուն կողմէ:

ՊՐԸԹԱՆԵԼԻ ափերուն բացը Պաց կըզպիին 40 մղոն հիւսիսակողմը խոտլական նաւ մը ընկղմած է, չկարենալով դիմադրել ամէհի ալիքներուն: Նաւը բեռցած էր ծայր աստիճան թունաւոր 6000 թոն քիմիական արտադրութիւն, ինչ որ մեծ մտահոգութեան նոր աղբիւր է: Նաւուն 14 հոգինոց անձնակազմը կարելի եղած է փրկել ուղղաթիռներով: Էրիքա–յէն ծոցած քարիւղին ապականութենէն եառ այս նոր պատահարը, ըստ մասնագէտներուն, անմիջական վտանգ չի ներկայացներ:

ԷՒԻԳԶՈՏԱՆԻ նախագահ երրորդ անգամ վերընտրուած է Աֆթար Ալկայեւ, քուէներու 74,3%-ով: Այդ ընտրութեան համար նախապայման դրուած էր կիրպիզերէնի քննութիւն մը որ պատճառ եղած է 19 թեկնածուներէն ընտրապայքարի մէջ միայն 5–ին մնալուն: Ընդդիմութիւնը բողոքած է թէ ընտրարշաւի իր հատքոյթները խանգարուած են եւ թէ երկրին լրատիւտները Ալկայեւի մենաշնորհին վերածուած են որպէս քարոզչութեան միջոց: Օ–ԷՍ–Սէ–Ը–ի դէտերը եւս ըսած են թէ ապօրինութիւններ կատարուած են:

ԳՐԱԿԱՆ ՉՈՑԳ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐԸ՝ Կոնքուռ եւ Ռընօmo պատն 2000-ի իրենց տէրերը: Առաջինը ստացաւ Ժան _ Ժապ Շուէլ իր «Ինկրիտ Գաւէն» հատորով որ կեանքի պատմութիւնն է նոյնանուն երջուհիին: Երկրորդին արժանի նկատուեցաւ Իվուառցի 73 տարեկան գրագէտ Ահմատու Քուրումա, «Աստուած պարտաւոր չէ» գործով որ կը պատմէ Լիպերիոյ եւ Սիեռա Լէոնէի վերջին պատերազմին արհաւիրքը:

ՊՈԼՍՈՑ մէջ սեմինէր մը կազմակերպած են Եւրոպական Միութեան կերպասեղէնի սենափքանները եւ գործատիրութիւնը: Շուրջ 100 թուրք գործատէրերու եւ սենափքաներու անդամներու առջեւ բացատրած են եւրոպական կառուցման ընկերային գրաւարկները: Թուրքիոյ մէջ, այդ ճիւղը 2 միլիոն աշխատաւոր ունի: «Մոնիտ»ի (Հոկտեմբեր 31) Թղթակիցը կ'ըսէ թէ Թուրքիա հեռու է պատրաստ ըլլալէ անդամակցելու համար Եւրոպական Միութեան: Մարդկային իրաւունքները կանոնաւոր կերպով արհամարհուած են, տնտեսական կառոյցները պէտք է յարմարին, գաղտնի աշխատանքը չատ տարածուած է եւ ընկերային յարաբերութիւններն ալ պէտք է արդիականացուին: Բայց, գործընթացը սկսած է եւ այդ է սեմինարին նպատակը: Կերպասեղէնի ճիւղը թրքական ճարտարարուեստին արտադրութեան 26%–ը կը ներկայացնէ եւ արտածումին՝ 28%–ը: Եւրոպական Միութեան դիմաց այս ճիւղին առեւտրական յաւելուածը 7 միլիառ Եւրոյի կը հասնի: Ցած աշխատավարձքը պատճառներէն մէկն է թրքական մրցակցութեան: Երկու միլիոն աշխատաւորներէն, մէյն 500 հազարը յատարարուած է եւ արձանագրուած ընկերային ապահովագրութեան: Ամսական աշխատավարձքը 250-էն 500 տոլար է, միւսները 150 տոլար կը ստանան, կայ նոյնիսկ որ 50 տոլարով կը գոհանան: Կայ նաեւ Պէնէթոնի հարցը, որ դատարան պիտի քաշուի Նոյեմբերին (Միլանօ): Իտալական ընկերութիւնը կ'ամբաստանուի որ երախաներ աշխատցնել տուած է Թուրքիա, 13–էն 18 տարեկան: Պէնէթոն բացարձակապէս հերքած է, բայց, թուրք սենափքանները կը պնդեն:

ՎԱՍԵԼՈՆԻ մէջ (Պա _ Ռէնի նահանգ) մեծ բանավէճ մը ծագած է, որովհետեւ տեղւոյն քաղաքապետը (ԷՌ–փէ–էՌ) ծեծուկտուկան՝ ժոզէֆ Օսթերման արգելք եղած կ'ըլլայ որ Թրքուհի մը յարկաբաժին գնէ քաղաքին կեդրոնը: Ան կը ճչդէ որ թաղապետութիւնը նախապատուութեան իր իրաւունքը միայն ինը անդամ գործածած է եւ օտարականի երկու թեկնածութիւններ մերժուած են: Բոլոր պարագաներուն ալ, այդ որոշումները տըրուած են յանուն քաղաքաշինութեան քաղաքականութեան: Երիտասարդ Թրքուհի մը՝ Պիրսէն Կիւլ հակառակը կը պնդէ եւ Ք·ի դէմ բողոք ներկայացուցած է: Կ'ապարկեն որ իրենց յարկաբաժին մը մերժուած է, վճռաորդը յայտնած ըլլալով որ քաղաքապետարանը այլեւս օտարական չուզեր: Օսթերման հակայարձակման կ'անցնի, անուանարկութեան ամբաստանութեամբ «Ֆրանս 2»ի դէմ, որ արտայայտուած էր այդ մասին: Ապա, դատի կը դիմէ ԼիՔՐԱ–ն (հակացեղապաշտ լիկա): Այս ամբողջը այնպիսի մեծ համեմատութիւններ առած են, որ չորս սիւնակնոց յօդուածի մը տեղ տուած են «Մոնիտ»ի (Հոկտեմբեր 31) մէջ:

APPEL AU RASSEMBLEMENT

Ce prochain Mardi 7 Novembre, à l'initiative de Monsieur Jean-Claude GAUDIN, Vice-Président du Sénat, Sénateur-Maire de Marseille, une **procédure de discussion immédiate** sera lancée concernant la proposition de loi **«La France reconnaît publiquement le génocide arménien de 1915».**

Malgré les pressions diplomatiques de la Turquie appuyée par quelques sympathisants des lobbies militaro-industriels, de plus en plus de sénateurs privilégient la tradition française de **respect des droits de l'Homme.** Ils sont soutenus en cela par l'ensemble des démocrates avec les citoyens français d'origine arménienne.

Nous les invitons tous à participer,

LE MARDI 7 NOVEMBRE A PARTIR DE 18 HEURES
AU

RASSEMBLEMENT

DEVANT LE SENAT, ANGLE RUE DE TOURNON ET RUE DE VAUGIRARD

Notre présence en grand nombre sera la preuve de notre détermination et incitera les quelques sénateurs encore hésitants à nous aider pour le triomphe de notre juste cause !

COMITE DU 24 AVRIL
COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE

Paris, le 26 Octobre

LE COMITE DE PARIS — ILE-DE-FRANCE DE L'UGAB

vous convie

le vendredi 10 novembre à 20 heures 30

à une conférence donnée par

ANNA LEYLOYAN

(doctorante en histoire de l'art et chargée de cours sur l'art arménien à l'INALCO)

consacrée aux

Khatchkars arméniens

(MONUMENTS COMMEMORATIFS ET AUHENTIQUES PIERRES TOMBALES)

Centre Culturel «Alex Manoogian»
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS (métro Courcelles)
Renseignement: **01 42 27 12 26 / 01 45 20 03 18**

Participation aux frais : 30 F

ԼՈՆԴՈՆ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ ՎԱՐԻՉ-ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ ՄԸ

Լոնտոնի Հայ Տունը կը փնտռէ Հայ եւ անգլիախօս վարիչ քարտուղար մը որ պատասխանատու ըլլայ Տանը ընդհանուր կարգուսարքին:

Զրի յարկարաժին երրորդ յարկի վրայ:

Ստանձնուած պարտականութիւններու փոխարէն մասնակի թոշակ:

Ցարմար է միջին տարիքով անձի / զոյգի եւ կամ չափահաս ուսանողի մը:

Հայ Տունը կը գտնուի Լոնտոնի Քէնզինկթըն կեդրոնական թաղամասին մէջ:

Մանրամասնութեան համար դիմել Տան խնամակալ մարմնին հետեւեալ հասցէով· –

The Managing Trustees
House Committee
Armenian House Limited
25 Cheniston Gardens
London W8 6TG
UNITED KINGDOM

Եւ կամ e-mail–ի միջոցաւ· –
hratch@tokatlian.freeserve.co.uk

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 4

Տօն է Ամենայն Սրբոց՝ Հնոց եւ Նորոց, Յայտից եւ Անյայտից:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ՝ ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա· ՔՀՆԾ· ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

*
**

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ
ՕՇՄԱՆ ԵՒ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.

Ծայրագոյն Պատրիարք
Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց

– Ընտրեալ՝ Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 27–ին և Օծեալ՝ Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 4 1999–ին –

Երջանիկ այս առթիւ, Կիրակի, Նոյեմբեր 5–ին, ի ժամու պատարագին, Արեւմտեան Եւրոպայի Հայաստանեաց բոլոր եկեղեցիներուն մէջ Հայրապետական յատուկ մաղթանք պիտի կատարուի:

Բոլորը կը հրաւիրուին այդ օր փութալ ներկայ ըլլալ եկեղեցին՝ եւ աղօթել վասն արեւշատութեան Ամենայն Հայոց Հայրապետին եւ ի փառս Հայաստանեայց մեր Սուրբ Եկեղեցւոյն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս· ԹԱԴԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մարսէյլի Ս· Թադէոս Եկեղեցին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց» կիրակի, Նոյեմբեր 5–ին հանգուցեալ բոլոր հիմնադիր բարերարներու ու սատարողներու յիշատակին

Երգեցողութիւնները կը կատարին յատկապէս հրաւիրուած երգչուհիի կողմէ:

Ի գիտութիւն բարերարներու զերզատանի անդամներուն եւ չրջանի հայութեան:

Հոգեճաշ կը տրուի սարարողութեան աւարտին, Տիկնանց Միութեան կողմէ:

27, Traverse de l'Eglise
Campagne Perrier — 13015 Marseille

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան օրը՝
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEMINAIRE DE FORMATION DES ENSEIGNANTS DE SES ECOLES

Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Les 4 et 5 novembre

— SAMEDI 4
11h - 13h : Lecture expliquée — **Mélanie KELEDJIAN**
14h30 - 16h30 : Grammaire—Syntaxe — **Mesrop ATAMIAN**
16h45 - 18h : Ortographe — **Hélène MERDJANIAN**

— DIMANCHE 5
10h - 12h : Littérature — **Krikor BELEDIAN**
13h30 - 15h30 : Histoire—Géographie — **Anahit TER-MINASSIAN**
15h45 - 16h45 : Synthèse—Débat.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱԶԻ Փարիզի Ս· Թադէոս մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Նոյեմբեր 4, ժամը 15–ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS

*
**

ԿԱՊՈՑ ԽԱԶԻ Անիէռի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 6, ժամը 20·45–ին՝
Centre Administratif d'Asnières

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 3
VENDREDI
3 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6.00 F

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում) 1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·027 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.027

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՇԵՐԱԿՈՅՏԻՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ ՓՈՓՐ ԶԲՌԵՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԸ ԿՐԷ ԻՆՁՈՐԻ

Շաբաթ է որ Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 7-ին, Շերակոյտը, սկզբունքով, անմիական քննարկումի պիտի դնէ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքի առաջարկը: Առջի օր գրած էինք («Յառաջ», Հոկտեմբեր 31, Ա· էջ, մանր լուրերու կարգին) որ Հօթ–Լուառի ծերակուտական եւ ԷՒ–ՓԷ–ԷՒ–ի Ընդհանուր քարտուղար Ալէյին Կուէյլրոն օրէնքի առաջարկ մը ներկայացուցած է, այլ խօսքով Ազգային Ժողովի բանաձեւը չէ որ քննարկումի պիտի դրուի Նոյեմբեր 7–ին: Այս մասին, բաւական երկարօրէն կ'արտայայտուէր Ժան – Միշէլ Պըդա («Լը Մոնտ», Հոկտեմբեր 31):

Ցիշենք որ Ազգային Ժողովի քուէարկած օրէնքի առաջարկն էր· – «Ֆրանսա հրապարակաւ կը ճանչնայ 1915–ի Հայոց ցեղասպանութիւնը»: Ինչպէս քանիցս կրկնեցինք, այս բանաձեւն իսկ ոչ մէկ ձեւով կրնար գոհացում տալ դարուս ամէնէն ցեղասպանութեան մէկուկէս միլիոն զոհերու յիշողութեան արդար դատը ամնող արմատախիլ ժողովուրդի մը, քանի ոչ վայրը, ոչ ալ դահիճին անունը կը յիշատակուէին, բայց, մենք քիչով գոհացող ենք, դիւրին կը մխիթարուինք եւ ամենք չվարանեցան իսկ «պատմական յաղթանակ» որակել կէս ճամբան միայն կտրած այդ ժիժդոյն բանաձեւը: Ո՞ւր է Ալէյին Կուէյլրոնի ներկայացուցած օրէնքի առաջարկին տարբերութիւնը: Ան կ'ըսէ· – «Ֆրանսա հրապարակաւ կը ճանչնայ ցեղասպանութիւնը որու զոհ գացած է հայ ժողովուրդը 1915–ին»:

Որքին մէջ, նոյն բանը կ'ըսուի, ուրեմն ինչո՞ւ այս չնչին տարբերութիւնը: Ենք ուզեր յետին մտքեր տեսնել եւ ըսել թէ կը ձգտի ժամանակ շահելու, քանի այս նոր տարբերակը, եթէ քուէարկուի, հարցը չի փակուիր, ան պէտք է վերադառնայ Ազգային Ժողով, կրկին քննարկումի դրուելու համար եւ ժխտողներու կողմէ: Ալ խօսքով, կըրկին կը ձգձգուի···:

«Մոնտ»ի դրութեան սկիզբը կայ թապետական ընտրութիւններու հարցը եւ հակական ընտրական խաղը սիրաշահելու մտահոգութիւնը: Կը յիշուի, ապա, Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման հարցին հակիրճ պատմականը Ազգային Ժողովէն Շերակոյտ եւ կառավարութեան արկելքը հարցը Շերակոյտի օրակարգին դնելու, չվաստղելու համար զինամերքի վաճառքը Ազրպէյճան: Համաձայն գոնուած են սակայն, աչի թէ ձախ ծերակուտական, որոնց կարգին վերջինը չէ եղած Ժան – Գլօտ Կօտէն (ԻՒ – ՏԷ – ԷՖ) քաղաքապետ Մարսէյլի, ուր Հայ մեծ գաղութ մը կայ եւ ինք ալ աջին թեկնածուն է թաղապետական ընտրութեան: Անմիջական քննարկումի դիմումը ստորագրած են նաեւ Ժաք Փէըթիէ (Դեմոկրատ Համախմբում), Ռոպէր Պէյք (Համայնավար կուսակցութիւն), Պերնար Փիրաս (Ընկերվարական) եւ Ժաք Ուտէն (ԷՒ – փէ – էՒ): Կը յիշուի նաեւ թէ Ընկերվարական եւ Համայնավար ծերակուտականները արդէն նման փորձ մը ըրած էին Մարտին, գօրակցութիւնը վայելով Ժան – Գլօտ Կօտէնի, բայց, սոսկալի հրաժարիլ, հարկաւոր 30 ձայները չհաւաքուեցան:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՏԱՍՆՕՐԵԱՅ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԻՒՆ Ա. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻՆ

Առանց արտօնութեան Հոկտ· 30–ին բողոքի երթ կազմակերպելու յանգամանքով Հոկտ· 31–ին 10–օրեայ բանտարկութեան դատապարտուած է «21րդ Դար» մլութեան նախագահ Արկադի Վարդանեան· իսկ փաստաբանը՝ կարօ Կարապետեան 7 օրուան: Ազատութեան հրապարակին ցոյցէն ետք մասնակիցները երթով դիմած էին դէպի նախագահական աշխատավայրը, պահանջելու համար անոր հրաժարականը:

Ցոյցին օրը ձերբակալուած էին նաեւ A1+TV հեռատեսիլի կայանի թղթակից Մհեր Արշակեան եւ ծանօթ դերասան Կարէն Քանիբէկեան, որ իբրեւ ցուցարարներու երկու ներկայացուցիչներէն մէկը, նախագահական պալատ մտնելով պատասխանատուներուն յանձնած էր Ռ· Քոչարեանի հրաժարականը պահանջող բողոքագիրը: Անոնք երկուքն ալ ազատ արձակուած են:

Միւս կողմէ, չորսներ կային թէ տասնեակներով ուրիշներ ալ ձերբակալուած են նոյն դրգռապատճառներով: Այս մասին որպէս լուսաբանութիւն Հայաստանի Ներքին գործերու նախարարութիւնը հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է· –

«Վերջին օրերին Զանգուածային լրատու Մարմիններ պարբերաբար անդրադառնում են "21–րդ Դար" միջազգային կազմակերպութեան ղեկավար Արկադի Վարդանեանի եւ նրա աջակիցների կազմակերպած հանրահաւաքներին ու երթերին, մասնաւորապէս՝ չարտօնուած երթին ի պատասխան իրաւապահների ձեռնարկած գործողութիւններին:

Շրջանառւում են տարբեր թուեր, թէ յատկապէս ճանի՞ հոգու նկատմամբ են կիրառուել վարչական ներգործութեան միջոցներ:

Թիւրիմացութիւններից խուսափելու համար լիազօրուած ենք յայտնել, որ այս գործով վարչական պատասխանատուութեան է ենթարկուել ընդհանուր առմամբ 21 հոգի, որոնց վերաբերեալ դատաբանները, ըստ վարչական օրէնսգրքի, կայացրել են որոշումներ: Նրանցից 4–ը տուգանուել է, իսկ 17–ը՝ վերցուել վարչական կալանքի»:

Միշտ նոյն հարցին չրջանակին մէջ, Նոյեան Տապան գործակալութիւնը հաղորդած է թէ Հոկտ· 30–ի դիշերը, լուրերու հաղորդումի ժամէն քանի մը վայրկեան առաջ անջատուած է գործակալութեան հեռատեսիլի հաղորդիչը: Որպէս պաշտօնական բացատրութիւն իրենց ըսուած է թէ պատահածը թէքնիք պատճառներ ունի եւ սակայն երբ դործակալութեան աչխատակիցները փորձած են մտնել հեռատեսիլի աշտարակը՝ ստուգելու համար խանգարումը, իրենց չէ արտօնուած մուտք գործել, ինչ որ պարագան չէր նախորդ անգամներուն: Նոյեան Տապան կ'ըսէ թէ անջատման բուն պատճառը այն է, որ իրենց կայանը լայնօրէն արձագանգ հանդիսացած էր հաւաքին նաեւ յաղորած էր նկարահանել Արկադի Վարդանեանի, Կարօ Կարապետեանի, Սամուէլ Ճակինեանի եւ Մհեր Արշակեանի ձերբակալման տեսարանները եւ կը պատրաստուէր հեռաստիլ: Կայանը 46 ժամուան ընդմիջումէ մը ետք վերջապէս վերսկսած է իր հաղորդումները: Հայաստանի մամուլի ընկերակցութիւնը բողոքած է մամուլի ազատութեան ոտնահարումին դէմ:

Հաղորդակցութեան («Կապի») նախարարութիւնն ալ իր կողմէ բացարձակապէս ժխտած է այն պնդումները թէ խանդարումը արտաքին միջամտութեան հետեւանք է:

Ինչ կը վերաբերի այս զարդացումներուն դնահատումին, Երեւանի «Առաւօտ» օրաթերթը դայն ըրած է հեռեւեալ սա նկատողութեամբ Հոկտեմբեր 31–ի իր թիւին մէջ· «Հայաստանում մնացած քնակչութեանը այնքա՞ն է յոգնեցրել միայն սեփական բարեկեցութեամբ մտահոգուած իշխանութիւնը, որ անյայտ ընատակներ հետապնդող եւ ոչ իմիճատիպ գաղափարներ արտաբերող Արկադի Վարդանեանն ընկալւում է որպէս առաքեալ»: Ազգ· Ժողովի Հ·Ց·Դ· խմբակցութեան քարտուղար Գ· Բալայեան ալ ըսած է թէ Ա· Վարդանեան մէկու մը հրահանգը կը դործադրէ ու այդ մէկը Հայաստանի բարեկամը չէ:

*
**

Մոնտ (Նոյ· 2) կ'արձագանգէր Արկադի Վարդանեանի դատապարտումին: Ս· ԷՖ·ՓԷ·–ի հեռագիրը կը հաղորդէր որ Ռ· Քոչարեանի դէմ կազմակերպուած ցոյցը Հոկտ· 30–ին 12 հազար հոգի համախմբած էր, բայց, Ներքին նախարարութիւնը կը ճշդէր որ «21–րդ Դար» ընկերակցութեան ցոյցը արտօնուած չէր: Հեռագիրը, ապա կը յիշէ որ ռուսահպատակ Ա· Վարդանեան 10 օրուան եւ իր փաստաբանը՝ Կարօ Կարապետեան 7 օրուան բանտարկութեան դատապարտուած են:

«ԱՐՄՔՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 30 / Նոյեմբեր 2)

ԱՄՆ–ՈՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Նոյ· 1–ին Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեան եւ Պաշտպանութեան նախարար Ս· Սարգսեան առանձին ընդունած են ԱՄՆ Արտաքին գործերու նախարարի ՀԱՊ–ի հարցերով յատուկ խորհրդական Սթիվըն Սեստանովիչը, ինչպէս նաեւ իրեն ընկերացող պատուիրակութիւնը, որուն մաս կը կազմէր Մինսկի խումբի ամերիկացի համանախագահ Քերի Քեւինօ: Սեստանովիչ նախարարներուն համառօտ կերպով ներկայացուցած է նախորդ օրը Բաքու ունեցած հանդիպումները, ադրբեջանական ընտրութիւններու նախօրէի որոշ դիտարկումներ: Սեստանովիչ եւ Քեւինօ անդրադառնալով Լ·Ղ·Հ հարցին, ընդգծած են Հայաստանի եւ Ադրբեջանի նախագահներուն հանդիպումներուն կարեւորութիւնը եւ այդ գործընթացը խթանելու անհրաժեշտութիւնը: Ձոյգ հանդիպումներուն քննարկուած են նաեւ հայ – թըրքական յարաբերութիւնները, Գոնկրէսին կողմէ հայկ· բանաձեւին գործած ազդեցութիւնը այդ յարաբերութիւններուն վրայ եւլն·: Պատուիրակութիւնը Հայաստանէն մեկնած է Նոյ· 2–ին:

*
**

ԱՇՆԱՆ ՁՕՐԱԿՈՁԸ ՍԿՍԱԾ

Նոյեմբեր 1–ին սկսած է աշնան զօրակոչը· այդ առթիւ Պաշտպանութեան նախարար Սերժ Սարգսեան բացատրութիւններ տուած է բանակի կեանքին մասին· ըսած է թէ նախարարութիւնը քայլեր մշակած է բժշկական յանձնաժողովներու աշխատանքին կարելի սխալները կանխելու համար: Ապա նախարարը յայտարարած է· «Որոշակի ուժերի կողմից լուրեր են տարածւում, թէ իբր բանակում ծառայութիւնը պէտք է դառնայ 3 տարի: Պաշտօնապէս յայտարարում եմ· դա չի համապատասխանում իրականութեան: Ներկայ պայմաններում մենք ունենք 2 տարի ժամկէտով զինուորներ եւ 18 ամիս ժամկէտով սպաներ: Ներկայ պայմաններում մենք չենք նախատեսում փոխել այդ ժամկէտները»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱՖԱԹ ԵԻ ՇԻՄՈՆ ՓԷՐԷՍ (նախկին վարչապետ) հանդիպում մը ունեցան Նոյեմբեր 1–ի դիշերը եւ համաձայնեցան որ Շարմ էլ Շէյխի մէջ որոշուած հրադադարը ամէն գնով յարգուի: Փէրէս ըսպառնական հրահանգ մը փոխանցեց Արաֆաթի՝ պէտք է վերջ տալ բրտութեան եւ անմիջապէս, այլապէս···: Բայց, եւ այնպէս նախորդ երկու օրերուն եւ նոյն օրն իսկ բախումները չատ ծանր հետեւանքներ ունեցած են: Վեց Պաղեստինցիներ սպաննուած են, որոնց մէջ 15 եւ 17 տարեկան երկու տղեկ: Նախորդ գոհերուն յուղարկաւորութիւնն ալ բուռն ցոյցերու տեղի տուած է: Ֆաթահի երիտասարդները կատաղութեամբ կը բացագանչեն՝ Իսրայէլացիները Թող դադարներ պատրաստեն: Գալով Շարոնի, ոչ միայն չուզեր մասնակցիլ Պարաքի ատիպողական միասնական կառավարութեան, այլ ընդհակառակն կ'ուզէ տապալել անոր կառավարութիւնը եւ ինք ձեռնարկել նորի մը կազմութեան որ վերջ տայ խաղաղութեան գործընթացին:

ՊՐԸԹԱՆԵԼԻ բացը ընկերգմած Իեվոլիսըն նաւէն սկսաւ հոսիլ քիմիական թունաւոր ապրանքը դոր կը կրէր եւ Նոյեմբեր 2–ին, մասնագէտները պիտի քննէին անոր բաղադրութիւնը: Ջանք կը թափուի համոդելու համար չրջապատի ժողովուրդը որ վտանգաւոր կազեր չեն, բայց, առնուազն ատոյդ կը թոյլ որ սթիրէն է եւ կրնայ օդին մէջ չոգիանալ: Բայց եւ այնպէս, կացութիւնը մտահոգիչ կը մնայ, հակառակ Շերաքի տուած ապահովութեան, երբ առջի օր, այս առընչութեամբ Շերպուր դնաց: Վրդովմունքը մեծ է ամէն կողմ, բողոքներ կը բարձրանան ամէն կողմէ, պարզ է որ էրիքայէն հոք, այս նոր աղէտը ծանր կը կշռէ: Նոր բանակցութիւններ պիտի սկսին Իսրայէլի եւ Պաղեստինի ազգային իշխանութեան միջեւ, երբ պայմանագրութեան մը մասին: Ամերիկեան նախագահ Քլինթըն ալ կ'ուզէ որ ամէն ինչ կարգադրուի մինչեւ իր պաշտօնավարութեան վերջը, Ապրիլ 2001–ին:

ՍԻՆԿԱՓՈՒՐ ԷՌԼԱՅՆԶԻ 747 մէկ պօյինկը չախչախուեցաւ Հոկտեմբեր 31–ին

(Շար·ը Դ· էջ)

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՍՓԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐ

Այս հարցին կապակցութեամբ Թուրքիոյ նախագահը՝ Ահմետ Նեճտէթ Սեզէր նամակ մը գրած է, Նոյեմբեր 1-ին, ժագ Շիրաքի, ուր կը չեշտէ թէ երկկողմանի յարաբերութիւնները կրնան լրջօրէն վնասուիլ, եթէ Շերակոյտը քուէարկէ Հայոց ցեղասպանութեան բանաձեւը: Նամակը ազդարարութեան բնոյթ ունի: Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութիւնն ալ հաղորդած է որ Ազգային Ժողովի նախագահը՝ Էօմէր Իզկի նամակներ ղրկած է Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ (քանի հոն ալ նոյն օրը, երեսփոխանական ժողովը պիտի քննէ նոյնանման բանաձեւ մը) իր պաշտօնակիցներուն նոյն ազդարարութիւնը ընելով:

Սէզէր նաեւ կ'ըսէ թէ նման վաւերացում մը ոչ միայն լուրջ հարուած մը կ'ըլլայ Ֆրանքեւերոքական յարաբերութիւններուն այլեւ մեծ վնաս մը կը կրեն Թուրքիոյ եւ Հայաստանի կապերը:

առարագրութիւնները ձեռք ձգած չըլլալով:

*
**

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՍՓԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐ

Այս հարցին կապակցութեամբ Թուրքիոյ նախագահը՝ Ահմետ Նեճտէթ Սեզէր նամակ մը գրած է, Նոյեմբեր 1-ին, ժագ Շիրաքի, ուր կը չեշտէ թէ երկկողմանի յարաբերութիւնները կրնան լրջօրէն վնասուիլ, եթէ Շերակոյտը քուէարկէ Հայոց ցեղասպանութեան բանաձեւը: Նամակը ազդարարութեան բնոյթ ունի: Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութիւնն ալ հաղորդած է որ Ազգային Ժողովի նախագահը՝ Էօմէր Իզկի նամակներ ղրկած է Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ (քանի հոն ալ նոյն օրը, երեսփոխանական ժողովը պիտի քննէ նոյնանման բանաձեւ մը) իր պաշտօնակիցներուն նոյն ազդարարութիւնը ընելով:

Սէզէր նաեւ կ'ըսէ թէ նման վաւերացում մը ոչ միայն լուրջ հարուած մը կ'ըլլայ Ֆրանքեւերոքական յարաբերութիւններուն այլեւ մեծ վնաս մը կը կրեն Թուրքիոյ եւ Հայաստանի կապերը:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՔՈՒԼԷԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՔՈՒԷՍ ՊԻՏԻ ՄԵՐԺԵՄ ՊՈՒՇԻՆ ԵՒ ՆԱԵԻ ԿՈՐԻՆ

Նոյեմբեր 7–ին Միացեալ – Նահանգներու ժողովուրդը պիտի ընտրէ իր նախագահը: Երկու գլխաւոր թեկնածուներուն միջեւ ընտրապայքարը աւելի եւս պիտի չիկանայ մինչեւ այդ ճակատագրական Թուականը, իւրաքանչիւրը չարունակելով հասարակութեան խոստանալ իր կարողութեան եւ երկրի դանձային կարելիութեան բազմապատիկը, միաժամանակ նոյն համեմատութեան բազմապատկելով – երբեմն նաեւ պարզապէս հնարելով – իր անցեալ տարիներու պարտաւորութեան թիւական բարիքները: Պարզ խօսքով՝ երկու թեկնածուներն ալ պիտի չարունակեն երեւալ չպարտուած սիկնիկներու նման:

Հանրապետականները, որոնք այժմ մեծամասնութիւն են Գոնկրէսի երկու սահմանադիր մարմիններուն մէջ – Ներկայացուցիչներու Տուն եւ Ծերակոյտ – կը փորձեն գրաւել նաեւ Սպիտակ Տունը, որուն վերջին ութ տարուան բնակիչը էր իրենց առեւլին՝ դեմոկրատ Պիլ Կլինթըն: Իսկ դեմոկրատները իրենց կարգին կը ճգնին պահել նախագահութիւնը, վերադրաւելով նաեւ Գոնկրէսը:

Այս ընդհանուր կազմակերպուած խառնաչփոթութեան մէջ եւս առաջին անգամ ըլլալով պիտի մերժեմ քուէս տալ դեմոկրատ թեկնածուի մը, այս պարագային՝ փոխ - նախագահ Ալ Կորին, իսկ պիտի չքուէարկեմ նաեւ ի նպաստ Հանրապետական թեկնածու Ճորճ Ու. Պուշին, նախկին նախագահ Նոյնանուն հօրը այս ձագուկին:

Պատճառը էական է որքան՝ անգուշակելի: Ամէն պարագայի մէջ բոլոր ենթադրութիւնները ալ սխալ դուրս պիտի գան: Ո՛չ, պատճառը այն չէ թէ երկուքն ալ զօրաւիղ չեն կանդնած եւ ոչ ալ պիտի կանգնին Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչումին: Անցեալ քուէարկութիւններս չէին հիմնուած այդ հայկական մեծ-ղի ինքնախաբէութեան վրայ: Քուէարկութեանս համար ցեղասպանութեան հարցը պարզապէս հարց չէ, եւ չի կրնար ըլլալ, քանի ան ամերիկեան քաղաքականութեան հիմնապէս հակառակ է: Այդ հարցին մասին կը հաւատամ թէ երբ ժամը հնչէ, Ուաշինկթըն նոյնիսկ առանց մեր կարծիքը առնելու նախաձեռնարկ պիտի ըլլայ ճանչնալու Մեծ Եղեռնը, եթէ նը-պատակ ունենայ պատժելու Թուրքիան: Մինչ այդ՝ ամերիկեան Սահմանադիր Իշխանութիւնները մերթ ընդ մերթ մեր պատմութեան դժբախտութիւնը պիտի օգտագործեն Անգարայի երկդիմի պատգամներ ղրկելու համար: Զեւով մը՝ մեր վէրքին վրայ աղ պիտի ցանեն մեր իսկ օգնութեամբ: Ասոր պերճախօս օրինակն է Ներկայացուցիչներու Տան վերջին կատակերգութիւնը:

Շատ մը պատճառներ ունիմ վերոյիշեալ թեկնածուներէն մէկին ու մէկին քուէարկելու, նոյնքան մըն ալ՝ չքուէարկելու: Պուշին չքուէարկելս կապ չունի իր անփորձութեան, հարցերու անգիտակցութեան, տեսիլքի պակասին, մասնաւոր չահերու սպասարկելու իր անձնական եւ կուսակցական տրամադրութեան, իսկ Կորի պարագային՝ իր հնդկ անվստահութիւնս առաւելապար ծագեցաւ վերջին ամիսներու իր բախտախնդիր քաղաքականութենէն, որ հետեւանքն է նախագահական աթոռին տիրանալու իր անսահման տենչին: Իր կնոջ հետ ընտրական հոլիվուտեան համբոյրը միայն ծիծաղաշարժ կողմն է իր մարտավարութեան:

Անկարելի է որ մարդկայնօրէն մէկը կարենայ իր քուէն տալ, առանց քունը փախցնելու, Թեքսաս նահանգի կառավարիչ Ճորճ Պուշին, որ իր նահանգապետութեան հինգ տարուան ընթացքին ապային մրցանիշ կարեց ստորագրելով 136 դատապարտեալներու մահավճիռը: Այլ խօսքով՝ սպանութիւնը վաւերացուց նոյնքան թիւով անձերու, որոնք դատապարտուած էին որպէս ոճրագործ: Իր չքմեղանքը թէ ինք միայն օրէնքն է որ կը դործադրէ, չի ծառայեր իր ծանր յանցանքը թեթեւցնելու, մանաւանդ երբ ինքնավստահօրէն կը յայտարարէ թէ մահապատիժները կը նուազեցնեն ոճիրները:

Ան որ մօտէն հետաքրքրուած է մահապատիժով, ան դիտէ թէ որո՛նք աւելի կարելի – եւ երբեմն ալ փնտռուած – թեկնածուներն են անոր դործադրութեան, իսկ որո՛նք՝ բախտը ունին անկէ ազատելու: Վերջին մէկ օրինակ է Կերի Կրահամ անունով մահապարտի պարագան, որուն ներարկուեցաւ մահացու չիճուկը անցեալ Յունիսին Թեքսասի մէկ բանտին մէջ: Այդ սեւամօրթը, որ ամբաստանուած էր սպլտակամօրթի մը սպանութեան յանցանքով միայն ականատեսի մը վկայութեամբ, մահուան դատապարտուած էր հակառակ այն իրողութեան որ ո՛չ մէկ չօչափելի եւ ոչ ալ պիտական փաստ ներկայացուած էր իր դէմ որպէս ոճիրին հեղինակը: Թեքսաս նահանգ մըն է, ուր նաեւ դործադրուած է Ամերիկայի առաջին – եւ միակ – դատապարտեալի մը մահավճիռը:

Նոյնպէս կարելի չէ խղճի հանգստութեամբ քուէ տալ Ալ Կորին, որ քուէ մը աւելի ապահովելու համար յայտարարեց թէ ինք համաձայն է մահապատիժի դործադրութեան: Ահաւասիկ նախագահական թեկնածու մը, որ առնուազն պիտի յարգէ իր բազում խոստումներէն այս մէկը:

Միացեալ – Նահանգներու մէջ մահապատիժը օրինաւոր դարձաւ 1976–ին Գերագոյն Ատեանին որոչումով, իսկ անկէ ետք զանազան նահանգներ սկսան տասնեակներով էլեկտրական աթոռին վրայ նստեցնել կամ մահացու չիճուկ ներարկել մահապարտներու. – Վիրճինիա՝ 76, Միզուրի՝ 42, Ֆլորիտա՝ 48, Օքլահոմա՝ 28:

Այս տարի Գոլոմպիա Համալսարանի Իրաւագիտական դպրոցի եւ ուրիշ մէկ համամերիկեան մարզասիրական կազմակերպութեան պատրաստած տեղեկագիրները կը ծառայեն միայն աւելի մտահոգել խռովեալ հոգիները: Հոն ուսումնասիրուած են 1973 – 1975 թուականներու 5·500 մահապարտներու պարագան, որոնց գատին վերատեսութեամբ կամ մեծամասնորդ ժամու նոր իրականութեան մը բացայայտումով, անոնց 82 տոկոսը կրած են նուազ ծանր պատիժ եթէ անպարտ արձակուած չեն: Իսկ անոր որուն անմեղութիւնը փաստուած է – ու դեռեւս կրնայ փաստուիլ–յետ մահու, անոր պարագային քիչ մը դժուար պիտի ըլլայ արդարութեան վերահաստատումը: Մահավճիռ կարելի թեկնածուներու կարգին պէտք է դասել բոլոր անոնք, որոնք չեն վայելեր զօրաւոր եւ չահագրգիռ պաշտպան փաստաբաններու օժանդակութիւնը, բոլոր անտէրները եւ չունեւորները որոնց պաշտպանութիւնը կը վստահուի իշխանութիւններուն կողմէ նշանակուած փաստաբաններու, որոնք ո՛չ անհրաժեշտ ժամանակը եւ ոչ ալ հարկաւոր փնտռտուքը կը կատարեն խղճմտօրէն պաշտպանելու իրենց յաճախորդը: Այս բոլորին վրայ պէտք է աւելցնել սուտ վկայութիւններով կամ ոստիկանական մեղսակցութեամբ ամբաստանուած մեղադրեալները: Այս վերջինները բռնադատեալ սուտ «ինքնախոստովանութեամբ» կը ծառայեն ոստիկանութեան խամրած վարկը փայլեցնելու, այն պարագային երբ ան չէ յայտնած երեւան հանել ճշմարիտ ոճրագործները:

Նախագահական երկու թեկնածուները իրենց երրորդ եւ վերջին հեռատեսիլային հանդրային վիճաբանութիւնը ունեցան Հոկտեմբեր 17–ին, եւ այդ առթիւ երկուքն ալ կրկնեցին իրենց կողմնակցութիւնը մահապատիժի դործադրութեան, թութակարար կրկնելով թէ «ան կը ծառայէ ոճիրներու նուազումին»: Երկուքէն ո՛չ մէկը հարցին մօտեցաւ մարդկային դիտանկիւնէն, ո՛չ ալ յայտնեց թէ այդ հարցով ո՛ւր կրնայ դանուիլ քաղաքակիրթ ընկերութեան մը դիրքը եւ առաքելութիւնը:

Անոնք մոռցութեան տուին նաեւ այն

ՀԱՅ ՎԵՋԻՐՆԵՐ՝ ՖԱԹԻՄԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ԻՐՈՂԱԿԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՀԱՅ ՎԵՋԻՐՆԵՐՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԸ

Ֆաթիմականներուն ուժը սկսաւ տակտանալ 1057 – 1059 տարիներէն սկսեալ, երբ յաջորդաբար Մուսուլի եւ Պաղտատի մէջ անոնց հակադիր իշխանութիւններ երեւան եկան: Ֆաթիմականներ այնքան ուժ չունէին զանոնք պաղտատէն քշելու համար, բայց յետոյ սելճուք – թուրք ցեղախումբերը զանոնք դուրս քշեցին: Այս իրադարձութիւններէն եւք Ֆաթիմականներուն եւ իսմայիլականներուն ուժը սկսաւ տկարանալ:

Ֆաթիմականներուն տկարացման գլխաւոր պատճառը ամէնէն առաջ կրօնական էր. սիւննի մեծամասնութեամբ պետութեան մը մէջ Ֆաթիմական իսմայիլականութիւնը, իրրեւ աստուածաբանութիւն, հեռու էր սիւննի սկզբունքներէն: Ժաչակրական արշաւանքները, իրենց կարգին, աւելի եւս հեղինակազրկեցին Ֆաթիմականները:

Այս ժամանակ, երբ պետութիւնը արդէն բռնած էր անկումի ճամբան, հայ քաղաքական եւ զինուորական գործիչներ երեւան ելան եւ երկրին ճակատագիրը իրենց ձեռքերուն մէջ կեդրոնացուցին:

Արդարեւ, Մուսթանսիր խալիֆային օրով (1036 – 1094) հարաւի կողմէն Սուտանցիներ եւ Միջագետքէն թուրք ցեղախումբեր մեծ հեղինակութիւն ձեռք ձեռնին: Մուսթանսիր զինուորական արշաւանքներ կազմակերպեց անոնց դէմ, բայց չյաջողեցաւ նուաճել զանոնք: Այս պայմաններուն տակ հայ մը՝ Պատր ալ Ճամալի սկիզբը Դամասկոսի կառավարիչ դարձաւ, բայց այնուհետեւ, երբ Եգիպտոսի մէջ կացութիւնը խանգարուեցաւ եւ երկիրը քաոսի ու անիշխանութեան մատնուեցաւ, 1073-ին իր զօրքով (ան Հայերէ բաղկացած առանձին զօրագունդ ունէր) Եգիպտոս մտաւ, արշաւանքներ կազմակերպեց ըմբոստ շրջաններուն վրայ, ձերբակալեց անհնազանդ էմիրները, անխնայ հալածեց եւ սպաննեց չարագործները: Այնուհետեւ ան հարաւային Եգիպտոս մեկնեցաւ եւ անխնայ բնակչութեան սեւամօրթներու ցեղախումբը, որ չրջանին բարերար հողերը եւ անոնց բնակիչները նուաճած էր: Այնուհետեւ Պատր 1084-ին Ադեքսանդրիա մեկնեցաւ եւ դրաւեց քաղաքը եւ կարգ ու կանոն հաստատեց:

Այս ժամանակ խալիֆան իշխանութիւն չունէր եւ Պատր ալ Ճամալին, իրրեւ վէզիր, դարձած էր պետութեան իրողական ղեկավարը:

Պատր ալ Ճամալիի զաւակը՝ Ալֆտալ ժառանգեց իր հօր իշխանութիւնն ու վէզիրութիւնը եւ տակաւին Մուսթանսիր խալիֆային կենդանութեան ժամանակ բացարձակ տէրը դարձաւ Եգիպտոսի: Իսկ Մուսթանսիր խալիֆայի մահէն ետք, 1094–ին, ան փոխանակ յաջորդութեան օրինական կարգը պահելու, խալիֆային կրտսեր զաւակը՝ Ահմատը զահ բարձրացուց, անդրանիկ զաւակին՝ Նիզարի պահելով զուտ հոգեւոր հեղինակութիւն: Այս պատճառով արիւնահեղ կռիւներ ծայր առին Ալֆտալի եւ Նիզարի միջեւ, մինչեւ որ Նիզար Աղեքսանդրիոյ մէջ գերի ինկաւ եւ Գահիրէ տարուելով սպանուեցաւ քաղաքի ղեղեակին մէջ:

Ահմատ զահ բարձրանալէն ետք Մութաալի անունը առաւ. ան իր եօթը տարուան գահակալութեան չրջանին ոչ մէկ իշխանութիւն ունէր եւ Ալֆտալ երկրին տէրն ու տիրականն էր:

Այս ժամանակ, Եգիպտոսէն դուրս, Իրանի, Իրաքի եւ Կեդրոնական Ասիոյ մէջ եւս մեծ ընդդիմութիւն կար Ֆաթիմական վարչակարգին եւ կրօնական քաղաքականութեան դէմ: Այս պայմաններուն տակ իսմայիլական առաքելութեան մը դեկավարը՝ Հասան Սապահ մերժեց ճանչնալ Գահիրէի խալիֆային հեղինակութիւնը եւ նոր խալիֆա հռչակեց: Այս նոր չարժումը Սուրիոյ մէջ Ասասին կամ Հաչչաչին անունով ճանչցուեցաւ եւ Նիզարն ու անոր սերունդները ճանչցաւ իրրեւ իսկական խալիֆա: Այսպէսով կազմուեցաւ Իսմայիլի – Նիզարի աղանդը, որ ներկայիս մօտաւորապէս տասնըհինգ միլիոն հետեւորդ ունի Փաքիստանի, Հնդկաստանի, Սուրիոյ եւ Սուտանի մէջ. անոնց ժառանգական կրօնապետը Ագա Խան տիտղոսը կը կրէ եւ Հնդկաստանի մէջ կը բնակի:

Մուսթաալի խալիֆայի մահէն ետք, 1101-ին, անոր անչափահաս զաւակը՝ Ամիր, Ալֆտալի թոյլտուութեամբ եւ կաղդուրութեամբ գահ բարձրացաւ, բայց՝ առանց իշխանութիւն ունենալու. Ալֆտալ չարունակեց ինքնիչխան կերպով կառավարել երկիրը, մինչեւ որ սպանուեցաւ 1121–ին, Դամասկոսի մօտին գիշերը: Ամիր խալիֆա այնուհետեւ դրաւեց Ալֆտալի բոլոր հարստութիւնը եւ բանտարկեց անոր ընտանիքին անդամները: Ամիր խալիֆա սպանուեցաւ 1130–ին, Ասասինեներուն կողմէ:

Ամիր խալիֆային սպանութենէն ետք Ալֆտալի զաւակը՝ Ահմատ պըն Ալֆտալ բանտէն ազատեցաւ, դրաւեց վէզիրութեան պաշտօնը, չդիմադրակաց բանտարկեց Ամիրի յաջորդը՝ Հաֆիզ խալիֆան եւ մտածեց սպաննել զայն եւ ինքզինք խալիֆա հռչակել, բայց յետոյ հրաժարեցաւ այդ յանդուգն քայլէն, Հաֆիզը պահից իրրեւ անուանական խալիֆա եւ ինք ինքնիչխան կերպով ղեկավարեց երկիրը, իր անունով դրամ կտրել տուաւ եւ մզկիթներու մէջ իր անունը կարդացնել տուաւ:

Հաֆիզ խալիֆայի մահէն ետք, 1149ին, չորս խալիֆաներ յաջորդեցին անոր, որոնք միայն անուանական հեղինակութիւն ունէին. այս ժամանակ եւս իսլամացած Հայեր կարեւոր դեր ունէին պետութեան կառոյցներուն մէջ: Այս ժամանակ ալ իրերայաջորդ արշաւանքներ ծայր առին Ֆաթիմականներու տիրոյթներուն դէմ, եւ 1169–ին Եգիպտոս դրաւեցաւ Սուրիայէն արշաւող բանակներուն կողմէ, որոնց զեկավարներէն Սալահէտտին Այուպի երկու տարի ետք 1171–ին ջնջեց Ֆաթիմականներու հարստութիւնը եւ Այուպեաններու հարստութիւնը հաստատեց:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

կեանք...

սէր...

ՄԱՐԳԻՍ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

ՍԵԴԱ Ծ. ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

Միչիկըն, ԱՄՆ, 2000

անխախտելի կացութիւնը, ուր կը գըտնուի Միացեալ – Նահանգներ արեւմտեալ ժողովրդավար պետութիւններու ընտանիքին մէջ, - թէ Ամերիկա միակ երկիրն է որ իր մահապատիժի օրէնքով, արժանի պիտի չնկատուէր մաս կազմելու Եւրոպական Միութեան, եթէ աշխարհագրականօրէն մաս կազմէր Եւրոպայի:

Նոյեմբեր 7–ին պիտի ներկայանամ քուէարկութեան կեդրոն, կատարելու քաղաքացիի պարտականութիւնս եւ իրաւունքս: Պիտի տամ քուէս:

Սպիտա՛կ:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Պոսթըն

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԹԱԼԻՊԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՄՏԱՀՈԳԵՆ

Մինչեւ Ասիոյ երկիրները յայտնի մտահոգութեամբ կը հետեւին Թալիպաններու յառաջխաղացքին. Սեպտեմբերի սկիզբը անոնք պարտութեան մատնելով Հիւսիսային դաշինքի իրենց ընդդիմացող ուժերը, գրաւեցին Թալուքան քաղաքը. այդ գրաւումով Աֆղանիստանի 95%–ը ենթարկուած կ'ըլլայ կրօնամոլ այդ խումբերուն հակակշռին:

Եթէ Հիւսիսային դաշինքի հրամանատարը՝ Մասուտ վերջնապէս պարտուի, Պրոնական Ասիոյ երկիրները, Չինաստանն ու Ռուսաստանը կորնչուցած պիտի ըլլան արմատական իսլամականներուն դէմ իրենց վերջին պատնէշը: Մեծ է թիւը անոնց որոնք այդ կացութեան հետեւանքով զոհերը պիտի ըլլան: Արդէն կ'խսուի թէ 90 հազար Աֆղաններ Թալիպաններէն խոյս տալով ապաստանած են լեռները եւ կը չտնան Տաճիկստան անցնիլ: Եթէ Թալիպանները վերջնական յաղթանակ տանէն, կը սպասուի որ ապաստանականներու թիւը կէս միլիոնի հասնի: Արդէն հակամարտութեան ծաւալումին ահազանգը հնչեցուցած է ՄԱԿ–ի պնդհանուր քարտուղարը, իսկ մեծ տէրութիւնները կեդրոնական Ասիոյ երկիրներուն հետ պինուորական դործակցութեան զարկ տըւած են որպէսզի պատերազմը չտարածուի չրջանին մէջ: Սակայն, կեդրոնական Ասիոյ երկիրներուն հետ ապահովութեան յարաբերութիւններ մշակելու Մոսկուայի, Ուաչինկթընի եւ Փէքինի մրցակցութիւնը աւելի պատակատիմ կը ստեղծէ, քան՝ կայունութեան ապդակներ:

Մինչդեռ, աֆղանական ղիմադրական չարժումը միջազդային հանրութեան նեցուկին պէտք ունի, ինչպէս ըսած է զօրավար Մասուտ: Ան Ռուսաստանի, Իրանի, Հնդկաստանի ու կեդրոնական Ասիոյ քանի մը երկիրներուն զօրակցութիւնը կը վայելէ: Իրան խոստացած է իր տարածքին վրայ դտնուող աֆղան պինուորներէն 7 _ 8000–ի չափ ղրկել իրեն որպէս օդնական ուժ:

Թալիպաններն ալ, իրենց կարդին, կը չտնան միջազդային նեցուկ ապահովել: Պատուիրակութիւններ ղրկած են Նիւ – Եորք, Փարիզ: Անոնք կը փորձեն վըստահեցնել որ Աֆղանիստանէն դուրս իրենց վարչակարդը տարածելու հետաքրքրութիւն չեն: ԱՄՆ բազմաթիւ անդամներ ընդդիմացած են որ ՄԱԿ–ի մէջ Աֆղանիստանի աթոռը Թալիպաններուն չտնձնուի, այն դլխաւոր պատճառով որ անոնք կը չարտադրեն հովնաւորել Ուսամա պէն Լատէնը որ հեղինակ կ'ընդունուի հակամերիկեան բազմաթիւ ահաբեկչութիւններու: Ուաչինկթընը Թալիպաններուն հաւատարիմ պահելու համար պայման կը դնէ որ անոնք իրենց չտնձնեն պէն Լատէնը, վերջ տան աֆիոնի արտադրութեան ու մարդկային իրաւունքներու բըռնաբարութիւններուն:

Պէտք չէ անտեսել այն իրականութիւնը որ Իրան, Ռուսաստան եւ կեդրոնական ասիական երկիրները երկակի քաղաքականութիւն կը վարեն, մէկ կողմէն զօրակցելով զօրավար Մասուտի, միւս կողմէն՝ Թալիպաններուն հետ երկխօսութիւն հաստատելով: Իսկ ԱՄՆ երկու կողմին հետ ալ կապ կը պահեն, առանց մէկուն նեցուկ տալու: Ռուսաստան կը փորձէ Հնդկաստանի հետ դործակից, Թալիպանական սպառնալիքին դէմ դնելու համար: Գործակցութեան նոյնիսկ հեռանկարներ կան Ռուսաստանի ու ԱՄՆ–ու միջեւ ալ:

Մինչ այդ, ընդհարումները կը չարունակուին, Թալիպանները կը չտնան ձլմրան դուրտերէն առաջ տիրել Աֆղանիստանի Պաղտխչան չրջանին ալ որ ներկայիս կը դտնուի զօրավար Մասուտի հակակշռին տակ. իսկ այս վերջինը որ 25 տարիէ ի վեր կը պայքարի Աֆղանիստանի հակակշռին վերստին տիրանալու նպատակով, բնաւ մտադիր չէ անձնատուր ըլլալու:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ – ՀԱՑԱՍՏԱՆ ՑԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ԳԱՑԵԱՆԷԻՆ ՀԱՐՍՆԻՔԸ

Ինչպէս քանիցս դրեցինք, Թրքական մամուլը լեցուն է ցեղասպանութեան պըռդումներուն հակազդելու համար որոչուած քայլերու լուրերով: Այդ քայլերուն դլխաւորը եղաւ Հայաստանի քաղաքացիներուն սահմանին վրայ երկիր մուտքի արտօնութիւն տալու կիրարկութեան չընդունումը: Այն Հայաստանցին որ պիտի ուզէ Թուրքիա երթալ, պարտի Թրքական հիւպատոսարանէ մը վիզա ստանալ, ինչ որ հասկնալի լուրջ տաղտուկ է բնականաբար, քանի որ Երեւան Անգարայի հետ դիւանադիտական յարաբերութիւն չունի ու Թրքական ամէնէն մօտիկ հիւպատոսարանը Թիֆլիսինն է:

Այս կացութիւնը անմիջական ազդեցութիւն ունեցած է Երեւան - Պոլիս օդային թռիչքներուն վրայ որոնք ընդհատուած են: Ազդած է նաեւ աւելի նեղ, անհատական մակարդակի վրայ, անսպասելի խոչընդոտ մը ըլլալով Գայեանէին ու Ելմաղին երջանկութեան...:

Գայեանէ Թարոյեան, ինչպէս կը դրէ Թրքական մամուլը (Հոկտեմբեր 29), քաղաքապետարանը աչխատող Հայաստանցի երիտասարդուհի մըն է որ ամրան արձակուրդի դացած է Թուրքիա. հոն ծանօթացած է կրպակավար Եըլմաղին: Վաճառող – դնորդ յարաբերութիւնները օրէ օր ջերմացած են ու երկու երիտասարդները որոչած են ամուսնանալ: Գայեանէ Երեւան վերադարձէն միջոց մը առ մօրաքրոջը հետ կրկին դացած է Թուրքիա ուր սկսած են հարսնիքի պատրաստութիւն տեսնել: Այդ ընթացքին լրացած է երիտասարդուհիին Թուրքիա մնալու արտօնութիւնը, սակայն, չատ կարեւորութիւն չեն տուած ատոր:

Հարսնիքին օրը մինչ «հայ եւ թուրք ընտանիքները մեծ ցնծութեան մէջ թեթեւ կը պարէին ու կերգէին», ինչպէս կը դրեն Թրքական Թերթերը, տեղ տըւած հարս – փեսին ու հարսնեւորներուն լուսանկարներուն ալ, Օտարականներու բաժնին ապահովութեան պաչտօնեաները մտած են սրահ. հարսնեաէր կողմին ըսած են թէ Գայեանէի Թրքական վիզան չորս ամիսէ ի վեր չէ նորոդուած, հետեւաբար իրենք պաչտօն ունին դինքը արտաքսելու: Այսուհանդերձ, ազնուութիւնը ունեցած են մինչեւ հարսնիքին աւարտը սպասելու: Նորապսակ զոյդը դիշերը անցուցած է հարսնիքի սենեակը, իսկ առտուն կանուխ Գայեանէ ձերբակալուած է եւ ղրկուած Պոլսոյ Ատլըմանի Օտարականներու բաժանմունքը:

Ինչպէս դրած էինք, «Ֆիկարօ _ Մատամ» Հոկտեմբեր 28–ի իր թիւին մէջ, չորս էջերու վրայ հրատարակած էր հարցազրոյց մը Շ. Ազնաւուրի հետ: Վերջերս լոյս տեսած բազմաթիւ հարցազրոյցներու ամէնէն ամբողջականը ըլլալ կը թուի այս մէկը, քանի հոն կան կենսադրական եւ ընտանեկան լայն մանրամասնութիւններ:

Ազնաւուր նախ կը խօսի հրապարակ եկած իր վերջին ալպոմին մասին, զոր թաւական «Ժազի» կը դասէ: Համերդին մասին արտայայտուելով, կ'ըսէ թէ 32 երդեր կ'երդէ, չուդեր պէսք օֆ մը ընել, այլ կ'ուդէ իր պէսք օֆը ընել: Երդացանկին մէջ ունի երդեր, զորս երկար տաեներ չէ երդած: Ինչ կը վերաբերի իր «հրաժեչտին», կը ճչդէ. - «Ճատակ ըլլանք, դալս չեմ յայտարարած, մեկնումս պիտի չյայտարարեմ: Եթէ հրաժեչտ առնէք, յետոյ վերադառնաք ապուչի տեղ կ'անցնինք: Ինչ որ ապահով է այն է որ այլեւս ուէթ չաթթ չեմ երդեր փալէ տէ Գոնկրէ: Դանդաղօրէն պիտի երթամ, առանց հրաժարելու կարճ համերդներէ, երկու օր հոս, երեք օր հոն: Երդերս դրուած են հասուն մարդու մը համար:

Լրագրողին հարցումին ընթացք տալով, կուտայ իր կենսադրական դիծերը.– «Լատինական Թաղէն եմ: Մինոլորա մըն էր: Մեծ - հօրս ճաչարանին քով, կամարարի մը խանութը կար, կաչիի եւ խեժի հոտեր: Մայրս դերասանուհի էր, հայրս երդիչ, պարիճոնի ազուոր ձայն մը: Հայերէն, ռուսերէն, յունարէն, եւ տիչ եւ Թուրքերէն կը խօսէր, Թիֆլիսի Թաղային լեզուները, հոն ծնած էր: Ես, աւելի քան 50 տարի դրի որպէսզի ուղդրական սխալ չընեմ Ֆրանսերէնի մէջ, այդ պատճառով է որ կը բարկանամ երբ մեր լեզուին վրայ յարձակին: Հայրս կ'ուդեւորուէր դինիով»:

Մարք Լամպրոն կ'անդրադառնայ նաեւ Ուրֆայի Ապահովութեան անօրէնութեան չէնքը ուրկէ առաւօտուն Հայաստանցի Հարսը Պոլիսի ճամբով Երեւան ճամբուած է: Իսկ դժբախտ փեսան կը կանգի մատնութենէ մը. ան կը սպասէ որ Գայեանէ յառաջիկայ ամիս նոր վիզայով կրկին Թուրքիա երթայ, որպէսզի պաչտօնապէս կարենան ամուսնանալ...:

ՖԻԿԱՐՕ – ՄԱՏԱՄԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ Շ. ԱԶՆԱՒՈՒՐԻ ՀԵՏ

Կը պատմէ իր մանկութիւնը, երբ ինը տարեկանին առաջին անդամ բեմ կ'ելլէր, որպէս պարող, ապա կը խաղայ Ֆիլմերու կամ Թատերդութիւններու մէջ: Գրամման չրջանին, ընտանիքը չատ մօտ եղած է Մանուչեան խումբին ու Ազնաւուր կը պատմէ. – «Մանուչեան եւ կինը՝ Մելինէն, երկար տաեն պահուրտած մնացած են մեր տունը: Ինծի ճատարակ խաղալ կը սորվեցնէր: Երբ ձերբակալուեցաւ, Մելինէ ծնողքիս տունը մնաց, յետոյ Ազատագրութեան Հայաստան դնաց: Մեկի լուր ղրկեց, որ աւելի լաւ է իրեն չմխանայինք: Հայերը դէշ ընդունուեցան Խորհրդային Միութեան, կողոպտուեցան»:

Ազնաւուր կը խօսի նաեւ Փիաֆի հետ իր գործակցութեան, անոր նախանձոտ նկարագրին, իր սկզբնական տարիներու դժուարութիւններուն մասին: Լրագրողը կը յիչէ որ Գոլթօ ըսած էր.– «Շ. Ազնաւուրէն առաջ, յուսահատութիւնը ոչ ժողովրդական էր»: Նկատի կը տրուի իրեն որ Ֆրանսացի միակ երդիչն է որ միջազդային ասպարէզ մը ունի, ինչպէս կը բացատրէ: «Երբեք չեմ ուզած խօսիլ այդ մասին: Այդպէս է, աւելի լաւ: Ասպարէզս կերտուեցաւ երկրէ երկիր: Երբ դերս երդեցի սպանիերէն, իտալերէն նոյնքան որքան անդլերէն»:

Անդրադառնալէ եաք չարժանկարի իր ասպարէզին (կը փասած տիւ Ռէն, էօն Թաէսի փուր Թոպրուէ եւլն.), ընդառաջ երթալով լրագրողին փափաքին, կը խօսի նաեւ կիներու մասին. – «Դժբախտ չեմ եղած կիներու հետ: Իրականին մէջ, ամուսնանալու համար եղած եմ: Առաջին անդամ չատ երիտասարդ էի, երկրորդ անդամ սխալած էի, երրորդ անդամ աւելի հասուն էի: Երբ, 30 տարուան ամուսնութենէ եաք, աւելի լաւ կը հասկցուիս կնոջդ հետ, յաջողութիւն է»:

Զաւակները իրեն կը նմանի՞ն: Շ. Ազնաւուր կը պատասխանէ. – «Ամէն կողմէ կայ: Ուլային հետ, մանչ մը ունիմ որ չուէտացի իր մօրեղբօր կը նմանի, աղջիկ մը՝ որ քրոջս կը նմանի: Տղաս՝ Միչա հօրս կը նմանի: Մեծ աղջիկս՝ Սեդա, որ կէս պէրիչոն է, աւելի լաւ հայերէն կ'երդէ քան հայաստանցի երդչուհիները»:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՑ)

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

«Այս վերջինը հետաքրքրուած, անպէտ բաներու կողովին մէջէն հաւաքեր է կըտորները նամակին, զոր Մարտիկ աղա, ընթերցումին յաջորդող բարկութեան լուսնոտ տագնապին մէջ, պատուեր է կատաղաբար: Այդ կտորները քովքովելով՝ կրցեր է մասամբ վերակազմել նամակը, թէեւ խոչոր պակասներ, լուռթեան կէտեր կ'ակօսեն զայն, փոսեր, որոնց վրայէն դիւրին է մտքին տախտակ մը ձդել եւ անցնիլ: Ահաւասիկ այդ նամակը զոր ընդօրինակեցի քեզի համար սպասաւորին ձեռքով փակցուած կտորներուն վրայէն, իր ճերմակ լռութիւններով.

Սիր...

Ալ աեն է... մարտութիւնը յայտն... հաւատացէք, որ դիտա...ններս բարի էի... չահուն նպատա... եթէ խարե...կու մը ձեռք...յիք, աւելի... դէշ... փորձանքնե... հանդիպիլ: Բարեբախ... եւ դուք չնորհա... աղջին, որին ինծի պէս ...էմը հանեց: Ահա ճչմ...ութիւնը, սիրէ... դիրք... բախտ... երիտասարդ առանց հարստութ... եւ արհեստ... աչխարհի մէջ... ի՞նչ ընել... յուսահատութիւն... անձնասպանութեան դաղափարներ... ազդին ճակատա... բախտախնդիրնե... ձեռք... ես պատահմամբ... թէեւ հակառակ... բայց... միջոց կը փնտռէի ... դուրս ել...ս լէ (Հոս կ'երեւայ թէ, որովհետեւ նամակին այս մասին եւ հետեւողին մէջ կատարեալ անկապակցութիւն կայ, Սուրեան երկար բարակ ինքդինքը կ'արդարացնէ, թէ՛ յեղափոխութեան մէջ մտած եւ թէ անոր չնորհիւ Մարտիկ ազան խարած ըլլալուն համար...) ...Ձեր աղջիկը կը սիրէի... միջոցին դիմե... իմ փափաք... առնելու համար... թէ՛ ձեզ ալ ազատ... յն փորձանքնե... յց դիւրաւ կը ...ւատաք ուրիչին խօսքերուն: Երբ առջի անդամ... ոտքի ...ենտ ... զարմա ... ինչ դիւրութեամբ... ցաք եւ միտքս դրի... ազատել ... նոյնօրինակ փորձանք ... ...կարդներէ: Որովհետեւ... Հոգ մի ընէք ... աղջկան երջանկութ ... բաւ ձեզի: Կը յուսամ սակ... ազատութիւն տրուի, ոչ այնքան չուտ ...պէս, որ հաւատացուցի ձեզի ... մօտաւոր ապագայի մէջ ... ծառայութիւնն ... կատի կ'առնուի եւ ...արժանաւոր վարձատրութ... կը ստանան ... Ազգային բարերար ...ու եւ աստիճան ... բայց բոլորովին հեռու ... ալու է յեղափոխ ... դրամը խնայել որովհետեւ ... բայ եւ բախտախնդիր ... արհեստ ըրած...

Ձեր աղջիկն ալ կը միանայ ինծի ... ներսում խնդրել ... ծի համար եւ կ'ապչէ, որ ... իր երջանկութեա ... մոռնաք եղածը... սէր, ... զիղ... բայց ներեցէք ... կը սպասենք, որ գաք... իսկին երջանիկ ըլլանք ... մոռնանք ամէն բան հաւատացէք...

Մնամ
Լ. ՍՈՒՐ...

– Է, ճանըմ, ի՞նչ է ատ, – ընդմիջեց չուկացին ձանձրացած, անհամբերած այդ հատկլտեաչ ընթերցումէն. – ձգէ տէ, չենք չնորհք պատմէ:

– Չհասկցա՞ր: Սուրեանը Մարտիկ աղային նամակ մըն է դրեր, ըսելով, որ ալ վազ անցիր այդ քու երազներէդ, յեղափոխութեան պոչը ձգէ, նորէն քու առջի կարծիքներուդ դարձիր, բոլոր ըսածներս սուտ էին, դիրք մը ստեղծելու, իմ բախտս չէնելու համար ստիպուեցայ քեղի խարել ու չահագործել, հիմա կու դամ քենէ ներում խնդրել, մոռցիր այդ բաները եւ եկուր միասին ապրինք երջանիկ...

– Կեցցէ պէ՛ Սուրեան, – ըրաւ մարդը, – ատանկ մարդուն ատանկ մարդ կը վայելէ:

– Ճիշդ իմ ընկերս ալ միեւնոյն բանը կ'ըսէ կոր, մտիկ ըրէ.

«Ահա, բարեկամ, դիտցածնե՛րս. ալ տեղեկութիւն չունիմ մարդուդ վրայ. չիտակը կը հիանամ կոր ես Սուրեանին վրայ: Ի՞նչ վարպետ ոդայ: Ի՞նչ ճարտարութեամբ բախտին ըմբոստ նաւը կառավարել ու յաջողութեան եզերքը մօտեցնել դիտցար: Ես դատապարտելի չեմ դտներ դինքը: Մարտիկ աղաներուն Սուրեաններ հարկաւոր են, կը վայելեն: Ամէն տեղ, ինչպէս դէպի ամէն նպատակ, ուղիղ դծով, չիտակ ճամբով չերթուիր. ենթակայէ, եթէ Սուրեան չիփ–չիտակ Մարտիկ աղային երթար ու անկեղծօրէն, բրտօրէն ըսէր իրեն. "ես աղքատ եմ, բայց կարող, խելացի, ու լաւագոյն բախտի մը արժանի... դուն հարուստ ես, դրամ տո՛ւր ինծի, աղջիկ ունիս, կնութեան տո՛ւր զայն, ու բարեկամ ըլլանք...":

Ինդալս չեմ կրնար բռնել Մարտիկ աղան միտքս բերելով: Ե՞րբ Մարտիկ աղա, հակայեղափոխական Մարտիկէ յեղափոխութեան մարտիրո՞ս ըլլալ»:

(Շար. 104 եւ վերջ)

(Շար· Ա· էջէն)

Թայվանի օրակարգը: 179 հոգիէն, ո– րոնք կը գտնուէին օդանաւին մէջ (գլխա- ւորաբար Ամերիկացի եւ Թայվանցի) 77–ը մեռած են, մնացեալները հրաշքով փըր– կուած, թէեւ վիրաւորներ կան:

ՉԻՉԻՆԻՈՑ ռուսամէտ վարչական մարմ– նին պետը՝ Ախմադ Կադիրով մահափորձէ մը ազատած է Հոկտեմբեր 31–ի գիշերը, երբ ռուս զինուորականները կրակ բացած են իր կառքին վրայ, անորոշ պատճառ– ներով: Կադիրով այլ ոճրափորձերէ ալ ազատած է, ինք զաւճան մը կը նկատ- ուի չէչէն անկախապաշտներուն կողմէ իր նշանակումէն ի վեր, Կրեմլինի կողմէ:

ՊՈՒՏԻՆ, Ֆրանսայէն մեկնելէ առաջ, այցելեց Սէնթ – Ժրնըվիեվ տէ Պուայի ռուսական գերեզմանատունը ուր կը հանգչին 15 հազար Ռուսեր: Ֆրանսայի եւ Ռուսաստանի միջեւ ամիսներէ ի վեր դոյութիւն ունեցող թիւրիմացութիւն– ները վերջ դտան Պուտինի եռօրեայ այցով:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նախա– գահական ընտրութիւնները կը մօտենան եւ այդ առընչութեամբ, մեռիանները չեն խնայեր մանրամասնութիւններ տալ թեկ– նածուներու թափած ջանքերուն մասին: Ծանօթ է որ հաւատքը՝ (գոնէ երեւու– թապէս...) մեծ դեր կը խաղայ երկրի մը մէջ որու դրամին վրայ իսկ նշուած է՝ «In God we trust» (Աստուծոյ կը վստա– հինք), ու կոր եւ Պուշ իրար անցած են հաստատելու համար թէ ջերմ հաւատաց– եալներ են: Կոր յայտարարած է որ ա– մէն անգամ, երբ որոշում մը պիտի տայ, ինքն իրեն հարց կուտայ՝ «Ի՞նչ պիտի ընէր Ցիսուս իմ տեղս», մինչ Պուշ կը վստահեցնէ որ իրեն համար մեծագոյն փիլիսոփան է՝ Ցիսուս: Պայքարը սուր է եւ ըստ հարցախոյզերու երկուքին տար– բերութիւնը չատ քիչ է, ուրեմն, վերջին օրերը չեն դիտեր ի՞նչ ընել: Պուշ, Հալոուինի առթիւ կորի դիմանկարը գը– րած է, ներկայանալով հեռատեսիլի եր– դիծական յայտագրէ մը:

Ժ· ՇԻՐԱՔ անձնապէս միջամտած է, 1993–ին երբ Փարիզի քաղաքապետ էր, որպէսզի Կզաւիէր Թիպէրի «չինծու» աշ– խատանք մը ունենայ, այսինքն գործ մը որուն իրեն էտնի ընդհանուր խորհուր– դին կողմէ, որու կը նախագահէր Կզաւիէ Տիկուէն: Այս յայտնութիւնը կ'ընէ «Գա– ւառ Անշէնէ», (Նոյեմբեր 1) հիմնուած Շիրաքի շրջանակէն առած տեղեկութեան վրայ, մինչ, Նոյեմբեր 6–ին, երկուշաբ– թի օր կը բացուի Կզաւիէր Թիպէրիի վե– րաքննութեան դատը, այս հարցին կա– պակցութեամբ: Ժան Թիպէրիի ճնշումին տակ, այն ատեն քաղաքապետին կցորդ, Շիրաք հրահանգած կ'ըլլայ՝ «լուծում մը դտէք, ձանձրանայ այս պատմութենէն, արդէն չատեր կան որոնք իրենց կիները տեղաւորած են, ի վերջոյ խառնակութիւն մը մէջտեղ պիտի ելլայ, բայց եւ այն– պէս, բան մը պէտք է ընել»: Թիպէրի– ները այս մանրամասնութիւնները չեն մոռցած, անշուշտ, եւ Թիպէրի, կնոջը դատին օրը, ըսած է· – «Շիրաք պէտք է յիշէ որ ինք էր մեզ էտն ղրկողը»: Թի– պէրիները չանթաժի ծանր թղթածրար մը ունին այս առընչութեամբ: Եւ «Գաւառ Անշէնէ» կ'ըսէ նաեւ թէ Շիրաք արդէն չատ ջղայնացած է Մէրիի տեսերիզէն, մասերիմ մը խոստովանած է որ այդ հար– ցերը թոնաւորած են իր արիւնը եւ կըր– նայ նոյնիսկ չդիմանալ մինչեւ 2002:

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ, որ յայտարարած էր· «Ոչ մէկ վարչակարգի կը ծառայեմ: Ձիս Գորկի մը չեն կրնար ընել», կրնայ փոխ– ուիլ եւ դառնալ Պուտինի Գորկին, օրի– նակելով Լենինը: Պուտինը եւ կինը ճաչի հիւրը եղած են զրադէտին, որ չատ խոր տպաւորութիւն կրած է եւ գնահատած քաղաքական դէմքը: Վ· Միադկո, որ անցեալին մասնակցած էր Սոլժենիցինի ստեղծած Ֆոնտին ի նպաստ քաղաքական բանտարկեալներու եւ որու դրամը ապա– հովուած էր «Արշիփէլ տիւ Գուլադ»ի հեղինակի իրաւունքներով, չուզեր հա– ւատալ եւ վրդոված կ'ըսէ· – «Ամօթ է տեսնել նման մարդ մը որ նման ճախող քայլ մը առնէ իր կեանքին վերջաւորու– թեան»:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ
ՕԾՄԱՆ ԵՒ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.

Ծայրագոյն Պատրիարք
կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց

– Ընթերակ՝ Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 27–ին և Օծեալ՝ Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 4 1999–ին –

Երջանիկ այս առթիւ, կիրակի, Նոյեմ– բեր 5–ին, ի ժամու պատարագին, Արեւ– մըտեան Եւրոպայի Հայաստանեաց բոլոր եկեղեցիներուն մէջ Հայրապետական յա– տուկ մաղթանք պիտի կատարուի:

Բոլորը կը հրաւիրուին այդ օր փութալ ներկայ ըլլալ եկեղեցին՝ եւ աղօթել՝ վասն արեւչատութեան Ամենայն Հայոց Հայրապետին եւ ի փառս Հայաստանեայց մեր Սուրբ Եկեղեցւոյն:

INVITATION

A l'occasion du 1700e anniversaire
de l'adoption, par l'Arménie,
du christianisme
comme religion d'état

Monologue d'Arménie
sur Fond Musical

Interprété par
ROUZAN HAGOPIAN, d'Erevan

Vendredi 17 novembre à 20h30
Eglise Evangélique Arménienne
28, avenue Bourgain —
55, avenue Victor Cresson
Issy-les-Moulineaux

Samedi 18 novembre à 20h30
Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian
Alfortville

— Libre participation aux frais —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section **«Issahakian»**
de Bagneux-Cachan

Les bénéfices d'une éducation bilingue

TABLE RONDE
avec
GILBERT DALGALIAN
Docteur en Linguistique
Présentation de son œuvre
le Mercredi 15 Novembre à 20h30
Signatures et dédicaces
à partir de 19h30
A la salle des Réunions de Cachan
Hôtel de Ville
Square de la Libération
94230 Cachan

Gilbert Dalgalian nous montre que tout enfant devenu bilingue dans un bon environnement acquiert par là même la capacité d'apprendre d'autres langues avec aisance et rapidité. Le plurilingue vit et s'enrichit dans la diversité des cultures.

—Entrée libre—

–ԶԱՏՐԱԿ–
ՊՈՒԼԻՍ

ՃԱՏՐԱԿԻ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐ

Պոլսոյ մէջ կը չարունակուին ճատ– րակի ողիմպիականները: Հայաստանի տղոց խումբը Հոկտ· 30–ին պարտուելէ ետք Սլովակիոյ, Նոյ· 1–ին յաղթած է Խատնիոյ: Հայաստանի այրերու հաւա– քականը ներկայիս 11 միաւոր ունի, չորս մրցումներէ ետք: Իսկ աղջիկները ուղ– բէկ մրցակիցներուն հետ հաւասար ար– դիւնք մը ձեռք ձգելէ ետք չորրորդ հան– գրուանին պարտուած են Ուկրանիոյ հաւաքականէն. ունին 6 միաւոր, ինչ որ խոստմնալից չի նկատուիր:

APPEL AU RASSEMBLEMENT

Ce prochain Mardi 7 Novembre, à l'initiative de Monsieur Jean-Claude GAUDIN. Vice-Président du Sénat, Sénateur-Maire de Marseille, une **procédure de discussion immédiate** sera lancée concernant la proposition de loi **«La France reconnaît publiquement le génocide arménien de 1915».**

Malgré les pressions diplomatiques de la Turquie appuyée par quelques sympathisants des lobbies militaro-industriels, de plus en plus de sénateurs privilégient la tradition française de **respect des droits de l'Homme.** Ils sont soutenus en cela par l'ensemble des démocrates avec les citoyens français d'origine arménienne.

Nous les invitons tous à participer,

LE MARDI 7 NOVEMBRE A PARTIR DE 18 HEURES
AU

RASSEMBLEMENT

DEVANT LE SENAT, ANGLE RUE DE TOURNON ET RUE DE VAUGIRARD

Notre présence en grand nombre sera la preuve de notre détermination et incitera les quelques sénateurs encore hésitants à nous aider pour le triomphe de notre juste cause !

COMITE DU 24 AVRIL
COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE

Paris, le 26 Octobre

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section AGNOUNI - ASNIERES

VISITE AU CHATEAU DE VERSAILLES

La Section d'Asnières vous invite à découvrir

LES CHEFS-D'OEUVRE
DU MUSEE GULBENKIAN
AU CHATEAU DE VERSAILLES

Des meubles et objets royaux français du 18e siècle sont exposés dans l'appartement de Madame de Maintenon.

le 26 novembre
Départ
devant la Mairie d'Asnières 13h15
Possibilité d'arrêt Pont de Levallois
Retour 19 heures
Prix : 180 F (voyage autocar, entrée, salon de thé).

Réservation :
— Madame Himinian **01 40 11 19 33**
— Madame Danoux **01 47 80 09 43**
ou **01 42 42 85 87** (le soir).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մայր Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը չը– նորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Հ·Բ·Ը·Մ·–ի Ֆրանսայի Շրջանային Յանձնաժողովը իր հիմնադրին՝ Նուպար Փաշայի յիշատակին 5·000 Ֆր·, Բժ· Ա– րա Տանտիկեան իր մօր՝ Ֆլորա Շիրեանի մահուան առթիւ 5·000 Ֆր·, Մայր Եկե– ղեցւոյ հիմնադրութեան տարեդարձին առթիւ՝ Տիկին Ալիս Իսրայէլեան 1·500 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Մեհեան Տամլամ– եան 500 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Էտմոն Ղա– զէրեան 500 Ֆր·, Տիկին Մաթենիկ Ֆի– րէնկիւլեան 1·000 Ֆր·, Պ· Վարդգէս Տակաուեան 1·000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ջրբաչեան 1·500 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ալթունեան 500 Ֆր·, Օր· Լիւսէթ Ալթունեան 150 Ֆր·, Տիկին Անահիտ Փափազեան 1·000 Ֆր·, Տիկին Հանրիէթ Ժրնըվէ 300 Ֆր·, Պ· Կի Ֆրէնկ– եան 500 Ֆր·: Իրրեւ իւղագին՝ Տիկին Սիլվա Քարաքաշ 500 Ֆր·, Տիկին Ս· Քիլէճեան 300 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Աւագեանց 1·500 Ֆր·, Պ· Էրիք վան Լով 100 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Հաչման– եան 500 Ֆր·, Տիկին Ասթրիտ Տէր–Պար– սամեան 400 Ֆր·, Տիկին Ալիս Գոլար 150 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Կ· Առաքելեան 150 Ֆր·, Տիկին Ալիս Գալէնտէրեան 100 Ֆր·, Օր· Նատին Էչլրոզեան 3·000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ժան–Գլօտ Գնապլոք 1·000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Գարլ Գլոզէն 200 Ֆր·:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՅՈՑՏ ԽՍԱՋԻ Փարիզի Ա· Թադէոս– եան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Նո– յեմբեր 4, ժամը 15–ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS

***

ԿԱՅՈՑՏ ԽՍԱՋԻ Անիէռ Ակնունի մաս– նաճիւղի անդամական ընդհանուր ժո– ղովը Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 6, ժամը 20·45–ին՝
Centre Administratif d'Asnières

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏԹԱՉԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՎԱՐԺԸՆԹԱՑ

Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue — 75009 PARIS
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 4 ԵՒ 5

ՇԱԲԱԹ
ժամը 11 – 13
Ընթերցում վերլուծում
ՄԿԼԱՆԻ ԿՐԼՃԵԱՆ
ժամը 14·30 – 16·30
Քեթականութիւն չարահիւսութիւն
ՄԵՍՐՈՊ ԱՂԱՄԵԱՆ
ժամը 16·45 – 18
Ուղղագրութիւն
ԼԼԼԷՆ ՄԵՐՃԱՆԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ
ժամը 10 – 12
Գրականութիւն
ԳՐԻԳՈՐ ՊՐԼՏԵԱՆ
ժամը 13·30 – 15·30
Պատմութիւն – Աշխարհագրութիւն
ԱՆԱՀԻՏ ՏԻՐ – ՄԻՆԱՍԵԱՆ
ժամը 15·45 – 16·45
Համադրութիւն – Վիճաբանութիւն

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստան– եայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչութիւնը չնոր– հակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները:

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Քէպապճեան Ա– ժէլ եւ Խաչիկ Քէպապճեանի յիշատակին 1000 Ֆր·,

Տիկին Ալիս Մումճեան՝ Ֆլորա Շիր– եանի մահուան առթիւ 3000 Ֆր·:

Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Պալ իրենց զաւ– կին՝ Ալեքսանտրի մկրտութեան առթիւ 3000 Ֆր·:

Բժիշկ եւ Տիկին Եդուարդ եւ Սոնա Ա– դամեան իրենց թոռնիկին՝ Ռոմէն – Կա– րոլի ծննդեան առթիւ 1000 Ֆր·:

Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար՝ Խաւիար Պետրոսեան Հաստատութիւն՝ 5000 Ֆր·, Պր· Գաբրիէլ Մակէն՝ 2000 Ֆրանք, Օր· Վերոնիկ Օհանեան 100 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Կ· Օհանեան 800 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Շնորհօքեան 1000 Ֆր·, Տիկին Շաքէ Եավրուեան 350 Ֆր·:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը չնորհակա– լութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրա– տուութիւնները.–

Տէր եւ Տիկին Թիթոյ 500 Ֆր· Նոյեմբ էֆֆէլեանեանի յիշատակին, Տիկին Տընիզ Քոճաղիկեան 1000 Ֆր· իր հօր՝ Կարապետ Սահակեանի յիշատակին:

***

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վար– չութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Տընիզ Քոճաղիկեանէ 1000 Ֆր· իր հօր յիշատակին:

ՇԱԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 4
SAMEDI
4 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՍԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·028 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.028

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՅՑԸ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

«ՄԻ ՔԻՉ ԷԼ ՀԱՄԲԵՐԷՔ ԵՒ ԱՄԷՆ ԻՆՉ ԼԱՒ ԿԸ ԼԻՆԻ»

Նախագահ Ռ. Քոչարեան հարցազրոյց մը տուած է Նոյեմբեր 2–ին, Հայաստանի ազգային հեռատեսիլին:

Հոն չօշափուած են զանազան հարցեր եւ հարցումներ ընդ որում ըրագրողը չէ խուսափած ո՛չ միայն դիպուկ այլեւ երբեմն նեղացուցիչ հարցումներէ եւ այդ առընչութեամբ, հարցումները աւելի չահեկան կը թուին քան նախագահին պատասխանները, որոնք առաւելաբար ապազային բարելաւումներու կը վերաբերին: Իր հիմնական գաղափարն է· – «Համբերել է մեր ժողովուրդը շատ երկար, եւս մի քիչ համբերութիւն, եւ դրական տեղաշարժն ժողովուրդն, անկասկած զգալու է»: Ի դիւ թէ ճիշդ ըլլայ···:

Հարցազրոյցը, որ բաւական երկար է, կը չօշափէ տնտեսական հարցեր եւ նախագահը կ'ընդունի որ պիւտճէի վիճակը բաւական ծանր է եւ թէ· – «Կարող եմ ասել, որ այս տարին եւ ես յայտարարել էի այդ մասին, որ տնտեսութեան համար կարելի է կորած տարի համարել, բայց, մենք տարին փակում ենք տնտեսական աճով, թէկուզ փոքր»: Մեծ յոյսեր կան «Վինսի» հիմնադրամի ծրագիրներուն մասին: Այս առթիւ, լրագրողը կ'անդրադառնայ նաեւ «խոշոր գումարների որոնք գալիս են, մի բանի մարդիկ տիրանում են այդ գումարների առիւծի բաժնին, իսկ ժողովուրդը ոչինչ չի ստանում»···: Ապա կը ծեծուին այլ հարցեր՝ ներքին թէ արտաքին քաղաքականութիւն, յոյյ, ձերբակալութիւն, բանտարկութիւն, մամուլի ազատութիւն, Ազգային Ժողով, հուսկ՝ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը, անոր օգուտ կամ վնասը Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններու կապակցութեամբ:

Ինչպէս ըսինք, նախագահը իր լաւատեսութիւնը կը վերապահէ ապագային նկատմամբ, 2001–ին (100 հազար զբօսաշրջիկի յոյս կայ, որ 100 միլիոն տոլարի ներմուծում է, կ'ըսէ նախագահը) եւ ինչպէս ընդհանուր եզրակացութիւնն այն է որ, լրագրողն իսկ կը կրկնէ· – «Դուք վերջիկ կարգախօսը, որ ձեր թոյլտուութեամբ կրկնեմ մի քիչ համբերութիւն, հետաւ եւ ամէն ինչ լաւ է լինելու»:

Աւելի մանրամասն կ'անդրադառնանք առանձին:

ԱՐԿԱԴԻ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ ԿՐՆԱՅ Ա.ՅԼ ՅԱՆՑԱՆՔՆԵՐՈՎ Ա.Լ ՄԵՂԱԴՐՈՒԻԼ

Ներքին գործերու նախարար Հայկ Ցարուքեանեան Նոյ· 2–ին յայտարարած է թէ «21–րդ Դար» միջազգային ընկերակցութեան նախագահ Արկադի Վարդանեան որ իբրեւ Հոկտ· 30–ի արդիւնաւած յոյսին հեղինակը տասը օրուան բանտարկութեան դատապարտուած էր, կրնայ նոր ամբաստանութիւններու տակ առնուիլ: Եթէ կատարուած հետաքննութենէն պարզուի որ իր միամտայ քաղղչութեամբ եւ յոյսերու ընթացքին ժողովուրդը պետական յեղաշրջումի դերը–դած է, այդ պարագային ան կրնայ մինչեւ տասը տարի բանտարկութեան դատապարտուիլ: Ա. Վարդանեանի, փաստաբանին եւ նոյն պատճառով միւս ձերբակալուածներու կիները ուղերձ–նամակ մը պատրաստած են ղրկելու համար աշխարհի իրաւապաշտպան եւ հանրային մէջ տեսակէտները, որոնք կը ջրեն Հայոց պնդումները: Ծրագիրը, որ զործադրութեան պիտի դրուի յառաջիկայ օրերուն, կը նախատեսէ նաեւ պատրաստութիւնը դիրքի մը, որ պիտի յոլացնէ Թուրքիոյ հայ համակիրներուն ապրումները:

Այս մասին կը տրուին նաեւ հետեւեալ մանրամասնութիւնները:

● ԱՄՆ–ու եւ Եւրոպայի մէջ զանազան հասցէներու պիտի ղրկուի փոքր· Սկաւտի Սոնեէլի կողմէ պատրաստուած դիրք մը, որուն մէջ կը պատմուի Արեւելեան Անատոլուի մէջ Հայերու կողմէ զործադրուած զուլումը:

● Սրեւմտեան աշխարհի ուշադրութեան պիտի հրամցուի Պիլալ Շիմշիրի կողմէ պատրաստուած դիրք մը, որուն մէջ կը պատմուի ահաբեկչութեան զոհ զացած նահատակներու մասին:

● Թուրքիոյ համալսարաններէն ներս պիտի հիմնուին նոր կառոյցներ, որոնք պիտի զրաղին հայկական ցեղասպանութեան պնդումներով:

● Պիտի քննուին Օսմանեան պատերազմական ատեանի ատենադրութիւնները, յատուկ աշխատանք պիտի տարուի որպէսզի պարզուի թէ ի՞նչ եղած է ճակատագիրը Հայերու կողմէ տեղահանութեան ընթացքին լքուած կալուածներուն եւ դրամներուն»:

ՄԱՄՈՒԼ

«ԻՒԹ»

Նոյեմբեր 1

ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ճ· Գլարք բրիտանական դիւանագիտական սպասարկութեան նախկին անդամ մըն է· իր դրութիւնը որ նիւթ կ'ընէ ցեղասպանութեան ընտանեւեան ԱՄՆ–ու Ներկայացուցչական տան մէջ արձանագրած ծանօթ զարգացումները, տուած է «Ին-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՑՍՓԱՌ ԹԱՆԳԱՐՈՂ

Պէրլինի բողոքական Ս· Խաչ Եկեղեցիին մէջ ցեղասպանութիւնը ոգեկոչող նկարչական յուցահանդէս մըն ալ թրքական հակազդեցութիւններու թիրախ եղած է: Պէրլինի Թրքաշատ մէկ թաղին մէջ բացուած յուցահանդէսը կը խմբէ զանազան երկիրներէ հայ նկարիչներու զործեր: Այդ առիթով եկեղեցիին պատասխանատու կթօհաւորը ըսած է թէ թրքական միութիւններէ բողոքի բազմաթիւ նամակներ առացած ըլլալով հանդերձ, ընթացք տուած են յուցահանդէսին· ան աւելցուցած է թէ 1915–ին ապրուածները պատմական իրականութիւն են եւ թէ մարդիկ պէտք է դաս առնեն անցեալէն: Յուցահանդէսը կը չարունակուի մինչեւ Նոյեմբեր 22:

***

Միւս կողմէ, ինչպէս «Մարմարա» (Նոյեմբեր 2) կը տեղեկացնէ.

«Թուրքիոյ իշխանութիւնները հայկական ցեղասպանութեան պնդումները ջրելու նպատակով պատրաստած են զործողութեան ծրագիր մը, որ կը բաղկանայ տասը յօդուածներէ: Այս ծրագրի համաձայն, պիտի պատրաստուին Հայոց պնդումները ջրող տեղեկութիւններ եւ հատուածներ, որոնք պիտի ղրկուին Եւրոպայի եւ ԱՄՆ–ու զրադարաններուն Ցնցիչ ժապաւէն մը պիտի պատրաստուի հայկական զուլումները յուցադրելու նպատակով: Վերոյիշեալ ծրագիրը պատրաստուած է չահադրգիռ նախարարութիւններու հսկողութեան ներքեւ Պետական Արխիւներու Ընդհանուր Տնօրէնութեան համալսարաններու եւ հետազօտիչ զանազան կազմակերպութիւններու կողմէ: Առաջին կարդին, պիտի կազմակերպուի Թուրքիոյ մէջ զործող բոլոր օտար դեսպաններու մասնակցութեամբ հաւաքոյթ մը, որու ընթացքին պիտի բացատրուի թէ անհիմն են ցեղասպանութեան մասին Հայոց պնդումները: Շահադրգիռ երկիրներու, համալսարաններու եւ խորհրդարաններու թերթերու պիտի ուղարկուին օտար պատմաբաններու միջազգային կազմակերպութիւններուն, անոնց ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար «Հայաստանի մէջ տեղի ունեցող անօրինականութիւններուն եւ կամայականութիւններուն» վրայ:

***

ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ՝ ԲԱՆԱԿԻՆ ՋԻՆԱՄԹԵՐԹԻՆ

Հայկական բանակի չորս զօրամասերէն հակօդային հրթիռներու եւ անոնց արձակման սարքերու զողութեան եւ զանոնք երկրէն դուրս հանելով ծախելու փորձի մեղադրանքի տակ են 17 հոգի որոնց մէջ սպայ մը, ենթասպայ մը, հրամանատարի տեղակալ մը, շտապի պետ մը եւլն·: Բացի երկու փախստականներէ, մնացեալ բոլորն ալ խոստովանած են իրենց յանցանքը եւ զղջում յայտնած: Փախըստականի միւս երկուքը առանձին պիտի դատուին:

«ՃԱՄՊՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 2/3)

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՍԿՍԱԾ

ԼՂՀ Գերագոյն դատարանին մէջ Նոյեմբեր 2–ին վերսկսած է նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ մահափորձի զործին դատավարութիւնը: Առաջին անգամ ներկայ եղած է նաեւ ահաբեկչութեան անմիջական մասնակից նկատուող Սաւն Աղաջանեան, որ բժշկական քննութեան ենթարկուած էր հոգեկան վիճակի ստուգման համար եւ վիճակը զրական գնահատուած: Հակառակ ատոր, ամբաստանեալը դատարանի դահլիճին մէջ ոչ խօսած է ոչ ալ որեւէ ձեւով հակազդած կատարուող իրազարձութիւններուն: Ապա անոր փաստաբանը՝ Եղ· Աղաջանեան չահանջած է ծանօթանալ պաշտպանեալին առողջական վիճակին մասին տեղեկութիւններու, ինչ որ կարելի չէ եղած քանի որ դատաւոր Ս· Ալեքսանեան յայտնած է թէ ԼՂՀ Առողջապահութեան նախարարը զործի բերմամբ բացակայ է ու կարելի չէ զոհացում տալ այդ պահանջին: Դատավարութիւնը յետաձգուած էր Նոյ· 3–ին:

***

ԹԻՖԼԻՍ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՍՏԱՆԱՑ

Թիֆլիսի էլեկտրականութեան պակասը լրացնելու համար Նոյեմբեր 1–ին սկսած է Հայաստանէն 100 մեկավաթ հոսանք փոխանցուիլ հոն: Վրաստանի մայրաքաղաքը օրական 500 – 520 մեկավաթ էլեկտրականութեան պէտք ունի:

***

ԴԵՍՊԱՆԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Նոյեմբեր 1 Թուականը նախագահական հրամանագրով Աչոտ Մելիք–Շահնազարեան Մեքսիքայի եւ Գուատալի արտակարգ դեսպան նչանակուած է, որպէս նստավայր ունենալով Երեւանը:

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ադրբեջանի նախագահական ընտրութիւնը (Նոյեմբեր 5) որոշակի հետաքրքրութեան նիւթ է Մոսկուայի մէջ: «Մոսկովսկիէ Նովոստի» թերթը այդ ընտրութիւնը կը նկատէ իշխանութիւնը առանց ցնցումի դէպի զահաժառանգ Իլհամի (Հ. Ալիեւի զաւակը) փոխանցելու ճամբուն վերջին հանգրուանը:

Ընտրութեան նախորդած ամիսներուն քաղաքական լուրջ զարգացումներ արձանագրուած են: Ընդդիմութիւնը ընտրութենէն դուրս ձգելու Հ. Ալիեւի ճապկումները միջազգային հակազդեցութիւն արթնցուցած են: ԱՄՆ–ու Արտաքին զործերու նախարար Մ. Օլպրայթ նամակով մը դիմած է նախագահին որ սրբագրէ իր կեցուածքը եւ ապահովէ ազատ ընտրութեան պայմանները: Հոկտեմբեր 5–ին ալ նոյն նախարարութիւնը յայտարարութեամբ մը պահանջած է որ ադրբեջանական իշխանութիւնը վերջ դնէ ընդդիմադիր կուսակցութիւններու մասնակցութեան արգելքին, ինչ որ ըրած է Ալիեւ, ընտրական յանձնախումբէն պահանջելով վերցնել արգելքը: Այսուհանդերձ, նախագահին մօտիկ «Նոր Ադրբեջան» կուսակցութեան ցանկին առաջին անունը Իլհամ Ալիեւ պնդած է թէ իրենք Մոսկուայի մէջ բացարձակ մեծամասնութիւն կ'ունենան անպայման: Եւ քանի որ երկրին սահմանադրութիւնը պետութեան Բ. դէմքը կը նկատէ Ազգային ժողովի նախագահը որ վաստահաբար Իլհամ Ալիեւը պիտի ըլլայ, առանց ցնցումի փոխանցումը իրականութիւն կը դառնայ:

Կը մնայ մաքրել քաղաքական դաշտը բոլոր անոնցմէ որոնք ակնդէտ կը սպասեն Հ. Ալիեւի անհետացումին: Իր դարմանումի օրերուն մահացած ըլլալուն տարածայնութիւններուն մասին խօսելով ան յատակ ակնարկութիւն ըրած է Մորհրդարանի ու Հանրապետութեան նախկին նախագահներ Կուլիեւի եւ Մութալիբովի որոնք երկուքն ալ ներկայիս երկրէն դուրս կ'ապրին, բայց վերջին ամիսներու աշխոյժ զործունէութեամբ ցոյց տուած են որ պատրաստ են վերադառնալու եւ քաղաքական ասպարէզին մէջ կրկին դեր կատարելու: Մինչդեռ, Ալիեւ չատ պիտի ուզէր մէկզի ձգել այդ հին մրցակիցները որոնք կրնան վտանգ ներկայացնել իր զահաժառանգին: Բարդ այս կացութեան մէջ կարեւոր կը նկատուի ռուս զեկավարներու նեցուկը· այդ իմաստով մեծ իմաստ կը ներկայացնէ նախագահ Պուտինի Բաքու այցը որ նախատեսուած է Նոյեմբերի ընթացքին:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ – ՄԻԱՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միաք եւ Արուեստ»ի նոր (264) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ· –

Քարտիսագրութիւն
Գրիգորի Էերթողութեան
ՄԱՐՈՒՇ ԵՐԱՄԵԱՆ
Բազմալեզու մանկութիւն
ԺԻՐԱՅՐ ՁՈՂԱՔԵԱՆ
Le Pèlerinage de St. Thadée
KEGHAM KEVONIAN
Ploutos en personne
ou les apories de l'éducation
CHAKE MATOSSIAN

ՊԱՏՄՈՒԿԱՆ

ՍԱՂՄՈՍԱՎԱՆՔ

Հայաստանի տարածքին զարգացած միջնադարը (ԺԲ. – ԺԹ. դարեր) յատկանշուած է տնտեսական – քաղաքական կեանքի բուռն վերելքով, որ իր վառ եւ բազմակողմանի արտայայտութիւնը գտած է մեր ազգային մշակոյթի հոգեւոր ու նիւթական բոլոր բնագաւառներուն մէջ: Եւ ուրեմն, հայկական ճարտարապետութիւնը եւս իր կարգին բոլորած է ծաղկուն շրջան մը՝ երբ ստեղծուած են ճարտարապետական յօրինուածքային նոր ու յանդուգն լուծումներ գեղազարդման նոր կերպեր ու միջոցներ, որոնք իրենց մարմնաւորումը գտած են չքեղակերտ ստեղծագործութիւններու մէջ, եւ դիմադրելով բոլոր ժամանակներու արհաւիրքներուն հասած են մեզի՝ իրենց ուրոյն տեղը պահպանելով հայ ժողովուրդի կեանքին ներս:

Ահաւասիկ այս գարաւո՛ր կոթողներէն եղած է համեմատաբար փոքր, բայց ճարտարապետական առումով իւրայատուկ համալիրը՝ Սաղմոսավանքը, որ մինչեւ օրս կը պարտադրէ իր չե՛չտ ներկայութիւնը իրրեւ Հայաստանի գեղատեսիլ ուխտավայրերէն մէկը:

***

Սաղմոսավանքը կը գտնուի Արագածոտն հինաւուրց գաւառին մէջ, Աշտարակէն 11 քիլոմեթր դէպի հիւսիս Քասախ գետի ափին:

ԺԲ. – ԺԳ. դարերուն, Արագածոտն գաւառը եղած է այդ դարաշրջանի հայկական հզօր տոհմի Զաքարեաններու ժառանգական կալուածը, որոնք ԺԳ. դարու սկիզբը գաւառին մէկ մասը չնորհած են իրենց վասալ Վաչուտեան տոհմին: Վերջնոյն ներկայացուցիչները ճանչցուած էին որպէս Ցովհաննավանքի եւ Սաղմոսավանքի պատուիրատուները, որոնք եղած են իրենց մշակութային կեդրոնները եւ հետամուտ եղած են սոյն վանքային համալիրներու բարգաւաճման, այդտեղ ծաւալած են չինարարական մեծաթափ աշխատանքներ եւ մանաւանդ ԺԳ. դարու երկրորդ կիսուն զոյգ վանքերը դարձած են մեծ կալուածատէրը: Օրինակ ըստ Սաղմոսավանքի վիմական արձանագրութիւններէն մէկուն, Վաչուտեանները փոխան մեծ գումարներու Զաքարեաններէն գնած են Ազկունց գիւղը եւ զայն նուիրած Սաղմոսավանքին. – «Շնորհաւք բարերարին Աստուծոյ ես Վաչէ որդի Քրդին որդու Վաչէի եւ Տաւրխուշահի դստեր Մարզպանա Մամիկոնէից գնեցի գերեզուս ի մեծ պարոնէն Շահնշահէ եւ ետու ի վանս Սաղմոսի, եւ գկէսն իմ եղաւրն Հասանա որ շէն պահէ վանիցս համար, եւ յորժամ եհաս ինձ փոխիլ ի կենցաղս տարաժամ եւ կէս աւուրց յանձնեցի գհոգիս իմ եւ զգոյս հաւր եւ մաւր իմոյ եւ գնեցին յրնչից իմոց ի Ն սպիտակի գաղկուց յԻւանէէ յորդո Շահնշահի...» (Ցովհ. Շահխաթունեանց, «Մատենագրութիւն կաթողիկէ Էջմիածնի Հինգ Գաւառացն Արարատայ», Էջմիածին, 1842, Բ. հատոր, էջ 370):

***

Սաղմոսավանքի պահպանուած համալիրը կը բաղկանայ երեք զլխաւոր կառոյցներէ. – Ս. Սիոն Մայր Եկեղեցին, Գաւիթը եւ Ս. Աստուածածին Եկեղեցին, որոնք հիանալի անմիջականութեամբ մը կապուած են իրարու հետ:

– Ս. Սիոն Մայր Եկեղեցին կառուցուած է 1215–ին՝ Իշխանաց Իշխան Վաչէի կողմէ:

Տաճարին ճարտարապետութիւնը վերարտադրութիւնն է Աշտարակի տաճարի յօրինուածքային ձեւին՝ զմբէթատակ լայն ծաւալով, որուն հետ միաձուլուած են խաչին հիւսիսային ու հարաւային թեւերը, միւս կողմերէն ալ խաչին արեւմտեան թեւն ու բեմին ծաւալուն կիսաշրջանը:

Նշելի է թէ՝ միանաւական ներքին տարածութեամբ այ զոհի խաչազմբէթ յօրինուածքը կազմաւորուած է դեռեւս Ժ. դարուն եւ յետոյ արմատաւորուած հայ պաշտամունքային ճարտարապետութեան մէջ, իսկ ԺԲ. – ԺԳ. դարերու համար ոչ միայն բնորոշ եղած է Սաղմոսավանքի տաճարին ներքին յօրինուածքը՝ ապա արտաքին պատկերը եւս, ուր մը-չակուած ճակատները ջլատուած են խաչաթեւերը ընդգծող և զրեթէ յարդարանքէ զուրկ խորունկ եւ եռանկիւն խորշերով:

Խիստ յատկանշական եղած է տաճարին արտաքին զանգուածներու յարաբերակցութիւնը՝ դէպի վեր ձգուած համաչափութիւններով. չէնքին հիմնական խաչին ճիւղերը կ'աւարտին սուր ճակատոնակալներով, որոնք կարծէք սանդղափուլերու միջոցաւ կը չարունակուին տաճարին ցած մասերուն մէջ ալ: Այդ ուղղահայեացը այնուհետեւ կ'անցնի կոնաձեւ սուր վեղարով պսակուած գմբէթի բարձր ու կլոր թմբուկին, եւ այսպէս, բարձրացուած համաչափութիւնները կը յառաջացնեն յօրինուածքային կոթողայնութիւն մը եւ անշուշտ՝ ալացիկութեան խոր զգացողութիւն: Արդարեւ, կառոյցը կ'ընկալուի վսեմութիւն դրսեւորող իրրեւ տաճար - յուշարձան մը, ինչ որ ԺԲ. – ԺԳ. դարերու հայ ազգային ճարտարապետութեան ամէնէն ցայտուն յատկանիշներէն կը հանդիսանայ:

- Սաղմոսավանքի նշանաւոր գաւիթը կառուցուած է 1213 – 1235 թուականներուն եւ համաչափօրէն կցուած է մայր եկեղեցւոյ՝ արեւմտեան կողմէ: Գաւիթին համար Ց. Օրբելի ըսած է թէ՝ Հայաստանի մէջ նոր, աննախադէպ տիպի կառոյցներէն է, որոնք արտաքնապէս զուտ աշխարհիկ եղած են, նշանակութեամբ՝ կիսաեկեղեցական – կիսաքաղաքացիական, «Քանի որ կը ծառայէին ժողովներու եւ խորհրդակցութիւններու համար...», այստեղ յիշարժան է թէ՝ զարգացած միջնադարու ճարտարապետական մշակոյթի առաջատար մարզերէն եղած է աշխարհիկ ճարտարապետութիւնը: Այդ օրերուն արտակարգօրէն յառաջդիմած է աշխարհիկ կեանքը եւ ուրեմն աշխարհիկ մտածողութիւնը թափանցելով մշակոյթի տարբեր բաժինները որոշակիօրէն իր դրոշմը ձգած է նոյնիսկ պաշտամունքային կառոյցներու չարք մը ձեւերու վրայ: Նիկողայոս Մառ՝ առանձնակի տեղ տուած է աշխարհիկ ճարտարապետութեան, նչելով անոր նչանակալից տեղը՝ իբրեւ տեղական կառուցողական աւանդներուն անսպառ չտեմարան:

Գաւիթը, որ կազմած է եկեղեցւոյ նախամուտքը, ունեցած է այդ չրջանին Հայաստանի մէջ տարածուած քառակուսի ընդարձակ դահլիճի յօրինուածքը՝ իրարմէ հեռու տեղադրուած կլոր սիւներով որոնք տարածութիւնը բաժնած են իննը մասերու:

Հետաքրքրական է որ չնայած զանգուածեղ սիւներուն՝ գաւիթին ներքնամասը ընդարձակութեան չնորհիւ մասնատուած չի թուիր եւ կ'ընկալուի որպէս պալատական բնոյթի չքեղ դահլիճ՝ որուն անտակոյս նպատակած է նաեւ բաւական հարուստ յարդարանքը: Հայկական գաւիթներու այդ պալատական տեսքը ինքնին արդէն խօսուն ապացոյց է թէ՝ անոնց յօրինուածքը ծնունդ առած է աշխարհիկ ճարտարապետութենէն, ուր հանճարեղ ճարտարապետը յաղողած է ցուցադրել գեղազարդման հնարքներու իր ամբողջ տաղանդը: Այս զարդարանքներուն կարեւոր իւրայատկութիւններէն եղած է ճարտարապետական միանման տարրերու մը-չակման կերպերու բազմազանութիւնը: Սաղմոսավանքի գաւիթին կեդրոնական մասը աւարտած է հատած կոնով, մինչ միւս ութ մասերը ծածկուած են տարբեր ձեւերով: Զանազան միջոցներով զարդարուած են նոյնիսկ միանման ձեւ ունեցող ծածկերը՝ որոնք իրագործուած են բազմերանգ քարերէ եւ կամ գունապեղօրէն ներկուած են...:

Ուշագրաւ է նաեւ որ ճարտարապետը խուսափած է սիւներուն եւ անոնց համապատասխանող որմնամոյթերուն միանման մշակումէն, այսուհանդերձ գաւիթին ամբողջ ձեւաւորումին գլխաւոր օղակը կազմած է կեդրոնական քառակուսին տասներկու նիստանի վեղարը՝ որուն նիստերէն իւրաքանչիւրի եռաթեւ հիմքին կ'երեւայ քառաթեւ պատկեր մը:

– Սաղմոսավանքի համալիրին եղակի կառոյցներէն եղած է Ս. Աստուածածին Եկեղեցին՝ որ պատով մը կցուած է մայր եկեղեցւոյ հարաւային պատին, իսկ ուրիշ պատով մը գաւիթին հարաւային պատին: Կառուցուած է Իշխանաց Իշխան Վաչէի որդի՝ Քուրդին եւ կնոջը Խորիշահի կողմէ 1235–ին:

Շէնքը կը ներկայացնէ արեւմուտքէն դէպի արեւելք ձգուած վեց ցցուն կիսասիւներով ուղղանկիւն մը: Կիսասիւները ամբացուած են որմնամոյթներով՝ որոնց վրայ խարսխուած են երեք բարձրադիր սլաքաձեւ կամարներ: Վերջինները արեւելեան եւ արեւմտեան ծայրերէն իրարու միացած են աւելի լայն կամարներով՝ ուր հանգչած է ութանիստ բուրգը՝ գնդաձեւ թաղով պսակուած իր զմբէթով: Հետեւաբար զմբէթը տեղադրուած չէ կառոյցին կեդրոնը, այլ մեծապէս տեղաչարժած է դէպի արեւմուտք: Միւս կողմէ, եկեղեցւոյ ներքին բոլոր ծաւալները զատարուած են զմբէթին հետ յարաբերաբար՝ բրգաձեւ յատակ կազմաւորումով, որ աւելի կ'ընդգծուի բեմին կիսաչրջանի ցածութեամբ:

Եկեղեցւոյ հարաւ – արեւելեան անկիւնը բարձրացած է երկյարկանի փոքր տեղատարան մը՝ որուն երկրորդ յարկը կը կարծուի թէ ծառայած է իբրեւ զրասենեակ կամ դրատուն: Կառուցուած է իշխան Քուրդ Վաչուտեանի կողմէ 1255–ին:

Ականատես են կառոյցին բազմատեսակ ճոխ յարդարանքն ու ներքնամասի դէղատկերտ պատկերաքանդակները: Կարելի է աւելցնել թէ նրբազեղ պատկերաքանդակներով հարուստ եղած են նաեւ մասնաւորապէս եկեղեցւոյ արտաքին արեւմտեան եւ հարաւային ճակատները:

Իրաւամբ, Ս. Աստուածածին եկեղեցին՝ զմբէթը կրող երկու զոյգ խաչաձեւ կամարներով անսիւն յօրինուածքի բացառիկ տարրերակ մը եղած է, որ ոչ միայն թոյլատրած է ծածկել մեծ տարածութիւնը՝ առանց միջանկեալ չենարաններու, այլեւ դրսեւորած է գեղարուեստական աքանչելի խորք ու տարողութիւն:

Եկեղեցւոյ երկրորդ կարեւոր առանձնայատկութիւններէն եղած է գեղեցիկ անհամաչափութիւնը՝ որ արտայայտութիւնը գտած է անոր յօրինուածքին, ճակատներու պատուհաններու բացուածքներուն դասաւորման եւ ներքնամասի գեղազարդման տարրերու տեղաբաշխման պարագային:

Այո՛, պատահականութեան արդիւնք չէ եղած Սաղմոսավանքի չինութիւններուն դուդորդութիւնը եւս, որոնք սակայն ենթարկուած են թաքուն կեդրոնի մը, համալիրը զարձնելով խիստ հաւասարակշռուած: Այս անհամաչափութեան մէջ չեզոտակի կ'երեւայ զարգացած միջնադարուն կազմաւորուած նոր ճարտարապետական ոճի արտայայտութիւններէն մէկը որ պայմանականօրէն կրնանք անուանել «զեղազատկեր», ուր հայ չինարարին կեդրոնը զարձած է ճակատներու զարդարանքը, մինչ չէնքին արտաքին ձեւաւորումը կարեւորազոյնը:

Սաղմոսավանքի համալիրին յատուկ առաւելութիւններէն եղած են եկեղեցիներու պատուհաններուն փոքր բացուածքները՝ որոնք դիտողին մօտ կը յառաջացնեն ապակոզմնորոշման հաճելի զգացում մը ընկալելու համար ճակատներուն իսկական տարածութիւնները...:

***

Եւ այսօր, Սաղմոսավանքը կը պատկանի Արագածոտնի Թեմին ու ընդգրկուած է 1700-ամեակի առիթով սկսած վերանորոգման չինարարական աշխատանքներու չրջապիծէն ներս՝ հսկողութեամբ Ս. Էջմիածնի մէջ հաստատուած վերաչինութեանց կեդրոնական գրասենեակին:

Վերջերս, մեր քաղած հաւաստի տեղեկութեանց համաձայն՝ 1998–ի ընթացքին նորոգուած է համալիրին գաւիթը, ուր ուրախալի պարագայ է թէ՝ աշխատանքներուն իրենց նպաստը բերած են «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան կամաւորները Ամերիկայէն, Ֆրանսայէն, Պելժիայէն եւ Եղիպտոսէն, իսկ ծախքերը հոգացած է նոյն կազմակերպութիւնը:

Ի վերջոյ, Սաղմոսավանքի փոքր՝ բայց իր պատմութեամբ ու ճարտարապետութեամբ մեծապէս բովանդակալից համալիրը, ուր արձագանգ գտած են զարգացած միջնադարու գեղարուեստական կեանքի կարկառուն երեւոյթները՝ զայն հոչակաւոր դարձնելով զարաշրջանի պատմամշակութային աշխարհէն ներս, պիտի չարունակէ սպասել հայրենաբաղձ հայ ուխտաւորին, միասին ապրելու համար Սրուանձտեանց Եպիսկոպոսի սա հոգեչէն խօսքերը. –

«Ուխտաւորութի՞ւն... ինչ հզօր և սքանչացման կերպով

կը կապես մեր կեանքը մեր արմատներուն...»:

ՀՈՒՐԻ ԱԶԻԶԵԱՆ

«Հասկ»

ՊՏՈՑՏ ՄԸ
ՊՈԼՍՈՑ ԹԱՂԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԳՆԱԼԸ ԿՂԶԻ

Նախ եւ առաջ խօսինք այս կղզւոյն մէկ հրաշագործութեանը վրայ, որուն ականատես եղած են չատերը: Այս հրաշագործութեան վրայ խօսելով՝ մեր նպատակն է ծառայութիւն մը մատուցանել ամէն անոնց, որք կը փափաքին կղզւոյս մէկ գեղին ծախու առնել:

Գիտնալու էք, որ կղզւոյս մէջ գեղինները չարժուն են եւ կը քայլեն:

– Մենք այդ հրաշքին չենք հաւատար:

– Թերահաւատ էք ուրեմն:

– Թերահաւատութիւնն չենք ընդունիր:

Շահախօսութիւն ընելու ժամանակ չունիմ. բաց ձգեցողներով եւ կենդանի վկաներով կարող եմ հաստատելու: Այո, գեղինները կը քալեն. ուստի անոնք որ կղզւոյն հարաւային կողմը գեղին ունենալ կ'ուզեն՝ պարտաւոր են հիւսիսային կողմէն գեղին ծախու առնել. քանի մը օրուան մէջ այդ գեղինը դէպի հարաւ ճամբայ կ'ելլէ: Անոնք որ ծովեզերքին վրայ գեղնի տէր ըլլալ կ'ուզեն՝ ծովու մէջ քանի մը հազար կանդուն գեղին առնելու են. չարթուան մը մէջ այդ գեղինը ծովեզերքին վրայ կուգայ կը հաստատուի: Սա ալ մտքէ հանելու չէ, որ եթէ գեղին մը ծախու առնելու ըլլաս՝ չորս կողմը պատ քաչելու ես, վասնզի եթէ պատով չշրջափակես զայն՝ այնչափ կը քալէ որ ծովէն անցնելով Քարթայ կ'երթայ եւ երբեմն ալ այնչափ կ'երթայ, որ բոլորովին անտեսանելի կ'ըլլայ:

– Բայց ի՞նչպէս կը քալեն այս գեղինները. բնաւ հաւատալիքս չգար:

– Եթէ չես հաւատար՝ փորձի համար քանի մը հարիւր կանդուն տեղ առ եւ կը հաւատաս:

– Ուրեմն այդ գեղինները քալեցո՞ղ մը կայ:

– Գիտեմ, բայց բարեկամներէս մին կ'ըսէր, թէ կղզւոյն գեղինները անհնազանդ եղած են. կրնաս զանոնք տանիլ՝ ուր որ ուզես:

– Այդ անիւր զարձնո՞ղ մը կայ արդեօք:

– Հարկաւ:

– Այդ զարձնողը կրնա՞ս ինծի ներկայացնել:

– Ի՞նչ պիտի ընես:

– Պէօյիւքէրէ տուն մը ունիմ այնպիսի թաղի մը մէջ, որ բնաւ յարդ չունի. եթէ այդ մարդն իմ տունս Պէօյիւքէրէի ծովեզերքէն քալեցնէ՝ հազար ոսկի կուտամ իրեն: Կը քալէ՞ արդեօք:

– Կղզւոյն մէջ ոչ միայն կը քալէ, այլ կը վազէ. բայց չգիտեմ թէ Պէօյիւքէրէյի մէջ ալ կը քալէ:

– Շատ բան, չատ բան, գեղինին ալ քալելը լսած չունէի. ըսել է թէ այդ կղզւոյն բնակիչներն չեն չարժիր, կը պառկին եւ կը քնանան:

– Ինչո՞ւ:

– Վասնզի այդ երկրին մէջ, ուր գեղինը կը չարժուի՝ մարդերը պարտաւոր են չչարժուիլ:

Թողունք այս չարժման խնդիրն եւ դառնանք կղզւոյն: Այս կղզւոյն վրայ կատարեալ ծանօթութիւն մը տալու համար՝ կը յիշեմ բժիշկի մը պատասխանը, զոր տուած է չոգենաւի մէջ իր մէկ բարեկամին, որ Գնալը կ'երթար: «Կը զարմանամ թէ Գնալըին ինչու այչափ կարեւորութիւն կը տրուի, լսաւ բժիշկը. հոն ուրիչ բան չկայ՝ եթէ ոչ չքնաւար մը եւ Աստպա էֆէնտի մը»: Աստպա էֆէնտին, որ ազգային երեսփոխան է՝ կղզւոյն պետն է: Ով որ ցաւ կամ դատ ունի՝ անոր կը դիմէ, որ խրատելով եւ հաշտեցնելով յետ կը դարձունէ զանոնք: Կղզւոյն մէջ ամէնէն կը յարգուի իրրեւ երիցագոյն բնակիչ եւ հիւրասէր մարդ մը, որ թաղական Խորհրդոյ ալ անդամ է:

– Աստպա էֆէնտիին ալ գեղինները կը քալե՞ն:

– Չէ, անոր գեղինները ծոյլ են, բնաւ չեն չարժիր եւ կը մնան ուր որ են:

– Կիրակի առաւօտները չքնաղին տակը կ'երթան կղզւոյն բնակիչները, որք ձըմեռը քառասուն տունէ եւ ամառը վաթսուն – եօթանասուն տունէ կը բաղկա-

նա: Հոս ձմեռը երեսունի չափ տուն կայ հայու: Անցեալները կղզեցոյն եւ թաղականին մէջ վէճ մը ծագեցաւ, որ հաչտութեամբ վերջացաւ: Երեսուն աշակերտի համար երկու վարժարան կայ, մին թաղային եւ միւսը մասնաւոր: Թաղային վարժարանը կը կառավարուի բարի քահանայէ մը, որ եկեղեցւոյն ալ քահանան է, եւ աշխատող դասատուէ մը, որ եկեղեցւոյն ձայնաւորն է: Այս վարժարանին մէջ Եղիշէն Թարգմանող աշակերտներ կան, ինչպէս նաեւ աւետարանը հասկցող աշակերտուհիներ: Մասնաւոր վարժարանին ալ դասատու անօրէններն են երկու պարկեշտ եղբայրներ, որք կը մրցին թաղային վարժարանին հետ: Եւ երեսուն աշակերտի համար երկու վարժարան ... յառաջդիմութեան նշան չ՛ոյս...

Կղզւոյն բնակիչներն եկեղեցի չեն երթար. անոնց միայն մմաուքն է, թէ ինչպէս կարելի է տասը բարա արժէք ունեցող մէկ բանը քառասուն բարայի ծախել: Ամառուան եղանակն անցունելու համար կղզի գնացողներուն ալ միայն մմաուքն է, թէ ինչպէս ընեն, որ կըզգայն բնակիչներուն հետ առեւտուր չընեն: Ասոր համար է որ անոնք իրենց միսը, կը, պանիրը, հացն եւ ջուրը Պոլիսէն կը տանին իրենց հետը:

Հոս բնաւ չուն չկայ. փողոցներու մէջ կատուները կը պտըտին եւ տուներու մէջ ալ մուկերը: Կղզւոյն մէջ առատ կով կայ. բաւական էշ ալ կը գտնուի, ինչպէս նաեւ այծեր: Այս կովերն, էշերն եւ այծերն կանաչ խոտ եւ ծառ չեն թողուր կըզգայի մէջ: Եթէ լուսին չեղած գիշեր մը կղզւոյն մէջ պտըտելու ելլես՝ կովերը մազերը կը փրցունեն, մարգագետին կարծելով գլուխդ. մէկ կողմէ դուն կը քալես միւս կողմէն ալ կովը մազերդ կը կտրէ:

Կովը չհասկնար, թէ մարդ ես:

– Գիշերը ի՞նչպէս պիտի հասկնայ:

– Քալելէդ չհասկնա՞ր:

– Կարծեմ յիշողութիւնդ չատ տկար է. քիչ մը առաջ չըսի՞նք որ գետիններն ալ կը քալեն հոս:

Բնիկ կիները գեղջկական կեանք կը վարեն. ոչ պճնասիրութիւն դիտեն, ոչ բամբասանք եւ ոչ արտասահման պտոյտ:

Օգափոխութեան համար ուրիշ թաղերէն եկողներն ալ ծովեզերքին վրայ պըտըտելէն եւ կօշիկ հինցունելէ զատ՝ գործ չունին: Ծովեզերքի վրայ Շաբաթ եւ կիրակի իրիկունները չատ բազմութիւն կ'ըլլայ: Այս հրապարակն բոլոր միւս գեղերու հրապարակներէն ամէնէն պարկեշտն է:

Կղզւոյն օդն այնչափ մաքուր եւ առողջարար է, որ եթէ բժիշկ մը գայ հոն՝ երկու օրուան մէջ կը մեռնի... անօթութենէն:

Ց. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

Ընթերցողի նամականի

Խորամանկութիւնը եւ դաւաճանութիւնը գալիս են լրացնելու ճարպկութեան պակասը

Լա Ռոշֆուքօ

Հոկտ. 27-ի ազգադաւ ոճրագործութեան տարելիցն է: Այսօր էլ, ինչպէս մէկ տարի առաջ, Հայաստանի ազգային հեռուստատեսութեանը հաղորդումները նուիրուած են նահատակուած պետական այրերի կեանքին եւ անցած ուղուն: Կրկին սրտայոյզ խօսքեր, երաժշտութիւն, աշխարհը ցնցող պատկերներ: Եւ կրկին յաջորդ օրերին կը դիտենք Հայաստանի Ազգ. Հեռուստատեսութեան լրագրողների, յանձինս Տիգրան Նազլեանի եւ նրա՝ «լրագրողի պատիւը բարձր պահող» պործընկերների ցինիզմով յղկուած քաղաքական մեկնաբանութիւնները՝ ուղղուած ոճրագործութեան վարկածները իրենց տեսանկիւնից պարզաբանող ընդդիմադիր քաղաքական դործիչներին եւ նախկին «յանցաւոր ռեժիմ»ին:

Կրկին կը չարունակուին զոհուածների հարազատների պարգեւների եւ չքանչանների յանձնման պաշտօնական արարողութիւնները, զպրոցների, փողոցներու, հրապարակների նոր անուանակոչումները, Հայաստանի եւ Արցախի տարբեր վայրերում զոհուած նահատակների քարէ արձանների եւ յուշատախտակների բացման արարողութիւնները եւ այլն եւ այլն:

Բայց կարո՞ղ է արդեօք այս բոլորը մխիթարել եւ սփոփել Վազգէն Սպարապետի որդեկորոյս մօր սիրտը, ժողովրդի կողմից սիրուած կարէն Դեմիրճեան քաղաքական գործչի այրուն, որդուն, թոռներին եւ միւս զոհուածների հարազատներին ու ընկերներին:

Ազգային ժողովի նահատակուած փոխխօսնակ Ռուբէն Միրոյեանի աղջիկը արցունքակալուած աչքերով լրագրողին պատմում էր՝ «Ես ապրում եմ միայն այն յոյսով, որ ոճրագործութիւնը պիտի լուսվին բացայայտուի եւ մեղաւորները ստանան իրենց արժանի պատիժը. հակառակ դէպքում իմ ապրելը եւս համարում եմ անիմաստ»:

Յաւօք, այս մէկ տարուան ընթացքում «նախաքննութեան» ընթացքը, ահաբեկիչների ցուցմունքներն ու դրա հետ կապուած արդիւնքները ցոյց տուեցին, որ ամենեւին էլ պէտք չէ յոյս ունենալ 27-ի ողբերգութեան բացայայտման, նրա ուղղակի եւ ոչ ուղղակի մասնակիցների հետ դատաստան տեսնելու իրողութիւնը: Ընդհակառակը, որոշ ժամանակ անց, տարբեր պատրուակներով, վանդակների եաեւում Բլէեանի կողքին կը յայտնուեն այն քաղաքական դործիչներն ու լրագրողները որոնք համարձակւում են բարձրաձայն խօսել կամ դրել այդ մասին:

Սովորական մարդկային բանականութիւնը թոյլ է տալիս կարծել, որ ոճրի բացայայտման հիմնական երաշխիք՝ Նալչիկի Ցունանեանի եւ նրա յանցագործ խմբի ձերբակալումը հիմնական հարցերի պատասխանը վաղուց պէտք է որ տար, բայց...:

Ոճրագործութիւնը կազմակերպող ճիւաղները երեւի վատահ են եղել, որ Հայաստանում չկայ այն տպամարդը, որի համար եղերագործութեան զոհ դարձած եղբօր, հօր, ընկերոջ յիշատակը եւ գործը աւելի սուրբ, վեհ եւ կարեւոր պէտք է լինէր քան իրեն չնորհուած պաշտօնը կամ պարգեւը: Գուցէ մի օր խորը թմբրից արթնանայ ժողովուրդը եւ հասկանայ, որ այս ողբերգութեան կատարողները իրենց տէրերի հրամանը ստանալուն պէս հանգիստ խղճով մէկ ուրիշ նման ահաբեկչութիւն են կազմակերպելու եւ այն նորից աւարտելու մեծահոգաբար բաշխուող պաշտօններով եւ պարգեւներով:

Ինձ ամէնից չատ վշտացնում է, նաեւ զարմացնում է Վ. Սարգսեանի այն բոլոր ընկերների ու համախոհների կեցուածքը, որոնք այսօր Ազգային ժողովի, քաղաքապետարանի, դատախազութեան, Պաշտպանութեան նախարարութեան իրենց աթոռներին կառչած հանդիսա խղճով չարունակում են վայելել այդ անիծուած պաշտօնի բարիքները:

Ռ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

27 Հոկտ. 2000 թ.
Գերմանիա

ԴՈՂՈՒԹԵ ԴՈՂՈՒԹԵ

ՊՈԼՍՈՑ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 20-ին համերգ մը տուած են թէնոր Արի Խորենէեան եւ դաշնակահար Մելինէ Սէյիքեան: Երեկոյթին բացումը կատարած է Միութեան առենապետ՝ Արման Գամառ, որ յայտնած է թէ Միութեան 55-րդ այս տարեշրջանին կը զուգադիպէին Մխիթարեան վարժարանի հիմնարկութեան 175-րդ տարեդարձը եւ Մխիթարեան Միաբանութեան 300-ամեակը: Բացատրութիւններ տուած է կատարուած նորոգութիւններու մասին, ապա տեղի ունեցած է համերգը:

ՔՐՈՒԵՍՏ

ՖՐԱՄՈՆ ՅՈՒՑԱՍՐԱՀԻՆ* ՀԻՒՐԵՐԸ

Փարիզի «Ֆրամոն» յուցասրահը որուն ղեկավարն է Գրիգոր Համբարձումեան, ներկայիս կը հիւրընկալէ «մտերիմ» արուեստագէտներէ չարք մը գործեր ինչպէս կը ղրէ Լիտիա Հարամպուր, Տրուոյի թերթին (թիւ 38) մէջ. այդ գործերը արդիւնք են հետաքրքրական ընտրութեան մը: «Մտերիմ»ներու առաջինն է Ժ. Ռոնէը որուն գծանկարային արտայայտութիւնը հոն մերկերու չարքով մը ներկայ է: Երկրորդը կը կոչուի Ռ. ու Գոնէնք, որմէ առնուած են կուաշներ եւ չինական մելանով աշխատութիւններ: Անոնց քով կան Պօտէնի, Կարպէլի, Փ. Լ'ըզէէօի, Էսթէվի, Ֆաունթենի եւ Ատատուրի պատատաններ. այս վերջինին յատկացուած է ամբողջ սրահ մը, ընդհանուրին մէջ անձնական ցուցահանդէսի մը տեղ տալու նման: Լիբանանէն 1964-ին Փարիզ հաստատուած արուեստագէտին երեւակայութիւնը զարգացուցած է ներբիրապաչատական աշխարհ մը որ արտայայտութիւն կը գտնէ երկրաչափական ձեւերու լեզուով: Անոր գործը կը մատնէ փորագրիչի մը տաղանդը: Վերջին չորրանին անոր գոյները ուչագրաւ կենդանութիւն մը ստացած են, չարունակելով օգտագործել թափանցկութիւնները ու անփայլ մակերեսները: Նկարուած քանի մը տարրերը միջոցը կը պեղեն, կամ կը ծառայեն որոշ մանրամասնութիւններ առաջին մակարդակի բերելու. թիւեր, անճնաւորութիւններ, բարդ կամ փանթէզի առարակներ: Այս չատ իւրայատուկ ամբողջութիւնը կը յատկանչուի խոր բիւրեղացումով մը:

* **Galerie Framond,**
3, rue des Saints-Pères,
75006 PARIS
Ցուցահանդէսը կը չարունակուի մինչեւ Նոյեմբեր 15:

«ԾԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻԻՆ ՄԸ

ԽՄԲ. – Մեր ողբացեալ աշխատակիցը վաղեմի Միսքճեան շարք մը անտիպ ձեռագրեր ձգած է իր զաւկին մօտ: Ստորեւ անոնցմէ մէկը, պատմուածք մը, որու խորագիրը՝ մերն է:

*
**

Բեռնատար հին կառք մը՝ մէջէն տասը մարդու չափ: Բեռ չկար մէջը: Զորս մանկամարդ աղջիկներ եւ երիտասարդ տղայ մը նստած էին տախտակէ յատակին վրայ:

Քանի մը ծաղկեփունջեր իրենց մօտ. ակներեւ էր որ կը վերադառնային դաշտային պտոյտէ մը: Ցունիսի սկիզբն էր: Ցրանսայի այդ չրջանին մէջ Ցունիսը ճոխ է վայրի ծաղիկներով. աղջիկները օգտըւած կ'երեւէին բնութեան լիառատ յորդումին: Գոյնզգոյն փունջեր:

Կառքը հասած էր քաղաքին բանուկ փողոցներէն մէկուն մէջ: Արագ չէր երթար: Կը յառաջանար՝ ինչպէս կը յառաջանայ ծանր բեռնատար ինքնաչարժ մը: Անցորդներ, ոմանք գոհունակ ժպիտով մը, ոմանք ալ ցանկութեամբ լի աչքերով կը դիտէին ծաղիկներով չրջապատուած մանկամարդուհիները, որոնց հոլանի թեւերէն ու թաքուն՝ բայց ցցուող կուրծքերէն երիտասարդութիւն կը ցայտէր:

Արկածը պատահեցաւ անակնկալօրէն, ինչպէս պիտի ըսէր Պր. ու Լա Փալիս: Դիրուկ կին մը, 50 – 60 տարեկան, լքեց մայթը, իջաւ յանկարծ պոդոտային վըրայ՝ դիմացը անցնելու մտադրութեամբ: Բեռնատար կառքը տասնըհինգ, քսան քայլ միայն հեռու էր իրմէ: Կինը երբ նկատեց որ վտանգի տակ է, ետ չտապեց: Մինչ այդ կառավարը կոխած էր արգելակին վրայ: Ձիշդ այն պահուն երբ ետ կ'առնէր իր ոտքը եւ կառքը կը վերադտնէր իր խաղաղ ընթացքը, արագավազ մարդատար ինքնաչարժ մը եկաւ եռեւէն եւ գարնուեցաւ բեռնատարին:

Ցնցումը, անկասկած, զօրաւոր էր եղած: Աղջիկները եւ տղան օդը բարձրացան անհասկնալի աղաղակ մը արձակելով: Երկուքը ինկան վերստին կառքին մէջ: Երեքը փուռեցան դետինը, պողոտային վրայ: Վարորդը մնացած էր իր խցիկին մէջ:

Անցորդներ վազեցին օգնութեան: Երկու վարորդներն ալ դուրս ելած էին արկածէն, գրեթէ անվնաս: Ամէնէն աւելի վնասուածը աղջիկ մըն էր, Անը, գետինը ինկողներէն մէկը: Վարորդները, ոստիկաններու միջամտութեամբ անհրաժեշտ թուղթերը ստորագրելէ վերջ, կրցան ճամբայ հանել իրենց մեքենաները: Միայն Անն էր որ վոխադրուեցաւ հիւանդանոց:

Ան այն ժամանակ տասնեւութ տարեկան մանկամարդուհի մըն էր, սեւաչեայ, սեւ մազերով, քիչ մը հաստ յօնքերով, զայլելիօրէն կլորիկ մսոտ թեւերով, մըսո՝ առանց չափազանցութեան: Այդ էր որ նկատեց ամէնէն առաջ բժիշկ Փիէր Անարէ: Երբ պատգարակը բերին չտապ խնամքներու սրահը: Ան պառկած էր կռնակին վրայ, աչքերը գրեթէ գոց. ճերմակ դէմքին վրայ երբեմն կ'երեւային ծամոկումներ՝ ինչպէս խաղող ջուրի մը վրայ փոքր պղիջներ: Անկասկած աղջիկը կը տանջուէր:

Փիէր Անարէ այդ կիրակին պահակ էր վիրաբուժական բաժնին մէջ: Երիտասարդ բժիշկ մըն էր, չունէր իր անճնական զարմանատունը ու կ'աշխատէր մեծ հիւանդանոցներու մէջ:

Լուրջ պնոութիւն մը ցոյց տուաւ որ արկածեալ օրիորդը վտանգաւոր վնասուածք մըն չունէր: Գանի մէջ անչարժացուցին աջ ոտքը, որուն կոճը կոտրած կամ խախտած էր դէշ կերպով:

Ան վախցած էր, չատ էր վախցած արկածի պահուն եւ ամբողջ էութեամբ ցընցուած էր: Շաբաթ մը զարմանում՝ հիւանդանոցին մէջ, եւ երկու չաբաթ ալ տունը՝ հանգիստ, բաւեցին որ երիտասարդուհին կարենայ ինքզինք պտնել եւ վերադառնալ իր աշխատանքին: Վեց ամիսներէ ի վեր զնդերու տուփեր կը տեղաւորէր մնուկներու մէջ, ղրկուելու համար մանաւանդ արտասահման: Օտար երկիրներէ ստացուած բոլոր ապսպրանքները իր ձեռքէն կ'անցնէին:

Եկաւ ամառը, չոգոյ աշունը: Կեանքը միօրինակ էր Անի համար: Հազիւ թէ երբեմն երբեմն պատյտներ կիրակի օրերը դէպի մօտակայ լեռներու ստորոտը, դաշտերու մէջ, կ'ընդհատէին իրարու յաջորդող օրերու տափակութիւնը: Միշտ միեւնոյն խումբն էր, անփոփոխ չրջանակ մը՝ որուն մէջ իւրաքանչիւրը եղած էր անբաժան մասը չուրջիններուն սրտակցելով միշտ, պատմելով իրարու բաներ՝ որոնք կրնային զաղտնիք նկատուիլ: Եւ յաճախ ալ մեղադրելով իրենք զիրենք՝ որ չէին յաջողեր զազտնապահ մնալ:

Ան, տունը, ինքզինքը մինակ կը զգար: Ունէր եղբայր մը որ վեց տարեկան էր միայն: Հնութիւնը խաղ էր խաղցած իր ծնողքին ու իրեն ալ, այնքան երկար ժամանակամիջոց մը ձգելով քոյր եւ եղբօր միջեւ:

Հայրը կը զբաղէր երբեմն իր աղջիկով. բայց, աւելի յաճախ, իր պարապ ժամերուն սրճարանն էր, կամ ժողովներու՝ քան թէ իր ընտանիքին հետ: Մայրը, չուրջ քառասուն եւ հինգ տարեկան, ուներ գլխաւոր մտահոգութիւն մը, այն՝ որ ան չուշանար իրիկունները, գործէն եկած ատեն վերջ, տուն վերադառնալու:

*
**

Երեքշաբթի օր մըն էր: Ինչպէս աշխատանքի ամէն օրուան ընթացքին, Ան զբաղած էր դեղօրայքի տուփեր տեղաւորելով նմուշի մը մէջ: Ապսպրանք մըն էր՝ զոր պէտք էր աւելի խնամքով պատրաստել, լաւ պաշտպանուած նմուշի մը մէջ դնել. պիտի ղրկուէր ափրիկեան երկիր մը:

Ան ծռած էր նմուշին վրայ. մազերուն մէկ մասը, քովընտի, կ'իյնար ճակտէն վար եւ կը փակէր մասամբ իր տեսողութիւնը: Զգաց թէ իր մօտէն մէկը կ'անցնի: Վեր առաւ գլուխը: Անցորդը երիտասարդ մըն էր: Ցաճախորդ մը անկասկած որ դուրս կուգար վաճառատան դիւանէն: Երիտասարդը անցած էր արդէն իր առջեւէն: Ցանկարծ ետ դարձաւ ան: Անի եւ երիտասարդին աչքերը հանդիպեցան իրարու:

(Շար. 1)

(Շար· Ա· էջէն)

թէրնէշըլըլ Հերըլտ Թրիպիւն»ին եւ «Լոս Անճելըս Թայմզ»ին:

*Այդ զարգացումին մէջ ան կը քննադատէ բանաձեւին քուէարկութեան դէմ Թուրքիոյ ջանքերուն արուած տեղը· կը դրէ· «փոխանակ կտրուկ կերպով Թուրքիոյ ըսելու թէ Միացեալ – Նահանգները ճնշումի տակ չեն բանակցիր, իշխանութիւնը նախկին զօրավարներու եւ դեսպաններու շքեղ մը ղրկեց Գափիթոլ Հիլ, որպէսզի թիկունք կանգնի քրմական դատին· այնպէս մը որ կարծէք ամերիկացի պաշտօնատարներէ աւելի թուրք պաշտօնատարներ ըլլային»:

*Յօդուածը կ'աւարտի հետեւեալ նշումով· «Իշխանութիւնը սպառած է Հայերու ցեղասպանութեան ճիւթով վախ պատճառող նախընթացներու շարքը եւ ատիկա՝ ամէնէն սխալ պահուն»:

⁂

«BUSINESS WEEK»

Հոկտեմբեր 30

ԸՆԿԼՈՒԶՈՂ ԵՐԿՐԻՆ ԼՌՈՒՄԸ

Գործի աշխարհին չափաթաթերթը այս խորագիրով պատկերազարդ երկու էջ ունի ուր նիւթ կ'ընէ արտազաղթի երեւոյթը· յօդուածը ստորագրած է Ժանին Ֆրէնա որ տալասպի լրագրող մըն է: Ան կը գրէ· «Հայաստան կը գտնուի իր իսկ ժողովուրդին կռմտէ լճուած առաջին ժամանակակից երկիրը ըլլալու վտանգին առջեւ»: Կը խօսի լքուած գործատուներու, արտադրքի ցլխաւոր հասցէներու (որոնց առաջին տեղը կը գրաւէ Ռուսաստանը), ունակ մնացած գիւղերու, նաեւ լքուած ծերուկներու մասին:

⁂

«LE PARISIEN»
Supplément Hauts-de-Seine

(2 Novembre)

ԳԼԱՄԱՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՈՒԵԿՈՉՈՒԱԾ

Թերթը արձագանգ կը հանդիսանայ ապարդուհեան մը, որ տեղի ունեցած է Նոյեմբեր 1–ին Գլամարի Ցիշատակի խաչքարին առջեւ, հարիւրէ աւելի հոգիներու ներկայութեամբ: Հոգեւոր հովիւը քանի մը խօսք կ'արտասանէ, «Ես մեծ – հայրս եւ երկու հօրեղբայրներս կորսնցուցի 1915–ի ցեղասպանութեան» կ'ըսէ Թ. Գաբակէօզեան:

Ապա, կը խօսուի նահանգին (Օ տը Սէն) Հայերու մասին, չուրջ 23 հազար ու ցեղասպանութեան ճանաչման որ կը յապաղի իրականութիւն դառնալ, յիշելով Ազգային ժողովի քուէարկութիւնը եւ Նոյեմբեր 7–ի Ծերակոյտի քննարկումը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՑԻԼ, Նոյեմբեր 2-ին, 24 ժամուան վերջին պայմանաժամ մը տուաւ պաղեստինեան իշխանութեան, որպէսզի յարգէ հրադադարի որոշումը եւ այս՝ հակառակ այն ծանր ոճրավորձին, որ գործուած էր նոյն օրը, արեւմտեան Երուսաղէմ: Արդարեւ, Հինգշաբթի ցերեկին է, որ թաքստոց մը կը պայթէր, Մահանէ Եհուտա գոյ չուկային մօտ, սպաննելով երկու անցորդ եւ վիրաւորելով 10 հոգի: Մեռեալներէն մէկն է կրօնական Ազգային կուսակցութեան պետ՝ Եացաք Լեւիի աղջիկը: Արաֆաթ դատապարտեց արարքը, մինչ Իսլամական ճիհատը եւ այլ կազմակերպութիւն մը ուղ եղած են այս ոճրավորձին, զոր «հերոսական գործողութիւն» մկրտած են: Իսրայէլ պատասխանատու կը նկատէ Արաֆաթը, որ ազատ արձակեց Համասի ծայրայեղ տարրեր եւ միայն մէկ մասը կրկին բանտարկեց: Այս կազմակերպութեան ղեկավարն ալ՝ Շէյխ Եասին յայտարարած է. – «Ինթիֆատան պիտի չարունակուի»: Հինգ չաբաթներէ ի վեր, մեռեալներու թիւը 172–ի հասած է (գրեթէ բոլորն ալ Պաղեստինցի) եւ 4000 ալ վիրաւոր կայ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ, եղան կողիկը (գոք տը պէօֆ) կրնայ արդիլուիլ զալ չաբթու, «խնթ կովի» հիւանդութեան մտավախութեամբ, այլ մասը ամէնէն վտանգաւորը կը նկատուի, հակառակ անոր որ ամէնէն աւելի համբաւ կրողն է: Բազմաթիւ ճաչարաններու ալ անուն իսկ է՝ «A la côte de bœuf»: Արդէն, եղան մինչ արդիլուեցաւ Փարիզի 6 թաղամասերու (5, 7, 11, 12, 13, եւ 14) դպրոցական ճաչարաններուն մէջ: Հաւանական կը նկատուի որ Գերմանիա արդիլէ եղան միսի ներածումը Ֆրանսայէն:

ՊԱՐՉԵԼՈՆԱՑԻ մէջ, է այս անգամ, որ թակարդ կառք մը պայթեցաւ, Նոյեմբեր 1–էն 2–ի լուսնալիք գիշերը, երկու վիրաւորներ պատճառելով: Ըստ ոստիկանութեան, կառքը 20 քիլօ պայթուցիկ կրէր եւ կը գտնուէր քաղաքին կեդրոնը, Հիլթըն պանդոկի մօտ: «Ազուի» թերթին եղած հեռաձայնային հաղորդումով մը, յանուն ԷԹԱ–ի լուր տրուած է թէ անմիջական պայթում մը տեղի պիտի ունենայ: Վիրաւորները, ոստիկան մը եւ առեւտրական կեդրոնի մը պահակն են, որոնք փութացած էին տեղւոյն վրայ:

«ԻԵՎՈԼԻ ՍԸՆ» իտալական նաւէն թափած քիմիական նիւթերու քննութիւնը հաստատած կ'ըլլայ, որ ոչ մէկ վտանգ կը ներկայացնեն առողջապահական դետնի վրայ, թէեւ ամէն մարդ համոզուած չէ:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱՆ, ուր տարուան պաժիժ եաք, կրցաւ վերադտնել իր աթոռը Միացեալ – Նահանգներու կազմակերպութեան ծոցը: ՄԱԿ–ի լիակատար նիստը ծափողջոյններով ընդունեցաւ Եւրոպական Միութեան ներկայացուցած բանաձեւը այդ ուղղութեամբ: Աթոռը պարապ մնացած էր 1992–էն ի վեր, երբ Պելկրատ կը չանար ուժի գործածութեամբ արդելք հանդիսանալ նախկին Եուկոսլաւիոյ անդամ երկիրներու անջատումին:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Ներքին նոր նախարարը՝ Տանիէլ Վայան երկօրեայ այցելութիւն մը կատարեց Գորսիքա, զարկ տալու համար կառավարութեան ծրագրած գործընթացին, որ պատճառ եղաւ իր նախորդին՝ Ժ. Փ. Շեվէնմանի հրաժարման երկու ամիս առաջ:

ՍԹՐՕՍ – ՔԱՀՆ հետեւած կ'ըլլայ Ելմտական նախարարութեան ապատարկութեանց ցուցմունքներուն, ինչ կը վերաբերի Քարլ Լակըրֆելտի տուրքերու զեղչին (90–էն 40 միլիոն ֆրանքի): Այս հաստատումը կ'ընէ նախկին նախարարը («Նուվէլ – Օպսէրվաթէօր», Նոյեմբեր 2) հերքելով «Գաւառ Անշէնէ»ի տեղեկութիւնը, ըստ որուն ինք էր որ նման որոշում մը տուած էր, երբ Ելմտական նախարար էր: Երկիծաթերթը ձեռագիր նամակի մը պատճէնը հրատարակած էր:

ՈՒԱՇԻՆԿԹՕՆի ֆրանսական դեսպանատան զինուորական կցորդը՝ Մարք Վոտա, անբաղձալի նկատուեցաւ եւ Ֆրանսա վերադարձաւ, չրջան մը դեսպանատունը մնալէ եաք, ամերիկեան իշխանութիւններու արդելքին պատճառաւ: Ամբաստանուած է որ գաղտնի փաստաթուղթեր փոխանցած է Հնդկաստանի, ընտանեկան դրդապատճառներով: Պաշտպանութեան նախարարութեան բանբերը յայտարարեց թէ ենթական «ճախող գործ մը» տեսած է: Ներկայիս պատուիրակ նշանակուած է կառ նահանգին մէկ անկիւնը:

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻԱՑի դատարանները որոշած են յաւելեալ հինգ լեզուներու եւս երդուեալ թարգմաններ գործի առնել, այդ թիւը 13–ի բարձրացնելով: Նոր լեզուներն են հայերէնը, զամպոճերէնը, չինարէնի բարբառ մը, ռուսերէնը եւ փէնճապերէնը: Նահանգին մէջ 224 լեզու կը խօսուի եւ բնակչութեան աւելի քան 4%–ը անդլերէն չի գիտեր:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Քէթի Քոչարեան ի յիշատակ իր սիրեցեալ ամուսնոյն՝ Միխայէլ Քոչարեանի մահուան 5–րդ տարելիցին (1995, Նոյեմբեր 4), 3000 ֆրանք կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

APPEL AU RASSEMBLEMENT

Ce prochain Mardi 7 Novembre, à l'initiative de Monsieur Jean-Claude GAUDIN. Vice-Président du Sénat, Sénateur-Maire de Marseille, une **procédure de discussion immédiate** sera lancée concernant la proposition de loi **«La France reconnaît publiquement le génocide arménien de 1915».**

Malgré les pressions diplomatiques de la Turquie appuyée par quelques sympathisants des lobbies militaro-industriels, de plus en plus de sénateurs privilégient la tradition française de **respect des droits de l'Homme.** Ils sont soutenus en cela par l'ensemble des démocrates avec les citoyens français d'origine arménienne.

Nous les invitons tous à participer,

LE MARDI 7 NOVEMBRE A PARTIR DE 18 HEURES
AU

RASSEMBLEMENT

DEVANT LE SENAT, ANGLE RUE DE TOURNON ET RUE DE VAUGIRARD

Notre présence en grand nombre sera la preuve de notre détermination et incitera les quelques sénateurs encore hésitants à nous aider pour le triomphe de notre juste cause !

COMITE DU 24 AVRIL
COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE

Paris, le 26 Octobre

LE COMITE DE PARIS — ILE-DE-FRANCE DE L'UGAB

vous convie

le vendredi 10 novembre à 20 heures 30

à une conférence donnée par

ANNA LEYLOYAN

(doctorante en histoire de l'art et chargée de cours sur l'art arménien à l'INALCO)

consacrée aux

Khatchkars arméniens

(MONUMENTS COMMEMORATIFS ET AUHENTIQUES PIERRES TOMBALES)

Centre Culturel «Alex Manoogian»
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS (métro Courcelles)
Renseignement: **01 42 27 12 26 / 01 45 20 03 18**

Participation aux frais : 30 F

ԳԱՍՊԱՐՈՎ ԱՃԼԵԻՍ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՑԵԱՆ ՉԷ

Աշխարհի լաւագոյն խաղացողներէն մէկը՝ կարի Գասպարով, 37 տարեկան (հայ՝ մօրը կողմէ եւ հրեայ՝ հօրը), Նոյ· 2–ին կորսնցուց աշխարհի ախոյեանի իր տիտղոսը ի նպաստ իր մէկ նախկին աշակերտին՝ Վլատիմիր Կրամնիկի, 25 տարեկան, 15 խաղէ եաք: Ֆիկարօ կը դրէ թէ կեանքին մեծագոյն նուաստացումը կրեց, երկու պարտութիւններով եւ 13 հաւասար խաղերով: Ոչ մէկ խաղի կրցաւ յաղթել: Մանր հարուած մը «Բաքուի գազան»ին համար, ինչպէս անուանուած է: Վերջին խաղը տեղի ունեցած է Լոնտոնի Ռիվըրսայտի հեռատեսիլի չէնքին մէջ եւ տեւած է ժամը 16–էն 19·44: Քննադատութիւնները չատ են Գասպարովի հասցէին, որ ոչ մէկ հնարամտութիւն ունեցած է: Յարդ, նման տկար խաղարկութիւն մը գոյց տուած էր, երեք տարի առաջ, ընդդէմ Տիփըը Պլու համակարգիչին, որմէ պարտուեցաւ:

⁂

ՊՈԼԻՍ

ՃԱՏՐԱԿԻ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐ

Հայաստանի տղոց եւ աղջիկներու հաւաքականները Նոյ· 1–ի իրենց մրցումներուն յաղթանակներ ապահոված են: Մինչ տղաքը 3 – 1 պարտութեան մատնած են Թիւրքմէնիստանի խումբը, աղջիկները իրենց մրցումը 3 – 0 արդիւնքով շահած են ընդդէմ Ալպանիոյ:

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 5
DIMANCHE
5 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԱՍՔ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 264

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·029 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.029

ՔԱՐՏԻՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՔԵՐԹՈՂՈՒԹԵԱՆ

Գիրքը որուն մասին կը մտածեմ/կը գրեմ(1), չեմ գիտեր թէ քանի՞ ընթերցող պիտի ունենայ։ Հաւանաբար աւելի, քան «Մարտ»ի(2) ընթերցողներուն թիւը, եւ չատ աւելի քան «Տրամ»ի(3) ընթերցողներունը։

Կը յիշեմ, «Մարտ»ի առընչութեամբ յարգելի մտաւորական մը կ'ըսէր·

«Կ'ուզեմ գրել այդ գիրքին մասին·բայց գրելը ահագին աշխատանք կ'ենթադրէ թէ՛ ընթերցումի եւ թէ գրելու առումով· իսկ ես տրամադիր չեմ այդքան ծանր աշխատանք տանելու»։

Միւս կողմէ հեղինակը ինք եւս, որոշ չափով եւ մինչեւ որոշ տեղ մը համոզուած է՝

«Խոստովանութիւն ըրած չեմ ըլլար, երբ ըսեմ, որ մօտիկ, չատ մօտիկ բարեկամներ չեն կարդար, չեն կրնար կարդալ ինչ որ կը գրես, որով կը գրես միչտ քիչ մը յեռմահու»(4)։

Հակառակ հեղինակին այս համոզումին, մենք կը կարծենք, որ պիտի ըլլան ընթերցողներ այս գիրքին, որովհետեւ գիրքը իրապէս կարեւոր է, – կը հաստատենք գիրքը ամբողջութեամբ կարդալէ ետք միայն, – երկու առումներով·

ա – որպէս քարտիսագրութիւնը Գր· Պըլտեանի քերթողութեան· ու եթէ նկատի առնենք, որ այդ քերթողութիւնը նոր տարածքի մը մէջ է որ կայ, կրնանք հասկընալ քարտէսի մը անհրաժեշտութիւնը։

բ – այս գրոյցներով Պըլտեան կը խօսի ո՛չ միայն իր քերթողութեան մասին, այլ այդ քերթողութեան ընդմէջէն, դրական – քերթողական արդիականութեան մասին, նոր մօտեցումներու կարելիութիւններ բացայայտելով։ Այդ մօտեցումներուն գլխաւոր յատկութիւնը այն է, որ հակառակ արեւմտեան սկզբնաղբիւրներուն, կը մնան մե՛ր աւանդութիւններէն ծնած, այդ աւանդութիւններուն քայքայեակ, բայց զանոնք զանցող։

Գրոյցները կը վերբերեն գիրքին, ու մանաւանդ քերթուածին առընչուող, գայն չրջապատող եւ ներսէն «բանող» ամէնէն հիմնական հարցերը· «Անչրջանցելի հարցումներ կան, որոնք միչտ մեզ կը դնեն նոյնին առջեւ»(5)։

Հին էին մեր ընթերցումի կերպերը եւ պէտք էր մէկը գար ու նոր կերպեր բանաձեւէր մեզի համար։

Վաղուց, չա՛տ վաղուց չէր խօսուած, թէ ի՞նչ էր բանաստեղծութիւնը, եւ ի՞նչ է ան այսօր, այս ժամանակներուն մէջ, որոնք յաճախ հապճեպ կերպով «անբանաստեղծական» կ'որակուին։

Ուրեմն գիրքը, որուն մասին կ'ուզեմ գրել, նախապէս, տարբեր առիթներով, տարբեր ժամանակներու եւ տարբեր թերթերու մէջ լոյս տեսած գրոյցներու եւ նամակներու հաւաքածոյ մըն է, «Գրոյցներ Բանաստեղծութեան Մասին» խորագրուած։ Իւրաքանչիւր գրոյց սեւեռումի կը բերէ Պըլտեանի քերթողութիւնը, կա՛մ հատորներու ընդմէջէն, կա՛մ հատորներէ դուրս։ Ինչպէս է պարագան «Տեղապրութիւն Քանդուող Քաղաքի մը Համար»ին (գրոյց՝ Ս· Թեքեանին հետ), եւ «Հակաքերթուած»ին (նամակ Մարկ· Նշանեանին), կամ յուշերով, կապուած Ն· Սարաֆեանին, եւ կամ բանաստեղծութեան կապուած հարցերու արծարծումով, ինչպէս բանաստեղծութեան եզր – պատմութիւն – քերթուածին չուրջ բեւեռումը։ Անշուշտ կան «Տրամն ու «Մարտ»ը· բայց անոնք մեր դրականութեան մէջ եղած «ընթերցումներ» են, մինչ ասոնք կը մըտնան ի՛ր, Պըլտեանին քերթողութեան ընթերցումները (բառը իրմէ փոխ առնելով)։

Գրոյցները թէեւ գրուած ու հրատարակուած նախապէս, ճիշդ առենին կը հասնին այսպէս գիրքի մը մէջ սեղմուած, ստիպելով, որ ընթերցողը (մէկ ծայրէն միւսը գացող թէ ետ ու առաջ ընող), կեդրոնացած մնայ բանաստեղծութեան մէջ/չուրջ։

Ճիշդ առենին կ'ըսեմ, որովհետեւ գիրքը նժարային հաւասարումի կը բերէ Պըլտեանի քերթողութիւնը (որ նկատառելի քանակ մը կը կազմէ, որակի անսովոր արժանիքներու կողքին), եւ անոր տեսաբանութիւնը։ Այսինքն Պըլտեան դուրս կու գայ նորարարութեան թակարդէն՝ տեսաբանական տրամաբանութեան քովն ի վեր փռել անհամոզիչ եւ անարդարանալի ստեղծագործութիւն։ Պըլտեան նոյն վոլթին վրայ լարուած կը պահէ այս գիրքով, իր քերթողութիւնն ու այդ քերթողութեան տեսաբանութիւնը։

Գիրքին ամբողջութիւնը կը խօսի քերթողութեան մէջ չատ հիմնական, ի սկզբանէ դոյութիւն ունեցող հարցերու մասին· այսպէս·

Ա – Ինչո՞ւ գրել

Այս հարցումը, բացայայտ թէ թաքուն, միչտ եղած է Պըլտեանի մօտ, թէ արձակ եւ չափածոյ գործերուն մէջ, եւ թէ անոնց ետին հաւասարապէս։ Ճակատում կեանքի ինչուներուն դէմ, որոնց դիմաց լաւագոյն ձեւը գրելն է։

Նախ՝ գրել կարենալ խօսելու համար։ Դէպք մը տարբերակներով գրելը, կրնայ զայն բացայայտել, անոր մութ մասերը լոյսին հանել, եւ, որպէս հետեւանք, խօսքի վերածել բան մը, որ կը մերժէր խօսուիլ։ Կարելիութիւններու բազմանութիւն մըն է, որուն կը դիմէ հեղինակը «խօսելով», իսկ տարբերակները միչտ ալ նոր եզրայանգումներու կարելիութիւն կը պահեն իրենց մէջ։ Այս տարբերակները դէպքի մը մակարդակէն անդին կ'անցնին, հասնելու նաեւ մինչեւ լեզուական մակարդակը, որ, խորքին մէջ, հեղինակին գլխաւոր մտահոգութիւնը կը մնայ, ծածկուած անոր՝ դէպքին չքմեղանքին տակ։

«… դէպքը, որ հայրիկը լռեց եւ որ էեզի կը մնայ ճկելով, խորտակելով, պայթեցնելով փականքը վերջապէս, խօսիլ»(6)։

Ապա գրել, զանցելու համար գրելու անկարողութիւն մը, սկիզբէն իսկ ապրըւած/զգացուած։ Աւիկա անչուշտ բառացի անկարողութիւնը չէ գրելուն, ուղղակիօրէն Պըլտեանին առընչուած, այլ՝ գիրին անկարողութիւնը, բացայայտելու

(Շար·ը Դ· էջ)

Գրեց՝
ՄԱՐՈՒՇ ԵՐԱՄԵԱՆ

ԲԱԶՄԱԼԵԶՈՒ ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆ (1)

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ Ի ՆՊԱՍՏ ԵՐԿԼԵԶՈՒ ԿԱՄ ԲԱԶՄԱԼԵԶՈՒ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ

Ժիլպէր Տալկալեան (2)

Նախաբան՝ Հարալտ Ուայնրիշ, Գոլէժ տը Ֆրանս–ի դասախօս

Արդեօք կարելի՞ է մանուկ հասակէն երկլեզու ըլլալ

Հեղինակը, Ժիլպէր Տալկալեան այս հարցումը կ'ուղղէ, ինքզինքին, մեզի։ Նման հարցում, առաջին հերթին, կըրնայ նոյնիսկ տարօրինակ թուիլ, բնակչութիւններու զանգուածային տեղաշարժերու, օդանաւային անթիւ թռիչքներու, զբօսաշրջութեան տարածումի, հեռահաղորդակցութեան գիւտի, խառն ամուսնութիւններու սա դարուն։ Եւ բնականաբար բոլոր անոնց համար, որոնք Սփիւռքի մէջ երկլեզուութեան եւ բազմալեզուութեան բնական միջավայրի մէջ ապրած են ու կ'ապրին։ Նաեւ, անոնց համար, ինչպէս հեղինակը կը յիշեցնէ, Սթոքհոլմի, Պէյրութի, Երուսաղէմի կամ Պոմպէյի բնակիչներուն, որոնց համար երկլեզուութիւնը ամէնօրեայ իրականութիւն մըն է։

Սակայն, «Արդեօք կարելի՞ է մանուկ հասակէն երկլեզու ըլլալ» հարցումը կրկնակի իմաստ ունի մասնաւորապէս վերոյիչեալ պայմաններու չրջարկին մէջ, երբ տակաւին դաւանողներ կան, որ երկրորդ լեզու մը սորվիլը կը վնասէ առաջին լեզուին ամբողջական իւրացման։ Երբ անդիտակ մարդոց կողմէ կ'ըսուի թէ ինչ հարկ կայ երախային ուղեղը բեռնաւորելու երկրորդ լեզուով մը։ Երբ դարերով, տիրակալած միալեզուապետական դաղափարախօսութիւն մը դեռ այսօր իսկ, մեր աչքերուն առջեւ, դպրոցին մուտքին, մանկապարտիզպանուհիի մը բերնով կը յանդգնի յանդիմանել ծնողք մը, ըլլայ՝ արաբ, հայ կամ այլ ազգի, թէ երախային Ֆրանսերէնի իւրացման կը խանգարէ տունէն ներս ընտանեկան տոհմիկ լեզուին գործածութիւնը։ Եւ դեռ նոյնիսկ ըսողներ կան, որ տոհմիկ լեզուին ուսուցումը կը խանգարէ երախային Ֆրանսական չրջապատին համարկումը, այսինքն՝ կը հակառակի պետութեան քաղաքացիական կրթութեան։

Առանց կողքին կան նաեւ «մեծարուած» երկլեզուութեան կողմնակիցներ, անոնք որոնք պիտի ուղէին հայերէնի կամ այլ արժեզրկուած լեզուի, ինչպէս՝ արաբերէնի, փոխարէն վաստակ ունեցող, «յարգարժան» լեզու մը սորվեցնել իրենց զաւկին, ինչպէս՝ անգլերէն։ Այս դասուն համար ալ «Արդեօք, կարելի՞ է…» հարցումը կարեւորութիւն ունի։

Պետութեան կրթական վարչամեքենային պատասխանատուներուն համար ալ վերոնչեալ հարցումը ուժի մէջ է։ Տարիներով, Ֆրանսական դպրոցներուն մէջ երկրորդ լեզուն կը դասաւանդուէր միայն միջնակարգի առաջին տարին։ Ցբրանսան, միջազգային քաղաքական ու տնտեսական գետնին վրայ հզօր երկիր, լեզուագիտութեան մէջ ետ մնացած է իր դրացի ու մրցակից երկիրներէն։ Հզօր տէրութեան վարկը չի հանդուրժեր նման թերացում։ Նոր երեւոյթ է նախակրթարանին մէջ երկրորդ լեզուի դասաւանդութիւնը եւ բնականաբար հարց կը տրուի թէ «արդեօք կարելի՞ է…» եւ եթէ այո, ապա ինչպէ՞ս։

Հեղինակը այս բոլոր հարցերը, վերյիչեալ կեցուածքները հանդամանօրէն կը քննարկէ եւ գիտական փաստարկումով, մարդկային ու ընկերաբանական տեսանկիւնէ դիտուած, անձնական փորձառութենէ մեկնած, կը պարզաբանէ հարցերը եւ համոզիչ եզրայանգումներու կը հասնի, դժուարութիւնները հարթելու ուղիներ կ'առաջարկէ։

Բուն խնդիրը

Ի՞նչ է բուն խնդիրը· «Կարելի՞ է միայն դպրոցի մէջ լեզուի ուսուցումէն օգտուող երախան հասցնել ընտանեկան ու ընկերային պայմաններու մէջ "բնականօրէն" երկլեզու դարձած երախային լեզուական գիտութեան մակարդակին։ Ընտանեկան օճախէն դուրս երկլեզու կրթութեան հնարաւորութիւններ գոյութիւն ունի՞ն։ Դպրոցը կարո՞ղ է "լեզուական միջավայրի" (environnement linguistique) դեր ստանձնել, դասանիւթերու դասաւանդումին կողքին»(3)։ «Լեզուական միջավայր» հասկացողութիւնը, կը թելադրէ լեզուին անուղղակի իւրացումը, առանց սորվելու ջանք գործածուած ըլլալու իւրացնողին կողմէ։

Նախ եւ առաջ, լեզուի իւրացո՞ւմ թէ սովորում։ Հոս է լեզուական միջավայրի կանխորոշիչ դերը երկլեզուութեան կազմաւորման մէջ· «Երախայ մը երկլեզու կամ միալեզու դարձնող միակ կողմնորոշող ազդակը, մանուկին լեզու ելլելու

Գրեց՝
ԺԻՐԱՅՐ ԶՈՒԼԱՔԵԱՆ

տարիքին, գիւղ շրջապատող լեզուական նպաստաւոր միջավայրի մը գոյութիւնն է։ Բանալին, երախան դեռ եօթը տարեկան չեղած, մէկ կամ մի քանի լեզու իւրացնելուն մէջ է, լեզուական միջավայրի մէջ թրծուելով (հեղինակը կ'օգտագործէ bain linguistique եզրը)»(4)։

Այլ խօսքով, մանուկին կանուխէն լեզու իւրացնելը ունի իր բնական օրինաչափութիւնը, ան ինքնըստինքեան կ'իւրացնէ իր չրջապատէն տեսածն ու լսածը։ Հակառակ պարագային, երախան ստիպուած է կամաւոր կերպով սորվելու լեզուն, ինչ որ բնաւ նոյն արդիւնքը եւ նոյն հետեւանքները չունենար։

Սակայն, ան իր ընտանեկան տոհմիկ լեզուն իւրացնելու բերումով, երկլեզուութեան չնորհիւ կարող է որեւէ երրորդ լեզու աւելի դիւրութեամբ սորվիլ, քան այն մանուկը որ միալեզուութենէն պիտի անցնէր երկլեզուութեան· որովհետեւ՝ «կանխահաս երկլեզու երախային լեզուական կարողութիւնները փոխադրելի են որեւէ նոր լեզուի իւրացումին»(5)։

Եթէ երկլեզուութիւնը ցանկալի է ու քաջալերելի, անոր տարածումն ու ընդհանրացումը յաջողութեամբ ձեռքբերելու համար, հարկ է քննարկել լեզուի ուսուցման ձախողութեան պատճառները· անյաջող չաղկապումները երբեակ հիմնական կարողութիւններու՝ հաղորդակցական, դրութենական եւ իմացական, ասոնց ձեռքբերման պայմաններուն անտեսումը, բանաւոր լեզուին առկայութիւնը, նախագրային ունակութեան զարգացումը, բովանդակալից լեզուի ուսուցումը, լեզուով ստեղծագործական արտադրութիւններ կատարելու անհրաժեշտութիւնը, կիսալեզուութեան պարագաները…

Ո՞վ է Ժիլպէր Տալկալեան

Ֆրանսական կրթական համակարգին մէջ բեղուն գործունէութիւն ունեցող ●▸

պատասխանատու է, որ եղած է Փարիզի Սորբոնի դասատու Փարիզ, Կալկաթա եւ Պէյրութ. Ցիւրիխի մէջ, գերմաներէնի դասախօս եւ լեզուներու ուսուցման դիտահետազօտող. Ուսուցչանոցի դասախօս Գոթ ա'Իվուարի, Սենեգալի եւ Մխիթարեան մէջ. անձ մը, որ երթալով իր մասնաւորման առարկան դարձուցած է լեզուներու կանխահաս ուսուցման երեւոյթը, ինչպէս նաեւ կրթական ճարտարապետութիւնը, որմէ մեկնած կը խընդրականացնէ ներկայիս լեզուներու ուսուցման պարագաները Եւրոպայի միալեզուութեան աւանդութիւն ունեցող երկիրներու դպրոցներուն մէջ, յատկապէս Ֆրանսա, որ միալեզուութեան պետական կրթական քաղաքականութիւն վարած է դարերով. միալեզուութիւնը զանազան փոքրամասնութիւններ ու օտարներ Ֆրանսայի քաղաքացի դարձնելու իբր մէջոց, ղէնք, գործիք գործածուած է:

Ան կը վարէ Երկլեզու եւ Բազմալեզու Կրթութեան Համաշխարհային Կեդրոնի փոխ-նախագահի պաշտօնը, «Կրթութիւն եւ Բազմալեզու Հասարակութիւն» հանդէսի խմբագրական կազմի անդամ, բազմաթիւ յօդուածներու հեղինակ է ուր հետեւողականօրէն ու հանգամանօրէն կը ներկայացնէ, կ'ուսումնասիրէ ու կը քաջալերէ երկլեզուութեան տարածումը: 1981–ին, իբր համահեղինակ, հրատարակած է «Ի Նպաստ Լեզուներու Ուսուցման եւ Ուսուցիչներու Պատրաստութեան Նոր Եղանակի» հատորը: Իր յօդուածներէն կարելի է յիշել «Երկլեզու Կրթութեան Ինդրականութիւնը» (1981), «Զախողութիւն Դպրոցական Զախողութեան. Երկլեզու Կրթութեան Կարեւորութիւնը Օտարազգի եւ Փոքրամասն Համայնքներու Մանուկներուն Մօտ» (1986), «Եւրոպայի մէջ Լեզուներու Կանխահաս Ուսուցումը 2000 Թուականի Հորիզոնին. Հաւուեւկէտ եւ Հեռանկարներ» (1992), ինչպէս նաեւ «Կանխահաս Սովորումը եւ Երջապատը» (1997):

Բազմալեզու Մանկութիւն դրքին ընթերցումը մասնաւորապէս պիտի չհապրեցնէ հայ հասարակութիւնը, ծնողներ եւ կրթական գործիչներ, ոչ անոր համար որ հեղինակը ծագումով հայ է, ոչ ալ այն պատճառով որ հայերէնը դիտուած ըլլայ իբր հայրենասիրութեան կամ ազգային պատկանելիութեան խորհրդանիշ, ոչ ալ իբր հայապահպանման միջոց. այլ հայերէնը, երկլեզուութեան շրջարկին մէջ դիտուած, իբր մանուկին մտային կարողութիւններն ու աշխարհըմբռնման հորիզոնները զարգացնելու ազդակ, իբր բնական մշակութային հարստութեան մը արդիւնաւոր օգտագործման միջոց, որ յետագային մանուկին անճնաւորութեան կազմաւորման ու անոր հոգեկան հաւասարակշռութեան մէջ մեծ դեր պիտի խաղայ:

Հատորը համեմուած է նաեւ հեղինակին անձնական կեանքին մէջ երկլեզուական անդրադարձներ ունեցող դէպքերուն մէջբերումով: Գրքին ընթերցումը լեզուին իւրացման կամ սովորումի մտային ու հոգեկան գործողութիւններուն գաղտնիքները կը բանայ ընթերցողին առջեւ: Գրութեան դիտական ու լեզուական թէքնիք առընչութիւնները, ամենայն պարզութեամբ ներկայացուած, ուելի համոզիչ կը դարձնեն հեղինակին երկլեզուութեան ի նպաստ դիրքորոշումները:

Կայ նաեւ երկրորդ հիմնական պատճառ մը այս գիրքը հայ հասարակութեան ուշադրութեան յանձնելու. Ժիլպէր Տալկալեանի, մանուկ հասակէն իբր երկլեզու անձ (ֆրանսերէն–թրքերէն), հայերէն չգիտնալու պարագան է, ուելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել, անոր հայերէն սորվելու ձախողութեան պարագան, երկու ծնողներուն հայախօս ըլլալովը հանդերձ, հայերէն սորվելու ցանկութիւնը ունենալով հանդերձ, երեք–չորս այլ լեզուներ սորված ըլլալով հանդերձ, հայերէնի դասընթացքներու հետեւած ըլլալով հանդերձ, որուն նկատմամբ որքան դիպուկ նկատողութիւններ ու վերլուծում ունի հեղինակը:

ԺԻՐԱՅՐ ՁՈՂԱՓԵԱՆ

---

(1) *Enfances plurilingues* — Gilbert Dalgalian, chez l'Harmattan, Avril 2000.

(2) Տե'ս նաեւ՝ *Երկլեզուութի՞ւն, ո՞ւմ համար, ինչո՞ւ, ինչպէ՞ս* – Ժիլպէր Տալկալեանի դասախօսութեան ամփոփումը խմբագրուած Մանիկ Թերզեանի կողմէ – «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ», Փետր. 7, 1999:

(3) *Enfances plurilingues*, p. 19.

(4) Նոյն, էջ 20–21:

(5) Նոյն, էջ 23:

Du 27 au 30 juillet 2000:

LE PÈLERINAGE ARMÉNIEN DE SAINT-THADÉE

Il y a plusieurs Arménies. Celle du Jardin d'Eden et de l'Arche, où, par deux fois la Bible place l'humanité naissante. Celle de l'histoire : royaumes de Grande et Petite Arménies de l'Antiquité, aux sources de l'Araxe, du Tigre et de l'Euphrate, sur le carrefour montagneux qui abrite les trois lacs de Van, de Sévan et d'Ourmia ;royaumes et principautés du moyen-âge, échelonnés des confins transcaucasiens à la Cilicie méditerraniéenne; Arménie du XXe siècle. vaste théâtre du génocide organisé par la Turquie pendant la première guerre mondiale, mais aussi, plus à l'Est, réduit territorial dans lequel se sont ancrées les Républiques d'Arménie et d'Artsakh (Haut-Karabagh).Enfin, il y a l'Arménie des Arméniens. Elle est faite des précédentes bien sûr; elle est cependant indestructible, inaliénable; elle s'épanouit dans leur imagination, conservée et transmise comme une richesse, un lieu de liberté et de communion avec la Création, le champ d'application de ces multiples justices qui n'ont pas encore été rendues; elle est une sorte de terre sacrée portant les marques de cette vieille chrétienté, dont les fondateurs sont deux apôtres, deux parmi les douze et les septante, saint Thadée et saint Barthélémy.

L'Eglise d'Arménie a eu son refondateur, saint Grégoire, dit l'Illuminateur, auteur de la conversion officielle du royaume, survenue selon toute vraisemblance en 301. C'est le 1700ème anniversaire de cette conversion qui sera célébré en 2001 à Etchmiadzine, siège du catholicossat suprême, près d'Erévan. C'est qu'il existe un autre catholicossat, celui de la Grande Maison de Cilicie, aujourd'hui en exil à Antélias, au Liban. Leur séparation date de 1441. Les diocèses qui subsistent, comme ceux de la grande diaspora qui s'est constituée dans l'entre-deux-guerres, sont en fait répartis entre l'un et l'autre siège, sauf en Amérique du Nord, où il y a superposition. Cette célébration les réunit cependant, ainsi que l'Etat: en effet, église et nation sont restées confondues tout au long de l'histoire, de sorte que c'est l'identité même du peuple arménien qui se trouve réaffirmée en cette circonstance, autant que sa foi. Une consultation organisée à Paris en juin 1996 a fixé le programme quinquennal de cette célébration, programme étendu à de nombreux domaines: colloques scientifiques, publications, expositions, restaurations de monuments, pèlerinages, cérémonies. La grande exposition Rome - Arménie tenue au Vatican en 1999 dans un cadre œcuménique, était précisément l'une de ces manifestations.

L'aspect le plus singulier de ce programme est cependant la succession de pèlerinages, au nombre d'une vingtaine, qu'il a été projeté d'accomplir entre 1997 et 2001. Etchmiadzine s'imposait naturellement comme le point final, et le monastère du Puits Profond, lieu d'enfermement de saint Grégoire aux temps de la persécution, comme l'avant-dernière station. Le pèlerinage aux Lieux-Saints, que les Arméniens partagent avec les Catholiques et les Orthodoxes, s'est déroulé en 1999; et le 24 avril 2000 celui de Deir-ez-Zor, dans le désert de Syrie, à 300 km. d'Alep, jusqu'au monument dressé à l'emplacement d'un des camps de la mort les plus reculés et les plus terribles où ont péri les déportés arméniens en 1915 et 1916 : il est dans la mission de l'Eglise de toujours faire une place aux innocents. Mais cette année 2000 a été marquée par un autre pèlerinage, celui du monastère de Saint-Thadée, situé, lui, à l'extrême Nord de l'Iran. Ce détour par Saint-Thadée était d'évidence obligatoire, non seulement parce que la plupart des sanctuaires restés en Arménie turque sont aujourd'hui inaccessibles et achèvent de tomber en ruines, comme c'est le cas du monastère de Saint-Barthélémy, mais aussi parce qu'en même temps que sa légitimité grégorienne, l'Eglise arménienne se devait de rappeler et raffermir sa légitimité apostolique.

Le sanctuaire de Saint-Thadée, signalé déjà par Moïse de Khorène, dont l'Histoire d'Arménie a été rédigée entre le Vème et le VIIIème siècle, est —on le comprend— un haut lieu du christianisme arménien. Il a toujours joué un

par

Kégham KEVONIAN

rôle important dans l'histoire de l'Eglise et de la nation arméniennes. Il se dresse dans les montagnes d'Artaz, au Sud du mont Ararat qui, dans l'esprit des Arméniens, de la hauteur gigantesque de ses 5100 et quelques mètres, continue dans l'immobilité de veiller sur toutes les Arménies. Saint-Thadée est installé, lui, à plus de 1800 mètres d'altitude, dans un paysage minéral, affrontant les grands froids en hiver, et la chaleur l'été. En le découvrant dans ses murs fortifiés, le visiteur saisit aussitôt que tout l'art est mis en œuvre pour le bâtir y est resté soumis à l'expression d'une ferveur dépouillée. Autour de Saint-Thadée s'est étendue jusqu'au XVème siècle la principauté arménienne de Makou, dont les seigneurs, passés à l'obédience romaine, se sont ensuite retirés près du couvent voisin de Dzordzor: c'est l'église restaurée de ce couvent, datée du XIVème siècle, qui a été inaugurée cet été, après qu'on l'ait démontée en 1987 pour la sauver d'un lac de barrage, et reconstruite plus haut. Cette opération spectaculaire résulte d'une collaboration exemplaire entre les Arméniens et les Monuments historiques d'Iran, dont profite l'ensemble du patrimoine arménien du pays. A Saint-Thadée même les travaux de restauration durent déjà depuis vingt-cinq ans : le chantier a été ouvert par un compagnon du devoir, Jean Martin; une association établie en France, l'Organisation Terre et Culture, y a longtemps contribué et compte renouveler sa participation. Les pèlerins y viennent prier dans une forêt d'échafaudages, sachant bien que, pareillement à leur ferveur, ceux-là soutiennent la maison de Dieu.

Le traité deTurkmentchaï, en 1828, a entraîné l'exode d'une grande partie de la population arménienne de cette région vers les territoires situés au-delà de la nouvelle frontière russo-persane, désormais fixée sur l'Araxe. Bien qu'il demeure jusqu'au milieu du XIXème siècle le siège du diocèse d'Atrpatakan ou d'Azerbaïdjan —c'est le nom de la province qui constitue le Nord de l'Iran et englobe l'Arménie Perse— le monastère de Saint-Thadée se voit privé de l'essentiel de ses ressources. La grande église de pierre blanche dont la construction était alors en cours reste inachevée : elle l'est toujours. La prélature est établie depuis à Tabriz, où vivent aujourd'hui mille à deux mille Arméniens, tandis que d'autres, tout juste plus nombreux, sont concentrés à Ourmia, à l'Ouest du lac du même nom. Mais partout dans la région, monuments et cimetières signaleront au visiteur un héritage aussi ancien que réconfortant à découvrir. Investi par l'armée turque pendant la Première guerre, sans véritable communauté de moines depuis, Saint-Thadée s'est enfoncé dans son éloignement. Les derniers paysans arméniens l'ont quitté en 1947 pour l'Union soviétique. Dans ces conditions la reprise, dans les années cinquante, de son pèlerinage traditionnel revêtait la double signification d'une dévotion renouvelée et d'un retour. Le grand pèlerinage qui vient d'avoir lieu cette année lui restitue pleinement les dimensions religieuses et culturelles qui sont intrinsèquement les siennes, en tant que sépulture de l'apôtre et lieu de formation d'une appartenance.

Ce pèlerinage s'est déroulé du 27 au 30 juillet : un rassemblement peu commun de plus de dix mille personnes installées dans la montagne, autour des murailles ou, pour un petit nombre, dans la deuxième cour. On est venu avec ses propres tentes, ou bien on en a louées à la prélature. Les autorités ont mis à disposition celles du Croissant Rouge. Ce campement a quelque chose d'étonnant; c'est un mélange de précarité, d'improvisation et d'ordre. La préfecture de Tchaldiran a pris les mesures qu'il fallait pour une telle occasion : électricité, antenne téléphonique, gravier pour combattre la poussière, hangars de toile destinés aux marchands, contrôle au débouché de la route, protection des alentours. Toutefois l'eau est rare et chacun le sait. Il faut venir avec son matériels et certaines provisions, quoique le ravitallement soit convenablement assuré sur place. Sur le terre-plein sud, préalablement arrosé, a été installée une grande tribune. En effet, le catholicos de la Grande Maison de Cilicie, Aram Ier, dont dépendent les diocèces arméniens d'Iran, est attendu, et avec lui des officiels. Arrivé dès le premier soir, il assurera personnellement le lendemain l'inauguration de l'église de Dzordzor, où l'on se rend désormais par une piste contournant le lac constitué en contrebas de son promontoire. A Saint-Thadée, la grande cérémonie religieuse a lieu le samedi 28 et la célébration prévue pour le 1700ème anniversaire le soir. Entre temps les baptêmes se succèdent. On attendra volontiers que l'année s'écoule pour baptiser son enfant là-bas. Le dimanche 30, le cortège se rend au monastère de Saint-Etienne, sur l'Araxe, suivi d'une foule de pèlerins. Celui-ci est serti au creux d'un vallon que l'on peine à remonter. Autrefois prospérait dans ses parages d'Ancienne Djoulfa, dont il ne reste sur l'autre rive, en République autonome de Nakhitchévan, qu'un immense cimetière qu'on a dernièrement tenté de détruire. Déportés au début du XVIIème siècle à Isfahan, ses habitants y ont fondé le faubourg arménien de la Nouvelle Djoulfa, dont les marchands, chargés de soie, de métaux précieux et d'épices, parcouraient le monde, de Londres et d'Amsterdam à Manille.

La plupart des pèlerins de Saint-Thadée sont naturellement venus d'Iran. Mais d'autres ont accompli un plus long voyage. Nous sommes 45 à nous être regroupés au départ de Paris, originaires surtout de France. Il y a aussi ceux qui sont arrivés des Etats-Unis. Le sentiment prévaut partout que c'est une année particulière, qui laissera son empreinte sur celles qui vont suivre. Il n'empêche que le spirituel et le sacré se teintent de profane, qu'on se rassemble ici pour échapper au monde ordinaire, pour festoyer, sacrifier une bête à rôtir, danser autour de feux comme on le faisait en grandes rondes quand n'étaient pas prohibés les joueurs de flûte et de tambour, pour se vêtir et communiquer plus librement, sans pour autant manquer au respect et à la décence que commandent les lieux, pour se retrouver. L'enfilade des deux églises ne peut contenir tant le monde, ni leurs niches tous les cierges qu'on doit allumer. Le service d'ordre de la prélature s'emploie surtout à canaliser les mou-

vements, à frayer un passage au pontife et aux prélats dont quelques fidèles parviennent à toucher la chasuble ou la main. Une confusion acceptée permet à mille et une choses de se faire à la fois: ici, prier ou chanter; là se recueillir; ailleurs, converser, s'affairer devant sa tente; plus loin, se rendre à la chapelle adossée au rocher où l'on tua l'apôtre, ou gravir la montagne pour regarder le camp, et voir l'Ararat, l'œil familier de Noë et du Dieu qui l'a mis là. Il faut prendre son tour; et chacun est parfaitement conscient que le salut, cette idée si humaine, devient ici claire et compréhensible, comme d'une manière sauvage, et à vrai dire naturelle. Comment tout ceci n'aurait-il pas aussi le sens d'une preuve de survie ? Les Arméniens rappellent qu'ils existent en dépit de leur fin promise, et qu'ils ne renieront pas les fondements et leur identité. Renier est bien l'acte banni. En l'an 451, alors qu'à Chalcédoine les Eglises se réunissaient sans eux, dans la plaine d'Avarayr qui s'ouvre plus au Sud, ils s'étaient dressés contre l'ordre du roi des rois d'abandonner leur foi. L'Eglise a rangé parmi les saints les morts de cette bataille, et la conscience générale en a fait les modèles toujours revisités et les recours des temps difficiles. On ne parcourt pas cette étendue-là du regard, sur la route qui monte à Saint-Thadée, sans un sentiment d'adhésion aux obstinations et aux sursauts libérateurs.

Dans l'Iran islamique d'aujourd'hui, ce pèlerinage chrétien peut paraître singulier. Il l'est davantage, en réalité, comparé à ceux que nous connaissons, ayant conservé quelque chose d'antique, de rustique, d'étranger aux modernismes, au luxe et aux artifices; mais il ne l'est pas dans un territoire où Arménie et Iran se sont toujours interpénétrés, et dont le christianisme qu'il perpétue est lui-même natif. Il montre qu'il y a des sociétés tenaces, accoutumées au risque d'être elles-mêmes, et surtout, que dans un Orient plus subtil qu'on n'imagine, il est admis que les identités, non seulement coexistent, mais qu'elles se maintiennent selon leurs propres critères. Dans l'ordre étatique et social, elles constituent des données, qu'il serait aussi absurde de vouloir confiner dans la sphère personnelle et privée, que de repenser sur tel modèle exclusif ou réducteur. Ici les catégories sont autres et il est impératif de s'en apercevoir. C'est que, contrairement à l'Occident moderne, l'Orient traditionnel ne tient pas à faire de la citoyenneté une identité totale. De l'individu à l'Etat, il y a la place pour d'autres identités —nations, religions, langues— ce qui n'interdit pas les rapports universels de force. Originairement nombreux dans le Nord, les Arméniens d'Iran, qui forment une communauté d'environ 150.000 personnes, sont à présent concentrés principalement à Téhéran; mais la Nouvelle Djoulfa, forte de ses 10.000 habitants arméniens, avec son monastère-musée, ses églises à fresques et à faïances, continue à sa façon de briller des fastes d'autrefois. Tout le monde n'a pas cédé aux sirènes de la Californie. La communauté jouit d'une liberté religieuse et linguistique entière, assure l'administration de ses affaires: elle possède ses écoles, subventionnées par l'Etat, ses institutions, sa presse; deux députés la représentent au Parlement. Ses difficultés sont avant tout celles de tous les Iraniens, qui, après l'effacement des séquelles de la guerre, attendent de la lente amélioration de la situation économique des effets plus visibles, et bien sûr un assouplissement durable, quoiqu'il soit déjà sensible dans de nombreux domaines. On saisit mieux le message du catholicos Aram Ier: les Arméniens ne sont pas en Iran une minorité, au sens habituel de ce mot, mais un élément constitutif du pays. Que l'Etat soit islamique n'a pas été la cause de changements profonds dans les rapports entre musulmans et chrétiens. Aux portes de l'ancienne chrétienté, à la frontière entre les islams chiite et sunnite, tout près, aussi, d'un monde communiste qui n'a pas disparu sans traces dans la culture des sociétés qu'il a concernées, c'est une tolérance courante qu'en équilibre, les identités s'aiguisent, s'observent et se respectent.

Les pèlerins partis de France sont les seuls à être restés sur place après la fin du rassemblement, au complet, puis à une douzaine. Avec eux se trouve le prélat arménien de Lyon, qui habite à lui seul tout cet espace. Après son départ, on improvise encore quelques offices pour être à la hauteur des lieux. A l'intérieur, des colombes volent sous les dômes. On s'en laisse imposer. On peut goûter le silence, s'imprégner plus fortement de la signification toujours présente de l'événement, et de celle du monument, constamment intelligible. On peut aller chaque jour écouter ce que dit la grande inscription de l'église ancienne, gravée pour sa réédification après un tremblement de terre, en 1329 (c'était hier!);on peut vérifier la collection des objets archéologiques, faire des plans pour l'eau, le reboisement, l'accélération des restaurations, pour la parole et pour l'écrit: comme avant! On peut écouter les gens vous dire que les Arméniens ne viennent pas assez souvent ici. C'est bien vrai. Car pour eux, il n'y a pas de doute : **voir Saint-Thadée, et revivre.**

KEGHAM KEVONIAN

La bourse ou la vie :

Ploutos en personne ou les apories de l'éducation

Les Grecs avaient choisi de personnifier la richesse, de l'incarner en Ploutos, fils de Déméter et de l'agreste lasion (ou Jasion) qui l'avait ensemencée. La représentation de la naissance de Ploutos nous montre un nouveau-né juché sur la corne d'abondance comme sur un socle, objet qui, plus tard, dans l'enfance et l'adolescence, devient l'attribut qu'il tient en main et par lequel il est possible de le reconnaître, dans les figurations. Le lieu de sa naissance constitue déjà en soi une richesse, puisqu'il s'agit de la terre fertile, base de la propriété et des revenus. Dans sa **Théogonie,** Hésiode relate la naissance de Ploutos en ces termes : «Déméter mit au monde Ploutos **des Richesses** : divine entre les déesses, / elle s'était unie, de bonne entente amoureuse, au héros Jasion, / dans la jachère trois fois retournée, au gras pays de Crète. / Il fait prouesse, en parcourant la terre et le vaste dos de la mer, / la terre entière: au premier qu'il rencontre (et tout homme aux mains de qui il arrive, / il le rend opulent), il octroie dès lors bonheur à foison». Les vers d'Hésiode si courts soient-ils, mettent en évidence plusieurs aspects de la naissance et de la possession de la richesse. Ils signalent que la richesse naît dans un contexte riche et favorisé des dieux : la fertilité du terrain maternel et l'héroïcité du père. Nul n'est héros sans l'aide des dieux et la gloire du héros n'est que le résultat d'une manifestation divine, il dépend de l'humeur d'un dieu qui accorde le «kudos», ce talisman qui agit à la manière d'un sortilège et entraîne la déroute de l'ennemi. Nulle richesse donc, nul Ploutos, hors d'un contexte divin ou favorisé des dieux, fertile et héroïque. C'est pourquoi, Xénophon, alors même qu'il s'attache à définir très rationnellement l'**Economique** comme science, ne manque pas de rappeler à l'auditeur-lecteur la nécessité de se concilier les dieux.

En outre, comme le montre encore Hésiode, pour qu'il y ait richesse, il faut un moment heureux et privilégié, tel celui de l'union amoureuse dans la bonne entente. Ce qui revient à dire que la chance intervient dans l'engendremnt de Ploutos, qu'elle joue un rôle essentiel dans l'heureux instant de la bonne rencontre, que les Grecs appelaient «tuchê» et les Latins «Fortuna». La dimension aléatoire de la richesse se trouve renforcée par la description du mode d'approche de Ploutos: il «rencontre» les hommes, par hasard, par «tuchê», lorsqu'il sillonne la terre et les mers. La richesse se définit sur un plan magique et réel. D'une part, Ploutos détient une efficacité magique qui se révèle dans la simultanéité

par
Chaké MATOSSIAN
Docteur en philosophie et théorie de la communication
Professeur à l'Université Nouvelle de Lisbonne

entre le contact et l'afflux de richesse: rencontrer Ploutos produit immédiatement l'apparition de richesses. D'autre part, Ploutos reste indissociable de la cruauté du réel, de la réalité crue que le poète dévoile en osant poser l'équivalence terrible de la richesse et du bonheur. Oui, Hésiode la pose, comme une conséquence fatale : «il octroie **dès lors** bonheur à foison» (je souligne). Ainsi appartient-il à Hésiode d'avoir réussi à exprimer poétiquement la violence de cette évidence sous la forme d'une conséquence inquestionnable.

Comment rencontrer Ploutos ?

Ce n'est du reste pas le lien nécessaire qui unit richesse et bonheur, mais bien plutôt le côté aléatoire de la rencontre, que remet en cause Aristophane dans sa comédie d'une extrême modernité, «Ploutos». Comment faire pour que Ploutos aille chez les gens de bien, chez les justes et les vertueux au lieu d'aider les filous, les perfides, les délateurs et les escrocs ? C'est la question que se pose un homme vertueux, Chrémyle, non pour lui même, mais par souci pédagogique. Doit-il enseigner à son fils unique d'être sans scrupules (et donc riche et heureux) ou vertueux et voué à la privation ? La difficulté et la délicatesse de la question l'entraînent à Delphes où il consulte l'oracle d'Apollon qui lui commande de suivre le premier homme qu'il rencontre. Cet homme est aveugle et c'est Ploutos, que Zeus a puni dans sa colère «tant il est jaloux des gens vertueux». Ne voyant plus, Ploutos aide donc, sans s'en rendre compte, les hommes paresseux et sans scrupules, menant la cité à la décadence. Aristophane met en scène le thème de la possibilité du rétablissement de la Cité en la faisant dépendre de la redistribution de la richesse qu'il figure par la guérison de Ploutos. Le rétablissement de la Cité est à prendre au sens médical et en ce sens, le rétablissement de Ploutos exprime donc bien, en figure, la guérison du corps social. La visite à Delphes esquisse ce contexte médical puisqu'Apollon, dieu solaire de l'harmonie, règne aussi sur la médecine. La question que tout homme ne cesse de se poser demeure, comment rencontrer Ploutos ? Que faut-il faire pour tomber sur lui ? Certes, Aristophane n'a pas éliminé le rôle du hasard dans la rencontre entre Chrémyle et Ploutos, mais il a tenté d'en réduire l'importance, de transformer la chance en une sorte de probabilité. La question de la rencontre s'exprimerait alors en des termes différents: comment faire pour mettre le maximum de chance de son côté pour rencontrer Ploutos ?

Aveuglement et prévoyance : la vision des richesses

Aristophane nous confronte à une mise en scène du regard rattaché à la puissance et aux richesses. Au regard absolu de Zeus tout puissant dont la puissance s'affirme par le mépris du juste et de la vertu, s'oppose la cécité de Ploutos devenu impuissant. Il ne voit plus les justes et d'ailleurs, Chrémyle qui voit, lui, confirme que les justes sont devenus invisibles, on n'en voit plus. Zeus se moque éperdument de la justice car il s'intéresse surtout aux richesses et aux sacrifices que seuls les injustes lui offrent. Zeus est pingre, Aristophane, par la bouche de Chrémyle, le dit sans détour. La preuve ? Toutes les «babioles» avec lesquelles il récompense le vainqueur des jeux olympiques, telle cette couronne de lauriers sauvages qui lui permet de garder tout son or pour lui. L'observation d'Aristophane s'avère intéressante quant au processus de valorisation d'une chose sans valeur et dont l'absence de valeur se trouve ici soulignée par la précision «sauvage», impliquant que personne n'a travaillé pour faire pousser la plante. Le laurier sauvage est l'exemple même de la chose que n'importe qui peut ramasser n'importe où sans même se baisser. Sa valeur n'est donc que symbolique. Ainsi, le processus de valorisation d'un objet sans valeur se fonde-t-il sur l'autorité du donateur, laquelle suffit à conférer une valeur à l'objet sans valeur. C'est le don de l'illusion. En ce sens, Chrémyle voit clair.

Il est aussi prévoyant puisqu'il consulte l'oracle non pour lui mais pour l'avenir de son fils. Cette vision de l'avenir du fils, la pré-voyance, inclut la vision de la richesse qui constitue l'arrière-plan fondamental de toute vision. Dans l'argumentation visant à faire entrer Ploutos dans sa maison, Chrémyle déclare que son fils unique est ce qu'il aime le plus **après** Ploutos. Ploutos apparaît ainsi comme condition de visibilité de la vie humaine et doit. par conséquent, être rendu au visible et au voyant pour que les visions se concrétisent. Il est donc urgent, pour Chrémyle, que Ploutos recouvre la vue.

La magie de l'argent : bonheur et pouvoir

Ploutos est un capital dormant, il ne rapporte rien à Chrémyle et aux justes tant qu'il n'est pas guéri de la cécité infligée par Zeus. Lui rendre la vue revient à lui rendre son pouvoir, sa performativité. Ploutos relève de la temporalité performative, c'est-à-dire celle de la simultanéité, propre au monde magique, entre l'énonciation et l'action, la possession et la réalisation. Posséder Ploutos, le faire entre chez soi, revient à aussittô posséder la richesse, c'est pourquoi Chrémyle décide de se cramponner à Ploutos quoi qu'il arrive. Posséder Ploutos équivaut à l'exercice immédiat du pouvoir et à la jouissance du bonheur. Avoir Ploutos, le personnage, c'est être Ploutos, riche. Il faut dès lors que Ploutos soit là, en personne car «tout en effet est sous la dépendance de la richesse» argumente Chrémyle, révélant à Ploutos un pouvoir, son pouvoir, sa super-puissance qu'il semble étrangement ignorer. Tout dépend de lui : les dieux et les offrandes sans lesquelles ils ne sont rien, le pouvoir politique et les alliances internationales, bref, toutes les actions des hommes se ramènent toujours et nécessairement à la réalité des pouvoirs de Ploutos, y compris et surtout la sexualité, comme le montrent les prostituées de Corinthe qui ne vont qu'avec les riches (d'où le proverbe suivant lequel «il n'est pas donné à tout le monde d'aller à Corinthe»). Aristophane insiste sur la ●▸

ՔԱՐՏԻՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՔԵՐԹՈՂՈՒԹԵԱՆ

(Շար. Ա. Էջէն)

ներքին, ճշդուած բան մը: Այսինքն անկարողութեան զանցումը կը դառնայ դիրը իր սահմաններէն հանելու, անոր սահմանները կարելի թէ անկարելի չափերով ընդլայնելու ձգտում մը, փորձ մը:

«Գրութիւնը լեզուին անհաղորդման ստանձնումն է»(7):

Գրել ոչ որպէս ինքնարտայայտումի միջոց, «չեմ գրեր արտայայտուելու համար»(8), *այլ որպէս մտածումի միջոց.*

«Գրելը ինծի համար չէ դադրած ըլլալէ մտաւորական գործողութիւն մը, անդադար ինքզինք քննարկող, փորող, ընդարձակող, հարցաքննող աշխատանք մը, որ կը կանգնի շատ ապին գեղեցիկի մը կամ նշմարտութեան մը այնքան յարգելի, բայց, կրկին ինծի համար՝ հեռաւոր ու անմատչելի որոնումներէն»(9):

Թէեւ Պըլտեան յաճախ կ'ըսէ թէ իրեն համար լեզուն միջոց չէ բան մը պատմելու, բայց այստեղ կ'ընդունի նաեւ, որ լեզուն միջոց է բան մը մտածելու, թերեւս աւելի ճիշդ կ'ըլլար ըսել՝ լեզուն միջոց մըն է լեզուն մտածելու: Այսպէսով է, որ լեզուն կը դառնայ վայրը, ոչ միայն բնակելու, – ինչպէս Սփիւռք, – այլ նաեւ վայրը ըլլալու, կացութիւն մը եւ կեցութիւն մը փոխադրելու լեզուին մէջ, եւ ատով իսկ արտայայտելու համար ժամանակը, որ կարծես անընդհատ խոյս կու տայ իրմէ: Վայրի եւ ժամանակի բարդ յարաբերութիւն մը, որուն վայրը լեզուին մէջ է:

Բ – Ինչո՞ւ այսպէ՛ս գրել

Ցաճախ հարց տրուած է Պըլտեանին, թէ ինչո՞ւ այսպէս կը գրէ, – ինչպէս որ կը գրէ: «Այսպէս»ին մէջ կ'իյնան խոտութիւնը, աւելորդաբանութիւններու զեղչումը, դրաբարեան արտայայտութիւնները եւայլն:

Անշուշտ ամէնէն առաջ կայ ոճի հարցը, որուն մէջ բացարձակօրէն ազատ է հեղինակը, – թերեւս ասիկա հեղինակին միակ ամբողջական ազատութիւնն է, – իսկ վերը յիշուածները կը նշեն ոճը:

«որովհետեւ կը սիրեմ լաւ բանուածքը, *փորուածքը*»:

«Գրածներս *թափանցիկ* չեն, որովհետեւ ոչինչ կ'արտայայտեն. հարցեր կը կոչեն, կը կանչեն, որոնք միայն իմս չեն, մեր կացութեան են» (10):

Այստեղ կայ անշուշտ փորձը լեզուն ձերբազատելու իր կարգ մը քերականական կամ չարահիւսական պարտադրանքներէն. պէտք չէ մոռնալ, որ Պըլտեանի քերթողութիւնը սկիզբէն իսկ փորձառական հակումներ կը ցուցաբերէ: Արդիւնքը կրնայ չափերու համար համոզիչ չըլլալ, սակայն, ինչպէս ըսինք այս գրութեան սկիզբը, իր գրոյցները կը բացայայտեն (չեն միտիր համոզել) իր սկզբունքները:

Իսկ գրաբարով մէջբերումները, «կա՛մ կու գան իբրեւ ծէսի լեզու, կամ իրաւութիւն մը կը մեկնաբանեն ազգագրական աչքով»(11):

Գ – Ինչո՞ւ Բանաստեղծութիւն

«Բայց ինչո՞ւ ոտանաւոր գրել»(12):

Զգալի հիմուր մը կայ այստեղ, ոտանաւոր բառին տակ, ըսուած գրողի մը կողմէ, որ պարզապէս կը յայտարարէ.

«Չեմ կարծեր, որ ինչ որ կը գրեմ բանաստեղծութիւն է»(13):

Եւ անմիջապէս, անհրաւէր, կու գայ հարցը՝ եթէ բանաստեղծութիւն չէ գրուածն ու հրամցուածը, ի՞նչ է ուրեմն:

Կարդալէ ետք ամբողջութիւնը Պըլտեանի քերթողութեան, կամ ինչ որ լոյս տեսած է անկէ մինչեւ այսօր, կը մըղւինք մտածելու, որ հաւանաբար բանաստեղծութիւնը բանաստեղծութեամբ մտածելու, բանալու, փորելու արարք մըն է այս քերթողութիւնը, որ իր սկզբնաւորումին մէջ իսկ կը տարբերի ընթացիկ քերթողութենէն, թերեւս անոր համար միայն, որ կը մերժէ ներշնչումը եւ ճամբայ կ'իյնայ մտածումին ուղիներով:

Ինչի՞ կը ծառայէ նման քերթողութիւն, ուր վերջին նպատակը «վեհացումը» չէ բնաւ. բայց, արդեօ՞ք որեւէ բանի կը ծառայէ քերթողութիւնը, ինքզինք ըլլալէ զատ: Պըլտեանի համար, «բերթուածը հարկին տակն էր աշխարհը ըսելու եւ ինքզինք պատմելու նոյն ատեն»: Եթէ նկատի առնենք սակայն, որ Սփիւռքը ամբողջութեամբ լեզուին մէջ է, կըրնանք հասկնալ, որ քերթողութիւնը այս պարագային, կը դառնայ միջոց, լեզուին մէջ բացակայ լեզուն փնտռելու, պեղելու:

«Սփիւռք եւ բանաստեղծութիւն, ըսփիւռք եւ գրութիւն, տեղ մը կը հանդիպին իրարու»(14). *որովհետեւ* «բերքուածը յայտնաբերելու էր աշխարհը, որ կը յայտնաբերէր բերքուածը իր կարգին»(15):

*Իր մեկնակէտին իսկ, Պըլտեան որպէս բանաստեղծ, ընտրած է չատ անսովոր ուղի մը, կարելի է ըսել նոյնիսկ՝ բացած է ամբողջովին նոր ուղի մը, մօտեցումի կերպ մը թէ՛ գրելու, թէ այդ արարքը մտածելու. բանաստեղծութիւն գրելը կը վերածուի մտաւոր աշխատանքի, որ կը ձգտի ճշդել անոր խօսելու մեկնակէտը որպէս բանաստեղծութեան պատմութիւնը, որուն «վայրերը», «բանաստեղծը», ուր եւ որով բանաստեղծութիւնը կ'ըլլայ, առասպել, աղօթք եւ բնաբերգութիւն են, որովհետեւ այսօր... բանաստեղծութեան գիտակցութիւնը... բանաստեղծութեան պատմութեան յիշողութիւնն է»(16): *Իսկ այդ պատմութիւնը սահմանելը կը դառնայ* «վարանում–ձգում մը ընդմէջ բանաստեղծութիւն ուզել ըլլալու մը եւ բան մը ըսել ուզելուն»: *Տարբեր բաներ են ասոնք եւ* «որեւէ բանաստեղծութիւն մը ուզէ բանաստեղծութիւն ըլլալ, այնքան նշանակութեան հնարաւորութեան կը փակէ ինքզինք»(17): *Ասո՞ր համար է, որ Պըլտեան միշտ բաց կը ձգէ տեղը մակնիշին իր գրածներուն եւ կ'ըսէ՝* «չեմ կարծեր, որ ինչ որ կը գրեմ բանաստեղծութիւն է»:

Բառ–ա–խաղ

Պըլտեանի երկին ամբողջութիւնը լրջօրէն կարդացող ընթերցողը պիտի նկատէ, որ իր քով, բառերը զարմանալի, միաժամանակ չատ հրապուրիչ եւ լուրջ խաղի մը մէջ են: Անշուշտ ասիկա բնազդական խաղը չէ մանուկ հոդիներու, այլ խիստ դիտակցուած արարքը, որ կը մտնէ ամբողջութեանը մէջ միւս մեծ խաղին՝ գրելուն:

«Նորէն անկարելի բառախաղ մը: Ստիպուած եմ հետեւիլ բառերուն եւ որսալ աւնոցց մէջ պահուած իմ կարելիութիւնս: Բառախաղը մտածման եղանակ մըն է, հերականութենէն ու բառակազմական օրէնքներէն անդին: Ձեմ ըսեր, որ լուրջ բան է, հակադրելով անլուրջին: Նման արժեչափերէ ալ անդին է»(18):

Այս խաղին մէջ կը մտնեն

– *Նմանաձայն բառերը՝* «աւետումը կ'ըլլայ աւերում»(19)

– *բառերը կլիսելու ձեւը՝* «ոչ մէկ պատգամ անցեալէն կամ ներկայէն, կարծէք պատ–գամուած ըլլայինք ոչ մէկ պատի»(20) *կամ՝* «ստեղծել – ինքզինք եղծել, ըստ–եղծել»(21), *կամ՝* «կը համբերէ, այսինքն համ կը բերէ բերնին»(22):

– *Բառին մէջ ուրիշ բառեր փնտռելու հակումը՝* «գիրերու աշխարհը կ'առնէ իր մէջ իրերու աշխարհը, ինչպէս գիր բառին մէջ կայ իրը»(23):

Եւ անշուշտ այս ամբողջը հիմնող–արդարացնող մտածումը՝ «բառը բոլորիս մտքին մէջ իմաստի ամբողջութիւն կը թելադրէ, մինչ մտահոգ եմ իմաստին ապիմաստով», *որովհետեւ* «չեմ ուզեր բառը վերածուի *ֆէթիշի*»(24):

Սփիւռքը եւ Գրողները

Գրոյցները լեզուականէն, ստեղծագործականէն եւ բանաստեղծականէն անդին եւ անոնց զուգահեռ, անպայմանօրէն կը խօսին Սփիւռքը նաեւ, որ սկիզբն է այս կեցութեան եւ կացութեան, ըլլալով նաեւ էութենական, բայց միշտ զանցուած, մնացած միշտ փակ: Այս չտանձնումին բնական արդիւնքն է անշուշտ «ընդհանրացեալ» ամլութիւնը, որուն առջեւ կը չարունակենք յամառօրէն անակնկալի գալ, չհասկնալ իբրեւ թէ:

Ամլութիւնը, որուն մասին տասնամեակներէ ի վեր կը խօսուի (ի վերջոյ այս նամակը, Զ. Որբունիին ուղղուած, գրուած է 1977–ին), տարբեր մակարդակներու վրայ կը բանի, անհատականէն մինչեւ հաւաքական: Մշակոյթին մէջ է սակայն, արուեստներուն եւ մանաւանդ գրականութեան մէջ, որ կը դառնայ ճչացող իրականութիւն եւ կը խոցէ:

Իրականութիւն, այո՛, բայց զո՞վ կը խոցէ գրական ամլութիւնը Սփիւռքի մէջ:

Արդէն այս ամլութիւն բառը կրնայ, ջախջախիչ մեծամասնութեան մը համար, խիստ վիճելի ըլլալ. ի՞նչ ամլութիւն, երբ թերթերն ու հանդէսները կը չարունակեն լոյս տեսնել, տարբեր գաղութներու մէջ հրատարակուող տասնեակներով դիրքերու կողքին:

Պարզ է սակայն, որ նման «առատութիւն» նոյնքան կը հաստատէ ամլութիւնը, որքան լոյս տեսնող դիրքերը, երբ ոչ մէկ ճիշդ կայ ժամանակը «հնչեցնելու»:

Անշուշտ հեչտ բան չէ Սփիւռքի մէջ գրող ըլլալ, հայերէնով գրել.

«Հայերէնով գրել, Սփիւռքի մէջ, բախիլ է բոլոր միւս, յարակից, մեզ շրջապատող, մեր քերնին մէջ իրար հրմշտրկող լեզուներուն»(25):

Սակայն երբ չկայ ստանձնումը, ամլութիւնը կը չարունակուի այսպէս.

«Սփիւռքի ոտանաւորը յոգնեցուց մեր լեզուն, մաշեցուց տաղաչափութիւնը իր հառամբակ հնչեակներով: Լեզուի պահպանումը չի ստեղծեր լեզուն, զայն կը պարպէ: Եւ դեռ կայ աւելին. Սփիւռքի ոտանաւորը անկարող է անգամ հարցադրութիւն ստեղծելու, մտածելու իր պայմաններուն մասին իբրեւ գրողական աբարբ»:

«պէտք է պատուաստումի եղանակներ փնտռել–փորձել»(26):

Կրնա՞նք համաձայն չըլլալ Սփիւռքի գրողներուն մասին եղած այս հաստատումին.

«Մեր բանաստեղծներուն չախչախիչ մեծամասնութիւնը աղուր ու գեղեցիկ արտայայտութիւններու մէջ արդէն ծանօթ տուեալներ կը կրկնէ: ...Կան որ բառի, ձայնի, պատկերի սանկ ու սանկ խախտումներու կը վերագրեն բանաստեղծութեան մը յայտնութիւնը, որ եթէ միեւնոյ տողի ու էջի ընձեռած հնարքներուն կը ստեղծէ պատրանքը նորին..., բանաստեղծութիւնը չի մտածուիր մեր մէջ ընդհանրապէս, ինչպէս անշուշտ շատ ուրիշ բաներ չեն մտածուիր, բանի որ բանաստեղծութիւնը... կը զգաւի»(27):

Կրնա՛նք համաձայն չըլլալ. բայց եթէ ոյժը իրողութիւն ըլլալէ չի դադրիր:

Շատերու կրնայ թուիլ, թէ այս դիրքը նպատակադրուած է սպառումի, կամ բացայայտելու քերթողութեան էութիւնը: Մխամտութիւն պիտի ըլլար ատիկա: Այստեղ, վերջնական ձեւակերպումներէ աւելի, հին հարցադրումներու բացայայտումով, նոր հարցադրումներ կը դրուին պարզապէս:

Անշուշտ այս բոլորը, զոր ներկայացինք հոս, չեն կրնար դրաւէտի մը ամբողջութիւնը՝ աշխարհահայեացք, թէքնիք, ոճ եւայլն բացայայտել. կրնան միայն կէտեր նշել, ընդհանուր եզրեր ներկայացնել, ճիշդ քարտէսի մը պէս, որուն ուսումնասիրութիւնը չի փոխարիներ տուեալ տարածքին իրողական բացայայտումը. միայն հետաքրքրութիւն կ'արթնցնէ, տարածք կը նչէ:

Հոս գրուածները կրնան վիճայարոյց ըլլալ, ինչ որ երաշխիք մըն է դիրքին եւ դրագէտին յաջողութեան: Ապրող երեւոյթներն են միայն, որ դրդռելու յատկութիւն ունին:

ՄԱՐՈՒԶ ԵՐԱՄԵԱՆ

Հալէպ

---

(1) «Զրոյցներ Բանաստեղծութեան մասին», Գր. Պըլտեան, Երեւան 1999, «Երկ» Մատենաշար թիւ 2, Էջ 87: Ասկէ ետք սոյն գիրքը պիտի նշենք Զ. Բ. Մ. կրճատումներով:

(2) «Մարտ», Գր. Պըլտեան, 1997 Տպ. Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան, Անթիլիաս. Լիբանան:

(3) «Տրամ», Գր. Պըլտեան, 1980 Պէյրութ, Տպ. Աբլաս:

(4) Զ.Բ.Մ. Էջ 87:

(5) Նոյն, Էջ 113:

(6) «Հարուածը», Գր. Պըլտեան, 1998 Հալէպ, «Մաշքոց» մատենաշար, թիւ Դ., Էջ 276:

(7) Նոյն, Էջ 41:

(8) Նոյն, Էջ 99:

(9) Նոյն, Էջ 64:

(10) Նոյն, Էջ 94:

(11) Նոյն, Էջ 24:

(12) Նոյն, Էջ 36:

(13) Նոյն, Էջ 85:

(14) Նոյն, Էջ 39:

(15) Նոյն, Էջ 57:

(16) Նոյն, Էջ 138:

(17) Նոյն, Էջ 140:

(18) Նոյն, Էջ 38–ի ծօթը:

(19) Նոյն, Էջ 21:

(20) Նոյն, Էջ 38:

(21) Նոյն, Էջ 41:

(22) Նոյն, Էջ 53:

(23) Նոյն, Էջ 81:

(24) Նոյն, Էջ 23:

(25) Նոյն, Էջ 41:

(26) Նոյն, Էջ 41:

(27) Նոյն, Էջ 154:

● ressemblance entre le désir de richesse et l'exitation sexuelle en établissant une analogie : l'homme est attiré par l'argent comme le bouc par la chèvre. Davantage encore qu'une analogie, c'est bien un lien intime qui s'établit entre sexualité et argent dès lors que tout est corruptible par l'argent, c'est-à-dire prostituable, non seulement le sexe mais aussi les actions et les discours, soit encore le rapport à la vérité. L'argent intervient dans la persuasion, il parvient à donner au faux ou au dubitable la valeur du vrai, et même, comme le montrera ironiquement Socrate, à faire croire à l'orateur que son discours, puisqu'il est bien payé par les auditeurs, ne saurait être autre chose que la vérité et la science. Tel était l'argument très sincèrement exprimé par Hippias, illusionné par ses profits qu'aucun Sophiste n'aura su égaler, et auquel Socrate répondra : «Que c'est beau, Hippias, ce que tu dis ! et quelle imposante preuve pour ton propre savoir comme pour celui des gens de notre temps, de toute sa supériorité sur celui des Anciens !».

Non seulement Ploutos permet absolument tout mais il est le seul, la seule chose qui échappe à l'ennui et à la lassitude. Chrémyle et Carion se lassent des choses qu'ils préfèrent et qu'ils énumèrent, le premier se référant au domaine spirituel (musique, honneur, bravoure...) le second exprimant ses goûts terre à terre (friandises, gâteaux, lentilles...). On se lasse de tout sauf de Ploutos. Aristophane a une trouvaille merveilleuse pour exposer la force de Ploutos, il le met dans une situation d'auto-désir. Face à ce protrait de lui-même que lui dressent Chrémyle et Carion, face à cette puissance absolue qu'il ne soupçonnait pas, Ploutos en arrive à se désirer lui-même : «je me demande comment je pourrait devenir le maître de cette puissance que vous m'attribuez». Comment faire pour se posséder, pour incarner effectivement et efficacement son nom propre ? Comment devenir le propriétaire de ce nom propre et de tout ce qu'il contient? Aristophane n'aurait-il pas trouvé là une manière de nous signifier que, par essence, Ploutos échappe à la maîtrise ?

CH. MATOSSIAN

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7
MARDI
7 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·030 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.030

ՆՈՐ ՁՈՑՔ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ս. ՄԱՆՈՒՉԱՐԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Նոյեմբեր 4, Շաբաթ օր, Ազատութեան հրապարակին վրայ Ընկերվարական ուժերու միութեան հրաւէրով բողոքի նոր ցոյց մը տեղի ունեցած է, մասնակցութեամբ շուրջ 4 հազար հոգիի: Խօսք առնելով կազմակերպիչ միութեան քաղաքական քարտուղար Աչոտ Մանուչարեան կրկնած է Մեղրիի փոխանակման տարբերակին ու Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութեան մասին իր տեսակէտը, աւելցնելով որ Արեւմուտքը կը փորձէ Հայաստանէն անջատել Մեղրին, իսկ Ջաւախքը մեսթեթի Թուրքերով բնակեցնել, ինչ որ կը նշանակէ երկիրը ամբողջական ձեւով դնել Թրքական չորփափկման մէջ:

Այս նոր ցոյցը կը նկատուի նախագահ Ռ. Քոչարեանի 40 հազար նոր աշխատատեղի ստեղծելու խոստումներուն հանդէպ բազմութեան անհաւատութեան արտայայտութիւնը: Արդէն Ա. Մանուչարեանի ելոյթին կորիզն ալ կազմած է նախագահին քննադատութիւնը. ան ըսած է թէ Ռ. Քոչարեան պէտք է հրաժարի, աւելցնելով թէեւ թէ միամտութիւն է կարծել թէ կեանքը կը բարելաւուի անոր մեկնումէն ետք: Ա. Մանուչարեան ծանուցած է թէ յառաջիկայ չաբաթ «Հայաստանի ժողովրդավարութեան կոմիտէ» մը պիտի կազմուի, որպէս հայրենիքի փրկութեան մարմին:

«ՔՄՔՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 3 / 6)

ԼՂՀ

ՄԱՐՏ 22-Ի ԴԱՏԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԱԾ

Նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ գործուած ոճրափորձին դատը չարունակուած է Նոյեմբեր 3-ին. նախ հրապարակուած է գլխաւոր մեղադրեալ Սասուն Ամրամեանի բժշկական տեղեկագիրը: Ան հոդեկան, ջղային, կամ այլ տեսակի խանգարումներ չէ ունեցած, թէեւ ներկայիս չի խօսիր, չի չարժիր եւ արտաքին ազդակներու չի հակազդեր: Դատախազ Մաւր Ղուկասեան կարծիք յայտնած է թէ մեղադրեալը լսելու, ընկալելու հարց չունի, բայց կատարուածին համար ամօթի զգացումէն չի խօսիր: Հոգերոյժը չէ բացառած նման հաւանականութիւն:

*
**

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՕԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 3-ին մօտ 200 հոգինոց ռուսական պատուիրակութիւն մը հասած է Երեւան: Անոր մաս կը կազմեն Դումայի վոխ - նախագահ Արթիւր Չիլինգարով, քաղաքագէտ Անդրանիկ Միհրանեան Ռուսաստան – Բելառուս Միութեան քարտուղար Պ. Բորոտին, եւ այլն: Պատուիրակութիւնը հանդիպումներ ունեցած է Հայաստանի ղեկավար դէմքերու եւ Գարեգին Բ.ի հետ:

*
**

ԴԺԲԱԽՏ ՊԱՏԱՀԱՐ ՎԱՆԱՁՈՐԻ ՄԷՋ

Գործածուելիք ջուրի տարողութիւնը փորձելու արարքը դժբախտ վախճան ունեցած է չինարարական կազմակերպութեան մը երեք աշխատողներուն համար: Ջուրի կափարիչը չէ տոկացած օդամուղին ճնշումին եւ տեղէն պոկուելով զարնուած է փորձարկողներուն: Անոնցմէ մէկը մահացած է, երկրորդը ծանրօրէն վիրաւորուած: Երրորդը նախնական բուժումէ մը ետք հիւանդանոցէն ելած է:

*
**

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԸ Ա. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Նոյեմբեր 3-ին Ազգային Ժողովի Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովը հիւրընկալած է Ռուսաստանի Եռեւանի դեսպան Ա. Դրիւկովը եւ հանդիպումին նիւթ եղած է դլխաւորաբար Հոկտեմբեր 30-ի հանրահաւաքին կազմակերպիչ, Ռուսաստանի քաղաքացի Ս. Վարդանեանի ձերբակալութիւնը: Դեսպանը ըսած է թէ անոր գործողութիւններուն համար Ռուսաստանեան որեւէ ուժ կանգնած չէ, ոչ ալ պետական որեւէ կառոյց: «Ան իրաւունք ունի որպէս Ռուսաստանի քաղաքացի իր տեսակէտը յայտնելու, սակայն միայն Հայաստանի օրէնքներու սահմաններուն մէջ: Մենք այս մասին զգուշացուցած էինք հանրահաւաքէն առաջ: Իրեն իրաւական օգնութիւն միայն կրնանք ցոյց տալ եւ հետեւիլ որ իրաւունքները չոտնահարուին: Մենք կը նկատենք որ անոր Հայաստանի գործունէութիւնները յարիր չեն Հայաստանի օրէնքներուն, որովհետեւ կոչերը ուղղուած են իշխանութիւնը տապալելու» ըսած է ռուս դեսպանը:

*
**

ԱԼԻԵՒ ԲԱՆԱԿ ՈՒՆԻ ԲԱՑԻ ՁԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՐ

Ազրբեջանի նախագահը Հ. Ալիեւ ընտրարշաւի ելոյթի մը ընթացքին կրկնելով Հայաստանի ուղղուած իր մեղանչանքները, ըսած է թէ այսուհանդերձ իրենք կ'ուզեն խաղաղ լուծումի մը յանգիլ: Ատոր համար անհրաժեշտ նկատած է երկկողմանի զիջումները: Ապա չեչուած է. «Ներկայիս Ադրբեջան ուժեղ բանակ ունի, սակայն չենք ուզեր ռազմական ճանապարհով ընթանալ»:

*
**

ՕԾՈՒՄ Ս. ՍԱՐԳԻՍԻ ՋԱՆԳԱԿԱՏԱՆ

Նոյեմբեր 2-ին Գարեգին Բ.ի հանդիսապետութեամբ օծուած է Աբրահամեան թեմի առաջնորդանիստ եկեղեցիին կից նոր կառուցուած զանգակատունը: Արարողութեան ներկայ գտնուած են եկեղեցիին ողբացեալ բարերարներուն՝ Սարգիս եւ Աստղիկ Քիւրքճեանի զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Ճորճ Քիւրքճեան:

*
**

Նոյն օրը Կաթողիկոսը ներկայ եղած է Էջմիածնի հին ճեմարանի չէնքին մէջ հեռատեսիլի «Շողակաթ» նոր տաղաւարին բացումին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ընտրութիւններու արդիւնքը, մինչեւ վերջին վայրկեանը կարելի չէր նախատեսել, այնքան սեղմ է Ալ Կորի եւ Պուշի միջեւ ղոյութիւն ունեցող տարբերութիւնը եւ որոշ դեր ալ կրնայ խաղալ Գ. Թեկնածուն՝ Ռալֆ Նաատր (կանաչ) ստանալիք իր 4 կամ 5%-ով: Արդարեւ, այդ ձայները կրնան վնասել Ալ Կորի: Ֆր. Լոնքըը, Ազգային Ժողովի Արտաքին յանձնախումբի նախագահը յօդուածով մը («Ժուռնալ տիւ Տիմանշ») կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ Ալ Կորի ի նպաստ կը քուէարկէր, եթէ Ամերիկացի ըլլար: Կը մերժէ այն տարազները որոնք կը տրուին թեկնածուներուն, այսինքն՝ վնասել անկարողի մը եւ խեղճուկրակի մը միջեւ (Վուտի Ալըն) կամ՝ մութին մէջ, կարելի չէ զանազանել (Նորման Մէյլըր): Ան կ'ըսէ թէ ճորճ Պուշ չահեր կը ներկայացնէ, մինչ Ալ Կոր արժէքներ կը մարմնաւորէ, եթէ նոյնիսկ մռայլ, ձանձրացուցիչ անձ մըն է: Ամէն պարագայի մէջ, արտաքին քաղաքականութեան դետնի վրայ տարբերութիւն չի կրնար ըլլալ, երկուքն ալ Իսրայէլի բարեկամ կը մնան: Լոնքըը դեռ կ'ըսէ, պէտք է արդելք ըլլալ որ Պուշ, այդ միջակ ամբոխավարը Սպիտակ Տուն հասնի եւ վարչ աշխարհի առաջին զօրաւոր պետութիւնը:

ԱՌԻԶՈՆԱՅի երեսփոխանական ընտրութեան պաշտօնական արդիւնքներուն հրապարակումէն առաջ իսկ կը յայտնուի թէ նախագահ Հ. Ալիեւի զաւկին գլխաւորած «Նոր Ազրբեջան» կուսակցութիւնը յաղթանակած է: Կը խօսուի լայն խարդախութիւններու մասին: Կը կարծուի թէ ընդդիմութիւնը հազիւ քանի մը աթոռ կ'ունենայ Ժողովարանին մէջ:

ԱՐԱՖԱԹ, ԱՊԱ ՊԱՐԱՖ, չաբթուան ընթացքին Ուաշինկթըն պիտի երթան ընթառաջելով Գլինթընի հրաւէրին: Ան Հինգշաբթի, Նոյ· 9-ին, Արաֆաթի հետ կը տեսակցի, ապա, Կիրակի Պարաքի հետ: Սպառն Տան քանքերը կ'ըսէ թէ պէտք է քննել կացութիւնը եւ միջոց մը դտնել վերադառնալու համար բանակցութիւններու սեղանը: Կիրակի օր, Նոյեմբեր 5-ին, երկու պաղեստինցի եւս սպանուած էին Գազայի եւ Իսրայէլի զօտիին վրայ:

ԳՐԻՖի (Ֆրանսայի Հրէական Հիմնարկներու Ներկայացուցչական Կոմիտէ) տարեկան ճաշին ներկայ եղան Ժոսփէն եւ կառավարութեան բարձրաթիւ անդամներ, երեսփոխաններ, քաղաքական դէմքեր: Առաջին անգամ ըլլալով 1995-էն ի վեր, պաղեստինեան իշխանութեան ներկայացուցիչը՝ Լէյլա Շահիտ բացակայեցաւ: Նոյն օրը (Նոյեմբեր 4) Ռապինի սպանութեան 5-րդ տարելիցն էր: Խօսք առնելով, Կոմիտէի նախագահը՝ Հանրի Հաճընպերկ խիստ կերպով քննադատեց Ֆրանսայի Մերձ - արեւելեան քաղաքականութիւնը, անկողմնակալութեան բացակայութիւնը, դատապարտեց մոխիանները որոնք պատկերի միջոցաւ (պաղեստինցի մանչուկին մահը) կը տպաւորեն եւ պաղեստինցիք կը չահին «պատկերներու պատերազմը»: Ժոսփէն խուսափեցաւ բանավէճի մէջ մտնելէ, չեչտեց թէ Ֆրանսա Իսրայէլի բարեկամն է, բայց կը չարունակէ խաղաղութեան դործընթացին զօրավիգ ըլլալ: Ան առիթ յայտարարեց որ Շահի յիշողութեան Հիմնարկը պիտի հաստատուի 2001-ի բացիդրը եւ առաջարկեց որ Սիմոն Վէյլի

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.-Ի ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԱՅՑԸ ՉՆՉՈՒԱԾ (*)

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՑՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11 – 12-Ի ՓԱՐԻԶ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՄՔԷ ԱՆԿԱՄ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐՈՎ ՉՆՉՈՒԱԾ Է:

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 5

*ԴԻՒԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ
ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՅՑՈՑ ԵՒՐՈՊԱՅԻ*

(*) «Յառաջ». -Այս մասին հաղորդագրութիւն մը հրատարակած Էիճէ Հոկտ· 31-ի մեր թիւով (Ա· Էջ):

նախագահութիւնը ունենայ: Նոյն օրը Փարիզի մէջ բացուեցաւ Ռապինի անունը կրող պարտէզ մը:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ դատապարտեց մահապատիժը: Հռոմի մէջ, քուէարկուած բանաձեւով մը, Խորհուրդի նախարարները պահանջեցին որ մահապատիժը չնչուի «պատերազմի թէ խաղաղութեան ատեն»: Այս պայմանագրութիւնը չեն ստորագրած Ալպանիա, Ռուսաստան եւ Թուրքիա:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ազգային Մատենադարանի (Ֆ· Միթերան, 13-րդ թաղամաս) մէկ բաժինը կրկին փակուեցաւ, բազմաթիւ աշխատաւորներ թունաւոր կազերը չնչած ըլլալով եւ հիւանդանոց փոխադրուած: Ծանօթ է որ Գրադարանը մնասներ կրած էր մերճաւոր հրդեհի մը պատճառաւ, Հոկտեմբեր 6-ին:

Ա· ԼԻՏՎԻՆԵՆԿՕ, նախկին դործակալ Ռուսաստանի դաշնի սպասարկութեան (ներկայիս՝ ԷՖ – ԷՍ – Պէ, անցեալին՝ ՔՄ – կի – Պէ), քաղաքական ապաստանի դիմումը ըրած է Մեծն – Բրիտանիոյ: Իր անունը հրապարակ իջած էր 1998-ին, երբ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, յայտարարած էր թէ մերժած էր Բերեզովսկին սպաննել 1997 Նոյեմբերին եւ մեծ ապմուկ բարձրացած էր: ԷՖ – ԷՍ – Պէ-էն պաշտօնանկ եղած է 1999-ին եւ հետապնդում կայ իրեն դէմ: Ձերբակալուած է երկու անդամ եւ անպարտ արձակուած, բայց մեղադրանքի տակ կը մնայ, թէեւ կրցած է Թուրքիա երթալ եւ բան կարդ մը վկայութեանց, Անգարայի մէջ հանդիպած է Ա. Կոլոֆարպի, ամերիկեան հիմնարկի մը ներկայացուցիչը Ռուսաստանի մէջ, որու հետ բանակցութիւն վարած կ'ըլլայ քաղաքական ապաստանի իր դիմումին մասին, նախ Ամերիկա, ապա՝ Մեծն - Բրիտանիա:

ՄԱՐՈՔԷՆ արտաքսուած է Ֆրանսայի լրագրող մը՝ Գլօտ Ժիւվէնալ, որ 1996-էն ի վեր Ա – ԷՖ – Փէ-ի Ռապաթի դրասենեակը կը վարէր: Պատճառը չէ տրուած, մարոքեան կարծիքն այն է որ տարիներու երկմտելէն, Ժիւվէնալ աւելի կը չանար վնասել չվոթութիւն ստեղծելով, քան լրատուութիւն ընել:

ՔՐՏԱԿԱՆ բանուորական կուսակցութիւնը (ՓՔՓ) Եւրոպայի Միութեան երկիրներուն ղեկավարներուն դիմած է նամակով մը, ըսելու համար որ քրտական հարցին կարգաւորումը կարելի կ'ըլլայ Գորսիքայի հարցին Ֆրանսայի նախատեսած լուծումին օրինակով: Նամակին մէջ ըսուած է թէ ՓՔՓ-ի ղեկավարութիւնը պատրաստ է նոյն կէտերուն մասին Թուրքիոյ հետ երկխօսութիւն ունենալու:

ԼՈՒԹԵԱՄԲ ՊԱՐՏԿՈՒԱԾՆԵՐԷՆ

Հայաստանի մասին տեղեկատուական էջերը, նաեւ հետաքրքրութիւնները որպէս գլխաւոր նիւթ ունին քաղաքական կեանքը: Մարզ մը որ առաջնային տեղը կը դրաւէ ամէն երկրի մէջ. սակայն Հայաստանի պարագային անոր տիրապետութիւնը չափազանց տեղ չի ձգեր ուրիշ բնագաւառներու: Քիչ անգամ նիւթ կ'ըլլան ընկերային երեւոյթները, հարցեր: Անոնք ալ ընդհանրապէս եւ մեծ մասով կը վերաբերին արտագաղթին որպէս ազգ. խնդիր մը, սակայն, յայտնուած մտահոգութիւնը չի յաջողիր պատասխանատու իշխանութիւններու, կամ անձերու լուրջ հետաքրքրութեան արժանանալ. վասնզի այն է որ տակաւին վերին դասէն այդ երեւոյթը կանխելու միտող ոչ մէկ քայլ առնուեցաւ, կամ առաջարկ ներկայացուեցաւ: Առաւելագոյն սահմանը ուր նիւթը կը զետեղուի երբեմն, անգործութեան, հետեւաբար ներդրումներու բացակայութեան, կամ անբաւարարութեան մատնանշումն է, որպէս խօսակից առաջին շարքի վրայ զետեղուած Սփիւռքահայերու ենթադրեալ լարանի մը: Պէտք է ներդրում ընել, որպէսզի աշխատատեղիներ բացուին, մարդիկ գործ եւ հետեւաբար աշխատավարձ ունենան ու չմտածեն մեկնելու մասին: Թէ ինչո՛ւ ներդրումները չեն յօժարիր Հայաստանի ճամբան բռնելու, այդ նիւթը տաղտկալի թղթածրարներ բանալու կը մղէ, ուստի աւելի լաւ է անոր չառընչուիլ:

Նման միջավայրի մէջ իսկապէս քաղաքական արիւթեան ապացոյցը կուտան խմբաւորումներ, կազմակերպութիւններ որոնք ոչ միայն կը մտահոգուին ընկերայինով, այլ գործունէութեան դաշտ ըրած են զայն: Այդ գործունէութեան մէջ կայ դաստիարակութեան մասը, կայ հետապնդումի աշխատանքը:

Որքան ալ չատերու զարմանալի ըլլայ, Հայաստանի ընկերութեան մէջ լուրջ հարց մըն է կիներու վիճակած բռնութիւնը: Կը բաւէ «մտաւորական», «արդիական», «մշակուած» տարրերէ բաղկացած բարակ խաւ մը անդին ձգել ու մտնել բազմութիւնը բաղկացնող ընտանիքներէ ներս, աչք ունենալ տեսնելու, ականջ՝ լսելու, որպէսզի հարցը յայտնուի: Տուեալը պարագայականին սահմանէն բաւականաչափ դուրս ելած պէտք է ըլլայ որ կազմուած է «Կանանց իրաւունքներու կեդրոն» մըն ալ:

«Ադաւօտ»ի Հոկտեմբեր 10–ի թիւին մէջ նիւթին, այդ կեդրոնին ու հոն արձագանգ գտած օրինակներու մասին կէս էջ մը ստորագրած են Սուսաննա Վարդանեան եւ Մարինա Անանիկեան որոնք նոյն կեդրոնի անդամներ են: Նախ կ'ըսեն թէ ընտանեկան բռնութեան երեւոյթը տարբեր տեսակներով ներկայ է Հայաստանեան ընկերութեան մէջ. սակայն, ան կը նկատուի ոչ թէ մարդկային իրաւունքներու անտեսում, այլ ընտանիքի ներքին հարց: Այդ բռնութեան զոհ երախաներու, նաեւ տարեց մարդոց թիւն ալ քիչ չէ. բայց բուն զոհերը կիներն են որոնք յաճախ իրենց լռութեամբ կը դիւրացնեն հարցին ծածուկ չարունակականութիւնը: Պէտք է ըսել որ պատիւի, ամօթխածութեան սըխալ – միակ պահպանուած «աւանդական» կաղապարներ գլխաւոր պատասխանատուն կ'ըլլան յանցաւորին հետ տուժողին ակամայ մեղսակցութեան:

Վերոնշեալ կեդրոնը, ինչպէս գրած են Ս. Վարդանեան եւ Մ. Անանիկեան, հարցին զարման բերելու, կամ գոնէ տուժող կիներու օժանդակելու նպատակով ծրագիր մը մշակած է որ կը կոչուի «Խախտենք լռութիւնը կանանց հանդէպ բռնութեան մասին»: Այդ ծրագրին չրջանակներուն մէջ հեռաձայնի գիծ մըն ալ հաստատուած է. «թէժ գիծ»: Կեդրոնը նպատակ ունի տակէ զատ բռնութեան զոհ կիներու հոգեբանական եւ իրաւաբանական անվճար խորհրդատուութիւն կատարելու, հրապարակելու կիներու հանդէպ բռնութեան դէպքերը:

Այդ դէպքերէն աւելի քան տասնեակ մը ամփոփուած է նոյն կէս էջին մէջ: Բռնութեան ենթարկուած կիներու տարիքը 24 – 54–ի միջեւ է: Բոլորն ալ զոհ են իրենց ամուսիններուն կապուածութեան: Այս վերջիններուն մէջ կան նախանձոտներ, անգործներ: Ըստ ածին մէջ հասարակացը կիներուն վիճակած արհամարհանքն է, ստորնացումը, յետոյ, ծեծը, վիրաւորանքը, երբեմն մինչեւ հիւանդանոց իյնալու աստիճան: Բռնութեան ենթակայ կիներուն մէկ մասը առանց սիրոյ կնքուած ամուսնութեան մէջ կը տեսնէր իր կացութեան մեկնակէտը. ուրիշներ իրենց սիրածին հետ ամուսնանալով հանդերձ ինկած են նոյն վիճակին մէջ: Ինչպէս կ'ենթադրուի, հանդուրժելու կեցուածքին մէջ մեծ է երախաներուն դերը: Նաեւ տնտեսական անապահովութեան ազդակը: Հակառակ ընտանեկան յարկը թեան, ամուսինը, ընտանեկան յարկը «ապրելու» վայր մըն է կնոջ համար, ո՛վ գիտէ երբ նոյնիսկ ինք է որ անհրաժեշտը կը հայթայթէ իր աշխատանքով. կամ կ'ունենայ կարեւոր մասնակցութիւն ընտանիքին պիւտճէին: Դժբախտ այդ կիներուն մէջ բաւական զարմանալի է տեսնել «ամուսնալուծուածի պիտակ»էն խուսափելու երեւոյթը: Բան մը որ կը վկայէ կնոջ իսկական ու ամբողջական ազատագրումին կարեւորութեան: Նոյնքան մըն ալ «աւանդութեան», ընկերային ճնշումին չեշտուած ներկայութեան որ կը չարունակուի, հակառակ ենթադրութիւններու: Այդ ազդակը կը վկայէ նաեւ ընկերային անհատատարութեան սուր երեւոյթին. երեւանի կեդրոնական զօտիին սրճարաններուն, ճաշարաններուն մէջ ընկերոջ մը հետ կամ խումբով զուարճացող, ճաշող, չափազանց ուշադրաւ ըլլալու ամէն ջանք մատնող պարմանուհիներ, երիտասարդներ տեսնողներ կրնա՞ն ենթադրել բռնութեան նման հարցի մը գոյութիւնը: Հազիւ թէ:

Զարմացնող ու նաեւ տխրեցնող այս հարցը ընդվզեցնող կողմ մըն ալ ունի անարդարութեան իր յատկանիշով: Ոչ միայն մեր պատմութիւնը, այլեւ յատկապէս վերջին տասնամեակը նոր ապացոյցը տուին հանրային կեանքին, ընտանիքին պահպանումին, զաւակներու, թոռներու խնամատարութեան մէջ կիներու անհատարեալ ներդրումին: Երկրաշարժին որբերը չափահասութեան եկան չատ չափազանց մեծ մայրիկներու անկարելին կարելի ընդունող համբերութեամբ, խիստ ստութեամբ: Աչխատելու համար պատրաստող հայրերու բացակայութեան մայրերը կը պահեն չատ անգամ լքուած ընտանիքը երբ հայրիկը կը դառնայ հեռուներու ուրիչ տան սիւն...:

Նման համայնապատկերի մէջ ամէնէն անընդունելին կը մնայ բռնութեան սա երեւոյթը որուն հրապարակումը, ուրուագրութեան մը յայտնութիւնը դրական առաջին քայլեր պէտք է նկատել անպայման, դարմանին տանող երկար ճամբուն վրայ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ 125–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Աւետիք Իսահակեանի 125–ամեակին առթիւ Ապոլլոն հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է անոր «Ուստա Կարօ» վէպը, նախկին հրատարակութիւններուն մէջ դուրս ձգուած երեք պլուխներով: Հատորը կազմուած է Ազատ Եղիազարեանի խմբագրութեամբ եւ յառաջաբանով. վերջարանը գրած է Աւիկ Իսահակեան: Նոյն օրերուն Գիտութիւններու ակադեմիայի հրատարակչութիւնը Մեսրոպ Աբգ. Աճեանի հովանաւորութեամբ լոյս ընծայած է գրողին տղուն՝ բեմադիր Վիպէն Իսահակեանի «Հայրս» հատորը եւ Թոռան՝ Աւիկ Իսահակեանի կենսագրական ծաւալուն ուսումնասիրութիւնը:

Ցուզարկաւորութեան մը ներկայ գլխաւորը միշտ կը տառապեցնէ մարդս: Այդ տառապանքը կը կրկնապատկուի, աւելի ցնցիչ կը դառնայ երբ ննջեցեալը եղած է չատ սիրելի բարեկամ մը, զաղափարակից ընկեր մը, մէկը՝ որուն հետ չատ բան բաժնած ես կեանքի մէկ, կամ որուն կեանքն ու քու կեանքը անհամար թափանցումներ ունեցած են մէկզմէկէ ներս:

Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին, այսպիսի սիրելի բարեկամի մը յուզարկաւորութեան ընթացքին, բարեկամ մը կորնչեցնելու տառապանքին վրայ աւելցան տառապանքի ու ցաւի նոր ակունքներ: Ցուզարկաւորութիւնները այլեւս սերնդափոխութեան աւելի ցնցիչ ու յստակ յայտարարները դարձած էին մեզի համար: Երբ մեր սերունդէն կամ մեր սերունդին մօտիկ սերունդներու մարդոց յուզարկաւորութեան ներկայ կը դտնուէի, յուսահատօրէն ու անմխիթար կերպով մէկ կողմէ կը մտածէի անհետացող մարդուն մասին, մէկ կողմէ ալ կը մտածէի անհետացող սերունդին մասին:

Ո՞ւր է որ ամէնէն չատակ կերպով պիտի զգամ թէ աչխարհը կը փոխուի, աչխարհը հին բնակիչներէն պարպուելով նոր բնակիչներով կը լեցուի: Ո՞ւր՝ եթէ ոչ սերնդակից մը յուզարկաւորութեան ընթացքին եկեղեցիին մէջ: Աչխարհը կը փոխուի: Աչխարհի բնակչութիւնը կը փոխուի: Աչխարհը տակաւ կ'օտարանայ: Մենք առաջ այդքան չէինք նկատեր ատիկա, բայց հիմա կը նկատենք: Աչխարհը կը փոխուի իր բնակիչներով: Կարծես մարդու մը մարմնին մէջի հին արիւնը մաս առ մաս դուրս կը քաչուի ու հոնկէ ներս մաս առ մաս նոր արիւն կը տրուի: Օր մըն ալ կը նայիս որ արիւնը ամբողջովին փոխուած է: Հինէն ոչինչ մնացած է:

Մենք հին բարեկամներ կը ճամբենք ու կ'ափսոսանք: Ափսոսանքը կուգայ ո՛չ թէ միայն հին բարեկամը ճամբելէ, այլ նաեւ համբելէ՝ թէ քանի հին բարեկամներ մը նացին մեր մօտ: Ասիկա տարիքին, կամ սերունդին տառապանքն է: Ասիկա մտածել է տասը տարի, քսան տարի վերջուան պատկերին մասին: Ասիկա միայն յուզարկաւորութիւն չէ, պատյա մըն է անցեալէն մինչեւ մօտալուտ ապագայ՝ ժամանակակից պատմութեան էջերուն մէջ:

Կ'երթամ սերնդակից բարեկամի մը յուզարկաւորութեան: Քայլերս առաջ երթալ չեն ուզեր, բայց կ'երթամ: Դադաղը դրուած է եկեղեցիին կեդրոնը: Դադաղին մօտենալ չեմ ուզեր, բայց կը մօտենամ, անոր մօտ տեղ մը կը նատիմ: Դադաղին նայիլ չեմ ուզեր, բայց կը նայիմ: Կը նայիմ, եւ չեմ ուզեր հաւատալ որ մեր անհետացած բարեկամը հոն է: Եւ կը չարունակեմ չհաւատալ: Չեմ հաւատար: Ան հոն չէ: Ան ուրիշ տեղ մըն է:

Ան հոն չէ, բայց անոր հարազատները հոն են: Հոն են որդիները, աղջիկները, հարսերը կամ փեսաները, թոռները: Հոն են եւ կանգնած են առաջին նստարանները: Սեւեր հագած, լուրջ: Հաւատացէք, անոնց ալ նայիլ չեմ ուզեր, բայց կը նայիմ: Նայիլ չեմ ուզեր, որովհետեւ այդ վայրկեանին ունիմ մտածում մը որ կը սարսափեցնէ զիս: Կը նայիմ անհետացած բարեկամիս այդ որդիներուն, աղջիկներուն եւ կ'անդրադառնամ որ չեմ ճանչնար զանոնք: Թերեւս կեանքիս մէջ առաջին անգամ է որ կը տեսնեմ զանոնք: Կարելի՞ է հաւատալ: Կարելի՞ է հաւատալ որ այդքան դաղափարակից ու սիրելի բարեկամի մը զաւակները չճանչնամ, եւ անոր զաւակները կեանքիս մէջ առաջին անգամ ըլլալով տեսնեմ իր իսկ յուզարկաւորութեան ընթացքին: Ինչո՞ւ մեր հասարակաց աչխարհէն դուրս մնացեր են այդ զաւակները, այդ թոռները:

Կ'ուզեմ յաւակցութիւն յայտնել անոնց, բայց ինծի կը թուի թէ բոլորովին օտար մէկու մը ձեռքը պիտի սեղմեմ: Ատոնք իմ դաղափարակից բարեկամիս զաւակներո՞ն են: Անոնք ալ թերեւս պիտի նային ինծի եւ իրենց պիտի թուի թէ օտարական մը իրենց ձեռքը սեղմելով յաւակցութիւն յայտնեց: Ինչպէս հարիւրաւորները: Երբ պիտի սեղմես անոնց ձեռքը, անոնք քեզի պիտի նային պաղ աչքերով: Անոնց աչքերը պիտի փայլին այն ատեն միայն երբ յանկարծ իրենց սերնդակիցներէն, իրենց անմիջական ծանօթներէն մէկը պիտի մօտենայ ու յաւակցութիւն պիտի յայտնէ:

Ահա թէ ինչպէս կ'անդրադառնաս որ աչխարհը հետզհետէ կ'օտարանայ քեզի: կ'անդրադառնաս որ հետզհետէ կը պակսին այն հողաչերտը, որուն վրայ տիկնայ կ'ապրիս: Առաջ՝ ամբողջ աչխարհը քեզի կը պատկանէր: Հիմա փոքրիկ չերտ մը մնացած է քեզի, լուսանցքի չափ նեղ հողաչերտ մը, որուն վրայ աքսորականի մը նման կ'ապրիս չուրջդ տեսնելով հազիւ քանի մը բարեկամներ:

Բայց մենք դեռ երջանիկ ենք իրարու հետ, մեր սակաւաթիւ բարեկամներուն ու դաղափարակիցներուն հետ: Մեր հողաչերտը նեղ թող ըլլայ, հոգ չէ, կը բաւէ որ տակաւին անոր վրայ ունենանք մեր տեղը: Ասիկա մեր բերդն է: Դուրսը նոր աչխարհ մը ստեղծուած թող ըլլայ, այդ նոր աչխարհը օտարականներով լեցուած թող ըլլայ, հոգ չէ: Կը բաւէ որ մեր բերդը մեզի մնայ տակաւին: Եւ այդ բերդը բոլորովին պարպուած չըլլայ տակաւին: Եւ մենք չարունակենք հաճելի այն զբօսյգը, որուն սկսած էինք քաղաքական, յիսուն, վաթսուն տարի առաջ: Եւ մեր այդ քաղցր զբօսյգը պարբերաբար չընդհատուի եկեղեցիի մը հանդող տխուր դանդններով...:

Ռ. Չ.

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՇԽԱՐՀԸ ԱՐԻԻՆ ԿԸ ՓՈԽԷ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՇԱՒԱԹ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ Սահակ – Մեսրոպ Մշակոյթի կեդրոնը, ամէն տարի բազմազան եւ բազմօրակ հանդիսութիւններով կը տօնէ «Մշակոյթի Շաբաթը», արժանի դառնալու չանգով իր կրած անունին: Այս տարի երեք հանդիսութիւններ նախատեսուած էին, որոնց բացումը կատարուելիք չորեքշաբթի 13, Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 18·30–ին զեղանկարներու ցուցահանդէսով մը:

Երեկոյթի բացման խօսքը արտասանեց, կեդրոնի տնօրէն Պր. Մաչիկ Եղիազեան հայերէնով, իսկ Մշակոյթի յանձնախումբի անունով վարչական Պր. Յրէսէրիք Զամանթեան Ֆրանսերէնով:

Պր. Եղիազեան «Ըստ ընկալեալ սովորութեան, տարիներէ ի վեր կը կազմակերպենք այս «Մշակոյթի շաբաթ»ը, ուստ եւ կրտսեր թարգմանիչներու յիշատակը յարգելու համար: Բայց ինչո՞ւ այս յարգանքը եւ պաչտամունքի հասած սէրը անոնց հանդէպ» ըսելով սկսաւ իր խօսքերը, յետոյ բացատրեց՝ թարգմանիչներուն ժողովուրդին կեանքէ ներս կատարած պատմական եւ ազգային դերը, երախտագիտութեամբ յիչելով մի առ մի անոնց անունները, եւ չարունակեց. «...ուրեմն կարելի է ըսել թէ՝ Հայ մշակոյթը հին է այնքան, որքան նոյնինքն Հայ ժողովուրդը: Եթէ մենք դարերէ ի վեր յարգած, պաչտամունքի հասած սէրով, հաւատքով, կապուած մնացած ենք թարգմանիչներուն, մեր համեստ կարծիքով, պատճառը այն է թէ՝ անոնք իրենց ունեցածը զարգացնելով, կատարելագործելով, ի մասնաւորի դիր եւ գրականութիւն ստեղծելով, հաստատ հիմքը դրած են «Հայ մշակոյթ»ին եւ կերտած՝ մեր պատմութեան ամենալուսաւոր չըրջաններէն «Ոսկեդար»ը: Ապա Պր. Եղիազեան չնորհակալութիւն յայտնելէ վերջ ներկաներուն ցուցաբերած հետաքրքրութեան, տուաւ կենսագրականը օրուան դեղանկարիչ Գրիգոր Մանուկեանի:–

Գրիգոր Մանուկեան ծնած է Գիմբրի 1960–ին: 1975–ին յաճախած երեւանի Փանոս Թերլեմեզեան դեղարուեստի ուսումնարանը եւ 1980 – 1986–ին Գեղարուեստաթատերական Էնտիթիթիւթի Գեղանկարչական բաժինը: Կատմակերպած է բազմաթիւ ցուցահանդէսներ՝ Երեւան, Գիւմբրի, Ռուսաստան, Ստալինկրադ, Լենինգրադ, Մոսկուա, նաեւ Փարիզ, Կրէնոպլ, Զուիցերիա, Գերմանիա եւ այլն: Լատինական Ամերիկայի մէջ ստացած է «Երիտասարդ նկարիչներու մրցանակ»,

իսկ 1984-ին Մարսէյլի մէջ «Նթիւր Մորթ»ի լաւագոյն մրցանակը: Որպէս ստեղծագործական ոճ գործածած է նախ դասական, ապա ազատ տպաւորապաշտական ձեւ եւ վերջապէս կեանքի նկատմամբ իր ունեցած փիլիսոփայական պերազրեսական ոճը:

Այնուհետեւ ներկաները ճոխ հիւրասիրութեան մը ընթացքին հաճոյքով դիտեցին պատերը զարդարող գեղանկարները:

Երեկոյթը չարունակուեցաւ «Մշակոյթի Շաբթուան» երկրորդ ձեռնարկով՝ կեդրոնի Ա. Զրբաչեան սրահին մէջ տեղի ունեցած համերգով մը: Ժամը 20·30–ին խուռներամ բազմութեամբ լեցուած էր դահլիճը, ուր ներկայ էին Տարօն Եպիսկոպոսի կողքին, հոգեւորական դասը, ունկնդրելու համար երկու չնորհալի երիտասարդուհիներ, որոնք Մարսէյլի մէջ առաջին անգամ ըլլալով առանձինն բեմ կուգային իրը մեներգուս:

Անոնցմէ մին՝ Անի Եըլմազեան, որ ապրած է Մարսէյլի երաժշտանոցի սեւակային երաժշտութեան եւ սոլֆէժի բաժինները, զուարճալի ուսած ձայնամարզութիւն: Աւարտած է նաեւ Փարիզի Սէն Մոռի երաժշտանոցի «պասօն»ի բաժին, իսկ այժմ կը հետեւի խմբավարութեան դասընթացքներուն Մարսէյլի երաժշտանոցին մէջ: Մենեղջուհին է Սահակ – Մեսրոպ եւ Նիսի Սայաթ Նովա երգչախումբերուն եւ կը դեկավարէ ժէ-մինոսի Փրանսական երգչախումբը:

Երկրորդն էր Նիսէն՝ Անոյշ Մարտիրոսեան: Ան իր համալսարանական ուսումի կողքին կը հետեւի Նիսի պետական երաժշտանոցի ձայնամարզութեան ճիւղին, իբր մենեղջուհի կը մասնակցի երաժշտանոցի եւ Կոսմել – Ճազի համերգներուն, մնալով եկեղեցւոյ եւ Սայաթ – Նովա երգչախումբերու անդամուհի:

Երկու օպերանոներուն կ'ընկերանար բոլորիս ծանօթ տաղանդաւոր դաշնակահարուհի՝ Տիկին Ժիւլիէթ Եըլմազեան:

Համերգին առաջին մասը կը կազմէին օտար յօրինողներէ առնուած կտորներ՝ Պախ, Ֆօրէ, Մոցարթ, Փուչինի, Շօսօն, Օֆընպախ, իսկ երկրորդ մասը յատկացուած էր Հայ երգահաններու՝ Ա.Թաթեան, Սայաթ Նովա, Կոմիտաս, Կանանչեան:

Տեղին եւ ճիշդ կ'ըլլար չեշտել թէ՝ օտար ափերու մէջ հասակ առած եւ մեներգչութեան արուեստի նախաքայլերը առնող այս երկու երիտասարդուհիները, հոգեցունց եւ խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծեցին, ոչ միայն իրենց օր ըստ օրէ զարգացող եւ զեղեցկացող ձայնով այլ նաեւ հայկական կտորներու զգացական եւ ապրող ոգիով մեկնաբանութեամբ: Իսկ խլեցին յոտնկայս, երկարատեւ ծափահարութիւններ, զուգերդով մեկնաբանուած՝ կանանչեանի «Օրօր»ին և Կոմիտասի «Սարէն ելաւ երկու մուխ», «Կուժն առայ», «Գնա, գնա»ին մէջ, տեղի տալով կրկնակի «պիս»երու:

Երեկոյթը հասած էր իր նպատակակէտին՝ քաջալերել մեր նոր արժէքները ապրեցնել, փոխանցել եւ միշտ վառ պահել մեր դարաւոր մշակոյթի դանճերը:

***

Սահակ – Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնին կազմակերպած՝ «Մշակոյթի Շաբթուան» 3-րդ ձեռնարկը, նկատի առնելով թէ՝ կը գտնուէինք Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700–ամեակի սեմին, յատկացուած էր Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ մասին չարք մը բանախօսութիւններու, որոնք տեղի ունեցան Հոկտեմբեր 21, Շաբաթ երեկոյեան, գովանաւորութեամբ Տարօն Եպիսկոպոս Ձէրէճեանի:

Երեկոյթի բարի գալուստի խօսքը արտասանեց, Պր. Խաչիկ Եըլմազեան եւ Անի Յովսէփեանի հետ մերթ ընդ մերթ տուին օրուան դասախօսներու կենսագրականը:

Բանախօսներէն առաջինն էր Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ՝ Գարեգին Արք. Պեքճեան, նիւթ ունենալով՝ «Հայ Եկեղեցւոյ կազմակերպութիւնը»:

Գարեգին Արք. ըսաւ՝. «Պաշտօնական եկեղեցին կազմուեցաւ վերնատան մէջ երբ Քրիստոս վերջին անգամ կ'ընթրէր իր 12 աշակերտներով» եւ բացատրեց Հոգեզալուստի պատմութիւնը, Առաքեալներէ սկսեալ քրիստոնեայ համայնքներուն կազմութիւնը եւ տեսակէտներու տարբերութեամբ ստեղծուած բաժանումները, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ընդունած Տիեզերական 3 Ժողովներ՝ Նիկիոյ (325), Կ. Պոլսոյ (381), Եփեսոսի (431), վեց տեղական եւ չուրջ 16 ազգային ժողովները: Նեչտեց թէ Եկեղեցւոյ մէջ կան իշխանութեան կարգեր եւ այս նուիրապետութիւնը Քրիստոս հաստատեց ընտրելով իր հետեւորդներուն մէջէն 12 առաքեալները եւ տուաւ հայ եկեղեցւոյ նուիրապետական կարգը, պաշտօնները, նուիրապետական Աթոռները: Բացատրեց Եկեղեցւոյ նպատակին, անպականելիութիւն – անխափանականութիւն յատկանիշներուն, հաստատամքի մէջ յիշուած՝ «Մի միայն», «Ընդհանրական», «Առաքելական», «Սուրբ Եկեղեցի» մասին: Դարեգին Արք. եկեղեցւոյ անդամներ, ներառեալ հոգեւորականները, բաժնեց երեքի՝ Ա. – կեանքի անդամներ – որոնք մկրտուած են եւ կենսունակ կը պահեն սրբութիւնն ու հաւատքը, հաղորդութեան մէջ են Քրիստոսի հետ, աղօթասիրութեամբ, պատուիրապահութեամբ, Աստուածասիրութեամբ եւ ընկերասիրութեամբ: Բ. – Հիւանդ անդամներ· – որոնք ուղղափառ հաւատք ունենալով հանդերձ եկեղեցի կը յաճախեն, բայց մոլորութեանց եւ մեղքի մէջ կը գտնուին: Գ. – Մեռեալ անդամներ· – որոնք թէեւ մկրտուած եւ պսակուած են եկեղեցւոյ մէջ, սակայն ըմբոստութեամբ, անհաւատութեամբ, մեղքով եւ հետեւաբար կենդանի եւ մնայուն հաղորդակցութեան մէջ չեն Քրիստոսի հետ:

Գարեգին Արք. իր նիւթին առնչութեամբ պատրաստած էր նաեւ 16 էջնոց դրքոյկ մը որ բաժնուեցաւ ունկընդիրներուն, հետաքրքրութիւն արթնցնելով:

Երեկոյեան երկրորդ դասախօսն էր Լիոնի եւ չրջակայքի Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան, որուն նիւթն էր՝ «Հայ Եկեղեցւոյ Վարդապետութիւնը»:

Նորվան Եպիսկոպոս յանկուցիչ ոճով, իմիջի այլոց ըսաւ· «Քրիստոնեայ բոլոր եկեղեցիները իրենց դաւանանքի ու վարդապետութեան արմատը կը ճանչնան Յիսուսի Աւետարանները: Նախնական դարերու մէջ այս բոլոր եկեղեցիները իրարու միացած էին սիրոյ եւ հաստարակայ հաւատքի կատարեալ համերաշխութեամբ:

Դժբախտաբար այս համերաշխութիւնը տեւական չեղաւ:

Զորրորդ դարու սկիզբը անհաշտ տարակարծութիւններ ու բուռն վիճաբանութիւններ ստեղծուեցան զանազան եկեղեցիներու միջեւ Քրիստոսի Մարդեղութեան ու Աստուածութեան հարցերուն, ինչպէս նաեւ երեք անձերու Երրորդութեան փոխ–յարաբերութեանց խնդրոյն չուրջ:

Հայոց Եկեղեցին հաստատեց առաջին երեք տիեզերական ժողովներու (վերեւ արուած) հաւատալիքներն ու խորհուրդները, այսինքն Երրորդութիւն, Մարդեղութիւն եւ Փրկագործութիւն: Հայոց Եկեղեցին կը դաւանի «Մի բնութիւն Բանին Մարմնացելոյ» բանաձեւը կիւրեղ Աղեքսանդրացիի: Այս միաբնակութեան կը հետեւի Հայ Եկեղեցին, նզովելով Եւտիքէսի ծայրայեղ միաբնակութիւնը:

Հայոց Եկեղեցին 451–ին դումարուած Քաղկեդոնի ժողովը կը մերժէ: Մեր Եկեղեցին կը դատապարտէ Արիոսի, Մակեդոնի, Նեստորի եւ Եւտիքէսի մոլորութիւնները»:

Նորվան Եպիսկոպոս ապա նաեւ մեր եւ միւս եկեղեցիներու տարբերութիւնները, մի քանի օրինակներով. Ա. – «Սուրբ Աստուած, Սուրբ եւ Հզօր...» երեքբերեան այս երգը մեր եկեղեցին կ'երդէ ի դէմս Որդւոյն Աստուծոյ, Ամենասուրբ Երրորդութեան երկրորդ դէմքին, կ'ուղղէ Յիսուս Քրիստոսին, Բ. – Պատարագի ընթացքին «Առէք կերէք...» յիշատակումը կը կատարէ սրբագործութենէն առաջ, Գ. – Հացով ու գինիով կը հաղորդէ, Դ. – Գինիին մէջ ջուր չի խառներ, Ե. – Խաչակնքումը ձախէն աջ կը կատարէ, եւ ո՛չ թէ Բիւզանդական եկեղեցիին պէս աջէն ձախ, եւ այլն...:

Դասախօսութեանց չարքին վերջին բանախօսն էր՝ առաջին անդամ քաղաքս այցելող՝ Գուրգէն Վրդ. Աղապապեան:

Գուրգէն Վրդ. ծնած է Ախալցխա (Վրաստան), ուսանած Մոսկուա պատմա–աչխարհագրութիւն եւ ապա Երեւանի համալսարանի հոգեբանութեան բաժինը: Աւարտած է Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի ճեմարանը 1995–ին եւ կուսակրօն քահանայ ձեռնադրուած երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի ձեռամբ: 1999–ին պաշտպանած է վարդապետական թէզ՝ «Ախալցխա» խորագրով: 2000–ին ընդունուած է Գերմանիոյ Այրխէթէ կաթողիկէ համալսարանի Արմաչու Ընծայարանը, որ կեանքի կոչուած է Գարեգին Արքեպիսկոպոսի կողմէ:

Հայր Գուրգէն, «Հայ Եկեղեցւոյ հոգեւոր զարգացումը անցեալն ու ապագան» խորագրով իր քանախօսութեան ընթացքին չեշտը դրաւ՝ «Խոստովանանք»ի զօրութեան, խոստովանահայրերու բացակայութեան վրայ եւ աւելցուց թէ հոգւոյ փրկութեան համար անհրաժեշտ է խոստովանիլ: Հաւատքի բացակայութիւնը կապեց հոգեւոր դպրոցի չգոյութեան, հետեւաբար եկեղեցին դարձաւ մշակութային հաստատութիւն, ըսաւ Ան եւ աւելցուց· «Հոգեւորականները չկրցան փոխել աչխարհականները, այլ աչխարհականներն են որ փոխեցին հոգեւորականները: Այսօր, եւ երկար ժամանակներէ ի վեր եկեղեցւոյ ճակատագիրը կ'որոշուի աչխարհականներու կողմէ եւ այն աչխարհականներու կողմէ, որոնք նոյնիսկ եկեղեցի չեն գար»:

Զօրաւոր հոգեւոր ապրումներ ունեցող եւ ներչնչող՝ Գուրգէն Վրդ. աւելի վերջ ըսաւ, «...յարգելով հանդերձ բոլոր միութիւններու, քաղաքական կազմութիւններու դերը հայ իրականութեան մէջ, պէտք չէ խառնել հաւատքը, քաղաքական չահերի», հրաւիրեց հոգեւորականները քարոզելու՝ Աստուծոյ խօսքը, եւ ոչ թէ քաղաքականութիւն, իսկ հաւատացեալները հրաւիրեց, սուրբ հոգիի ազդեցութեամբ զրուած աղօթքներու, չարականներու ընդմէջէն, «խոստովանանք»ի ճամբով հասնիլ մաքրութեան սրբութեան եւ այլ - այլ պատճառներով մեզմէ հեռացած՝ Աստուծոյ հաւատքը վերադտնել:

Բանախօսները եւ նիւթերը յուսացուցած էին աւելի դրաւած էին ներկաներու հետաքրքրութիւնը· սակայն, հակառակ պիչերուան յառաջացած ժամուն, տեղի ունեցան հարց – պատասխաններ:

Տեղւոյն հոգեւոր պետ՝ Տարօն Եպիսկոպոս Ձէրէճեանի Հուսկ Բանքով եւ միասնարար արտասանուած՝ «Պահապան Ամենայնի» աղօթքով վերջ դրաւ հանդիսութիւնը:

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Հոկտեմբեր 26, 2000

1700–ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ
«ՀԱՅԱՍՏԱՆ 2001»
ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ
ԵՒՐՈՊԱՅԻ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ի դիտութիւն Եւրոպայի զանազան երկիրներու մէջ ծառայող հոգեւոր հովիւներուն, հոգաբարձական եւ ծխական խորհուրդներուն, ազգային, բարեսիրական, մշակութային, կրթական, ընկերային զանազան կազմակերպութիւններուն, թէ Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան Պետական կրօնք հռչակման 1700–ամեակի հանդիսութիւններու գրասենեակը նշանակած է Եւրոպայի համար կեդրոնական Յանձնախումբ, որուն պարտականութիւն տրուած է կազմակերպել

2001 թուականի Յուլիս 10 – 20 օրերուն
Մայր Հայրենիք՝ Հայաստան կայանալիք
ԽՈՐ ՎԻՐԱՊ – ԷՋՄԻԱԾԻՆ – ԵՐԵՒԱՆ
Հայ Երիտասարդաց
Ուխտագնացութիւն – Հաւաք
Հանդիսութիւնները,

Սփիւռքահայ երիտասարդի հոգեւոր եւ ազգային ինքնութեան եւ գիտակցութեան «Մկրտութիւն» եւ «Դրոշմ» ներկայացնող խորհրդանշական սոյն հանդիսութիւններու կարեւորութիւնը նկատի ունենալով, զանազան մանրամասնութիւններու մասին, մօտ ապագային, կը տրուին լրացուցիչ եւ անհրաժեշտ տեղեկութիւններ՝ Եւրոպայի հայահոծ երկիրներու մէջ մեր հաւաքական աչխատանքները կազմակերպելու եւ լաւագոյնս համադրելու համար:

«Եւրոպայի Կեդրոնական Յանձնախումբ»ի հսկողն է՝
Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճար.–

Cathédrale Apostolique Arménienne
15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris
Tél. : 33 - 01. 43. 59. 67. 03
Fax : 33 - 01. 42. 56. 46. 08

Աւենապետ՝
ՋԱՏԻԿ Վ.ՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Օգնական–Աւենադպիր՝ *Աւենադպիր՝*
ԱԻԵՏԻՍ ՔՀՆԳ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆԳ.
ՊԱԼՂԳԵԱՆ ԹՈՇՃԵԱՆ

«ԾԱՒԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒՈՒԾՔՆԵՐԸ

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Պզտիկ ժպիտ մը երեւցաւ երիտասարդին դէմքին վրայ զոր կարելի էր նկատել աւելի քաղաքավարական արտայայտութիւն մը՝ քան աղջկան հետ հաղորդակցութեան մէջ մտնելու փորձ մը: Տղան չարունակեց իր ճամբան: Անի աչխատած տեղէն մինչեւ դուռը, որ բակին վրայ կը բացուէր, կար չուրջ քառասուն մեթր հեռաւորութիւն մը:

Դրան չհասած, երիտասարդը կանգ առաւ պահ մը. յետոյ, եւս դառնալով, մտածկոտ դէմք մը առած՝ յառաջացաւ դէպի մանկամարդուհին որ, ան եւս ընդհատած իր գործը՝ աչքերը սեւեռած էր դէպի անծանօթ մարդը:

Անծանո՞թ: Թերեւս ալ ոչ:

Երբ երիտասարդ յաճախորդը մօտեցաւ իրենց Ան համարձակ ձայնով մը ըսաւ.

– Բարե՛ւ, տոքթէօ՛ր.

– Ուրեմն գիս կը ճանչնա՞ք, Օրիորդ կամ Տիկին: Ես ալ այն տպաւորութիւնը ունիմ՝ թէ տեսած եմ ձեզ տեղ մը.

– Օրիո՛րդ... Ոչ միայն տեսած, այլ խնամած էք գիս:

Երիտասարդը իր ակնարկը պտըտցուց պահ մը աղջկան վրայ. ակնարկը մնաց չրթունքներուն վրայ, յետոյ տարածուեցաւ ամբողջ դէմքին՝ որ քիչ մը կարմրած էր յուզումէն թէ աչխատանքէն. թերեւս երկուքէն: Նայուածքը իջաւ աւելի վար, կուրծքին վրայ, քղարկուած վարդապոյն գոգնոցին տակ: Տեսաւ Անի բազուկները, որոնք մերկ էին, ու ժպիտը վերյիչեց·

– Այո՛, այո՛, ըսաւ, հիմա միտքս եկաւ: Ինծմած եմ ձեզ արկածէ մը վերջ: Ինչպէ՞ս էք հիմա, որեւէ հետք մնացա՞ծ է:

– Ոչ մէկ հետք, տոքթէօ՛ր·

Ու, փոքր ընդմիջումէ մը վերջ·

– Շնորհիւ ձեզի՛:

– Ուրեմն հոս կ'աչխատիք·

– Այո՛, չուրջ տարիէ մը ի վեր:

Երկուքն ալ լռեցին: Վերստին փոքր ժպիտ մը երեւցաւ բժիչկին դէմքին վրայ, որուն անմիջապէս պատասխանեց Ան:

– Գոհ եմ որ ձեզ լաւագոյն վիճակի մէջ կը վերագտնեմ, յարեց երիտասարդը:

Երկուքն ալ, անկաւած կ'ուզէին երկարաձգել իրենց խօսակցութիւնը բայց ակներեւ էր որ ոչինչ կը գտնէին ըսելու:

– Անունս Փիէր Անտրէ է:

– Իմս՝ Ան:

– Կը յուսամ առիթը կ'ունենամ ձեզի վերստին հանդիպելու մանաւանդ որ պարտիմ տակաւին քանի մը անգամներ դալ ձեր դիւանատունը: Արտաստմանէն եկած մեծ ապսպրանքի մը վրայ հսկելու յանձնարարութիւնը առած եմ: Յաջողութիւն, Օրիո՛րդ:

Այդ օրը, մինչեւ իրիկուն, Ան աւելի աչխոյժ աչխատեցաւ. ուրախ էր: Երբեմն կ'ընդհատէր սակայն իր աչխատանքը եւ նայուածքը կը դարձնէր դէպի դուռը՝ ուրկէ բժիչկ Փիէր Անտրէ դուրս էր ելած: Ու պահ մը կը մնար մտածկոտ, փոքր ժպիտ մը դէմքին...

***

Փիէր եկաւ դործատուն քանի մը անդամներ եւս: Իր ուսանողութեան չրջանին, համալսարանը հունգարացի ընկերոջ մը հետ չատ մտերիմ եղած էր: Անուններ Զուլթան Փուրքաք: Փուրքաք յետագային պաշտօնի կոչուած էր իր երկրին Առողջապահական նախարարութեան մէջ: Բարձր պաշտօն մը: Ինդրած էր Փիէրէն որ մօտէն հետեւի պատրաստութեան եւ առաքումին դեղօրայքի ապսպրանքի մը՝ զոր հունդար պետութիւնը տուած էր Անի աչխատած վաճառանոցին: Այդ առթիւ Փիէր չարաթէ դոնէ անգամ մը կը հանդիպէր դիւանատունը: Անոր մտածքը այնպէս էր՝ որ անկարելի էր որ Ան չտեսնէր այցելուն:

(Շար· 2)

Տիկին Գնարիկ Ազպաւեան,
Տէր եւ Տիկին Կասթոն Մէօրա եւ զաւակները՝ Ժան – Մարտիկ եւ Վալերի,
Տիկին Լիւսի Օհանեան,
Տիկին Վարդուհի Օհանեան
ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները, բարեկամներն ու զինք սիրողները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր, մօրեղբօր, փեսային, քեռայրին, ազգականին եւ սիրելի բարեկամին՝

ՍԻՄՈՆ ԱԶԳԱՏԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 2–ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Զորեքշաբթի, Նոյեմբեր 8–ին, ժամը՝ 15–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Շաւիլի դերեզմանատունը։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չընդունուելով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Communiqué de Presse

825 élus appellent le Sénat à reconnaître le génocide arménien

Des centaines de milliers de citoyens ont déjà signé la pétition pour la reconnaissance par le Sénat du génocide arménien.

Ils sont aujourd'hui rejoints, par 825 élus* qui appellent, à leur tour, le Sénat à faire aboutir le processus législatif entamé le 29 mai 1998, à l'Assemblée Nationale.

Signataires d'un «Appel au devoir de mémoire» destiné aux Sénateurs, ces grands électeurs rappellent leur attachement aux valeurs républicaines incarnées par la France, pays des Droits de l'Homme. Ils demandent aux parlementaires de prendre leur responsabilités en votant au plus vite, la proposition de loi.

Sollicitées au mois de juin, ces 825 personnalités sont des Conseillers régionaux, des Conseillers généraux, des Maires et des Conseillers municipaux. Issus de toute la France, ils sont, toutes sensibilités politiques confondues, les premiers signataires d'un texte adressé à 9000 élus.

A l'initiative de Jean-Claude Gaudin (Vice-Président du Sénat, Maire de Marseille, RI) et avec le soutien de Sénateurs de tous les groupes politiques de la Haute-Assemblée, la procédure de discussion immédiate sera de nouveau engagée le mardi 7 novembre prochain.

COMITE DU 24 AVRIL
(Regroupement des organisations arméniennes de France)
COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE (CDCA)

Paris, le 4 novembre

* *La liste des 825 élus est disponible sur demande.*

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REUNION INTERSECTIONS MARSEILLE

Samedi 18 novembre à 15h
à la M.A.J.C.
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
— Ordre du jour important —
La présence de tous les membres est indispensable.

***

REUNION INTERSECTIONS CENTRE-FRANCE

Dimanche 19 novembre à 14h30
à la M.C.A.
68, rue Marcel Cerdan —
69100 Villeurbanne
— Ordre du jour important —
La présence de tous les membres est indispensable.

A VOS TÉLÉPHONES !

PHONÉTHON
DU FONDS ARMÉNIEN DE FRANCE

L'argent recueilli servira à construire la Route Dorsale du Karabagh et des écoles à Gumri, en Arménie

DATES ET HEURES DU PHONETHON :

VENDREDI 10 NOVEMBRE, de 18 heures à 22 heures
SAMEDI 11 NOVEMBRE, de 10 heures à 22 heures
DIMANCHE 12 NOVEMBRE, de 10 heures à 14 heures

N° VERT: 0800 269 300

FONDS ARMENIEN DE FRANCE, BP 12 — 75660, Paris Cedex 14

Tél. : 01 43 68 29 29; Fax : 01 43 68 15 91; E-mail: fonds.hayastan-france@fnac.net

NB : les noms des donateurs et les montants seront diffusés lors du Téléthon mondial du Fonds Arménien le 23 novembre 2000 de 21 heures à 23 heures (retransmission de la chaîne arménienne C1 qui est reçue en Europe par les abonnés de TPS (canal 301), et en clair par les possesseurs d'une antenne satellite adéquate).

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՈՒՄԻ 25-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ԵՒ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՈՒԽՏԻ ՏՕՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 12

Հովանաւորութեամբ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱՅԻՒՇԵԱՆԻ
Հայրապետական Պատուիրակ
Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ։

Կը պատարագէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՋԱՒԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց

Պատարագ ժամը 10–ին։

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան մաղթանք ի կեանս եղող Բարերարներու եւ Մաղթանք ի կեանս եղող Բարերարներու եւ աստուածողներու համար։

ՄԱՍԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Եկեղեցւոյ եւ Տարօն միաբանական երգչախումբը ղեկավար՝
ՍՏԵՓԱՆ ՍԱՐԿ. ԵՕՐԿԱՆՃԵԱՆ

ժամը 13–ին ժողովրդական ճաշ Իսիի Փ.Ա.Մ.–ի սրահին մէջ։

Կը հրաւիրուին չըլլանի հաւատացեալները ներկայ գալով միասին աղօթելու մեր եկեղեցիի Բարօրութեան եւ Անսասանութեան համար 1700–ամեակի տօնակատարութեան սեմին։

ՀՐԱՒԷՐ

Հայաստանի մէջ
Գրքատունէութիւնը
պետութեան կրօնք հռչակելու
1700–ամեակի առթիւ

Երեւանէն ժամանած
ՌՈՒԶԱՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆ
պիտի կատարէ իր յօրինած

ԳՐԱԿԱՆ - ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՄԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 17,
ժամը 20·30–ին Իսի–լէ–Մուլինոյի
Հայ Առաքելական Եկեղեցիին մէջ
28, avenue Bourgain —
55, avenue Victor Cresson
Հեռաձայն· – 01 - 47 – 36 – 02 – 50

Շաբաթ, Նոյեմբեր 18,
ժամը 20·30–ին Ալֆորվիլի Հայ Առաքելական Եկեղեցիին մէջ
8, rue du Groupe Manouchian
Հեռաձայն· - 01 – 48 – 93 – 99 – 88

Մուտքն նուէր։

ԼՐԱՏՈՒ

Հ· Յ· Դ·
ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ 55–ԱՄԵԱԿԸ

Հ·Յ·Դ· Նոր Սերունդը իր 55–ամեակը կը տօնէ Նոյեմբեր 25–ին, ժամը 20·30–ին Փարիզի Նովոթէլ պանդոկը (Փորթ տը Պանեոլէ)։ Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ 01 42 46 29 74

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section **«Issahakian»**
de Bagneux-Cachan

Les bénéfices d'une éducation bilingue

TABLE RONDE
avec
GILBERT DALGALIAN
Docteur en Linguistique
Présentation de son œuvre
le Mercredi 15 Novembre à 20h30
Signatures et dédicaces
à partir de 19h30
A la salle des Réunions de Cachan
Hôtel de Ville
Square de la Libération
94230 Cachan

Gilbert Dalgalian nous montre que tout enfant devenu bilingue dans un bon environnement acquiert par là même la capacité d'apprendre d'autres langues avec aisance et rapidité. Le plurilingue vit et s'enrichit dans la diversité des cultures.

— Entrée libre —

***

Date à retenir

La Croix Bleue des Arméniens de France Section Marseille-Ville **«Sossé Mayrig»** présente

LE
BALLET NATIONAL D'ARMENIE

Au Palais des Congrès du Parc Chanot
à Marseille

Le Samedi 13 Janvier à 20h30

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՒԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՐԵԱՆԱՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒԿՐՈՆԻԿ

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19, 2000

Երրորդ անգամն է որ Գերմանիա կուգամ այս տարի: Զորրորդը՝ եթէ ներառնենք Վիէննան, իբր գերմանախօս աշխարհի մէկ մայրիկը: Ակադեմական մտածումի եւ հետազօտութիւններու կեանքն ալ ենթակայ է «մօտա»յի, ինչպէս նուազ վերացական, աւելի վաճառականական մարզերը ենթակայ են նոյնին: Այս տարի, սփիւռքագիտութեան «մօտա»ն կը թուի հասած ըլլալ գերմանախօս աշխարհին, եւ ես՝ իբր մասնագէտ բազդատական սփիւռքագիտութեան, ապա նաեւ իբր խմբագիր անգլիագիր «Սփիւռք, – Անդրազգային Ուսումնասիրութիւններու Պարբերաթերթ»ին (արտօնատէրը՝ Զօրեան Հիմնարկ, հրատարակիչը՝ Թրոնթոյի համալսարանի հրատարակչական), յաճախ կը հրաւիրուիմ ելոյթներով նիւթը ծանօթացնելու օտար մասնագէտներու, մանաւանդ երիտասարդ ու համեմատաբար անփորձ մասնագէտներու:

Անշուշտ որոշ հակասութիւն մը կայ «անփորձ» եւ «մասնագէտ» բառերուն միջեւ: Սակայն երբ ճիւղ մը համեմատաբար նոր է – ինչ որ է սփիւռքագիտութեան պարագան – անտարակոյս իրավիճակը: Գերմանիան, նաեւ Եւրոպան, գաղթականութեան ուսումնասիրութիւններու բազմաթիւ հմուտ մասնագէտներ ունին – ընկերաբաններ, վիճակագրական վերլուծողներ – սակայն անոնց մտածողութեան հակումը եղած է նեղ, տեղական եւ ոչ սփիւռքային: Այսինքն՝ այս մասնագէտները կը զբաղուին համալսարաններու մէջ, կամ պետութեան գրասենեակներու մէջ: Գիտաչխատողներ են, որոնք կրնան մանրամասնօրէն ըսել թէ Միւնիխի մէջ քանի՞ թուրք կ'աշխատի փլաստիքի գործարաններու մէջ. կամ քանի՞ թունուղի կ'աշխատի Փարիզի Փէօժէօյի գործատան մէջ, կամ թէ Պրիւսէլի ոճիրներու քանի՞ տոկոսը կարելի է վերագրել քիւրտ գաղթականներու: Սակայն այս քիչ մը հաշուապահական մօտեցումը, որքան ալ կենսական է պետութեան գործունէութեան համար, հեռու կը մնայ ընկերային եւ մարդկային պիտութիւններու աւելի համապարփակ մտածողութենէն: Այդ մտածողութեան ռահվիրան եղած է վերջին տասնամեակին, 1990–ին հիմնուած եւ 1991–էն ի վեր հրատարակուող «Սփիւռք» («Diaspora») պարբերաթերթը, որուն հիմնադիր խմբագիրը եղած եմ ես եւ որուն ուղեգիծը համուէթեամբ նշած եւ վարած է Գուրգէն Սարգիսեան, Զօրեան կառոյցին մէջ: Կը նշեմ այս, որովհետեւ որքան դիտեմ առիկա մէկն է այն հազուագիւտ առիթներէն, երբ հայկական սփիւռքի միտքը, փորձառութիւնը եւ վերլուծական կարողութիւնները լծուած են համաչխարհային տարողութիւն ունեցող իրողութեան մը նուիրուած աշխատանքի: Ամէն կողմ գաղթական կայ, ապաստանեալ կայ, էթնիքական հակումով համայնքներ կան, – եւ, ո՛չ ամէն կողմ բայց յաճա՛խ, առնուազն ոմանք տակաւ սփիւռքային ձեւակերպում կը ստանան: Այսինքն՝ կը սկսին վերածուիլ տեղւոյն վրայ հաստատուած հաւաքականութիւններու, կը սկսին օժտուիլ իրենց յատուկ կառոյցներով եւ վերնախաւով. կը սկսին մշակել իրենց յատուկ խառնուածքը «մշակոյթ» եւ մտածողութիւն. կը սկսին ստեղծել կապեր՝ թէ իրենց պապենական հայրենիքին, թէ՛ ալ նոր, հիւրընկալ հայրենիքին հետ: Կը հետապնդեն սփիւռքեան համայնքներու յատուկ նպատակներ, ամէն մարզի մէջ (տնտեսական, ընկերային, կրօնական, լեզուական – մշակութային, եւ այլն): Կը հետապնդեն հին մշակոյթի պահպանում եւ կամ նոր, խառնածին մշակոյթի մը կառուցում – ուր գաղթողին մշակոյթը, հիւրընկալ երկրի մշակոյթը, ապա նաեւ ամէնուրեք իր ներկայութիւնը զգացնող, ԱՄՆ–էն արտածուող աշխարհայնացումի մշակոյթը կը խառնուին իրարու: Նման նոր սփիւռքներու բազդատական (կամ, ինչպէս կ'ըսեն Հայաստանի մէջ, համեմատական) ուսումնասիրութիւնը իմ մասնագիտութիւնս է, ապա նաեւ անոր տեսական վերլուծումը եւ գործնական կիրարկումը մեր պարբերաթերթի յատուկ դաշտերն են: Հիմա, երբ Եւրոպայի մէջ ալ մարդիկ կ'ընդունին որ 1960–էն ի վեր կիրարկուող գաղթականամէտ վարքագիծը անվերապահ ձեւով փոխած է հին ազգ–պետութիւններու դիմագիծը, հիմա, երբ այլեւս համակերպած են որ բազմազգ եւ բազմամշակոյթ ընկերութիւններ կան Եւրոպայի մէջ, եւ որ միատարր ազգերը կը պատկանին Արեւմտեան Եւրոպայի անցեալին, ոչ անոր ապագային, – ահա հիմա՛ սփիւռքագիտութեան բազմակողմանի մօտեցումը «մօտա» է, եւ ինծի աւելի կը սրտի յաճախ այս կողմերը, յատկապէս, վերջերս Գերմանիոյ մէջ դասախօսելու: Գերմանիան ունի հետազօտութեան յատկացուած ֆօնտեր եւ անպլերէնի հրատարակութիւններ: Իսկ անպլերէնը մուտ գիտնականներ: Իսկ անպլերէնը սրդէն իսկ միջազգային գիտաժողովներու լեզուն է հիմա:

*
**

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 20, 2000

Այն կազմակերպութիւնը՝ որ զիս հրաւիրած է Պէրլին, անտարակոյս առաքելութիւն մը ունի, որ զինք կը զանազանէ ուրիշներէ: Փետրուարին, երբ Համպուրգի համալսարանն էի, կը դասախօսէի միջազգային գիտաժողովի մը, որուն կը մասնակցէին ընկերաբաններ, մարդաբաններ (Անգլիայէն, Իրլանտայէն, Ռուսաստանէն, Զուիցերիայէն, Դանիայէն եւ Գերմանիայէն), ապա նաեւ մինուճար Ամերիկացին ու Հայը՝ ես: Յունիսին, երբ Պէրլինի (նախկին Արեւելեան Պէրլինի) Համպոլտ համալսարանին մէջ դասախօսեցի, ունկնդիրները գլխաւորաբար ընկերաբաններ ու վիճակագրագէտներ էին: Այս անգամ, մեր գիտաժողովը ունի տարբեր բնոյթ, որ կ'արժէ պարզաբանել:

Եւրոպական Միութիւնը ներկայիս ընդունած է որ կան հարցեր, որոնք ունին համա – եւրոպական բնոյթ, եւ որ գաղթականութիւնը (migration), անկէ բխող էթնիքական (ethnique) եւ մանաւանդ սփիւռքային (diasporique) հաւաքականութիւնները կը կարօտին ընդհանուր եւ բազդատական վերլուծումի: Յաւելեալ՝ Պէրլինի մէջ կը գտնուի Migration պարբերաթերթի խմբագրատունը եւ Թրքական, ապա նաեւ ուրիշ ազգերու գաղթականութեան ուսումնասիրութեամբ զբաղող «Եւրոպական Գաղթականութեան Ուսումնասիրութիւններու Կեդրոնը», որուն վարիչը Եոխէն Պլաչէք, համակիր է իմ վերլուծական մօտեցումին: Ան Եւրոպական Միութեան, ապա նաեւ գերման պետութեան հետազօտութիւններու յատկացուցած դրամը կը գործածէ իւրայատուկ ձեւով, – վեց ամիսը անգամ մը պզտիկ, համեստ, այլ շատ հետաքրքրական դիտաժողովներ կը կազմակերպէ, որոնք խառն բնոյթ ունին միշտ: Իւրաքանչիւրը միաժամանակ թէ՛ աւելին է փորձառու, հմուտ մասնագէտներու զեկուցումներուն, թէ՛ ալ – եւ ա՛յս է եզակին – իրենց աւարտաճառները նոր պատրաստող երիտասարդներու առաջին զեկուցումներուն: Կառոյցը միշտ նոյնն է, – երեք օր տեւող դիտաժողով, իրենք փորձառու մասնագէտ, ապա բազմաթիւ նորերու առաջին հանրային ելոյթը, որ յաճախ խակ է իր վերլուծումի կամ մօտեցումի, սակայն նաեւ նորութիւն կը բերէ, նոր տեղեկութիւն եւ մօտեցում: 1997–ին առաջին ելոյթս ունեցայ Պէրլինի մէջ: Անկէ ետք, հրաւիրուած էի քանիցս, սփիւռքագիտութեան նիւթը համապարփակ ձեւով ներկայացնելու այս հիմնարկին կազմակերպած ուրիշ գիտաժողովներու՝ Լիզպոնի, Կրընատայի եւ Աթէնքի մէջ: Երեք վայրեր, որոնք հրապուրիչ էին, սակայն ժամանակը չպատճառեց երթալ ու մասնակցիլ: (Փակագիծ մէջ կ'արժէ ըսել որ Եւրոպական Միութեան դրամով, կանոնաւոր յաճախականութեամբ կազմակերպուող նման գիտաժողովներ պարտադիր են Միութեան անդամ տարբեր երկիրներու մէջ տեղի ունենալ, ոչ միայն Գերմանիոյ: Պարտադրուած ու վճարուած գիտական զբօսաշրջիկութիւնը հաճելի է թէ՛ գերման կազմակերպիչներուն, թէ՛ ալ ինծի նման Ամերիկայէն հրաւիրեալներուն համար: Դժբախտաբար, ինչպէս նշեցի, ինծի ուղղուած հրապուրիչ հրաւէրները Փորթուգալի, Սպանիոյ եւ Յունաստանի մէջ կայացող ժողովներուն, չկրցայ ընդունիլ: Ուրեմն ահա Պէրլինէն, «Քուտամ» կոչուող պողոտայի վրայ կը գրեմ այս տողերը):

Սակայն պէտք չէ զանգատիլ: Գերմաներէն չեմ գիտեր ու հոս միշտ խորթ կը զգամ, մինչ Ֆրանսայի մէջ՝ ո՛չ: Բայց եւ այնպէս հետաքրքրական է դիտել, վկայել Պէրլինի կերպարանափոխումին: Եւ, ամէնէն կարեւորը, մասնակցիլ այս բազմազգ ու բազմամօտեցում գիտաժողովին: Երեք փորձառու գիտնականներէն մէկը ես եմ (դժուար է համակերպիլ որ 56 տարեկան եմ ու երէց սերունդին կը պատկանիմ, մինչ նորերը 25–էն 35 տարեկան են ընդհանրապէս): Փորձառու երբեակէն մէկ ուրիշը՝ ամերիկացի հրեայ հանրածանօթ մասնագէտ մըն է որ Շուէտ կը դասաւանդէ, որուն գործը կարդացած եմ, որուն հետ համակարծիքով հաղորդակցած եմ, եւ որուն հետ զրուցելու անհամբեր եմ, սակայն ներկայ չէ, – մէկ օր առաջ Դանիոյ մէջ ինքնաչարժի արկածի մը ընթացքին վիրաւորուած է: Երրորդ երէցը իտալացի կին մըն է Ֆիրենցէի համալսարանէն, որուն անունը ծանօթ է, սակայն գործը՝ ոչ: Պիտի ծանօթանանք:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 21, 2000

Ներկայ է երիտասարդներուն խուռներամ խումբը: Երկուքը Թրքուհիներ են, ոմանցմէ մէկը կը պաշտօնավարէ անգլիական համալսարանի մը մէջ, մէկն ալ՝ Պէրլինի: Երկրորդը համակրելի անձ մըն է, Մոնրէալի (Գանատա) համալսարանին մէջ պրած է իր աւարտաճառը, Պոլսեցի է, Պոլսէն գաղթած ու Մոնրէալ հաստատուած թրքահայ ընկերուհիներ ունի, ծանօթ է սփիւռքահայութեան իրականութեան, կը ճանչնայ գործս, Յունիսին ներկայ էր Համպոլտի համալսարանին մէջ տուած դասախօսութեանս: Հետը կարելի է բաւական անկեղծ երկխօսութիւն ունենալ: Ճիշդ է, միշտ կայ երկուքիս մօտ ալ թուրք / Հայ «հակասութեան» դիտակցութիւնը, սակայն կայ նաեւ փափաքը՝ միւսին իրականութիւնը, մտածողութեան աշխարհը ճանչնալու: Այս դիտաժողովի ամէնէն հետաքրքրական դիպուածն է ինծի համար: Նոյնքան հետաքրքրական էր իր դասախօսութիւնը, որ մանրամասնօրէն վերլուծեց Թուրք հանրութեան յատուկ եւ անոր ուղղուած միտքերու, մանաւանդ հետաքրքրելի ծրագիրներու զարգացումը եւ ներքին պարբերը՝ Պէրլինի մէջ: Սկիզբը՝ զուտ թրքերէն ծրագիրներ, յետոյ՝ նոր սերունդին համար գերմաներէնի ծրագիրներու յաւելումը: Նիւթերու եւ վճարովի յայտարարութիւններու հետ կապ ունեցող հարցեր կան, կայ նաեւ Թուրքիայէն ուղղակի, արբանեակով սփռուած ծրագիրներու հսկայ դերը: Կը յիշեմ 1999–ի Սեպտեմբերին տեսակցութիւնս Հայաստանի նախագահ Ռ. Քոչարեանին հետ: Անոր իրատես մտահոգութիւններէն մէկն ալ սա էր, որ Հայաստանէն արտագաղթող հոծ զանգուածը, ներկայիս 1.5 միլիոն ու դեռ աճող, հայ իրականութեան կապելու ամէնէն գործնական ձեւը Հայաստանեան պատկերասփռումներու արբանեակային մատչելիութիւնը իրականացնելն է: Բարդ ու ծախսալից ծրագիր, որ ի վիճակի չէ իրականացնելու Հայաստանը: Սակայն Թուրք պետութիւնը կըրցած է բաւական բարձր մակարդակով իրականացնել այդ՝ Գերմանիոյ եւ անոր մօտ գտնուող երկիրներու Թրքախօս հոծ զանգուածին, ի միջի այլոց Թրքահայրու համար:

(Շար. 1)

ՊՈԼՍՈՅ ՎԻԷՆՆԱԿԱՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ 175-ԱՄԵԱԿԸ

ՄՈՆՐԷԱԼ («Յառաջ»). –

Վարժարանին 175–ամեակը այս տարի Թորոնթոյի մէջ տօնուեցաւ Հոկտ. 7-ին: Ես ալ հոն էի այդ դիշեր, աւելի քան 400 Մխիթարեանցիներու եւ համակիրներու կարգին ես ալ ապրեցայ այդ բացառիկ հաճոյքը:

Լաւ կը յիշեմ այն հպարտութիւնը զոր կը զգայի երբ օտարներ կը զարմանային տեսնելով 1825 թուականը լամբակիս առջեւին վրայ: Պատկառելի տարիք ունէր մեր վարժարանը, որ արդէն 103 տարուէր երբ ես սկսայ յաճախել:

Այդ թուականէն ի վեր ուսանողական եւ մասպարէզային 72 տարուան կեանքի լման պատմութիւն մը ապրելէ ետք հեշտ եւ երիտասարդ օդ է որ ընչեցի այդ օր: Իմ մեծ կամ հասակակից եղբայրներուս հետ հին յուշերով մանկացայ, աշակերտներուս թարմ մտերմութեամբ բախտաւորուեցայ:

Կարծես հին խաւիծի օրերու բուրմունքը կը զգայի:

Հայր Սարգիս Վրդ. Բարոյեանի ձայնը լսել կը կարծէի.

«Հայկական է, պատուական է»:

Բայց խաւիծէն զատ ինչե՞ր ունինք մենք Մխիթարեանցիներս, ի՞նչ առիթներ պարծանքի:

Հայկական է եւ պատուակա՞ն՝ մեր 175–ամեայ վարժարանը, անցեալի եւ ներկայի իր նուիրեալ վարդապետներով, որոնք սաներուն ցոյց տուին միայն իրենց բարոյական եւ հայկական դիմագիծը, կրօնականն ու ծիսականը վերապահելով եկեղեցիին:

Ինչպէ՞ս չպարծենալ իր փառաւոր վաստակով, երբ իր բազմահազար շրջանառարտ սաներու հունձքով մեծ ներդրում ունի հայ ժողովուրդի գարգացած դասուն մէջ:

Հայկական է եւ պատուակա՞ն, Մխիթարեան Միաբանութիւնը, զոր հիմնեց Մխիթար Սեբաստացի ճիշդ 300 տարի առաջ, 1700–ին, Կ. Պոլսոյ մէջ, հոգեւոր, ուսումնա – կրթական, դիտական եւ մշակութային գործունէութիւն ծաւալելու նպատակով:

Որքան առողջ գնահատած է Հայաստանի Արտաքին գործոց նախարար Վարդան Օսկանեան թէ Մխիթար Սեբաստացին եւ զաւակ եկեղեցւոյ առաջին հիմնադիրներէն, որ ազգային մշակոյթը զարգուց առաքելութեան գլխաւոր նպատակ: Ցարգելի նախարարը «մշակութային խիզախութիւն եւ հերոսութիւն» կ'որակէ կատարուած գործը:

Մխիթարեանները հիմնեցին իրենց այնքան օգտաշատ տպարանը, ուր լոյս տեսան հայ պատմիչներու գործերու քննական բնագրերը եւ գրաբարի ու աշխարհաբարի քերականութիւններու ուսումնասիրական աշխատութիւնները: Ցատկապէս նշանակալից է Մխիթար Աբբահօր Հայկազեան լեզուի բացատրական բառարանը ուր ներառնուած են աւելի քան հարիւր հազար բառայօդուած: Վիէննայի Մխիթարեան Միաբան Հայր Արսէն Ակրտնեանի «Քննական քերականութիւն աշխարհաբար կամ արդի հայերէն լեզուի» երկասիրութեան մասին Հայկական Սովետական Համայնագիտարանը կը գրէ. «գարագլուխ է կազմել հայերէնագիտութեան համար եւ այժմ էլ պահպանում է գիտական իր մեծ արժէքը»:

Հայկական է եւ պատուական՝ Մխիթարեան ընծայարաններու, ճեմարաններու եւ վարժարաններու ցանցը՝ Վենետիկէն մինչեւ Վիէննա, Կ. Պոլսէն մինչեւ Մուշ եւ Երեւան, Հունգարիայէն մինչեւ Արժանթին:

Ուրախալի է որ 1773–ի երկփեղկումէն վերջ Մխիթարեան երկու ճիւղերու միջեւ 1900–ին սկսած սերտ համագործակցութիւնը յանգեցաւ երջանիկ միացման, որով խառացեալ ուժերով պիտի չարունակէ աւանդութիւն դարձած հայ մշակութային աշխատանքը:

Այսուհետեւ Հայրենիք այցելող հայ կամ օտար զբօսաշրջիկներ կոթողային այլ յուշարձաններու կարգին Երեւանի մէջ պիտի կենան նաեւ Մխիթար Սեբաստացիի յուշարձանին դիմաց, իր անունը կրող փողոցին եւ հրապարակին վրայ, չակուճային գործունէութիւն ծաւալելու նպատակով:

Որքան առողջ գնահատած է Հայաստանի Արտաքին գործոց նախարար Վարդան Օսկանեան թէ Մխիթար Սեբաստացին եւ զաւակ եկեղեցւոյ առաջին հիմնադիրներէն, որ ազգային մշակոյթը զարգուց առաքելութեան գլխաւոր նպատակ: Ցարգելի նախարարը «մշակութային խիզախութիւն եւ հերոսութիւն» կ'որակէ կատարուած գործը:

Մխիթարեանները հիմնեցին իրենց այնքան օգտաշատ տպարանը, ուր լոյս տեսան հայ պատմիչներու գործերու քննական բնագրերը եւ գրաբարի ու աշխարհաբարի քերականութիւններու ուսումնասիրական աշխատութիւնները: Ցատկապէս նշանակալից է Մխիթար Աբբահօր Հայկազեան լեզուի բացատրական բառարանը ուր ներառնուած են աւելի քան հարիւր հազար բառայօդուած: Վիէննայի Մխիթարեան Միաբան Հայր Արսէն Ակրտնեանի «Քննական քերականութիւն աշխարհաբար կամ արդի հայերէն լեզուի» երկասիրութեան մասին Հայկական Սովետական Համայնագիտարանը կը գրէ. «գարագլուխ է կազմել հայերէնագիտութեան համար եւ այժմ էլ պահպանում է գիտական իր մեծ արժէքը»:

Հայկական է եւ պատուական՝ Մխիթարեան ընծայարաններու, ճեմարաններու եւ վարժարաններու ցանցը՝ Վենետիկէն մինչեւ Վիէննա, Կ. Պոլսէն մինչեւ Մուշ եւ Երեւան, Հունգարիայէն մինչեւ Արժանթին:

Ուրախալի է որ 1773–ի երկփեղկումէն վերջ Մխիթարեան երկու ճիւղերու միջեւ 1900–ին սկսած սերտ համագործակցութիւնը յանգեցաւ երջանիկ միացման, որով խառացեալ ուժերով պիտի չարունակէ աւանդութիւն դարձած հայ մշակութային աշխատանքը:

Այսուհետեւ Հայրենիք այցելող հայ կամ օտար զբօսաշրջիկներ կոթողային այլ յուշարձաններու կարգին Երեւանի մէջ պիտի կենան նաեւ Մխիթար Սեբաստացիի յուշարձանին դիմաց, իր անունը կրող փողոցին եւ հրապարակին վրայ,

ուրկէ այս մեծ հայը պիտի ոգեւորէ Հայրենիքի մշակութասէր զաւակները:

Եւ տակաւին հայկական է եւ պատուական՝ Իսթանպուլի մէջ 1946–ին հիմնուած Մխիթարեան Սանուց Միութիւնը, որ առաջնորդի իր պատուարեր դերը ունեցաւ այլ վարժարաններու Սանուց Միութիւններու որպէս նախաշաւիղ: Մխիթարեան Սանուց Միութեան «ՍԱՆ»ին մէջ պատրաստուեցաւ եւ թրծուեցաւ տաղասացներու եւ դրադէտներու տաղանդաւոր փաղանգ մը, որ պիտի ունենար արդիական իր ուրոյն ուղղութիւնը եւ ինքզինքը պիտի պարտադրէր նաեւ հայրենի եւ ըսփիւռքեան շրջանակներու մէջ: Իր բեմին վրայ իրենց թատերական արուեստի բնատուր ձիրքերը յայտնաբերող եւ արհեստավարժ աստիճանի հասցնող բեմադիր եւ դերակատարներ յառաջապահ թատերդութիւնը պիտի մշակէին եւ ճակատ արթնցնէին:

Մխիթարեան Սանուց Միութիւնը ունեցաւ կարեւոր առաքելութիւն մը եւս՝ երբ իրենց վարժարանը մատնուեցաւ ընկերումի մը եւ օրուան մխրճան վարիչները ստիպուեցան խորհիլ լուսէի բաժինը փակելու մասին: Նուիրեալ եւ ճեռնեփց սաներ թեւ ու թիկունք եղան, բայցայպէս եւ գործնապէս սատարեցին իրենց կրթօճախին, որ կրկին ունեցաւ անտեսական եւ կրթական մակարդակի վերելք եւ հասաւ այսօրուան հպարտալի վիճակին՝ 420 ցերեկօթիկ աշակերտներով:

Վերջապէս հայկական եւ պատուական էին այդ երեկոյ ներկայ գտնուող բոլոր սաները, որոնք վարժարանին համակիրներու հետ խուռներամ կերպով եկած եւ լեցուցած էին սրահը՝ բերնէ բերան: Անոնք չէին կորնգուցած դիրար, չէին մոլորած օտար մշակոյթի մէջ, հոս ալ կը շարունակէին մխիթարեան եւ պոլսական բարքերը, կը պահէին ազգային վարժարաններ ու կը ջանային ապրեցնել իրենց մայրենի լեզուն: Անոնք չէին մոռցած իրենց հայութիւնը զոր ամրապնդած էին մեր երանելի վարդապետները, բոլորն ալ սիրելի եւ նուիրեալ՝ Համբարեան, Բայրայեան, Տէր – Պօղոսեան, Մանեան եւ այսօրուան յաջորդները:

Ես համոզուած եմ որ այս հրաշալի միաբանները աւելի հա՛յ էին քան եկեղեցական: Ինծի Պոլսէ դուրս՝ հոն գաւառ թողած էին իրենց սիրտը, որ անընդհատ կը բաբախէր Հայրենիքի սիրով: Անոնք Մխիթարեան միաբան դարձան հայ դիրին ու հայ մշակոյթին հետ հաղորդուելու եւ անսակարկ ծառայելու մըտումով: Այդ ուխտեալները չէին կրնար քարոզել եւ արդէն չքարոզեցին ալ հայութիւն եւ չպարտադրեցին հայրենասիրութիւն, սակայն դիտակցաբար ստեղծեցին առիթներ որ իրենց մտերմութեան մէջ վարակուինք Հայրենիքի այդ նո՛յն սիրոյ փոխանցիկ հոգեվիճակէն:

Կը մաղթեմ որ մեր սիրելի վարժարանը արժանի ըլլայ տօնելու ոսկեայ նոր յոբելեանները: Անսասան մնայ Մխիթարեան Միաբանութիւնը եւ դարերու երկայնքով յարատեւէ իր ազգանուէր առաքելութիւնը, միշտ վայելելով իր արժանաւոր եւ երախտագէտ սաներու դուրդուրանքն ու հոգածութիւնը:

ԱՐԱՁ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԱՖԻԱԿԱՆ ՓՏԱՒԵՏԸ

«Էքսփրէս» շաբաթաթերթը (Նոյեմբեր 2 – 8) ծաւալուն թղթածրար մը ունի Կովկասի երեք հանրապետութիւններուն մաֆիական ներկայի մասին, խորագրուած՝ «Կովկաս – մաֆիական վտանգը»: Թերթին յատուկ թղթակիցը Սիլվէն Փասքիէ առաջին տողերէն «աննախադէպ» կ'որակէ Հայաստանի Հանրապետին բացած քննութիւնը՝ 1992 – 1998 տարիներուն հեղուկ վառելանիւթի չարաշահումներուն մասին որ յանգած է աւելի քան 200 միլիոն տոլարի իւրացումի: Օտարերկրացի դէտ մը իրեն կ'ըսէ թէ ամէնէն հասութաբեր գործունէութիւնը հեղուկ վառելանիւթի կայան եւ գալինօ բանեցնելն է:

Վօսելով Վրաստանի մասին, Փասքիէ կ'ըսէ թէ մաֆիական կառոյցները ինքնակազմակերպութեան համակարգ մը կը ներկայացնեն ու իրարու կը միանան օրինաւոր եւ ապօրինի ուժեր: Ամէնէն ապականածները կը համարուին զատախազութեան հետ Ազգային ապահովութեան եւ Ներքին գործերու նախարարութիւնները: Իր համոզումով՝ կացութիւնը չատ տարբեր չէ Հայաստանի պարագային ալ: Քաղաքագէտ մը իրեն կ'ըսէ թէ հոն յաւելեալ կայ Ղարաբաղի պատերազմէն առաջ եկած «սակաւապետութիւն» մը որ ուժային կառոյցներուն հետ ուղղակի կապ ունի: Կը տրուի Պաշտպանութեան նախկին նախարար Սերժ Սարգսեանի անունը որպէս ծխախոտի մաքսանենգութեան «հովանաւոր», ինչպէս յայտնած են չատ – չատեր:

Հետաքրքրական է բնակչութեան թիւին մասին ըսուածը. գործազրկութիւնը զանգուածային արտագաղթի կը մղէ բնակչութիւնը որուն թիւը 1·8 միլիոնի իջած է, ըստ արեւմտեան զուգամէտ արժեւորումներու, մինչ 1999–ի պաշտօնական թիւը 3·9 միլիոն եղած է. «միջազգային օժանդակութիւնը, ոչ ոքի համար գաղտնիք է որ կ'որոշուի բնակիչներու թիւին հաշիւով» կը գրէ Ս. Փասքիէ:

Ինչ կը վերաբերի սեփականաշնորհումներու, «ամէնագէշ» օրինակը կը նկատուի հաղորդակցութեան ցանցին՝ «Արմէնթէլ»ինը: 1998–ին անոր 4%-ը տրուեցաւ ամերիկեան անյայտ ու կասկածելի ընկերութեան մը որ երկու ամիս առաջ ըստեղծուած էր Գայմանեան կղզիներուն մէջ. չրջանի մէկ վկան կ'ըսէ. «Բանի մը պահչիչ բաւեց ատոր համար: Պահչիչ, որուն 10 միլիոն տոլարը տրուեցաւ այդ բնագաւառը գլխաւորող նախարարին»: Կասկածելի այդ ընկերութիւնը քիչ ժամանակ ետք մեծ չահով մը «Արմէնթէլ»ի իր բաժնեթուղթերը ծախեց նոր – նոր սեփականաշնորհուած յունական ընկերութեան, որ ներկայիս այդ մարզին 90%–ին վրայ հակակչիռ ունի եւ յաւելեալ՝ 15 տարուան մենաշնորհ մը: Հետեւանքը այն եղած է որ «հաղորդակցութիւնը թէ՛ սուղ է, թէ՛ լաւ չի բաներ»:

Կը յաջորդէ քոնեակի պատմութիւնը: Գորածտուները Փէռնօ - Ռիքարին ծախելէ ետք (1998) 30 միլիոն տոլարի, պետութիւնը Մոսկուայի, Ս. Պետերբուրգի եւ Սարատովի իր գործատուներէն ցածորակ քոնեակ մը կ'արտադրէ, մրցելով Երեւանի արտադրութեան հետ:

Ծուռւածադիրը կ'անդրադառնայ տակաւին Սափուքէն եղած ներդրումներու փոքր ծաւալին: Հայաստանի գործի աշխարհին մարդիկը իրենց ակնարկը յառած են Թուրքիոյ: Անոնք կ'ըսեն. «Ի վերջոյ, դրացի երկիրներ ենք...». իսկ նախկին նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան կը չեշտէ թէ այնքան ատեն որ Ղարաբաղի հակամարտութիւնը չկարգաւորուի, երկիրը չրջափակման մէջ կը մնայ, առանց ինքզինքը գտնելու յոյսին: Ան կ'ըսէ թէ երկու տարի առաջ Հայաստան լուծումի այսօրուընէ աւելի նպաստաւոր տուեալ ունենալու առիթը կրնար ունենայ. վաղը աւելի դէշ պիտի ըլլայ:

Կովկասեան երեք հանրապետութիւններուն մաֆիական ծաւալումին նուիրուած էջերուն մէջ, Հայաստանի դրաւած տեղը ամէնէն փոքրն է, եթէ մխիթարութիւն կրնայ նկատուիլ այդ երեւոյթը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԼՐԱՓԱՐ ԱՐԱՁԱՓԱՐ

ՄՕՐԻՍ ՏԷՐ – ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

Նկարիչին թուղթի վրայ կատարած չուրջ 50 ստեղծագործութիւնները, որոնք, ցարդ, երբեք չեն ներկայացուած կը ցուցադրուին Նոյեմբեր 8-էն Դեկտեմբեր 9 Վիէնի «Եօթը բլուրներու ցուցասրահը» 61, rue de Bourgogne (Չորեքշաբթի, Հինգշաբթի, Ուրբաթ, Շաբաթ, ժամը 14–էն 19):

ԴԱՂԱՒԱՐԻ ԴԱՂԱՒԱՐ

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Ս. Յակոբ Ազգային երկրորդական վարժարանի Բաստրմաճեան թատերասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 11-ին, աշակերտներու գնահատանքի օր մը տեղի ունեցած է, որու ընթացքին պարգեւատրուած են 75 աշակերտ – աշակերտուհիներ, նախակրթարանի եւ երկրորդականի բաժիններէն: Հանդիսութեան ընթացքին խօսք առած են ծնողական յանձնախումբի ատենապետ՝ Տիկին Սօնա Իսհակ, վարժարանի ուսումնական հարցերու տնօրէն տոքթոր Տանիէլ Ռասին, վարժարանի տնօրէն՝ Յակոբ Պուլկարեան: Գլխաւոր խօսողը եղած է փրոֆ. Շաքէ Մխիտարեան: Ան գնահատած է տնօրէնութիւնը որ դիտակցաբար պարգեւատրումը կը կատարէ Թարգմանչաց տօնին առթիւ: Հանդիսութեան աւարտին հիւրասիրութիւն մը տեղի ունեցած է:

***

ՊԷՅՐՈՒԹի Հայկազեան համալսարանի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 16–ին տեղի ունեցած է համալսարանի հիմնադրութեան 45–ամեակի տօնակատարութիւնը: Հանդիսութիւնը վարած է վերապատուելի Նչան Պագդալեան արտասանելով անգլերէն աղօթք մը: Ապա, յոտնկայս յարգուած է Հայկազեանի անձնակազմէն եւ ուսանողներէն մահացածներու, Հարաւային Լիբանանի զոհերուն եւ վերապատուելի Մովսէս Ճանպազեանի յիչատակը: Համալսարանը հիմնուած է 1955–ին Պէյրութի Համրա թաղամասը, դաստիարակ եւ մտաւորական Արմենակ Հայկազեանի գաւակներուն կողմէ, օժանդակութեամբ ամերիկահայ Միսիոնարական Միութեան ու Մ.Յ.Մ.–Արեւելքի Աւետարանական Միութեան: 1921–ին, Թրքական բանտի մէջ մահացած Ս. Հայկազեանի տեսլականը եղած է արաբական երկիրներու մէջ հաստատել հայկական համալսարաններ, որոնք պիտի հիւրընկալէին Արեւմտահայաստանի հայ ուսանողները: Իր խօսքին մէջ, տոքթոր Ֆանճեան ոգեկոչած է համալսարանին հիմնադրման սատարող դասախօսներու անունները: Համալսարանին նպատակն է, բանած է ան, պատրաստել ուսեալ երիտասարդներ, որոնք ունենան Հայրենիքին եւ ժողովուրդին ծառայելու պատրաստակամութիւնը: Ապա, անգլերէն արտայայտուած են տնտեսագիտութեան բաժանմունքէն տոքթոր Ֆերի Ասրաուի, արուեստի բաժինէն՝ Արտա Էքմէքճեան: Ցուցադրուած է Հայկազեան համալսարանի կեանքէն պատկերներ ներկայացնող սահիկներու շարք մը:

«ԾԱՌԱՉ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԿՃԵԱՆ

Ամէն անգամուն կը խօսակցէին իրարու հետ: Ոչ երկարօրէն: Կը փոխանակէին քանի մը պարագայական խօսքեր՝ օդին մասին, աշխատութեան մասին: Ու իրենց խօսակցութեան կուտային փոխադարձաբար այն տպաւորութիւնը, թէ չէին փափաքեր մնալ դէմ դիմաց աւելի երկար՝ քան կը պահանջէր պարզ քաղաքավարութիւնը:

Անգամ մը բժիշկը եկաւ փոքր պայուսակ մը ձեռքին, որուն մէջէն կիսով դուրս կ'ելլէր դունաւոր պարբեբաթերթ մը:

Մինչ Փիէր կը բարեւէր, Ան, մղուած թերեւս մտերմական չարժում մը ընելու բաղձանքէն, դուրս քաչեց թերթը: «Փութպոլ» չաբաթաթերթն էր:

– Ա՛հ, դո՞ւք ալ Փութպոլով կը հետաքրքրուիք: Հայրս խաղացած է ժամանակին եւ երբ պզտիկ աղջիկ էի երբեմն կը տանէր զիս խաղադաշտ, բայց մայրիկս կը բարկանար: Ու հայրիկն ալ լքեց Փութպոլը, ու սկսաւ յաճախել սրճարան:

Անկէ ի վեր ոտքս չեմ դրած մարզավայրի մը մէջ:

– Թերեւս տեղեակ չէք, ուրեմն, որ յառաջիկայ Կիրակի բացառիկ մրցում մը կայ մեր քաղաքին մէջ: Մեր ազգային խումբը պիտի խաղայ Աւստրիոյ դէմ: Արդէն բոլոր մուտքի տոմսերը վաճառուած են եղեր: Հսկայ բազմութիւն պիտի ըլլայ խաղադաշտին չուրջ:

– Կը սիրեմ մտնել բազմութեան մէջ, յարեց Ան բան մը ըսելու համար՝ իրրեւ պատասխան:

Երիտասարդ բժիշկը հրաժեչտ առաւ եւ մտաւ դիւանատուն: Վերադարձին երբ նորէն կ'անցնէր աշխատասենեակին քովէն, մօտեցաւ անոր ու ըսաւ.

– Գիտէ՞ք, Փութպոլին համար երկու հրաւիրատոմս ունիմ. եթէ կ'ուզէք ընկերանալ ինծի եւ ... մտնել բազմութեան մէջ...

Շեչտը վարանոտ էր, բառերը որովհետեւ արագ դուրս կ'ելլէին իր լեզուէն, մասամբ իրարու կը խառնուէին: Բայց Ան հասկցաւ ու զգաց որ արիւնը կը բարձրանար անսովոր կերպով դէպի իր այտերը: Փորձեց անտարբեր ձեւանալ հրաւէրի մը առջեւ՝ որ իրեն հաճելի էր:

– Շնորհակալ եմ, տոքթոր, ազնիւ էք, բայց չեմ գիտեր թէ ա՞զատ է ընդունիմ ու որոշ պատասխան մը տամ հիմա:

– Եթէ ոչ հիմա, գոնէ վաղը ըսէ՛ք: Կրնաք հեռաձայնել ինծի, վաղը, ժամը 12–ին 22 – 72 – 62 թիւով կը սպասեմ: Մինչ այդ, լաւ օր մը կը մաղթեմ ձեզի:

Աւելցուց.

– Այնպէս մը ըրէք, որ երկրորդ տոմսակս պարապի չերթայ:

– Միթէ ձեզի ընկերուհի կը պակսի՞, պատասխանեց մանկամարդուհին, քիչ մը աւելի կարմրելով:

***

Փիէր եւ Ան զոյգ միասին մրցման: Մտան բազմութեան մէջ: Փիէրի ունեցած տոմսակները իրաւունք չէին տար նստելու: Դիտեցին խաղը ոտքի, քով քովի: Հանդիսատեսները պիրար կը հրմշտկէին դրեթէ, այնքա՜ն խիտ էին իրենց չարքերը: Կը պատահէր որ Ան ստիպուէր բարձրանալ ոտքին ծայրերուն վրայ կարենալ հետեւելու համար դնդակին տեղափոխութիւններուն:

Հազարաւոր կոկորդներէ բարձրացած բացագանչութիւններ, քաջալերական դաղափարներ կամ յուսախաբ արտասանչներ խառնուելով իրարու կը կազմէին ժխոր մը՝ որ կրկնակի ծաւալ մը կու տար խաղին:

Մրցումը կը չարունակուէր առանց արդիւնքի, երկու հաւասար ուժերու միջեւ: Երկրորդ կիսախաղին վերջաւորութեան միայն Ֆրանսական խումբը յաջողեցաւ նչանակել կոլ մը: Անդուսպ, անդրսպելի խանդավառութիւն մը պոռթկաց իսկոյն մարզադաշտին մէջ ու ժողովուրդը, ոտքի կամ նստած, աչկոծ լիճի մը կերպարանքը առաւ: Հանդիսատեսներու անհամար չարքեր, նման ծառերու բարձրագոյն ճիւղերուն անտառին մէջ քամիին տակ՝ կը ցնցուէին, կ'օրօրուէին:

Այդ միջոցին էր որ Ան զգաց թէ Փիէր իյախտ թեւը մեղմօրէն փաթթուած էր մէջքին. տղուն ձեռքը հետզհետէ կը բարձրանար աւելի վեր, դէպի իր կուրծքը: Ան եւ Փիէր նայեցան իրարու, մեզսակից ժպիտ մը երեւցաւ երկուքին դէմքին վրայ: Փիէր, դանդաղօրէն, վար առաւ իր ձեռքը. մատները անցուց աղջկան մատներուն եւ զիրար ամուր կռնած դուրս ելան մարզարանէն՝ դժուարութեամբ անցք մը գտնելով բազմութեան մէջէն:

– Ի՞նչ ընենք հիմա, հարցուց Փիէր:

– Ես պէտք է տուն վերադառնամ, ըսաւ աղջիկը՝ կարուկ:

Բժիշկը, անխօս, առաջնորդեց Անը դէպի իր կառքը:

Նստան քով քովի: Մարզարանը քաղաքէն դուրս էր: Շուրջ երեք քիլոմեթր հեռաւորութիւն մը: Երբ քիչ մը յառաջացան խճողուած կառուցիէն վրայէն, Ան ըսաւ.

– Կրնաք քիչ մը յետոյ աջ դառնալ այսպէսով կը խուսափինք խճողումէ ու կը մօտենանք մեր տան: Բժիշկը հնազանդեցաւ:

Նոր ճամբան նեղ էր եւ գրեթէ ամայի: Քանի մը հարիւր մեթր յառաջանալէ ետք, փիէր ուղղեց կառքը դէպի ծառի մը տակ, խոտին վրայ ու կեցուց զայն: Նայեցաւ աղջկան: Երկուքին ալ աչքերը իրարու հանդիպեցան: Երկուքն ալ զգացին թէ ջերմ փափաք մը կար իրենց մէջ՝ աւելի մօտենալու իրարու:

(Շար. 3)

Տիկին Քնարիկ Ազպաւեան,
Տէր եւ Տիկին Կասթոն Մէօրա եւ զաւակները՝ Ժան – Մարտիկ եւ Վալերի,
Տիկին Լիւսի Օհանեան,
Տիկին Վարդուհի Օհանեան
ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները, բարեկամներն ու գինք սիրողները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մտունոյն, եղբօր, մօրեղբօր, փեսային, քեռայրին, ազգականին եւ սիրելի բարեկամին՝

ՍԻՄՈՆ ԱԶՊԱՒԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 2–ին:
Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Նոյեմբեր 8–ին, ժամը՝ 15–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Շաւիլի դերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

FRA DACHNAKTSOUTIOUN

Communiqué de Presse

Les combats menés pour la reconnaissance du génocide arménien s'intensifient dans le monde et créent une forte dynamique autour de la cause arménienne. Ils génèrent un véritable élan de sympathie auprès des leaders d'opinion, d'une grande partie de la classe politique et des opinions publiques.

La manière dont les actions ont été déployées par la diplomatie de la diaspora arménienne avec le soutien officiel de l'Etat arménien, a permis d'enregistrer de réelles avancées pour la reconnaissance du génocide.

En réaction, l'Etat turc fait de l'action anti-arménienne une de ses priorités majeures en s'appuyant sur des moyens économiques, financiers et politiques sans aucune commune mesure avec ceux que nous avons déployés. C'est dans ce contexte clairement défavorable sur le plan du rapport de force que nous devons tout mettre en œuvre pour gagner les combats politiques et diplomatiques en faveur de la cause arménienne.

Alors que nous approchons de la fin de ce siècle et du passage vers un nouveau millénaire, il est absolument nécessaire de donner un coup d'accélérateur à notre combat et de l'inscrire dans un cadre novateur, plus ambitieux, plus en phase avec les nouvelles réalités politiques et diplomatiques. Le monde bouge, les structures internationales et leurs prérogatives évoluent. Nous devons nous donner les moyens d'aborder avec encore plus de force et d'efficacité les combats de la cause arménienne au XXIème siècle.

C'est pourquoi, le moment est venu pour la FRA de présenter sa vision de l'avenir, tout en poursuivant l'action déjà entreprise depuis de nombreuses décennies par l'ensemble de ses structures et de ses militants.

Elle précisera, notamment pour l'Europe, la nature des combats de demain, les champs d'action à préempter, les priorités à définir, les moyens nouveaux à mettre en œuvre et notamment pour la France, le schéma d'une nouvelle organisation communautaire démocratique qui donnera un nouvel élan et une nouvelle dimension à la lutte pour la cause arménienne.

C'est la raison pour laquelle, à l'occasion du 110ème anniversaire de la FRA, la FRA Dachnaktsoutioun d'Europe occidentale organise un meeting, le dimanche 12 novembre prochain à 15h30 au Palais des Congrès, à Paris, autour de l'avenir de la stratégie de combat pour la cause arménienne.

FRA DACHNAKTSOUTIOUN /
Europe Occidentale

Paris, le 2 novembre

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՈՒՄԻ 25-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

ԵՒ

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՈՒԽՏԻ ՏՕՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 12

Հովանաւորութեամբ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆԻ
Հայրապետական Պատուիրակ
Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՒՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց

Պատարագ ժամը 10–ին:
Յաւարտ պատարագի Հոգեհանգստեան մատեան պաշտօն Եկեղեցւոյ հանգուցեալ թարեբարներու եւ Մաղթանք ի կեանս եղող Բարեբարներու եւ պատարագներու համար:

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Պատարագի երկեցողութիւնը կը կատարէ Եկեղեցւոյ եւ Տարօն միաբանական երգչախումբը դեկավար՝
ՍՏԵՓԱՆ ՍԱՐԿ. ԵՕՐԿԱՆՃԵԱՆ

Ժամը 13–ին Ժողովրդական ճաշ Խաչ Փ.Ա.Մ–ի սրահին մէջ:

Կը հրաւիրուին չբնանչ հաւատացեալները ներկայ ըլլալ միասին աղօթելու մեր եկեղեցիի Բարօրութեան եւ Անսասանութեան համար 1700–ամեակի ոգեկատարութեան սեմին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Centre Culturel SAINT MESROB

Jeudi 16 novembre à 20h45

Soirée Albert ANDONIAN

L'auteur d'**Histoire d'un Akhpar** vient de publier deux livres :
— **A CHACUN SON DESTIN et regard sur la Russie d'aujourd'hui;**
— **CONFESSION D'UN POETE** (traduction de poètes arméniens et poèmes personnels de l'auteur)

L'auteur présentera son œuvre, la dédicacera et déclamera des poèmes,

au Centre Culturel Saint-Mesrob, 10 bis, rue Thouin, Paris 5ème

Entrée libre — Cocktail
Métro : Cardinal Lemoine, Monge.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REUNION INTERSECTIONS MARSEILLE

Samedi 18 novembre à 15h
à la M.A.J.C.
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
— Ordre du jour important —
La présence de tous les membres est indispensable.

⁂

REUNION INTERSECTIONS CENTRE-FRANCE

Dimanche 19 novembre à 14h30
à la M.C.A.
68, rue Marcel Cerdan — 69100 Villeurbanne
— Ordre du jour important —
La présence de tous les membres est indispensable.

Recherche pour succession

Le Cabinet COUTOT-ROEHRIG à TOULOUSE recherche pour une succession les parents de Monsieur **Armand KALTAKIAN.** Son père, né sur la commune de MENTICHE le 2 novembre 1906, s'appelait Haroutine KALTAKIAN. Sa mère, née sur la commune de YOZGAD le 7 décembre 1911, s'appelait Yeckiné MOURADIAN. Toute personne pouvant nous fournir des renseignements sur l'adresse actuelle de ses cousins peut les communiquer au journal qui nous les transmettra.

INVITATION

A l'occasion du 1700e anniversaire de l'adoption, par l'Arménie, du christianisme comme religion d'état

Monologue d'Arménie sur Fond Musical

Interprété par
ROUZAN HAGOPIAN, d'Erevan

Vendredi 17 novembre à 20h30
Eglise Evangélique Arménienne
28, avenue Bourgain —
55, avenue Victor Cresson
Issy-les-Moulineaux

Samedi 18 novembre à 20h30
Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian
Alfortville

— Libre participation aux frais —

A VOS TÉLÉPHONES !

PHONÉTHON DU FONDS ARMÉNIEN DE FRANCE

L'argent recueilli servira à construire la Route Dorsale du Karabagh et des écoles à Gumri, en Arménie

DATES ET HEURES DU PHONETHON :

VENDREDI 10 NOVEMBRE, de 18 heures à 22 heures
SAMEDI 11 NOVEMBRE, de 10 heures à 22 heures
DIMANCHE 12 NOVEMBRE, de 10 heures à 14 heures

N° VERT: 0800 269 300

FONDS ARMENIEN DE FRANCE, BP 12 — 75660, Paris Cedex 14
Tél. : 01 43 68 29 29; Fax : 01 43 68 15 91; E-mail: fonds.hayastan-france@fnac.net

NB : les noms des donateurs et les montants seront diffusés lors du Téléthon mondial du Fonds Arménien le 23 novembre 2000 de 21 heures à 23 heures (retransmission de la chaîne arménienne C1 qui est reçue en Europe par les abonnés de TPS (canal 301), et en clair par les possesseurs d'une antenne satellite adéquate).

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 9
JEUDI
9 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԱՍՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·032 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.032

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 8-Ի ՎԱՂ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ

ԾԵՐԱԿՈՅՏՆ ԱԼ ՃԱՆՉՑԱԻ ՀԱՅՈՑ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ 40-Ի ԴԷՄ 164 ՁԱՅՆՈՎ

ՎԻՃԱՐԿՈՒՄԸ ԵՐԵՔ ԺԱՄ ՏԵՒԵՑ

ՕՐԷՆՔԻ ՆՈՅՆ ԱՌԱՋԱՐԿՆ ԷՐ ՈՐ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԵՑԱԻ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 8, առաւօտեան ժամը 5·30-ին է որ վերջ կը գտնէր Ծերակոյտի նիստը, որու օրակարգի վերյայ, ի վերջոյ, արձանագրուած էր Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը: Այդ ժամուն, դեռ աւելի քան 100 հոգի- ներ համախմբուած էին Ծերակոյտի շէնքին առջեւ, հակառակ անյապաստ եղա- նակին: Այդ քայմուքիւնը հաւաքուիլ ըս- կըսած էր նախորդ իրիկունը ժամը 18-էն իսկ:

Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը օրակարգի կուգար Շաբաթ առաւ ժամը 2-ին եւ 3 ժամ վիճարկումէ ետք, ժամը 5-ին տեղի կ'ունենար հրա- պարակային գաղտնի քուէարկութիւնը եւ 208 քուէարկողներու վրայ, կ'արտայայ- տուէր 204 հոգի: Կը քուէարկուէր մեկ բանաձեւը՝ «Ֆրանսա հրապարակաւ կը ճանչնայ 1915-ի Հայոց ցեղասպանու- թիւնը», որ կը ստանար 164 ձայն թէր եւ 40 դէմ: Այս քուէարկութիւնն ալ սա- կայն վերջնական բնոյթ չունի եւ հարցը փակուած չէ, անհաւանական չէ որ օրէն- քի այս առաջարկը կրկին Ազգ· Ժողով երթայ եւ հոն ալ քննարկումի դրուի, եթէ քաղաքական խմբաւորումներ առար- կութիւններ ընեն:

Օրակարգի բազմաթիւ հարցերէ ետք, Շաբաթ առաւօտեան ժամը 2-ին, Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը օրակարգի նիւթ կ'ըլլար: Օրէնքի առա- ջարկը կը ներկայացուէր քաղաքական հինգ խմբաւորումներու կողմէ եւ առա- րողներն էին· – Ժակ Փելըթիէ, Ռո- պէր Պրէթ, Ժան – Գլօտ Կօտէն, Պերնար Փիրաս, Միշէլ Մերսիէ եւ Ժակ Ուտէն: Տեղեկաբերն էր Ժակ Փելըթիէ, որ կը պաշտպանէր բնագիրը:

Առաջին խօսք առնողը եղաւ Ֆրանսա – Թուրքիա բարեկամութեան խումբին նա- խագահը՝ Ժակ Ռիշար Տըլրոն: Ան անդա- տեց պատ նման բնագրի մը վաւերացու- մը, նոյն իսկ հակասահմանադրական ո- րակեց զայն:

Իրեն յաջորդեց Ծերակոյտի արտաքին յանձնախումբի նախագահը՝ Կղաւիէ մը Վիլըփէն: Ան ըսաւ կը վստահի Ժողովին ողջմտութեան եւ թէ կ'արտայայտուի ի հարկին վիճարկումի ատեն, եթէ վի- ճարկում ըլլայ եւ այն ատեն կուտայ իր կարծիքը:

Մարտիրոսեան հետ յարաբերութիւննե- րու նախարարը՝ Ժ· Ժ· Քէյրան չատ չա- փաւոր արտայայտութիւն մը ունեցաւ, չեշտելով թէ վրէժի հարց չկայ, մեծա- նքի հարց է, բայց, յիշեցուց նաեւ Արտաքին նախարար Վեարինի դիրքը, Հոկտեմբեր 4-ին: Աւելցուց որ Ֆրանսա կը քաջալերէ հաշտութիւնը, ժողովուրդ- ներու միջեւ հասկացողութիւնը, խաղա- ղութեան գործընթացը, մէկ խօսքով՝ իր արտայայտութիւնը կարելի է որակել դը- րական չէզոքութիւն մը:

Այս ելոյթէն եաքն է որ տեղի ունեցաւ ճեռամբարձ քուէարկութիւն մը, որուն- լու համար թէ հարցը կը դրուի՞ անմի- ջական քննարկումի: Այս քուէարկութիւ- նը լայն մեծամասնութիւն մը ապահովեց եւ սկսաւ անմիջական քննարկումը:

Կղաւիէ մը Վիլըփէն խօսք առնելով դէմ արտայայտուեցաւ բնագրի որդեգըր- ման, յայտարարեց թէ քաղաքական կամք մը պէտք չէ օրէնքի վերածել: Իրեն յա- ջորդեց Նիսկ ծերակուտական – քաղա- քապետը՝ ժապ Փեյա որ բառերը չծամ- ծմծեց: Ոչ ոք կ'ուրանայ, ըսաւ, դէպ- քերը, պէտք չէ լռեցնել ճշմարտութիւնը, ինչ որ կատարուած է տիպար ցեղասպա- նութիւն մըն է իր մեթոտներով, ցեղաս- պանութեան ճանաչումը արժանաւորու- թեան հարց մըն է:

Իրեն յաջորդեց Լուի տը Պրուսախա, որ տրամադիր էր քուէարկելու բայց, բը- նագիրը անկատար կը գտնէր եւ կ'ուզէր որ ամբողջանայ, այսինքն Ֆրանսա ճանչ- նայ ոչ միայն Հայոց ցեղասպանութիւնը այլեւ՝ Եւրոպայի Հրեաներուն, Ցիկան- ներուն, Թիպէթցիներուն, Գամպոճցինե- րուն եւ Թիւթսիներուն: Իրեն միացաւ Գլօտ Հիւրիէ:

Միշէլ Փելըշա դէմ արտայայտուեցաւ, չեշտելով թէ Ծերակոյտին գործը չէ օ- րէնսդիրի դեր խաղալ: Համաձայնաւար Ռոպէր Պրէթ թէր արտայայտուեցաւ ան- չուշ, փօլ Թիրօ դէմ էր եւ առաջարկեց որ «անընդունելիութեան բացառութիւնը» կիրարկուի: Ցեղասպանութիւն, այո՛, կ'ըսէ, բայց, հարկ է Ծերակոյտի օրէնք- քի վերածել:

Ցաջորդաբար արտայայտուեցան Գլօտ Հիւրիէ (դէմ, որբագրութիւնը առաջար- կողն էր Պրուսախայի հետ), Պերնար Փիրաս (թէր), Ժերար Գոյոն (թէր), Պերնար Սելիէ (դէմ), Տընի Շասթէլ (դէմ), Կի Ֆիչէր (թէր): Ապաք առաւ Ժապ Ռիշար Տըլրոն որ ծանրացաւ անընդունելիութեան բանաձեւին վրայ: Ի- րեն պատասխանեց Մարսէյլի քաղաքա- պետ-Ծերակուտական Ժան-Գլօտ Կօտէն չատ դնահատելի ելոյթով մը, մերժելով անընդունելիութեան բանաձեւը, մին- ժամանակ որբագրուած բանաձեւը: Ա- յս ելոյթին յաջորդեց քուէարկութեան բա- ցատրութիւնը անընդունելիութեան բա- նաձեւին մասին: Բանաձեւին դէմ ար- տայայտուեցան Մարի-Գլօտ Պոսօ (հա- մայնավար) եւ Փիլիպ Շապրու (ընկեր- վարական): Նախագահը կառավարու- թեան կարծիքին դիմեց եւ կառավարու- թիւնը կրկնեց որ կը վստահի Ժողովին ողջմտութեան: Բանաձեւին քուէար – կութիւնը կատարուեցաւ: Քուէարկողնե- րու թիւն էր 234, արտայայտուած ձայ- ներունը 229, անհրաժեշտ մեծամաս- նութիւնն էր 115: Անընդունելիութեան թէր քուէարկողներու թիւն էր 58, դէմ՝ 171: Ձեռամբարձ եւ չատ լայն մեծա- մասնութեամբ մերժուեցաւ նաեւ սրբա- դրուած (կամ՝ ամբողջացած) բանաձեւը զոր ներկայացուցած էին Լուի տը Պրուա- սախ եւ Գլօտ Հիւրիէ:

Ժամը 5·30-ին է որ կը կատարուէր քուէարկութիւնը մեկ բնագրին վերա- բերեալ՝ «Ֆրանսա հրապարակաւ կը ճանչնայ 1915-ի Հայոց ցեղասպանութիւ- նը», որ կը ստանար 164 թէր եւ 49 դէմ ձայն: Նիստը կը փակուէր Մարսէյլ- զով, մինչ դուրսը ինչպէս ըսինք, դեռ հարիւրէ աւելի Հայեր ամբողջ գիշեր մը անցուցած էին, սպասելով արդիւնքին:

*
**

Ցիշենք որ Նոյեմբեր 8 Թուականիր Մոնտր երկու դրութիւններով կ'անդրադառնար Հայոց ցեղասպանութեան: Գլարիս Ցասլր բաւական երկարօրէն կ'ընդէր դէպքերու պատմականը, մինչ Մարի Ժեկօ կ'ար- ձագանգէր դլխաւորարար Թուրք մա- մուլին:

*
**

Թուրքիա, ինչպէս ԱՄՆ-ու պարագա- յին, այս անգամ ալ Ֆրանսայի իշխանու- թեան դէմ քերուն ուղղուած նամակներով ջանացած է արգելք ըլլալ քուէարկու- թեան: Նիստին նախօրեակին Թուրքիոյ Ազգ· Ժողովի պատուիրակութիւն մըն ալ նոյն նպատակով հասած է Փարիզ, հան- դիպում ունենալու համար Ծերակոյտի նախագահ Ք· Փոնսըլէի հետ որ ընթացք չէ տուած իրենց դիմումին: Պատուիրա- կութիւնը տեսակցած է միայն Ծերակոյ- տին Ֆրանսա – Թուրքիա բարեկամու- թեան խումբի նախագահ Ժ·-Ռ· Տըլրոնի հետ:

Թուրքիոյ Մշակոյթի նախարարն ալ Ֆրանսայի Ծերակոյտի նախագահին, Մը- շակոյթի եւ Կրթութեան նախարարներուն ու Ֆրանսայի Անդարայի դեսպանին մէյ- մէկ նամակ ղրկած է, ցեղասպանութեան պնդումներուն դէմ վկայութեան կան- չելով Փիէր Լոթին որուն նամակներէն պարբերութիւններ կը հերքեն ցեղասպա- նութեան իրականութիւնը:

*
**

ԻՏԱԼԻԱ

Իտալիոյ երեսփոխանական ժողովն ալ, որ Նոյեմբեր 7-ին պիտի քննէր նոյն հար- ցը, զայն յետաձգեց Նոյեմբեր 22-ին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՄՆ

ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՊՈՒՇ

Մինչեւ վերջին ժամերը, կարելի է ը- սել վայրկեանները, սրսփէնսը մնաց եւ կարելի չեղաւ յստակ գաղափար մը ու- նենալ յաղթողին մասին: Նահանգէ նա- հանգ ձայներու փոքր տարբերութիւն մը մեծ դեր կը խաղար եւ արդիւնքն ալ ժամէ ժամ կը փոխուէր: Ի վերջոյ կը հաստատուէր որ ԱՄՆ-ու 43-րդ նախա- գահն է Ճորճ Պուշ, 54 տարեկան, հան- րապետական թեկնածուն, զաւակը նախ- կին նախագահ Պուշի, որ մեծ համբաւ չէր վայելեր զարգացման եւ ընդունա- կութեան պետնի վրայ: Պուշի յաղթանա- կը հաղիւ քանի մը հազար ձայնի չենած էր:

Ծանօթ է որ Ամերիկացիք ուղղակի չեն ընտրեր իրենց նախագահը, այլ կ'ընտ- րեն «մեծ ընտրողներ», ամէն մէկ նա- հանգ, ըստ իր բնակիչներու թիւին. այդ ընտրողներու թիւն էր 538: Միաժա- մանակ կը նորոգուէին Ներկայացուցչա- կան ժողովը ամբողջութեամբ եւ Ծերա- կոյտին մէկ երրորդը:

*
**

Նիւ-Եորքի ծերակուտական կ'ընտրը- ւէր, լայն մեծամասնութեամբ, նախագահ Գլինթընի կինը՝ Հիլարի Գլինթըն:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 8, ամերիկեան ժամով՝ 4-ին եւ փարիզեան ժամով 10-ին, հարցը չէր փակուած եւ Ալ Կոր, որ նախ չնորհաւորած էր Պուշը, կէս ժամ ետք, կրկին հեռաձայնած էր ըսե- լով որ չընդունիր իր պարտութիւնը: Սի – Պի – էս-ը յայտարարած էր թէ Պուշի յաղթանակը հաստատուած չէր, հարկ էր կրկին ու կրկին հաշուել Ֆլորիտայի քը- ւէները: Ինչ որ կը պատահի բոլորովին աննախընթաց է եւ կ'ըսուէր թէ դեռ քա- նի մը ժամեր հարկաւոր էին, նախքան վերջնական արդիւնքի մը վերջնական հաստատումը:

Շիրաք չնորհաւորած էր Պուշը, առա- ջին արդիւնքի յայտարարութենէն իսկ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ երեսփոխանական ընտ- րութիւններու արդիւնքները վերջնական բնոյթ չունէին Նոյեմբեր 8-ին, բայց, քուէներու 80,15%-ին համաձայն, Ալիեւի «Նոր Ադրբեջան» կուսակցութիւնը յաղ- թած է ձայներու 70,1%-ով: Ընդդիմա- դիր կուսակցութիւնները՝ Ժողովրդական Ճակատ եւ Մուսաւաթ 6,8% եւ 4,9% ստացած են: Ասոնք ալ կը չեչտեն քը- ւէարկութեան անկանոնութիւնները, ինչ- պէս ըրած էին Օ-Էս-Սէ-ի դէտերը:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Մորհրդարանը, Նոյեմբեր 6-ին, վաւերացուց Ռ· Հարիրիի նոր կա- ռավարութեան ընդհանուր քաղաքակա- նութեան յայտարարութիւնը, հինգ օրե- րու բանավէճէ մը ետք սուրիական ներ- կայութեան մասին: Այս առընչութեամբ, Հարիրի յայտարարեց՝ «Սուրիացիք հոս են, որովհետեւ իրենց պէտք ունինք»: 30 նախարարնոց կառավարութիւնը Մորհըր- դարանի վստահութիւնը ստացաւ 6-ի դէմ 95 ձայնով եւ 17 ձեռնպահութիւն:

«ՄԵՆԹ ԿՈՎՈՒ» հարցը չատ մեծ տագ- նապ առեղծած է Ֆրանսայի մէջ եւ Նո- յեմբեր 7-ին առիթ տուաւ նաեւ բաւական վիճաբանութիւններու Ազգային Ժողովէն ներս: Ցերեկին, նախագահ Ժ· Շիրաք խօսք առաւ եւ պահանջեց որ անմիջապէս արդիլուի անասնական ալիւրներու զոր- ծածութիւնը կենդանիներուն համար: Ա- ւելի ուշ, Ժոսփէն խօսք առաւ Ազգային Ժողովին մէջ, առաջարկելով որ նման որոշում մը տալէ առաջ, փորձագէտներու եւ մասնագէտներու կարծիքն առնուի: Ընդդիմութիւնը խիստ յարձակման ան- ցած է, մինչ երկրին մէջ եղան միսը այլեւս բոլորովին կը բացակայի դպրոց- ներու ճաշարաններէն ու այլուր:

ԵԳԻՊՏՈՍ եւ Իրաք Նոյեմբեր 7-ին վե- րահաստատած են դիւանագիտական ի- րենց յարաբերութիւնները որոնք խզուած էին 1991-ին, Ծոցի պատերազմին պատ- ճառով: Արդէն չորս տարիէ ի վեր իրենց յարաբերութիւնները աստիճանաբար կը բարելաւուէին:

ԴԱՆԻՈՑ Մայր Թագուհին՝ Ինկրիտ, 90 տարեկան, մեռած է Նոյեմբեր 7-ին Ցրէտրընսպորկի դղեակը, շրջապատուած իր երեք աղջիկներով, որոնց կարգին՝ Մարկարէթ Բ· Թագուհին:

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՑՈՒ ՔՐՈՆԻԿ

ՀԱՍԱՓԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22

Տանըշտրա զեկուցումները ունկնդրեցի, անոնց քննարկումին մասնակցեցայ: Մակարդակը չատ անհատասար է, ինչ որ պէտք է ակնկալել, երբ անիսրաճ են ներկայացողները: Մէկ Սպանացի, մէկ Շուէտացի, երեք Գերմանացի, մէկ Զուիցերացի, մէկ Ֆրանսացի, Անգլիացիներ եւ անգլիախնակ Հնդիկներ, եւ այլն: Ինծի համար հետաքրքրական է Զուիցերիայի վերլուծումը: Կ'ուսումնասիրէ Պէրլինի մէջ հաստատուող Թուրքերու երկրորդ սերունդի անցքը՝ աշխատաւոր դասակարգէն դէպի մանր գործատիրութիւն: Կը պարզէ Թուրք գործատէրներու ներքին պայքարը, – մէկ կողմէ, իրենք կը պատկանին Թուրք համայնքին, նորակազմ ըմփուքին: Սկիզբը՝ իրենց ազգակիցներն են իրենց գլխաւոր եւ ամէնէն վստահելի յաճախորդները: Սակայն գործը կ'ընդլայնուի, կ'աւելնան ուրիշ ազգերէ գաղթական յաճախորդներ, ապա նաեւ աւելի պահանջկոտ գերմանացի յաճախորդներ: Գործատէրը տակաւին ունի հին Թուրք յաճախորդներ՝ որոնք պատրաստ մը թէյ զնեղով կ'ուզեն ժամերով նստիլ: Այս երկու սերունդի, ապա նաեւ նորելուկ անգործներու ակումբն ու հանդիսման վայրն է իր պառ – ճաչարանը, սակայն նման յաճախորդներ լաւ չահ չեն ապահովեր, – Թուղթ կը խաղան, վիճաբանութիւններուն վրայ դրամ չեն ծախսեր, ոչ իսկ ալքոլի վրայ դրամ կը ծախսեն, ըլլա՛յ տըն– տեսական, ըլլա՛յ կրօնական պատճառներով: Ապա կան այլ հարցեր որոնք կը ծագին, օրինակ, երբ միլեզու, այսինքն թրքախօս, հին պաչտօնեաներ գործէ կը հանուին, ի չահ գերմանախօս նոր պաշտօնեաներու: Աքցանի մէջ ինքզինքնին բռնուած կը զգան գործատէրերը: Զուիցերիացի ուսումնասիրողը կրկին ու նորէն գործաւոր նոր դասակարգէն կը լսէ միեւնոյն գանգատները, – «Ես գործի տէր եմ, անշուշտ որ Թուրք եմ, բայց քաբիթալիզմը Թրքութեան ծառայել չէ, նոր մօտեցումներ կը պահանջէ, մերինները չեն հասկնար, կը կարծեն որ Թուրքի պատկանող եւ բազմաթիւ Թուրքերու ծառայող գործ մը «Թրքա – կան» պէտք է ըլլայ, կարելի չէ: Գործ ու պաչտօն կ'ակնկալեն մեզմէ, վճարում կ'ակնկալեն, սակայն պաչտօնի թեկնածուներէն չատերը գերմաներէն չեն գիտեր, նոր վարուելակերպ չեն ուզեր սորվիլ, տպէտ են, տպէտ մնալ կ'ուզեն»: Այլ խօսքով, Զուիցերիացի երիտասարդի զեկուցումին մէջ յատկօրէն կը լսեմ նո՛յն պրկումները, հարցերը և խուլ պայքարները, զորս նշմարած եմ Ամերիկայի սպանախօս նոր գաղթականներուն մօտ ալ: Հաւանաբար նոյն գանգատները կարելի պիտի ըլլար լսել հայ մանր գործատէրերու բերնէն, կլէնտէյլի մէջ, թէեւ անձնապէս չեմ լսած:

Միւսներուն զեկուցումները բազմատեսակ են ու բազմակողմանի: Սպանացին կը նկարագրէ իսլամ հիւսիս ափրիկեան նոր համայնքի մը կազմաւորումը, Կատալոնիայի մէջ: Այս այն քաղաքն է, զոր 1492-ին նուաճեցին կաթոլիկ Սպանացիները, երբ ան Արաբներուն ձեռքը մնացած վերջին ամրոցն էր, եւ որմէ ստիպողականօրէն արտագաղթեցին Արաբներն ու Հրեաները: 500 տարի Սպանացիք հպարտութեամբ նշեցին յաղթանակը: Հիմա, մէկ տանտամեակի մէջ, իսլամ հոգ համայնք մը կազմուած է, մզկիթ կը շինէ: Ըստ որոշ Սպանացիներու, իսլամները կը ներխուժեն, բազմածին ընտանիքներ կը կազմեն, եւ պիտի վերսահին նուաճեն Սպանիան (որ կաթոլիկ երկիր է, սակայն, Իտալիոյ նման, ունի ծննդաբերութեան նկատելի անկում): Ուրիշ Սպանացիներ կը պաչտպանեն ներգաղթողներու նորակառոյց համայնքը, կը վերյիշեն է՛ր երբեմնի բազմազգ Ալ – Անտալոսը, Սպանիոյ փառքը: Կը նշեն որ Սպանիան արդէն բազմազգ կարելի է համարել, ունի Պասքեր, Քաթալաններ: Վատնդաւոր չեն նկատեր յարատեւ աճող իսլամ համայնքը, կը ճարկեն Քաթոլիկ – սպանական ցեղասպաչտութիւնը: Փաստօրէն նոր դաչնակցութիւն մը գոյութիւն ունի, իսլամ համայնքի եւ ազատամիտ Սպանացիներուն միջեւ: Վերջին ները ոչ միայն համակերպած են բազմատարրութեան, այլ կը պաչտպանեն զայն, իբրեւ առաքինութիւն եւ առաւելութիւն: «Երբ Սփիւռքն է ապագան», ինչպէս գրած եմ «Յառաջ»ի մէջ, Թէ՛ Սփիւռք «արտածոց» հայրենիքը, Թէ՛ զայն ընկալող պետութիւնները կը սկսին խուսափիլ միատարրութենէն, նոյնիսկ զայն նոյնացնել ցեղասպաչտութեան հետ: Այսպէս, մինչ Հայաստանի մէջ կը տիրապետէ այն հաստատումը՝ որ Թրքագերծ, միատարր Հայաստան – Արցախ ստեղծումը յետ – 1988–եան Թուականներու մեծ նուաճումն է (հաստատում՝ որ կ'անտեսէ հայութեան տասը տոկոսը աղանդացումը) Արեւմտեան Եւրոպայի մեծ երկիրներուն մէջ կայ հաստատած մը, որ կը բաղկանայ մեծ զբաղմատէրներէ, մտաւորականներէ, արհեստագէտներէ, չատ ցեղասպանութիւնը յիշող հրեայ մեծ գիտնականներէ, – որ նման ուրեք միատարրում կը նկատէ վտանգաւոր, անթաղձալի եւ ցեղասպաչտ: Տարօրինակ բայց իրաւ, – այսօր՝ հայ սփիւռքներու հանդէպ ալ չատ աւելի համակրանք կարելի է գտնել եւ ստեղծել, բազմատարր մեծ արեւմտեան պետութիւններու մօտ, քան՝ Հայաստանի հանդէպ: Բազմատարրութեան հանդէպ կան բազմաթիւ դիրքեր, որոնք երբեմն անմեղ, աղնիւ եւ հանդուրժող են, իսկ երբեմն՝ դեռ չամեցող ազգ – պետութիւնները քայքայելու սահմանուած, հաշուրճած դիրքաւորումներ են: Այս մասին պէտք է մտածեն մերոնք, Հայաստանի մէջ, սակայն այս վայրկեանիս՝ աւելի ծանր հարցեր իսկ կը մնան անլոյծ...:

Ունկնդրեցի նաեւ ուրիշ հետաքրքրական վերլուծումներ: Մէկը արծարծեց նիւթ մը որ խոստմնալից կը թուի ինծի: Պէրլինի մէջ կայ Թանգարան մը, որ ոչ միայն կը ցուցադրէ քաղաքի անցեալին հետ կապ ունեցող առարկաներ, այլ նաեւ մի քանի ամիսը անգամ մը կը կազմակերպէ նոր ցուցադրութիւններ, քաղաքին մէջ նոր հաստատուող գաղթականներու մշակոյթներուն մասին: Այս երեւոյթը անծանօթ չէ: Վերջին տասնամեակներուն ամէն կողմ տարածուած է ձնչումը՝ Թանգարանը աչխուժացնելու, միայն փոչոտած անցեալի մը ներկայացումով չզբաղելու (Թէեւ ես միշտ ալ սիրած եմ այդ անցեալները...): Ամէն պարագայի, ինչ որ նորութիւն է ինծի համար, զեկուցաբերին վերլուծումն է, սա հարցին չուրջ: Ինչպէ՞ս կը գործէ Թանգարանի վարչութիւնը, երբ, այսպէս ըսենք, «վերէն» ու «վարէն» կրկնակ ճնչում կայ: «Վերէն»ն Պէրլինի քաղաքապետութենէն է, ապա նաեւ վերակազմեալ դերման պետութենէն, ճնշում կայ «փաստելու» որ Թանգարանը «ցեղասպաչտօրէն» միայն գերմանական Պէրլինը չի՛ ներկայացներ, այլ նաեւ հիւրընկալ է Թուրք Պէրլինին, հրեայ Պէրլինին, Պարսիկ Պէրլինին, Հնդիկ Պէրլինին, եւ այլն: Տեղ չատ չկայ, դրամ չատ չկայ, նոյնիսկ զանազան ցուցադրութիւններ յարդարելու եւ ներկայացնելու ժամանակ չկայ, սակայն պահանջքն ու ճընշումը կայ, ամէն փոքրամասնութիւն դոհացնելու: Ներգաղթող փոքրամասնութիւնէն իւրաքանչիւրը կ'ուզէ որ իւր Պէրլինը, իւր համայնքի կեանքը դառնայ պաչտօնական կառոյցներու սեւեռակէտը: Ահա նոր պայքար մը, – մշակութային դեմքի վրայ պետական կառոյցի մը կողմէ ցուցահանդէսով վաւերացուելու պայքար:

Կը յիշեմ Թէ ինչպէս, երկու ամիս առաջ, Հոլիվուտի մէջ (որ Լոս – Անճելըսի մէկ Թաղն է, եւ ոչ միայն «ֆիլմաշխարհ») Սիամէն կամ Թայլանտէն գաղթողներ սուսիկ – փուսիկ աչխատելով հաստատեցին քաղաքապետութիւնը, որ որոշ տարածքով Թաղ մը կոչուի «Լիթըլ Թայլանտ», փոքրիկ Թայլանտ, ինչպէս արդէն կայ «Զայնաթաուն» (Չինաթաղ) եւ «Լիթըլ Թոքիօ», Ճափոնացիներու համար: Սակայն այդ նոր, փոքր Թայլանտ Թաղի բնակիչներուն երեսուն տոկոսէն աւելին Հայաստանէն եւ Միջին - Արեւելքէն գաղթած Հայեր են, որոնք գայթակղած գործի լծուելեան, սկսաւ լոպիական արչաւ մը, եւ ահա մի քանի չաբաթ առաջ այս չրջանին մօտ ուրիչ Թաղամաս մը կոչուեցաւ «Լիթըլ Արմենիա»: Գաղթական, տակաւ սփիւռքացող հայերը մայրաքներու միջեւ կայ այս պայքարը, ամէն ձեւով ճանչցուելու, վաւերացուելու, ստանալու պիտակները՝ որոնք դրական կը նկատուին, Պէրլինի Թանգարանէն մինչեւ Հոլիվուտի Թաղամասը...:

Կ'ունկընդրեմ ուրիչ զեկուցում մը, որ Փարիզի մօտակայ արուարձաններէն Մօնթրէօյի նուիրուած է: Ներկայիս, Ֆրանսայի մէջ, մարդիկ այնքան կը վախնան «ցեղապաչտ» պիտակէն՝ որ էթնիքական հարցերու մասին ուղղակի խօսիլ կարելի չէ, կ'ըսէ զեկուցաբերը: Կը նկարագրէ պայքար մը, քաղաքապետարանին, պետութեան եւ Մօնթրէօյ հաստատուած բազմաթիւ համայնքներու միջեւ: Նոր ճամբաներու, մեծ ու փոքր պողոտաներու երթեւեկի մասին, անոնց կանոնաւորութեան մասին վէճեր կան: Կան նաեւ զանազան էթնիքական փոքրամասնութիւններու, խանութներու եւ գործատեղիներու տեղափոխութեան, կամ նոյնիսկ տեղաչնջումի հարցեր: Սակայն անկարելի, անընդունելի է, կ'ըսէ երիտասարդ զեկուցողը (որ 1938–ին Սպանիայէն Ֆրանսա ապաստանած անձերու թոռն է, տիպական Ֆրանսուհի մը՝ սպանական անունով օժտուած...), ըսել՝ «բայց եթէ երթեւեկը այս ուղղութեամբ ըլլայ, ալժերական Թաղամասին ի վնաս կ'ըլլայ, միւս ուղղութեամբ՝ բնիկ Ֆրանսացիներուն,» եւլն.: Կ'եզրակացնէ, յիշատակելի խօսքով մը. – «այսօր, Ֆրանսայի մէջ, քաղաքային տարածքներու gestion–ի մասին խօսիլը՝ ծածկագիրն է կամ ծածկախօսքը, փոքրամասնութիւններու մասին խօսելու՝ առանց դարպասելու "ցեղապաչտ"ի պիտակը»:

Անգլիացի երիտասարդ կին մը կը զեկուցէ Թէ ինչպէս Ֆրանսայի եւ Սպանիոյ սահմանին վրայ, նոր փորձ մը կայ երկու քաղաքներ ու մէկ արուարձան իրարու միացնելու, – Ֆրանսայի Անտայ քաղաքը, Սպանիոյ Իրուն քաղաքը, ապա նաեւ վերջինիս Հօտտարիպիա արուարձանը կ'ընդգրկուին այս ձեռնարկին մէջ: Շատ հետաքրքրական թենճուկ մըն է այս: Կայ երկու Պետութիւն, որոնք անդամներն են մէկ եւրոպական դեր–պետութեան եւ որոնք կ'ուզեն պահել որոշ իրաւասութիւններ ու ձերբազատիլ՝ ուրիշներէ ի չահ նոր փորձի մը, նոր տեսակի խառնաքաղաքի մը: Կայ երեք կամ չորս բնակչութիւն, – Ֆրանսացիներ, Սպանացիներ, Սպանացի Պասքեր, որոնք մանաւանդ արուարձանին մէջ ճնչիչ մեծամասնութիւն կը կազմեն: Կան նաեւ Անտայի Ֆրանսացի Պասքերը... որոնց մեծամասնութիւնը սերած է 1936 – 39–ի Ֆրանքոյական Փաչիստներու յաղթանակէն ետք Ֆրանսա ապաստանած մարդոցմէ: Այսինքն՝ նոր, եւրոպական համերաչխութեան իբրեւ փորձանօթ կը ստեղծուի նոր քաղաք մը, կ'օժտուի նոր քաղաքապետութեամբ եւ կը ստեղծուին ամէն տեսակի նոր չափումներ ու խուլ պայքարներ: Հոս, տառապիօրէն գաղթականութիւն չկայ, ամէն մարդ իր տեղն է, սակայն «տեղ»ի հասկացողութիւնն է որ փոխուած է, քանզի տեղը, վայրը միայն հող եւ աչխարհագրութիւն չեն, այլ նաեւ չափում, օրէնք, մչակոյթ, եւայլն: Օրինակ, ամէն մարդ կ'ուզէ որ իր զաւակը Անտայի մէկ լաւ դպրոցը յաճախէ, բայց այդ դպրոցը կրնա՞ յմատակարարել բարեկեցիկ, սպանախօս ու պասքերէն ալ դիտցող պատանիներու ուսումնական պէտքերը, միաժամանակ մնալով «ֆրանսական» բարձրորակ դպրոց:

Ես կը ցաւիմ որ զեկուցողը այնքան ալ լաւ չի կատարեր իր գործը, քանզի հոս հպանցիկօրէն ներկայացուած հարցը ուշի լուրջ տարողութիւն: Հայերու համար ալ այս հարցը լուրջ է, քանզի Թէ՛ գաղթող, Թէ՛ ալ չգաղթող Հայեր նմանօրինակ վիճակներ կը դիմագրաւեն, կ'ենթէյէն Պուրճ–Համմուտ եւ մինչեւ ... Արցախ: Ամէն տեղ կը փոխուին միատարր չրջանները, կա՛մ այն պատճառով որ գաղթողներ ու նոր սփիւռքներ կը հաստատուին նախապէս միատարր չրջաններու մէջ, կա՛մ ալ որովհետեւ կը փոխուին միատարր չրջանները իրարմէ անջատ պահող սահմանները եւ անոնց վրայ իչխող օրէնքները: Պէյրութի վերջին ընտրութիւնները, Անտորայի ներկան (սպանա–ֆրանսական խառն դրութիւն) եւ Արցախի կարելի, եթէ ոչ հաւանական ապագան կ'ենթադրեն նո՛յն խնդիրները: Տեղը կը մնայ տեղ, աչխարհագրականօրէն, սակայն՝ իրաւասութիւններու, օրէնքներու, մչակոյթներու եւ բնակչութիւններու փոփոխութիւններով, վայրը կը փոխուի, խնդիրները կը բարդանան, երբ կը բազմանան անհերդաչնակ եւ երբեմն անհերդաչնակելի հանրութիւններ, չահեր, օրէնքներ, պահանջքներ: Ի վերջոյ կա՛մ մէկը կը տիրապետէ դրամի, զէնքի կամ բազմաթնակչութեան ուժով, եւ կամ ալ կը ստեղծուի լիբանանեան իրավիճակ (դժբախտ երկիրներու մէջ, փոքրամասնական յաւիտենական պայքար) կամ՝ զուիցերական իրավիճակ (բախտաւոր սակաւաթիւ երկիրներու մէջ): Ինծի համար «Երբ Սփիւռքն է Ապագան» կարգախօսը կը նչանակէ որ Թէ՛ հայրենիքներ, Թէ՛ ալ գաղթողներ ու գաղթականութեամբ սփիւռքացող հասարակութիւններ ամէնուրեք պիտի դիմագրաւեն նո՛յն դրոյթներն ու պըրկումները, – միատարրութեան հանդէպ Թչնամութիւն (Թաղի մը մէջ ալ, պետութեան մը մէջ ալ), բազմատարրութեան չատապովում, անոր ստեղծած բարդութիւններէ խուսափում, քանզի անոր ստեղծած պղտոր չուրերուն մէջ ձուկ կ'որսան որոշ կառավարութիւններ, հանքեր ու դրամատիրական դրոյթներ: Միատարրութիւնը տակաւ անկարելի պիտի ըլլայ, Թաղային մակարդակէն մինչեւ պետական մակարդակ, Պուրճ–Համմուտէն մինչեւ Արցախ: Հայութեան քիչ Թէ չատ զեկավար մարմիններուն կը մնայ մտածել Թէ երբ ոչ Հայաստան, ոչ Արցախ, ոչ Պուրճ–Համմուտ, ոչ ալ Ուաթըրթաուն ու Կլէնտէյլ կ'արտօնեն միատարրութիւն, ինչ որ կը նչանակէ կազմակերպել Սփիւռքի համայնքային կեանքը:

Այլ խօսքով, համայնքային կեանքը ցարդ ենթադրած է որոշ տուեալներ, այնինչ որ ես իմ անգլերէն գրութիւններուս մէջ որակած եմ «the logic of the sedentary», տեղայնութեան, կամ նստակեացութեան կամ անչարժութեան տրամաբանութիւն: Գիտական առումով, Թէ՛ «համայնք», Թէ՛ «ազգ» բառերը ենթադրած են յստակ սահմաններով օժտուած տեղ մը (դիւղ, Թաղ, քաղաք կամ երկիր), որուն անդամները զիրար օտար չեն զգար, իրարու հետ կը չփուին անդադար, կը բաժնեն լեզու, մչակոյթ, արժէքներ, հասկացողութիւն Թէ ի՛նչն է օրինաւորը եւ կարեւորը: Նման համայնք բոլորովին միատարր ըլլալու պէտք չունի, ոչ ալ օտարէն ու տարբերէն բոլորովին խզուած ըլլալու: Եւ արդէն անկասկած ինքն ի՛ր մէջ ունի տարբերութիւններ, երբեմն աններդաչնակ ու խրամատային: Բայց եւ այնպէս, կարեւորը սա՛ է, որ համայնքի հասկացողութիւնը որոշ չափով ենթադրած է տեղի, առօրեայ չփումի, կենցաղի եւ օրինականութեան ու հաղորդակցութեան դրոյթ մը: Անչուշտ երբ բառին իմաստը կ'ընդարձակուի, որոշ փոփոխութիւններ անխուսափելի են: «Ֆրանսահայ» համայնքը չի կրնար, ըսենք, միայն Իսի–լէ–Մուլինոյի չրջանի տրամաբանութեամբ եւ կենցաղով սահմանուիլ: Ի վերջոյ ի՞նչ կը նշանակէ ըսել Թէ Մարսէյլ, Լիոն, Սէն Թ'Էթիէն ու Փարիզ բնակող Հայեր մէկ համայնք են: Կը նշանակէ որ «տեղ» մը կայ –Ֆրանսայի տարածքը– եւ հասարակաց կենցաղ մը ու չափումներ կան, սակայն անոնք այլեւս զուտ անձնական բերոյթ չունին, այլ կը կատարուին կառոյցներու ընդմէջ, – Եկեղեցի կամ կազոյտ Մաչ, Երկիր եւ Մչակոյթ կազմակերպութիւն կամ Հ.Ց.Դ. եւլն.:

Սպանական ու Ֆրանսական սահմանին վրայ նոր ստեղծուող փորձանօթ – քաղաքը մանրատիպար մըն է այն նոր աչխարհին եւ նոր պարտադրուող փորձառութիւններուն, որոնց հետ պայքարելով պիտի կերտուին Սփիւռք, Հայաստան եւ Արցախ: Ամէնուրեք տեղայնական, համայնքային, անջատողական եւ միատարրացման միտում ունեցող կառոյցներու դէմ պայքար մը չղթայազերծուած է, որուն կռնակը Ամերիկան է իւ վերջոյ: Նման ճնչում ունի եւ անդադար կը փնտռէ բարոյական ինքնարդարացում: Կը գործէ յանուն բազմատարրութեան, որ արժէք մը կը նկատուի, ժողովրդավարութեան սկզբունքներու եւ անձնական ազատութեան հիմնաքար կը նկատուի («ամէն մարդ իրաւունք ունի ամէն տեղ ապրելու, Թաղէ Թաղ եւ երկրէ երկիր դաղթելու» եւլն...): Այս ամբողջը ունի իր դրական կէտերը: Ունի նաեւ բացասական կէտերը, – գլխաւորաբար գամուփլաժն է, որուն մէջէն տիրապետող ուժը ամերիկեան եւ արեւմտեան դրամատիրութիւնն է եւ աչխարհայնացումը (mondialisation): Հարցը, հոս, բարոյական դատումներու մասին վիճարկում ստեղծել չէ: Հարցը այն է որ Սփիւռքի մէջ գաղթող Հայն ալ, Պուրճ–Համմուտէն ու Հոլիվուտէն «չգաղթող», չշարժող Հայն ալ, Շուէյտի հաստատուող կամ լաչէն տեղաւորուող Հայերն ալ, այսօր ու վաղը կը գտնուին միեւնո՛յն հարցադրման, – ձեր համայնքային եւ ազգա-

ԲԱՆԱՀԻՍՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՄԵՐ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ ԱՆՏԵՍՈՒԱԾԸ

Վերջին տարիներուն բանահաւաք, ազգագրագէտ Արուսեակ Սահակեանի ըմփիւռքի կարեւոր կեդրոններուն մէջ տըւած դասախօսութիւններուն արձագանգը կը լսէինք մամուլի տեղական անուններու էջերէն։ Երեւանի Կոմիտաս երաժշտանոցին երկարամեայ դասախօս ու Գիտութեան ակադեմիայի աւագ գիտաշխատող տիկինը Փարիզ հրաւիրուած է «Մկնիկ» կրթական աշխատանոցին կողմէ, որպէսզի անոր «Դղեակ»ին աշակերտութեան հետ վարժընթացի չարաթ մը ունենայ իր մասնագիտութեան շրջանակին մէջ։ Ան, նոյն առիթով հանդիպումներ կ'ունենայ Փարիզի ու նաեւ գաւառի հայկական վարժարաններուն հետ։

Այս շրջանակին մէջ կազմակերպուած դասախօսական երեկոյթ մըն ալ, Նոյեմբեր 2–ին, Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Փարիզի Ա. Նանուկեան սրահին մէջ։ Հետաքրքրական երեւոյթ էր նշմարել ներկաներուն մէջ կրթական գործիչներու – ուսուցիչ, տնօրէն – կարեւոր տոկոսը։

«Մկնիկ»ի կողմէ Մանիկ Թերզեանի ողջոյնի խօսքէն ետք բեմ բարձրացաւ Ա. Սահակեան, արտայայտութեան չատ ջերմ, հաղորդական իր ոճով անմիջապէս գրաւելով լսարանը։ Բաւ թէ զուարճ է Մշոյ դաշտավայրէն Մեղրագետի ափերէն վերապրած ծնողներու։ Իրեն համար անգամանալի ամբողջութիւն մըն են արեւմտահայութիւնն ու արեւելահայութիւնը։ Այդ ամբողջութիւնը որպէս ժողովուրդ աշխարհի ամենահինէրէն է որ կենդանի մնացած է, հակառակ բոլոր փորձանքներուն։ Աշխարհացրիւ հայութեան որպէս ժողովուրդ կայացումի փասին մէջ ան կարեւոր դեր վերագրեց հոգեւոր – մտաւոր ուժին որ արմատը կը գտնէ մինչեւ գիրերու գիւտը մշակուած բանահիւսութեան մէջ։ Այդ արտադրութեան մէջ ան մատնանշեց Հայուն աշխարհընկալումին մէկ քանի յատկանիշները, անցնելու համար բուն նիւթին որ այդ հարուստ ժառանգութեան գրեթէ ամբողջական անտեսումն էր կրթական ներկայ համակարգին մէջ։ Աւելի մշակութային վնասակար քաղաքականութիւն մը ըլլալէ զատ, մանկավարժական սխալ մըն էր նաեւ, քանի որ կ'արհամարհէր նախադպրոցական շրջանին երախային բանաւոր ճամբով ամբարած պաշարը։ Քան մը որ դպրոցին կանոններուն հակադրուելու գետինը կը պատրաստէր պզտիկին, քանի որ ծնողներէն պատմուած հէքեաթներու, առասպելներու աշխարհին տեղ իրեն կը պարտադրուէր գիրքին սահմանափակ միջուկը։ Ա. Սահակեան այս երեւոյթին ցաւով ու իր անձնական փորձառութեամբ թելադրեց որ դպրոցներու պատասխանատուներ նկատի ունենան այս կարեւոր պարագան, որքան ալ դասագուցականներ, կրթական կանոնագրութիւններ, եւ այլն, տեղ չէին ձգեր բանահիւսութեան նիւթին։

Դասախօսութենէն ետք հարցումներու լայն բաժինով մը չարունակուեցաւ երեկոյթին զբոյցի մասը։ Հետաքրքրական էր, ի միջի այլոց, լսել որպէս բանահաւաք Ա. Սահակեանի կատարած աշխատանքին ու յատկապէս երկրէն եկած պատիկներու, մամիկներու հետ ունեցած բազմաթիւ հանդիպումներուն մասին։

Ներկայ կրթական մշակներուն համար վստահաբար ուսանելի բաւական տուեալ ունէր «Մկնիկ»ի երեկոյթը։ Իսկ լսարանին մնացեալ հատուածը հաճելի անակընկալը վայելեց իր նիւթին լաւատեղեակ հայաստանցի անձնաւորութենէ մը ունենալով հայութեան հոգեւոր զօրութեան հաւատքին ու լաւատեսութեան ոչ յաճախադէպ վաստը։

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՄԻՋԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՀԱՄԱՏԵՂ ԱՂՕԹՔ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ «ԷԹՈՒԱԼ – ՇԱՆ ԶԷԼԻԶԷ»Ի 8–ՐԴ ԵՒ 16–ՐԴ ԹԱՂԱՄԱՍԵՐՈՒ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԿԱԹՈՂԻԿՔ, ՈՒՂՂԱՓԱՌ ԵՒ ԲՈՂՈՔԱԿԱՆ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 21, Մատթէոս, Մարկոս, Ղուկաս եւ Յովհաննէս Աւետարանիչներու տօնին առիթով, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի մէջ ժամը 10·45–ին տեղի ունեցաւ Միջեկեղեցական համատեղ աղօթք։ Ժամերգութեան կը նախագահէր Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց առաջնորդ Գիւտ Արք. Նազդաչեան իր կողքին ունենալով եկեղեցական հայրերը, մօտակայ երկու թաղամասերու քրիստոնեայ տանտրեօթը քոյր եկեղեցիներու հոգեւորական եւ աշխարհական ներկայացուցիչները։ Հակառակ նախօրօք տրուած թերթի ծանուցումներու եկեղեցւոյ մէջ զժբախտաբար կարելի էր հաշուել մասնակցողներու թիւը…։

Առաջնորդը բարի գալուստի խօսքին մէջ նախ ողջունեց ներկայ փոքր թիւով հաւատացեալները եւ մտահաւորաբար կաթողիկէ, ուղղափառ եւ բողոքական համայնքներու ներկայացուցիչները, որոնք հրաւիրուած էին հաւաքական աղօթքով հաստատելու եղբայրական սիրոյ եւ համագործակցութեան տրամադրութիւնը որ երկար տարիներ չարունակ գոյութիւն ունի 8–րդ եւ 16–րդ թաղամասերու քրիստոնեայ եկեղեցիներու միջեւ։

Գիւտ Արք. իր խօսքի ընթացքին կաթեւորութեամբ չեշտեց թէ հայրենի պետութիւնն ու էջմիածինը փառաւոր չուքով կը պատրաստուին նշելու Քրիստոնեայ Հայաստանի 1700–ամեակը, 2001–ին։ Աւետարանի լոյսը վերանորոգութեան առիթ ըլլայ իւրաքանչիւրիս, որպէս քալ հովիւ եւ մշակ առանց ամօթոյ հետեւելու Քրիստոսի այն պատգամին, թէ «Գացէք ու բոլոր ժողովուրդները ինծի աշակերտ դարձուցէք»։ Կոչուած ենք բոլորս Աւետարանի քարոզութեամբ սրբազան այս առաքելութեան, եկէք նոյն ոգիով ձեռք ձեռքի զօրացնենք մեր եղբայրութիւնը, միասնաբար տարածելու համար հաւատքի չունչը մեր օրերուն։

Տեղին է յիշել եկեղեցւոյ մուտքին իւրաքանչիւրի տրամադրութեան տակ դրուած էր էքիւմենիկ արարողութեան Փըրանսերէն թարգմանութիւնը, առաւելագոյն չափով ապահովելու համար օտար հիւրերու մասնակցութիւնը։

Տէրունական աղօթքով սկսաւ արարողակարգը, որուն յաջորդեց «Տէր ողորմեա…» սաղմոս, «Առաւօտ լուսոյ արեգակն արդար» Ներսէս Շնորհալի Հայրապետի երգը, ընթերցում ուղղափառ հաւատքի դաւանութեան եւ աղօթքներ։ Եղան ընդմիջումի պահեր, ուր իւրաքանչիւր հիւր եկեղեցական եւ կամ աշխարհական առիթ ունեցաւ Փրանսերէն լեզուով որոշեալ հատուած մը կարդալու հին կամ նոր կտակարանէ, աւարտին փոխանցելով իր պատկանած եկեղեցւոյ բարի մաղթանքները։

Միջեկեղեցական համատեղ աղօթքի վերջաւորութեան, ներկաները հրաւիրուեցան Նուրհան Փրէնկեան սրահը պատրաստուած հիւրասիրութեան, որ պատրաստուած էր Մայր Տաճարի Տիկնանց յանձնախումբի կողմէ։

Հաճելի եւ մտերմիկ պահերը չարունակուեցան, մինչեւ ընդունելութեան աւարտը, որտեղ հիւրերը մեկնեցան տրահէն յաջորդ տարի կրկին անգամ Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի մէջ գիրար ողջունելու յոյսով։

ԱԽԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՊԱԼՐԳԵԱՆ

Ազնաւուր եւ մեհեաներ

Հեռատեսիլ, ձայնասփիւռ թէ գրաւոր մամուլ կը շարունակեն արձագանգել Ազնաւուրի նոր համերգին եւ հարցազրոյցներ ընել իրեն հետ։ Պարզ է, որ անկարելիութեան մէջ ենք անդրադառնալու բոլորին։ Ցիշենք որ չահեկան հարցազրոյց մըն ալ հրատարակած էր Վէ–Էս–Տէ չաբաթաթերթը (Հոկտեմբեր 26 – Նոյեմբեր 1) թիւին մէջ, ուր խորագրուած էր՝ «76 տարեկանին՝ Ֆրանսական երգին կոթողը» որակելու համար Ազնաւուրը։ Հոն Ազնաւուր կը խօսի կրկին Հայոց ցեղասպանութեան մասին, ու կ'ըսէ ի մէջ այլոց. – «Մեր ժողովուրդին կրած ցեղասպանութենէն ետք, երբ Ֆրանսան մեզ ընդունեցաւ, կը խորհիմ որ կարելի չէ խանդավառ չըլլալ։ Ամօթալի պիտի ըլլար։ Արդարեւ, Հայերը իրաւունքն ունին իրենց պատմութեան, իրաւունքն ունին տեսնելու որ ան վերջնապէս արձանագրուի յիշողութեան մէջ։ Եւ որովհետեւ, մինչ այ պատահիր, համաձայն չեմ կառավարութիւններուն հետ»։ Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի եւ անկէ դուրս ապրելուն, կը բացատրէ.– «Կը սիրեմ երկիրս իր թերիներով եւ առաւելութիւններով։ Կը գտնեմ որ աշխարհի դեղեցկագոյն երկիրներէն մէկն է եւ իրականին մէջ, այլ տեղերէ աւելի լաւ կարելի է ապրիլ։ Ֆրանսայէն հեռացայ տուրքերու հետ կապ չունեցող հարցերու պատճառաւ, հակառակ չէուկներուն։ Չեմ դժգոհիր տուրք վճարելէ, բայց, չեմ հանդուրժեր անարդարութեան։ Չեմ ընդունիր որ ամբողջ կեանքիս աշխատանքը տուրքի ենթարկուի, երբ զաւակներուս կ'ինչայ։ Համաձայն չեմ որ ստիպեն մարդոց որ բնակարան մը ծախեն ժառանգական տուրք վճարելու համար։ Չեմ ուզեր տեսնել որ մեր հարստութիւնը, այսինքն արուեստի գործերը Ամերիկա ծախուին։ Դէմ եմ որ արուեստի վաճառորդները այդքան տուրքի ենթարկուին, երբ գինավաճառները՝ չեն ենթարկուիր։ Ակէ դուրս, երջանիկ ենք մեր երկրին մէջ»։

Վերջաւորութեան, լրագրողը Մ. Ա. Փանոսեան հարց կուտայ թէ ի՞նչ է ներկայի իր երազը, ու Ազնաւուր կը պատասխանէ.– «Զաւակներուս եւ թոռներուս երջանկութիւնը։ Մեր մօտ ընտանիքը կարեւոր ըմբռնում մըն է։ Տարօրինակ պիտի ըլլար, որ դեռ արհեստի վերաբերող երազներ ունենայի, չէ՞ք կարծեր։ Շատ պիտի ըլլար»։

Նոյ. 1–ի իրիկունն ալ, «Փրանսա – 2» հեռատեսիլի կայանը, ժամը 20–ի իր հըբատուութեան առեն լայն տեղ տուաւ Շ. Ազնաւուրի համերգին, նաեւ հարց – պատասխանի բաժինով մը։

ԱԹՈՄ ԵՂՈՅԵԱՆ ՀԱՅԿ. ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻԻԹՈՎ ԺԱՄԱԿԷՆ ՄԸ ՊԻՏԻ ՊԱՏՐԱՍՏԷ

Շարժանկարի հանրածանօթ բեմադիր Աթոմ Եղոյեան որոշած է Հայկական Ցեղասպանութեան մասին ժապաւէն մը նկարահանել։ Ան յայտնած է թէ պիտի հրաւիրէ Շ. Ազնաւուրը՝ խաղալու գըլխաւոր դերերէն մէկը։ Կ'ենթադրուի որ նկարահանումը յառաջիկայ գարնան կը սկսի Գանատա։

ՀԱՑԱՍՏԱՆ «ԱՔՏԱՄԱՐ»Ը ՇՈՒԿԱՑ ՀԱՆԵՑ

Այս խորագրին տակ Զէյնէպ Կիւրճանլը «Սթար»ի մէջ կը գրէ որ Հայաստան «Աքտամար» անունը քաղաքական նպատակներով կը չահագործէ, երբ այդ անունով քոնեակ մը կը հանէ հրապարակ։

«Ամերիկայի Ներկայացուցիչներու Տան մէջ հայկական բանաձեւէն կրցանք մեր օձիքը ազատել, բայց տակաւին չկրցանք մեր օձիքը ազատել այն խաղերէն, զորս պետական Հայաստանը կը սարքէ Թուրքիոյ դէմ։ Հայաստան Վանայ Լճի Աղթամար եկեղեցիին անունը տուած է հայկական քոնեակի մը, որ Երեւանի մէջ կ'արդիւնաբերուի Ֆրանսական ընկերութեան մը կողմէ եւ որ ամբողջ աշխարհի կը ծանօթացուի որպէս հայկական քոնեակ, որ ներկայիս վաճառքի հանուած է Մոնրէալի ու Թորոնթոյի մէջ։ Հայերը Թուրքիոյ տասը նահանգներուն վրայ աչք ունին, ուստի մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն Վանայ լճին, ուր հայկական եկեղեցի մը կայ։ Քոնեակին վրայ գրուած է որ այդ խմիչքը պատրաստուած է Արարատի դաշտին մէջ հաւաքուած խաղողներէն։ Այս կերպով կապ մը կը հաստատուի նաեւ Արարատին հետ։ Ուստի Հայերը, նոյնիսկ եթէ իրենց ուզած նահանգները չկարենան առնել, անոնց անուններն կը գործածեն ամբողջ աշխարհի վրայ։ Ի՞նչպէս ամբողջ աշխարհի պիտի բացատրէք թէ այդ քոնեակին վրայ յիշուած կզակին Թուրքիոյ կը պատկանի։ Ապագային Հայերը այս ձեռնարկները իրր փաստ պիտի գործածեն որպէսզի պնդեն թէ տասը նահանգները իրենց կը պատկանէին։ Թուրքիա որքան ալ դրամ ծախսէ, չի կրնար գլուխ ելլել նմանօրինակ քարոզչական արշաւներու հետ, կը գրէ յօդուածագիրը։

Արձագանգ հանդիսանալով հանդերձ Զէյնէպ Կիւրճանլըի վերի տողերուն, մենք ալ մեր կարգին պիտի ուզէինք յիշեցնել թէ Հայկական Քոնեակին վրայ գրուած անունը «Աքտամար» չէ, այլ «Ախթամար» է։ Այս կէտը նշանակութիւն մը ունի՞ արդեօք։

«Մարմարա»
Հոկտեմբեր 30

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐԱՒԵՏՔ

L'ultime chant de Troie*

Այս խորագիրը կը կրէ Սիմոն Աբգարեանի պատրաստած թատերգութիւնը հեռուստութեամբ Սենեքալի, Եւրիպիդէսի, Էսքիւլոսի եւ Պարոյր Սեւակի։ Ինք է նաեւ բեմադիրը։ Կիներու պարագրութեան հեղինակն է Գաթրին Շաուպ – Աբգարեան, այրերունը՝ Ժերար Մատիլեան։

18 դերասան – դերասանուհիներ կը մասնակցին, նաեւ քառմաթիւ երաժիշտներ (Ալեքսանդր Ցարութիւնեան, Թոմաս Խաչիկեան, երգ՝ Հելէն Շաուիք, Վիրժինի Քերովբեան, պար՝ Ժերար Մատելեան, երաժշտական խորհրդական՝ Արամ Քերովբեան)։

Սիմոն Աբգարեան կը բացատրէ թէ պատմութիւնն է մարդու մը, Տրովադային վերագարձին պատգամաբերն է։ Պատերազմէն կուգայ, կը պատմէ։ Կը յիշէ ինչ որ երբեք պիտի չկարենայ մոռնալ։ Հիմա, դիտէ որ անկարելին դոյութիւն ունի մարդոց տան մէջ։ Տրովադային պատերազմը զրքի մը մէջ չէ մնացած։ Տեղի ունեցած է, տեղի կ'ունենայ։ Անկասկած, տեղի պիտի ունենայ։ Խորքին մէջ, ինչ որ մարդը կը պատմէ՝ մեր պատմութիւնն է։

* **M. C. 93 Bobigny,**
du 15 novembre au 17 décembre,
du mercredi au samedi à 20h30;
dimanche 15h30.
Réservations : 01 41 60 72 72.
Tarif : 140 F (réduits: de 50 à 100 F).

ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԷՆ մէկը տեսնելն է, յըստակօրէն, որ այս ճնշումը պիտի բանի ամէնուրեք, յանուն մարդկային իրաւունքներու եւ ժողովրդավարութեան բարոյական սկզբունքներու, ի չահ որոշ մեծ արեւմտեան կառոյցներու, – կառոյցներ՝ որոնց դիմակներէն մէկը պետութիւններն են։ Կարելի է յանձնուիլ անոնց կամ պայքարիլ անոնց դէմ, ի չահ «միատարրութեան» գաղափարին, որ նոյնքան վըտանգաւոր է, որքան օգտակար։ Իմ անձնական կարծիքը այն է որ լուրջ սփիւռք մը կը դիմանայ եւ կը բարգաւաճի միայն երբ կ'արտադրէ «իմքիւպիւճ» մը, որ միատարրուած տեղայնութեան չգոյութեան ալ իմքգիմքը կը պահէ եւ արժեւորուած կը զգայ։ Սա չի նշանակեր որ միատարրութիւնը միշտ բացասական է կամ անբաղձալի, ոչ ալ կը նշանակէ որ բազմատարրութիւնը ինքնաբերաբար արժանիք մըն է եւ կամ որ ան տիրապետող ուժի կամ տարրի մը բացակայութիւնը կ'ենթադրէ։ Սակայն Սփիւռքի հիմնահարցը կը մնայ չարժուն, դիտակից, յարափոփոխ բայց որոշ չարունակականութիւն մը պահպանող կառոյցներու եւ ինքնութիւններու կերտումը։

(Շար· 2)

Պր· Նուպար Մանուկեան,
Տէր եւ Տիկին Թերար Մոնէ եւ զաւակները՝ Հայկօ եւ Թիւլիէթ,
Տէր եւ Տիկին Թագ Գրիգորեան եւ զաւակները՝ Յասմիկ եւ Արա,
Տէր եւ Տիկին Կարպիս Մանուկեան եւ զաւակները՝ Զարուհի եւ Գայեանէ
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ – մօր եւ աղգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Միհրասեան)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 4–ին։
Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Նոյ· 9, ժամը 14·30–ին Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Շաւիլի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ ըրկուած չընդունուիր կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ» – Մեր ցաւակցութիւնները Պր· Նուպար Մանուկեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն։

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՈՒՄԻ 25-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ԵՒ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՈՒԽՏԻ ՏՕՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 12
Հովանաւորութեամբ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԱՇԵԱՆԻ
Հայրապետական Պատուիրակ
Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Եպիսկոպոսական Հանդիսաւոր պատարագ։
Կը պատարագէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՋԱՓԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց
Պատարագ ժամը 10–ին։
Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան մատուռը պաշտօն եկեղեցւոյ հանդուցեալ բարերարներու եւ Մաղթանք ի կեանս եղող Բարերարներու եւ աստարոդներու Համար։
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Եկեղեցւոյ եւ Տարօն միաբանական երգչախումբը ղեկավար՝
ՍՏԵՓԱՆ ՍԱՐԿ· ԵՕՐԿԱՆՃԵԱՆ
Ժամը 13–ին Ժողովրդական Ճաշ Իսկի Փ·Ա·Ս·–ի սրահին մէջ։
Կը հրաւիրուին չընդանի հաւատացեալները ներկայ ըլլալ միասին աղօթելու մեր եկեղեցիի Բարօրութեան եւ Անսասանութեան Համար 1700–ամեակի ոճնակատարութեան սեմին։

ՀՐԱՒԷՐ

Հայաստանի մէջ
Քրիստոնէութիւնը
պետութեան կրօնք հռչակելու
1700–ամեակի առթիւ
Երեւանէն Ժամանած
ՌՈՒԶԱՆ ՑԱԿՈՐԵԱՆ
պիտի կատարէ իր յօրինած
ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՄԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 17,
ժամը 20·30–ին Իսի-լէ-Մուլինոյի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիին մէջ
28, avenue Bourgain —
55, avenue Victor Cresson
Հեռաձայն· – 01 - 47 – 36 – 02 – 50

Շաբաթ, Նոյեմբեր 18,
ժամը 20·30–ին Ալֆորվիլի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիին մէջ
8, rue du Groupe Manouchian
Հեռաձայն· - 01 – 48 – 93 – 99 – 88

Մուտքն նուէր։

A VOS TÉLÉPHONES !

PHONÉTHON
DU FONDS ARMÉNIEN DE FRANCE

L'argent recueilli servira à construire la Route Dorsale du Karabagh et des écoles à Gumri, en Arménie

DATES ET HEURES DU PHONETHON :

VENDREDI 10 NOVEMBRE, de 18 heures à 22 heures
SAMEDI 11 NOVEMBRE, de 10 heures à 22 heures
DIMANCHE 12 NOVEMBRE, de 10 heures à 14 heures

N° VERT: 0800 269 300

FONDS ARMENIEN DE FRANCE. BP 12 — 75660, Paris Cedex 14

Tél. : 01 43 68 29 29; Fax : 01 43 68 15 91; E-mail: fonds.hayastan-france@fnac.net

NB : les noms des donateurs et les montants seront diffusés lors du Téléthon mondial du Fonds Arménien le 23 novembre 2000 de 21 heures à 23 heures (retransmission de la chaîne arménienne C1 qui est reçue en Europe par les abonnés de TPS (canal 301), et en clair par les possesseurs d'une antenne satellite adéquate).

LE COMITE DE PARIS — ILE-DE-FRANCE DE L'UGAB

vous convie

le vendredi 10 novembre à 20 heures 30

à une conférence donnée par

ANNA LEYLOYAN
(doctorante en histoire de l'art et chargée de cours sur l'art arménien à l'INALCO)

consacrée aux

Khatchkars arméniens

(MONUMENTS COMMEMORATIFS ET AUTHENTIQUES PIERRES TOMBALES)

Centre Culturel «Alex Manoogian»
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS (métro Courcelles)
Renseignement: **01 42 27 12 26 / 01 45 20 03 18**

Participation aux frais : 30 F

Centre Culturel SAINT MESROB

Jeudi 16 novembre à 20h45

Soirée Albert ANDONIAN

L'auteur d'**Histoire d'un Akhpar** vient de publier deux livres :
— **A CHACUN SON DESTIN et regard sur la Russie d'aujourd'hui;**
— **CONFESSION D'UN POETE** (traduction de poètes arméniens et poèmes personnels de l'auteur)
L'auteur présentera son œuvre, la dédicacera et déclamera des poèmes,
au Centre Culturel Saint-Mesrob, 10 bis, rue Thouin, Paris 5ème

Entrée libre — Cocktail
Métro : Cardinal Lemoine, Monge.

LE CENTRE CULTUREL ET LA CHORALE
SAHAK-MESROP
organisent une

NUITEE ARMENIENNE

Samedi 25 novembre de 22 heures à l'aube
"Salle Polyvalente des Caillols" - Avenue Bouyala d'Arnaud, Marseille 12e
Animée par
ALEXANDRE & ARSENE et D.J. "NICOLAS"
Réservation et vente de billets :
Centre Culturel Sahak-Mesrop - 339, avenue du Prado, 13008 Marseille
☎ **04 91 77 84 70** Tenue correcte de rigueur — P.A.F. : 100 F

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REUNION INTERSECTIONS MARSEILLE
Samedi 18 novembre à 15h
à la M.A.J.C.
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
— Ordre du jour important —
La présence de tous les membres est indispensable.

***

REUNION INTERSECTIONS CENTRE-FRANCE
Dimanche 19 novembre à 14h30
à la M.C.A.
68, rue Marcel Cerdan —
69100 Villeurbanne
— Ordre du jour important —
La présence de tous les membres est indispensable.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 10
VENDREDI
10 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·033 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.033

ՖԵՐԱԿՈՅՏԻ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ

Ֆերակոյտին քուէարկութենէն եաք (նոյեմբեր 8) հակազդեցութիւնները բազմաթիւ էին, մանաւանդ թրքական կողմը: Ֆրանսայի մէջ ձայնասփիւռ, հեռատեսիլ իր գլուխը մամուլ լայնօրէն արձագանգեցին: Ամբողջ օրը Ֆրանս-Ինֆօ լուրը կրկնեց քանի մը տասնեակ անգամներ, անդրադառնալով նաեւ մանրամասնութիւններու, ինչպէս ժ.-Գ. Կօտէնի ելոյթին եւ կարճ հարցազրոյց մըն ալ տուաւ տեղ, լուրեր հաղորդեց նաեւ Պէյրութէն (Ուրճ-Համմուտ) եւայլն: Այսօր, կը հրատարակենք ժ.-Փ. Պրէմի եւ ժիլպէր Շպարուի անմիջական հակազդեցութիւնները:

Առանձին կը հրատարակենք նաեւ կարգ մը ծերակուտականներու ելոյթները նախ ընթացքին, որպէս նիւթ պատմութեան համար:

RECONNAISSANCE DU GENOCIDE ARMENIEN PAR LE SENAT

Enfin!

Le Sénat vient de reconnaître le génocide arménien de 1915 dans les termes utilisés par l'Assemblée nationale en mai 1998. J'ai été à l'origine de la proposition de loi acceptée unanimement par les députés et, au cours de ces deux années et demie d'attente, j'ai à plusieurs reprises insisté auprès des sénateurs pour que ce texte soit inscrit à l'ordre du jour de leur assemblée.

Je rends particulièrement hommage aux sénateurs socialistes et communistes qui, chaque fois que cela a été possible, ont fait force auprès du président du Sénat pour examiner ce texte. Ils se sont longtemps heurtés au mur des sénateurs de droite dont quelques-uns d'entre eux, jusqu'au dernier moment, ont utilisé tous les artifices de procédure pour repousser cette inscription. Deux d'entre eux ont même déposé une motion d'irrecevabilité hier soir.

Mais aujourd'hui, je ne retiendrai que l'essentiel de l'information : la France reconnaît publiquement le génocide arménien de 1915 à travers les deux assemblées de son Parlement. C'est une grande victoire sur le mensonge.

Nous savons tous que tout au long de ce siècle les responsables de ce génocide puis leurs héritiers ont tout essayé pour faire disparaître la vérité. C'est une grande victoire sur la real politik. Depuis deux ans et demi, stratèges et tacticiens ont tenté de nous expliquer que les intérêts économiques étaient les seuls dignes d'attention. C'est une grande victoire sur la morale: la vérité l'a emporté sur les intérêts marchands.

Maintenant, comme le veulent les règles du Parlement français, le texte retournera à l'Assemblée nationale qui confirmera son premier vote. Il est évident que je ferai tout ce qui est en mon pouvoir pour que nous allions vite.

JEAN-PAUL BRET
député, président du groupe d'amitié France-Arménie à l'Assemblée nationale

8 novembre

Après plus de deux ans de persévérance et suite à l'adoption à l'unanimité par l'Assemblée Nationale, de la proposition de loi relative à la reconnaissance officielle du génocide arménien de 1915, le Sénat vient, à son tour, de l'adopter.

Grâce à la détermination de l'ensemble des sénateurs et sénatrices de gauche, cette reconnaissance juste et fondamentale a abouti.L'unanimité aurait dû être obtenue. Malheureusement, jusqu'aux derniers moments, certains sénateurs de droite ont usé d'artifices réglementaires pour la retarder. Leur tentative a échoué.

C'est le combat en faveur de la vérité, du devoir de Justice et de Mémoire qui a gagné.

Au travers de ce vote, c'est enfin une sépulture qui est donnée aux victimes de cette barbarie. Le travail de deuil peut commencer. Un espoir est né. Je me félicite qu'il vienne de la France, la patrie des Droits de l'Homme.

GILBERT CHABROUX
Sénateur du Rhône

⁂

MEDIA

«LE MONDE»

(9 Novembre)

LE SENAT A VOTE LA PROPOSITION DE LOI RECONNAISSANT LE GENOCIDE ARMENIEN

Օրաթերթը լայնօրէն կ'արձագանգէր Ծերակոյտի քուէարկութեան, տալով քուէներու մանրամասնութիւնները: 164 թեր քուէները հեռեւեալ պատկերը կը պարզեն· – 71 ընկերվարական, 17 համայնավար, 24 հանրապետական եւ անկախ, 20 ԷՌ–ՓԷ–ԷՌ, 19 կեդրոնական Միութիւն, 13 եւրոպական դեմոկրատ եւ ընկերային համախմբում: 40 դէմ քուէարկողներու պարզած պատկերն է· – 5 ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ, 25 կեդրոնական Միութիւն, 9 անկախ հանրապետական եւ մէկ չարձանագրուած: Չեռնպահ մնացած են երեք անկախ հանրապետական եւ մէկ կեդրոնէն, 113 ծերակուտական չեն մասնակցած քուէարկութեան, ասոնք են 74 ԷՌ–ՓԷ–ԷՌ, 6 ընկերվարական, 7 կեդրոն, 10 անկախ հանրապետական եւ 6 չարձանագրուած: Թերթը մանրամասնօրէն կ'անդրադառնայ նիստին, կը ճշդէ որ. – «Ծերակոյտին քուէարկած բնագիրը իրաւականօրէն նոյնը չէ Ազգային Ժողովի քուէարկածին հետ, նոյնիսկ եթէ նոյնն է խորհին մէջ», *ուրեմն վերջնական չի նկատուիր, պէտք է փոխանցուի Ազգային Ժողովին:* «Լը Մոնտ» *կ'արձագանգէ նաեւ թրքական ԱՆԱՓ (Մայր Հայրենիք) կուսակցութեան փոխ-նախագահ Պ. Աքարճալըի հակազդեցութեան: Ան դատապարտած է «Հանրապետութեան նախագահին եւ վարչապետին վատութիւնը»· ան դեռ ըսած է.* – «Ամօթ է Ֆրանսայի Ծերակոյտին համոզում մարքել իր ազգային խիղճը Թուրքիան օգտագործելով որպէս լուացքի օճառ Ֆրանսայի գործած ոճիրներուն համար, ըլլայ Հնդկաչին, Ալճերիկ թէ այլուր»: «Լը Մոնտ» *պատմական հակիրճ տեղեկութիւններ ալ կու տար:*

⁂

Նոյ· 8–ի իրիկունը, հեռատեսիլի «Ֆրանս 2» կայանն ալ լայն արձագանգ տուաւ, արխիւային նկարներու սիրոյմով: Նոյ· 9–ի առաւօտը, ժամը 6·30–ի չուրջ եւրոպա Մէկ ձայնասփիւռի կայանը պատասխանեցու համար իր մէկ ունկնդրին հարցումին Հայոց ցեղասպանութեան մասին, հարցապնդեց Տոքթ· Իվ Թերնոնը, որ քանի մը վայրկեանի մէջ, կրցաւ պարզել Թրքական բնաջնջման քաղաքականութիւնը դէմ 1896–էն:

⁂

«LE FIGARO»

(9 Novembre)

IL EST EXCLU QUE LE GOUVERNEMENT INSCRIVE CE TEXTE A L'ORDRE DU JOUR

Թերթը կը հաղորդէ որ Ֆրանսա դժգոհ է Ծերակոյտի քուէարկութենէն: Ոչ Հանրապետութեան նախագահը, կը գրէ, ոչ ալ կառավարութիւնը, որոնք կ'ուզեն լաւ յարաբերութիւններ պահել «Եւրոպայի այս կարեւոր ընկերակիցին հետ» դնահատած են կատարուածը: Ֆրանսական իշխանութիւնները զեկոյց մը հրապարակած են ուր կ'ըսուի. – «Ֆրանսա կը փափաքի պահպանել եւ զարգացնել սերտ գործակցութեան յարաբերութիւնները Թուրքիոյ հետ, բոլոր մարզերու մէջ: Այս ճուէարկութիւնը որ արդիւնքն է խորհրդարանական իշխանութեան նախաձեռնութեան եւ կ'իյնայ անոր պատասխանատուութեան տակ, այսօրուն Թուրքիոյ գնահատումին չի վերաբերիր»: *Թերթը, ապա, կը գրէ Անգարա կը դատապարտէ այս թերի նախաձեռնութիւնը եւ մանրամասնութիւնները կու տայ, հաղուագէպօրէն օգտագործուած՝ «անմիջական քննարկում» ձեւակերպութեան մասին:*

⁂

«LIBERATION»

(9 Novembre)

LE GOUVERNEMENT A MINIMISE EN PORTEE DE VOTE POUR NE PAS FACHER LA TURQUIE

Թերթը, յօդուածին հետ, հրատարակած է Անթիլիասի Հայկական ցեղասպանութեան յուշարձանին նկարը: Գրութեան մէջ, կը նկարագրուի Ծերակոյտի քուէարկութեան նիստը: Թղթակիցը հակիրճ պատմական մըն ալ կ'ընէ յաջորդական դէպքերուն, ձգձգումներուն, դիտել տալու համար որ թաղապետական մերձաւոր ընտրութիւնները իրենց դերը խաղացած են: Թերթը կ'արձագանգէ նաեւ թրքական հակազդեցութեանց, նաեւ թրքահայութեան: Ազգային Մեծ Ժողովի «բազմակուսակցական երկխօսութիւն», խմբակը եւ երեսփոխանները հաղորդակցութեամբ մը կը դատապարտեն «Թուրքիոյ դէմ միջազգային դաւ մը»: Ֆրանսայի Անգարայի դեսպանն ալ Արտաքին նախարարութիւն կանչուած էր: Նախարարութիւնը զեկոյցով մը կը դատապարտէ «այս ցաւալի եւ բացարձակապէս սխալ նախաձեռնութիւնը» եւ կը չեշտէ որ «այս որոշումը ցաւալի կերպով կը խեղաթիւրէ պատմական իրականութիւնները եւ կը գրպարտէ ամբողջ ազգ մը անհիմն վերագրումներով»: Թուրքիա կը յուսայ որ Ազգ· Ժողովը պիտի դարմանէ Ծերակոյտին գործած սխալը: Ցիշելէ եաք 1915–ի դէպքերը, թերթը կ'արձագանգէ Պոլսոյ հայ զաղութի հակազդեցութեան: Հրանդ Տինք (Ակօսի խմբագիր) դատապարտած է Ծերակոյտին նախաձեռնութիւնը եւ ըսած Լիպերասիոնի որ «այդ հարցը պէտք է ազատօրէն ծեծուի Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ, հո՛ս իսկ, ա՛յս չորսնը եւ ոչ այլուր»: Գրութեան վերջաւորութեան, յօդուածագիրը կ'աւելցնէ, որ Թուրքիոյ 60 հազար Հայերու մեծ մասը Պոլիս կ'ապրի եւ միշտ իշխանութեան նպաստաւոր դիրք կը բռնէ, բայց, անպաշտօն չորսնակներու մէջ կարգ մը Հայեր կ'ընդունին 1915–ի ցեղասպանութեան իրականութիւնը:

⁂

«LE PARISIEN»

(9 Novembre)

A PARIS, LES SENATEURS IRRITENT LA TURQUIE

Գրութեան կ'ընկերանայ Ժ.-Գ. Կօտէնի նկարը: Հոս ալ կը յիշուին յաջորդական դէպքերը 1998–ին, Ազգ· Ժողովին քուէարկած օրէնքի առաջարկէն ի վեր, Ժոսփէնի կառավարութեան ընդդիմութիւնը: Տարօրինակ զուգադիպութիւն մը կը տեսնուի այն իրողութեան մէջ, որ Ծերակոյտի քուէարկութիւնը եղած է այն օրը, երբ Պրիւսէլի Ցանձնախումբը կը հրապարակէր ծրագիրը մը Թուրքիոյ անդամակցութեան վերաբերեալ, ուր կ'ըսուէր թէ Թուրքիոյ իշխանութիւնները տակաւին չեն լրացներ բանակցութեանց ձեռնարկելու պայմանները: Թերթը ունի նաեւ յաւելուած մը՝ «Օ տը Սէն», որ կը կրէ «La joie des Arméniens d'Issy» խորագիրը: Յօդուածին կցուած է նկարը տեղւոյն հայ մշակոյթի տան: Արձագանգներ ալ կան տեղացի Հայերէ:

⁂

«L'HUMANITE»

(9 Novembre)

LA PROPOSITION DE LOI VA ETRE TRANSMISE A L'ASSEMBLEE

Թերթը կարճ արձագանգ մը կու տայ, կառափնատի նկարով մը:

⁂

«FRANCE-SOIR»

(9 Novembre)

LE SENAT CHOQUE LA TURQUIE

Գրութեան սկիզբը, յօդուածագիրը զգաւել կու տայ որ անգամ մը եւս Թուրքիոյ ճամբուն վրայ կը ցցուի իր անցեալը, ապա կ'անդրադառնայ Թուրքեւ-Ֆրանսական յարաբերութեանց վատթարացման: Թուրքիոյ Ազգ· Ժողովի Արտաքին յանձնախումբի նախագահը՝ Քամրան Ինան, յայտարարելէ եաք թէ ծանր հարուած մըն է Ֆրանսայի հետ յարաբերութիւններու գետնին վրայ, աւելցուցած է որ «Հաշուեցոյցը Հայաստանը պիտի վճարէ»:

⁂

«LA CROIX»

(9 Novembre)

MEMOIRE ARMENIENNE

Այս խորագրին տակ, կը նկարագրուի

(Շար·ը Դ· Էջ)

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ԱԶԲԵՋԱՆԻ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպայի Խորհուրդին խորհրդարանական վեհաժողովը Նոյեմբեր 8–ի նիստին ընդունած է Հայաստանի ու Ազրբեջանի անդամակցութիւնը: Վէճերը երկար տեւած են որովհետեւ մեծ դժգոհութեան պատճառ եղած են Ազրբեջանի երեսփոխանական ընտրութեան ընթացքին կատարուած ապօրինութիւնները, սակայն, ի վերջոյ որոշուած է երկու երկիրները միաժամանակ ընդունիլ, անոնց միջեւ համամարտութիւնը ա՛լ աւելի չչեչտելու մտահոգութեամբ:

դունին 1915–ի ցեղասպանութեան իրականութիւնը:

⁂

ՍԱՀԱՐԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ՕՐԱՆ, ԲԱՅՑ...

Տասը հազար տարի առաջ, լիբիական անապատի հարաւ–արեւմտեան լեռնակոյտերուն մէջեւ, մարդ արարածը հողը կը մշակէր, անասուններ կը բուծանէր: Այդ տարածութիւններուն բուսականութեամբ ծածկուած էին: Դժուա՞ր է հաւատալ: Անտովոր վկայութիւն մը կը բերեն այն ժայռանկարները որոնք յայտնաբերուեցան սահարական հնաբանութեան ռահվիրաներէն Ֆապրիցիօ Մորիի կողմէ: Ան իր տարած աշխատանքին մասին վերջերս հատոր մը հրատարակեց, «Հին Սահարայի մեծ քաղաքակրթութիւնները» խորագիրով:

Ճորճօ Իէրանօ այս պարագային մասին յօդուած մը ստորագրած է, նկարին այլազան ծալքերը ներկայացնելով: Ան կը դրէ թէ առենին Սահարայի տարածքին կը ապրէին ընձուղտներ եւ առիւծներ, ռնգեղջիւրներ եւ կոկորդիլոսներ: Լիբիոյ մէջ Թաուրարդ Ադագուսի եւ Ամսաքի ժայռոտ լեռնակոյտերուն միջեւ, ուր այժմ գոյութիւն ունի միայն արեւէն խանձուած հող մը, կար բուսական տարածութիւն մը, ուր վայրի անասուններ ալ կային: Պէտք է երեւակայութեան դարկ տալ որպէսզի կարելի ըլլայ պատկերացնել կորսուած այդ եղեմը, ներկայի ժայռի խոռոչներուն եւ աւազակոյտերուն միջեւ պատկերացնելու գետերը որոնց ջուրերէն իրենց ծարաւը կը յագեցընէին հեռաւոր ծնդերն ու փղերը: Եւ թերեւս երեւակայութիւնը աշխուժացնելու աւելի մեծ ճիգ մը պէտք է թափել, այժմու անապատային հորիզոններուն մէջ տեսնելու մեր քաղաքակրթութեան արմատները: Բայց եւ այնպէս, Ադագուսը եւ Ամսաքը կարեւոր եղած են՝ որքան Մէյնգեթքն ու Նեղոսի Հովիտը: Այնտեղ, տասը հազար տարի առաջ, մարդ էակը սկսած է կարգ մը փորձարկումներու ենթարկուիլ նոր մշակոյթ մը ստեղծելու համար: Հոն սկսած է հողը մշակել, անասնապահութիւն ընել, եւթած կաւէ գործիքներ շինել եւ, Եգիպտացիներէն դարեր առաջ, մեռելները զմռսել:

ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ

Կեդրոնական Սահարայի մէջ է որ կը պտնենք աստուածութեան քարանցատային առաջին պատկերումը. առաջին վկայութիւնները այն պահէն՝ երբ մարդը յանդգնեցաւ Աստուածը պատկերացնել իր նմանութեամբ եւ իր պատկերով: Երբ ձիգէի բուրգերը կը բարձրանային, Լիբիոյ այս բնակիչները արդէն իսկ մոռցուած էին. անոնց մշակոյթը արդէն վերջ գտած էր, խարտեաշ եւ անյայտահայեալ թշնամիէ մը պարտուելով, անապատէն, որ քիչ առ քիչ կուլ տուած էր բուսականութիւնը, Սահարան հասցնելով իր ներկայ վիճակին:

Սակայն անոնց ողիսականը քարէ մեծ «գիրք»ի մը վրայ արձանագրուած է: Սիկա ժայռանկարներու խումբ մըն է, որուն մէջ կը տողանցեն մարդեր, անասուններ եւ աստուածներ: Երկար պատում մը, որ հազարամեակներու ընթացքին թաքուն մնացած էր եւ որ լոյսի բերուեցաւ վերջին յիսուն տարիներու ընթացքին իրարու յաջորդող գործունէութիւններու միջոցով: Այս կորսուած աշխարհի առաջին յայտնաբերողը Մորիի արկածախնդրական ոգին պինք թատրերգ Ագադուս կը տանի, ուղտի վրայ նստած: Տեղւոյն Թուարէկները իրեն ցոյց կուտան այդ տարօրինակ պատկերները որոնց իմաստը չէին հասկնար: Անկէ ի վեր, նախուզական բազմաթիւ արշաւներ եւ ուսումնասիրութիւններու երկար տարիներ հարկ եղան քաղաքակրթութեան մը ծիրին մէջ անոնց տեղը ճշդորոշելու համար, քաղաքակրթութիւն մը, որ Ն. Ք. երեք հազար տարի առաջ, արդէն իսկ պատմութեան բեմէն անհետացած կր: Մորի իր գիրքին մէջ կը պատմէ յետսատարի տեւող գիտական այս ձեռնարկին մասին: Ասիկա բանասիրական հմուտ հատոր մըն է, պատկերներով լի: Ան վկան է այդ անձանօթ նախնիներուն հանդէպ սէրոյ մը, որոնց կենցաղը միայն հիմա կարելի է վերակազմել, բիւր տարակուսանքներու ընդմէջէն:

Մորի կը նշէ. «Իմ փնտռտուքներս սկսայ 1955–ին, առանձին: Ագագուսի լեռնակոյտը արդէն իսկ բազմաթիւ քաւասէրներու կողմէ ուսումնասիրուած էր, բայց ասոնցմէ ոչ մէկը մտածած էր որ ան կրնայ նոյնիսկ կարեւոր բան մը պահած ըլլալ: Ես Թուարէկներուն վստահեցայ: Ծերերը կը յիշէին թէ, շատ տարիներ առաջ, կարգ մը ժայռերու վրայ գրծագրութիւններու նմանող պատկերներ տեսած էին: Վերջապէս, Ագագուս դուրս ցցուեցաւ որպէս նախապատմական շրջանի աշխարհի ամենէն հարուստ կայքերէն մէկը»: Սահարայի պատկերները մարդկային պատմութեան կարեւորագոյն հանգրուաններէն մէկուն մասին կը վկայեն, այսպէս կոչուած նորաքարային յեղափոխութեան, երբ երկրագործութիւնը եւ անասնարուծութիւնը կը ծնին ու կաւէ ամաններ կը կերտուին: Տնտեսական եւ մշակութային այս յեղափոխութիւնը ընդհանրապէս Միջին – Արեւելքին վերագրուած է: Նորաքարային յեղափոխութեան առաջին կազմաւորումը յաճախ Եփրատ կիսալուսնի տարածքը նկատի առնուած է, որպէս մարդկային քաղաքակրթութեան օրրանը: Բայց Մորիի եւ ուրիշներու կատարած փնտռտուքները աւելի լարդ չրջանակ մը քօղազերծեցին, այն է թէ նորաքարային յեղափոխութիւնը բազմակեդրոն երեւոյթ մըն է, որ ծագած է Ամերիկաներէն մինչեւ Ասիա: Եւ այլազան կեդրոններու մէջ, Սահարան հիմնական դեր ունեցած է:

Որոշ պարագաներու Սահարան կը թուի միւսներէն առաջ գալ: Օրինակ. Թաուրարդ Ադագուսի մէջ հնախոյզները կաւէ իրեր գտան որոնք Ն. Ք. 7000 թուականին կը պատկանին: Միջին – Արեւելքի ամէնէն հին կաւէ իրերը, Սուրիոյ մէջ յայտնաբերուած, փոխարէնը Ն. Ք. 6000 թուականին կը վերագրուին: Նոյնն է պարագան անասնարուծութեան, խաչնարածութեան հնագոյն վկայութիւնները Թուրքիոյ եւ Պաղեստինի մէջ գտնուեցան, Ն. Ք. 7000 թուականին վերաբերող: Բայց արջառներու գծով, անոնց առաջին հետքերը մեր ուշադրութիւնը դէպի Սահարա կ'ուղղեն եւ, ճշդրտօրէն, Եգիպտոսի ստորոտը: Կարելի չէ դէթ չմտածել Ագադուսի ժայռանկարներու մասին, ուր ընտանի անասուններու հետ նկարուած են նաեւ հովիւներ: Սակայն այս պատկերները որոշ կասկածներ կը յարուցանեն: Ինչո՞ւ հովիւները կը պատկերացնեն միայն արջառները եւ ոչ ոչխարները: Ինչո՞ւ ոչխարները չեն պատկերացուած: Ինչո՞ւ հովիւները կը պատկերացուին միայն արջառներու հետ

կերումները Ն. Ք. 5000 եւ 3500 թուականներուն կը վերագրուին: Ասոնք, ըստ Մորլիի, կը վկայեն նախապէս երկար ժամանակաշրջանի մը ընթացքին ի գործ դրուած անասնապահութեան մասին: Նաեւ անասունները յաճախ բծաւորուած են անոնց մէջ, բան մը որ կրնայ ապացուցանել թէ տարբեր տեսակներու միջեւ խառնածնութիւններ տեղի ունեցած են:

ԸՆԴՀԱՏՈՒԱԾ ԵՂԱՓԱԽՈՒԹԻՒՆ

Ագագուսի նկարները մարդկային եղափոխման մէկ ժամանակագրութիւնն են, քնութեան հետ ընտելացումի դանդաղ ընթացակարգի մը պատկերումը: Սկիզբը, Ն. Ք. 8000 կամ աւելի տարիներ առաջ, Սահարայի մարդիկը կը սահմանին զրեթէ միայն քարերը փորագրելով, այլապէս տեսակի անասուններ ներկայացնելով. ցուլեր, փիղեր, ընձուղտներ եւ անհետացած կենդանիներու այլ տեսակներ: Աւելի տեղի ունեցած է երբ տաքսին չորութիւնն էր չրջանին մէջ տիրողը, մինչեւ Ն. Ք. 10·000 տարի: Ցանգրած է խոնաւ ժամանակաշրջան մը, ուսական տարածութիւններու եւ արօտավայրերու ծնունդ տուող: Ապա, նկարներուն մէջ կ'երեւին հովուական տեսարանները, կաթնատուութեան պատկերները: Սակայն գազանները ժայռանկարներէն չեն անհետանար: Որսորդութիւնը կը չարունակուի ներկայացուիլ խաչնամածութեան կողքին. հովիւը իր այծին մօտ նստած, մինչ անդին որսորդը անդղիւր մը կը հետապնդէ: Ուղտը, սակայն, չատ աւելի ուշ պիտի հասնի, Ափրիկէն Ափրիկէ բերուելով:

Հնագոյն ժայռանկարներուն մէջ, մարդկային կերպարները զրեթէ բացակայ են: Բնութիւնը տակաւին տիրող է, ինչպէս, հազարամեակներ առաջ, Ալթամիրայի եւ Լասգոյի նախաքարային չըրջանի նկարներուն մէջ: Սակայն, Ն. Ք. մօտաւորապէս 7000 տարի, Ագագուսի եւ Ամազէի ժայռերը կը լեցուին մարդկային կերպարներով: Քարանցատային պատկերումը կը կիրարկուի նաեւ դերբնական էակներուն: Սահարայի մարդիկը ժայռին վրայ իրենց «սուրբ դիրքը» կը դրեն: Ոչ թէ քարանցատներու ներքը, ինչպէս տեղի ունեցած է Եւրոպայի մէջ այլ՝ ժայռոտ պատապարաններուն արտաքին պատերուն վրայ, լեռներու կողքին, որոնք սուրբ վայրեր կը դառնան, աստուածային պատկերներով հարստացած: Կանացի մեծ կերպար մը, աչ թեւին տակ հինգ տոհմքներով, թերեւս բեղմնաւորութեան աստուածուհի մըն է, Մեծն մայր բնութիւն մէկ տարբերակը: Կան նաեւ արական աստուածներ, թեւերը վեր բարձրացած կիներու կողմէ պաշտուած: Ասոնք, յունական Ողիմպիոսին նման, բազմամարդ պանթէոն մը կը ներկայացնեն: Մէկերը պէտք է բարդ ըլլային, թաղման արարողութիւններէն սկսեալ: Այսպէս, Ագագուսի մէջ գտնուեցաւ աչխարհի ամենահին մոմիան, մօտ երկուքուկէս տարու մանուկի մը, իր ընդերքէն պարպուած, չորցուած, եղնիկի մորթով փաթթուած, թուականը Ն. Ք. 3400:

Բայց նաեւ ժայռանկարներու աչխատանքը արուեստ է: Մորլի կ'ըսէ. «Առնենք պարի տեսարանը, Ագագուսի մէջ յայտնաբերուած: Առջի մէջ գոյութիւն ունի նկարչական թեթնիքին վրայ մեծ տիրապետում մը: Կերպարները այլագան ատիճանաչափերով նկարուած են, ինչպէս հեռակէտի դրութեան մէջ»: Իսկ Պոմպէյի նման, այստեղ ալ տարփային տեսարանները չեն պակսիր, մինչ զուարճութիւն կ'արտայայտեն այն երկու փորագրութիւնները, որոնք վարպետորէն փղեր կը պատկերեն: Մորլի այս նկարներուն մասին կը խօսի ինչպէս ուիչներ Ռոֆայէլլոյի: Ան մեզ կը հրաւիրէ վերագտնութեան բարդոյթ չունենալ նախապատմական մարդոց հանդէպ ու կ'աւելցնէ. «Մեզ իրենցմէ տարբերողը այն բիչ փորձառութիւնն է, որ մեզի թոյլ տուած է աւելի նուրբ թեթնիքներ զարգացընել: Մնացեալին համար, մեր եւ Քրօ – Մաձեռնի մարդուն միջեւ տարբերութիւն չկայ»:

Այսուհանդերձ, Սահարայի քաղաքակրթութեան պատմութիւնը կտրատուած պատմութիւն մըն է: Միջագետքի հովիտները յետոյ Բաբելոնը կառուցանեցին, Նեղոսի դիւղացիները բուրգեր բարգացուցին: Սահարայի բնակիչները թերեւս աւելի կանուխ ճամբայ ելան, բայց յետոյ իրենց ուղին կորսնցուցին: Անապատացա՞մբ՞նն է մեզքը: Մորլի համար, «Սահարան ատենին մարդկութեան մեծ թոհերն էր: Երբ կենսոլորտը խոնաւ էր, հասարակածային եւ միջերկրական ափի մշակումներ ներգրաւեց: Յետոյ, նոր ժամանակաշրջաններուն, ձգեց որ անոնք իր սահմանէն դուրս սպրդին»:

Այժմ Մորլի հանդատեան կոչուած է: Սակայն փնտռտուքները որոնց սկիզբը հանդիսացաւ, կը չարունակուին Մարիօ Լիվերանիի հսկողութեան տակ, որ մեծ համբաւ վայելող արեւելագէտ մըն է: Եթէ ժամանակ մը ի վեր Մորլի Լիբիա չի ճամբորդեր, սակայն իր թուարէկները դինք չեն մոռցած: Քիչ առեն առաջ երբ հիւանդացաւ, անոնք դրամ հաւաքեցին պալ դինք տեսնելու համար: Սակայն Մորլի մերթ ընդ մերթ կը խոստովանի. «Երբեմն կը զգամ այդ նկարները յայտնաբերելուս համար: Այսօր, հոն ուր ես ուղտերով կ'երթայի, զրօսաշրջիկները ճիփերով կը հասնին: Կարգ մը նկարներ արդէն իսկ վնասուած են: Թերեւս, Թատրարդ Ագագուսի կորսուած հին աչխարհին համար, մոռցուած մնալը լաւագոյն լուծումն էր»:

ՍԵՐՄՆԱՅԱՆ

(Քաղուած «Փանորամա»էն)

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՃԱՇ՝ Ի ՊԱՏԻՒ
ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ

Լոս – Անճելըսի «Եունիվըրսըլ Հիլթըն» պանդոկին մէջ, Հոկտեմբեր 20–ին, տեղի ունեցած է ճաշ մը, ի պատիւ Արամ Ա. Կաթողիկոսին: Ներկայ եղած են չուրջ 300 հրաւիրեալներ: Ողջոյնի խօսք արտասանած են Հիւրընկալ ընտանիքին կողմէ Արա Պետրոսեան, ընդունելութեան յանձնախումբին կողմէ Սիլվա Սայապալեան եւ յանուն Ազգային Վարչութեան Արսէն Դանիէլեան: Խօսք առնելով Արամ Ա. նչելէ ետք թէ Հայաստանի եւ Սփիւռքի մեր օճախները կը կարօտին վերականգնումի, չեչտած է անհրաժեչտութիւնը անդուլ ու բոլորանուէր աչխատանքին, ըսելով՝ «մենք խօսողներու պէտք չունինք, այլ պէտք ունինք գործող ու գործնապէս նուիրարերող անձերու»: Հիւրընկալ Տէր եւ Տիկին Ժան եւ Աստղիկ Պետրոսեան 100 հազար տոլար նուիրած են, իսկ ներկաներու նուիրատուութիւնները գոյացած է 140 հազար տոլար: Գումարը պիտի յատկացուի Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Դպրեվանքին եւ Թեմին Ազգային Առաջնորդարանի ծրագիրներուն: Հայրապետը «Կիլիկեան Իչխան»ի չքանչանով պարգեւատրած է Տէր եւ Տիկին Ժան Պետրոսեանը եւ Տէր եւ Տիկին Ռիչըրտ Գարոլանը:

***

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

«Հայաստան» հիմնադրամի կողմէ Նոյեմբեր 23–ին կազմակերպուած թելեթոնի աչխատանքներուն թափ տալու նպատակով Լոս – Անճելըս ժամանած է պատուիրակութիւն մը, որուն մաս կազմած են ԼՂՀ Խորհրդարանի նախագահ Օլէգ Եսայեան, Շիրակի մարզպետ Ֆելիքս Փիրումեան, Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահ Հրանտ Մաթեւոսեան եւ հիմնադրամի գործադիր տնօրէն Վահան Տէր – Ղեւոնդեան: Հոկտեմբեր 27–ին, Կլենտէյլի Իրանահայ Մխիթեան սրահին մէջ, տեղի ունեցած է մամուլի ասուլիս մը, որուն ընթացքին խօսք առնելով պատուիրակութեան անդամները չեչտած են հիւսիս – հարաւ ճանապարհի կարեւորութիւնը, անդրադարձած է Ազէմի գօտիի զարգացման աչխատանքներուն եւ Հայաստան – Սփիւռք կապերու անհրաժեչտութեան:

***

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՊԱՑԳԱՐԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՁԵՌՆԱՐԿ

Հոկտեմբեր 22–ին տեղի ունեցած է Հ.Ե.Դ. «Սարգսապատառ» մասնաճիւղին կողմէ կազմակերպուած ձեռնարկ մը, նուիրուած՝ յեղափոխական պայքարի 25–ամեակին: Ցայտագիրը վարած է Ստեփան Պօյաճեան: Բանախօսած է Ցուվիկ Սալխպա: Հ.Ե.Դ.–ի խօսքը փոխանցած է Մելքոն Մելքոնեան. ցուցադրուած են տեսերիզներ Համբիկ Սասունեանի, Լիպոնի հինդին եւ յեղափոխական պայքարին նուիրուած այլ երիտասարդներու մասին: Ցեղափոխական երգերով հանդէս եկած է Գառնիկ Սարգիսեան:

***

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ 85–ԱՄԵԱԿԸ

Կլենտէյլի Իրանահայ Մխիթեան սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 13–ին, նչուած է Վան – Վասպուրականի հերոսամարտին 85–ամեակը. հանդիսութիւնը վարած է Յակոբ Մկրտչեան: Լուսապատկերներու ցուցադրութեամբ բանախօսած է Հրանդ Մարզարեան: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են երգիչներ՝ Ցուվիկ Գրիգորեան, Սվետլանա Տօնապետեան եւ Կարպիս Տաքչեան: Ունկնդրուած է Կոմիտաս Արք. Պալեանի ողջոյնի խօսքը:

***

ՍԱՑԱՔ ՆՈՎԱՑԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՑՔ

Փասատինայի Հայ Կեդրոնին մէջ, Հոկտեմբեր 15–ին, տեղի ունեցած է Սայաթ Նովայի նուիրուած երեկոյթ մը: Բացումը կատարած է Մարի Թիւթելեան: Բանախօսած է Արմէն Տոնոյեան: Գեղարուեստական բաժինին հանդէս եկած է երգիչ Լեւոն Քաթըրճեան:

***

ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՖՐԷԶՆՕ

Լոս – Անճելըս իր այցելութեան աւարտին, Արամ Ա. Կաթողիկոս Հոկտեմբեր 21–ի ուշ կէսերին, յատուկ օդանաւով մեկնած է Ֆրէզնօ, նախագահելու համար 1700–ամեակի եւ տեղւոյն Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ 100–ամեակի հանդիսութիւններուն:

Հոկտեմբեր 22–ի առաւօտեան, պատարագի ընթացքին քարոզած է Արամ Ա. Կաթողիկոս: Ցաւարտ արարողութեանց, բացումը կատարուած է եկեղեցւոյ կողքին կառուցուած «Քանա Սեդրակեան» կիրակնօրեայ վարժարանի շէնքին: Խօսք առած են քաղաքական եւ դիւանագիտական դէմքեր, հուսկ՝ Արամ Ա. Հայրապետը: Նոյն օրը երեկոյեան տեղի ունեցած է պաշտօնական ճաշ մը, որուն ներկայ եղած են 1100 հոգի: Խօսք առնողներ դրուատած են Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան դերը Հայ Եկեղեցւոյ ու Հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ, ինչպէս նաեւ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ 100–ամեայ առաքելութիւնը Ֆրէզնոյի պատմական գաղութի կեանքին մէջ: Օրուան պատշաճ իր պատգամը տուած է Հայրապետը:

Հոկտեմբեր 23-ի առաւօտեան, Արամ Ա. պատարագութիւն մը տուած է Ֆրէզնոյի համալսարանին մէջ: Հայագիտութեան ամպիոնի վարիչ փրոֆ. Տիգրան Գուրյումճեան ներկայացուցած է Հայրապետը: Արամ Ա. խօսած է ներկայ մարդկութիւնը տագնապեցնող մտահոգիչ նիւթին՝ կենսոլորտի ապականման մասին, որուն պահպանման համար, քրիստոնէական հաչտեցողութեամբ լուծումներ առաջարկելով ու թելադրութիւններ ընելով:

ԼՐԱՏՈՒ

ՃԱՌԱՋԻ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Արեւը որ քիչ առաջ աչ կողմէն կը մըտնէր կառքէն ներս ան հետապնդած էր լերան եեւը՝ որուն գագաթին վրայ ոսկեզոյն ամպեր պիրալ կը հրմչակէին:

Երկու երիտասարդները մնացին պահ մը լուռ: Տանեակ մը երկվայրկեան միայն: Ցետոյ՝

– Իսկապէս գեղեցիկ բազուկներ ունիք, ըսաւ, փիէր, ու ձեռքը երկարեց դէպի աղջկան մերկ թեւերը:

Ան ժպտեցաւ, բայց եա հրեց զինքը պզուելու պատրաստ այրին մատերը, պոռալով,

– Հանգի՛ստ ձգեցէք զիս:

Փիէր չէր երեւակայած այս մերժումը: Չ՛ը որ Անին աչքերը պահ մը առաջ կը խոստանային չատ բաներ... նորէն լռութիւն մը տիրեց երկու երիտասարդներուն միջեւ: Բժիչկը երկրորդ ճիպ մը ըրաւ, յանդգնութիւն մը, մօտեցաւ աղջկան բերնին ու փորձեց համբուրել: Ան դէմքը անդին կողմը դարձուց ու գոչեց խաստրէն.

– Ո՛չ, ո՛չ, կը կարծէ՞ք ուրեմն որ բոլոր աղջիկները ալ այդպէս դիւրին են:

Փիէր չուարած էր: Չէր հասկնար, չէր սպասեր այս կացութեան: Ի վերջոյ արժանապատուութիւնը վիրաւորուած ըզգաց:

– Լա՛ւ, լա՛ւ ըսաւ, ու կառքը ճամբայ հանեց, մինչ աղջիկը կարելի եղածին չափ հեռացած էր իր քովէն. զրեթէ փակած էր կառքին դրան ու իրեն կ'ուղղէր նայուածք մը՝ որուն մէջ կային թէ՛ վախ, թէ՛ ծաղրանք:

Երբ մօտեցան Անի բնակարանին, աղջիկը խնդրեց որ քանի մը րոպեով մէկդի հեռու կանգ առնէ: Տղան վերստին հնազանդեցաւ:

Անի ինքը բացաւ կառքին դուռը, իջաւ: Ցետոյ ծռեցաւ դէպի ներս՝

– Շնորհակալ եմ որ առիթ մը տուիք ինծի ֆութպոլի լաւ մրցում մը դիտելու, ըսաւ:

Ձեռքը երկարեց տղուն ու աւելցուց:

– Կարծեմ որ այլեւս զիրար վերստին տեսնելու պատեհութիւնը պիտի չունենանք:

Փիէր չիջաւ կառքէն վար, սեղմեց մեղմօրէն Անի ձեռքը՝ որ տարօրինակ ատիճան պաղ էր ու պատասխանեց.

– Ե՛ս ալ այդպէս կը խորհիմ:

Ան հպարտ աղջիկ էր, հպարտ՝ մանաւանդ ինքզինքին հանդէպ, եւ թերեւս այդ եղաւ պատճառը որ կրցաւ զսպել իր տրտունքը: Իր չուրջիններուն ոչինչ նկատեցին իրիկուան ճաչին ժամանակ, բայց երբ մտաւ անկողին, զգաց թէ դժբախտ է եւ յոգնած ալ: Աւելի քան ժամ մը մնաց անքուն: Երբ կը գոցէր իր աչքերը, իր մտքի պաստառին վրայ գնդակներ ու ֆութպոլի գնդակներ կ'երթային: Տղաքը կը վազէին գնդակին ետեւէն. կ'իյնային վար, իրարու կը զարնուէին: Երբեմն ալ չկար գնդակ, կամ գնդակները կը վերածուէին գլուխներու եւ առանց մէկ հատ մը կը մնծնար, կը մնծնար ու կը նայէր Անի. փիէրի գլուխն էր, անոր աչքերն էին լուրջ եւ խորունկ, յանկարծ տղայ մը կու գար կիյ մը կու տար այդ գնդակին, փիէրի գլխուն, ու փիէր կ'անհետանար:

Ան քնացաւ վերջապէս: Տեսա՞ւ երազներ: Թերեւս: Բայց ոչինչ փորձեց յիչել հետեւեալ առաւօտուն: Առօրեայ կեանքը վերսկսաւ: Ան գնաց իր աչխատանքին:

***

Շուրջ վեց ամիսներ վերջ մահը ընդհատեց ժամանակի միօրինակ, եւ հանդարտ ընթացքը, որ սովորական էր Անի տան մէջ: Մեռաւ Անի հայրը:

Պէրնար Փրիկոն կ'աչխատէր իբրեւ հաչուակալ նպարեղէնի մեծ հաստատութեան մը մէջ, որ քանի մը ճիւղաւորումներ ունէր չրջանի քաղաքներուն ու ամանոցներուն մէջ: Փրիկոյի պաշտօնին մաս կը կազմէր գոնէ տարին երկու անգամ այցելել այդ մասնաճիւղերը, եւ ստուգել հաչիւներու կանոնաւորութիւնը:

Այդպիսի ճամբորդութեան մը ընթացքին էր որ Անի հայրը զոհ գնաց կառքի արկածի մը:

Ցուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ երեք օր վերջ: Հանդուցեալը մաս կը կազմէր քանի մը ընկերակցութիւններու, հին պաշտօնեայ մըն էր իր ծառայած հաստատութեան մէջ: Ունէր մեծ թիւով բարեկամներ, ծանօթներ եւ յուղարկաւորները զրեթէ ամբողջութեամբ լեցուցած էին Թաղին Սուրբ Պրիւնօ եկեղեցին:

(Շար. 4)

PUBLICATIONS REÇUES

THROUGH A DEWDROP

by LEONARDO ALISHAN

Բաց Նամակի մատենաչար թիւ 4

Open Letter,
1208A, East Lexington Drive,
Glendale, California 91206

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Վարդանեան,
Տէր եւ Տիկին Ժաք Գուսինեան,
ինչպէս նաեւ թոռներն ու ծոռները,

Ալբի Տիկին Նազօ Թեմին,
Տէր եւ Տիկին Կարապետ Իւիւրլեան եւ զաւակները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ–հօր, հանգին եւ աղգականին՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ՏԷՐ–ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ

(Ծնած Զանգեզուր)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 7–ին, 93 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երկուշաբթի, Նոյեմբեր 13, ժամը 14·30–ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս–Պետրոս եկեղեցին

4, rue Komitas, 94140 Alfortville

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը ժամը 15·30–ին, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը (184, rue Etienne-Dolet)

Ըստ ողբացեալին փափաքին, ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ: Փոխան ծաղիկի նուէրներ՝ Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանին:

Մահազդ հասցողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել:

22, rue des Lilas, 94140 Alfortville

«ԾԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Ժ. Գուսինեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն:

Monsieur & Madame Sarkisse Vartanian,
Monsieur & Madame Jacques Kousignian,
ses enfants,
ainsi que les petits-enfants et arrières petits-enfants;

Madame veuve Nazzo Termine,
Monsieur & Madame Garbis Ugurluyan et leurs enfants
ses cousins et cousines

ont la douleur de vous faire part du décès de

Monsieur
Ardachès DERNERCESSIAN
(Né à Tschanakkalé)

survenu le 7 novembre 2000, dans sa 93e année.

Priez pour lui.

La cérémonie religieuse sera célébrée le 13 novembre 2000, en l'église arménienne apostolique, 4, rue Komitas à Alfortville.

On se réunira à l'église à 14h30.

L'inhumation aura lieu à 15h30 au Cimetière d'Alfortville (184, rue Etienne-Dolet) dans le caveau de famille.

Selon les dernières volontés du défunt "ni fleur, ni couronne". Réservez vos offrandes pour l'Ecole Saint-Mesrop d'Alfortville.

22, rue des Lilas, 94140 Alfortville

LE COMITE DU 24 AVRIL
et L'ASSOCIATION NATIONALE
DES ANCIENS COMBATTANTS ET RESISTANTS ARMENIENS
vous convient à venir nombreux aux

CEREMONIES OFFICIELLES DU 11 NOVEMBRE

au Cimetière du Père La Chaise (Paris 20e)

14h30 : Entrée Porte Gambetta
Marche avec les portes drapeaux
Dépôt de gerbes sur le cénotaphe du Général Antranik.
15h15 : Avec M. Michel CHARZAT, Sénateur-Maire de Paris 20e et l'Ambassade d'Arménie
Dépôt de gerbes au Monument aux Morts arméniens.
Hymnes nationaux.

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՕԾՈՒՄԻ 25-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

ԵՒ

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՈՒԽՏԻ ՏՕՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 12

Հովանաւորութեամբ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԴԱՇԵԱՆԻ
Հայրապետական Պատուիրակ
Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց

Պատարագ ժամը 10–ին:

Ճաշարան պատարագի հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն եկեղեցւոյ հանգուցեալ բարերարներու եւ Մաղթանք ի կեանս եղող բարերարներու եւ աատարողներու համար:

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Եկեղեցւոյ եւ Տարօն միաբանական երգչախումբը ղեկավար՝
ՍՏԵՓԱՆ ՍԱՐԿ. ԵՕՐԿԱՆՃԵԱՆ

Ժամը 13–ին Ժողովրդական ճաշ Իսիի Փ.Ա.Մ.–ի սրահին մէջ:

Կը հրաւիրուին չքջանի հաւատացեալները ներկայ գլլալ միասին աղօթելու մեր եկեղեցիի Բարօրութեան եւ Անապահովութեան համար 1700–ամեակի ոճնակատարութեան սեմին:

Centre Culturel SAINT MESROB

Jeudi 16 novembre à 20h45

Soirée Albert ANDONIAN

L'auteur d'**Histoire d'un Akhpar** vient de publier deux livres :
— **A CHACUN SON DESTIN et regard sur la Russie d'aujourd'hui;**
— **CONFESSION D'UN POETE** (traduction de poètes arméniens et poèmes personnels de l'auteur)
L'auteur présentera son œuvre, la dédicacera et déclamera des poèmes,
au Centre Culturel Saint-Mesrob, 10 bis, rue Thouin, Paris 5ème

Entrée libre — Cocktail

Métro : Cardinal Lemoine, Monge.

INVITATION

A l'occasion du 1700e anniversaire de l'adoption, par l'Arménie, du christianisme comme religion d'état

Monologue d'Arménie sur Fond Musical

Interprété par
ROUZAN HAGOPIAN, d'Erevan

Vendredi 17 novembre à 20h30
Eglise Evangélique Arménienne
28, avenue Bourgain —
55, avenue Victor Cresson
Issy-les-Moulineaux

Samedi 18 novembre à 20h30
Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian
Alfortville

— Libre participation aux frais —

(Շար. Ա. էջէն)

կատարուածը, բայց, կը յիշուի որ անհրաժեշտ է որ քուէարկուած այս բնադիրը կրկին անցնի Ազգ. Ժողովէն, որպէսզի օրէնքի ուժ ունենայ:

*
**

*Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովի պատուիրակութիւնը որ Ծերակոյտի քուէարկութեան նախօրեակին Փարիզ եկած էր արդելք ըլլալու աշխատանք տանելու, Նոյ. 9–ի Թուրք մամուլին համաձայն «փոխանակ Ծերակոյտի նիստին ներկայ գտնուելու, ամբողջ գիշերը թրքական դեսպանատան շէնքը անցուցած է, դիտելով կալաթասրայ խումբին փութպոլի մրցումը»:

*
**

*Հայաստանի Ֆրանսայի դեսպանը՝ Է. Նալպանտեան յայտարարութեամբ մը կը շնորհաւորէ «Ֆրանսայի ժողովրդին եւ բոլոր Ֆրանսահայերին բարոյական այն մեծ յաղթանակի առթիւ, որ նրանք տարան յանուն մարդկային իրաւունքների և համամարդկային արժէքների մղած հետեւողական պայքարի հերքական փուլում ս./թ. Նոյեմբերի 8–ի վաղ առաւօտեան Սենաթի կողմից ճանաչելով 1915 թ. Հայոց ցեղասպանութիւնը»:

*
**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԸՐՄՊԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 8 / 9)

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ՈՂՋՈՒՆԷ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

Արտաքին Գործերու նախարարութեան բանբեր Արա Պապեան յայտարարութեամբ մը հանդէս եկած է, Ֆրանսայի Ծերակոյտին կողմէ Հայերու ցեղասպանութեան բանաձեւին ճանաչումին առթիւ. հոն կ'ըսուի թէ Հայաստանի նախարարութիւնը կ'ողջունէ Ծերակոյտին կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչումը: Այդ որոշումը կը նկատէ ոչ միայն պատմական ճշմարտութեան վերահաստատումը, այլ կ'ըսէ թէ արժեւորում տալով անցեալի իրողութիւններուն, ան կարելի կը դարձնէ անցեալի ժառանգ բոլոր բարդ հարցերուն յաղթահարումը, նպաստաւոր պայմաններ ստեղծելով չրջանին մէջ գործակցութեան հաստատումին:

*
**

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ՎԱՏԻԿԱՆ ՄԵԿՆԵՑԱՒ

Նոյեմբեր 8–ին Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը Ծովհ. Պօղոս Բ. Պապին հրաւէրով մեկնած է Վատիկան ուր յաջորդ օրը հանդիպում կ'ունենայ անոր հետ: Նոյեմբեր 10-ին Ս. Պետրոս Տաճարին մէջ էքիւմենիք արարողութիւն մը կը կատարուի որուն ընթացքին Պապը Գարեգին Բ.ի կը յանձնէ Գրիգոր Լուսաւորչի մասունքը: Նոյեմբեր 11–ին մասունքը կը տարուի Մայր Աթոռ եւ յետագային կը պահուի Երեւանի նոր կառուցուող Տաճարին մէջ: Գարեգին Բ.ի կ'ընկերանայ 17 բարձրաստիճան հոգեւորականներու պատուիրակութիւն մը:

*
**

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.Ի ԿՏԱԿԸ

Նոյեմբեր 7–ին Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդին նիստը աւարտելէ ետք, Գարեգին Բ.ի պլխաւորութեամբ անդամները այցելած են Երեւանի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին չինութեան վայրը: Այդ առթիւ յայտարարուած է որ երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսին մէկ կտակ – նուիրատուութիւնը յայտնաբերուած է որով իր անձնական մօտ 750 հազար տոլարը կ'ուզէ որ յատկացուի նոյն տաճարին չինութեան:

*
**

ՄԱՀԱՑՈՒ ԱՐԿԱԾ ԳԱՃԻ ԳՈՐԾԱՏԱՆ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 8–ի առաւօտուն Երեւանի գաճի գործատան մէջ պեթոնի խառ մը վրան բեռցուած ծանրութեան չդիմանալով փլած է բեռնատարի մը վրայ. տեղւոյն վրայ մահացած են վարորդն ու բանուոր մը:

*
**

ՊԱՅԹՈՒՄ ՀՕՄ–Ի ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 8–ին Հայ Օգնութեան Միութեան Երեւանի գրասենեակին մէջ պայթում մը տեղի ունեցած է, նիւթական լուրջ վնաս պատճառելով: Ռումբը նետած է երիտասարդ մը որ նախորդ օրը ներկայացած է որպէս աղատամարտիկ եւ պահանջներ ներկայացուցած: Երբ իրեն պատասխանած են թէ միութիւնը կ'օգնէ իր կարելիութեան սահմաններուն համաձայն, իսկ իր պահանջները կատարելապէս անհեռանկարուն կը վերաբերին, երիտասարդը սպառնացած ու մեկնած է: Ցաջորդ օրը վերադարձած է, գրասենեակի պաշտօնէութեան դէմ ատրճանակ ու ռումբը նետելով փախուստի դիմած:

Bientôt à Lyon
LE BALLET NATIONAL D'ARMENIE...

C.B.A.F. (section Araxe) —
M.C.A. Villeurbanne
☎ **04 78 26 28 71** (tlj sauf lundi)

LE CENTRE CULTUREL ET LA CHORALE
SAHAK-MESROP
organisent une

NUITEE ARMENIENNE

Samedi 25 novembre de 22 heures à l'aube
"Salle Polyvalente des Caillols" - Avenue Bouyala d'Arnaud, Marseille 12e
Animée par
ALEXANDRE & ARSENE et D.J. "NICOLAS"
Réservation et vente de billets :
Centre Culturel Sahak-Mesrop - 339, avenue du Prado, 13008 Marseille
☎ **04 91 77 84 70** Tenue correcte de rigueur — P.A.F. : 100 F

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11-12
SAMEDI - DIMANCHE
11-12 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·034 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.034

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նայեմբեր 9 / 10)

ԹԻՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՄՈՌՅՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆ

Թիւրքմէնիստանի Երեւանի դեսպանատան աշխատակիցներուն Ջանքով Աշխարհին չուրջ 250 քիլոմեթր արեւմուտք Սերտար կոչուած բնակավայրին մէջ յայտնաբերուած է մոռցուած հայկական գերեզմանատուն մը ուր պահպանուած են հայերէն արձանագրութիւններով քարմափ տապանաքարեր։ Դատելով այդ արձանագրութիւններէն, թաղումներ կատարուած են Ի· դարու սկիզբի տարիներուն։ Դեսպանատունը նախաձեռնած է քանի մը չաբաթօրեակներու միջոցով կարգի բերելու աւերուած գերեզմանատունը։

*
**

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՒ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Նոյեմբեր 9–ին Վրաստանի Ջաւախքի չրջանի Ախալքալաքի ռուսական ռազմակայանէն կը սկսէր 76 մխուոր ռազմական թէքնիք միջոցներու Գիւմրի փոխադրութիւնը։ Գործողութիւնը նախատեսուած է աւարտել Դեկտեմբեր 18–ին։

*
**

«ՄԽԻԹԱՐ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ» ԿՐԹԱՀԱՄԱԼԻՐԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Մխիթար Սեբաստացի» կրթահամալիրի ուսուցիչներու մխուեան 400 անդամները միասնական յայտարարութիւն մը հրապարակած են, դատապարտելու համար Ա· Բլէեանի նկատմամբ նախաքննական մարմնին ու դատարանին կողմէ «թոյլ տրուած անօրինականութիւնները»։ Հոն մանաւորապէս ըսուած է թէ նախաքննութեան ընթացքին «սարքուած գործը դատարանում փլուեց» եւ թէ «դատարանի անօրինական դատավճռին (օրինականը միայն արդարացման վճիռն է) կոկեկտիւը պատրաստ է արձագանգելու ծայրայեղ եւ անկանխատեսելի ձեւերով»։

*
**

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԻՐԱՆ ԱՅՑԸ

Պաշտպանութեան նախարար Ս· Սարգսեանի դիմաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը Իրան այցելած է։ Հոն հանդիպում ունեցած է Արտաքին գործերու նախարար Ք· Խարազի, Պաշտպանութեան նախարար Ա· Շամխանիի, Ազգային ժողովի նախագահ Մ· Քեաուրիի եւ Հանրապետութեան նախագահ Մ· Խաթամիի հետ։ Կողմերը չէչուած են երկու երկիրներու յարաբերութիւնները զարգացնելու կարեւորութիւնը եւ փոխադարձ փափաքը։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԸ

Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան տարեդարձը Նոյեմբեր 7–ին նչուած է Երեւանի մէջ, համայնավարներու կարմիր դրօշներով ու մուրճ – մանգաղով կատարած ցոյցով։ Կորհրդարանն ալ վերահաստատած է համայնավարութեան չըրջանի երկու ռօճերը։ Մայիս 1 եւ Մարտ 8։ «Առաւօտ» օրաթերթը այդ առթիւ դրած է դառնութեամբ, թէ «յայտնուեցանք կ'ըլլայ Նոյեմբեր 29· այն օրը երբ Մոլեռտական կարմիր բանակը «ազատագրեց» Հայաստանը»։ Համայնավարները մինչեւ իսկ առաջարկած են փոխել «Ոտնիկանութեան մասին» օրէնքին անունը եւ վերադառնալ «միլիցիա»յին...։

ԾԵՐԱԿՈՑՏԻ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Communiqué de Presse

C'est avec une très grande satisfaction que j'accueille le vote final du Sénat sur la proposition de loi reconnaissant le Génocide Arménien.

Présent dans les tribunes de l'hémicycle du Sénat, j'ai vécu un moment d'intense émotion. Le texte adopté par les sénateurs est important et sa portée hautement symbolique.

Malgré les pressions directes ou indirectes qu'ont dû subir les parlementaires depuis des mois, le processus de reconnaissance du Génocide vient donc d'être relancé.

Je salue la démarche courageuse de mes 6 collègues sénateurs représentant les différents groupes du Sénat; ils ont su dépasser les clivages politiques traditionnels et se rassembler pour faire adopter ce texte.

J'ose espérer que l'Assemblée Nationale pourra très vite confirmer ce vote, ce qui permettra à la France de reconnaître le Génocide Arménien perpétré par le Gouvernement Jeune Turc comme le Premier Génocide du XXème siècle.

FRANCOIS ROCHEBLOINE
Vice-Président du Groupe d'Amiités
France - Arménie
à l'Assemblée Nationale

*
**

«ԾԵՐԱԿՈՑՏԻՆ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ՊԷՏՔ Է ՕԳՆԷ ԹՈՒՐՔԻՈՑ»

կ'ըսէ Կարօ Յովսէփեան

Ծերակոյտին Նոյեմբեր 8–ի քուէարկութեան առընչութեամբ լուրերու Ֆրանսական գործակալութիւնը (ԱՖՓ) որ բաւական լայն տեղ տուած է նիւթին, Նոյ· 9–ին հաղորդած էր համառօտ ղրոյց մը Մարսէյլի 13–րդ եւ 14–րդ թաղերու քաղաքապետ, մեր աշխատակից Կարօ Յովսէփեանի հետ։

Պատասխաններով Ծերակոյտի քուէարկութեան կարեւոր գործնական արդիւնքին մասին հարցումին, ան կ'ըսէ· «այս ճանաչումը հրաւէր մըն է Թուրքիոյ որ ճշմարտութեան աշխատանք մը կատարէ իր պատմութեան վրայ· բան մը որ իրեն կը նպաստէ։ Ֆրանսայի կողմէ այս ճանաչումը պէտք է օգնէ Թուրքիոյ որ իր ժողովրդավարական երկրի մը որ կը ստանձնէ իր պատմութեան շարունակականութիւնը»։

Կ· Յովսէփեան թարգմանը ըլլալով հայ համայնքին, կ'ըսէ թէ բարոյական մեծ բաւարարութիւն զգացած է Ծերակոյտին քուէարկութենէն։ Մարսէյլի հայութիւնը որուն մասին 80 հազարի թիւը կը տրուի, թաղապետական ընտրութեան պիտի անդրադառնա՞յ քաղաքապետ Ժ· – Գ· Կոստէնի կատարած կարեւոր դերին։ «Համայնքին անդամներուն դատողութեան մնացած է տակիկա» կ'ըսէ Կ· Յովսէփեան։ Ապա պոհունակութիւն կը յայտնէ որ բանաձեւին համար Ծերակոյտին մէջ մեծամասնութիւն մը ապահովելու Կոստէնի Մարտ 21–ի անյաջողութենէն ետք այս հանդրուանին պտնուած են իրեն չարող ծերակուտականներ որոնց բոլորին չնորհիւ կարելի եղած է դրական արդիւնք ունենալ։

*
**

Լ· Ղարաբաղի Արտաքին նախարարութիւնը, Նոյեմբեր 9 Թուակիր յայտարարութեամբ մը կ'ողջունէ Ֆրանսայի Ծերակոյտին կողմէ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը եւ այս որոշումը կը նկատէ կարեւոր քայլ մը երրորդ հազարամեակին ժողովուրդներուն միջեւ որակական նոր յարաբերութիւններու հաստատման։

*
**

Փարիզեան արուարձաններէն՝ Փլէսիս-Ռոպինսոնի Թաղապետական խորհուրդը, Հոկտ· 26–ի իր նիստին «մաղթանք մը» (վէօ) քուէարկած է Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման համար։

*
**

MEDIA

«LE MONDE»

(10 Novembre)

LA NATION TURQUE «BLESSEE» PAR LE VOTE DU SENAT FRANCAIS SUR LE GENOCIDE ARMENIEN

ANKARA DONNE SA VERSION DES EVENEMENTS DE 1915

Թերթին Պոլսոյ Թղթակիցը՝ Նիքոլ Փոփ կ'անդրադառնայ Թրքական հակազդեցութեանց, կ'արձագանգէ Արտաքին Նախարարութեան հաղորդագրութեան (տես՝ մեր նախորդ թիւը), կը յիշէ Թուրքիոյ Նախագահին Ազգային Ժողովի Նախագահին Նամակները, Շիրաքի, առաջքն առնելու համար Ծերակոյտի քուէարկումին։ Անդարա կ'ամբաստանէ Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը, որ զօրակոչի ենթարկած է Սփիւռքը, զանգան երկիրներու խորհրդարաններու մօտ Թուրքիոյ դէմ թշնամական պայքար մը տանելու համար, ինչ որ «չի ծառայեր Կովկասի խաղաղութեան և կայունութեան, եւրի կ'առանձնացնէ Հայաստանը եւ կ'աւելցնէ արդէն դժուար պայմաններու մէջ ապրող հայ ժողովուրդին տառապանքները»։

Լրագրողուհին կը նկատէ սակայն, թէ հակազդեցութիւնը չափաւոր է Ֆրանսայի նկատմամբ եւ փոխ վրէժի միջոցներու խօսք չկայ առայժմ։ Կ'ըսուի թէ «Թուրք աղդը խորապէս վիրաւորուած է»։ Արտաքին նախարարութեան հաղորդագրութիւնը կը չեշտէ նաեւ երկու երկիրներու չատ հին բարեկամութիւնը եւ 1915–ի դէպքերուն Թրքական տարբերակը կու տայ, տարբերակ մը որ ծանօթ է բոլորիս, տասնամեակներէ ի վեր։ Թուրքիա չուրանար որ Հայեր մեռած են, բայց, Թուրքեր ալ մեռած են։ «Պատմականօրէն, Թուրքերը միշտ կողջ կողջի ապրած են Հայերու հետ, Աւատոյու և դեռ կ'ապրին։ Բայց եւ այնպէս, Առաջին աշխարհամարտին, հայկական կարգ մը տարրեր, Օսմանեան կայսրութեան արեւելեան շրջանները օտար ուժերու խաղալիք եղան, գործակցեցան թշնամիին հետ եւ դաւաճանեցին իրենց իսկ երկրին։ Այդհանով ալ չրգոհացան, նաեւ շատ մարդ ջարդեցին»։ Ա՛յս պատճառ եղած է որ Հայերը տեղահանուին եւ անձնպաստ օդը, համաճարակները եւ դէշ անդաստութիւնը վնասած են, թէեւ բազմաթիւ Հայեր ողջ-առողջ իրենց տեղը հասած են։ Թուրքիա յոյս ունի որ Ֆրանսայի Ազգ· Ժողովը չի կրկներ Ծերակոյտին սխալը։

*
**

«LIBERATION»

(10 Novembre)

LA PRESSE TURQUE DENONCE L'ERREUR DE LA FRANCE

Թերթը կը գրէ թէ Թուրք մամուլը կը պատասխարտէ Ֆրանսայի «պատմական սխալը»։ Ձումհուրիյէթի համաբ, Փարիզ ծունկի կու գայ հայկական լոպիին առջեւ։

*
**

Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարը Ի· Ճէմ Սթրազպուրկի մէջ ներկայ ըլլալէ ետք Եւրոպայի Խորհուրդին նախարարներու ժողովին, տեսակցութիւն մը ունեցած է Ֆրանսայի իր պաչտօնակիցին Հ· Վեարինի հետ։ Ճէմ ըսած է թէ իր երկիրը դժգոհ է ցեղասպանութեան բանաձեւին Ֆրանսայի Ծերակոյտին կողմէ ճանաչումին ու եթէ բանաձեւը օրէնքի ուժ ստանայ, երկու երկիրներու յարաբերութիւնները լրջօրէն պիտի տուժեն։ Ըստ Թուրք մամուլին, Ֆրանսայի նախարարը պատասխանած է թէ կառավարութիւնը դէմ էր բանաձեւին եւ չի վախցած որ անոր պատճառով Ֆրանսա – Թուրքիա յարաբերութիւնները ապրուին։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ա. Մ. Ն

ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՆՈՒՆԸ՝ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 17Ի՞Ն

Նոյեմբեր 10–ին, այսինքն քուէարկութենէն երեք օր յետոյ, դեռ յայտնի չէր թէ ո՞վ պիտի ըլլայ Միացեալ – Նահանգներու 43–րդ նախագահը։ Կը հաչուեն, կը հաչուեն Ֆլորիտայի քուէները եւ ոչ մէկ եզրակացութեան կը յանգին։ Պէտք է խոստովանիլ թէ Միացեալ – Նահանգները այսքան ծիծաղելի կացութեան չէին մատնուած իրենց պատմութեան ընթացքին։ Ահաւասիկ երկիր մը որ ժողովրդավարութեան դաս կուտայ համայն աշխարհի, թեքնիքի արդիական ամէնէն կատարելագործուած գործիքներն ունի եւ 225 քուէներու պատմութեամբ մը անճրկած կը մնայ։ Արդարեւ, ըստ, Նոյեմբեր 10–ի լուրերուն, Ֆլորիտայի մէջ քուէներու տարբերութիւնը միայն 225 է ի նպաստ Պուշի եւ կարելի չէ եզրակացութեան մը յանգիլ, պիտի հաչուեն արտասահմանի զինուորականներու քուէները։ Ամբողջ Ամերիկան պիտակից է իր պարզած ողբալի պատկերին եւ ըսել թէ միջազգային դէտեր կը ղրկուին նորանկախ Պետութիւններ (Հայաստան, Ազրպէյճան, Քոսովօ եւ այլն, եւ այլն) հսկելու համար հանրաքուէներու կանոնաւորութեան։ Աւելի է որ Ամերիկացիք անդրադառնան որ 18–րդ դարէն ի վեր ընտրական դրութիւն մը ունին, որ առնուազն հակասական բնոյթ ունի, քանի, ինչ որ հաստատ է, այն է որ Ալ Կոր կը ստանայ ձայներու մեծամասնութիւնը, բայց, հաւանական է որ Պուշ ընտրուի, ապահոված ըլլալով մեծ ընտրողներու մեծամասնութիւնը, այսինքն նախագահ կը դառնայ ժողովուրդին չուզած թեկնածուն։

*
**

Այս կենճռոտ հարցը կրնայ իրաւական բնոյթ ալ առնել։ Ալ Կորի կողմնակիցներ-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕԺԱՆԴԱԿՈՂՆԵՐՈՒ ՊԱՏՄԱԾԷՆ

ԶՐՈՅՑ «ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ»Ի ԽՈՒՄԲԻՆ ՀԵՏ

1988 տարին պատմական երկու պատահարով կը յատկանշուի հայ իրականութեան մէջ: Առաջինը Փետրուարին ծայր առած Ղարաբաղի չարժումն էր որ հակառակ Սումգայիթի նման սարսափի էջի մը, ապագային զարթօնքի յուսատու հանդրուան մը նշեց. երկրորդը՝ տարին վերջող երկրաշարժը եղաւ որուն պատճառած ցաւը տակաւին զարմանուած չէ, անցած 12 տարուան ընթացքին: Երկու պատահարներուն համաժամութեան մէջ պէ՞տք է փնտռել ճակատագրականին ներկայութիւնը. ո՞վ գիտէ: Ստոյգ է սակայն որ այդ համաժամութիւնը գետին տրամադրեց Սփիւռք – Հայաստան չօչափելի, նորովի կապի մը որ հիմնուած էր գլխաւորաբար օժանդակութեան գործօնին վրայ:

Հետաքրքրական պիտի ըլլար հաչուել առաջին օրէն օժանդակութեան համար մարմին առած կազմակերպութիւններուն թիւը. բոլո՛ր անոնք որոնք գանազան հաստուածներու ուղղուած բազմազան ձեւի օգնութեան ծրագիրներ մշակեցին ու գործադրեցին, այնքան որ իրենց ուժը, համբերութիւնը, գտած աղբիւրները արտօնեցին: Այսօր անոնց մեծ մասը վերջ տուած է իր գործունէութեան. չարունակողները յաճախ օժանդակութեան բնոյթը փոխած են, համաճայն՝ ներկայի նոր թելադրանքներուն:

Հայաստանի 1988–ի քաղաքական զարթօնքին առաջին արձագանգող խմբաւորումներէն եղաւ «Համագործակցութիւն Հայաստանի»ը (*): Սկիզբը «Հարիւրներու խումբ» կոչուած այդ կազմակերպութիւնը նախ հանդէս եկաւ այդ զարթօնքը Ֆրանսական չրջանակներու ուշադրութեան հասցնելու նպատակով: Կազմակերպչական գոյցեր, գործօն մասնակցութիւն բերաւ միասնական քայլերու: Իսկ երբ Դեկտեմբեր 7–ի երկրաչարժը ցնցեց ամբողջ հայաչխարհը, Հարիւրները կեդրոնացան օժանդակութեան գործին վրայ, վերածուելով «Համագործակցութիւն Հայաստան»ի. անուն մը, սահմանում մը որ բաւական հեռատես կեցուածք կը մատնէր երբ չատեր օժանդակութեան հանդրուանէն աւելի անդին մտածելու հարկը չէին զգար:

Այսօր Հայաստանի պարագաները տակաւին չեն թոյլատրած որ կազմակերպութիւնը ամբողջութեամբ մտնէ իրեն համար առաջին օրէն ճշդած նպատակին չրջանակին մէջ. կացութիւնը կը պարտադրէ երկարաձգել օժանդակութեան գործը որ հիմնական է, թէեւ համագործակցութեան ուղղուած քայլեր առնուած են ու չամառութիւնը կայ զանոնք չարունակելու: Անոնց օժանդակութեան մարզին մէջ առաջնային տեղը գրաւած է եւ կը գրաւէ երկրաչարժի որբերուն թիկունք կանգնելու գործը որ առաջ կը տարուի հոսկէ հայ եւ ոչ հայ խնամատարներու նիւթական աջակցութեամբ: Աւոր վրայ պատահած է որ աւելնայ Ֆրանսական կազմակերպութենէ մը առնուած օժանդակութիւնը, սակայն նման բան չատ պարագայական է: «Համագործակցութիւն Հայաստան»ը որբերու խնամատարութիւն ստանձնած չէ առանձին չափ անձերէ հանգանակուած գումարները տարեկան երկու – երեք խմբական ճամբորդութեամբ կը տանի բաչխելու իր յանկագրած հարիւր երախաներուն ընտանիքներուն, նաեւ թղթատարի անմիջական կապով յարաբերութեան մէջ դնելով նուիրատուն եւ խնամատարութեան առնուած երախաները: Բան մը որ տալու – առնելու անանուն արարքը կը վերածէ գրեթէ հարազատ – հարազատ կապի մը որ կը չարունակուի, յատուկ հոգածութիւն վայելելով:

Կազմակերպութեան Հայաստանեան գործունէութեան մէջ հաւանօրէն աւելի մեծ նչանակութիւն ունի Գիւմրիի «Գորովանք» կեդրոնին հիմնումը: Ընկերա – կրթական այդ օճախը արտադպրոցական բազմակի զբաղումի կարելիութիւն կուտայ 900 պատանիներու որոնք ընտրովի կերպով հետեւիլ Ֆրանսերէնի, անգլերէնի, թատերական, երգի, ձեռային աչխատանքի, կարուձեւի, գորգագործութեան, նկարչութեան, եւ այլն դասընթացքներու: Ցատուկ հետաքրքրութիւն կը վայելէ համակարգիչներու բաժինը:

Աւոնց քով պէտք է նչել Գորիսի ու Կապանի հասարակաց ճաշարաններէն, որոնք նախահնամական են երկրին ներկայ ծանօթ պայմաններուն մէջ. օրը 300 հոգիի ճաշ կը տրուի անոնց չնորհիւ: Ինչ կը վերաբերի համագործակցութեան, գործընկերութեան բնագաւառին, բազմազան վտրձերէն կը չարունակուին կապանի մէջ մեղուաբուծութեան գործը եւ վառնաճորի ատաղձագործարանը:

*
**

Այս յետագարձ ակնարկով ամփոփուած թէմնիք տեղեկատուութեան պէտք է աւելնայ «Համագործակցութիւն Հայաստան»ի խումբ մը անդամներուն հետ տեղի ունեցած զրոյց մըն ալ, որպէսզի տարերկու տարուան գործունէութիւն մը դետեղուի անդրադարձներու, վերլուծումներու հարթակի մը վրայ. այդ հարթակը միշտ տեղ ունեցած է խումբը զրաղի մղող ազդակներուն մէջեւ ու վստահաբար կարեւոր դեր կատարած աչխատանքին չարունակականութեան մէջ:

Հ. – Բարեւ՛րականին զուգահեռ, կամ զայն նախորդող ի՞նչ ազդակներ ձեզ մղած են գործնական այս հետաքրքրութեան եւ հաւանաբար ոչ միշտ դիւրին աչխատանքին:

Պ. – Առաջին պահէն բաժնեգինք հայրենասիրութիւնը, ըմբռնումը թէ Հայաստանով ու Սփիւռքով մէկ, նոյն ժողովուրդն ենք. ժողովուրդ որ քաղաքական իր յեղաչրջումով, դժբախտութեամբ կամ ցեղասպանութեան ճանաչումին համար տարած պայքարով այսօր ճշմարտութեան, արդարութեան պատգամ մը ունի աչխարհին փոխանցելու: Հոս, մեզի համար կարեւոր է «ժողովուրդ» բնորոչումը ու հետաքրքրական է անդրադառնալ որ առաջին օրէն դրեթէ բնազդային մղումով, նախընտրեցինք աչխատիլ ոչ թէ ղեկավար օղակներու, այլ՝ ուղղակի ժողովուրդին հետ: Կապը ուզեցինք որ ըլլայ քաղաքացիական մէկ հանրութենէն միւսին միջեւ:

Այդ ճեւը, երբ տակաւին խորհրդային կարգերը կը տիրէին, աւելի կարեւոր էր, բայց նաեւ աւելի դժուար: Այսօր, թէեւ, տասերկու տարուան փորձառութեամբ, պէտք է ըսենք որ անկախութեան չրջանը եւս չդիւրացուց մեր այդ ճեւի աչխատանքը:

Հ. – Այդ նախընտրութեամբ ի՞նչ տեսակի յարաբերութիւն մը հաստատուեցաւ ձեր խումբին ու նկատի առնուած հաւաքականութեան միջեւ:

Պ. – Սկիզբէն իսկ անհատասարութեան զգացումէն տիրապետուած յարաբերութիւն մը եղաւ: Մենք ունեւոր կը կարծուէինք, իբրենք զրկուած. ոչ միայն նիւթականի առումով. նաեւ արդարութեան, իրաւունքներու: Այս պարագան բնաւ չանտեսեցինք: Միշտ պէտք է յաղթահարել այդ զգացումը: Ատկէ զատ կար տալուն և առնալուն դժուարութիւնը. այս մէկը թէեւ տարիներու ընթացքին մեղմացաւ:

Հ. – «Համագործակցութիւն» որակումը ի՞նչպէս պէտք է արդարացնէր այդ պայմաններուն մէջ:

Պ. – Մեր հիմնական նպատակն էր օժանդակութեան անհրաժեչտութեան չրջանին աւարտէն եառ անցնիլ գործակցութեան փուլին: Առաջին հանդրուանին կատարուածը ուժի, նեցուկի մը փոխանցումն էր զժուարութեան մէջ գտնուող մեր հատուածին, որպէսզի ելքի ճամբան գտնէ, առանց մարդկային արժանապատուութեան լուրջ կորուստի:

Ընտանիքի նմանութիւնը կ'առաջնորդէր մեզ. կար մէկը որ պէտք ունէր, կար միւսը որ կրնար տալ: Սիրոյ վրայ հիմնուած յարաբերութիւն էր: Մղիչ առաջին ազդակ եղաւ Խորհրդային Միութեան վերացումը. այդ պահուն զգացինք որ մեր ամբողջութեան իրարմէ անջատուած կըտորները կրկին իրարու միացնելու պահն է: Մինչեւ այսօր կը պահենք այս համոզումը. գոյութենական հարց է մեզի համար:

Հ. – Այս կեցուածքին ի՞նչ հակազդեցութիւն կ'ունենաք Հայաստանի ձեր անմիջական գործակիցներէն:

Պ. – Մեր միութիւնը տարիներէ ի վեր տարին երեք – չորս անգամ կ'երթայ Հայաստան: Ատիկա նիւթականի որոչ ապահովութիւն մը կը նչանակէ անչուչտ: Բայց տասը քով իրենց համար դժուար չէ տեսնել, մտածել թէ միասնութեան վտանգ կայ: Մեր գործունէութեան չարունակականութիւնը անոնց կը թելադրէ մը-տածումը թէ մենք նիւթական օժանդակութենէն աւելի հիմնաւոր պատճառ ունինք եւ ունինք: Ցաճախ կը խօսինք իրենց հետ այս բաներու մասին. եթէ նոյնիսկ կարելի չէ ըսել թէ ամբողջութեամբ կը բաժնեն մեր կեցուածքը, փաստը ունեցած ենք որ կը հասկնան զայն:

Հ. – Որպէս նչուած յաճախականութեամբ Հայաստան գացող խումբ, ի՞նչ են ձեր նկատումները արտագաղթի երեւոյթին մասին:

Պ. – Մեր ուչադրութիւնը գրաւած է արտագաղթողներու լռութիւնը. չատ չեն խօսիր, կամ գրեր իրենց արարքին մասին: Ջենք գիտեր, արդեօք աւտր ամո՞թն է այդ լռութեան պատճառը: Ինչ որ տեղի կ'ունենայ երկրի մը քանդումին համար է. ու մեկնողները մասնակից են աւտրը, կամայ թէ ակամայ:

Հ. – Ձեր 12 տարուան կապին ընթացքին ի՞նչպէս կը տեսնէք մնացողներու վիճակը:

Պ. – Պէտք է ըսել որ մեկնելու մղումը զարգացաւ խորհրդային չրջանին երբ բանտարկեալի վիճակ ունէին: Հիմա ուրիշ պայմաններու բանտարկեալներն են, հակառակ անկախութեան: Ամէնէն ծանրն է յոյսին չքացումը: Ջենք կրնար մոռնալ այն կինը որ կ'ըսէր թէ արդեօք օր մը պիտի կրնա՞ն յուսալու յոյսը ունենալ:

Համեմատաբար նոր երեւոյթ է վախի զգացումի մը յայտնութիւնը, կամ վերադարձը: Մեր հոն գտնուած վերջին չրջանին բերնէ բերան կը չրջէր «Պանկլատէչ» կոչուած թաղին մէջ պատահած դէպք մը. ժողովուրդին կողմէ գրեթէ խենթ նկատուած լուսանկարչային տիպար մը օր մը չուկային մէջ «Գատիլաք»ով չրջոզ մաֆիականի մը կը զոչէ. «այս զրամը դիւզացիներուն կրնայիր տալ, անոնց օգնելու համար»: Մարդը որպէս պատասխան կատքին մէջ գտնուած քանի մը տասնեակ հազիվթի սակառը կ'անցընէ կնոջ գլխուն: Եւ ինչ որ ամէնէն ծանր պարագան է, ոչ ոք կը միջամտէ:

Նման երկրորդ միջադէպ մըն ալ Գորիս պատմեցին. ամիսներով առանց վարձքը առնելու աչխատած բանուոր մը օր մըն ալ քաջութիւնը կ'ունենայ գործատիրոջ դիմելու եւ առնելիքը պահանջելու. մարդը որպէս պատասխան զէնքը կը քաչէ ու կը կրակէ պահանջատէր բանուորին ոտքերուն: Խեղճը հիւանդանոց կը փոխադրուի: Այս ճեւի օրինակներ զայլի ու ոչխարի պատկերը կուտան: Կայ միշտ յօշոտողը եւ «կերը»ը:

Հ. – Երբ կը խօսուի նման երեւոյթներու մասին, ի՞նչ կ'ըլլայ իրենց հակազդեցութիւնը. չե՞ն ընդվզիր, չե՞ն հակազդեր:

Պ. – Իրենց մօտ յաճախ կը տեսնենք վախի զգացումը. զգալի է ճնչումը որ կարծէք աւելի կազմակերպուած է հիմա: Նչմարեցինք որ մեր գործակիցները, գործընկերները կը խուսափին աչքի զարնելէ: Գիւմրեցի մը կ'ըսէր. «նորից խուլիկաններուն փէոտալներուն ձեռքն ենք մնացել. բայց, այն ատեն գոնէ օրը երկու անգամ կերակրում էին»...:

Հ. – Այս բոլորին ճով կը նչմարէ՞ք բարոյական չափանիշներու անկումի երեւոյթ մըն ալ որուն մասին հետզհետէ աւելի յաճախ կը խօսուի:

Պ. – Այո՛, անչո՛ւչտ: Առաջ երբ կը խօսէինք պատանիներու հետ, մեծ մասին երազն էր «Աչտիճն նմանուել» (Աչտար մեր գործակիցներէն էր): Այսօր կը տիրէ համոզումը թէ ուրիշին օգնողը խենթին մէկն է: Պատանիները հիմա Գրպտչին նմանիլ կ'ուզեն: Բարոյական չափանիշ չէ մնացած: Երիտասարդներուն համար յաջողած ընկերութիւնը կ'ամփոփուի ուրիշ կեղեքողի պատկերին մէջ:

Հ. – Ի՞նչպէս կը բացատրէք անկումը:

Պ. – Դժուար չէ. մեծ հաւատք ունեցան մարդոց, ղեկավարութեան բերին փրկութիւնը ու յետոյ տեսան որ իչխանութեան վրայ անոնք միայն հարստացան. իրենց մասին մտածող չեղաւ: Խաբուած ու դաւաճանութեան զոհ զգացին իրենք զիրենք. դառնացան: Նաեւ ամչցան:

Անկախութեան առաջին չրջանին երբ մեկի՝ Սփիւռքին կ'ըսէին. «ձեր դրամը տուէք եւ մի՛ խառնուիք», կը կարծէինք որ միայն մեզի ուղղուած վերաբերում էր ատիկա. յետոյ տեսանք որ ատին նաեւ ժողովուրդին, երկրին ունեցածը:

Ահաւոր է անհատասարութեան պատկերը. առաջ այդպէս չէր: Ատոր լաւագոյն պատկերացումը կ'ունենայ մարդ Երեւանի «Առապատ» սրճարանը. երեխաները հոն կ'ըլլան «մեծ»երը, իսկ ժողովուրդը վարը, զիմացի հանրապետական նստարաններուն վրայ կը նստի: «Առաջնորդատուն»էն երաժչտութեան, խրախճանքին ճայնը կը հասնի անոնց, անտեսելով ընկերային, կամ այլ բնոյթի պծուած սահմանները:

Հ. – Հետաքրքրական է անկեղծ արտայայտութեան երեւոյթը ձեր մօտ: Ցաճախ կայ ժխտականը չհրապարակելու խոհեմութիւն մը. մարդիկ որոնք օժանդակութեան, կամ գործի կապեր ունին Հայաստանի հետ, կը ջանան պարտկել այս կողմը, գոնէ հրապարակաւ չարտայայտուիլ:

Պ. – Մենք առաջին օրէն միչտ ըսինք, ինչ որ ունէինք ըսելու: Ճիշդ է որ կան մարդիկ որոնք իրականութիւնը կը տեսնեն, բայց չեն ուզեր խօսիլ այդ մասին. չեն ուզեր նաեւ որ խօսուի: Բայց երբ ունենք չունինք անհրաժեչտ պատկերներով օրօրելու օգնողները: Ամէն վերադարձի, մենք մեր տեսածը կը տեղեկացնենք մեր խնամատար ծնողներուն. ու անոնք չեն ջլատուիր: Ի՞նչպէս կարելի է տեղ հանիլ ամէն գնով երազը պահպանելու, իրականութիւնը տեսնել չուզելու կամ չխոստովանելու տկարութեամբ:

Հ. – Բայց կայ խումբ մըն ալ որ չի տեսներ իրականութիւնը. առիթ չունեցար տեսնելու:

Պ. – Այո՛, եթէ կ'երթայ Երեւան, կը մնայ չքեղ պանդոկ մը, կը ճաչէ ճաշրանաներուն մէջ, կ'այցելէ տեսարժան վայրերը եւ կը վերադառնայ: Պարզ է որ այդ դիրքին վրայ մնացողին համար Հայաստանի մէջ ամէն բան չատ լաւ է:

Հ. – Ի՞նչ անմիջական ծրագիր ունիք ձեր գործունէութեան համար:

Պ. – Մեզի համար չատ կարեւոր է «Գորովանք»ին բարգաւաճումը: Անցեալ տարի գիւմրեցի երախաներ Գորիսի մէջ համերգ տուին: Այս տարի հոն ալ հիմը դրինք «Գորովանք»ի փոքր մասնաճիւղի մը: Գիւմրիի ու Գորիսի երախաներէն կազմուած խումբ մը տարինք Ղարաբաղ: Հոն ելոյթներ ունեցան: Խումբին երախաներէն չատերու հարազատները կըտած էին Ղարաբաղի մէջ ու կարեւոր էր այդ վայրը տեսնելու անոնց ապրումը:

Մեր գործունէութիւնը չարունակելու կը մղէ տեսնել որ երիտասարդութիւնը միչտ նոր – նոր փորձեր կ'ընէ յաջողելու համար: Ցաճախ այդ փորձերը նիւթականի կորուստով կ'աւարտին. բայց չեն վհատիր: Այս պատճառով ալ «Գորովանք»ի համակարգիչի բաժինը մեծցնել կ'ուզենք, որովհետեւ պատանիներու հետաքրքրութիւնը չատ մեծ է: Ատիկա, որպէս մասնագիտութիւն, գործի կարելիութիւն կը ստեղծէ. մանաւանդ որ երկրին յաւագոյն մասնագէտներէն որոչ տոկոս մը արտագաղթած է: Կ'ուզենք որ յաջողի մեր այս ծրագիրը: Շատ ուրախ կ'ըլլանք, յանուն «Գորովանք»ի մեր պատանիներուն եթէ մեր ճայնը լսելի ըլլայ ու պտնուին անձեր որոնք ուզեն գումարներ կամ համակարգիչ նուիրելով օգնել մեզի այս մարզին մէջ:

– Ցարատեւելու ուժ մաղթելով ձեզի, մաղթելով նաեւ որ անպայման լսելի ըլլայ ձեր կոչը, չնորհակալութի՛ւն:

Տեսակցեցաւ՝
ԱՐՓԻ ԹՈՒՐԱՑԵԱՆ

---

* Coopération Arménie
50, rue Etienne Marcel, 75002 Paris

ԼԵԶՈՒՆԵՐՈՒ ՄԱՀԸ

«Գոլէժ տը Ֆրանս»ի դասախօսներէն լեզուագէտ Գլօտ Հաժէժ վերջերս հատոր մը հրատարակած է «Ուշադրութի՛ւն լեզուներու մահուան» խորագիրով։ Նոյն առիթով «Էքսփրէս» շաբաթաթերթը (Նոյեմբեր 2 – 8) հարցազրոյց մը կատարած է իրեն հետ, նոյն երեւոյթին մասին։ Շատ հետաքրքրական են ըսուածները, որ բոլոր անոնց համար որոնք լեզու մը կը նկատեն մարդկութեան ժառանգութեան մէկ մանրիկը եւ անոր մահը ցաւ կը պատճառէ իրենց։

Այսօր աշխարհի մէջ չուրջ 5 հազար լեզուներ կը խօսուին, իսկ 15 օրը անգամ մը լեզու մը կ'անյայտանայ. ատիկա կը նշանակէ տարին 25 լեզուի մահ։ Առաջին զոհերը Նոր Կինէի, Ինտոնեզիոյ եւ ափրիկեան տեզական լեզուներն են. անզլեւամերիկերէնին սպառնալիքին ենթակայ են նաեւ երկրագունտի այլ լեզուներ։ Իւրաքանչիւր մըն է պատահածը, ընդհանուր անտարբերութեան մէջ։

Մեռնող ամէն լեզուի հետ մարդկութիւնը կը զրկուի նաեւ մշակոյթի պատառ մը։ Լեզուին հետ կ'անհետանայ բնութիւնը հասկնալու, աշխարհը ընկալելու եւ զայն բառի սահմանին բերելու կերպ մը։ Կ'անհետանայ բանաստեղծութիւն մը, տրամաբանելու կերպ մը, սահեղծագործութեան եղանակ մը։ Այս բոլորը կը նշանակեն մարդկային մտաւոր ստացուածքին աղքատացումը։

Լեզուի մը մահը ընդհանրապէս կապւած կ'ըլլայ տիրապետող լեզուի մը տիրակալութեան. այս երկրորդը կը պատկանի իշխանութեան ու նիւթական հզօրութեան տէրերու. կամ պարտադրւած կ'ըլլայ զէնքի, լրատուիւներու, դպրոցներու կողմէ։ Տիրապետող լեզուները կարելի է դիւրատիւներու նմանցնել որոնք կը լափեն միւս լեզուները։ Առջին հանդրուանին գոյակցութիւն մը կ'ըլլայ երկու լեզուներու միջեւ. անհատար երկլեզուութեան պատկեր մը կը պարզէ ատիկա։ Օր մըն ալ ցեղային լեզուն կը դադրի արժէք ներկայացնել, ինքնութեան արժէքին վրայ բան չաւելցներ, ուստի կը լքուի։ Ներկայիս մեծ է թիւը այն լեզուներուն որոնք գոյակցութեան մէջ են դուրսի, հզօր լեզուին հետ. կենդանի են տակաւին, բայց իրենց գոյութիւնը սահմանափակուած է տան չըրջանակով։ Կան պարագաներ ուր մշակոյթը ինքնապաշտպանութեան կը դիմէ. ատիկա եղած է Խորհրդային Միութեան չրջանին կովկասեան մէկ – երկու լեզուի պարագան։ Անոնք կրցած են դիմադրել ռուսականին ճնշումին եւ տոկալ. բայց հազուագիւտ է երեւոյթը։

Լեզուի մը կենդանութեան գլխաւոր պայմանը երախաներու կողմէ խօսուելու երեւոյթն է։ Այն լեզուն զոր նոր սերունդը չի զործածեր այլեւս, անհետանալու սպառնալիքին տակ է։

Փրոֆ. Հաժէժ կը մերժէ այն թեզը թէ մարդկութեան անցեալին մէջ կայ մայր լեզու մը որմէ սերած են բոլոր միւսները։ Նոյնիսկ, կ'ըսէ, երթալով 40 հազար տարի ետ, հանդելու համար նախամարդուն, չենք կրնար միակ լեզուի մը հասնիլ։ Այդ չրջանին արդէն պէտք է լեզուական բազմազանութիւն մը գոնուած ըլլայ։ Եւ լեզուները անդադար զարգացած են։ Վերածնունդի չրջանին, օրինակ, երբ լատիներէնը դադրած է արտօնուած միակ գրաւոր լեզուն ըլլալէ, ծաղկումի աշխոյժ չրջան մը բացուած է։ Հաւանաբար տասը հազարի հասած է զործածուղ լեզուներու թիւը։ Բայց անմիջապէս յաջորդած է զանգուածային անյայտացումի չրջան մ՝ որ արդիւնք եղած է յատկապէս եւրոպացիներուն կողմէ Ամերիկայի զաղթատիրութեան։ Միսիոնարները տեղացի կարմրամորթերուն կը սորվեցնէին թէ Աստուած չի սիրեր իրենց լեզուները ուրովհետեւ անոնք սատանայական են...։ Իսկ Աւստրալիոյ մէջ ամրողջ ժո. զարու ընթացքին բնիկներու զաւակները իրենց ընտանիքներէն կը խլուէին ու վիճերօթիկներ կը զրուէին որպէսզի անգլերէնին զատ լեզու չզործածեն։ Այդ ձեւով հարիւրաւոր լեզուներ մահացան։

Կան անշուշտ պարագաներ ալ երբ ժողովուրդները իրենք կը լքեն իրենց լեզուները, արդիականանալու մարմաջով մը. այդպէս եղած է Գաղիացիներու պարագան որոնք ուզած են հռոմէականանալ եւ իրենց լեզուն միջոց մը եղաք անյայտացած է։ Այսօրուան Ֆրանսերէնին մէջ միայն հարիւրեակ մը բառեր մնացած են անկէ։ Այսօր, այդ կացութիւնը համեմատելի է անգլերէնին հետ որ աշխարհի քաղքենիացած չատ մը ընտանիքներուն որդեզրած լեզուն է որպէս մեծ վարկի չատկանիշ։ Ու անգլերէնը ներկայիս կը կատարէ անցեալին լատիներէնին կատարած դերը, լեզուներու անյայտացումին մէջ։ Գ. Հաժէժ կը բացատրէ թէ լեզուն եւ խօսքը տարբեր բաներ են. խօսքը կրնայ մահանալ. բայց լեզուն կը մնայ եթէ գրաւոր արձանագրութիւններ կան։ Ագատերէնէն, սումերերէնէն, զպտիերէնէն, կոմփիկիւսեան չինարէնէն, հիթիթերէնէն, Փոքր Ասիոյ հին լեզուներէն վիմափոր, կամ կաւէ տախտակներու վրայ արձանագրութիւններ մնացած են որոնք կը բաւեն անոնց քերականութիւնը վերակազմելու եւ այդ լեզուներուն հետքը պահելու համար։ Ինչ կը վերաբերի այսօրուան, անհրաժեշտ է քերականութիւն մը, բառարան մը, որպէսզի լեզուն անդարձ կորուստէ փրկուի։

Այս բոլորին զով կայ լեզուի մը յարութիւն առնելու պարագան ալ։ Ամէնէն հետաքրքրականը կը վերաբերի երբայերէնին։ 1920–25–ին այդ լեզուն մեռած էր 2520 տարիէ ի վեր։ Ան զադրած էր գոյութիւն ունենալէ այն թուականէն երբ Նաբուզոդոնոսոր Բ. Հրեաները Բաբելոնէն վտարեց, Քրիստոսի ծնունդէն 600 տարի առաջ։ 1920–ին հրեայ ափիւնքը երբայերէնը կը զործածէր միայն որպէս ծիսական լեզու։ Բայց չնորհիւ Պէն Եհուտայի որ հրեայ-ռուս երիտասարդ մըն էր, ժողովուրդը վերադարձաւ իր արմատներուն լեզուին։ Գլխաւոր պատճառը այն է որ հսկայական դրականութիւն կար անով զրուած. կար Աստուածաչունչը եւ ինչ որ ամէնէն կարեւորն է վրատահարար, կար լեզուն վերակենդանացնելու մեծ կամքը. ատիկա վերապրումի զործօն մըն էր, այդ ժողովուրդին դէմ զործուած ցեղասպանական արարքներուն հանդէպ։ Եթէ մարդկային կեանքութիւն մը իսկապէս ուզէ յարութիւն տալ իր լեզուին, կրնայ ընել ատիկա։

Սակայն Ամերիկայի այնքա՞ն պեղեցիկ լեզուներուն համար զորս սպիտակ մորթները սպաննեցին, չատ-չատ զժուար է այդ զործը, քանի որ վկայութիւն զըրեթէ չէ մնացած։

Մարդ արարածին ուղեղը վերջին 100 հազար տարուան ընթացքին քիչ զարգացած է. մտաւորականներու կարծածէն չատ աւելի մօտ ենք կոկորդիլոսին, կ'ըսէ Հաժէժ։ Լեզուի կարողութիւնը մեզ կապիկներէն զանազանող ազդակն է, իսկ լեզուները՝ մեր ունեցած ամէնէն մարդկային չատկանիշը։ Ակռէ աւելի լաւ պատճառ կրնա՞նք ունենալ զանոնք պաշտպանելու համար։

ՔԱՂՀԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՂԱԼԱԹԻՈՑ (Պոլիս) Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտեմբեր 25–ին, ոգեկոչուած է Մաղաքիա Օրմանեան Պատրիարքի յիշատակը, կրօնական թէ աշխարհիկ հանդիսութիւններով։ Արքեպիսկոպոսութենէն նախագահած է Մեսրոպ Պատրիարք։ Ժամը 18–ի երեկոյեան ժամերգութենէն եաք, կատարուած է հոգեհանդստեան պաշտօն, ապա, Պատրիարքը Ր. Հաւատչեանի յանձնած է աշխարհիկ հանդիսութիւնը բանալու եւ օրուան բանախօսը ներկայացնելու պարտականութիւնը։ Օրուան բանախօսն էր հիւրաբար Պոլիս գտնուող, Հալէպահայ մտաւորական եւ հրապարակագիր՝ Լեւոն Շաւուշեան։ Մօտաւորապէս մէկուկէս ժամ, ան ներկայացուցած է Օրմանեան Պատրիարքի կեանքն ու վաստակը, սպառիչ տեղեկութիւններ տալով անոր մղած պայքարին մասին որ ծնունդ առած էր վէնետիկեան Մխիթարեաններու «Արբրայականներու» խմբակին ու Պապին չահերը պաշտպանող «պոլէճական»ներու, այսինքն Հասունեաններու եւ հակա – հասունեաններու միջեւ։ Բանախօսութեան աւարտին, Պատրիարքը «Հուսկ Բանք»ով փակած է աշխարհիկ հանդիսութիւնը, որու յաջորդած է ընդունելութիւն մը Թաղային Խորհուրդին կողմէ։

*
**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ալեք Մանուկեան վարժարանի Ա. եւ Ն. Կէօնճեան հանդիսասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 21–ին տօնուած է «Ապագայ» չաբաթաթերթի 25–ամեակը։ Այս առթիւ, խմբագիրը՝ Արսէն – Նուպար Մամուրեան արժանացած է Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ հայրապետական չքանչանին զոր իրեն չնորհած է Գարեգին Բ.։ Ճաշին ներկայ եղած է նաեւ Գանատայի միջկառավարական նախարար՝ Սթեֆան Տիոն, որ իր խօսքին մէջ դնահատած է հայ համայնքի մշակութային կեանքը։ Իր մեկնումէն եաք, զործադրուած է պաչտօնական յայտագիրը։ Գանատայի եւ Հայաստանի փաստերգները մեկնաբանած է պարիթոն Արթօ Մխէհնտիսեան, բացման խօսքը արտասանած է կազմակերպիչ մարմնի աւենապետ՝ Վազգէն Պօյաճեան։ Առաջին առթիւ Հայր Արարատ Ծ. Վրդ. կատարած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի օրհնութեան պիրի ընթերցումը, «Ապագայ»ի 25–ամեակին առթիւ։ Ծօնք առած է «Ապագայ»ին հիմնադրութեան նախաձեռնող եւ համայնքի կազմակերպման դիւանագիտ՝ տոքթոր Աբրահամ Կէօնճեան, որ հաստատած է թէ եկեղեցիի եւ դպրոցի ստեղծումէն եաք, գաղութը պահանջը ունեցած էր մամուլի։ Ճաշկորգաբար արտայայտուած են Հայաստանի դեսպանատան գործավար՝ Վաչիկ Մկրտումեան, Առաջնորդական փոխանորդ Հ. Արարատ Ծ. Վրդ. Գալթաքճեան։

*
**

ԴԻՄՊՐԻՃԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Հոկտ. 20–ին, տեղի ունեցած է «Հայկական Կիլիկիա» լուսանկարներու ցուցահանդէսը, Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700–ամեակին առթիւ։ Ներկայացուած են լիբանահայ արուեստագէտ Լեւոն Թաչճեանի գործերը, բացման խօսքը կատարած է Կարպիս Հանէչեան, Յակոբ Ճանպազեան ալ ներկայացուցած է արուեստագէտը։ Խօսք առած է նաեւ հոգեւոր հովիւը՝ Վարանդ Քահանայ Պետրոսեան, որ անդրադառնալէ եաք 1700–ամեակի խմաստին եւ կարեւորութեան, խօսած է լուսանկարներու գնդմէջէն, արուեստագէտին հայակերտումի եւ հայապահպանման նպաստող ծառայութեան մասին։

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՎԱՉԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

Ան չէր փափաքեր որ կրօնական ծէսէն յետոյ մայրը, ինքը, մօտիկ ազգականները կենային քով քովի, դուրսը. ենթարկուէին ցաւակցութիւններու արարողութեան, մանաւանդ որ օդը ամպոտ էր եւ պաղ, բայց մայրը համամիտ չգտնուեցաւ եւ այդ յղցնեցուցիչ ձեւակերպութիւնը կատարուեցաւ ըստ ընկալեալ սովորութեան։ Շատեր ու չատեր կը նկատեն այդ արարողութիւնը անտեղի, բայց քիչեր կը համարձակին հրաժարիլ անկէ։

Ցուղարկաւորներու կէսէն աւելին անցած էին արդէն սգակիրներու առջեւէն, ոմանք անկեղծօրէն ազդուած այս չանկարծակի մահէն, ուրիշներ առ երեսն ախուր, երբ Ան զարմանքով տեսաւ իր առջեւ Փիէրը, որ հազիւ լսելի ձայնով մը՝ կ'ըսէր.

– Ցաւակցութիւններս, Օրիորդ. ու կ'աւելցնէր վարանոտ չեշտով մը՝

– Կրնաք վստահ ըլլալ որ անկեղծ եմ։

– Շնորհակալութիւն տոքթոր, բայց ուրկէ՞ լսեցիք.

– Բարեկամէ մը որ կ'աշխատի ձեր դործատեղին։

Ֆութպոլի մրցումին օրէն ի վեր առաջին անգամն էր որ երկու երիտասարդները զիրար կը տեսնէին։ Ան ժամանակ չունեցաւ դիտելու Փիէրի դէմքը։ Հազիւ թէ երկու նայուածքները իրարու հանդիպեցան, բայց Փիէր նշմարեց որ սեւեր հագած մանկամարդուհին զեղեցիկ եւ աւելի ցանկալի էր քան երբեք։ Աղջկան դունատ երեսներուն վրայէն անցաւ թեթեւ տաք հոսանք մը, եւ տղան ակնթարթ մը կարծեց տեսնել ժպիտի մը սկզբնաւորութիւնը։

Ան կը սիրէր իր հայրը, բայց առանց չափազանցութեան. աւելի մօտ էր իր հօրը քան թէ իր մօրը։ Պէրնար Փրիկոնէ մահէն ամէնէն աւելի ազդուողը անկասկած Անի փոքր եղբայրն էր։ Այսուհանդերձ ընտանիքի մը մէջ փոխադարձ սէրը որքան ալ անկատար ըլլայ, երբ մէկ անդամը կ'անհետանայ, պարապ մնացած աթոռը կ'ատէ, եթէ ոչ միշտ վիշտ, գոնէ մելամաղձութիւն մը որ կը սնանի անցեալի հաճելի յիշատակներով։ Այդպէս ալ եղաւ Անի եւ իր մօրը համար երկար չարաթներու ընթացքին։

Փրիկոն ընտանիքը ստացաւ, որովհետեւ մահը պատահած էր արկածի մը հետեւանքով, մեծ գումար մը ապահովագրական ընկերութենէն։ Այս ալ պատճառ եղաւ որ գոհունակութիւնը եւ վիշտը պահպտուք խաղան Անենց տան մէջ։

Քանի մը ամիսներ յետոյ, եթէ Պէրնար Փրիկոն չէր մոռցուած, իր բացակայութիւնը արդէն նուազ զգալի էր ամէնուն համար։ Տան երեք ընակիչները վերագտած էին իրենց կեանքի ընթացքը։ Այդքա՞ն քիչ ժամանակի մը մէջ։ Այո՛։ Պատճառն այն էր թերեւս որ Անի հայրը վերջին տարիներուն չատ յաճախ դուրսն էր՝ քան թէ ընտանեկան յարկին տակ։

Ան կ'աշխատէր միշտ դեղօրայքի նոյն զործատունին մէջ, ուր հանդիպած էր Փիէրի. ունեցած էր աշխատավարձի փոփոխութեան մը հօրը մահէն վերջ, ինչ որ իրեն կը թոյլատրէր մօրը վճարելու լայնօրէն իր անունդի եւ բնակութեան ծախքը։

Թաղումէն ի վեր Փիէրը չէր տեսած։ Շուրջ ամիս մը վերջ ստացած էր երկտող մը, իսկապէս երկտող մը, ուր ըժիշկը զրած էր «Գեղեցիկ էիք ձեր սուգին մէջ։ Հաճոյք զղացի ձեր հմայքին տակ մնալով քանի մը փոքր վայրկեաններ։ Անկեղծօրէն»։

Ան չէր պատասխանած. արդէն չունէր Փիէրի հասցէն, թէեւ դիւրին էր իրեն համար զայն գտնելը։

Ամիսներ վերջ, երեքչաբթի օր մը, իր աշխատած պահուն, գործատեղիի դիւանէն կանչեցին զինքը՝ «Հեռաձայն ձեզի համար»։ Առաջին անդամը չէր որ կը պատահէր այդ, բայց հազուագիւտ էր։ Արդէն աշխատաւորներուն համար արգիլուած էր անձնական խօսակցութիւնները, բայց եւ սակայն կ'ըլլային։

Ան վազեց դիւանատուն։ Տոքթոր Փիէրն էր հեռախօսին միւս բերանը։ Ան լսեց՝ «Ահա թէ ինչու ձեզ անհանգիստ կ'ընեմ. հունգար բարեկամէս հրաւէր ստացայ չարաթ մը արձակուրդ անցընելու իր երկրին մէջ՝ ի վարձատրութիւն դեղօրայքի ապսպրանքին լաւ կատարումին վրայ հսկած ըլլալուս համար։ Հրաւէրը երկու հոգիի համար է։ Քանի որ դուք ալ մասնակցեցաք այդ պատուէրին պատրաստութեան, խորհեցայ թէ արդար կ'ըլլայ որ դուք ալ օգտուիք այս հրաւէրէն։ Կ'ուզէ՞ք հետս գալ. կարելի է մեկնիլ երեքչաբթի մը, 15 օրէն։ Կրնաք արձակուրդին տանիլ գործատունէն, ի հաշիւ ձեր տարեկան արձակուրդին։ Եթէ դժուարութիւն ունենաք՝ կրնամ միջամտել»։

Աղջիկը, յանկարծակիի եկած, չէմած էր. մնաց լուռ։

Փիէր չարունակեց՝ «Գիտեմ, չէք կրնար այժմ իսկ պատասխանել։ Անկասկած ձեր մօրը պէտք է հարցնէք։ Երկու օր վերջ վերատին կը հեռաձայնեմ ձեզի։ Կու տաք ձեր որոշումը։

«Այդպէս կ'ընենք» հազիւ կրցաւ ըսել Ան։

Տիկին Փրիկո չկրցաւ գտնել բաւական համոզիչ պատճառ մը հրաժարեցնելու համար իր աղջիկը այս անակնկալ ճամբորդութենէն։ Ան խանդավառ էր օտար երկիր մը երթալու հեռանկարին առջեւ։ Եւ նաեւ՝ օդանաւ նստելու առաջին անգամ մը։ Մայրը արդէն աւելի մտազրաղ էր իր վերամուտանութեան ծրագիրը իրագործելու յոյսով՝ քան Անի խանդավառութիւնը մեղմացնելու անհրաժեշտութեամբ։

(Շար. 5)

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Վարդանեան,
Տէր եւ Տիկին Ժաք Գուսկնեան,
ինչպէս նաեւ թոռներն ու ծոռները,

Այրի Տիկին Նազօ Թեմին,
Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ուղուրլեան եւ զաւակները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ–հօր, հանիին եւ աղգականին՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ՏԷՐ–ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ

(Ծնած Չանաքքալէ)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 7–ին, 93 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երկուշաբթի, Նոյեմբեր 13, ժամը 14։30–ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս–Պետրոս եկեղեցին

4, rue Komitas, 94140 Alfortville

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի անդնդոյն գերեզմանատունը ժամը 15։30–ին, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը (184, rue Etienne-Dolet)

Ըստ աղբացեալին փափաքին, ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ։ Փոխան ծաղիկի նուէրներ՝ Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանին։

Մահադդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

22, rue des Lilas, 94140 Alfortville

*
**

Այս տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Կարապիտ Ուղուրլեան (Պոլիս) 500 Ֆր. կը նուիրեն Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանին (ստանալ «Յառաջ»էն)։

Monsieur & Madame Sarkisse Vartanian,
Monsieur & Madame Jacques Kousignian,
ses enfants,
ainsi que les petits-enfants et arrières petits-enfants;

Madame veuve Nazzo Termine,
Monsieur & Madame Garbis Ugurluyan et leurs enfants
ses cousins et cousines

ont la douleur de vous faire part du décès de

Monsieur
Ardachès DERNERCESSIAN
(Né à Tschanakkalé)

survenu le 7 novembre 2000, dans sa 93e année.

Priez pour lui.

La cérémonie religieuse sera célébrée le 13 novembre 2000, en l'église arménienne apostolique, 4, rue Komitas à Alfortville.

On se réunira à l'église à 14h30.

L'inhumation aura lieu à 15h30 au Cimetière d'Alfortville (184, rue Etienne-Dolet) dans le caveau de famille.

Selon les dernières volontés du défunt "ni fleur, ni couronne". Réservez vos offrandes pour l'Ecole Saint-Mesrop d'Alfortville.

22, rue des Lilas, 94140 Alfortville

Հայաստանեայց Առաքելական
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
Մայր Եկեղեցի

ՀԱՅՈՑ ՀԱԻԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Յանձնախումբը
«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»
հանդիպումներու շարքին մէջ
կը հրաւիրէ Ց–րդ
ՋՐՈՑՑ – ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ

«ԱՐՏԱԳԱՂԹԵՐԸ ՀԱՑՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ»

նիւթին չուրջ, լուսաստահիկներու միջոցաւ։

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 16
ժամը 19–ին

Մասնակցութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԻՃԵԱՆԻ

Սահակ – Մեսրոպ
Մշակութային կեդրոնի
"Արծրունի Ջրբաչեան" սրահին մէջ
339, ավընիւ տիւ Փրատօ, Մարսէյլ 8րդ

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Թորիկեան արագ ապաքինում կը մաղթեն Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան անօրէնուհի Տիկին Յասմիկ Նաւասարեան–Գեւոնեանի եւ այդ առիթով 200 Ֆր. կը նուիրեն Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Centre Culturel
SAINT MESROB

Jeudi 16 novembre à 20h45

Soirée
Albert ANDONIAN

L'auteur d'**Histoire d'un Akhpar** vient de publier deux livres :
— **A CHACUN SON DESTIN et regard sur la Russie d'aujourd'hui;**
— **CONFESSION D'UN POETE** (traduction de poètes arméniens et poèmes personnels de l'auteur)
L'auteur présentera son œuvre, la dédicacera et déclamera des poèmes,
au Centre Culturel Saint-Mesrob, 10 bis, rue Thouin, Paris 5ème

Entrée libre — Cocktail
Métro : Cardinal Lemoine, Monge.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լիօլա Սասունի մասնաճիւղը, չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Աստղիկ Գուլումճեանի (ծնեալ՝ Կարապետեան) մահուան քառասունքին առթիւ, նաեւ յուշատետր բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին։

Պուլվար Օտտոյի Թաղական Խորհուրդ, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Պօղոսեան 500–ական Ֆրանք, Օր. Մարի Պէրպէրեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Սուքիասեան, Օր. Ժանին Թէճիրեան 200–ական Ֆր., Տիկին Վէհանոյշ Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սարգիսեան, Տիկին Բարիզ Աբմադանեան 100–ական Ֆր., Տիկին Ժիւլիա Կոթիէ, Տէր եւ Տիկին Կարօ Կոնոյեան, Տիկին Մարիամ Քրիսթէլ 50–ական Ֆր.։

(Շար. Ա. էջէն)

բը արդէն իսկ պայքարի անցած են, ծանրանալով անկանոնութեանց եւ խարդախութեան վրայ։ Երկու կողմերն ալ բանակ մը փաստաբան զօրակոչի ենթարկած են եւ Ֆլորիտայի մէջ, արդէն իսկ անոնք զործի անցած են։

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐՈՒՍԱղԷՄԻ ՄՕՏ, Նոյեմբեր 9–ին, իսրայէլեան ուժերը կրակ բացած են Ֆաթահ (Արաֆաթի պինուորական ճիւղը) զեկավարներէն մէկուն՝ Հիւսէյն Ապայաթի կառքին վրայ եւ տեղն ու տեղը սպաննած զայն, սպաննելով միաժամանակ երկու անցորդներ։ Ֆաթահ անմիջապէս հակազդած է եւ խոստացած որ վրէժ պիտի լուծէ։ Իսրայէլացի զօրավար էյթան յայտարարած է այս առթիւ որ զործողութիւնը մաս կը կազմէր նոր ռազմավարութեան մը, որու նպատակն է բնաջնջել պինուորական զործօն տարրերը։ Ըստ իրեն, «ահաբեկչական ցանցին ուղեղներէն մէկը՝ Արաֆաթն է»։ Նոյն օրը, Գլինթըն Արաֆաթը կ'ընդունէր եւ տեսակցութենէն ետք, Արաֆաթ կը յայտարարէր որ, Ապայաթի սպանութիւնը «չատ վտանգաւոր զարգացում մըն է»։ Կիրակի օր ալ, Գլինթըն Պարաքի հետ պիտի տեսակցի։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Ազգային ժողովին Մարզկային իրաւունքներու յանձնախումբին նախագահ ընտրուած է ծայրայեղ ազգայնական «Ազգային Շարժում» կուսակցութենէն Հ. Ազկիւլ։ Ան ծանօթ է երկրին մէջ չարչարանքի ընդհանրացած կիրարկութիւնը անտեսող իր արտայայտութիւններով ու այդ պատճառով որոշ չըրջանակներու ընդդիմութեան բախած է. իր նախորդը ըսած է թէ մտահոգ է կատարուած ընտրութեամբ։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ համար անախորժ անակնկալ մը եղած է տեսնել որ Եւրոպական Միութիւնը անդամակցութեան գործընկերութեան պայմանագրին մէջ («Յառաջ» Նոյեմբեր 9) վերջին պահուն կիպրոսի խնդրին մասին կէտ մը աւելցուցած է։ Միութիւնը անով կը պահանջէ որ Թուրքիա կիպրոսի հարցին մինչեւ 2001–ի աւարտը յուծում բերէ, անդամ կարենալ դառնալու համար։ Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարը Ի. Ճէմ ըսած է թէ նման նախաձեռնութիւն պատճառ կ'ըլլայ որ Թուրքիա աւելի դժուարացնէ հաչտութեան եզրեր գտնելու գործը։

ՇԱՆ ՉԷԼԻԶԷի վրայ է, որ Նոյեմբեր 9–ին, Տը Կօլի մահուան երեսնամեակին օրը, բացումը կատարուեցաւ իր արձանին Շիրաքի կողմէ եւ Տը Կօլի զաւակներուն ներկայութեան։ Ծօսք առաւ նաեւ Ժ. Թիպէրի։ Սեկէն չէր հրաւիրուած եւ դժգոհութիւն յայտնեց, չէշտելով թէ «այս մարզիկը պէտք է երթայ» (ակնարկելով Թիպէրիի)։

ԼԻԲԱՆԱՆի տիւրզի զեկավարը՝ Վալիտ Ճումպլաթ «անյարգալի անճնաւորութիւն» հռչակուեցաւ Սուրիոյ մէջ։ Ինք միշտ զէմ եղած է Սուրիոյ ներկայութեան Լիբանանի մէջ։

ՄԱՐՄԱՐԱՑԻ մէկ նաւահանգիստը, 350 զաղանի զաղթականներ ձերբակալուած են Նոյեմբեր 8–էն 9–ի զիշերը։ Թուրք, աֆղան, փաքիստանցի կամ պաղեստինցի կը պատրաստուէին Յունաստան երթալ, անկէ Ֆրանսա անցնելու համար։

C.B.A.F. - Section Paris
SÉJOUR D'HIVER
du 18 au 25 février

La section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise son séjour familial dans son centre de vacances de Bellefontaine (Jura).
Prix compétitifs !!!,
Ambiance arménienne assurée !!!
Rejoignez-nous, avec vos enfants, petits-enfants ou amis pour passer une semaine de détente, à l'air pur !!!
Renseignements et inscriptions auprès de
Araxie : 01 39 83 71 19 (de 19h à 21h)
ou de
Marie : 01 47 80 71 73 (de 09h à 19h).

*
**

Section AGNOUNI - ASNIERES

VISITE AU CHATEAU DE VERSAILLES

La Section d'Asnières vous invite à découvrir
LES CHEFS-D'OEUVRE DU MUSEE GULBENKIAN AU CHATEAU DE VERSAILLES
Des meubles et objets royaux français du 18e siècle sont exposés dans l'appartement de Madame de Maintenon.
le 26 novembre
Départ
devant la Mairie d'Asnières 13h15
Possibilité d'arrêt Pont de Levallois
Retour 19 heures
Prix : 180 F (voyage autocar, entrée, salon de thé).
Réservation :
— Madame Himinian **01 40 11 19 33**
— Madame Danoux **01 47 80 09 43**
ou **01 42 42 85 87** (le soir).

A L'OCCASION DE SON 25ème ANNIVERSAIRE

l'UMAF-Paris

organise

le samedi 25 novembre

— 14h à 17h : **CONFERENCE SUR L'HISTOIRE DES MEDECINS ARMENIENS ET DES ASSOCIATIONS MEDICALES**

— à 20h :

Grand Dîner Dansant

(Orchestre «Gaidzag's»)
AU PROFIT DE SES ACTIONS EN ARMENIE
EN PRESENCE DU MINISTRE DE LA SANTE D'ARMENIE

Dans les Salons de **l'Hôtel Méridien**
81, Boulevard Gouvion Saint-Cyr — 75017 PARIS.
● Pour les réservations, téléphonez au siège de l'association :
☎ **01 43 68 42 04**

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14
MARDI
14 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6.00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում) 1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·035 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20.035

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(12/13 Novembre)

La reconnaissance du génocide arménien embarasse les députés

Այս խորագիրը առնուազն տարօրինակ կթայ Թուրքիոյ, երբ խորհինք թէ Հայոց ցեղասպանութիւնը ճանչցողը եղաւ – միաձայնութեամբ – Ազգային Ժողովը 1998 Մայիս 29–ին եւ անկէ ի վեր կը սպասէր Ծերակոյտի քուէարկութեան հարցը փակելու համար։

Հարցը, սակայն, փակուած չէ, այլ կը բացուի...։

Ցօղուածագիրը՝ Գլարիս Ֆապր կը բացատրէ որ Ծերակոյտը տաղանդն ունի նեղը դնելու երեսփոխանները, ներառեալ իր հոսանքին պատկանող։

Հակառակ անոր որ երկու ժողովները նոյն բնագիրը քուէարկած են – «Ֆրանսա հրապարակաւ կը ճանչնայ 1915–ի Հայոց ցեղասպանութիւնը», իրաւական դեռնի վրայ տարբեր են։ Մէկը տարօրագրուած է երեսփոխաններու կողմէ, միւսը՝ ծերակուտականներու։ Եւ նոյնիսկ երկու ժողովներու համանման քուէարկութիւնը վերջնական ընոյթ չի տար։ Այս տարօրինակութիւնը կը վերաբերի Ծերակոյտի դործելակերպին։ Շրջանցելու համար կառավարութեան մերժումը Ծերակոյտի օրակարգին արձանագրելու հարցը, Ծերակոյտը դիմեց «անմիջական քննարկումի» ձեւին, որ թոյլ կուտար իրեն, որոշ պայմաններու տակ քննելու հարցը, զուտ ծերակուտական ընոյթով։ Ըստ Սահմանադրութեան թիւ 10 յօդուածին, օրէնքը «վերջնապէս որդեդրուած» կը փոխանցուի կառավարութեան եւ կը հռչակուի «15 օրուան ընթացքին» Հանրապետութեան նախագահին կողմէ։ Ճիշդ այդ է որմէ կ'ուզեն խուսափիլ գործադիրին երկու դլխները, այսինքն Պետութեան կնիքը դնել օրէնքի մը վրայ որ կը ճանչնայ հայկական ցեղասպանութիւնը։ Մաթինեան (վարչապետութիւնը) միտք չունի բնագիրը երեսփոխաններու ներկայացնելու։ Դիւանագիտական գրասարկներէն դատ, նախարարապետին չրջանակը հիմնական պատճառաբանութիւն մը ունի՝ բնագիրը գործնական տարողութիւն չունի, այլ՝ խորհրդանշական։ Գործադրութեան հրամարտակի կարիք չկայ։ Ազգային Ժողովի խմբակցութիւնները նախաձեռնութեան կարելիութիւն մը ունին, այն որ «նիչ» կը կոչուի եւ որ թոյլ կուտայ իրենց քննելու իրենց ուզած բնագիրը։ Այդ ճամբով հարց կրնայ նորէն արծարծուիլ։ Այս առընչութեամբ, կարծիքները տարբեր են։ Ընկերվարական խումբին նախագահը՝ Մարք Այրօ պատճառ չի տեսներ կրկին անդրադառնալու, «երկու ժողովներու նոյնանման քուէն հանդիսաւոր յայտարարութեան» արժէք ունի, կ'ըսէ Նանթի քաղաքապետը։ Նոյնը կը մտածէ Ֆրանսուա Լոնքըր (ընկերվարական) արտաքին յարաբերութեան յանձնախումբին նախագահը՝ «հարցը փակուած է։ Նոր քննարկումի նախաձեռնութիւն չեմ տեսներ» կ'ուզէ նէ։ Իր կարդին Ժան – Փօլ Պրէթ (ընկերվարական, նախագահ Ֆրանսա – Հայաստան բարեկամութեան խումբին) կ'ըսէ թէ ամէն չանք պիտի թափէ որպէսզի հարցին քննարկումը Ազգային Ժողովին մէջ ժամանակ կատարուի, Փաթրիք Տէվէճեան, (ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ–ի), ապա Դեկտ· 12, 14 որ բնագիրը Պաշտօնաթերթին մէջ տեղ դտնէ։

Ցաջորդ «նիչերն» են, Դեկտ· 5 եւ 7

ՅՈՎՀ· ՊՕՂՈՍ Բ· – ԳԱՐԵԳԻՆ Բ· ՄԻՆՅԵԱԼ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՋՈՐԴՈՂ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐՈՒՆ ՆԱԽԵՐԳԱՆՔԸ ԵՂԱՒ»

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 10–ին Յովհ· Պօղոս Բ· Պապը եւ Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ· Կաթողիկոսը միացեալ յայտարարութեան մը կատարեցին ուր ոգեկոչեցին նաեւ 1915–ի Հայոց ցեղասպանութիւնը։

Այդ յայտարարութեան մէջ, որու բնագիրը անպլերէն է, անոնք կ'ըսեն ի մէջ այլոց· – «Հայկական ցեղասպանութիւնը, որով բացուեցաւ 20–րդ դարը, նախերդանքը եղաւ յաջորդող սարսափներուն, երկու աշխարհամարտերը, չրջանային անհամար հակամարտութիւններ եւ դիտաւորեալ կազմակերպուած բնաջնջման արշաւներ, որոնք մինչեռ հասատացեալներու կորուստը պատճառեցին»։

Երկու հոգեւոր պետերը, այսուհանդերձ, լաւատես կը մնան ինչ կը վերաբերի ապագային· – «Արեւմուտքի թէ Արեւելքի մէջ, փորձարկելէ ետք Աստուած ժխտող վարչակարգերու եւ սիմեմներու մահացու հետեւանքները, չատեր կ'ուզեն դիտնալ ճշմարտութիւնն ու փրկութեան ճամբանները»։

Յայտարարութեան ամբողջական քննդրին հրատարակութիւնը թողուով յետագային, ըսինք թէ առաջին անդամն է որ Վատիկան «ցեղասպանութիւն» տարազը կը զործածէ ինչ որ մեծ վրդովում ըստեղծած է Թուրքերուն մօտ։ Թերթերը չատ ծանր յարձակումներ կ'ընեն Պապին վրայ, զոր ընդհանրապէս «ցնդած» կը նկատեն։ «Հիւրրիյէթ» «Պապն ալ կարծեցեալ ցեղասպանութեան պաշտպան կանգնեցաւ» կը խորագրէր Նոյ· 11–ին, մինչ «Միլլիյէթ» դիտել կուտար որ «Պապն ալ խաչակիրներու մտայնութիւն ունի» եւ 80 տարեկան Պապը ըստծը չի դիտեր։ «Սապահ» ալ կը դանէ որ Պապը Հայոց խաղին եկած է։

***

Ինչպէս քանիցս դրեցինք, այս առթիւ է որ Պապը Գարեգին Բ·ի յանձնեց Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչի մասունքը։

Նախկին Ս· Գրիգոր Մայրավանքի կը բնակուորուհիներն են որ զայն նուիրած են Պապին, որպէսզի կարենայ յանձնել Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին։

Գարեգին Բ· Հայաստան հրաւիրած է Պապը, մասնակցելու համար 1700–ամեակի հանդիսութեանց։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 11/13)

Ա· ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ ԿԱՍԿԱԾԵԱԼԻ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿՈՎ

Արկադի Վարդանեանի տասնօրեայ բանտարկութեան չրջանը աւարտած ըլլալով հանդերձ, ան ազատ արձակուած չէ· կը դտնուի Ազգ· Ապահովութեան նախարարութեան մեկուսարանը, ինչպէս յայտնած է փոստարանը· ան աւելցուցած է թէ Ա· Վարդանեան կասկածեալ կը նկատուի երկրին պետական եւ հանրային կարգը բռնութեամբ տապալելու կոչ ըրած ըլլալով։

***

ՎԱՐԴԱՆ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ ՖԻՆԱՆՍՆԵՐՈՒ ԵՒ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան Նոյեմբեր 11–ին հրամանագիրով մը պաշտօնանկ ըրած է Ֆինանսներու եւ Տնտեսութեան նախարար Լեւոն Բարխուդարեանը։ Նոյն օրուան այլ մէկ հրամանագրով անոր տեղը նչանակած է Վարդան Խաչատրեանը։ Ան կը վարչը Ազգ· Ժողովի Ֆինանսավարկային, պլուտճէի եւ տնտեսական հարցերու մչտական յանձնաժողովի նախագահի պաշտօնը։

***

ՀԱՅԿ· ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅՑԸ ՍՈՒԽՈՒՄԻ ՎՐԴՈՎԱԾ Է ԹԻՖԼԻՍԸ

Հայատառնէն պատուիրակութեան մը Սուխումի այցը վրդոված է Թիֆլիսի իչխանութիւնները, քանի որ իրենց համաձայնութեան դիմում չէ եղած։ Արխազիան Թիֆլիսի կողմէ Վրաստանի մաս կը նկատուի, քանի որ ինքնուրոյն ճանչցում դտած Հանրապետութիւն չէ· այս պատճառով հակազդեցութեան տեղի տուած է հայկական պատուիրակութեան այցը։ Այս վերջինին նպատակը եղած է Աբխազիոյ հայ համայնքին վրայ ճնշումներու մասին կատարուած տեղեկատուութիւնը ստուգել։

***

«ՓԷՆ» ԱԿՈՒՄԲԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՐՑԱՆԱԿԱՒՈՐՆԵՐԸ

Գրողներու միջազգային «Փէն» ակումբին նորաւէպի այս տարուան մրցանակաբաչխութեան երկրորդ մրցանակ (200 տոլար) չահած է Ռուբէն Մարուխեան «Մուկիկ» պատմուածքով· Արա Նազա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄԱՀ ԺՈՂԷՖ ԳՈՄԻԹԻԻ

ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ, ՄԱՄՆԱԿՑԱԾ ԷՐ ՄԱՐՍԼԻՑԼԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՑՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ԲԱՑՄԱՆ

Ժողէֆ Գոմիթի մեռած է Պասթիա, Նոյեմբեր 10–ին, 80 տարեկանին։ Նախարար եղած է զօր· տը Կօլի, ապա՝ Փոնփիտուի։ Երիտասարդութեան եւ մարմնամարզի նախարար էր 1973–ին եւ իր նախարարական հանդամանքով չվարանեցաւ ոչ միայն ներկայ ըլլալու Ապրիլեան յուչարձանի բացման արարողութեան (1973, Փետր· 11, Ս· Թարգմանչաց եկեղեցւոյ բակը), այլեւ խօսք առաւ, ոգեկոչելով ապրիլեան նահատակները եւ չեչտելով թէ Հայերը պէտք չէ մոռնան իրենց ծագումը, որովհետեւ պէտք է լաւ Հայ ըլլալ, լաւ Ֆրանսացի ըլլալու համար։ Յիչենք նաեւ որ Թրքական չատ բուռն ճնչումներ եղած էին որպէսզի նախարարը չմասնակցի արարողութեան եւ Աբտաքին նախարար՝ Շուման դիմած էր նախագահ Փոնփիտուի, որպէսզի արգիլէ անոր մասնակցութիւնը եւ Փոնփիտու պատասխանած էր՝ «Գոմիթի ըրածը դիտէ»։ Այս ամբողջը պատճառ եղած էր որ Ազդարա ետ կանչէ Փարիզի իր դեսպանը եւ այդ ձախող քայլով մեծապէս նպաստէ Հայոց ցեղասպանութեան արձագանգին, մամուլի մէջ։ Աւելորդ չէ թերեւս չեչտել թէ Գոմիթի Փոնփիտուի լուռ հաւանութեամբ նման քայլ մը առած էր 1973–ին, երբ Ֆրանսա ալ վարչակարգի տակ էր։

Գոմիթի ծնած էր 1920–ին Հարաւային Գեորգիա· որպէս վիրաբոյժ դասաւանդած է նաեւ Մարսէյլի բժչկական համալսարանը։ Առաջին անգամ երեսփոխան ընտրուած էր 1968–ին, անդամ էր ԻԻ–ՏԷ–ԷՌ–ի գործադիր բիւրոյին։

ԱԶՆԱՒՈՒՐ

ՅԱՒԵԼԵԱԼ ՀԱՄԵՐԳ ՄԸ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 13–ԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՐԲԱՆՈՑՆԵՐՈՒՆ Ի ՆՊԱՍՏ

Միչէլ Տրիւքէրի «Vivement Dimanche» յայտագրին հիւրն էր, Նոյեմբեր 12–ին, Շ· Ազնաւուր, ինչ որ առիթ ալ տուաւ որ քանիցս ոգեկոչուի Հայոց ցեղասպանութիւնը։

Յայտագիրը բացուեցաւ իր անդրանիկ զաւկին՝ Սեդա Ազնաւուրի երգով՝ «Զեմ ու չեմ», ապա ներկայացուեցան միւս զաւակները՝ Քաթիա, Միչա, Նիքոլա· խօսուեցաւ իր ծնողքին մասին, Ծերակոյտի ճանապհման՝ Հայոց ցեղասպանութեան եւ Ազնաւուր յայտարարեց նաեւ թէ Դեկտ· 13–ին յաւելեալ համերգ մը կու տայ (Փալէ տէ Գոնկրէ) ի նպաստ Հայաստանի որբանոցներուն եւ հիւանդանոցներուն։ Այս յայտագիրը ունի վերջին բաժին մը, աւելի ուչ (ժամը 19·35–ին)· այս անդամ Թերար Միլէր (որ խօսք ալ առած էր Ծերակոյտին առջեւ, ցոյցին առեն) իր գոհունակութիւնը յայտնեց այս ճանաչումին առթիւ, մաղթելով որ Թուրքիա ճանչնայ իր իսկ պատմութեան համար, քանի այսօրուան Թուրքիան չէ ցեղասպանութիւնը գործողը, այլ՝ նախնիները։ Ազնաւուր բացատրեց թէ այնքան երկար առեն է չէ ճանչցած, որ այսօր աւելի դժուար է իրեն համար, բայց պէտք է ճանչնայ, դարուս լաւագոյն լուրը կ'ըլլայ։

ՋԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ - 2000 ՋԳԱՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Ծաղիկներու Պէս», բանաստեղծութիւններ, հեղինակ՝ Զարեհ Խրախունի, 84 էջ, գունաւոր կողքերու նկարազարդում՝ հեղինակին եղբօր՝ ճարտարապետ Գրիգոր _ Արայ Ճիւմպիւշեանի, Տպագրութիւն Մուրատ Օֆսէթ, Խաթանպուլ, Հոկտեմբեր _ 2000:

⁂

Աւելորդ պիտի ջլլայ՝ համեմատութիւնները յատակացնելու եւ արժէքները անխարդախ կշիռքով գնահատելու համար, ճշդել բնորոշում մը, _ Պոլիսը, պոլսահայութիւնը՝ համեմատած՝ երէկի հարազատ տարածքէն դուրս կազմուած հին, հնագոյն եւ նոր գոյաւումներու հետ, վերացական ամբողջութեան մը բաղկացուցիչները: Գործընթացը կը թոյլատրէ յատակ զատորոշումը: Հիմնականօրէն՝ Պոլսահայութիւնը կը տարբերի գոյաւումներէն.. ամերիկա–հայութիւն, եգիպտա–հայութիւն, լիբանանա–հայութիւն, իրաքա–, սուրիա–, ամմանա–, իտալա–, զուիցերիա–, Ֆրանսա–, գերմանա– եւ այլ «–հայութիւններ» կոտորակ անհամար: Իրողութիւնը կարեւոր տուեալ մըն է, երբ խօսքը կը դառնայ քերթողական արուեստի մասին՝ հասկնալու, բացատրելու համար կենսունակութիւնն ու երաշտը մէկ չրջանէն միւսը:

Պոլսահայութիւնը հակապատկերովը միւս գոյաւումներուն, հաւաքականութեանց, կղզի մը չեզաւ ինքն իր վրայ կծկուած, այլ տեղաշրջուած մնաց իր բնական, եւ ուրեմն հարազատ տարածքին մէջ, կենսունակ ճիւղ մը՝ որ կը շարունակէ հրաշալիօրէն գոյատեւել: Իրողութիւնը այնքան յատակօրէն տեսանելի չլլալով, համեմատութեան փորձութիւնը ինքնաբուխ է: Միւս բոլորը արձակուն են առաւելաբար, ու տակաւին: Վերջապէս կայ երեւոյթ մը:

Այդ երեւոյթին մէկ փայլուն երեսակն է այն դուրսդուրանքը, որով կը պահուի հանճարեղ Պետրոս Դուրեանի, անկրկնելի Միսաք Մեծարենցի ու տակաւին Մատթէոս Զարիֆեանի ժառանգութիւնը, դիտակից հպարտութեամբ ապրեցնելով զայն: Դուրեանի չլրիմը, խօսելու համար միայն իր մասին, մեր ենթագիտակցութեան, մեր ներաշխարհին մտերմագոյն անկիւնին մէջ կը մնայ յաւերժալոյս ուխտավայր մը:

Իրենցմով բացուող ու չարունակուող դարը այսօր հասեր է նոր հանդրուան: Դար մը բանաստեղծութիւն եղաւ. դար փոխեցինք, բայց անոնք մնացին միշտ մեզի հետ, առաջին ծանօթացումի ջերմ տպաւորութեամբ: Երկիր փոխեցինք, երկրէ երկիր եղանք թափառական, բայց մեր աչքերը բնականօրէն, բնազդաբար զարձան դէպի Պոլիս, ճիշդ հին դարերու ուղեւորին նման, որ դէպի Կոստանդնուպոլիս երթի ճամբուն վրայ, աւելորդ պտնելով անունին յիշատակութիւնը, կը գոհանար մատնացոյց ընելով քաղաքը եւ ըսելով, _ Էյս–թէն–Պոլին, Իսթանպուլ, Իսթանպուլը վերագտնուած էր արդէն:

Պոլիսը մեր կուրծքին տակ տրոփեց սրտի մը պէս, միշտ բաբախուն եւ զգայուն, քիչ մը աւելի ուժական, ժամանակներուն հետ քայլ պահող, բայց աւանդապահ ալ: Առանց խզուելու ալ այդ թանկագին ժառանգութենէն: Ահա զգալիքը, հոգն ու ժառանգութիւնը: Ու Թերեւս ալ անոր համար որ ան կապուած մնաց Սրուանձտեանցի ու Թլկատինցիի Գաւառին. ան չմոռցաւ Գաւառը երբեք. իր անհրաժեշտ այլ որքա՞ն տոկուն – որովհետեւ հոգիի ճամբով անցնող – արմատները չխզուեցան Գաւառէն. իր մէջ բան մը չարունակեց ապրիլ կորսուող Գաւառէն: Գաւառով՝ չարունակեց ապրիլ:

Իրողութիւնը _ երեւոյթ մըն ալ այս – կը հաստատուի հրաշալի փաստով մը, – Էրզրումի վիլայէթի մէջ Արմատանի գաւակը՝ կորսուած, անցած դարու առաջին տասնամեակին իսկ Պոլսոյ մէջ սկսելով ստեղծագործել, երեք քառորդ դար ամբողջ չարունակեց ու ծաղկեցուց Գարեգին Սրուանձտեանցով, ապա Թլկատինցիով սկիզբ առած մեր չքեղ, հոդեպարար գիւղաքաղաքութիւնը, մեզի ընծայելով հարազատագոյն գրականութիւնը: Վայելչագեղ դիր, աղնուական զգացում եւ այնքան մարդկային մտածում, սրտէն բխող, սըրտին խօսող, սիրտէ ի սիրտ վերջապէ՛ս: Տուի արդէն անունը: Ան կը կոչուէր Յակոբ Մնձուրի: Եթէ այսօր տակաւին լոյս կը տարածուի, լոյս կը չամենայ Գաւառի վրայ, այդ լոյսը կը ճառագայթէ Պոլիսէն: Գաւառով միտքս յղդկէս կ'ընկալուի, ընկալելի է մե՛ր Պոլիսը... Մեր արմատները հոն են: Քիչ անգամ կը պատահի որ իրողութիւնը բարձրանայ հարազատ խորհրդանիշի մակարդակին, չփոթելի խորհրդանիշի հետ:

Զենք անդրադառնար՝ կանգ առնելու համար պահ մը, որովհետեւ օրերու երկայնքին, անհատաբար, ու առնչէ առնչ կը հանդիպինք անոնց կը կարդանք, հաղիւ մէկ կամ երկու բանաստեղծներու անուններ կը զուգորդենք առաջինին, մինչեդեռ անոնք կը կազմեն աւելի քան քանի բանաստեղծներու խումբ մը՝ միասին մէ՛կ հաւաքականութեան համար:

Առանց համեմատական վիճակագրութիւն մը հաստատել փորձելու, եւ անպայման սահմանափակուելով միայն Սփիւռքին, տեղին պիտի ըլլար հարց տալ թէ ո՛ր մէկ համայնք, հաւաքականութիւն, կամ «–հայութիւն» պիտի կարենար չարել այնքան անուններ բանաստեղծներու, որքան պոլսահայութիւնը: Քանէ աւելի անուններ ... Այլ այս թուումը, որ կը ջանայ առաւելաբար բացատրել երեւոյթը՝ հողին ժառանգուած աւանդութեան եւ դիրքին անխզելի կապակցութեան, անկաշառ համակրանքի արտայայտութիւնն է, բխում՝ միխանականութեան զգացումին, կը միտի նաեւ նպաստելու ընդումին՝ մեզի պարտադրուած սահմանագծումներուն համայնքէ հաւաքականութիւն, ցամաքամասէ ցամաքամաս ... Մըրկաւ բաժնուած եղբայրնե՛ր, կոտորակուած, ու տակաւ առաւել կոտորակուող ժողովուրդ...

Բանաստեղծութիւնը՝ Գիրերու ճարտարապետութիւնը՝ հաւատքի հարց է վերջապէս: Հաւատալ գեղեցկութեան, հաւատալ ներդաշնակութեան, եւ բոլոր արժանիքներուն, անխարդախ պահելու համար մեր կեանքը տնօրինող չունչին անապական, գիծերուն ու գոյներուն անդարա եւ նուագին վեհապետ: Այսպէս, բիւրեղացումով կը պահպանուին գիր ու նկարագիր հաւաքական: Գերազանցապէս բանաստեղծութեան ճամբով: Բանաստեղծութիւնն է որ մեր ներաշխարհին մէջ իր տեւական արձագանգով մեզ կը հաշտեցնէ մեր բեկանեալ անցեալին հետ, ջանալով, ներընչելով պահել ու ամրապնդել կապերը այդ անցեալին հետ: Առանց յուսահատելու ալ:

Դո՛ր մը բանաստեղծութիւն...

Թուականին հանդրուանը թերեւս, կամ անպայման, ենթագիտակցութեան յարատեւ թելադրանքներով, իր դերը ունի, եւ մեզ կը մղէ չրջահայեացքով մը հաշուեկչիռ մը ընելու, չարունակելէ առաջ մեր ուղին, կեանքի ուղին, անհատապէս թէ հաւաքաբար: 2000 Թուական... վաղը, այդ թուականը եւս մեր ետին կ'անցնի, եւ բարձունք կարծուած այդ հանդրուանը եւս կը վերագտնէ _ վերագտած ալ է – իր իսկական համեմատութիւնները, նման միւս բոլոր տարիներուն, որոնք անցան, եւ գալիք տարիներուն ալ, որոնք պիտի անցնին:

Արդէն 2001-ը օրերու մշուշներուն մէջէն ցոյց կուտայ քիթին ծայրը: Երեւակայութիւնը ազատ է ու անկաշկանդ՝ համայնապ պատառէն անդին ճամբորդելու մինչեւ 3000 ու 3001 թուականը, արդէն հնացած դարձնելով, տափարակ՝ 2000–ի բարձունքը: Արդար է հաչուեկչիռը, բնականոն, անչրջադարձելի, խօսուի այդ մասին թէ չխօսուի:

ՆԱՋԱՐԻԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ, ԼՈՍ _ ԱՆՃԼԷԼԷՍ՝

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԻԼԻԿԻԱ»

Հոկտեմբեր 20–էն 21, Լոս _ Անճլըլըսի Եու–Սի–էլ–էյ համալսարանը ժամադրավայրն էր հայագիտական կարեւոր վիտաժողովի մը: Տարբեր երկիրներէ այստեղ համախմբուած էին զանազան հայագէտներ, մասնակցելու համար երկու օրերու վրայ տեղի ունենալիք համաժողովի մը՝ «Հայկական Կիլիկիա» գնդհանուր նիւթով:

Համաժողովը կազմակերպուած էր Եու–Սի–էլ–էյ–ի Հայագիտական ամպիոնի վարիչ եւ յայտնի պատմաբան՝ փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի կողմէ: Գիտաժողովը մաս կը կազմէր հայկական պատմական քաղաքներու եւ նահանգներու վերաբերող Ռ. Յովհաննէսեանի կողմէ կազմակերպուող համաժողովներու չարքին:

Այս տարուան համաժողովը յատուկ հանգամանք մը ստացած էր, նկատի ունենալով որ անիկա կը կատարուէր Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսի հովանաւորութեամբ եւ կը զուգադիպէր Հայոստանի մէջ քրիստոնէութեան ընդունման 1700–ամեակին:

Երկու օրերու վրայ տեղի ունեցած համաժողովներուն ընթացքին, դասախօսութիւններ ներկայացուեցան Կիլիկիոյ մէջ հայկական կեանքին վերաբերող այլազան նիւթերու մասին: Դասախօսութիւնները կարելի է ամփոփել քանի մը գլխաւոր նիւթերով: Այսպէս, առաջին հերթին ներկայացուեցաւ Կիլիկիոյ մէջ հայկական իշխանապետութեան ու ապա թագաւորութեան պատմութիւնը, ապա դասախօսութիւններ տրուեցան պատմական այս ժամանակաշրջանին Կիլիկիոյ մէջ ծայր առած մշակութային, դիւանական ու մտաւորական կեանքին ու անոր լաւագոյն ներկայացուցիչներուն մասին: Կարգ մը դասախօսութիւններ կեդրոնացան հայկական Կիլիկիոյ մէջ ճարտարապետական մարդի վերելքին մասին, ինչպէս նաեւ Կիլիկիոյ ունեցած արձագանգին հայկական արդի գրականութեան մէջ: Վերջապէս, դասախօսութիւններ ներկայացուեցան Կիլիկիոյ 20–րդ դարու սկիզբի պատմա – քաղաքական իրագարձութիւններուն մասին:

Համագումարի առաջին օրուան նախաճաշը կատարեց կազմակերպիչ՝ փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան, որ իր խօսքին մէջ չնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր այն միութիւններուն ու հաստատութիւններուն, որոնք իրենց օժանդակութիւնը բերած են գիտական այս հանդիպումին իրականացման:

Եու–Սի–էլ–էյ համալսարանի կողմէն խօսք առաւ տնօրէն Ալպերթ Քարնըսէյլ:

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ գիտաժողովի հովանաւոր՝ Արամ Ա. Կաթողիկոսը, որ մատնանշեց նման գիտաժողովի մը կարեւորութիւնն ու աննախընթաց հանգամանքը, նկատի ունենալով որ առաջին անգամն էր որ հայկական Կիլիկիան կ'արժանանար համագումարի մը լիարժէք ուչադրութեան:

Դասախօսներուն չարքին առաջին խօսք առնողը եղաւ Նիու _ Ճըրզիի Ռաութըն համալսարանէն Ռոպըրթ Հուսըն, որ ամփոփ դիծերու մէջ անդրադարձաւ Կիլիկիոյ ընդհանուր աշխարհագրութեան: Ան իր նիւթը սկսաւ այն ժամանակէն երբ Կիլիկիա անուանումը առաջին անգամ ըլլալով նչուած է պատմութեան մէջ: Այնուհետեւ ընդհանուր ժամանակագրութիւնը կատարեց Կիլիկիոյ մէջ պատահած կարեւորագոյն դէպքերուն, հասնելով մինչեւ 1922 Թուականը, երբ Հայերը վերջին անգամ ըլլալով հեռացան այս տարածքէն:

Յաջորդեց Ֆրանսայէն՝ Մոնփելիէ III համալսարանէն՝ Ժեռար Տէտէեանի դասախօսութիւնը, Կիլիկիոյ եւ անոր ծայրամասերուն մէջ հայկական իշխանապետութիւններու ծնունդին ու զարգացումին մասին: Դասախօսը անդրադարձաւ Կիլիկիոյ մէջ Բիւզանդական կայսրութեան նախաձեռնութեամբ հայկական ռազմական Թեմի ստեղծումին, որ զլխաւոր սկիզբը եղաւ Կիլիկիոյ մէջ հայկական քնակչութեան ծաղկումին: Ապա նչեց առաջին իշխանապետութիւններուն ծնունդը, մինչեւ Ռաչակիրներու մուտքը Կիլիկիա:

Ապա խօսք առաւ Ֆրանսայէն Գլօտ Մութաֆեան (Փարի _ Նոր համալսարան): Դասախօսը արժեւորումը կատարեց Կիլիկիոյ մէջ հայ իշխաններուն ու թագաւորներուն վարած փայլուն դիւանագիտութեան: Մութաֆեան մանաւորապէս վեր առաւ հայ իշխաններէն ու թագաւորներէն քանի մը հատի օրինակները, որոնք յատկանչուած են իրենց մշակած դիւանագիտութեամբ, պահպանելու համար հայկական իշխանութիւնը հակամարտ ու զօրեղ զրացի պետութիւններու վտանգէն: Նչուած օրինակներու չարքին էին՝ հայ իշխան Մլեհը, Լեւոն Ա. ու Հեթում Ա. թագաւորները:

Գերմանիայէն Փիթըր Հաթֆըր նեղուցայցուց Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան ժամանակաշրջանին հայկական եկեղեցիին յարաբերութիւնները Պապականութեան հետ: Ըստ դասախօսին այս յարաբերութիւնները կը յատկանչուին մէկ կողմէ՝ զօրաւոր դաչնակից մը պատնելու հայկական իշխանութիւններուն ճիգով, իսկ միւս կողմէ հայկական եկեղեցին հռոմէական եկեղեցիին անմիջական ազդեցութեան տակ պահելու Պապականութեան դրած պայմաններով:

Յաջորդեց Նիւ _ Եորքի Սուրբ Ներսէս Հայկական Սեմինարէն (դպրեվանք)–էն Աբրահամ Տէրեանի դասախօսութիւնը, որ կը վերաբերէր Սուրբ Ներսէս Շնորհալի խաղացած դերին՝ հայ եւ բիւզանդական եկեղեցիներու միջեւ ծագած աստուածաբանական վէճերուն մէջ:

Եու _ Սի – էլ – էյ համալսարանէն փիթըր Քոուլ անդրադարձաւ Կիլիկիոյ թագաւորութեան ժամանակաշրջանին հայկական եկեղեցւոյ մէջ ծագած ներքին վէճերուն: Դասախօսը դիտել տուաւ որ Կիլիկիոյ մէջ հայկական թագաւորութիւնը ստեղծուեցաւ Ռաչակիրներու օրինութեամբ, ինչ որ կը նչանակէր նաեւ որ հայկական եկեղեցիին, քաղաքական այս հանգամանքներուն մէջ, պէտք էր մօտիկութիւն ցոյց տար Հռոմի եկեղեցիին: Այս կացութիւնը սուր վէճի մը առիթ տուաւ հայկական կղերական դասէն ներս եւ դասախօսը զլխաւորաբար անդրադարձաւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոս՝ Գրիգոր Ամասդեցիի ու Սիւնիքի Առաջնորդ՝ Ստեփանոս Օրբէլեանի միջեւ ծայր առած հակաճառութեան:

Կէսօրուան կարճ դադարէ մը ետք, դասախօսութիւնները չարունակուեցան եւ առաջին խօսք առնողը եղաւ Հարվըրտ համալսարանէն ձէյմս Ռասըլ, որ անդրադարձաւ Կիլիկիոյ հայ յայտնի բանաստեղծներէն՝ Ֆրիկի կեանքին ու ստեղծագործութիւններուն:

Յաջորդեց Տիգրան Գուլումճեանի (California State University, Fresno) դասախօսութիւնը, որ կը վերաբերէր Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան անկումէն ետք՝ Կիլիկիոյ հայկական կաթողիկոսութեան վիճակին: Գուլումճեան նչեց այն պայմանները, որոնց մէջ Սիսի կաթողիկոսական աթոռը իր գոյութիւնը պահպանած է մինչեւ 1921 Թուականը, երբ կաթողիկոսութիւնը կը տեղափոխուի Սուրիա ու ապա՝ Լիբանան:

Ապա խօսք առաւ Թորոնթոյի համալսարանէն Վիքթորիա Ռոու, որ անդրադարձաւ 19–րդ դարու վերջաւորութեան ու 20–րդ դարու սկիզբին, Պոլիս հաստատուած կնոջական բարեսիրական կազմակերպութիւններու գործունէութեան՝ Կիլիկիոյ մէջ:

Յաջորդեց Եու–Սի–էլ–էյ համալսարանէն՝ Ռուբինա Փերումեանի դասախօսութիւնը, որ կը վերաբերէր հայ արդի ըրականութեան մէջ Կիլիկիոյ ներկայութեանը: Փերումեանի նչած հեղինակներու չարքին էին Զապէլ Եսայեան, Գրիգոր Վարդապետ Պալաքեան, Սոքրաթ Թերզեան, որոնք իրենց կարգ մը գործերուն մէջ յատուկ ուչադրութեան արժանացուցած են Կիլիկիոյ մէջ պատահած կարեւոր իրագարձութիւններ:

Միչտ մնալով գրականութեան մարդին մէջ, խօսք առաւ Տէյվիտ Մեթֆըն Քալոնն (Wayne State University): Անոր նիւթը կը վերաբերէր ամերիկահայ գրագէտ՝ Տէյվիտ Խերտեանի գործին: Խերտեանի գործերուն մէջ Ատանան ու ընդհանրապէս Կիլիկիան յատուկ տեղ մը կը գրաւեն, նկատի ունենալով որ այս քաղաքին մէջ ապրած է իր ընտանիքը, մինչեւ տեղահանութիւնները:

Առաջին օրուան նիստին վերջին խօսք առնողը եղաւ Հարվըրտ Համալսարանէն Պերթ Ջօ, որ հակիրճ կերպով անդրա-

դարձաւ Կիլիկիոյ տարածքին մէջ օգտագործուած հայկական զանազան բարբառներուն:

Երկրորդ օրուան առաւօտեան նիստը բացուեցաւ Քրիսթինա Մանանչիլի (University of Michigan, Ann Arbor) դասախօսութեամբ, որուն ընթացքին տահիկներ ցուցադրուեցան Կիլիկիոյ մէջ զարգացած արուեստի կեանքին վերաբերող:

Ապա խօսք առաւ Պելժիայէն Պերնար Քուլի (Université Catholique de Louvain): Դասախօսը իր նիւթը կեդրոնացուցած էր Կիլիկիայէն ժառանգ մնացած հայկական ձեռագիրներուն վրայ: Քուլի մանրակրկիտ դասաւորումի ենթարկած էր Կիլիկեան ծագում ունեցող ձեռագիրները եւ ընդհանուր գաղափար մը տուաւ թէ այս ձեռագիրները ինչ տեսակ կը նեղկայացնեն հայկական ընդհանուր ձեռագիրներու չարքին:

Յաջորդեց Հայաստանէն (Մաշտոց Մատենադարան) Սթեփան Վարդանեանի դասախօսութիւնը, նիւթ ունենալով «Հայկական Կիլիկիոյ բժշկական ժառանգութիւնը»: Դասախօսուհին մասնագիտական համաւոթեամբ անդրադարձաւ Կիլիկիոյ մէջ հայկական իշխանապետութեան ու թագաւորութեան ժամանակաշրջաններուն, բժշկական մարզի զարգացումին ու բժշկական դպրականութեան ծագումին:

Յաջորդ դասախօսը՝ Լեւոն Զուքասզեան, զարձեալ հրաւիրուած էր Հայաստանէն՝ Երեւանի Պետական Համալսարանէն: Անոր նիւթն էր «Թորոս Ռոսլինի արուեստը»: Դասախօսը, սահիկներու ընկերակցութեամբ ծանօթութիւններ տուաւ Ռոսլինի մանրանկարչութիւններուն մասին, ինչպէս նաեւ նշանաւոր այս մանրանկարիչին կեանքի ուղին մասին:

Ապա խօսք առաւ Ճորճթաուն համալսարանէն Սքոթ Ռեոֆորտ, որ անդրադարձաւ Հայկական Կիլիկիոյ մէջ առօրեայ կեանքին, ինչպէս նաեւ Կիլիկեան քաղաքներուն ու դղեակներուն: Դասախօսը, հնագիտական պեղումներու ընդմէջէն, հետաքրքրական տեղեկութիւններ փոխանցեց անցեալ այդ ժամանակաշրջաններուն հայկական կենցաղին մասին:

Յաջորդ խօսք առնուն էր Երեւանի Փոլիթէքնիք համալսարանէն Դաւիթ Քերթմենճեան: Դասախօսը անդրադարձաւ Այնթապ քաղաքի ճարտարապետութեան ու քաղաքաշինութեան: Հիմնուելով բազմազան աղբիւրներու վրայ, Քերթմենճեան ցոյց տուաւ Այնթապ քաղաքի յատակագիծեր, ինչպէս նաեւ ներկայացուց քաղաքին ճարտարապետական հոլովոյթը դարերու ընթացքին, մինչեւ Հայերու վերջնական տեղահանութիւնը Այնթապէն:

Կէսօրուան կարճ դադարէ մը եաք, դասախօսութիւնները չարունակուեցան, այս անգամ կեդրոնանալով 20-րդ դարու սկիզբին վերաբերող պատմագիտական նիւթերու վրայ:

Այս չարքին մէջ առաջին խօսք առնուղը եղաւ Փարիզ III համալսարանէն եւ Նուպարեան գրադարանի աւանդապահ՝ Ռեմոն Գէորգեան: Դասախօսը անդրադարձաւ Ապրիլ 1909-ին Կիլիկիոյ զանգատան չրջաններուն ու քաղաքներուն մէջ ծայր առած հայկական կոտորածներուն: Գէորգեան ներկայացուց պէտքերուն հոլովոյթը, չեշտը դնելով նորահաստատ երիտթուրք իշխանութիւններուն խաղացած դերին վրայ՝ այս կոտորածներուն ընթացքին: Դասախօսը յայտնեց որ թէեւ այս կոտորածները աւանդաբար կը վերագրուին Օսմանեան պահպանողական տարրերին, այսուհանդերձ կան լուրջ փաստեր, որոնք կ'ապացուցանեն երիտթուրքերու ուղղակի մասնակցութիւնը ազգաբնաջնջման այս ծրագրին:

Յաջորդեց Հիլմար Քայզըրի (European University Institute, Իտալիա) դասախօսութիւնը: Անոր նիւթը կը վերաբերէր Առաջին Համաշխարհային պատերազմին ընթացքին Կիլիկիոյ Հայերու կացութեան: Քայզըր անդրադարձաւ այս տարածքի Հայերու տեղահանութեան, հիմնուելով օսմանեան արխիւային պետական վաւերաթուղթերու վրայ:

Ապա խօսք առաւ Շերմըն Օքսի Մերմինեան վարժարանի տնօրէն՝ Վահրամ Շեմմէսեան: Ան անդրադարձաւ պատերազմէն ետք, 1918 – 1919 տարիներուն, Սուրիոյ, Լիբանանի, Պաղեստինի, Եգիպտոսի եւ Իրաքի մէջ գտնուող հայ գաղթականներու դէպի Կիլիկիա հայրենադարձին: Շեմմէսեան խօսեցաւ այս հայրենադարձի կազմակերպումին, անոր դիմագրաւած դժուարութիւններուն, գաղթականներու թիւին:

Յաջորդեց Վահէ Թաշճեանի (Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, Փարիզ) դասախօսութիւնը, որ կը վերաբերէր 1919 – 1921 Կիլիկիոյ մէջ Ֆրանսական քաղաքականութեան ու Հայերու վիճակին: Դասախօսը կանգ առաւ Ֆրանսական քաղաքականութեան հոլովոյթին վրայ, որ սկիզբը դրական մթնոլորտ մը ստեղծած էր հայրենադարձ Հայերուն մօտ: Թաշճեան յայտնեց որ, քաղաքական ու ռազմավարական չահերէ մեկնելով, Ֆրանսան արմատապէս փոխեց իր քաղաքականութիւնը ու համաձայնութիւն կնքեց Քեմալականներուն հետ, վերջնական դաղթի մղելով Կիլիկիոյ Հայերը:

Այս չարքին մէջ վերջին խօսք առնուղը եղաւ Փիլօ Ռիվերայի Մեսրոպեան վարժարանի տնօրէն Կարապետ Մոմճեան, որ անդրադարձաւ վերջին չորս դասախօսներու նիւթերուն ու որոշ ամրողջացումներ կատարեց:

Կարճ դադարէ մը եաք, խօսք առաւ ԵՈՒ. Սի. Էվ. Էճ. էն Սիմոն Փայալեան, որ անդրադարձաւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան անցած ուղին՝ 1921-էն մինչեւ 1956, կանգ առնելով այս աւելի քան երեք տասնամեակներուն ընթացքին Սիսի կաթողիկոսական Աթոռին թեւակոխած դանազան հանգրուաններուն վրայ:

Համագումարը փակուեցաւ կազմակերպիչ՝ Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի եւ հովանաւոր՝ Արամ Ա. Կաթողիկոսի փակման խօսքերով:

Վ. Թ.

ԽՆՁՈՐ ԿԵՐԷՔ

Հին Հայոց գրականութեան մէջ նշուած է, որ խնձորը ամենահին, ամենածանօթ ու ամենապատուական պտուղն է: Ան «ամենայն պտղոց» ներկայացուցիչն է. իր ձեւին ու գոյնին դեղեցկութեան համար ան հինէն ի վեր թագաւորներու թագի ու գաւազանի զարդը եղած է: Խնձոր կը կոչուէր նոյնիսկ արքայական խաչէն վար դրուած գունդը:

Հին բժշկարանը կը դանէ, որ խնձորը մարդկային հոգեբանական վիճակի ու ջղային համակարգի վրայ խիստ ազդող պտուղ մըն է: Տարբեր բնաւորութեան տէր անձեր տարբեր համերու խնձորներ պէտք է ուտեն:

Հին բժշկարանը կը գրէ՝ «... Զուսպ բնաւորութեան համար լաւ է քաղցր խընձորը, եռանդունին՝ թթուաչը»: Իսկ Ամիրտովլաթը կը նշէ «Քաղցր խնձորը աւելի լաւ է հոտոտալ, քան՝ ուտել: Լաւ խնձորն այն է, որ ե'ւ քաղցր է ե'ւ անուշահոտ»: Խնձորի բուժիչ յատկութիւնները բազմաթիւ են, արդէն ան առածի կարգ անցած է այն Անգլիացիներուն քով, որոնք կ'ըսեն, օրական մէկ խնձոր ուտելով՝ բժիշկը հեռու կը պահէք ձեզմէ: Խնձորին բուժիչ յատկութիւններուն ծանօթ էին չատ հինէն. զարձեալ Ամիրտովլաթի ասութեամբ՝ խնձորը կը բուժէ աչքերու ցաւը եւ կ'ուժեղացնէ տեսողութիւնը, եթէ զայն եփէք, ծեծէք եւ դնէք աչքերուն: Խնձորը կ'ուժեղացնէ նաեւ սիրտը եւ կը փոխէ տրամադրութիւնը: Ի դէպ՝ Ֆրանսացիները կ'ըսեն՝ լաւատես ըլլալու համար խնձոր կերէք:

Մեր նախնիները եւս քաջածանօթ էին խնձորի յատկութիւններուն: Հին բժշկարանի մէջ նշուած է, թէ՝ խնձորի փուխր տեսակը լաւ է պնդութեան համար: Ան կը զգուշացնէ, որ խնձորը պէտք չէ ուտել խակ վիճակով, որովհետեւ խակ խնձորը տաքութիւն կուտայ:

Խնձորը չատ տարատեսակներ ունեցող պտուղներէն մէկն է: Հայաստանի մէջ կայ անոր մօտաւորապէս յիսուն տեսակը:

Տոքթոր Ռուզենֆիլտ կը նշէ, որ խընձորը օգտակար է նոյնիսկ յօդացաւերու ու ոտքի ցաւերու համար: Յատկապէս այն ոտքի ցաւերուն, որոնք ջղային համակարգի անկանոն գործունէութեան հետեւանքներն են. զոլորովին բնական վիճակի մէջ գտնուող ոտքը սննդական գերծանրաբեռնուածութեան հետեւանքով կամ ջիղերու ձգման պատճառով սուր ցաւեր կրնայ զգալ:

Այդ դէպքին, բժիշկ Ռուզենֆիլտ կը յանձնարարէ որգեգրել չաքարախտաւորներու յատուկ սննդակարգը. բրինձը օրական չորս դգալէն աւելի չուտել, ալքոլաւոր խմիչքներ եւ ծխախոտ երբեք չօգտագործել եւ խաչած գետնախնձորի մը կէսը միայն ուտել: Այն ցաւերը բուժելու համար կը յանձնարարէ խնձոր ուտել: Միջին տարիքի կանայք ոտքի ցաւերէն փրկուելու համար հարկ է, որ օրական պոնկ երեք խնձոր ուտեն: Ուրեմն՝ խնձորին բուժիչ յատկութիւնները բժիշկներու կողմէ կ'ուսումնասիրուին: Տոքթոր Ռուզենֆիլտ կը չեշտէ որ՝ խընձորը պէտք է ուտել կեղեւով: Խնձորի մչակման մասին «Վաստակաց Գիրք»ը կը նշէ որ՝ «Խնձորը կը սիրէ հով ու սեւահող դետին»:

Եթէ կ'ուզես խնձորը ըլլայ կարմիր՝ ծառին չուրջը ցեցեր դետեղէ եւ խնձորենիի ճիւղերն իջեցնելով, կապէ ցիցերուն, որ մօտենայ դետնին, վարը փոսեր փորէ եւ երբ խնձորը դառնայ խածնելիք՝ փոսերը ջուր լեցուր. արեւը իյնալով ջուրի վրայ՝ գոլորշի կուտայ եւ գոլորշին՝ հասնելով խնձորին՝ կը կարմրացնէ պտուղը: Իսկ եթէ պատրաստես արճիճէ գօտի եւ հողէն երկու թիզ բարձր անցրնես խնձորենիի բունին՝ ապա ան կու տայ չատ պինդ խնձոր: Իսկ եթէ կ'ուզես, որ խնձորը չնեխի եւ թրթուր չմերձենայ անոր, ծառին տակը ցօղէ կանաչ մողէզի լեղիով մկնատ անկէ ծառին չուրջը եւ խնձորենին ամենեւին ճճիներ չունենար:

Խնձորը երկար պահելու համար պէտք է զայն քաղել ձեռքով եւ տեղաւորել 0 աստիճան ջերմութիւն ունեցող սենեակի մէջ:

Մեր նախնիները ձեռքով քաղած խընձորը կը փռէին գարիի յարդի վրայ՝ հով սենեակներու մէջ, կամ վերցնելով ընկուզենիի թեփը, կը լեցնէին խնձորով լեցուն կարասի մէջ ու բերանը ամուր կը ծեփէին, որ օդ չանցնի, ապա կարասը կը թաղէին հողին տակ:

ԱՇԱԿԵՐՏԱԿԱՆ ԽՕՍՔԻ «ԳՈՀԱՐՆԵՐ»

– Սիրում եմ ընթերցել Մովսէս Խորենացու «Սասունցի Դաւիթ» էպոսը:

– Մայրս մեր տան անչէջ հիւրն է:

– Ես դեռ փոքր հասակից սիրել եմ գրաղուել կարդացողութեամբ:

– Իմ կարդախօսը, չատ կարդապահ լինել մեծերի հանդէպ:

– Երբ մտնում ես կեանքի չեմ, ոտք ես դնում կեանքի առաջին աստիճանին:

– Ատում եմ կեղծաւորին, անհատին, կարծում եմ՝ կարելի է սիրել ուսուցչին...

– Իմ խելքը զարգացած է, քայց ոչ այնքան, որքան իմ ուսուցիչներից մի քանիսինը...

– Բանաստեղծն ապրել է ընդամէնը 82 տարի, բայց մեզ թողել է հարուստ կեանք...

– Մարգարէի արցունքներ թափուեցին նրա ակնախոռոչներից...

– Քամանչան դրեց ուսի վրայ եւ սկսեց նուագել:

Հաւաքեց՝
ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆ
(«Հայկական ժամանակ»)

«ԾԱՒԱՋԻ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Ձմեռորդութեան առաջին հանդրուանը Օրլիի օդակայանն էր. հոնկէ էր որ կը մեկնէր հունգար Մալէս ընկերութեան օդանաւը: Մինչեւ Օրլի Ան կատարած էր արդէն իր օդային մկրտութիւնը: Մինակ ձամբորդած էր: Փիէր երկու օր առաջ-ուընէ Փարիզ էր արդէն՝ անձնական գործով մը: Չիրար վերադտան օդակայանին մէջ: Ան առանց վախի, ժպիտը երեսին, հետեւելով Փիէրի, բարձրացաւ Թուփոլեւ 154-ի չենած անցարան, սանդուխներն ի վեր: Նստան քով քովի:

Թուփոլեւ, որ բոլորովին լեցուն չէր, բարձրացաւ առանց զգալի մեծ ցնցումներու: Ժամանակ էր գօտիները քակելու: Փիէր օգնեց Անի:

Պահ մը երկու երիտասարդներուն խօսակցութեան առարկայ եղան ձմեռորդնեերն ոմանք: Կային սեւամորթ երեք կիներ, թերեւս բնիկ անթիլեան կղզիներէն: Եւրոպա եկած՝ իրրեւ զբօսաշրջիկ: Ամբողջ ճամբորդութեան ընթացքին պահեցին իրենց ծաղկազարդ գլխարկները. ծիծաղելի էին եւ միեւնոյն ժամանակ՝ համակրելի:

Ան իր ձախ ափին մէջ առաւ Փիէրի ձեռքը: Տղան խորհեցաւ որ սովորականէն դուրս բան մըն էր պատահածը: Առաջին անգամն էր, ամիսներէ ի վեր: Ան օրէն ի վեր երբ միասին, քով քովի եւ քանի մը վայրկեան ալ ձեռք ձեռքի դիտած էին Փրանսա – Աւստրիա Փութպոլի մրցումը: Երկուքն ալ ժպտեցան: Ան խղեց լուութիւնը.

– Բան մը չեմ գիտեր ձեր ծնողաց, ձեր պզտիկութեան մասին:

– Եթէ կ'ուզես այլեւս յոգնակիով չխօսինք իրարու հետ, լսաւ Փիէր:

Ու սկսաւ պատմել իր մանկութիւնը, որ ոչինչ ունէր արտասովոր: Մնողքը կը պատկանէին այն դասակարգին զոր Փրանսայի մէջ կ'որակեն միջին: Մնած էր եւ մեծցած Կրընոպլը, բժշկութիւնը սորված էր Լիոն եւ... հանդիպած իրիկուն մը հիւանդանոցին մէջ պզտիկ թեւերով արկածեալի մը՝ որ կը կոչուէր Ան...

Օդակայանը զիրենք զիմաւորելու եկած էր Զօլթան Ֆարքազ իր կնոջը հետ: Ներկայանալի կին մըն էր, իր ամուսնոյն հասակը, սեւ մազերով, լեցուն երեսով: Համակրելի: Աչքի կը զարնէր իր սրունքներուն կանոնաւորութիւնը, ոչ չատ մսոտ բայց հաւանաբար սեղմ. ունէր կիսաքօչիկներ միջակէն բարձր կրունկներով՝ որոնք իր բումբերուն կու տային դրաւիչ տեսք մը: Կը խօսէր Ֆրանսերէն՝ ինչպէս իր ամուսինը:

– Մէկ գիշեր միայն պիտի մնաք Փեշտա, ըսաւ Հունգարացին: Վաղը կը պըտտինք մայրաքաղաքին մէջ եւ իրիկունը ձեզ կ'առաջնորդեմ Պալաթօն – Ֆիւրէա: Լիճը այս եղանակին չատ հաճելի է:

Պալաթօն Ֆիւրէա մէկն է լճին չուրջ. այս վերջին տարիներուն հետզհետէ տարածուղ, նոր չէնքերով հարստացող կայաններէն, ուր Հունգարացիներ եւ նաեւ օտարներ, մանաւանդ Գերմանացիներ կու գան իրենց արձակուրդը անցկընելու կամ իրենց ցաւերը դարմանել տալու: Կան արդարեւ բժշկարաններ, ուր չնորհիւ տեղական ջուրերուն կարելի է քանի մը տեսակ հիւանդութիւններու դէմ պայքարիլ: Բայց ամէնէն առաջ Պալաթօն–Ֆիւրէա արձակուրդի վայր մըն է Հունգարիոյ ամենամեծ լիճի ափին: 77 քիլոմեթր երկարութիւն, չուրջ 600 քառակուսի քիլոմեթր տարածութիւն:

Երբ Ան եւ Փիէր Զօլթանի առաջնորդութեամբ հասան Պալաթօն–Ֆիւրէա, դիւեր էր արդէն: Նախորդ օրը, Փեշտա, Զօլթան Ֆարքազ կարծած էր թէ ամոլի մը հետ գործ ունէր եւ մէկ սենեակ էր ապսպրած: Փիէր բացատրեց իր բարեկամին թէ Ան իրեն համար ընկերակից մըն էր, ո՛չ աւելի, եւ յարմար էր որ ունենար իր առանձին սենեակը:

Թէեւ անակնկալի եկած Զօլթան Ֆարքազ զոհացում տուաւ Ֆրանսացիին փափաքին եւ Փեշտայի մէջ արդէն երկու երիտասարդները դիւերը անցուցին իւրաքանչիւրը զատ սենեակի մէջ: Քիչ մը աւելի դժուար եղաւ հարցը կարգադրել Պալաթօն – Ֆիւրէայի պանդոկին մէջ: Խըճողում կար ամրան այս չրջանին: Հունդարացին յաջողեցաւ սակայն, չնորհիւ իր քենիին, որ պանդոկին վարչութեան մէջ կարեւոր պաչտօն մը ունէր:

Ձմեռնան ճաչած էին արդէն եւ երեքն ալ՝ յոգնած: Իւրաքանչիւրը կը չտապէր առանձնանալու իր սենեակը:

Ֆարքազ խնդրեց որ ներողամիտ ըլլան եթէ հետեւեալ օրը դինքը չտեսնեն, որովհետեւ ան կը փափաքէր Փեշտա վերադառնալ, իր պաչտօնին դլուխը. խոստացաւ չարթնուիլ վերջը գալ իր կնոջ հետ, եւ կիրակին միասին անցընել:

Մինչ այդ Էլէնան, իր կնոջ քոյրը, պատրաստ էր օդնելու իրենց, որ լաւագոյնս վայելեն երեք յաջորդ օրերը, լճին չուրջ:

Էլէնան որ մօտն էր, ժպտեցաւ եւ ըսաւ երկու բառ՝ զոր Ֆրանսացի հիւրերը չհասկցան: Էլէնան Ֆրանսերէն չէր գիտեր: Աւելցուց, այս անգամ գերմաներէն՝ «հաճոյքով» ժպիտը միչտ դէմքին:

(Շար. 6)

(Շար· Ա· Էջէն)

բէթեանի Գ· մրցանակը տրուած է (100 տոլար) «Հետախուզում մարտով» պատմուածքին համար: Մրցանակը հաստատուած է չինացի գրող Տ· Ուռնկի կողմէ որ մեծ տատապանքներէ ետք Չինաստանէն Անգլիա ապաստանած է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԱՓՐՈՒՆԻ (Աւստրիա) մէջ ահաւոր արկած մը պատահած է Նոյեմբեր 11–ին, երբ Քափրունէն Քիցլթալյնհորն բարձրացող ճոպանուղիի խցիկը (Ֆունիքիւլէր) կրակ կ'առնէր փապուղիին մէջ: Նոյեմբեր 12–ին, մեռելներու թիւը 155 էր եւ կային հրաշքով փրկուած 12 վերապրողներ: Զոհերը առաւելաբար երիտասարդ են, Աւստրիացի, Գերմանացի, Ճափոն, Ամերիկացի: Աւստրիա, որ անչուշտ, ցնցումի տակ է, 48 ժամուան Ազգային սուգ հռչակեց: Հրդեհին պատճառը դեռ յայտնի չէր Նոյեմբեր 12–ին:

ԺԱԳ ՇԱՊԱՆ – ՏԷԼՄԱՍ, կոլիտա եւ դիմադրական, երեսփոխան – քաղաքապետ Պորտոյի մօտ 50 տարի, երեք անգամ նախարար Ազգային Ժողովի, քանիցս նախարար եւ նախարարապետ 1969–ին, «պատմական դէմք մը» Ֆրանսայի քաղաքական կեանքին մէջ, մեռաւ 85 տարեկանին, Նոյ· 10–ին, վարիչեան իր բնակարանին մէջ: Քաղաքական բոլոր դէմքերը ողեկոչեցին «մեծ կոլիտը, ազգին մեծ ապաստարկուն» որ ամբողջ կեանքին երկայնքին Ֆրանսայէ սէրը ոսնեցած է:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ոստիկանութիւնը երեք տարուան բանտարկութեան պահանջով դատ բացած է Տիյարպէքիրի ասորի քահանային՝ Եուսուֆ Աքսուլութի դէմ· Ի'մամբաստանուի կրօնքի, ցեղի, դաւանանքի խտրականութիւն ընելով ժողովուրդին մօտ եւ հատուածներ իրարու թշնամացնելով: Քահանան ԱՄՆ–ու մէջ Հայերու ցեղասպանութեան քննարկումի օրերուն ըսած էր· «Հայերուն նման Ասորիներն ալ ցեղասպանութեան զոհ դարձած են»:

ԹԵՀՐԱՆի Ցեզափոխական դատարանը մահապատիժ պահանջեց պարսիկ լրագրողի մը դէմ, այն ամբաստանութեամբ որ «հակիսլամական» դաստիարակութիւն մը կազմակերպած է Պէրլին: Այս հարցին կապակցութեամբ 17 հոգի կը դատուի Հոկտեմբեր 29–էն ի վեր: Խալիլ Ռոստամ – Խանիի դէմ է որ մահապատիժ կը պահանջուի:

ՎԻԹԼԻ ՄԷՋ, Նոյեմբեր 10–ին տեղի ունեցած ֆրանքեւերման վեհաժողովին, ժոսփէն – Շիրաք տարակարծութիւնը «խնդիր կովի» հարցին վերաբերեալ եւ այդ առընչութեամբ ճեռք առնելիք միջոցներուն, հրապարակային քնոյթ առաւ, դուարճացնելով վարչապետ Երէօտէրը:

ԼԷՄ. ՌԱՊԻՆ, սպաննուած վարչապետին այրին, մեռաւ Նոյեմբեր 12–ին, զոհ թոքի խլիրդի: 72 տարեկան, ան մեծ վարկ կը վայելէր աշխարհի մեծերուն մօտ, հինգ տարի է կը չարունակէր ամուսնոյն ուղին, միշտ խաղաղութիւն քարոզելով պաղեստինցիներուն հետ:

ՏԱՂՏԱՆՑԻ ՄԸՆ Է՝ Ամիրխանով որ օդանաւ մը փորձեց չեղել տալ իր ճամբէն (Տաղստան–Մոսկուա), ճեռնառումբերու սպառնալիքին տակ: Օդանաւը էջք կատարեց Իսրայէլի Ուվտա օդակայանը, բայց հարցը արագօրէն կարգադրուեցաւ, երեւան ելաւ որ մարդը մտային խանգարումէ կը տառապի: Պարագ, որ Ուաշինկթընն կ'ներթար եւ եկաւ բայց, կրկին մեկնեցաւ տեսնուելու համար Գլինթընի հետ:

ՊԷՑՐՈՒԹԻՆ քան քիլոմեթր հարաւ՝ Նամիբէի մէջ, չէնք մը փլած է, 9 հոգի մեռած են, 27 ուրիշներ ալ վիրաւորուած (Նոյեմբեր 11–ին): Շէնքին սեփականատէրը եւ իր երկու տղաքը ձերբակալուած են, երբ կը ջանային Սուրիա փախչիլ:

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

Communiqué de Presse

SUCCES DU PREMIER PHONETHON DU FONDS ARMENIEN DE FRANCE QUI A RECUEILLI 1 350 000 FF EN PROMESSES DE DONS

Le premier Phonéthon arménien, organisé du 10 au 12 novembre 2000 par le Fonds Arménien de France, a permis de recueillir 2 970 promesses de dons totalisant 1 350 000 francs. Plus de cent cinquante bénévoles ont contribué à ce succès en sollicitant des dons à partir de trois centres d'appels téléphoniques situés à Paris, Montpellier et Nice. Leurs dons serviront à la construction de la Route Dorsale du Karabagh et d'écoles dans la ville de Gumri, en Arménie. Les travaux de cette route ont déjà démarré. Longue de 174 km, elle traversera le Karabagh du Nord au Sud et contribuera au développement socio-économique des villes et villages de cette république arménienne. Quant à la ville de Gumri, l'une des plus touchées par le séisme de décembre 1988, on y compte encore de nombreuses écoles en ruine.

Ce Phonéthon s'inscrit dans le cadre du Téléthon mondial que le Fonds Arménien organise tous les ans pour financer ses projets humanitaires. Ce Téléthon se déroulera le 23 novembre prochain et sera retransmis par la Chaîne 1 de la Télévision arménienne que l'on peut capter en France via les liaisons satellite de TPS (canal 301). Les noms des donateurs français et les montants de leurs contributions seront diffusés à cette occasion entre 21h et 23h, heure française.,

Le Fonds Arménien de France remercie tous ceux qui ont contribué à la réussite de ce premier Phonéthon: les milliers de donateurs qui lui ont renouvelé leur confiance, les bénévoles qui ont travaillé dans l'enthousiasme, les personnes et les entreprises qui ont apporté leur aide technique et financière précieuse, ainsi que les radios et journaux qui ont relayé son message sur leurs antennes ou dans leurs colonnes.

Ceux qui n'ont pas pu enregistrer leurs dons lors du Phonéthon peuvent encore le faire en appelant le numéro vert **0 800 269 300,** qui restera opérationnel jusqu'au 17 novembre 2000, ou en envoyant directement leurs chèques au Fonds Arménien de France, B.P. 12. 75660 Paris cedex 14.

Paris, le 12 novembre

Date à retenir

La Croix Bleue des Arméniens de France Section Marseille-Ville **«Sossé Mayrig»** présente

LE
BALLET NATIONAL D'ARMENIE

Au Palais des Congrès du Parc Chanot à Marseille

Le Samedi 13 Janvier à 20h30

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՑ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան

Սքատ տը Վանվ – ՀՄԸՄ Ֆրանս	2 – 1
Ա·ԷՍ·Օ· Արմէնիէն Իսի – Լը Փէրէօ	0 – 0
ԻՒ· ժի· Ա· Ալֆորվիլ – Մոնթրէօյ	1 – 0

Պատանիներ

Անճան տը Փասի – ՀՄԸՄ Ֆրանս	1 – 2

Լիոնի Շրջան

Լանիէօ – ՀՄԸՄ Լիոն–Տէսին	2 – 2

Իպէրի Շրջան

Լիոն Փէ·էլ Մերմոզ – ՀՄԸՄ Վիէն	3 – 0

Տրոմ–Արտէշի Շրջան

Էրիէօ Ամպրօ – ՀՄԸՄ Վալանս	3 – 3

Պուշ–տու–Ռոնի Շրջան

Լը Ռով – ՀՄԸՄ Արծիւ Մարսէյլ	0 – 0

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԻԼ· –

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիերի մանանճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Նոյեմբեր 19–ին, Պօմոնի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին:

*
**

Կապ· Խաչ – Սէն ժերմէ – Ջաւօ Շանթ մանանճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու հոգիներուն խաղաղութեան Նոյեմբեր 19, Կիրակի ժամը 10–ին Թաղիս Ս· Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը, Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 20, ժամը՝ 20·45–ին

Centre Administratif d'Asnières:

Հայաստանեայց Առաքելական
ՄԱՐՍԻԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
Մայր եկեղեցի

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Յանձնախումբը
«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»
հանդիպումներու շարքին մէջ
կը հրաւիրէ Ճ–րդ
ՋՐՈՑՑ – ԴԱՍԱՒՕՍՈՒԹԵԱՆ

«ԱՐՏԱԳԱՂԹԵՐԸ ՀԱՑՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ»

Նկարչին չուրջ, լուսասահիկներու միջոցաւ:

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 16
ժամը 19–ին

Մասնակցութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐՃԷՃԵԱՆԻ

Սահակ – Մեսրոպ
Մշակութային կեդրոնի
"Արծրունի Ջրբաչեան" սրահին մէջ
339, ավընիւ տիւ Փրատօ, Մարսէյլ 8րդ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section **«Issahakian»**
de Bagneux-Cachan

Les bénéfices
d'une éducation bilingue

TABLE RONDE

avec
GILBERT DALGALIAN
Docteur en Linguistique

Présentation de son œuvre

le Mercredi 15 Novembre à 20h30

Signatures et dédicaces
à partir de 19h30
A la Salle des Réunions de Cachan
Hôtel de Ville
Square de la Libération
94230 Cachan

Gilbert Dalgalian nous montre que tout enfant devenu bilingue dans un bon environnement acquiert par là même la capacité d'apprendre d'autres langues avec aisance et rapidité. Le plurilingue vit et s'enrichit dans la diversité des cultures.

—Entrée libre—

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Centre Culturel
SAINT MESROB

Jeudi 16 novembre à 20h45

Soirée
Albert ANDONIAN

L'auteur d'**Histoire d'un Akhpar** vient de publier deux livres :
— **A CHACUN SON DESTIN et regard sur la Russie d'aujourd'hui;**
— **CONFESSION D'UN POETE** (traduction de poètes arméniens et poèmes personnels de l'auteur)

L'auteur présentera son œuvre, la dédicacera et déclamera des poèmes,

au Centre Culturel Saint-Mesrob, 10 bis, rue Thouin, Paris 5ème

Entrée libre — Cocktail

Métro : Cardinal Lemoine, Monge.

C.B.A.F. - Section Paris
SÉJOUR D'HIVER
du 18 au 25 février

La section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise son séjour familial dans son centre de vacances de Bellefontaine (Jura).

Prix compétitifs !!!,
Ambiance arménienne assurée !!!

Rejoignez-nous, avec vos enfants, petits-enfants ou amis pour passer une semaine de détente, à l'air pur !!!

Renseignements et inscriptions auprès de
Araxie : 01 39 83 71 19 (de 19h à 21h)
ou de
Marie : 01 47 80 71 73 (de 09h à 19h).

*
**

Section AGNOUNI - ASNIERES

VISITE AU CHATEAU DE VERSAILLES

La Section d'Asnières vous invite à découvrir

LES CHEFS-D'OEUVRE DU MUSEE GULBENKIAN AU CHATEAU DE VERSAILLES

Des meubles et objets royaux français du 18e siècle sont exposés dans l'appartement de Madame de Maintenon.

le 26 novembre
Départ
devant la Mairie d'Asnières 13h15
Possibilité d'arrêt Pont de Levallois
Retour 19 heures
Prix : 180 F (voyage autocar, entrée, salon de thé).

Réservation :
— Madame Himinian **01 40 11 19 33**
— Madame Danoux **01 47 80 09 43**
ou **01 42 42 85 87**
(le soir).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ· Վարչութիւնը մեծ նորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Հայ Օգնութեան Մխիթեան 90–ամեակին առթիւ – Օր· եւս Մկրտիչեան, Տէր եւ Տիկին Արա Պիպէրեան, Տէր եւ Տիկին Գարակիւլեան, Տէր եւ Տիկին Լուսարարեան 1·000–ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Այտապիրեան, Պ· Էրիք Պաղրճեան 5·000–ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Սաղճեան, Տէր եւ Տիկին Թորոսեան 600–ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Օհանեան 500 Ֆր·, Ոմն 5·000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Տէվէճեան 1·000 Ֆր·:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՍԷՆ – ԺԵՐՄԻ ՄԱՆԱՃԻՒՂԻՆ
ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ
Շաբաթ, Յունուար 6

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 15
MERCREDI
15 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6.00 F.

ՀԱՅԿԱԿՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօդեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.036 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.036

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(14 Novembre)

Le génocide est l'acte de régimes désespérés

QUE LES VICTIMES SOIENT TUTSIES, JUIVES OU ARMENIENNES, ELLES APPARTIENNENT A UN GROUPE PERCU PAR L'ETAT CRIMINEL COMME UN CORPS ETRANGER QUI NON SEULEMENT NE S'INSERE PAS DANS LA NATION, MAIS L'EXISTENCE MEME EN BOULVERSE L'EQUILIBRE.

Թերթը լոյս ընծայած է վրոֆէսէօր Մարք Լիվէնի դասախօսութեան Նոյեմբեր 4, Փարիզ) դլխաւոր հատուածները, որոնք այլապէս չհեհկան են:

Փրոֆէսէօրը, ծնած 1953-ին, Օքսֆորտէն վկայուած է եւ ժամանակակից պատմութիւն կը դասաւանդէ Ուարուիքի համալսարանը (Մեծն – Բրիտանիա), ուր պատմութեան դասեր կուտայ Եւրոպայի Հրեաներու պատմութեան եւ ցեղասպանութիւններու՝ Հայաստանէն Ռուանտա պատմութեան մասին:

Ա.յս դասախօսութիւնը խոր վերլուծում մըն է ցեղասպանութիւններու, անոնց բուն դրդապատճառներուն: Դիտել կուտայ որ առաջին հարազատօրէն արդիական ցեղասպանութիւնները սկսած են 17, 18 եւ 19-րդ դարերուն եւ կուտայ օրինակները:

Ռուսերէն Հրեաներու ցեղասպանութեան մասին, կ'ըսէ Հիթլէր «վերջնական լուծումի» դիմեց 1941ին, մինչ Խորհ. Միութեան դէմ յարձակումը իր ծրագրին համաձայն չէր ընթանար եւ միլիոնաւոր գերմանացիներ անկարող էին տեսնել ադէմի մը իրականութիւնը որ իրենք իրենց պարտադրած էին: Նման չէմ մը երեւան կուգայ 1915-ի Հայերու ջարդերուն մէջ, այս անգամ երիտթուրքերու, ենթադրեալ հայկական գաւեր տեսնելով, օսմանեան կայսրութիւնը տապալելու միտումով: Ցեղասպանութիւնը յուսահատ վարչակարգերու գործն է:

⁂

«LE MONDE»

(14 Novembre)

Charles d'amour

LES BONS MOMENTS DE CHARLES AZNAVOUR

Ազնաւուր կը չարունակէ –եւ փառաւոր կերպով գրաւել մեհեանները: Կիրակի Միշէլ Տրուքէրի յայտագրէն եաք, որու ի դէպ, իր մասնակցութիւնը բեմած էր նաեւ Վարդան Մամիկոնեան, յաջորդ օրը, Մոնտն էր, որ առաջին էջի ծանուցագրէ մը եաք, ամբողջ էջ մը կը նուիրէր մեծ արուեստագէտին:

Ռոպէր Պելըրէ լաւագոյնս կը խօսէր Ազնաւուրի մասին որ «միակ Ֆրէնչ սիճկըրը եղած է, որ լեցուցած է Նիւ - Եորքի Քարնըկիի Հոլը կամ Լոնտոնի Ալպէրթ Հոլը, պաշտամունքի առարկայ եղած է Պուէնոս – Այրէսէն Թոքիօ»:

Կը յիշէ կենսագրականը, պարիզեան Հայրը ծնած Վրաստան, դերասանուհի մայրը՝ ծնած Թուրքիա (Ատապազար), քոյրը՝ Այտա, անոր ամուսինը Ժորժ Կաուվարենց, մեռած 1993-ին: Մօրը դիւրը բնակչուած ցեղասպանական կատաղութենէն, բայց ինք, առելութիւն չունի, կ'ըսէ.– «Մայրս, միակ վերապրողը մեծմօրը հետ, լուռ կուլար լուսանկարները դիտելով»: Կը պատմէ դպրութեան առաջին տարիները, հօրը ճաշարանը, ռիւ տը լա Հիւշէթ: Ցետոյ կուգան, պատերազմի տարիները, Մանուշեանը, անոր դնդակահարումը, Մելինէն որ իրենց տունը կ'ապաստանի:

Յաւ կը յայտնէ որ Սփիւռքը աւելի չօգներ Հայաստանի՝ «պէտք է բան մը ընենք անոնց համար գոնս կորանցուցինք Թուրքիա կամ Գուլագը» կ'ըսէ, կ'ուզէ որ Թուրքիա ճանչնայ ցեղասպանութիւնը, տրամադիր է միլիոնորդի դեր կատարելու եւ Թուրքիա երթալու, եթէ հրաւիրուի «պաշտօնապէս»:

Վերջաւորութեան, յօդուածագիրը կը յիշէ որ «Թայմ Մակազին» գայն «գարուս արուեստագէտը» որակած է, երեք սեռունդներ ապրեցուցած է իրեն հետ, կ'եզրակացնէ՝ «Շնորհիւ իրեն լուսաւոր վերջալոյսներ, գորշ արշալոյսներ ունեցանք մխասին»:

⁂

«ELLE»

(13 Novembre)

LE GENOCIDE ARMENIEN RECONNU PAR LA FRANCE

Իպսպէլ Քորթեան կարճ, բայց ամփոփ արձագանգ մը կու տայ ցեղասպանութեան ճանաչման մասին Մերակոյտին կողմէ, յիշելով թէ այս քուէարկութեան պատճառ եղաւ ժ.–Գ. Կօտէնի յամառ աշխատանքը:

ՊՈԼՍՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԾՈՎՀ.-ՊՕՂՈՍ Բ.Ի ԵՒ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի ՑԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Պոլսոյ պատրիարքը Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան Նոյեմբեր 10-ին Վատիկանի մէջ Պապին ու Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կողմէ սառրագրուած յայտարարութեան առընչութեամբ ըսած է թէ ինք հրաւիրուած ըլլալով հանդերձ չէ գացած Վատիկան երբ տեսած է յայտարարութեան մէջ տեղ գտած քաղաքական բնոյթով նշումները: Պատրիարքը աւելցուցած է թէ Եկեղեցիին պարտականութիւնն է թէ փոխադարձ սէրոյ եւ յարգանքի միջավայր ստեղծել, որպէսզի կարելի ըլլան թէ անհամաձայնութիւնները, թէ՛ եկեղեցիներու փոխադարձ յարաբերութիւնները:

«Եթէ անցեալի ցաւերը պիտի ընկալուին որպէս Հայերու միասնութեան միակ ազդակ եւ ներկան ու ապագան միայն ատոր վրայ պիտի հիմնուի, հարկ է յօսիլ սկսիլ հայկական հազարամեայ ստեղծագործ մշակոյթին սնանկացումի երեւոյթին մասին: Մինչդեռ, թէ՛ Հայաստանեայց Եկեղեցին, թէ՛ հայկական մշակոյթը այնպիսի հարուստ ու արմատական անցեալի տէր են որ պէտք չունին պատմութեան դառն հոլովոյթներէն սնանելու» ըսած է Պոլսոյ պատրիարքը:

Հայրը ծնած Վրաստան, դերասանուհի մայրը՝ ծնած Թուրքիա (Ատապազար), քոյրը՝ Այտա, անոր ամուսինը Ժորժ Կաուվարենց, մեռած 1993-ին: Մօրը դիւրը բնակչուած ցեղասպանական կատաղութենէն, բայց ինք, առելութիւն չունի, կ'ըսէ.– «Մայրս, միակ վերապրողը մեծմօրը հետ, լուռ կուլար լուսանկարները դիտելով»: Կը պատմէ դպրութեան առաջին տարիները, հօրը ճաշարանը, ռիւ տը լա Հիւշէթ: Ցետոյ կուգան, պատերազմի տարիները, Մանուշեանը, անոր դնդակահարումը, Մելինէն որ իրենց տունը կ'ապաստանի:

Յաւ կը յայտնէ որ Սփիւռքը աւելի չօգներ Հայաստանի՝ «պէտք է բան մը ընենք անոնց համար գոնս կորանցուցինք Թուրքիա կամ Գուլագը» կ'ըսէ, կ'ուզէ որ Թուրքիա ճանչնայ ցեղասպանութիւնը, պատրաստ է միլիոնորդի դեր կատարելու եւ Թուրքիա երթալու, եթէ հրաւիրուի «պաշտօնապէս»:

Վերջաւորութեան, յօդուածագիրը կը յիշէ որ «Թայմ Մակազին» գայն «գարուս արուեստագէտը» որակած է, երեք սեռունդներ ապրեցուցած է իրեն հետ, կ'եզրակացնէ՝ «Շնորհիւ իրեն լուսաւոր վերջալոյսներ, գորշ արշալոյսներ ունեցանք մխասին»:

⁂

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 13 / 14)

ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ ՄԱՍՈՒՆԸՐ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

Ա.ստրեելով Վատիկան կատարած պաշտօնական այցը, Գարեգին Բ. Նոյեմբեր 11-ի երեկոյեան վերադարձած է Մայր Աթոռ, հետը տանելով Լուսաւորչին մասունքը: Մայր տաճարին մօտակայ կոմիտաս հրապարակին վրայ հաւաքուած բազմութիւնը ողջունած է կաթողիկոսն ու սրբազան նշխարները: Ապա, ներկայութեամբ նախագահ Ռ. Քոչարեանի, Վարչապետ Ա. Մարգարեանի, Ազգ. Ժողովի նախագահին, պետական դէմքերու, օտար դիւանագէտներու եւ մեծաթիւ հաւատացեալներու, արարողութիւն մը կատարուած է Մայր տաճարին մէջ: Ողջունելով ժողովուրդը, Գարեգին Բ. ըսած է. «հոգեւորական նոր շրջան է սկսւում Հայոց կեանքից ներս, սրբազան այս մասունքներից ճառագող մեր հաւատքի հօր օրհնութեամբ»: Ցետոյ ջրօրհնէքի արարողութիւն կատարուած ու պատարագ մատուցուած է: Լուսաւորչի նշխարները մինչեւ չարաթաւերջ կը մնան Մայր տաճարին մէջ. յետագային անոնք կը փոխադրուին Երեւան Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր եկեղեցի:

⁂

Ա. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ ՄԵՂԱԴՐՈՒԱԾ

«21-րդ դար» միջազգային անկախ ընկերակցութեան նախագահ Ա. Վարդանեան Նոյեմբեր 13-ի առաւօտեան մեղադրուած է պետական եւ հանրային կարգը բռնի ուժով տապալելու կամ փոխելու կոչեր ըրած ըլլալով: Հաւանական կը նկատուէր որ արգելափակման մէջ պահուի:

⁂

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՑԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ԱԽԱԼՑԽԱՑԻ ՄԷՋ

Ախալցխայի Շրջանային կեդրոնին մէջ հայկական հանրային կազմակերպութիւն ստեղծուած է. անոր դլխաւոր գործը պիտի ըլլայ մարդու իրաւունքներու պաշտպանութիւնը, այդ շրջանին մէջ ապրող ազգութիւններու միջեւ բարեկամական յարաբերութիւններու ամրապնդումը: Նոր կազմակերպութեան նախաձեռնողները մտադիր են սերտ գործակցութիւն ունենալ տեղական իշխանութիւններու հետ ուր բնակչութեան մեծ մասը Հայերէ կազմուած է:

⁂

ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Իր դիմումով պաշտօնէն արձակուած նախարար Լ. Բարխուդարեան (Տնտեսութիւն եւ Ֆինանս) խոստովանելով որ նախարարութեան մէջ ամէն բան իտէալական չէ եւ երկրին ֆինանսական վիճակը բաւական ծանր է, պատճառը նկատած է պիւտճէի եկամուտներուն թերի մուտքը եւ միջազգային վարկերուն ուշացումը: Ըսած է թէ աշխատավարձի, ընտանեկան նպաստներու 1998 – 1999-էն կուտակուած զգալի պարտքեր կան: Ա.յսուհանդերձ, 1999-էն անտեսական քաղաքականութեան մէջ բարելաւումներ արձանագրուած են:

⁂

ԳՈՐԾԻ ՄԱՐԴՈՑ ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պետական եկամուտներու նոր նախարար Անդրանիկ Մանուկեան Նոյեմբեր 13-ին հանդիպում ունեցած է 40 մեծագոյն հարկատուներու հետ: Գործի մարդիկը ամէնէն կարեւորը նկատած են հարկային դաշտին պարզացումը, մաքսանենգութեան եւ ապօրինութեան ջնջումը, դժգոհած են հարկային տեսուչներու ստուգումներէն: Նախարարը հաւաստած է որ արդէն այդ երեւոյթներուն դէմ պայքարելու ձեռնարկուած է:

⁂

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԼՂՀ ՎԱՐՉԱՊԵՏՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Հայաստանի վարչապետ Ա. Մարգարեան Նոյեմբեր 13-ին ընդունած է ԼՂՀ իր պաշտօնակիցը՝ Ա. Դանիէլեանը: Կառավարութեան տեղեկատուութեան եւ հանրութեան հետ կապերու վարչութիւնը այս մասին յայտնած է թէ անոնք քննարկած են 2000 թուականին ԼՂՀ պետական պիւտճէին տրամադրուելիք վարկը, անոր գործածութեան ուղղութիւնները, ինչպէս նաեւ Սեպտեմբերին երկու կողմերուն միջեւ դոյացած «կառավարութիւններու համագործակցութեան մասին» համաձայնագրի իրագործման հարցեր:

⁂

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՍՓԻՒՌՔԻ ԳՈՐԾԻ ՄԱՐԴՈՑ ՀԵՏ

Արտաքին գործերու նախարարութեան եւ «Հայաստան» հիմնադրամի նախաձեռնութեամբ Նոյեմբեր 11-ին տեղի ունեցած է Սփիւռքի գործի մարդոց եւ բարեբարներու հետ հանդիպում մը: Ներկայ

(Շար.ը Դ. էջ)

Communiqué

LES FRANCAIS D'ORIGINE ARMENIENNE SE SOUVIENNENT DE M. JOSEPH COMITI, MINISTRE DE LA REPUBLIQUE ET LUI RENDENT HOMMAGE

Monsieur Joseph Comiti, Ministre de la Jeunesse et des Sports du gouvernement P. Messmer avait eu le courage, le 11 février 1973, à Marseille, de reconnaître le génocide arménien de 1915, lors de l'inauguration du monument commémoratif, dédié aux 1 500 000 victimes du premier génocide du 20ème siècle.

Joseph Comiti n'est plus aujourd'hui. Les Français d'origine arménienne garderont intact le souvenir de cet homme exceptionnel qui avait eu le courage de dire ce qu'il pensait. Cet humaniste, défenseur des valeurs de la République avait su dire non à la real politik et aux odieux chantages (déjà) de la Turquie. Son œuvre, commencée le 11 février 1973 a enfin abouti, le 8 novembre 2000, lors du vote du Sénat français de la proposition de loi portant sur la reconnaissance publique du génocide arménien de 1915.

Les Français d'origine arménienne sont fiers d'appartenir à une nation capable d'avoir des générations d'hommes comme Joseph Comiti, —et ils sont très très nombreux— et de porter les valeurs de la République et de la démocratie.

Le combat de Joseph Comiti n'aura pas été vain. Nous nous souviendrons avec émotion de ce grand homme merveilleux et qu'il repose en paix car d'autres hommes politiques ont pris le relais de son action.

COMITE DU 24 AVRIL

Paris, le 13 novembre

բար Անդրանիկ Մանուկեան Նոյեմբեր 13-ին հանդիպում ունեցած է 40 մեծագոյն հարկատուներու հետ: Գործի մարդիկը ամէնէն կարեւորը նկատած են հարկային դաշտին պարզացումը, մաքսանենգութեան եւ ապօրինութեան ջնջումը, դժգոհած են հարկային տեսուչներու ստուգումներէն: Նախարարը հաւաստած է որ արդէն այդ երեւոյթներուն դէմ պայքարելու ձեռնարկուած է:

⁂

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՍՓԻՒՌՔԻ ԳՈՐԾԻ ՄԱՐԴՈՑ ՀԵՏ

Արտաքին գործերու նախարարութեան եւ «Հայաստան» հիմնադրամի նախաձեռնութեամբ Նոյեմբեր 11-ին տեղի ունեցած է Սփիւռքի գործի մարդոց եւ բարեբարներու հետ հանդիպում մը: Ներկայ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՋԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ - 2000 ՋԳԱՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ· եւ վերջին մաս)

Բանաստեղծութեանց կոկիկ հատորի մը – «Ծաղիկներու պէս» – 2000 թուականով հրատարակութիւնն է որ թանկագին պատեհութիւնը կ'ընծայէ այս ընդհանուր վերաքաղը ընելու սրտի պարտքի պէս, հաստատելու համար շատ պարզ բան մը, – թէ հրաշալին ներկայի եւ յուսադրիչը՝ ապագայի հաչոյն, ինքը՝ Պոլսահայութիւնը կը հաւատայ ու կը չարունակէ հաւատալ բանաստեղծութեան առաքինութեանց, արժէքին ու արժանիքներուն, համայքին, ուժին:

Ջարեհ Խրախունիի այս հատորը աւետաբերն է այդ կենսունակութեան, հաւատարիմ մնալով այդ աւանդութեան ու մանաւանդ այդ աւանդութիւնը հարստացնելով գեղեցիկ ներդրումներով:

Ինքնատիպ է գործընթացը: Կարծէք բանաստեղծութիւններով՝ իր զգացումներուն, իր յուզումներուն ժամանակադրութիւնը կ'ընէ· իւրաքանչիւր քերթուածի ներքեւ ան կը դնէ ստեղծման թուականը, - օր, ամիս, տարի... Իրեն համար, հասկնալի է, կարեւոր է այս ճշդումը, մատնանշումը, բայց ընթերցողին՝ ան կը բերէ ուրիշ վկայութիւն մը, ընծայելով կարելիութիւնը՝ ստուգելու թարմութիւնը, ջերմութիւնը, հաղորդականութիւնը չունչին, զոյներուն փայլը եւ ներդաշնակութեան կենսունակ չէշտերը:

Տակաւին քանի մը ամիսներ առաջ, ծոցատետրի մաերիմ էջերու վրայ գրի առնուած, ու այսօր հրապարակ հանուած այս քերթուածները ահա՛ կու տան փաստը թէ ո՛չ մէկ կնճիռ կը վիրաւորէ հոգեպատկերը բանաստեղծին, որ իրերուն եւ կեանքի ժամերուն վրայ աղնիւ ու վառ, խորաթափանց նայուածք մը կը նետէ: Թերեւս «շիք մը արցունքին» է որ կը մատնէ հասակը բանաստեղծին: Մեծհայր ըլլալու արուեստը խտացուած ու գեղեցկապոյն ձեւով արտայայտուած կը գտնենք՝ ինը նուրբ քառեակներէ կազմուած՝ «Ճօճանակ»ը (էջ 32) վերնագրով բանաստեղծութեան մէջ, որ ինքզինք կը դասակարգնէ արձանագրելու համար մեր գրականութեան մատեաններուն մէջ:

Նոյնպիսի նո՛ւրբ քառեակներէ կազմուած ուրիշ գեղեցիկ քերթուած մըն է «Ջրացատո՛»ը (էջ 44), եւ այդ գեղեցկութիւնը, 4+3-ի կշռոյթով ներդաշնակ, կը հարկադրէ առ նուազն հակիրճ մէջբերում մը կատարելու հիացական:

. . . . . .
Արեւը տաք ու պայծառ
Լոյսի ցնցուղ կը պարպէ
. . . . . .
Ցրացայտերը սիւնի պէս
Կը բարձրանայ դէպի վեր
Սրսիացող ջուրին մէջ
Ադամանդներ կը թափէ:

Եւ «Մշուշ»ը (էջ 31) երեք տողանի ինը տուներէ եւ դարձեալ 4+3-ի կշռոյթով ուրիշ զոհար բանաստեղծութիւն մըն է·

. . . . . .
Ծառերը մերկ ու ցրտին
Քունի անգայտ սահմանին
Շեղարշ մշուշ կը հագնին:
. . . . . .
Ժամը հինգն է առտուան
Կը պառկի էջը ներմակ
Խռնջած, ինկած՝ գլխուս տակ:

Իր ճոխ ու արդիական բառամթերքը իրեն կը թոյլատրէ մատչիլ զգացումին նրբագոյն արտայայտութեան, զոյնին՝ իր բոլոր նրբերանգներով, եւ ներդաշնակութեան՝ իր բոլոր խազերով: Հիացումը բացարձակ է, այլ ոչ՝ յարաբերական, եւ մէջբերումներու փորձութիւնը սանձելով, ներելի կը մնայ խառնիխուռն թուումը քանի մը վերնագիրներու, – «Կապանդի երգ», «Ծաղիկներու պէս», «Թռչուն», «Միայն մէկ» (Բ.), «Ի՞նչ ըսեմ», «Երկուորեակ», «Ախոյեան»...

Ախոյեա՛ն... Բառը լսած էութեան համակարանաստեղծական է, սակայն, Ջ. Խրախունիի զրչին տակ ան կը դառնայ զեղագոյն աստիճանաչափը՝ տառապանքներուն, նուաստացումներուն, անկումներուն, արտայայտիչը՝ խռովեալ, բիւրեղացեալ յուզումին, ազնիւ ու աննահանջ վճռակամութեան, կեանքի յաւիտենական պայքարին:

. . . . . .
Ես ախոյեան
Որքացումի անտեսումի
Շպրտումի դռնէ դուրս...
. . . . . .
Ես բոցավազ վահագն իրրեւ
Փիւնիկի պէս վերյառնումի
Ախոյեանն եմ իրական:
(էջ 14)

Իսկ քերթուածին տակ, թուական ու հասցէ, – 12 – 1 – 2000, Ամերիկեան հիւանդանոց, այցեքարտի մը նման· այս ձեւով է որ քերթուածը կը դառնայ բանաստեղծին զգացումներուն, ապրումներուն բիւրեղացումը՝ օրագրութեան մէկ էջը կազմելով, խորք տալով անոնց, բայց որքա՜ն զուսպ ու թելադրական ձեւով: Նկարագրին այս գիծն է յատկանիշը իր աղնուականութեան, ընկալելի՝ բոլորին կողմէ:

Հակառակ բոլոր խորտակումներուն, որոնց մասին սակայն միշտ խորհրդապահ է սկիզբէն մինչեւ վերջ, ան կը մնայ լաւատեսութեան անդրդուելի ջատագով մը: Այս տուեալն է որ կրկնապէս կ'արժեւորէ իր գիրը· իրերէն վեր կը բարձրանայ, տալու համար վեհապոյնը: Առողջ զգայնութեամբ մը օժտուած՝ ան կ'ընկալէ յուզումին պահը կը հաղորդուի ցաւին, կ'ապրի ցաւը ներհայեաց, ու կը բարձրանայ ցաւին ակունքներէն, իր վերջին խօսքը վերածելով թելադրական պատգամի մը, առանց որ տիկա ըլլայ իր բուն առաջադրանքը: Քարոզախօս մը չէ Խրախունի, ապահովաբար: Այս պատճառով իր քերթուածը ամբողջական է, միաձոյլ, առաջին բառէն մինչեւ վերջի՛ն վերջակէտ...

Կը սկսի շատ պարզ բառերով, կը խօսի բոլորին լեզուով, բայց միշտ կոկիկ ու վայելչազեղ, տակաւ աստանալու համար թափ մը, որ երթալով պիտի արագանայ, հովը պիտի ուռի եւ պիտի ծաւալի: Պատկերը, գիծերն ու գոյները, երաժշտութիւնը խտացուած են բառերուն մէջ, եւ անմեկնի համայքով մը կը բացուին ու կը ծաղկին անոնք՝ մեզի ընծայելու համար զեղեցկապոյն ապրումը:

Եւ զեղեցիկը խլելու համար իր ներաշխարհէն, բանաստեղծը չի կաշկանդեր, չի չարչարեր իր ապրումը՝ քերթողական արուեստին խստապոյն կանոններուն չարդումով, որոնք պիտի կալանաւորէին թռչունիչքը, այսօր ժամանակավրէպ դարձած աւելի մտային մարզանքներ որպէս: Անոնք են այլեւս՝ ստրկամտօրէն յանգի վարպետի դասինեպակ խլելու ժամանակները... Բայց նաեւ ամբողջովին չանտեսեր անոնց մասնակի բարիքները, արժէքն ու արժանիքը՝ այնքան որքան այս գործընթացը ինքնարուխ է եւ կը նպաստէ զեղեցկութեան պահպանման եւ երաժշտականութեան յստակացման, նոյնիսկ այն պարագաներուն, երբ բառերուն մէջ չկայ, վանկերուն կշռոյթով հոսող երաժշտականութիւնը ինքնին յիրաւի բաւարար կը դառնայ՝ անտեսել տալու համար յանգաւորումները: Այս ազատականութիւնն ու ընտրականութիւնը կը թոյլատրեն իրեն ձերբազատուիլ՝ ամէն կերպով յանգեր իրագործելու առաջադրանքով կարկատան բառերու գործածութենէն: Միայն այս ազատականութեան շնորհիւ է որ պատկերը, խորհրդանիշը չի ծանրաբեռնուիր, չաղարաիր, եւ ներդաշնակ բարեխառնումովը երկու ձգտումներուն – ազատականութիւն եւ կանոններու յարգում–, արտայայտութիւնը կը ստանայ իր բիւրեղացումը:

Արուեստական չէ ասիկա, բռնազբօսիկ, մատչելիութեան ստեղծումին այս առաջադրանքը: Իր գիրին հաղորդականութեան գաղտնիքը կը կայանայ առաւելաբար գործածութեանը մէջ՝ մեր անմիջական չրջապատին, կեանքի լեզուին ու խօսքերուն, գործածքներուն՝ ժառանգուած ու յղկուած՝ ժամանակներու երկարքին, առօրեայ իրականութենէն բղխող: Այս անմիջականութիւնն է որ կը ստեղծէ եւ էջերու երկայնքին կը պահէ պատճէնին հաղորդական հարազատութիւնը: Եւ մաքրութիւնը ոճին՝ մէկ ուրիշ հիմնաւորող տուեալ մը երաշխիքին իր արուեստին տոկունութեան:

Այլ այս բոլոր բարիքներուն զուգահեռ – բարիքներ՝ որովհետեւ կ'աղնուացնեն մեզ, պարզեւելով ապրումներ, զորս զեղարագնացապէս բանաստեղծութիւնը կ'ընծայէ–, բանաստեղծէն կոչումը, առաքելութիւնը կը հանդիսանայ նորարարութիւնը, ի խնդիր Հայոց լեզուի վերանորոգ պահպանման, տրամաբանականին, ընդունելիին սահմաններուն մէջ: Առանց հրմշտակելու, նրբութեամբ, ազնուութեամբ, – ճիշդ իր նկարագրին համապատասխան–, կը ջանայ տեւաբար մնալ իր կոչումին ալ զիտակից:

Ու տակաւին կարելի է խօսիլ իր իմաստուն հեգնաքի նրբերանգներուն մասին, որոնք կը պպզան տեղ – տեղ ուրիշ գոյն մը հագցնելով զգացումներուն, կեանքի փորձառութիւններէն բխած իմաստութեան տարազումներուն, որոնք բարոյախօսական ո՛չ մէկ ձեւ ու հանդամանք ունին սակայն, այլ միայն կամ առաւելաբար կը լուսաւորեն զգացումը, յուզումը, կը ջանան վկայել ասոնց մասին:

Ու հիմա նորէն կը դառնանք, արեւելեան կողմն աշխարհի, յատակօրէն մատնացոյց ընելով ուղղութիւնը: Էյս-թէնպոլիս... դէպի քաղաքը՝ Պոլիս... առանց սին ու փքուռոյց պատրանքներ ունենալու սփիւռքահայ բանաստեղծութեան էութեան ու լինելութեան մասին, ո՛չ թէ անոր համար որ տագնապը կրնայ ուշանալ կամ չգալ ժամադրութեան, այլ հիմնական այն իրողութեամբ, որ բանաստեղծութեան ծաղկումը կախում ունի հարազատութենէն հողին, միջավայրին, աշխարհի երեսին մեզի տրուած տարածքին: Ճիշդ գիրերուն, լեզուին, ճակատագրին նպատակի՝ պաշտօններուն հասնելու, կողոպտելու ու թալանելու: Այլ բանախոսները կողմից ամբողջը ոտքի հանուեց 96-ին՝ կրկնելով Երեւանում Ժմեռնային պալատի նախադէպը: Հիմնոմն Արկադեի ձեռքն ենք կրակը ընկել:

Պատի ծակից դուրս եկած վարդանեանն առանց որեւէ ամօթի, խղճի խայթի վճռականօրէն որոշել է Մոսկուանեցոց վաստակած դամարները Հայաստանի ոչ թէ տնտեսական, այլ քաղաքական, յեղափոխական պաշտում ներդնել, որպէս եկամուտ ակնկալելով ՀՀ նախագահի պաշտօնը: Այս յանդուգն փորձառութեան ճապարները են ընտրուած աշխարհից կարուած, թշուառ գեղջուկները, որոնք քաղաքակրթութիւնից հեռու լինելով, սակայն չարքաշ կեանքից զրկուելով, չեն էլ ցանկանում խորամուխ լինել այն հարցին, թէ ո՞վ է առաջնորդը:

Ի՞նչ են մտածում խորհրդարանական կուսակցութիւնները նոր քաղաքական այլայլումների վերաբերեալ: Ինչո՞ւ են բերանները ջուր հաւաքած՝ ձայները կլուրել: Մի՞թէ չեն պիտակցում, թէ ինչ վտանգի առջեւ է կանգնած երկիրը: Մի՞թէ չեն հասկանում, որ Արկադիի ձեռքերով նախկիններն են կրակից չագանակներ հանում: Այսօր այդ նախկինները խուսափո՞ւմ են Արկադիի հետ բեմահարթակ դուրս գալու, բայց ո՞վ չգիտէ, ում կողմից կարգուած իրաւաբան է ոմն Կարօ Կարապետեանը՝ Արկադիին Հայաստանի օրէնսդրութիւնից կրծքով պաշտպանողը: Արկադիի պաշտպանը Դաւիթ Շահնազարեանի ընկերն ու գինակիցն է, Բագրատեանի կառավարութեան վերահսկողութեան վարչութեան պետը: Համոզուած եղէք, պաշտպանութեան համար Արկադիի ղեկավարած Հայաստանում կարոյի վարձավճարը բարձր է լինելու: Ինչպէս պարզուեց, յանուն մի նպատակի՝ պաշտօնների հասնելու, կողոպտելու ու թալանելու: Այլ բանախոսների կողմից ամբողջը ոտքի հանուեց 96-ին՝ կրկնելով Երեւանում Ժմեռնային պալատի նախադէպը: Հիմնոմն Արկադիի ձեռքն ենք կրակը ընկել:

*Պատի ծակից դուրս եկած

ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐԸ՝ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐՈՒ ՔԱԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԱՃԸ

Կարելի՞ է որ Անգլիացիները մեր ժամանակներու անիծուած ժողովուրդը դարձած ըլլան, հարց կուտայ Ուիլիըմ Ուըրտ եւ կ'աւելցնէ թէ ասիկա այլեւս օրինաւոր հարցում մըն է, ի հետեւանք իւրաքանչիւր չարժանկարի որ Հոլիվուտի մէջ կ'արտադրուի՝ պատմաբանական յատկանիշին յուցաբերող: Անցեալի Ոսկեայ չրջաններուն, ամերիկեան չարժանկարի մը մէջ անգլիական ներկայութիւնը հոմանիշ էր հնազանդութեան, հեղինակութեան, վայելչութեան (դէթ արտաքին) եւ նուրբ սրամտութեան: Սակայն, վերջին տարիներուն Անգլիացիները, փոխարէնը, կը ներկայացուին որպէս վատ տիպարներ, իբրեւ թէ «նենդ Ալպիոն»ը վերարձած ըլլայ: Նախապէս անոնց վերագրուած առնական լրջութիւնը վերածուած է սառցային անտարբերութեան: Պատերազմի մէջ անոնք քա՞ջ էին. ի՞նչ անհեթեթութիւն. անոնք, ընդհակառակն, միայն սահիքներու վերածուած են: Իսկ անոնց հոգիին բիւրեղեայ ազնուականութի՞ւնը, նենդ կեղծաւորութիւն: Նոր վերապատկերումներուն մէջ, Անգլիացիները բացակայ են մարտական իրազարձութիւններէն, ուր իրենց ներկայութիւնը առեղին հիմնական էր: Այսպէս, անոնք դոյը դարձած են կոշտ եւ մակերեսային գալիֆորնիական պատմագրական վերաոեսութեան մը:

Այս նոր մօտեցումը սկիզբ առաւ «Քաջասիրտը» ժապաւէնով, զաւեշտ մը՝ Ուիլիըմ Ուալլէյսի կեանքէն քաղուած, սկովտիացի համբաւաւոր պատերազմիկին որ, ԺԳ. դարու վերջերուն, յանդըգնեցաւ դէմ կանգնիլ Անգլիոյ Էտուըրտ Ա.ի, ազէտալի հետեւանքներով: Ասոր մէջ, պատմական իրողութիւնները չատ աւելի դէշ կերպով ներկայացուած են քան ինքնին հերոսին մարմնաւորումը, ձեւով մը որ անգլիացի զինուորները կը դառնան միջնադարեան նապիներ, մինչ Սկովտիացիները խեղճ հալածուածներ: Պարադան նոյնն է նաեւ այլ ժապաւէններու մէջ, ինչպէս «Սառոնային ստուերը» եւ «Հայրենասէրը»ն:

Սակայն ոչ մէկը կը հետաքրքրուի բրիտանական աշխարհի հակազդեցութեամբ, իբրեւ թէ ան կարծիքի իրաւունք չունենայ: Օրինակ, «Արի զինուոր Ռայընը փրկեցէք» ժապաւէնին մէջ, անգլիական բանակները վատ չեն ներկայացուած՝ որովհետեւ պարզապէս անոնք գոյութիւն չունին: Անոնք անհետացած են իբրեւ թէ երեւակայականօրէն բնաջնջուած ըլլան: Բայց եւ այնպէս, նորմանտիական ցամաքահանումի բոլոր հանդրուաններուն ընթացքին, անգլիախօս բանակները իրարու միացուած եւ համակարդուած էին: Այս ձեւի ներկայացումը վիրաւորած է բրիտանացի բազմաթիւ վեթերաններ, որուն իբր պատասխան բեմադրիչը, Սթիվըն Սփիլպըրկ, իր պատկերահանումին համար քանաստեղծական հրամայականներ արձարձած է...: Պատմական այս ձեւի վերաքննութիւնը աւելի աղաղակող է վերջերս հրապարակ ելած «Մ. 571» ժապաւէնին մէջ, որ կը ներկայացնէ նացի «էնիգմա» ծածկագրութեան յայտնաբերումը բրիտանական Արքայական Ծովուժին կողմէ, 1942–ին: Հոլիվուտեան չարժանկարի ընկերութիւնը, Բ. Աշխարհամարտի անգլիական նաւատորմիղի պատմութեան ամէնէն հերոսական էջերէն մէկը ամենայն պարզութեամբ խեղաթիւրած է՝ ի նպաստ Ամերիկացիներուն:

Ինչ որ կրնայ զարմացնել, ասոնց նկատմամբ անգլիական հակազդեցութիւններուն նկատելի հանդարտութիւնն է: Թերթերու մէջ լոյս տեսած քանի մը յայտուն խորագիրներ կրող դրութիւններէ զատ, լոնտոնեան հրապարակագրութեան մէջ հարցին քննարկումը հաւասարակշռուած եղաւ: Ասոնցմէ երեք դրդապատճառներ դուրս եկան, որոնք կը բացատրեն գալիֆորնիացի զարմիկներուն տարօրինակ «թշնամանք»ը եւ որոնք բրիտանական հպարտութիւնը աւելի քան վիրաւորող են:

Առաջինը կը վերաբերի արտասանելու չեչոին եւ ոճին: Այս գծով, հոլիվուտեան հնամենի սովորութիւն մը գոյութիւն ունի, ըստ որուն պէտք է անգլիացի դերասաններ մարմնաւորեն «վատ»ին դերը, վայելուչ եւ դիւային: Թատերական եւ բեմական ուժեղ ներկայութիւնը, քիչ մը հնաչխարհայ վանկային հնչումը, չեչոին համայքը հիանալիօրէն կը յարմարին մեռելային եւ խաւարային դերերու: Այսպէս, ամերիկացի հանդիսատեսին համար անգլիական չեչոը «վատ»ը կը ներկայացնէ, մինչեւ իսկ նորոյթ դերասաններու կողմէ արտասանուած: Ասոր վախարէն, «Ձէյմս Պոնտ»ի բոլոր ժապաւէններուն մէջ, Մեծն Բրիտանիոյ մէջ յղացուած եւ պատրաստուած, դէշերը օտարներն են:

Անգլիատեաց հոսանքին երկրորդ պատճառը այն է թէ Ամերիկա որպէս համաշխարհային նոր կայսրութիւն, պարտաւոր կը զգայ աշխարհին արդարացնելու տիրապետող իր դիրքը, ինչպէս Հռովմէացիները հելլէնական պատմութիւնն ու դիցարանութիւնը կ'իւրացնէին իրենց նպաստաւոր ձեւով: Այժմ նոյնը կ'ընեն փառքի հասած բայց անոր պահանջած մակարդակէն զերծ Ամերիկացիները, ըստ կըսեալ այն պատերազմներէն որոնք իրենց պատմական ինքնութիւնը կերտեցին:

Երրորդ պատճառը քաղաքականօրէն ուղղամիտ երեւելու պահանջքն է, ըստ որուն այլեւս կարելի չէ ժապաւէններ պատրաստել, որոնց մէջ կարմրամորթները կամ երրորդ աշխարհի ժողովուրդները որպէս «վատ»ը ներկայացուին: Վերջին փորձ մը, այն նոր մօտեցումին համաձայն, «Սոփրանոները» ժապաւէնով կիրարկուած, Իտալօամերիկացիներուն մէջ մեծ աղմուկ յառաջացուց, որովհետեւ հեռատեսիլի համար պատրաստուած այս բառական զուարճալի չարքը Նիւ–Ճըրզիի մաֆիական ընտանիքի մը կեանքին կը վերաբերի:

ՍԵՐՄՆԱՑԱՆ

(Քաղուած՝ "Փանորամա"էն)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ

ԵՐԳԻԶ ԱԻԱԳ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

Վերջերս Հայաստանի մէջ մահացած է ծանօթ թենոր Աւագ Պետրոսեան որուն ամէնէն յիշուած դերերէն եղած է «Անոյշ»ի Սարոն: Ծնած էր 1912–ին Աբովեանի չրջանը. 1942–ին վկայուած էր Երեւանի Երաժշտանոցէն: 1934–էն մաս կազմած էր Հայաստանի պետական երգչախումբին որուն մենակատարը դարձած էր 1939–էն ետք: 1941–էն մենակատարն էր նաեւ օփերային: Դերեր սահմանած է «Դաւիթ Բեկ»ի, «Արշակ Բ.»ի, «Արծուաբերդ»ի, «Սօս եւ Վարդիթեր»ի եւ այլ օփերաներու մէջ: Մեկնաբանն էր նաեւ հայկական ժողովրդական երգերու, ռուս, արեւմտա–եւրոպական ծանօթ յօրինողներու ստեղծագործութիւններուն:

ՀԱՅՍՏԱՆԵԱՆ

ՃՊԻՏ

•

Երկու հարեւան զրուցում են.

– Անցած գիշեր չունս ոռնում էր: Հասատատ ինչ–որ մէկը մեռնելու է: Ի՞նչ ես կարծում, ո՞վ կը լինի:

– Եթէ չունդ այս գիշեր էլ ոռնայ, դա կը լինես դու:

***

Խանութում.

– Ասացէք, ձուկը թա՞զ է:

– Այո, չէ՞ք տեսնում՝ կենդանի է:

– Ցաւոյ ի՞նչ, իմ կինն էլ է կենդանի, բայց վաղուց թարմ չէ...

***

Կինը դիմում է ամուսնուն.

– Գիտե՞ս, սիրելիս, այդու այն նըստարանը, որի վրայ դու ինձ ամուսնանալու առաջարկ արեցիր, չարդուել է:

– Տեղն է դրան, չարդուելը քիչ է, պիտի վառուէր...

(Շար. 7)

նելու՝ առնուազն Արդարադատութեան նախարարի պորտֆէլը:

Վերջապէս, ի՞նչ է մտածում Հայ–կոմկուսը, չէ՞ որ ՀԿԿ–ի քթի տակից համայնավարական էլեկտրաան է տարւում:

Դատաճանութեան է նմանւում հայաստանեան կուսակցութիւնների ներկայ պահուածքը: Մի՞թէ չեն հասկանում, որ ոչ մի ներդնող եւ ոչ մի ներդրում չի գայ Հայաստան, սարսափելով այն իրողութիւնից, որ ամէն անցնող–դարձող ի վիճակի է լինում 3–4 ամսուայ արշաւանքներով ներքաղաքական կայունութիւնը խաթարել:

Երէկ Արկադի Կոչուղ առաջնորդը հայաստանեան իշխանութիւններին պիտակաւորեց «Երիտհայեր»: Պիտակաւորեց այն մարդը, որը թէ՛ մեր մութ ու խաւար օրերին, թէ՛ զարաբաղեան մարտերի, զոհերի ու զրկանքների պայմաններում տաքուկ ու լուսաւոր Մոսկուայում կուչ ու հանգիստ կեանք էր վարւում... Պիտակաւորում է «երիտհայեր», այնինչ ինքն է հանրահաւաքում «սրբազան պայքար», այսինքն «ճիհատ» յայտարարում:

Ո՞ւր ենք գնում, Հայեր:

Ա. Գ.

«Ազգ», Հոկտ. 31

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔԵԱՆ

Կարելի չէր ըսել թէ Էլէնա գեղեցիկ էր դէմքով, քթին խոշորութիւնը կ'արգիլէր ներդաշնակութիւնը: Երբ կը ժպտէր, ձախ երեսին վրայ, ակռաներուն մօտ կը ծնէր փոսիկ մը: Բերանը անկասկած լաւագոյն մասն էր իր դէմքին: Փոքր: Շըրթունքները հատ չէին: Ներկուած ալ չէին: Երբ Էլէնա կը լռէր, անոնք կը կազմէին վարդագոյն չրջանակ մը, որ գրկելիչ էր: Կը հրաւիրէր համբոյրի: Փիէր նկատեց այդ, ու ժպտեցաւ ինքն – իրեն:

Ան մէկ բան միայն ունէր մտքին մէջ՝ հանգստանալ: Առաւօտուն պտոյտը փեշտային փողոցներուն մէջ, երկար կեցութիւնը Հերոսներու հրապարակին վրայ ուր թագաւորներու պանթէոնը առիթ է ամէն այցելուի լսելու հունդար ազգին կազմութեան պատմութիւնը, յետոյ ճամբորդութիւններ, կառքով, մինչեւ Պալաթօն Ֆիւրէտ, այդ բոլորը ցնցած էին աղջկան մարմինը որ վարժուած չէր ճամբորդութեան:

Լոգարանը բաւականացաւ միայն երեսը լուալով պաղ ջուրով, եւ մտաւ խոհանոցը անկողին: Սակայն ժամ մը վերջ միայն կրցաւ քնանալ:

Իր անկողինէն իսկ կ'ներեւէր լիճը՝ որուն վրայ լոյսեր կը ծփային: Ան կ'ուզէր քնանալ, կը զոցէր աչքերը բայց չէր յաջողէր վանել իր միտքէն զանազան դրուագներ. իր հանդիպումը զործարանին մէջ Փիէրի հետ, Ֆութպոլի մրցումը՝ որուն հանդիսատես եղած էին կողք կողքի, իր մերժումը՝ Փիէրի նախաքայլերուն, հօրը յուզարկաւորութիւնը, եւ հիմա այս ճամբորդութիւնը՝ միասին:

Ան կէս քուն կէս արթուն հարց կուտար ինքնիրեն. կը սիրէ՞ը Փիէրը: Կը մերժէր ինքզինքին պատասխան մը տալ, բայց այդ պահուն Փիէրը իր քովը ունենալու փափաք մը կը լեցնէր իր էութիւնը: Քո՞ւն էր թէ արթուն, երա՞զ էր թէ իրականութիւն այդ փափաքը:

Առաւօտուն երբ Ան իջաւ ճաշասրահ, Փիէր արդէն հոն էր, կը սպասէր իրեն, խօսակցելով էլէնայի հետ կէս ֆրանսերէն, կէս գերմաներէն բարբառով մը: Ամպէս կ'երեւէր թէ կը հասկնային զիրար: Նախաճաշի պահուն Փիէր սովորականէն աւելի հոգածու գտնուեցաւ Անի հանդէպ եւ պահ մը անոր ձեռքերը իր ափերուն մէջ առնելով նայեցաւ աղջկան աչքերուն մէջ ու մնաց այդպէս անշարժ՝ տասնեակ մը երկվայրկեան: Ան չուզեց խուսափիլ նայուածքէն, որ լեցուն կը թուէր ցանկութեամբ: Փիէր ըսաւ՝ «ուրեմն միշտ ո՞չ է»:

Աղջիկը չպատասխանեց, չժպտեցաւ անդամ, պահեց իր նայուածքը ընկերոջը աչքերուն մէջ, ձգեց ափերը անոր ձեռքին մէջ:

Փիէր չարունակեց՝ «Ահա սենեակին բանալին: Էլէնա երկրորդ բանալի մը հայթայթեց ինծի համար: Կը դնեմ զայն պայուսակիս մէջ: Նայէ որ չկորսնցնես եւ լաւագոյնս գործածես...:

Այդ օրը եւ հետեւեալ օրերը անցան զանազան խմբովի պտոյտներով, մասնաւոր հանրակառքով՝ պանդոկին յաճախորդներուն ընկերակցութեամբ: Այցելեցին պիւղ մը ուր տօն կար ի փառս տեղական գինիներուն: Անդամ մըն ալ պտյին անցեալի հոդատէրներէն մէկուն ղըղեակը որ կոմունիստական յեղափոխութենէն ի վեր վերածուած էր թանգարանի, ուր կը ցուցադրուէին չրջանի նախկին աւատատէրերուն արուեստի հաւաքածոները: Ան կը չարունակէր մնալ հաստատ իր որոշումին մէջ՝ խուսափիլ կենակցելէ Փիէրի հետ...

Կիրակի առաւօտ միայն Զօլթան Ֆարքաշ իր կնոջ Օլկայի ընկերակցութեամբ եկաւ վերջտաւ իր հիւրերը, Պալաթօ Ֆիւրէտ: Անմիջապէս առաջարկեց փոքր պտոյտ մը լիճին վրայ եւ յետոյ ճաշել Ֆիւրէտի դիմաց Շիօֆոք անուն առանձին մէջ, որ չատ բանուկ, ամրան արձակուրդի համճլի վայր մըն է: Ճաշէն առաջ այցելեցին հոն «վարդերու պարտէզը» որ համբաւ կը վայելէ երկրին մէջ:

Իրիկուան մօտ երբ վերադարձան պանդոկ Ան ուզեց առանձնանալ պահ մը իր սենեակին մէջ ընթրիքէն առաջ, իսկ միւսները նստեցան հիւրասրահին մէջ: Քիչ յետոյ Էլէնա եւս եկաւ միացաւ անոնց: Խօսակցութիւնը զարգացաւ երկու երկիրներու ապրելակերպին մասին: Զօլթան որ քանի մը տարիներ մնացած էր Ֆրանսա, ըսաւ որ ինքզինքը նոյնքան հարազատ կը զգայ Ֆրանսայի մէջ՝ որքան Հունգարիոյ: Զօլթան կը չափազանցէր քիչ մը, անկասկած: «Ես ալ կ'ուզէի հունգարացի ըլլալ», ըսաւ Փիէր խնդալով «Շատ գեղեցիկ աղջիկներ ունիք հոս»:

Ընթրիքէն վերջ, երբ արդէն գիշեր էր, Զօլթան իր հիւրերը առաջնորդեց վերստին լիճին եզերքը, նաւահանգիստ ուրկէ նաւ մը կը մեկնէր «բաց ծով» լի պարահանդէսներով: Իրենք չատ յոգնած էին մասնակցելու այդ պարահանդէսին, ուստի մնացին ցամաքը: Էլէնա եւս կ'ընկերակցէր Ֆրանսացիներուն: Իր խօսակցութիւնը սակայն չատ հեռուները չէր կըրնար երթալ քանի որ չէր կրնար արտայայտուիլ Ֆրանսերէնով: Գրեթէ նոյնքան լուռ էր նաեւ Ան:

Լճափին պարտէզին մէջ հինգ հոգի, թեւ թեւի կը քալէին խօսակցելով: Կանգ առին հնդիկ բանաստեղծ Ռապինտրանաթ Թակորի յուշարձանին առջեւ:

Այնպէս պատահած էր որ Ան իր մէկ թեւը տուած էր Զօլթանի միւսը Փիէրի. Էլէնա Փիէրի մօտ էր իսկ Օլկա՝ իր ամուսինին:

Լճին վրայ տեսարանը հրաշալի էր, դիւթիչ: Հեռուն կ'ներեւէին պարահանդէս նաւուն լոյսերը: Յիկան երաժշտութեան մը հատուկտոր բեկորներ կուգային մինչեւ ծովափ: Մեծկակ լուսին մը, երկնակամարին վրայ մարեցուցած էր աստղերը: Շատ մօտ, դորշ ջուրին մէջ, կը ծփար, անվերջ ելեւէջներով, արծաթեայ հսկայ սկաւառակ մը: Լուսինը, բազմապատկուած մեծութեամբ, եկած ինկած էր ջուր, ու կը դալարուէր ալիքներու ծոցին մէջ, անձնատուր զեփիւռին քմահաճոյքներուն:

Ան չէր հետեւէր խօսակցութեան: Բոլորովին տարուած էր լոյսերուն կախարդանքով: Երբեմն սակայն նայուածքը կը սեւեռէր իր ընկերոջ երեսին եւ այն ժամանակ դժուար զսպելի փափաք մը կը տանջէր զինքը: Փափաք՝ մօտենալու որդուն չուրթներուն...

(Շար· Ա· Էջէն)

եղած է նախագահ Ռ. Քոչարեան եւս: Զրոյցին նիւթ եղած են գործի մարզիկը մահմոզող խնդիրները, ինչպէս Հայաստանի հարկային դաշտի եւ ղրամատնային համակարգին անկատար վիճակը, վարչարարական քաշքշուկները, եւ այլն: Ռ. Քոչարեան յայտնած է թէ պատրաստ է ամէն կերպով աջակցելու, քանի որ «Ձեր հարստութիւնը կը նշանակի նաեւ Հայաստանի հարստութիւն, կը նշանակի՝ աւելի աշխատատեղեր մենք կ'ունենանք, աւելի շատ աշխատաւորներ դուք կ'ունենաք, արդիւնքում՝ կը շահի եւ՛ Հայաստանը, եւ՛ Սփիւռքը եւ այդ ճանապարհով մենք մէկս մէկին կ'ուժեղացնենք նաեւ» ըսած է ան: Երկար ունեցած են Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան եւ հիմնադրամի գործադիր տնօրէն Վ. Տէր Ղեւոնդեան:

*
**

ԿՈՓԱՄԱՐՏԻԿ Յ. ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ԵՐՐՈՐԴ

Փէչտա տեղի ունեցած կոփամարտի համաշխարհային երիտասարդական առխոյենութեան երեւանցի մարզիկ Յարութիւն Թովմասեան 54 քգ· դասակարգին մէջ երրորդ հանդիսանալով արժանացած է պրոնզէ մետալի: Կէս աւարտականին պարտուած է գերմանացի իր մրցակիցէն: Յ· Թովմասեան արդէն երրորդ տեղը զրաւած էր եւրոպայի ախոյենութեան ալ:

ՄՈՍԿՈՒԱ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՑԱԾ ԱԴԱՄԱՆԴԻ ՀԱՄԱՋԱՅՆԱԳԻՐԸ

Ռուսաստանի կառավարութիւնը վերջապէս վաւերացուցած է 1998–ին Հայաստանի հետ ստորագրուած համաձայնութիւնն մը որով կ'որոշուէր որ ռուսական աղամանդները պիտի յղկուին հայկական «Շողակն» ձեռնարկութեան կողմէ զոր գնած է Ռուսաստան ծնած հրեայ մը Լեւ Լեւիեւ որ աղամանդավաճառ է: Անոր հիմնած ձեռնարկութիւնը օրէ օր կարեւոր դիրքի կը տիրանայ աղամանդի միջազգային շուկային վրայ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ մէջ, ծանր բախումները կը չարունակուին եւ խաբայէլեան բանակը չրջափակման ենթարկած է Այբյորդանանի բոլոր քաղաքները Նոյեմբեր 13–ի երեկոյեան: Նոյն օրը, չորս Իսրայէլացիներ սպաննուած էին Այբյորդանան եւ Գազա, պաղեստինցի երկու պատանիներ եւ ոստիկան մըն ալ սպաննուած էին: Իսլամական Համագումարի կազմակերպութիւնը իր աշխատանքները վերջացուց Նոյ· 13–ին· Տոհայի մէջ դատապարտելով Իսրայէլը եւ մերժելով ճիհատի (Ս· Պատերազմ) կոչերը:

ԱԻՍՏՐԻԱԿԱՆ ԱԼՊԵԱՆՆԵՐՈՒ ճոպանուղիի հրդեհին մեռելներու թիւը 159–ի բարձրացած էր Նոյ· 14–ին եւ դիակները այն աստիճան անճանաչելի էին, որ ընտանիքները Ա· Տէ· էն·–ի քննութեան կը դիմէին, իրենց հարազատները գտնելու համար: Այդ քննութիւնն ալ օրերու կը կարօտի:

Վ.Վ· ԳՈՒՍԻՆՍԿԻԻ (Մեախա Մոսթի տնօրէն) դէմ ձերբակալման հրամանագիր ելած է: Կը մեղադրուի խաբեբայութեամբ: Ինք արտասահման ապաստանած է, մերժելէ ետք պատասխանել Արդարադատութեան հրաւէրին, քացառութիւններ տալու համար իր ընկերութեան կատարած փոխառութիւններուն մասին: Գուսինսկիի ընկերութիւնը իր հակակշռին տակ ունի հեռատեսիլի էն–Թէ–Վէ կայանը, ձայնասփիւռի «Մոսկուայի արձագանգներ» կայանը եւ իտոգի չաբաթաթերթը, որոնք վարչակարգը կը քննադատեն: Իր փաստաբանները կը գտնեն որ հալածանքի ենթարկուած է:

Էվ. ԳՈՐԷՕ պասք օրաթերթին կատարած մէկ հարցայոյզին համաձայն Պասքերու 28,4%–ը կողմնակից է անկախ Պեառթեան մը, բայց, մեծամասնութիւն մը կը նախընտրէ ամրապնդուած կամ ոչ ինքնավարութիւն մը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ· –

Կաթոլիկ Խաչի Պատուոյ Նայիրի մատնահիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ կիրակի, Նոյեմբեր 19–ին, Պատուոյ Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին, իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին:

*
**

Կապ· Խաչ – Սէն Ժերմէ – Ջաւօ Շանթ մատնահիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու հոգիներուն խաղաղութեան Նոյեմբեր 19, կիրակի ժամը 10–ին Թաղիս Ս· Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Անթիաի Ակնունի մատնահիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը, երկուշաբթի, Նոյեմբեր 20, ժամը՝ 20·45–ին

Centre Administratif d'Asnières:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մատնահիւղը չնորհակալութեամբ առացած է՝ Օր· Նուարդ Գումբուեանէ 500 Ֆր· Պ· Սէօլօզեանի յիշատակին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՅՐԵՐԸ՝ 16–ՐԴ, ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ՝ 10–ՐԴ

Ճատրակի համաշխարհային ոլիմպիականները որոնք տեղի կ'ունենային Պուլիս, Նոյեմբեր 12–ին վերջ գտած են: Հայաստանի այրերու խումբը իր վերջին խաղը խաղացած է Մակեդոնիոյ դէմ, որմէ պարտուած է 1,5 – 2,5 արդիւնքով: Ռ· Վահանեան հաւասարութեամբ աւարտած է մրցումը, Ս· Լպուտեան յաղթած, իսկ Ա· Մինասեան եւ Ա· Անաստասեան պարտուած են: Իսկ աղջիկները, որոնք իրենց վերջին հանդիպումին կը մրցէին Աւստրալիոյ դէմ, ունէին լաւ արդիւնք մը ձեռք ձգած են· անոնցմէ է· Դանիէլեան եւ Լ· Մկրտչեան չհաճած են իրենց մրցումները, իսկ Գ· Հլղեեան հաւասար աւարտած է:

Ընդհանուր դասաւորումը սա պատկերը կը պարզէ· – այրերու աշխարհի առխոյեան զարճած եւ ոսկի մետալի արժանացած են Ռուսերը· երկրորդ եւ երրորդ տեղերը կը զրաւեն յաջորդաբար Գերմանացիները եւ Ուկրանացիները: Իսկ աղջիկներու ախոյեան զարճած է Զինաստանի հաւաքականը, որուն կը հետեւին Վրաստան եւ Ռուսաստան: 182 մասնակիցներու մէջ Հայաստանի այրերու հաւաքականը 32 միաւորով 16–րդ տեղը զրաւած է, իսկ աղջիկներունը՝ 10–րդ տեղը: Այս արդիւնքը Հայաստանի կողմէ մինչեւ այսօր ձեռք ձգուած լաւագոյն արդիւնքն է հատարակի ոլիմպիականներու մէջ: Սակայն, Հայաստանցի մասնակիցները վերջին արդիւնքներէն դժգոհ, չեն մասնակցած Նոյ· 12–ի փակման արարողութեան, ինչպէս նաեւ սարքուած չքեղ հացկերոյթին: Նշենք, որ անհատական դեռնի վրայ, այրերու խումբէն Աչոտ Անաստասեան 8 յաղթանակ, 2 պարտութիւն եւ 1 հաւասարութիւն արձանագրելով արժանացած է ոսկի մետալի:

Փակման արարողութեան իրենց մասնակցութիւնը բերած են պոլսահայ երիտասարդ հինգ երգիչ–երգչուհիներ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Հայաստանեայց Առաքելական
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
Մայր Եկեղեցի

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Ճանճնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱԲԱՆ»
հանդիպումներու շարքին մէջ
կը հրաւիրէ 6–րդ
ՋՐՈՑՑ – ԴԱՍԱՒՕՍՈՒԹԵԱՆ

«ԱՐՏԱԳԱՂԹԵՐԸ ՀԱՑՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ»

նիւթին չուրջ, լուսասահիկներու միջոցաւ:

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 16
ժամը 19–ին

Մասնակցութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆԻ

Սահակ – Մեսրոպ
Մշակութային կեդրոնի
"Աթթրանի Ջրբաչեան" սրահին մէջ
339, ավընիւ տիւ Փրատօ, Մարսէյլ 8րդ

Centre Culturel
SAINT MESROB

Jeudi 16 novembre à 20h45

**Soirée
Albert ANDONIAN**

L'auteur d'**Histoire d'un Akhpar** vient de publier deux livres :

— **A CHACUN SON DESTIN et regard sur la Russie d'aujourd'hui;**

— **CONFESSION D'UN POETE** (traduction de poètes arméniens et poèmes personnels de l'auteur)

L'auteur présentera son œuvre, la dédicacera et déclamera des poèmes,

au Centre Culturel Saint-Mesrob, 10 bis, rue Thouin, Paris 5ème

Entrée libre — Cocktail

Métro : Cardinal Lemoine, Monge.

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
Ն· ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ ՇՈՒՐՋ

«ԼՈՑՍԻ ՑԱԻԵՐ»

հատորին առթիւ

«Ամլութիւն եւ ստեղծում» –
ԳՐ· ՊԼԻՏԵԱՆ
Ընթերցում՝ Ժ· Զօլաֆեան

Կիրակի, Նոյ· 26, ժամը 16·30–ին

Հ·Բ·Ը·Մ· Ա· Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles 75017 Paris

**CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE**
Section SEVRAN-LIVRY

**REVEILLON
DU JOUR DE L'AN**
A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le réveillon du jour de l'an à Bellefontaine.

Une ambiance chaleureuse et familiale vous y attend.

Deux formules de séjours à votre choix :

— du 26 décembre au 2 janvier, ou
— du 30 décembre au 2 janvier.

Un départ groupé en car est organisé.

Renseignements sur la région parisienne aux numéros de téléphone suivants :
01 42 36 33 73 dans la journée;
ou **01 46 58 03 17** le soir.

Renseignement sur la région Centre-France :
04 78 26 28 71.

N'hésitez pas à nous contacter dès à présent pour toutes informations complémentaires.

A l'occasion du 1700ème anniversaire
de l'adoption officielle du christianisme en Arménie

Divine Liturgie en rite arménien

Présidée par Sa Sainteté JEAN-PAUL II
et célébrée par Sa Béatitude NERSES BEDROS XIX
et tous les évêques de l'Eglise Arménienne Catholique

le dimanche 18 février

en l'Archibasilique Saint-Pierre de Rome.

VOYAGE ORGANISÉ A ROME

à cette occasion, du jeudi 15 au lundi 19 février

Le nombre de places étant limité, les personnes intéressées sont priées de prendre contact avec l'Eparchie en téléphonant au No **01 40 51 11 90.**
Les inscriptions seront closes le **15 décembre.**

LE CENTRE CULTUREL ET LA CHORALE
SAHAK-MESROP
organisent une

NUITEE ARMENIENNE

Samedi 25 novembre de 22 heures à l'aube
"Salle Polyvalente des Caillols" - Avenue Bouyala d'Arnaud, Marseille 12e
Animée par
ALEXANDRE & ARSENE et D.J. "NICOLAS"
Réservation et vente de billets :
Centre Culturel Sahak-Mesrop - 339, avenue du Prado, 13008 Marseille
☎ **04 91 77 84 70** Tenue correcte de rigueur — P.A.F. : 100 F

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16
JEUDI
16 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6.00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ԳԱԻԱՐԵ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօդեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·037 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.037

ՄԱՄՈՒԼ

«L'EXPRESS»

(9/15 Novembre)

ԹՈՒՐՔ ՊԱՏՄԱԲԱՆԸ ԵՒ ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ԹԱՊՈՒՆ

Թրքական «Սապանճա» համալսարանին պատմութեան դասախօս Հալիլ Պէրքթայ որ Թրքական պաշտօնական թեզէն կը զատուէր Հայերու ցեղասպանութեան մասին իր արժեւորումով, չարաթաթեր-թին տրուած հարցազրոյցով կրկնած է նոյն տեսակէտները: Ինչպէս պնդած էր նուրբ մամուլին կատարուած իր յայտարարութիւններուն մէջ (Յառաջ», Հոկտեմբեր 24), անգամ մըն ալ կ'ըսէ թէ ինք խօսած է նիւթին մասին, որպէսզի վերջապէս լեզուները բացուին ու 1915–ը չդիպատող պատահարներուն թապուէն կարելի ըլլայ ազատագրուիլ: Տանտամ-եակներէ ի վեր Թրքական հանրային կարծիքը կը քննադատէն նոյն օրօրներով, մինչ-դեռ, «քոներով փաստաթուղթ կայ ռոմնիք կը փաստեն տխուր իրականութիւնը»:

Պատասխանելով հարցումին թէ Թրքական իշխանութիւնները անկե՞ղծ են երբ կ'առաջարկեն պատմաբաններու ձգել պատմութեան գնահատումը, Պէրքթայ կ'ըսէ· «Ատիկա բարի տրամադրութիւններու արտայայտութիւն է միայն· սակայն, իրականութեան մէջ չեն ձգեր որ պատմաբանները իրենց աշխատանքը կատարեն: Անցեալ Մարտին Շիքակոյի մէջ թուրք եւ հայ պատմաբաններ յաջողեցանք դիւրաւ հասկնալ· ատիկա կարելի եղաւ, որովհետեւ, մենք բանակցութեան մը «կողմ»երը չէինք, մեր երկիրներուն ներկայացուցիչները ըլլալով զացած չէինք հոն»:

Վերջին հարցումը կ'առընչուի Թուրքիոյ մէջ հայկական հարցի թապուին ջնջումի հեռանկարին· կա՞յ այդ կարելիութիւնը: «Կրնանիք հասնիլ այդ բանին եթէ ապրինիք ազատ ընկերութեան մը մէջ: Միայն այդ պայմանով կրնանիք դիմակայել 1915–ի սարսափներուն իրականութիւնը: Պէտք է հոգեբանօրէն հասունանիք, որովհետեւ, այլապէս, ոչ մէկ կարելիութիւն ունինիք աշխարհը հասկնալու դէպքերու մեր տարբերակին»:

⁂

«LE CANARD ENCHAINE»

(15 Novembre)

Gaudin perd l'Istanbul !

Երկիծական չարաթաթերթը կ'անդրադառնայ Անթալիայի (Թուրքիա) քաղաքապետին Մարսէյլ այցելութեան եւ ծագած միջադէպին: Կու տանք նոյնութեամբ. –

⁂

On a échappé de peu à une reprise des hostilités (guerrières) franco-turques vendredi 10 novembre à l'hôtel de ville de Marseille. Conséquence directe de la considérable habilité de Lou Ravi Gaudin. Ce soir-là, en effet, la mairie offrait un grand dîner aux délégations des élus locaux des pays riverains de la Méditerranée qui participaient au «Forum civil euroméditerranée», prélude au sommet Euromed de ces mercredi et jeudi.

Sur le perron de la mairie, l'accueil est assuré par le directeur de cabinet de Gaudin, Claude Bertrand. Se pointe le maire d'Antalya (Turquie), qui s'enquiert: **«Monsieur le maire va-t-il nous rejoindre?». «Eh non,** répond Bertrand, **il accueille en ce moment** (et, précision, au premier étage du bâtiment) **les responsables des associations arméniennes de Marseille, qui sont venus le féliciter d'avoir fait voter hier au Sénat sa proposition de loi qui reconnaît le génocide arménien».** Une proposition désintéressée : 80 000 Marseillais sont d'origine arménienne...

Le maire d'Antalya blêmit, avant de s'emporter et de menacer de quitter la réunion. Affolement dans le protocole. Et médiation express, réussie, de Bertrand Gallet, député socialiste et directeur général des Cités unies.

Pour les prochaines réceptions diplomatiques de Gaudin, il serait peut-être avisé de prévoir un détachement de Casques bleus.

ԹՈՒՐՔԻԱ – ՖՐԱՆՍԱ ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻԻ

ՁՈՐՔԱՅԷՖ ՄԱՀՈՒԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ՍՏԱՑԱԾ Է

Շաբաթ, Նոյեմբեր 15–ին, Եուրի Ձորքայէֆի բացակայութիւնը Ֆութպոլի Ֆրանսական խումբին, որ նոյն օրը Պոլսոյ մէջ կը մրցէր Թուրքիոյ դէմ, մեծ համեմատութիւններ առած է եւ բանավէճի նիւթ դարձած:

Մեխանները լայն տեղ կուտան եւ նոյն օրը, Նոյեմբեր 15 «Փարիզիէն» հարցը կը ծածկէր երկու էջերու վրայ: Կ'ըսէր թէ «Ձորքայէֆ հարցը» մթնոլորտը թունաւորած է եւ հարց կուտայ· – Հա՞րկ էր խաղալ այս խաղը տապնապի պայմաններու մէջ, Մերձակոյաի հայի· ցեղասպանութիւնը ճանչցող քուէարկութենէն չաբաթ մը յետոյ: Պոլսոյ մէջ, կը դրէ, մթնոլորտը աւելի ծանրացած է, երբ Խմանիւէլ Փրթի (խաղացողներէն մէկը) Թուրք եւ Ֆրանսական մամուլին առջեւ, խոստովանած է որ իր խաղընկերը մահուան սպառնալիք ստացած էր հայկական ծագումին պատճառաւ եւ այդ էր իր բացակայութեան պատճառը: Թրքական հեռատեսիլը անմիջապէս հարցը արծարծած է եւ դիմած Փրթիի, որ հաստատած է իր խօսքերը:

Գալով Ձորքայէֆի, միշտ «Փարիզիէն»ի մէջ, Ֆրէտերիք Միչել կ'ըսէ թէ չուզեր արտայայտուիլ: Հեռաձայնով եղած հարցումին սպառնալիքներու մասին, ըսած է թէ չի փափաքիր նոր բանավէճերու մէջ մտնել եւ նոր լարուածութիւն առեղծել: Ինք կը կրկնէ որ զուտ մարզական հարց մըն է, վիրաւորուած է եւ պիտի չկարենար լաւ խաղալ: Շատ ազդուած է սակայն խաղընկերներու դիրքորոշումներէն:

Ք. Փրթիի հետ հարցազրոյց մը ըրած է Տիտիէ Ռոմէն: Փրթի կ'ըսէ· – «Ձորքայէֆ կ'ուզէր դալ: Բայց, ինչո՞ւ աւելորդ վտանգ մը ստեղծել: Այս ամբողջը ողբերգական է: Եուրի ոչ մէկ բանի պատասխանատու է: Իր միակ յանցանքը Հայ ըլլալն է: Եւ որովհետեւ Հայ է, պէտք է պատիժը կրէ: Կացութեան չեմ զարմանար, մեր խումբին մէջ քաղաքականութիւն չի մտներ: 1994–ին խաղացած ենք Պոլիս, Եուրին ալ կար եւ կէտ նշանակեց:

Հանդիպումը ջնջել դիւանագիտական միջադէպ պիտի ստեղծէր Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ: Արդէն, Ծերակոյտի որոշումով հայկական ցեղասպանութիւնը ճանչնալ···: Զխաղալ պիտի նշանակէր կրակին վրայ իւղ թափել»:

Լրագրողը համաձայն չէ եւ էմանուիէլ Փրթի կը պոռթկայ, վրդոված է իր տեսածէն Իսթայէլ, Եուկոսլաւիա եւ ամէն տեղ ու կ'աւելցնէ թէ օդանաւին մէջ, երբ Եուրիին մասին կը մտածէր, կը խորհէր թէ նախընտրելի է չուն մը ըլլալ, բարի է չուները, ամէն տեղ կը քընանայ, պոչը կը չարժէ···: Ինք կ'ամչնայ որ մարդ է, երբ հեռատեսիլ կը դիտէ եւ կը տեսնէ իր նմաններուն ըրածը:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱՅՕՒՀԻՆԵՐ ԵՒ ՌՈՒՍ ԱՆՁՆԱԽՕՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Ա. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒՄԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ

Հայաստանի ներքին հոլովոյթը ալեկոծելու բոլոր յատկանիշները ունենալ կը թուի Ռուսաստանի քաղաքացի, «21–րդ դար» ընկերակցութեան նախագահ Արկադի Վարդանեանի յայտնութիւնը քաղաքական բեմին վրայ: Անոր բանտարկութեան երկարաձգումին դէմ բողոքելու եւ ազատ արձակումը պահանջելու համար երկու Հայաստաններ՝ Վարսենիկ Զօհրապեան եւ Ասիա Բարխուդարեան հայազուսի դիմած են Երեւանի Ազգութեան հերոսապարակին վրայ: Առաջինը պատասխանելով լրագրողներու հարցումին թէ ինչո՛ւ կը մերժէ հիւանդանոց փոխադրուիլ, քանի որ առողջական վիճակը վատթարացած է, ըսած է· «Մենք պայքարում ենք Արկադի Վարդանեանի ազատութեան համար եւ պէտք է մինչեւ վերջ հասցնենք այս պայքարը: Մենք յայտարարել ենք, որ անելու ենք անժամկէտ հացադուլ, որից դուրս չենք դայ այնքան ժամանակ՝ մինչեւ Արկադի Վարդանեանը չդայ այստեղ, Ազգութեան հրապարակ եւ մեզ չասի, որ ինքն ազատ է արձակուել»:

Ան աւելցուցած է թէ իրենք քազմաթիւ նամակներ ուղարկած են տարբերատեաններ՝ Ազգային Ժողովին, վարչապետին, դատախազութեան, սակայն մինչեւ հիմա «ոչ ոք չի բարեհաճել գոնէ մէկ անգամ մօտենալ մեզ եւ հարցնել, թէ ինչ պատճառով ենք մենք նստել հացադուլի»:

Ա. Վարդանեանի ազատ արձակումին խնդրանքով Ռ. Քոչարեանի դիմած է Հայաստանի հետ բարեկամութեան ու դրացիութեան ռուսական կեդրոնն ալ որ կը դործէ Ռուսաստանի կառավարութեան առընթեր: Անոնց նամակին մէջ թէեւ քաղաքավարական ոճով, խստիւ դատապարտուած է Հայաստանի դեկավարութիւնը որ ժողովուրդը հասցուցած է «ծայր աստիճան աղքատութեան»:

Նոյնպէս Ռ. Քոչարեանի և կառավարութեան ուղղուած բայց նամակով մը ռուս մտաւորականութեան խումբ մը ներկայացուցիչներ ալ պաշտպան կանգնած են Ա. Վարդանեանին: Անոնց նամակին մէջ կը յիշուին ենթակային Հայաստանի ու Ղարաբաղի համար ըրածները որպէս փաստ թէ ան կը սիրէ իր երկիրը եւ չի փափաքիր վնաս հասցնել անոր: Նամակագիրները կը խնդրեն Ա. Վարդանեանի ազատ արձակումը: Ռուս մտաւորականներու հետ նամակը ստորագրած է Հայաստանի նկարիչ Ռուսլոֆ Խաչատրեան եւս:

⁂

ՐԱՖՖԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԸ ՔԱՆԴՈՒԱԾ

Նոյեմբեր 10–ին, խումբ մը անձանօթներ մատ են Մոլիվանքի (Թիֆլիս) պանթէոնը, ուր քանդած են Րաֆֆիի գերեզմանը եւ ոչնչացուցած են ուխտ այլ տապանաքար: Լուրը հազիւ Երեւան հասած՝ մեծանուն վիպասանի յիշատակին դէմ գործուած այս սրբապղծութիւնը հասկնալի պայմրոյթ պատճառած է: Լրագրողներ դիմած են Երեւանի վրացական դեսպանատունը, բայց անմիջական պատասխան չեն ստացած: Ի վերջոյ, Նոյեմբեր 14–ին վրացական դեսպանատունը յատուկ հաղորդագրութեամբ հաստատած է լուրը:

Հաղորդագրութեան մէջ կ'ըսուի, թէ Վրաստանի Ժորհրդարանի նախագահ Զ. Ժվանիան, խումբ մը վրացի եւ հայ անձնաւորութիւններու հետ այցելած է Թիֆլիսի հայ հանրային գործիչներու Մոլիվանքի պանթէոնը՝ անձամբ հաստատելով պատահարը:

Ժվանիա, յանուն Վրաստանի ղեկավարութեան, դատապարտած է բարբարոսութիւնը եւ համոզում յայտնած, որ այս միջադէպը չազդեր հայ եւ վրացի ժողովուրդներու բարեկամական եւ բարի դրացիական յարաբերութիւններուն վրայ:

Վրացական ոստիկանութեան վարչութիւնը խոստացած հրահանգներ տուած է ամենակարճ ժամանակին յայտնաբերելու յանցաւորները: Որոշուած է Թիֆլիսի քաղաքապետութեան պիւտճէէն դրամ

(Շար·ը Դ· էջ)

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԿՈՂՄԷ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻ ՆԻՒԹԸ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԼԻԱԳՈՒՄԱՐ ՆԻՍՏԻՆ

Նոյեմբեր 14–ին, Եւրոպական Ժորհրդարանի նիստին, Սթրազպուրկ, օրակարգին նիւթերէն էր Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան վերաբերեալ զօրավար Ֆ· Մորիյոնի (Քրիստոնեայ – Դեմոկրատ) տեղեկագիրը: Այդ առիթով, դլխաւորաբար Ֆրանսայէն ու Գերմանիայէն չուրջ 500 Հայեր ցոյցի դիմեցին Ժորհրդարանի չէնքին առջեւ, պահանջելով որ այդ անդամակցութեան համար պայման դրուի Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը Թուրքիոյ կողմէ: Այդ կէտը, հակառակ որ Եւրոպական Միութիւնը 1987–ին ճանչցած է Հայերու ցեղասպանութիւնը, տեղ չէր գտած զօրավար Մորիյոնի տեղեկագրին մէջ ուր առաւելաբար ընդգրկուած էին «վերջին տարուան ընթացքին Թուրքիոյ կողմէ իրագործուած յառաջդիմութիւնները, անդամակցութեան համբուն վրայ»: Տեղեկագրին հեղինակը յայտնած էր թէ ինք որեւէ ձեւով չի խնդրականացներ ցեղասպանութեան իրողութիւնը, բայց համոզուած է թէ յիշեալ տեղեկագրին մէջ տեղ տալ անոր, չի նպաստեր չրջանային հարցերու կարգաւորումին:

Հայերու ցոյցին զուգահեռ, Հայ Դատի յանձնախումբին կողմէ Եւրոպական Ժորհրդարանի անդամներուն նամակներ ալ դրկուած էին, ցաւ յայտնելով զօրավար Մորիյոնի զանցառումին ու չեչտելով որ «մոռացում»ը ծանր հետեւանքներ կրնայ ունենալ թէ՛ հայութիւրք երկխօսութեան համար եւ թէ կրնայ Կովկասի անկայունացման առաջնորդող ազդակ ըլլալ:

Եւրոպական Ժորհրդարանին նոյն նիստին խօսք առած է բնապահներու խումբէն Տանիէլ Կոհն Պէնտիթ, ըսելով որ ինք ու բոլոր խորհրդարանականները չեն ժխտեր Հայերու ցեղասպանութեան իրողութիւնը· այդ մասին չօչափելի վկաներ կան: Որքան ալ սարսափելի ըլլայ ատիկա իրեն համար, Թուրքիա իր անցեալը դիմակայելու կացութեան մէջ կը գտնուի: Անոնք որոնք այս մասին պնդումներու կ'ուզեն որ տեղեկագրին մէջ տեղ տրուի, անոնք են որոնք Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան դէմ են: Այս խնդիրը պէտք է Թուրքիոյ մէջ վիճարկումի նիւթ դառնայ:

Տեղեկագրերը քուէարկութեան կը դրուէր Նոյեմբեր 15–ին:

Ի ԲԵՐԱՆՈՑ ՔՈՒՄՄԷ...

Ֆրանսայի Ծերակոյտին Նոյեմբեր 8–ի քուէարկութիւնը ուշագրաւ նորութիւն մը չեշտեց Թրքական շրջանակներու ընթացիկ կեցուածքին մէջ: Ո՛չ մեծագոյն ապաքանակի տէր թերթերը չընդալից վերաառութիւններով Ֆրանսան ամօթեցին, նզովեցին, ո՛չ ալ Թրքական քաղաքական դէմքեր արհամարհանքի ու սպառնալիքի խառնուրդ պատգամներ արձակեցին, ինչպէս կ'ըլլար սովորաբար նման պարագաներու: Թէ՛ քաղաքական դէմքերը, թէ՛ մամուլը ընդհանուր առմամբ, զոնէ մեր տեսած չափով, չատ զուսպ կեցուածք ունեցան· բան մը որ կրնայ երկու ձեւով մեկնաբանուիլ· կամ այն է որ Թուրքիոյ ղեկավարութիւնը վերջապէս ընդունած է որ մինչեւ այսօր ունեցած ընթացքը - պոռթկումները, սպառնալիքները, ուրացում, ուրացում, ուրացում – ո՛չ համոզիչ, ո՛չ ալ արդելիչ ազդակ կ'ըլլայ ցեղասպանութեան առընչուած նախաձեռնութեան տէրերուն համար: Հասկցած է վերջապէս, ինչպէս մենք, թէ ցեղասպանութեան նիւթը արեւմտեան օրակարգերու բերողը ո՛չ ոճիրին ինքն է, ո՛չ ալ յապաղած – մապաղած արդարութիւն բերելու մտահոգութիւնը···: Եւ կամ՝ Թուրքիա պատեհաւներ ունի չատ իրար չանցնելու···: «Ֆիկարօ»ի (Նոյեմբեր 9) նշումը թէ բանաձեւը Ծերակոյտէն ոչ մէկ ձեւով Ազգային Ժողով կ'երթայ, օրէնքի վերածուելու համար, այս առումով լմատասելից է· նոյնն է պարագան Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարար Ի. Ճէմի կողմէ Հ. Վեարլիի կատարուած խնդրանքին. առաջքը առնել բանաձեւին Ազգային Ժողովին օրակարգին վրայ տեղ գտնելուն, որպէսզի բանաձեւը օրէնքի կարգ չստանայ:

Զարգացումներու այս հանգրուանին, համբերելու եւ հոլովոյթը վերջնական նպատակին հասցնելու չանքերու նոր շրջան մը բացուած է հայկական կողմին ու արդարութեան յապաղումէն լրջօրէն վրդոմած քաղաքական դէմքերու համար: Մօտքր չի վերաբերիր միայն Ֆրանսայի: Նիսան – նիսան կը սպասուի Իտալիոյ Ազգային Ժողովին քուէարկութեան արդիւնքին, յետոյ, ԱՄՆ–ու Ներկայացուցչական Ժողովին կողմէ վերաքննութեան ու նոր քուէարկութեան, Գերմանիոյ Դաշնակցային Ժողովին յղուելիք առջարկի մը նկատուման, եւ այլն: Քուլիսային նոր աշխատանք, նոր դիմումներ, ի հարկին ցոյցեր, հանրագրութիւններ, նիւթական միջոցներ անհրաժեշտ պիտի ըլլան հանօրէն, որպէսզի վճռական քայլեր արձանագրուին երկարաձեւ, դժուարին այս պայքարին ճամբուն վրայ:

Զանքերու եւ սպասումի ներկայի շրջանին թերեւս հետաքրքրականէն աւելի իմաստ կը ներկայացնեն Թրքական կեցուածքի արտայայտութիւնները որոնք ինքնարդարացումի, կամ կնճիռը հարթելու հանդամանք կը կրեն երեւութապէս, բայց կը մատնեն այլ բան: Վերջին օրերուն նման երկու ուշագրաւ էջ հասաւ. մէկը Հայաստանի մամուլին ճամբով («Ազգ» Հոկտ. 28), միւսը՝ Թրքական («Հիւրրիյէթ» Նոյ. 10): Առաջինը ուղղակի կապ չունի Ֆրանսայի Ծերակոյտին Նոյեմբեր 8–ի քուէարկութեան հետ, երկրորդը անոր արդիւնքներէն է:

Թրքական Թերթին խմբագիրը Օ. Էջէի Նոյեմբեր 8–ի քուէարկութիւնը նախընթաց մը կը նկատէ, գսելով որ Իտալիա, ապա Գերմանիա նոյն ճամբուն վրայ կը դանուին: Զայրոյթ կը յայտնէ յատկապէս Գերմանիոյ ուր կ'ըսէ թէ Հայ Դատի չրջանակներուն ծանօթ անուններէն Թեսա Հոֆման հանրագրութիւն կը կատարէ որպէսզի ապահովէ երկրին դաշնակցային խորհրդարանէն նման քուէարկութիւն մը: Զայրոյթին հիմնական պատճառը այն է որ այս Գերմանուհին մոռցած ըլլալ կը Թուի նացիներու ոճիրը: «Որպէս թէ հատուցում վճարել ու ներողութիւն խընդրել Գերմանացիներուն յոռի անցեալը, մեղքը կը ջնջէ» կ'ը գրէ ան: Ապա հարց կուտայ· «Եթէ Ռ. աշխարհամարտին յաղթականը Հիթլէր եղած ըլլար, որեւէ տեղ պիտի խոստովանէի՞ք թէ ամօթ կը զգաք եօթը միլիոն Հրեայի դահիճ ձեր գաւակներէն»:

Ուշագրաւ է նախ, անշուշտ ակամայ, նոյնացումը որ կ'ըլլայ նացիներու եւ Թուրքերու արարքներուն: Ապա, կայ խոստովանիլ – չխոստովանելու պարագային լռելեայն սահմանումը: Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումի չանքը երբ կը դեռեղուի նացիներու ոճիրին զուգահեռին վրայ, կարելի՞ է մտածել որ պերմանուհին դատապարտելու մղումով եղած բան է միայն: Ցատակ է որ այդ զուգահեռը հաստատ նատած ներկայութիւն է ոչ միայն Օ. Էջէիի, այլ նաեւ չատ մը Թուրք պատասխանատուի դիտուն մէջ: Արդարանալու, բացատրելու չաճախ ծիծաղելի չանքն իսկ չանցաւորութեան ենթադիտակիչ զգացումը չի՞ մատներ: Ինչ կը վերաբերի խոստովանիլ – չխոստովանելու պարագային, Թուրք լրագրողին հարցումը կուտայ ատոր բացատրութիւնը. եթէ Հիթլէր յաղթած ըլլար, Գերմանիա կը խոստովանէ՞ր իր ոճիրը: Ուրեմն, քանի որ Թուրքիա Ա. աշխարհամարտին պարտութիւնը յաղթած է իր չափով յաղթանակի վերածել, բնական է որ չխոստովանի 1915–ին կատարուածին պատասխանատուութիւնը: Ասիկա կը գրէ երկրին ամէնէն ծանրակշիռ Թերթին պատասխանատուն, մինչ Եւրոպական Միութիւնը անդամակցութեան հեռանկարով մարդկային իրաւունքներու չարգանքի, փոքրամասնութիւններու հաւասարութեան, մահապատիժի չնչումի նման քաղաքակիրթ աշխարհի չափանիշներու իրացում կ'ակնկալէ նոյն Թուրքիայէն: Անկախ՝ հայկական հարցին հեռանկարէն, կարելի՞ է արդեօք անկեղծօրէն յուսալ որ օր մը զիրար խաչաձեւեն Եւրոպայի ակնկալութիւններն ու ուժի օրէնքով զործելու Թրքական ատանդութիւնը:

Նոյն լրագրողը նոյն էջով կրակ կը ժայթքէ Ֆրանսայի Ազգարայի դեսպանին դէմ ալ որ լսած է թէ Թուրքիա ոչինչ ձեռք կը ձգէ սպառնալիքներ արձակելով Ֆրանսայի հասցէին եւ ի վերջոյ տուժողը ինք կ'ըլլայ: Օ. Էջէի «աչխարհակալ» ոճ մը կը նշմարէ Պ. Կարսխայի արտայայտութեան մէջ, դինքը ծաղրելու մարմաջով մըն ալ «Մէօսիէօ լա ամպասատոր» կոչելով···: Գրութիւնը կ'արտայտի հետեւեալ տողերով. «Առանց Աթաթիւրքի Թուրքիոյ մը ութէ, կարծէք չի բաւեր Ֆրանսայի Ծերակոյտին պատճառած արտեղուքիւնը, կը պարտաւորուիք պատասխան փնտռելու հարցումին թէ ո՞վ կը դրկէ այս տմարդիները որպէս դեսպան»:

Գերմանիոյ Էսսէն քաղաքի Թրքատիւթեան կեդրոնին անօրէնն է Ֆ. Շէն որուն հետ հարցազրոյց մը ըրած է «Ազգ»ի Թղթակցուհին: Ա. Ցովհաննիսեան կ'ըսէ թէ ան «չատերի կարծիքով Գերմանիայում ապրող ամենահեղինակաւոր թուրքն է»: Կրկնելէ ետք թէ Հայերը «պրատած են» Ազդրեջանի 20 տոկոսը, թէ Ռ. Քոչարեան չատ անտեղիտալի կեցուածք ունի Թուրքիոյ հանդէպ, ինչ որ սխալ է, եւ այլն, անուղղակի կերպով կը կատարէ բաւական հետաքրքրական խոստովանութիւն մը. խօսելով Անի քաղաքին վերակառուցման համար ԻՒՆԷՍԿՕ–ի Թրքական իշխանութիւններու տուած 1 միլիոն 200 հազար տոլարին մասին որուն առընչուած չչուկներ կան թէ իբրացուած է, կ'ըսէ թէ այդ դումարը «ոչինչ» էր, եւ Թուրքիոյ արդիւնաբերողներու պատրաստ չեւելեալ դումար չատկացուցած է այդ նպատակին: Ապա կ'աւելցնէ թէ ցեղասպանութեան բանաձեւին ԱՄՆ–ու օրակարգին դալուն պէս Թուրք կառավարութիւնը արդիլած է վերակառուցումը, որովհետեւ կառավարութիւնը դայրացած է Ռ. Քոչարեանին: Զայրացած է քանի որ դինքը կը նկատէ ամերիկեան բանաձեւին հեղինակը եւ կը մտածէ թէ անոր օրով դժուար են երկու երկիրներու յարաբերութիւնները: Եթէ սխալ չըլլար, բաւական զուարճալի կ'ըլլար տեսնել թէ Թրքական իշխանութիւնները, դիտական չրջանակներ հազար լեռնէ ջուր բերելէ ետք որպէսզի Անին ներկայացնեն սելչուքեան, օսմանեան, վրացական, վերջապէս որեւէ բան որ կապ չունենայ հայկական անցեալի մը հետ, անոր վերակառուցումը կը կապուի Հայերու ցեղասպանութեան բանաձեւի մը քննութեան: Խնդիրը անշուշտ աւելորդ քաղաքին նորոգուելու – չնորոգուելու հարցը չէ, այլ՝ մատնուած կապը· ոչ հայկական ամէն պիտակի ենթարկուած ոստանին ու Հայերու ցեղասպանութեան նիւթին միջեւ···:

Ֆ. Շէն կ'ըսէ նաեւ թէ ցեղասպանութեան զոհերու մասին չատերէ տրուած 2 միլիոնի թիւը առաջին անգամ կը լսէ: Պատահարը 85 տարուան անցեալ ունի եւ զործը եղած է «Օսմանեան կայսրութեան, ոչ թէ Թուրքերու»: Իսկ այսօր, կովկասը յղի է փոթորկումներու. կան Վրաստանի խնդիրները, Իրանի 35 տոկոսը Ազըրբէջանցիներ են եւ եթէ հոն հակամարտութիւն ծագի, «կը ստեղծուի մեծ Ադրբէջան»: Այս հեռանկարը կը յանդի զուչակելի եզրակացութեան. «Հայերը պէտք է մոռնան պատմութիւնը»:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԱՆԱԿԱՆԻ ՄԸ (ԴՈՄԻՆԻԿԵԱՆ ԿԱՐԳԷՆ) ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ԳՐԱՒՈՐ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՎԵՆԵՏԻԿ («Յառաջ»). –

Այս առաւօտ, զբօսաշրջիկութեան նըւիրուած իտալական լաւագոյն եւ կարեւորագոյն ամսաթերթի տնօրէնը (Թուրիզմօ – Միլանո) հեռաձայնով կը հաղորդէր ինծի որ 803·216 քառակուսի քիլոմեթր տարածութիւն եւ 60 եւ քան մը աւելի միլիոն բնակչութիւն ունեցող Թուրքիոյ Զբօսաշրջիկութեան նախարարութիւնը, զայրացած (սաստիկ) վերյիշեալ ամսաթերթի, անցեալ Յուլիսի թիւին մէջ լոյս ընծայած պատկերազարդ, անմեղ յօդուածէն, նաւրուած ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ, փոխաբերաբար յորջորջուած ՍՈՒՐԲ ԵՐԿԻՐ, իր անթիւ վանքերուն եւ նահատակներուն համար, ՀՐԱՄԱՑԱԾ է դադրեցնել Թուրքիոյ զբօսաշրջիկութեան վերաբերող դովազդը, որպէս ՊԱՏԻԺ այդ «անչնորհ» եւ «անճաշակ» ամսաթերթին, որ համարձակեր է մեծն Թուրքիային 26, 77 անդամ փոքր Հայաստանին կարեւորութիւն տալ եւ ձրի 18 գունաւոր պատկերազարդ էջեր տրամադրել, մինչ Եփեսոսի «Թրքական» եւ Անիի եւ Ախթամարի «Սելճուքեան» յուշարձաններուն մէկ էջնոց դովազդին համար, միլիոններ (լիր) դանձել իր երկրի Զբօսաշրջիկութեան նախարարութենէն···:

Ակնյայտ է որ այս օրերուս, Թուրք պետութեան պիւտճէէն կարեւոր մաս մը սկսած է յատկացուիլ Արեւմտեան կարգ մը երկիրներու, ինչպէս նաեւ Միացեալ – Նահանգներու երեսփոխանական ժողովի եւ Ծերակոյտի անդամներուն մէջ համոզում գոյացնելու համար որ 1915–ին Հայերն է որ «անմեղ» Թուրքեր կոտորած են ··· եւ արտասահման փախած՝ որ չրմնային ··· նախ ապատան դնելով Հայերու բարեկամ Սուրիոյ Տէր – Զօրի անապատին մէջ, ապա սարսափելով Քէմալի նորակազմ բանակներէն, հասած մինչեւ Ֆրէնսնօ, Ավժանթին, Աւստրալիա եւ Նոր Զէլանտա···: Ով որ կասկած ունի, կրնայ երթալ եւ Իսթանպուլի դիւանները պրպտել. ան բաց է «լուրջ» պատմադէտներու առջեւ: Ականջը խօսի վարիչ Թայինին եւ Լեւիաններու···:

Այժմ կրնաք երեւակայել թէ քանի՛, քանի՛ միլիոն տոլարներ պիտի խոստանային, կրօնաւորական աղքատութիւն ուխտած, Դոմինիկեան միաբան, Հայր Ռէթորէին, պարզապէս ականատեսի իր վկայութեան ձեռագիրը ձեռք ձգելու համար: Այս պատմական, բացառիկ արժէք ներկայացնող ձեռագիրը, որուն իսկա – րէն Թարգմանութի՛ւնը եւ ներկայացո՛ւմը լոյս տեսաւ միայն, այս տարի Մայիսին, եւ որուն արձագանգը տուի «Յառաջ»ի Հոկտ. 10–ի թիւին մէջ (Թիւ 20·010), գրուած է Ֆրանսերէն եւ կը կրէ հետեւեալ ենթագրոսը –«Les chrétiens aux bêtes ! Souvenirs de la guerre sainte proclamée par les Turcs contre les chrétiens en 1915»:

Կրկին կ'անդրադառնամ այս դիրքին, քանի բազմաթիւ անձերէ թելադրուեցայ աւելի մանրամասնութիւններ հաղորդելու:

Զարմանալի կերպով բնագիրը տակաւին լոյս չէ տեսած, եւ փրոֆէսէօր Մարքօ Իմփալիացոյի հրատարակածը՝ իտալերէն, առաջին հրատարակութիւնը կը հանդիսանայ եւ «գոփիրայթ»ի բաւական խիստ պայմաններով կը ներկայանայ···:

Հ. Ռէթորէ, 73–ամեայ ծերունի միսիոնար մըն է 1915–ին եւ արդէն 41 երկար տարիներէ ի վեր կը ծառայէ Օսմանեան կայսրութեան սահմաններուն մէջ, նախ Մուսուլ, ապա Մար Եաղուպ, նեստորական ասորիներու մօտ եւ ապա 27 տարի հոգեւոր – ուսումնական ծառայութիւն կը մատուցանէ Հայերուն, Վանի մէջ:

1841-ին Պուրժ (Կեդրոնական Ֆրանսա) ծնած այս դիտնական վանականը, քաջատեղեակ էր Հայոց լեզուին եւ պատմութեան, ինչպէս նաեւ քաղդէերէնի, ասորերէնի, քրտերէնի եւ օսմանեան Թրքերէնի: Երեք տարի, հայերէն եւ քաղդէրէն լեզու դասաւանդած է Երուսաղէմի Ս· Գրային ուսումնարանին մէջ: Ան կըրնար վտանգաւոր եւ անբաղձալի վկայ մը հանդիսանալ, ծրագրուած եւ մօտալուտ Հայկական ցեղասպանութեան, ուսաֆ 1914–ի վերջին օրերուն, իր երկու կրօնակից եւ ազգակից ընկերներուն հետ, հրահանգ կը ստանայ «ՎՏԱՐՈՒԵԼՈՒ» երկրէն:

Յառաջացած տարիքը, փոխադրութեան դժուարին պայմանները եւ Մարտինի կուսակալ՝ Հիլմի պէյին բարեացակամութիւնը, պատճառ կը դառնան որ անոնք երկու տարի դամուած մնան Մարտին, ուրտեղէն քիչ վերջ պիտի սկսէին հասնիլ ու անցնիլ, իրենց դիւղերէն, քաղաքներէն, պապենական հողերէն արմատախիլ եղած ու քչուած մահուան կարաւանները հայ ազգին:

Մինչ Հ· Ռէթորէ օրը–օրին գրի կ'առնէր իր տեսածներն ու լսածները, նոյն օրերուն, հայկական գաւառներուն մէջ, ուրիչ բարի հոգի մը, Արմին Վէկներ, Գերմանացին, Թուրքերու դաչնակից եւ գործակից զերմանական բանակի սպան, ականատեսի աչքերով կը լուսանկարէր աչքերուն առջեւ կատարուող ամբողջ ցեղի մը ոչնչացումը···:

Կը յիշեմ, Արմին Վեկնէրի մահուընէ տարի մը առաջ էր, մօտաւորապէս, Հռոմի մէջ, ժամադրութիւն առի իր կընոջմէ եւ տեսակցեցայ Վեկնէրի հետ, չուրջ ժամ մը:

Վստահելով ձայնագրող մեքենային հրաշագործ կարողութիւններուն վրայ, դրի չարձանագրեցի մեր խօսակցութիւնը եւ աւելի ուշ միայն անդրադարձայ որ ալեհեր Վեկնէրի կդկտուր նախադասութիւններէն չատ բան կարելի չէր քաղել:

Միակ հարցումը որ բառացիօրէն կը յիշեմ սա էր – Պ. Վեկնէր, ի՞նչ բան մղեց Ձեզ լուսանկարելու Հայ ժողովուրդի բեկորներու տառապանքն ու մահը – – ··· Որպէսզի մարդկութիւնը ամչնայ նման հրէշներու ծնունդ տուած ըլլալուն···–

Վեկնէրի եւ իմ խօսակցութեան այս ձայներիդը, տակաւին մասունքի նման պահած եմ մօտս· անոր կդկտուր ձայնը, անապատի կոտորակուած կարաւանները կը յիշեցնէ ինծի ամէն անդամ···:

Ինչո՞ւ այս զուգահեռը Ռէթորէի եւ Վեկնէրի միջեւ: Երկուքն ալ ՇԱՏ ՒԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ունին Հայոց ցեղասպանութիւնը ժխտող կամ ժխտել ուզող պետութիւններու, անոնց խօսարաններուն եւ ծերակոյտներուն դէմ:

Օսմանեան մայրաքաղաքը նատած պետպաններու, եկեղեցական ներկայացուցիչներու մի քանի վերապրող փախստականներու վկայութիւնը չէ միայն, այլ երկու ՕՏԱՐ եւ անկողմնակալ անձերու աչքերուն առջեւ կատարուող ոճրագործութիւնը, որուն ականատես՝ բայց գիտակից վկայութիւնը կուտան:

Ֆրանսա ապրող եւ յատկապէս փարիզահայ մեր երիտասարդ մտաւորականներուն, ջերմօրէն կը թելադրեմ որ հետաքրքրուին Հ· Ռէթորէի ձեռագիրով, որ պահուած է Փարիզ, Դոմինիկեան Հայրերու «Le Saulchoir» Դիւանին մէջ:

Ով գիտէ տակաւին քանի՛ նման ձեռագրեր կարելի է գտնել, Ցիսուսեան, Ֆրանչիսկեան, Վեղարաւոր կրօնաւորներու դիւանններուն մէջ, որոնք առաքելութիւններ ունէին Օսմանեան հողերու վրայ:

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Պ.

Նոյեմբեր 7

Առնուազն զուարճալի է տեսնել որ մարդիկ ի՛նչպէս ամենալուրջը, ամէնէն զայրացածը, ամէնէն անմեղը, ամէնէն արդարը, ամէնէն ամէնէնը երեւոյթ չանքին մէջ իրենց մասին կուտան ամէնէն հակառնեայ պատկերը ուր ընդվզումը, վրդովմունքը կը վերածուին խոստովանութեան:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

INTERVENTIONS AU SÉNAT

(NUIT DU 7 AU 8 NOVEMBRE)

Discours de Jean-Claude GAUDIN sur sa proposition de loi relative à la reconnaissance du génocide arménien de 1915

PROCEDURE DE DISCUSSION IMMEDIATE
PRISE DE PAROLE CONTRE
L'EXCEPTION D'IRRECEVABILITE

Monsieur le Président, Monsieur le Ministre, Mes chers collègues,

Vous venez d'entendre les arguments avancés par notre collègue Jacques-Richard DELONG qui a souhaité défendre devant vous une exception d'irrecevabilité.

Si je souhaite prendre la parole, ce matin, contre cette motion de procédure, c'est que je ne suis pas convaincu par les arguments qu'il vient de vous présenter. Je les combats et je ne me contente pas de vous le dire, je vais essayer de vous le démontrer.

Une proposition de loi vous a été présentée par notre éminent collègue Jacques PELLETIER, qui en sa qualité d'ancien Médiateur de la République est un homme qui a profondément le sens du consensus et saura, je l'espère, le faire naître entre nous. Cette proposition de loi est consensuelle dans la mesure où des sénateurs de chaque groupe politique de notre assemblée ont accepté de la cosigner. Ce cas est suffisamment rare pour que je me permette de le souligner solennellement à cette tribune.

Ce texte ne veut, et j'insiste sur ce point, en aucune manière rendre le gouvernement Turc actuel responsable des atrocités perpétrés en 1915. Loin de nous cette idée, et je tiens à le dire à notre collègue DELONG.

Il ne s'agit nullement pour nous de nous substituer à la Turquie dans la gestion de son histoire. Il s'agit d'un acte du Parlement français, qui s'honorerait de cette reconnaissance pour et devant l'Histoire.

Car même si cette proposition de loi commune n'est, juridiquement, pas la même que celle votée en mai 1998 à l'Assemblée nationale, elle l'est sur le fond.

Les termes en sont rigoureusement les mêmes, l'article unique étant rédigé de façon strictement identique. Et si le Sénat reconnaissait officiellement aujourd'hui le génocide arménien de 1915, comme l'ont fait les députés au Palais Bourbon il y a deux ans, le Parlement français aura, dans son ensemble et sur le fond, reconnu ce premier génocide du 20ème siècle.

Mais, je le répète, cette démarche n'a nullement pour but d'opposer notre pays, la France, à la Turquie.

Certains nous diront que le moment est mal choisi. Depuis plusieurs années, le discours est en effet toujours le même :

La situation au Proche-Orient est explosive. Oui en effet, elle l'est, parfois même très gravement, mais, hélas, elle l'est très souvent. Pouvons nous vraiment en prendre prétexte pour refuser la reconnaissance légitime d'un massacre dont la vérité historique est avérée ?

D'autres nous diront que les intérêts économiques de notre pays passent par des marchés très importants avec la Turquie. Mais n'est-ce pas quelque peu immoral d'avancer cet argument lorsqu'on traite d'un sujet aussi grave que la reconnaissance d'un génocide et de centaines de milliers de morts ?

D'autres encore diront que la loi n'a pas à qualifier l'Histoire. Cela a été un argument supplémentaire lorsque j'avais demandé, lors de la précédente session, l'inscription à l'ordre du jour de la proposition de loi portant reconnaissance du génocide arménien de 1915.

Mais pourtant, mes chers collègues, le Sénat a eu l'occasion, plusieurs fois, en cette enceinte, de qualifier l'Histoire et notamment, il n'y a pas si longtemps au sujet des Justes pour Israël et au sujet de la guerre d'Algérie. Alors, encore un nouveau prétexte ? Il me semble bien, malheureusement, que oui...

D'autres enfin diront que la Chambre des représentants du Congrès des Etats-Unis s'apprêtait, il y a peu de temps, à voter la reconnaissance du génocide arménien et que sous l'influence du Président Bill CLINTON, elle y a,provisoirement je l'espère, renoncé. Est-ce un exemple à suivre ? Permettez-moi, mes chers collègues, d'en douter fortement...

Il y aura toujours de multiples raisons et de nombreux arguments qui seront avancés pour nous demander de renoncer, de nous taire, de taire la voix des représentants du peuple. Mais elle ne se taira jamais tant qu'elle n'aura pas donné satisfaction aux représentants des communautés arméniennes.

Peut-être que si nous attendons encore, d'autre raisons vont émerger pour nous demander de reculer et de nous imposer le silence. L'accumulation de l'ensemble de ces arguments, chaque fois différents au demeurant, que ce soit la situation au Kosovo ou encore dans le Sud Caucase, montre d'ailleurs qu'aucun d'entre eux n'est réellement valable ni vraiment justifiable au regard de ce qui s'est passé en 1915.

Je suis de ceux qui pensent, du fond du cœur, que l'on ne peut pas mettre en balance d'un côté la reconnaissance d'un génocide aussi terrible et atroce que celui dont à été victime le peuple arménien et d'un autre côté les intérêts économiques et diplomatiques de la France.

Bien sûr, nous savons tous que d'autres génocides ont été perpétrés à travers l'Histoire. Celui de la Shoah nous revient immédiatement en mémoire. Mais d'autres aussi ont été commis à travers le monde, dans plusieurs pays, parfois même beaucoup plus récemment qu'en 1915.

Sans doute faudra-t-il les reconnaître aussi, pour rétablir la vérité face à l'Histoire, pour sensibiliser les générations futures des désastres qui ont eu lieu dans le passé, pour que jamais les mêmes événements ne puissent se reproduire.

Mais aujourd'hui, nous parlons du génocide arménien. Ne mélangeons pas des événements aussi dramatiques et qui méritent chacun un traitement à part.

J'ai entendu que certains souhaitaient élargir notre débat de ce soir à des atrocités qui ont été perpétrées en d'autres lieux, en d'autres temps. C'est tout à fait respectable mais je ne crois pas qu'il faille entrer aujourd'hui dans ce débat. Consacrons nous ce soir au peuple arménien et à lui seul, il le mérite.

Je tiens à rappeler ici que les communautés arméniennes de France se sont parfaitement intégrées à notre population. Beaucoup d'Arméniens sont des éléments moteurs dans de nombreux domaianes tels que ceux de la politique, de l'économie ou de la culture, où s'est particulièrement illustré le célèbre et talentueux metteur en scène de cinéma, Henri VERNEUIL. Tous demandent, avec insistance et depuis toujours, la reconnaissance par la France du drame dont leurs ancêtres ont été victimes.

Je vous le dit sincèrement, mes chers collègues, et je vous le dit solennellement: le moment est venu.

Le moment est venu pour notre assemblée de reconnaître officiellement ce génocide, après avoir affiché de nombreuses réticences, infondées à mes yeux car la Turquie elle-même s'honorerait d'accepter le principe de notre démarche. Si la Turquie veut à terme intégrer l'Union Européenne, et nous savons tous qu'elle souhaite nous rejoindre, elle doit être en mesure d'assumer pleinement son passé. Elle doit prendre exemple sur l'Allemagne, qui a immédiatement reconnu sa resbonsabilité dans l'holocauste juif.

Ce n'est nullement une honte ni une humiliation pour une nation que de reconnaître une telle responsabilité : c'est un devoir de mémoire envers l'Histoire.

Par respect pour le peuple arménien, je crois foncièrement que la Turquie doit, une fois pour toute, abandonner les thèses négationnistes. Si elle veut jouer pleinement son rôle à l'avenir au sein de l'Europe, il faut qu'elle accepte sa propre Histoire, même si elle est cruelle et douloureuse à assumer.

La Haute Assemblée est attachée à la Déclaration des Droits de l'Homme, elle l'a montré à de nombreuses reprises. Elle est attachée aux valeurs de liberté et a condamné de tous temps les thèses idéologiques, d'où qu'elles viennent, qui ont abouti à des drames sanglants pour l'humanité.

Aujourd'hui, elle doit poursuivre dans cette voie et accepter de discuter sur le fond la proposition de loi qui a été signée par un membre de chaque groupe politique du Sénat.

Les Nations Unies, à travers le rapport Whitaker et par le biais de sa Commission des Droits de l'Homme, ont reconnu ce génocide en 1985. Le Parlement Européen, sous la forme d'une résolution conditionnelle, a lui aussi, deux ans après, reconnu ce génocide. En 1998, ce fut le tour de l'Assemblée nationale française.

Aujourd'hui, à nous de compléter cette reconnaissance par un vote favorable du Sénat qui, même si notre proposition de loi ne deviendra pas, juridiquement parlant, une loi de la République ce matin, permettrait de dire que les deux chambres du Parlement français ont, chacune de leur côté, reconnu le génocide arménien de 1915.

Faire en sorte que la date du 8 novembre 2000 soit une date historique pour la communauté arménienne: voilà notre objectif ce matin.

C'est pour toutes ces raisons que je considère que cette exception d'irrecevabilité n'est pas acceptable.

Je la combats et je souhaite que le Sénat en fasse de même en la repoussant sans réserve afin que nous puissions examiner, dès maintenant, la proposition de loi commune dont notre collègue Jacques PELLETIER a été le brillant porte-parole.

Je vous remercie mes chers collègues.

«ԾՈՒՈՒԶ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԿՃԵԱՆ

Պանդոկ վերադարձին անջատումը եղաւ սովարականին պէս: Վերջին դիշերն էր Պալաթիոնի եղերին: Հետեւեալ առաւօտ Պուտափէշտէն օդանաւը պիտի առնէին եւ կեանքը պիտի վերսկսէր Ֆրանսա, այնպէս ինչպէս էր շաբաթ մը առաջ:

***

Ան մարեց ելեկտրական լոյսը: Նստած էր իր անկողնին մէջ: Կռնակը տուած պատին երիտասարդ աղջիկը աչքերը սեւեռած էր լճին ուր ձկնորսի լոյսեր կը պլպլային չատ հեռուն: Ան կը տեսնէ՞ը պլպլային: Իր մտածումները վերստին ուրիշ տեղ էին: Ֆրանսա, իր ծննդավայրը, Կրընոպլը: Աչքին առջեւ կուգար իր հայրը զոր սիրած էր անկասկած աւելի քան իր մայրը: Իրաւ է հայրն ալ փոխադարձած էր եւ յաճախ զայած էին միասին պատյաններու, մանաւանդ երբ աղջնակ մըն էր տակաւին: Կը յիշէր ուրիշ պատյաններ. ան մանաւանդ որ աւարտած էր արկածով: Եւ այդ արկածն էր պատճառը որ այս դիշեր օտար երկրի մը մէկ մեծ պանդոկին մէջ կը գտնուէր: Անկողինը... Միայնակ: Ու վաղը այդ ալ պիտի անցնէր յիշատակներու չարքին մէջ:

Փորձեց քնանալ, դոցեց աչքերը: Սպասեց որ մոռնայ ամէն ինչ: Չյաջողեցաւ: Չկրցաւ մոռնալ որ քանի մը քայլ անդին, առանձին սենեակի մը մէջ տղայ մը պատրաստ էր դինքը ընդունելու: Պահ մը եւս մնաց իր որոշումին վրայ. պիտի չերթար...

Ժամանակը կը սահէր: Կը չարունակէր փնտռել քունը որ կը յամառէր մերժել ժամադրութիւնը: Չարթուցիչ ժամացոյց մը յարակից սենեակէն զանգահարեց: Ան ոտքի եղաւ: Ժամը մէկը տասը կ'անցնէր: Մտած էր ուրեմն արդէն օրւան մէջ ուր վերջ պիտի գտնէր Փիէրի ընկերակցութիւնը: Ան թէ գոհ էր եւ թէ մելամաղձոտ բան մը կորնչնելու զգացումը կը ճնշէր իր վրայ: Բայց ինչ էր այդ բանը: Սէրը արդեօ՞ք: Թերեւս միայն այդ մարդու մը ներկայութիւնը, պաշտպանութիւնը:

Ան ոտքի էր մօտը պատուհանին որ կը բացուէր լճին վրայ: Մութ էր: Լուսինը կորսուած էր ամպերու ետեւ: Չկնորսներուն լապտերները անհետացած էին անկասկած մշուշին մէջ:

Մանկամարդ աղջիկը զգաց որ կը մըսէր: Մերկ էր նիլոն դիշերազգեստին տակ: Թիկնոց մը առաւ իր ուսերուն վրայ: Զգաց ծանրութիւն մը թիկնոցին ալ կողմը: Զեռքը դրաւ գրպանը: Փիէրի սենեակին բանալին էր: Կախուած էր չըրջանակաձեւ մետաղէ մը որուն վրայ սենեակին թիւը կար: Թիւ 26...

***

Ան քիչ մը զղայլ աղմուկ չընելու համար ներքանցքին մէջ, բայց անսպասելիօրէն համարձակ մօտեցաւ թիւ 26–ին. դիւրաւ մտցուց բանալին կղպանքին մէջ, դարձուց ու հրեց դուռը կամաց մը: Արդեօ՞ք պիտի արթնցնէր Փիէրը:

Փիէր արթուն էր: Ան տեսաւ, աղօտ լոյսի մը տակ, հեռուն սենեակին անդիի անկիւնը անկողինին վրայ երկու մերկ մարմիններ որոնք կը գալարուէին... Ան աւելի կռահեց քան թէ տեսաւ որ կինոջ էլէնան էր, իսկ այրը, ոչ մէկ տարակոյս, Փիէրն էր: Ճանչցաւ զայն երբ ոտքի դլուխը վերցուց ու նայեցաւ դէպի կիսաբաց դուռը:

Աղջիկը չկրցաւ զսպել ճիչ մը, բայց անմիջապէս ետ ետ դնաց, դոցեց դուռը ու վազեց դէպի իր սենեակը: Գիշերը անցուց գրեթէ անքուն իր անկողնին մէջ, մերթ դողալով ամբողջ մարմնով, մերթ լալով եւ երբեմն ալ վերադտնելով իր հպարտութիւնը: Հպարտ էր իր կուսութեամբը:

Երբ պանդոկին ընդունելութեան դիւանէն պաշտօնեան զանգահարեց լսելու համար թէ ժամանակ է արթննալու, Ան արդէն պատրաստ էր, հագուած ու պայուսակը դոցած: Երկար լոգանք մը դինքը քիչ չատ կազդուրած էր: Վար իջնելէ առաջ կեցաւ պահ մը հայելիին առջեւ: Ինքզինքը գտաւ ժպտուն ու դեղեցիկ: Ու խորհեցաւ թէ դժուար ժամեր պիտի ունենար ամբողջ օրը Փիէրի ընկերակցութեամբ– Ինչպէ՞ս պիտի խօսէին իրարու հետ, ի՞նչ պիտի խօսէին:

Դերասան պէտք էր ըլլալ այսպիսի պարագայի մը մնալու համար եւ պաղարիւն եւ բնական: Ինչո՞ւ չէ, դերասան, մտածեց Ան եւ երբ հանդիպեցաւ նախաճաշի սեղանին չուրջ իր ճամբորդութեան ընկերոջը, լաւ խաղաց իր դերը, ըրաւ այնպէս իրը թէ ոչինչ պատահած էր դիշերը: Փիէր՝ պահ մը անակնկալի եկած, ինքն ալ բռնեց նոյն դիրքը, հիանալով միեւնոյն ժամանակ Անի այդ կարողութեան վրայ: Աղջկան կամքի ուժը կ'երեւի մեծ է, ըսաւ ինքնիրեն: Ու յետոյ մտածեց՝ այդ ուժը սակայն խախտած էր պահ մը, քանի որ ի վերջոյ Ան եկած էր իր սենեակը: Դժբախտաբար քիչ մը ուշ...

Ան էլէնային հրաժեշտ առնելու առիթ չունեցաւ. Հիւնդարուհին մէջտեղ չելաւ առաւօտուն:

Զօլթան եւ Օլկա ընկերացան Ֆրանսացիներուն մինչեւ օդակայան: Ան առաջինն եղաւ չնորհակալութիւն յայտնելու Հունդարացիներուն իրենց վերապահած սքանչելի ընդունելութեան համար: Օդանաւը ճամբայ ելաւ կէս ժամ յապաղումով: Զօլթան եւ Օլկա մեկնած էին արդէն:

Օդանաւին մէջ, ճամբորդութեան ամբողջ ընթացքին Ան քնացաւ: Փիէր եւս կը մրափէր երբեմն. երբ աչքերը կը բանար, կը նայէր Անի դէմքին, կը գտնէր զայն խաղաղ ու սիրուն, եթէ ոչ չատ պերճկիկ ու խոր փոփոք մը կը զդար արթընցնելու աղջիկը, իր թեւերը անցընելու անոր մէջքին, գլուխը հանդչեցնելու ուսերուն վրայ եւ այդպէս, թերեւս, քնանալու: Փիէր համարձակութիւնը չունեցաւ սակայն այդ փորձը կատարելու:

Օրլի, մաքսէն անցնելէ վերջ միասին, Փիէր լսաւ իր ընկերուհին՝

«Եթէ կը վախնաք, հոս կրնաք արդէն դատուիլ ու վերջ տալ դերասանի մեր ապրիզին»:

Ան վար ձդեց իր ձեռքի պայուսակը, իր հոլանի թեւերը անցուց ուղուն վիզին չուրջ ու սիրուն ժպիտով մը, սեւեռելով իր աչքերը Փիէրի աչքերուն մէջ, անզուսպ խանդաղատանքով մը լսաւ.

«Ոչ, ոչ, կ'ուզեմ մնալ առ յաւէտ քեզի հետ...

***

Զենք դիտեր թէ պիտի մնան առ յաւէտ միասին: Գիտենք միայն որ հինդ չաբաթ վերջ Փիէր եւ Ան ամուսնացան ու Փիէր՝ որ սիրահարած էր մանաւանդ Անի թեւերուն, սկսաւ սիրել ամբողջովին իր կինը: Ան այլեւս չաչխատիր դեղի գործատուներ մէջ եւ կը սպասէ իր առաջին դաւկին ծննդեանը:

(Շար. 7, եւ վերջ)

(Շար· Ա· էջէն)

յատկացնել՝ պահեստնի պահպանութեան եւ բարեկարգման համար:

Դեպարտաւնը կ'ըսէ, թէ նախնական տուեալներու համաձայն, եղածը զղուշութեան դէպք է: Գողցուած են «գունաւոր մետաղներ»: Ուստի՝ ազգամիջեան «առեւտրութեան ոճիր» չէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱԶՄԸ՝ Լիոնել Ժոսփէն, Նոյեմբեր 14–ին յայտարարեց թէ առժամապէս վերջ կը տրուի անասնական ալիւրներուն գործածութեան կեն–դանիներուն համար: Նոյն օրը «խենթ կով»ի 3 նոր պարագաներ յայտնաբեր–ուած էին Ֆրանսայի մէջ: Նոյն առեն նա–հանգապետ Ժան – Փօլ Փրուտէի յանձ–նուեցաւ այդ ալիւրներու բնաջնջման գոր–ծողութիւններու ներդաշնակումը:

ՄԱՐԴԿԱՑԻՆ ԻՐԱԽԱՆՑ Եւրոպայի Առեանը դատապարտած է Թուրքիան, Նոյեմբեր 14-ին «կեանքի իրաւունքի բըռ–նաբարման» մեղադրանքով: Դիմողը՝ Պէչիր Թաչ, ծնած 1943–ին, կը պնդէր որ տղան՝ Մուչին անհետացած է 1993–ին երբ ձերբակալ էր եւ սպաննուած է ապահո–վութեան ուժերու կողմէ:

ՊՈՒԾ 300 ձայներու առաւելութիւն մը ունէր Ֆլորիտայի մէջ, ըստ Նոյեմբեր 14-ի լուրերուն: Թալահասիի դատաւոր մըն է որ, ի վերջոյ, արտօնած էր որ վերջ դնէ հաչուարկումը եւ արդիւնքն այն եղած էր որ Պուշ 2·910·492 ձայն ստացած էր եւ Ալ Կոր՝ նուազ 300:

Ժ· ՇԱՊԱՆ – ՏԷԼՄԱՍԻ յիշատակին պատարագ մը մատուցուեցաւ Նոյ· 14ին, Սէն – Լուի տէ ղ'Էնվալիտ Եկեղեցւոյ մէջ, ի ներկայութեան պետական եւ քաղաքա–կան դէմքերու, սկսեալ Հանրապետու–թեան նախագահ Ժակ Շիրաքէն որ դամ–բանական մը խօսեցաւ, ինչ որ ըսել տուած է Շապանի մէկ բարեկամին· – «Շապան, Ցիսուսի հակառակ, յաջողեցաւ իր ներքոյը ընել տալ Ցուդան»: Արդա–րեւ, անցեալին (1974) Շիրաք բաւական աչխատանք թափած էր որպէսզի նախա–գահ ընտրուի Ժիսքար, երբ Շապան թեկ–նածու էր: Շապան թաղուեցաւ Պորտոյի մերձաւոր մէկ գիւղը, ուր տուն մը ունէր: Ըստ սովորութեան, միայն գովեստներով կ'ոգեկոչուի Շապան – Տէլմաս եւ կը մոռ–նայուի թէ ինչո՞ւ ստիպուեցաւ հրաժարիլ վարչապետի իր պաշտօնէն, 1972 Յուլի–սին: Մեղաւորն էր «Գանար–Անիչէնէ» որ չարք մը փաստաթուղթեր հրատարակած էր, որոնք ցոյց կու տային թէ նախա–րարապետը մէկ սու տուրք չի վճարեր:

Ժ· Փ· ՇԻՎԷՆՄԱՆ, Ներքին նախկին նախարարը, Նոյեմբեր 14–ին Միւթիւա–

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ

Մեզմէ կը խնդրուի ծանուցանել թէ, Կիրակի, Նոյեմբեր 19–ին, ժամը 11–ին, Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Փարիզի Հայ կաթողիկէ Ս· Խաչ Եկեղեցին

13, rue du Perche — 75003 Paris

ՓԵՐՈՒԶ ԹԵՐԶԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Արփաճեան, մահացած Պէյրութ, Հոկտեմբեր 14–ին)

յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Անիէդի Ակնունի մաս–նաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողո–վը, Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 20, ժամը՝ 20·45–ին

Centre Administratif d'Asnières:

լեթէի սրահին մէջ ելոյթ ունենալով, իխտա կերպով ձագկեց Ժոսփէնի գործա–քական քաղաքականութիւնը, ամբաստա–նելով նախարարապետը որ ընտրապայ–քար սկսած է:

ՄԱՐՍԷՅԻ մէջ, Նոյ· 15–ին կը բաց–ուէր Եւրօ Միջերկրականեան վեհաժո–ղովը, որու կը մերժէ մասնակցիլ Սու–րիա, չուզելով որեւէ չփում Իսրայէլի հետ: Սուրիա եւ Լիբանան չատ «անորոշ» կը գտնեն Եւրոպայի 15երկու դիրքը Մեր–ձաւոր – Արեւելքի կացութեան նկատ–մամբ: Հաւանական կը նկատուէր որ Լի–բանան ալ հետեւի Սուրիոյ օրինակին:

ՒՈՐԻՍ ԲԵՐԵԶՈՎՍԿԻ որոշած է Ռու–սաստան չվերադառնալ եւ ուրեմն պի–տի չներկայանար արդարադատութեան Նոյեմբեր 15–ի հրաւէրին: Կ'ըսէ թէ այդ որոշումը տուած է իրրեւ հետեւանք մը–նայուն եւ ամող ճնշումներուն:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ, երեսփոխանական ընտրութիւններու ընթացքին եւ վերջին օրը (Նոյեմբեր 14) բուռն բախումներ տեղի ունեցած են, չորս հոգի սպաննուած է ոստիկանութեան կողմէ եւ 200 վիրա–ւոր կայ: Բախումները ծայր տուած են երբ ոստիկանական ուժեր արգելք կը հանդիսանային, որ քուէարկողներ քո–էարկեն այն ընտրական շրջանակներուն մէջ, ուր խալամապաշտները կը մրցակ–ցին իշխանութեան գլուխ գտնուող կու–սակցութեան հետ:

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի, Նոյեմբեր 19, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, յատուկ պատարագի, Հոգեհանգիստ կը կատարուի Մայր Տաճարի բարերար եւ Վարչական Խորհուրդի նախկին տես–նապետ՝

ՀԱՄԱԶԱՍՊ-ԿԱԳՐԻԷԼ ՄՈՒՄՃԵԱՆԻ

յիշատակին, անոր մահուան Դ· տարե–լիցին առթիւ:

«Յիշատակն արդարոյն օրհնութեամբ ե–դիցի»:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅ· –

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնա–ճիւղը Հոգեհանգստեան պաշտօն կատա–րել կուտայ Կիրակի, Նոյեմբեր 19–ին, Պօմոնի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղե–ցիին, իրմէ յատկապէս յատկացուած ընկերու–հիներու յիշատակին:

⁂

Կապ· Խաչ – Սէն Ժերոմ – Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իրմէ յատկապէս յատկացուած ընկերուհիներու հոգիներուն խաղաղու–թեան Նոյեմբեր 19, Կիրակի ժամը 10–ին Թաղիս Ս· Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ:

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ

Տարեկան Վիճակախաղ (LOTO)

Կապոյտ Խաչի Պուրվար – Օտտոյի «Լէօլա Սասունի» մասնաճիւղի տարեկան Վիճակախաղը՝

Կիրակի, Նոյեմբեր 26,
ժամը 15–ին, Մշակոյթի Տան մէջ
12-14, rue Saint-Bazile - 13001 Marseille

Հաճելի մթնոլորտ, գեղեցիկ նուէրներ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
Ն· ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ ՇՈՒՐՋ

«ԼՈՑՍԻ ՑԱԻԵՐ»

հատորին առթիւ

«Ամլութիւն եւ ստեղծում» –
ԳՐ· ՊԼԻՏԵԱՆ
Ընթերցում՝ Ժ· Զօլաֆեան

Կիրակի, Նոյ· 26, ժամը 16·30–ին

Հ·Բ·Ը·Մ· Ա· Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles 75017 Paris

INVITATION

A l'occasion du 1700e anniversaire
de l'adoption, par l'Arménie,
du christianisme
comme religion d'état

Monologue d'Arménie
sur Fond Musical

interprété par
ROUZAN HAGOPIAN, d'Erevan

Vendredi 17 novembre à 20h30
Eglise Evangélique Arménienne
28, avenue Bourgain —
55, avenue Victor Cresson
Issy-les-Moulineaux

Samedi 18 novembre à 20h30
Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian
Alfortville

— Libre participation aux frais —

«ՄԿՆԻԿ» ԿՐԹԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

«ՀԱՅՈՑ ԴԻՒՑԱԶՆԱՎԷՊ՝ ՍԱՍՆԱՅ ԾՌԵՐ»

Բանախօս՝ Փրոֆ· ԱՐՈՒՍԵԱԿ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 22, ժամը 20·30–ին

Հայ Ուսանողական Ասոցան
57, Boulevard Jourdan — 75014 PARIS

Օժանդակութեամբ՝ Հայ Ուսանողական Ասոցանի

GRANDE BRADERIE DE NOEL

POUR VOS CADEAUX DE FIN D'ANNEE

LES SAMEDI ET DIMANCHE 2 ET 3 DECEMBRE
de 10 heures à 20 heures sans interruption

Artisanat d'Arménie:
Poterie — Objets de bois sculptés — Bijoux — Broderie — Tapisserie —
Instruments de musique — Khatchars — etc.

Livres, Philatélie arménienne
Brocante, Antiquités
Epicerie fine arménienne
Vêtements, Cadeaux, etc...

- BAR
- RESTAURANT
- TOMBOLA

AINSI VOUS PARTICIPEZ A LA RECONSTRUCTION DES VILLAGES EN ARMENIE ET AU KARABAGH

CHENE

au Collège SAMUEL - MOORAT
26, rue Troyon - 92310 SEVRES — Métro: Pont de Sèvres /
— Parking gratuit assuré —

Pour tous renseignements, ☎ **01. 46. 63. 48. 74**

LE CENTRE CULTUREL ET LA CHORALE
SAHAK-MESROP
organisent une

NUITEE ARMENIENNE

Samedi 25 novembre de 22 heures à l'aube
"Salle Polyvalente des Caillols" - Avenue Bouyala d'Arnaud, Marseille 12e
Animée par
ALEXANDRE & ARSENE et D.J. "NICOLAS"
Réservation et vente de billets :
Centre Culturel Sahak-Mesrop - 339, avenue du Prado, 13008 Marseille
☎ **04 91 77 84 70** Tenue correcte de rigueur — P.A.F. : 100 F

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 17
VENDREDI
17 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6.00 F.

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·038 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.038

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԻ ՃԱՆԶՆԱԼՈՒ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս գրած էինք, Նոյեմբեր 15–ին Եւրոպական Խորհրդարանը քուէարկութեան պիտի յանձնէր ինչ կը վերաբերէր զօր· Ֆ· Մորիյնի տեղեկագրին, Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան մասին :

Զօրեքշաբթի օր, ուրեմն Սթրասպուրկի Խորհրդարանը պիտի ձեռնարկէր այդ քուէարկութեան, որու կարգ մը յօդուածներուն յաւելումներ առաջարկուեցան եւ ընդունուեցան :

Այսպէս, 18–րդ պիս (նոր) պարբերութեան, կանաչներու կողմէ Տանիէլ Կոհն-Պէնտիթ հետեւեալ յաւելումը (ամաւնտման թիւ 17) առաջարկեց· –

[Le Parlement] Invite à cet égard le gouvernement turc à entamer un dialogue avec l'Arménie en vue notamment de rétablir des relations diplomatiques et commerciales normales entre les deux pays et de lever le blocus actuellement en vigueur.

Այս յաւելումը քուէարկուեցաւ ճեռամբարձ, չատ լայն մեծամասնութեամբ :

Ապա, յօդ (աչ) երեսփոխան Տիմիթրաքոփուլոս, որուն մէացած էին 35 եւրոպացի երեսփոխաններ զանազան հոսանքներէ, առաջարկեց 10–րդ պարբերութեան կցել հետեւեալ յաւելումը թիւ 25 :–

[Le Parlement] Invite en conséquence le gouvernement turc et la Grande Assemblée nationale à accroître leur soutien à la minorité arménienne —qui représente une part importante de la société turque— notamment par la reconnaissance publique du génocide que cette dernière a subi avant l'établissement d'un Etat moderne en Turquie.

Այս յաւելումը ստացաւ 234 թիւր քուէ, 213՝ դէմ, 93 երեսփոխաններ ձեռնպահ մնացին :

Այս առթիւ, Հայ Դատի Յանձնախումբերու Եւրոպական Պատուիրակութիւնը հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է, ուր կ'ըսէ ի մէջ այլոց· –

Treize ans après avoir reconnu le Génocide des Arméniens, le mercredi 15 novembre 2000, le Parlement Européen, dans un rapport intitulé : "progrès accomplis par la Turquie sur la voie de l'adhésion", a appelé la Turquie à reconnaître à son tour le génocide des Arméniens. Les Comités de Défense de la Cause Arméniennes d'Europe considèrent cet appel comme un **soutien apporté à la poignée de défenseurs turcs** des Droits de l'Homme, qui mettent leur vie en danger en œuvrant en faveur de la reconnaissance de ce génocide dans leur pays. La Turquie reste à ce jour le seul état négationniste du monde. C'est aussi un avertissement donné à la Turquie, signalant qu'elle ne peut plus continuer à orchestrer une campagne mondiale de négation du génocide par le **chantage économique et politique,** sans diminuer ses chances de progrès démocratique, et sans mettre en danger l'équilibre fragile du Caucase.

***

Զօր· Մորիյնի համամիտ չէ եղած, անշուշտ, այս յաւելումներուն իր տեղեկագրին մէջ, իր տեսակէտն այն է որ ցեղասպանութեան հարցին յիշատակումը չի նպաստեր խաղաղութեան եւ շրջանի կայունութեան :

Եւրոպական Խորհրդարանին այս որոշումին կ'արձագանգէր Փիկառօ (Նոյ· 16) եւ իր լրատուութիւնը կը խորագրէր· – U. E.

LA TURQUIE APPELEE A RECONNAITRE LE GENOCIDE ARMENIEN

Ապա, կը գրէր թէ Եւրոպական Խորհրդարանը հրաւիրեց Թուրքիան որ ճանչնայ 1915–ի հայկական ցեղասպանութիւնը, կարենալ բանակցութիւններու ձեռնարկելու համար Եւրոպական Միութեան հետ, իր անդամակցութեան համար : Թուրք կառավարութիւնը կը հրաւիրուի նաեւ աւելի զօրավիգ ըլլալու հայ փոքրամասնութեան : Թերթը կ'աւելցնէ թէ բանակցութիւնները կրնան սկսիլ միայն երբ Թուրքիա յարգէ ինչ որ կը կոչուի Գոփընհակէնի չափանիշները ժողովրդավարութեան եւ մարդկային իրաւանց մարզերուն մէջ :

***

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը Իսմայիլ Ճեմ տեղեկագրին վրայ աւելցուցած է թէ այդ քայլը լուրջ խթան կը հանդիսանայ Թուրքիոյ՝ սթափ դնահատելու համար իր անցեալը եւ երկխօսութեան մրցանելու Հայաստանի հետ :

Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարը Իսմայիլ Ճեմ տեղեկագրին վրայ աւելցուցած Հայերու ցեղասպանութեան նկատմամբ Եւրոպական Խորհրդարանի կողմէ ընդունուած բանաձեւը «անընդունելի» կը համարէ եւ կ'ըսէ թէ Թուրքիա պատրաստ է ուսումնասիրելու 1915–ի դէպքերը, սակայն Հայաստան պէտք է նախ ճանչնայ Թուրքիոյ սահմանները :

Ան կ'աւելցնէ թէ Թուրքիա պատրաստ է ընդունելու որ Հայաստանի մէջ կան ցաւալի դէպքեր տեղի ունեցած, սակայն ոչ ցեղասպանութիւն :

*Ան կ'ըս

ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԿԻՐԱՌԱԿԱՆ ՄՆԱՑՈՒՆ ԳՈՐԾ

ԳԷՈՐԳ ՏԷՐ – ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Փոքր չափով արտաքին ազդակներով, հիմնականում՝ մեր բարձրագոյն ապիկար պաշտօնէութեան զօշաքաղութեան հետեւանքով առաջացած՝ հայաստանեան ներկայ կեանքի գործ անհեռանկարայնութեան ընդհանուր տխուր հիւնքի վրայ, բարեբախտաբար, երբեմն ունենում ենք նաեւ ուրախանալու առիթներ, որոնցից այս յօդուածով ներկայացուողը, համոզուած ենք, անշափ արժէքաւոր է մեր ազգային կեանքի կարեւոր եւ անհրաժեշտ մի խնդրի համար՝ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ, ՀԱՅԵՐԷՆ ԱԽԱՆԴԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ, Ժընեւ, 2000 թ. (երկու մաս՝ 1157 մեծադիր, քառասիւն էջ):

Մեծարժէք այս գործը ընթերցողին ներկայացնելու հիմնական նպատակին զուգընթաց՝ անելու ենք հայերէնի ուղղագրութեանը՝ մեր ազգային միասնականութեան յոյժ կարեւոր այս ելակէտին վերաբերող որոշ նկատումներ:

Սկսենք կենսագրական որոշ «մանրուք»-ներով. հեղինակը «ղրսեցի» – «ներսեցի» – «ղրսեցի» է՝ ամմառական միջնակարգ եւ հայաստանեան բարձրագոյն կրթութիւն ստացած, Երեւանի համալսարանում տասնամեակներ աշխատած, ոսկեդարի եւ յետագայ շրջանի հայերէնի եւ հայկական սկզբնաղբիւրների հիանալի իմացութիւն ու ներքագոյն զգացողութիւն ունեցող բանասէր – լեզուաբան է, որ «լեզուաբանութեան աշխարհ»ում իր ունեցած զուտ գիտական եւ լիովին արդարացի բանավէճերի պատճառով 1970-ից յետոյ հարկադրուած հեռացել է Հայաստանից եւ, Երուսաղէմով անցնելով, վարել Ժընեւի համալսարանի Հայագիտութեան ամպիոնի վարիչի պաշտօնը, տարիքի հետ անցնել է թոշակի, սակայն դրանից յետոյ էլ անում է իր հնարաւոր ամէն ինչ՝ հայ դասական բանասիրութեանը վերաբերող սեփական արժէքաւոր աշխատութիւններից աւելի կարեւորում է Նորայր Բիւզանդացու գիտական անտիպ ժառանգութիւնը տպագրելու խնդիրը, երկու տպարէզում էլ մնայուն արդիւնքներ ունի. մի կողմ թողնելով սփիւռքի գիտական պարբերականներում չարունակաբար տպագրուող նրա ծաւալուն եւ արժէքաւոր հրապարակումները, նշենք միայն դրքային մի քանիսը՝ Անթուան Մէյէ, Հայագիտական ուսումնասիրութիւններ (կազմում, թարգմանում, Երեւան, 1976, 823 էջ), Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի՝ Նորայր Բիւզանդացու սրբագրած եւ ճոխացրած օրինակը (5 տուեալ հատոր, Ժընեւ, 1990), Նորայր Բիւզանդացի, Նախնիք Ժընեւ-1996 (575 էջ), իր հիանալի գործը՝ Դասական հայերէնի նկարագրական քերականութիւն (Ժընեւ, 1997, 517 էջ), վերջապէս՝ եղնիկ կողբացու «Ճառք ընդդէմ աղանդոց» երկի քննական բնագիրը (2 հատոր, Ժընեւ, 1992, 222 եւ 643 էջ):

Մինասեանի վերջերս լոյս տեսած գործ անգամ ինքնանպատակ չէ՝ անպայման գիտական նորութիւն ունի, սակայն ներկայացուողն անշափ կարեւոր է՝ իր հանրագիտական եւ կիրառական մեծ նշանակութեամբ: Ցայտնի է, որ աշխարհիս մեր ազգի գրական մշակոյթն ունի երկու, երեք ուղղագրութիւն, անգամ՝ ուղղագրական անկանոնութիւն եւ անհրաժեշտութիւն, միասնականութեան գալուն վերաբերող յորդորներն ու կոչերը, որ վերսկսուել են Հայաստանի անկախութեան հետ, յատկապէս տարիք ու պաշտօն ունեցող մեր մտաւորականների մէջ առաջացրել են բուռն եւ անհեռանկար մի դիմադրութիւն, որի գործուն կրողներն անում են թոյլ դատողութիւնների այսպիսի մի մօտաւոր շարք. եթէ իրենց իմացած խորհրդահայ դրելաճեւի փոխարէն ընդունուի հայերէնի բուն ուղղագրութիւնը, իրենք անդրադարձ կը դառնան (ընդունենք, որ մեծ ցաւ չէ), «միամտօրէն մոռանում են» Մաշտոցից մինչեւ 1922 թուականը ստեղծուած ամբողջ հայ դրականութիւնը եւ ապում՝ արեւելահայերէնին պարտադրուելու է արեւմտահայերէնի ուղղագրութիւնը, որ անմիակերպ եւ անկանոն է, ապա (իրենց համար ՇԱՏ ԿԱՐԵՒՈՐ է)՝ հայերէնով անհնար կը լինի գրել փոխառեալ բառերն ու օտար յատուկ անունները, հայերէնի բուն ուղղագրութեան դասագրքեր եւ բառարաններ չունենք եւ այլն:

Եւ ահա՝ Մինասեանի 2,5 տարուայ այս աքնաջան աշխատանքը ջրում է յիւնածս ու չյիշածս «փաստարկների» մեծ մասը. զործի հսկայ ծաւալի համեմատ չատ կարճ՝ 7 էջանոց Առաջաբանը պարզում է նրա էութիւնն ու հիմնական ըմկզբունքները, ուստի սրա կարեւոր կէտերի վերարտադրումը դիրքը ներկայացնելու լաւագոյն եղանակն է: Առանց «խորհրդահայ» լեզուաբաններին հակադրուելու՝ Մինասեանն այստեղ «հայերէն» բառով նկատի է ունենում «406 թուականից առ այսօր խօսուած եւ գրուած Հայոց լեզուն՝ գրաբարը, միջին հայերէնը, արեւելահայերէնը եւ արեւմտահայերէնը», որոնց բառապաշարն էլ քաղել է նոյն առաջաբանում թուարկուած եւ անաչառ դնահատուած՝ հայերէնի հիմնական եւ կարեւորագոյն՝ «յիսունի չափ» բառարաններից: Մեր «ուղղագրութիւն»ները ընտրուելիս բանավիճողները մէկին կամ միւսին տալիս են երբեմն անհեթեթ զուգականութեան հանող անուն – եղբեր, որոնցից մէկը, օրինակ, այն է, որ «ամենամաշտոցեանը» եւ «ամենադասականը» ԽՈՐՀՐԴԱՀԱՅ ծոպզրութիւն է, որովհետեւ, սա, իբր, ՀՆԳԻՒՆԱԿԱՆ է: Ակամայ պատասխանելով սրան՝ «աւանդական ուղղագրութիւն» գարձուածով Մինասեանը նկատի ունի «մաշտոցեան կամ ընտիր դրիչների դրաբարեան ուղղագրութիւնը»: Չի բացատրում, բայց ինքնին պարզ եւ ակնյայտ է, որ բառապաշարի (ո՛չ քերականութեան), որով եւ՝ դրելաճեւի կիրառութեան առումով հայերէնի զարդացման շրջանների միջեւ սահման չի եղել, չի կարող եւ չպէտք է լինի: Շարունակում է՝ «կարելի է աւանդականը կոչել նաեւ գրաբարեան կամ դասական» (նկատենք՝ «հայերէնի» եղրն արդէն իսկ բաւական էր, զի միւսի ճիշդ անունն է՝ «խորհրդահայերէնի»), ապա՝ «սրանից անդիջելիօրէն բացառուած է (մի ժամանակ) Խորհրդային Հայաստանի դեռեւս մեծ մասամբ չարունակուող (սակայն, ինչպէս երկրի նախկին վարչակարգը), մոռացութեան դատապարտուած բառաշերթ, տգիտաբար եւ ազգաբաժան այլանդակ "«բարեփոխուածը»": Հայաստանի մեր «հանճարեղ» լեզուաբանները սահմանում են հայերէնի 40 տառանոց այբուբեն «մեծատառ եւ վոքրատառ «եվ, և.», «ՈՒ, ու» անմառութիւններով), իսկ Մինասեանը յամառօրէն «Մեսրոպեան հանճարեղ այբուբենից կամ դարաւոր կանոնաւոր ուղղագրութիւնից» բացառում է «ու տառը»՝ փոխարէն n եւ (վերցուած) ւ գրերի, եւ գրակապը՝ փոխարէն եւ–ի»:

Բառարանն ունի մեր բառարանագրութեան մէջ սակաւադէպ՝ երկու մաս եւ երկու կազմ. առաջին եւ բուն՝ «Հայերէն կամ հայերէնացուած բառեր եւ փոխառութիւններ» եւ երկրորդ՝ «Օտարաբանութիւններ» (տպուած է տարբերուող կարմրագոյն թղթի վրայ): Ցայտնի է, որ այս զատումը չատերին դուր չի գալու. որքանո՞վ է ճիշդ որեւէ բառ բնիկ, մի ուրիշը՝ փոխառեալ համարելը, բայց սա պիտի նաեւ Մինասեանը՝ գիտէ, որ իր աղբիւր – բառարանները («բացի մի երեքից») «հետեւողականօրէն չեն նշել բառերի օտար լինելը», որ իր բառացանկի բուն մասում փոխառութիւններ կան, իսկ օտարաբանութիւնների մէջ դրել է օտար արմատներով կազմուած դերբայներ: Սակայն նա իրաւացիօրէն բացատրել է, որ բուն մասում «բնիկ հայերէն կամ հնդեւրոպական արմատներից բխած արմատական, ածանցաւոր, բարդածանցաւոր բառեր եւ դարերի ընթացքում հայերէնացած պահլաւական, ասորական եւ նուազ չափով այլ փոխառութիւններ» են, իսկ 2-րդ մասում դրել է իր աղբիւր-բառարաններից քաղած՝ «միջին հայերէնում, արեւմտահայերէնում, արեւելահայերէնում (առաւել չափով՝ բարբառներում) դործածուած՝ առօրեայ լեզուի, մեծ մասամբ արեւելեան օտար բառեր, սոսկ արեւելահայերէնում կիրառուած՝ առաւել չափով պիտական, բայց եւ հանապազօրեայ դործունէութեան եւրոպական, մեծագոյն մասամբ ռուսերէն, սակայն եւ ռուսերէնում իսկ օտար՝ եւրոպական կամ «միջազգային» բառեր»: Ա՛ս այս ունի կարեւոր մի փաստարկ. «Եւրոպական լեզուներն առանձին ունեն իրենց ազգային կամ վաղուց ազգայնացած բառերի եւ օտարաբանութիւնների բառարանները» (յիշենք ռուսների՝ պարբերաբար հրատարակուող, ստուգաբանական – բացատրական՝ «Օտար բառերի բառարանը»): Բայց անկախ սրանից էլ՝ ճիշդ է վարուել. «գրենը զատել է որմից», այլապէս եթէ փորձենք պատկերացնել, որ այս բառարանը վերարտադրելու լինէր միջին հայերէնի եւ այսօրուայ բարբառների պարսկաբանութիւններն ու թրքաբանութիւնները, 1920 – 1930-ականների Հայաստանեան մամուլի բոլշեւիկա – ռուսական բառապաշարը, ապա կուտակած էր լինելու մի հսկայ աղբակոյտ, որի տհաճ բեռից հայերէնը վաղուց հրաժարուել է, որովհետեւ նրա կարիքն ամենեւին չունի: Վատահ ենք, որ ժամանակի հետ մեր լեզուն հրաժարուելու է նաեւ Մինասեանի բառարանի յաւելուածական՝ կարմրաւուն մասում հաւաքուած բառերի զգալի մասից, որովհետեւ հայերէնն ունի լինքնամաքրման՝ ներքին եւ մի տեղ ենթադիտակցական չեչտուած միտում: Արեւելահայերէնի համար վերջինիս դործունէութիւնը երկար ժամանակ կասկածի տակ էր առնուում, մինչդեռ այսօր տեսնում ենք ճիշդ հակառակը. իր բոլոր թերութիւններով ու անհմտութիւններով հանդերձ՝ թելադրանքից ազատուած հայաստանեան մամուլը մեր աչքի առաջ ազատում է նրանցից եւ սկսում տեղին կամ անտեղի կիրառել մի քանի տարի առաջ երբեւէ չենթադրելի բնիկ բառաձեւեր (օրինակ՝ յաւելում, յաւելել):

Առաջաբանի՝ «Բառաքաղուած բառանների իւրայատկութիւնները» բաժինն արժէքաւոր է մեր կարեւորագոյն բառանների՝ ուղղագրութեան առումով ուշնեցած արժէքի կարճ ու ղխպուկ բնորոչումներով. առաջինը խորհրդային շրջանի հրատարակութիւնների մէջ բառերի այբբենական կարգի խաթարումների՝ հեղինակին պատճառած վրդովմունքն է, բայց արժէ քաղել մեզանում չատ յարգի երկուսին վերաբերողներ.

«Աղայեան եղուարդ, Արդի հայերէնի բացատրական բառարան, Ա–Բ, Երեւան, 1976 – հայերէն չատ բառեր պակասում են: Զի նշել ոչ մի օտար բառի ծագումը. այդպիսիներն առատ են, նոյնիսկ օտար հիմնական բառապաշարից վերցրած՝ թրքերէն, պարսկերէն, ռուսերէն եւ այլք: Գործ տպագրութիւն»:

«Բարսեղեան Յովհաննէս, հայերէն ուղղագրական – ուղղաբօսական, տեսմիաբանական բառարան, Երեւան, 1978 – խիստ անորակ թուղթ եւ տպագրութիւն: Ունի ուրիչ բառարաններում գոյութիւն չունեցող եւ ինձ անծանօթ բառեր. չատ դժուար է կռահել դրանցից չատերի դասական ուղղագրութիւնը, քանի որ բառիմաստները նչուած չեն: Աչելորդաբար ողդուած է տառադարձուած ռուսական դիտական բառերով, հայերէն չատ ածանցներով եւ բարդութիւններով»:

Ուշագրաւ է Աբրահամ Ղարիբեանի նըշանաւոր «Ռուս – հայերէն բառարան»ի (Երեւան, 1968) մասին դրածը՝ «արժէր այն լրիւ ընթերցել՝ հայերէն նորակերտ բառերը քաղելու համար. հեղինակը մեծ հայերէնագէտ էր»: Կարեւոր է նաեւ տրուած մի խոստումը՝ «Բիւզանդացի Ն. Նորայր, Բառգիրք ստորին հայերէնի ի մատենագրութեանց ԺԱ. – ԺԷ. դարուց (անտիպ, ողջ մնամ, կը հրատարակեմ). սա չատ թերի կերպով օգտագործել են Ռ. Ղազարեանը եւ Հ. Աճառեանը, որոնց (Միջին հայերէնի) բառարանը ճոխ է օտարաբանութիւններով»: Պէտք է աւելացնենք մի ուրիչը՝ Երեւանում մտադրութիւն կայ հրատարակելու Յովսէփ Կարսեցի նոյնաբնոյթ՝ «Միջին հայերէնի բառարան»ը. Աստուած օգնական:

Մինասեանը լիիրաւ ասում է. «ուղղագրական բառարանիս առաստութեամբ բառարան կամ բառացանկ առ այժմ գոյութիւն չունի»: սրա կողքն աւելացնենք համեստ է հնչում Առաջաբանի վերջին ենթավերնագիրը՝ «Սոյն ուղղագրական բառարանի հաւանական կարեւորութիւնը», սակայն վերջինիս ներքոյ կայ նաեւ հետեւեալը. բառարանը «ցոյց կը տայ, որ հայերէնի աւանդական ուղղագրութիւնն այնքան էլ դժուար կամ անյաղթահարելի չէ, ինչպէս ուզում են մեզ կարծել տալ մեզ բաժանող «սովետահայ ուղղագրութեան» մոլի պաշտպանները. բաւական է մատչահել արմատների ուղղագրութիւնը եւ ուղղագրական մի քանի կանոններ. Արեւմտահայերս աւելի ուշիմ չենք, ինչպէ՞ս ենք սովորում, մանաւանդ՝ երեք տասով դրուող մեր երկասիճան բաղաձայնական համակարգով, կարեւորը մանկուց դաստիարակութիւնն է»: Ճիշդ այստեղ էլ՝ հայ ազգի սիրելի Դանիէլ Վարուժանի «Հայրենի լեռներ»ի տեղը նկատի ունենալով «մեսրոպեան գրերն ու նրանցով՝ մեսրոպեան կանոններով ճիշդ ուղղագրուած հազարաւոր հայերէն բառերը», հեղինակն իր այս մեծ վաստակը ձօնել եւ բնաբանել է՝ «Թող ձեզ դառնայ նոր սերունդն, ըղայ դրացի արեւուն»:

Կայ ուղենչալին եւ կարեւոր մի այլ եղրայանդում եւս՝ «անհանդուրժելի օտարաբանութիւնների աննեղելի չարաշահումն ու առաստութիւնը ցոյց են տալիս, որ հարկաւոր է աւելի խստապահանջ լինել դրանց անտեղի կիրառութեան խնդրում, ստեղծել դրանց համապատասխան հայերէնները, նամանաւանդ՝ հայերէնն բառերով մատչել. օտար բառերը հայերէն տառերով դրելը մտքի պանծալի քաջազործութիւն կամ հասկանալի կերպով արտայայտուել չէ»:

Թէեւ տպագրուել է այս մեծարժէք աչխատութեան ընդամէնը 25 օրինակ (Ղուկասեան եղբայրների յայտնի հիմնադրամը անօրինողներն այս անդամ հրաժարուել են դրքի մեկենասութիւնից, եւ Մինասեանն այն տպել է իր հաչուին), սակայն ըստ հեղինակի բարի սովորութեան՝ Հայաստանի եւ Սփիւռքի կարեւորագոյն դրադարաններն այս դրքի օրինակներ արդէն ունեն, ուստի եւ մեր բուն ուղղագրութեան հակառակորդներն այսուհետեւ ամենեւին իրաւունք չունին ասելու, թէ այդ ուղղագրութեան ուղեցոյցներ եւ բառարաններ չունենք:

*Սրա կողքին ունենք կրկին ուրախալի եւ արդէն բազմատպագրանակ մի այլ նոր հրատարակութիւն եւս՝ «Լեւոն Խաչերեան, Հայոց Համազգային Մաշտոցեան համակարդուած միասնական եւ միակերպ ուղղագրութեան պատմութիւնը, Լոս-Անճելըս, 1999 (408 էջ)»: հեղինակը գրքի սկզբում զետեղել է նախապէս Սփիւռքի մամուլում տպագրուած՝ «Բայ նամակ Հայաստանի երրորդ հանրապետութեան (երկրորդ) նախագահ Ռոպէրթ Քոչարեանին գրութիւնը եւ իր միամիտ լաւատեսութեամբ կարծում է, թէ ո՛չ հայկական անուն – ազգանունով ա՛յս եւ մեր երկրի միւս իչխանաւորները (նամակիդ այլ չարադրանքներ հասցէագրել է նաեւ ներկայիս աչխարհական ու հոդեւոր այլ դեկավարների) դիտակցելու են հայերէնի ուղղագրութեան միասնականացման խնդրի կարեւորութիւնը: Գիտենք որ նրա նամակների պահանջի արդարացուութիւնն ընդունելու են սրանց յաջորդելիք մարդիկ, սակայն Խաչերեանի հրատարակութեան կարեւորութիւնն այն է, որ, մեծ համեստութեան եւ նոյնպիսի վաստակի տէր Սիրաք Գիւլբուդաղեանի «Հայերէնի ուղղագրութեան պատմութիւն» (Երեւան, 1977) գրքի հետ միասին, սա եւս յստակում ու պարզում է մեր ուղղագրութեան տեսական հիմքերը: Այսինքն՝ Գիւլբուդաղեանի, Մինասեանի եւ Խաչերեանի դիչատակուած գործերը հայերէնի ուղղագրութեան տարատեսակ ուղեցոյց – բառարաններ ստեղծելու լաւագոյն հիմքն են: Մեր համապատասխան կազմակերպութիւնների թերացումն է չէզոտում նաեւ Մինասեանի հետեւեալ նկատումը. «Բազմաթիւ բառեր կայուն եւ ստոյգ ուղղագրութիւն չունեն, եւ տարբիներ չարունակ հայրենի դիտակցելու են հայերէնի ուղղագրութեան միասնականացման խնդրի կարեւորութիւնը: Գիտենք որ նրա նամակների պահանջի արդարացուութիւնն ընդունելու են սրանց յաջորդելիք մարդիկ, սակայն Խաչերեանի հրատարակութեան կարեւորութիւնն այն է, որ, մեծ համեստութեան եւ նոյնպիսի վաստակի տէր Սիրաք Գիւլբուդաղեանի «Հայերէնի ուղղագրութեան պատմութիւն» (Երեւան, 1977) գրքի հետ միասին, սա եւս յստակում ու պարզում է մեր ուղղագրութեան տեսական հիմքերը: Այսինքն՝ Գիւլբուդաղեանի, Մինասեանի եւ Խաչերեանի դիչատակուած գործերը հայերէնի ուղղագրութեան տարատեսակ ուղեցոյց – բառարաններ ստեղծելու լաւագոյն հիմքն են: Մեր համապատասխան կազմակերպութիւնների թերացումն է չէզոտում նաեւ Մինասեանի հետեւեալ նկատումը. «Բազմաթիւ բառեր կայուն եւ ստոյգ ուղղագրութիւն չունեն, եւ տարբիներ չարունակ հայրենի դիտակցելու են հայերէնի ուղղագրութեան եւ նրա ջատագովների) դիտակցելու են հայերէնի ուղղագրութեան միասնականացման խնդրի կարեւորութիւնը: Գիտենք որ նրա նամակների պահանջի արդարացուութիւնն ընդունելու են սրանց յաջորդելիք մարդիկ, սակայն Խաչերեանի հրատարակութեան կարեւորութիւնն այն է, որ, մեծ համեստութեան եւ նոյնպիսի վաստակի տէր Սիրաք Գիւլբուդաղեանի «Հայերէնի ուղղագրութեան պատմութիւն» (Երեւան, 1977) գրքի հետ միասին, սա եւս յստակում ու պարզում է մեր ուղղագրութեան տեսական հիմքերը: Այսինքն՝ Գիւլբուդաղեանի, Մինասեանի եւ Խաչերեանի դիչատակուած գործերը հայերէնի ուղղագրութեան տարատեսակ ուղեցոյց – բառարաններ ստեղծելու լաւագոյն հիմքն են: Մեր համապատասխան կազմակերպութիւնների թերացումն է չէզոտում նաեւ Մինասեանի հետեւեալ նկատումը. «Բազմաթիւ բառեր կայուն եւ ստոյգ ուղղագրութիւն չունեն, եւ տարբիներ չարունակ հայրենի

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՊՕՂՈՍ Բ.Ի ԵՒ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀՌՈՄ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 9

(Թարգմանուած անգլերէն քնագրէն)

Նորին Սրբութիւն Յովհաննէս – Պօղոս Բ. Պապը, Եպիսկոպոս Հռոմի, եւ Նորին Սրբութիւն Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը վառաք կուտան Տէր եւ փրկիչ Յիսուս Քրիստոսի որ առիթ տուաւ իրենց հանդիպելու 2000 յոբելենական տարուան ընթացքին եւ Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700–ամեակին սեմին:

Անոնք վառաք կուտան նաեւ Ս. Հոգիին, Հոմի եւ Էջմիածնի միջեւ անցեալին պարզացած եղբայրական յարաբերու – թիւններուն համար որոնք վերջին տարի – ներուն առաւել խորացան: Այս հոլովոյթին արտայայտութիւնն է ներկայի անոնց անձնական հանդիպումը եւ յատկապէս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի մասունքին ընծան. այն սրբազան առաքելին որ դար-ձի բերաւ Հայաստանի արքան (Ք. Ե. – 301) եւ հաստատեց Հայաստանեայց Եկեղեցին կաթողիկոսական աթոռը: Ներ-կայ հանդիպումը կուտայ աւելնալու Պօղոս Զ. Պապին եւ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին (1970) եւ Յովհ. Պօղոս Բ. Պապին եւ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսին զոյգ հանդիպումներուն (1996 եւ 1999) նա-խընթացերուն վրայ: Յովհ. – Պօղոս Բ. եւ Գարեգին Բ. այժմ կը ջանան կարելի դարձնել նոր հանդիպում մը, Հայաստա-նի մէջ: Ներկայի հանդիպումին առիթով անոնք կը ցանկան հաստատել հետեւեալ-ները.

Միասնաբար կ'արտայայտենք մեր հա-ւատքը Աստուածային Երրորդութեան ու Աստուծոյ Միածին Որդւոյն որ մարդա-ցաւ, վասն մեր փրկութեան: Կը հաւա-տանք նաեւ Մէկ, Կաթողիկէ, Առաքելա-կան եւ Սուրբ Եկեղեցւոյ: Եկեղեցին, որպէս Քրիստոսի Մարմինը, արդարեւ մէկ եւ միակ է: Մեր այս հասարակաց հաւատքը հիմնուած է Առաքեալներուն եւ Եկեղեցւոյ Հայրերուն ուսմունքին վը-րայ: Կը հաստատենք՝ թէ՛ կաթողիկէ եկեղեցւոյ Հայրերուն ուսմունքին վը-րայ: Կը հաստատենք՝ թէ՛ կաթողիկէ եկեղեցին, թէ՛ Հայաստանեայց եկեղեցին ունին իսկական նուիրականութիւններ ո-րոնց պլհաւորներն են քահանայական կարգը եւ Ս. Հաղորդութիւնը: Կը չարու-նակենք ազօթել մեր միջեւ ամբողջական հաղորդակցութիւն ունենալու համար: Եկեղեցական արարողութիւնը որուն միասնաբար կը նախապատրաստենք, խաղա-ղութեան նշանը զոր կը փոխանակենք եւ օրհնութիւնը զոր կուտանք յանուն մեր Տիրոջ՝ Յիսուս Քրիստոսի, կը վկայեն մեր եղբայրութեան: Միասնաբար պա-տասխանատու կը նկատենք մենք մեզ մեր հասարակաց առաքելութեան. ուսուցանել առաքելական հաւատքը եւ Քրիստոսի սի-րոյն վկայութիւնը տալ բոլոր մարդոց, յատկապէս անոնց որոնք դժուարութեան մէջ կը գտնուին:

Կաթողիկէ եւ Հայաստանեայց եկեղե-ցիները փոխադարձ յարգանքի երկար անցեալ մը կը բաժնեն, իրենց աստուա-բանական, ծիսական եւ կանոնական աւանդութիւններու տարբերութիւնները ամբողջացուցիչ նկատելով, եւ ոչ՝ հա-կամարտութեան պատճառ: Այսօր, եւս, իրարմէ ընդունելիք չատ բան ունինք: Հայաստանեայց եկեղեցիին համար կա-թողիկէ ուսմունքին լայն ազբիւրները կրնան որպէս ներշնչումի հարստութիւն ու ազբիւր ներկայանալ, ուսանողներու փոխանակումով, թարգմանչական եւ դի-տական հասարակաց նախաձեռնութիւն-ներով, աստուածաբանական երկխօսու-թեան տարբեր կերպերով: Նոյն ձեւով, կաթողիկէ եկեղեցիին համար հայութեան նման մարտիրոս ազգի մը անհատան, ա-նոնց հաւատքը կրնայ հոգեկան զօրու-թեան ազբիւր մը ըլլալ, մասնաւորաբար միասնական ազօթքներով: Մեր ջերմ փա-փաքն է փոխանակումի բազմաթիւ ձեւե-րը եւ մերձեցումը զարգացած եւ խոս-ցած տեսնել:

Երբ մուտք կը գործենք երրորդ հազա-րամեակ, մեր ակնարկը կը յառենք անց-եալին եւ յառաջ, դէպի ապագան: Անց-եալին համար վառաք կուտանք Աստուծոյ, անոր անսահման վեհանձնութեան մեզի ընծայած օրհնութիւններուն, քաղմաթիւ սուրբերու եւ մարտիրոսներու կողմէ տրուած վկայութիւններուն եւ մեր նախ-նիներուն մեզի կատակած հոգեկան եւ մը-չակութային ժառանգութեան համար: Այսուհանդերձ, բազմաթիւ անգամներ, թէ՛ կաթոլիկէ, թէ՛ Հայաստանեայց Ե-կեղեցիները ունեցան մոայլ ու դժուա-րին չրջաններ: Քրիստոնէական հաւատքը բախեցաւ անաստուածեան եւ նիհար-պաշա զաղափարականներու ժխտումին, Քրիստոնէական վկայութիւնը հակադըր-ւեցաւ ամբողջատիրական եւ վայրագ վարչակարգերու, Քրիստոնէական սէրը խաթարուեցաւ անհատապաշտութեամբ եւ անձնական չահերու որոնումով: Ազգե-րու ղեկավարներ ո՛չ Աստուծոյ երկիւղը ունեցան, ոչ ալ մարդկութեան նկատ-մամբ ամօթի զգացում: Մեր երկուքին համար ալ Ի. դարը յատկանչուած է ծայ-րայեղ վայրագութեամբ: Հայերու ցե-ղասպանութիւնը որով սկսաւ դարը, նա-խերգնանք մըն էր չեռագոյ սարսափնե-րու: Երկու աշխարհամարտեր, չրջանա-յին անհամար կռիւներ եւ դիտումնաւոր կերպով կազմակերպուած բնաջնջումներ միլիոնաւոր հաւատացեալներու մահ-ան պատճառ եղան: Այսուհանդերձ, ա-ռանց արհամարհելու այս պատահարնե-րուն սարսափն ու անոնց հետեւանքները, կարելի էր ատոնցմէ մարտահրաւէր մը նշմարել անոնց մէջ եթէ որպէս հա-կազդեցութիւն քրիստոնեաները քրիս-տոնէական ճշմարտութեան եւ սիրոյ գեո-նին վրայ աւելի խորացնէին իրենց միաս-նութիւնը:

Մենք այժմ ապագային կը նայինք յոյ-սով եւ վստահութեամբ: Պատմութեան այս հանգրուանին կը տեսնենք մեզ՝ քը-րիստոնեաներուս եւ աշխարհին համար նոր հորիզոններ: Թէ՛ արեւելքի, թէ՛ ա-րեւմուտքի մէջ անաստուածութեան վար-չակարգերուն եւ ապրելակերպին մահա-ցու հետեւանքներուն փոքմասութենէն եւս մարդիկ կը ցանկան ճշմարտութեան եւ փրկութեան ուղիները ճանչնալ: Միասնաբար, առաջնորդուած՝ պետասը-տութենէն եւ ազատութեան յարգանքէն, մենք կը չանանք անոնց փափաքը իրակա-նացնել, առաջնորդելով զիրենք դէպի ի-սկական կեանք եւ իրական երջանկութիւն: Մենք կը հայցենք Պետրոս եւ Պօղոս, Թա-դէոս եւ Բարթուղիմէոս առաքեալներուն, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչին, Կաթողիկէ եւ Հայաստանեայց եկեղեցիներուն բոլոր սուրբ հովիւներուն եւ Տիրոջ միջնորդու-թիւնը որպէսզի մեր համայնքները առաջ-նորդենք եւ միասին յայտարարենք փըր-կութեան ճշմարտութիւնը: Կ'աղօթենք նաեւ որ աչխարհի վրայ ուր որ կ'ապրին Հայաստանեայց եւ Կաթողիկէ Եկեղեցի-ներուն անդամները կողք կողքի, բոլոր ձեռնադրեալները, կրօնաւորները եւ հա-ւատարիմները «Կրեցին իրարու բեռները եւ այսպէս կատարեցին օրէնքը Քրիս-տոսի»: (Գաղ. 6, 2): Թող անոնք գո-րակից ու օգնական ըլլան իրարու, մէ-կզմէկու ինքնութեան եւ եկեղեցական աւանդութիւններու ամբողջական յար-գանքով խուսափելով իրարու վրայ տի-րակալութիւն հաստատելէ. «Այսուհետեւ, այնիսկ ատեն որ ժամանակը մեր ձեռքե-րուն մէջ է, գործեցէք բարին բոլորին հանդէպ, յատկապէս անոնց որոնք եղ-բայր են հաւատով» (Գաղ. 6, 10):

Եւ վերջապէս, մենք կը հայցենք Սուրբ Աստուածամօր միջնորդութիւնը, խաղա-ղութեան հասնելու համար: Թող Տէրը մտքի պայծառութիւն չնորհէ ազգերու ղեկավարներուն որպէսզի արդարութիւնն ու խաղաղութիւնը գերիչխեն աչխարհի վրայ: Յատկապէս այս օրերուն մենք կ'ա-ղօթենք Միջին Արեւելքի խաղաղութեան համար: Թո՛ղ Աբրահամի բոլոր զաւակնե-րը ապրին փոխադարձ յարգանքով եւ գտնեն աչխարհի նուիրական այդ չրջա-նին մէջ միասնաբար խաղաղութեամբ ապրելու յարմարագոյն ուղիները:

ՅՈՎՀ. – ՊՕՂՈՍ Բ.

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.

INTERVENTIONS AU SÉNAT

(NUIT DU 7 AU 8 NOVEMBRE)

PROPOSITION DE LOI RELATIVE A LA RECONNAISSANCE OFFICIELLE DU GENOCIDE DES ARMENIENS DE 1915

Intervention de Gilbert CHABROUX

Le 21 mars dernier, en présentant la demande de mise en discussion immédiate de la proposition de loi relative à la reconnaissance officielle du génocide arménien, j'exprimais toute l'émotion que je ressentais à nos compatriotes d'origine arménienne qui espéraient que nous allions enfin reconnaître le génocide arménien de 1915.

Ce soir, j'exprime la même émotion. Nous avons franchi un pas en acceptant de discuter cette proposition de loi. Il y a eu une réelle évolution, des obstacles paraissent levés, l'espoir est plus grand. Nous devrions enfin aboutir et adopter, ensemble, ce texte. Pourquoi la Haute Assemblée ne pourrait-elle pas faire ce qu'a fait l'Assemblée Nationale, et voter ce texte à l'unanimité ? Sur une telle question, les clivages politiques n'ont pas de sens, c'est un problème de conscience et chacun d'entre nous connaît la vérité, la réalité historique et nous avons tous été sensibles à l'action menée par nos compatriotes d'origines arménienne, par leurs associations, par tous leurs amis et les militants des Droits de l'Homme.Sans haine mais avec la force qui est celle de la vérité irrépressible, du bon droit, ils mènent un très beau combat, celui de l'honneur et de la justice. Il fallait ce combat pour honorer le devoir de mémoire à l'égard des victimes du génocide.

Les deux arguments principaux qui avaient été avancés pour ne pas reconnaître le génocide arménien paraissent bien faibles au regard de la responsabilité morale qui est la nôtre. D'abord, il n'appartiendrait pas à la loi de «qualifier» l'Histoire. Mais le texte de la Constitution ne contient pas une telle interdiction. Et le 23 mars, le Sénat a adopté à l'unanimité une loi reconnaissant l'esclavage et la traite négrière, comme étant un crime contre l'humanité. Il faudrait citer aussi la loi Gayssot qui permet de lutter contre la négation des crimes commis par la barbarie nazie. On peut regretter de ne pas voir cette loi étendue à tous les génocides comme à tout autre crime contre l'humanité. Car la reconnaissance d'un génocide constitue une réponse au phénomène négationniste.

Quant à l'argument selon lequel débattre du génocide arménien ne servirait qu'à éguiser les tensions, raviver les haines et contrarier le processus de réconciliation dans les Etats du Caucase du Sud, nous savons tous que c'est le contraire qui est vrai. C'est la reconnaissance du génocide qui peut mettre en œuvre un véritable processus de paix.

Je reprendrais les propos que tenait à cette tribune Monsieur Jean-Jacques QUEYRANNE, à l'occasion de l'adoption de la loi sur l'esclavage : **«il n'y a pas de possibilité de construire un avenir avec les peuples qui ont été opprimés, détruits dans leur chair et dans leur culture si on ne se résout pas à assumer l'Histoire. Il n'y a pas de justice ni de paix sans vérité»**.

Il est très vraisemblable que nous n'aurions pas à voter le texte qui nous est soumis et à écrire ou reconnaître l'Histoire si les responsables du génocide arménien ou leurs descendants avaient fait œuvre de reconnaissance au lieu de s'enfermer dans le silence ou la négation.

La reconnaissance doit s'accompagner de la dénonciation du gouvernement turc de l'époque, comme nous le faisons pour la responsabilité de l'Allemagne nazie dans la Shoah. Ce n'est pas faire preuve d'ostracisme envers le peuple turc dont il convient au contraire d'aider le cheminement vers un Etat pleinement démocratique. Mais la démocratie ne peut s'accomoder de la négation du passé. Puisque la France assure la présidence de l'Union Européenne, nous devons dire à la Turquie que l'Europe est avant tout un système de valeurs qui l'emporte sur les rapports de force et le mercantilisme et que, pour en faire partie, il faut assumer son histoire.

Le XXème siècle s'achève. Nous allons en dresser le bilan. Il est, pour une large part, horrible : deux guerres mondiales, les abominations auquelles ont conduit le racisme et le fascisme, des génocides, le premier d'entre eux ayant été le génocide arménien qui précédait de 25 ans celui du peuple juif, la Shoah, et combien d'autres ensuite... Il est juste temps, avant d'aborder un nouveau siècle, de savoir reconnaître ces atrocités pour ce qu'elles ont été. La reconnaissance du génocide des Arméniens a valeur de prévention. Le chemin sera encore long pour construire un monde qui devrait être celui de la paix, de la solidarité, de la fraternité. Mais cette date, du 8 novembre 2000 doit rester comme une étape importante. Il faut rejeter cette demande d'irrecevabilité.

Après quoi, avec beaucoup d'émotion et d'espoir nous voterons cette proposition de loi.

«ՓԱՐՈՍ» ԵՐԳԱԽՈՒՄԲԸ ԱՆԳԼԻՈՑ ՄԷՋ

Հայաստանի «Փարոս» երգչախումբը որ կազմուած է 1988–ի երկրաչարժին խումբ մը հաչմանդամներէն, Ուինչէսթըր եւ Ճըրզի քաղաքներուն մէջ կազմա-կերպուած երգի միջազգային փառատո-նին մասնակցեցաւ: Խումբը Հոկտ. 25–ին Ուինչէսթըրի «Կլտհոլ» սրահին մէջ համերգ մըն ալ տուաւ չուրջ 200 ներկա-ներու որոնք յուզումով ողջունեցին 22 հաչմանդամ երգիչները. անոնք կամա-ւորներու օժանդակութեամբ բեմ բարձ-րացան իրենց սայլակներուն վրայ: Ներ-կաներուն մաս կը կազմէին Հայաստանի դեսպանատան, Եկեղեցական խորհուր-դի, համայնքի ներկայացուցիչներ, ինչ-պէս նաեւ Անգլիոյ թեմին նոր առաջ-նորդը՝ Նաթան Եպիսկ. Յովհաննիս-եան:

Հաստատութեան տնօրէնը Ր. Ֆլէչըր անդրադարձաւ երկրաչարժին աւերնե-րուն, հիացումով ներկայացուց երգչա-խումբին անդամները, ըսելով. «այս եր-գիչները որոնք կը կրեն հետեւանքները երկրաչարժին ու պատերազմին, հայու-թիւնը ներկայացնող դեսպաններ են այ-սօր»:

Յայտագիրը կազմուած էր Կանանչեա-նի, Եկմալեանի, Կոմիտասի եւ օտար հե-ղինակներու գործերով: Աւարտին, մըթ-նոլորտը ա՛լ աւելի ջերմացուց Ալավէրտ-եան զոյգին –Ջութակ, դաշնակ– նուագը: Սրահը յոտնկայս ծափերով արձագանգեց երեկոյթին: Առաջնորդ եպիսկոպոսը յա-ջողութիւն ու բարի ճանապարհ մաղթեց խումբին, որ նոյն դիչերը Ճըրզի մեկնե-ցաւ, վառաւոնին մասնակցելու:

«Փարոս» երգչախումբը 1993–ին կազ-մուած է 7–8 հոգինոց կորիզով մը. յետոյ ժամանակի ընթացքին մեծ պոհոզութիւն-ներով քով–քովի բերուած են զանազան վայրերէ –Սպիտակ, Գիւմրի, Վանաձոր եւլն.– երգիչներ: Անոնք կ'երգեն առանց ձայնասիւ ճանչնալու. իրենց յաջողու-թեան մէջ մեծ է բաժինը խմբավար Վա-չագան Նաւասարդեանի եւ ջութակահար Արմէն Ալավէրտեանի:

Ներկայիս երկրին մէջ կայ 1800 հաչ-մանդամ որոնք ամիսը 7 տոլար թոշակ կը ստանան: «Փարոս»ի խմբավարին ցան-կութիւնն է որ խումբը այցելէ այն 25 եր-կիները որոնց նիւթական օժանդակու-թեամբ կառուցուած հիւանդանոցին մէջ իրենք կը բուժուին. այդ այցերը երախ-տապարտութիւն յայտնելու առիթ պիտի ըլլան իրենց համար:

Մ. ՋԱՓԱՐԵԱՆ

VIENT DE PARAITRE

le 2ème tome de
l'ICONOGRAPHIE ARMENIENNE
de Sarkis BOGHOSSIAN

525 pages, relié,
avec plus de 800 reproductions
en couleur et en noir et blanc

Pour les fêtes de fin d'année
OFFREZ
CE MAGNIFIQUE
OUVRAGE
A VOS AMIS

Librairie Orientale
H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince
75009 PARIS
☎ **01. 43. 26. 88. 65**

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Անիէդի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը, երկուշաբթի, Նոյեմբեր 20, ժամը՝ 20·45–ին

Centre Administratif d'Asnières:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section AGNOUNI - ASNIERES

VISITE AU CHATEAU DE VERSAILLES

La Section d'Asnières vous invite à découvrir

LES CHEFS-D'OEUVRE
DU MUSEE GULBENKIAN
AU CHATEAU DE VERSAILLES

Des meubles et objets royaux français du 18e siècle sont exposés dans l'appartement de Madame de Maintenon.

le 26 novembre
Départ
devant la Mairie d'Asnières 13h15
Possibilité d'arrêt Pont de Levallois
Retour 19 heures
Prix : 180 F (voyage autocar, entrée, salon de thé).

Réservation :
— Madame Himinian **01 40 11 19 33**
— Madame Danoux **01 47 80 09 43**
ou **01 42 42 85 87**
(le soir).

*
**

Section SEVRAN-LIVRY

REVEILLON DU JOUR DE L'AN A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le réveillon du jour de l'an à Bellefontaine.

Une ambiance chaleureuse et familiale vous y attend.

Deux formules de séjours à votre choix :

— du 26 décembre au 2 janvier, ou
— du 30 décembre au 2 janvier.

Un départ groupé en car est organisé.

Renseignements sur la région parisienne aux numéros de téléphone suivants :
01 42 36 33 73 dans la journée;
ou **01 46 58 03 17** le soir.

Renseignement sur la région Centre-France :
04 78 26 28 71.

N'hésitez pas à nous contacter dès à présent pour toutes informations complémentaires.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի, Նոյեմբեր 19, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, յատարա պատարագի, հոգեհանգիստ կը կատարուի Մայր Տաճարի բարերար եւ Վարչական Խորհուրդի նախկին ատենապետ՝

ՀԱՄԱԶԱՍՊ-ԿԱՊՐԻԷԼ ՄՈՒՄՃԵԱՆԻ

յիշատակին, անոր մահուան Դ. տարելիցին առթիւ։

«Յիշատակն արդարոյն օրհնութեամբ եղիցի»։

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԻԼ.–

Կաթոլիկ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Նոյեմբեր 19–ին, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցիին, իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին։

*
**

Կաթ. Խաչ – Սէն Ժերմէ – Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու հոգիներուն խաղաղութեան Նոյեմբեր 19, Կիրակի ժամը 10–ին Թաղիս Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ։

INVITATION

A l'occasion du 1700e anniversaire de l'adoption, par l'Arménie, du christianisme comme religion d'état

Monologue d'Arménie sur Fond Musical

interprété par
ROUZAN HAGOPIAN, d'Erevan

Vendredi 17 novembre à 20h30
Eglise Evangélique Arménienne
28, avenue Bourgain —
55, avenue Victor Cresson
Issy-les-Moulineaux

Samedi 18 novembre à 20h30
Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian
Alfortville

— Libre participation aux frais —

C.B.A.F. - Section Paris
SÉJOUR D'HIVER
du 18 au 25 février

La section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise son séjour familial dans son centre de vacances de Bellefontaine (Jura).

Prix compétitifs !!!,

Ambiance arménienne assurée !!!
Rejoignez-nous, avec vos enfants, petits-enfants ou amis pour passer une semaine de détente, à l'air pur !!!

Renseignements et inscriptions auprès de

Araxie : 01 39 83 71 19 (de 19h à 21h) ou de

Marie : 01 47 80 71 73 (de 09h à 19h).

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ

Տարեկան Վիճակախաղ
(LOTO)

Կապոյտ Խաչի Պուլվար – Օտտոյի «Լէօլա Սասունի» մասնաճիւղի տարեկան Վիճակախաղը՝

Կիրակի, Նոյեմբեր 26, ժամը 15–ին, Մշակոյթի Տան մէջ
12-14, rue Saint-Bazile - 13001 Marseille

Համեղ մթերատրա, պեղեցիկ նուէրներ։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ ՇՈՒՐՋ

«ԼՈՑՍԻ ՑԱԻԵՐ»

Հատորին առթիւ

«Ամլութիւն եւ ստեղծում» – ԳՐ. ՊԼԻՏԵԱՆ
Ընթերցում՝ Ժ. Զօլաֆեան

Կիրակի, Նոյ. 26, ժամը 16·30–ին

Հ·Բ·Ը·Մ. Ս. Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles 75017 Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 17 février pour les enfants nés entre 1985 et 1993.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
☎ 01. 48. 24. 46. 57
Places limitées.
Date limite d'inscription: 30 décembre

*
**

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 11 au 17 février à Bellefontaine (Jura) :

- **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Date limite de candidature : 15 décembre.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

LE CENTRE CULTUREL ET LA CHORALE
SAHAK-MESROP
organisent une

NUITEE ARMENIENNE

Samedi 25 novembre de 22 heures à l'aube
"Salle Polyvalente des Caillols" - Avenue Bouyala d'Arnaud, Marseille 12e
Animée par
ALEXANDRE & ARSENE et D.J. "NICOLAS"

Réservation et vente de billets :
Centre Culturel Sahak-Mesrop - 339, avenue du Prado, 13008 Marseille
☎ **04 91 77 84 70** Tenue correcte de rigueur — P.A.F. : 100 F

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 18-19
SAMEDI - DIMANCHE
18-19 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6.00 F.

ՀԱՅԱԾ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·039 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.039

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Բեմը, Բեմադիրը եւ Հերոսները Կան. Մնացա՞ծը...

Թուրատտանէն Արկադի Վարդանեանի յայտնուած զօրակցութիւնները բաւական որոշ բաներ կ'ըսեն Հայաստանի քաղաքական կեանքին վերջին զարգացումներուն կապուած հարցականներու մասին: Հետաքրքրական էր, Հոկտեմբեր 27-ի ոճիրէն ի վեր ամուլ կայունութեան մը խզած այլ մարզին յանկարծական ակնկարծումը, Ռ. Քոչարեանի հրաժարականը պահանջող ցոյցերով: Ցոյցեր որոնք երկու թեւով կազմակերպուեցան. Թուրատտանի քաղաքացի Ա. Վարդանեանի եւ Ղարաբաղ Կոմիտէի օրերէն ծանօթ դէմք Սուրէն Մանուչարեանի կողմէ: Երկրորդը աւելի լուրջ քաղաքական միջուկ ունեցող, դժուար չէր նշմարել թէ դիմաւոր նպատակն էր նախագահին հրաժարականը դնել այժմէական նուիրեան սեղանին վրայ:

Այդ հրաժարականին հարցով հանրահաւաքի դիմելու զուգահեռ նախաձեռնութիւններուն ուշադրաւ առաջին կէտը անոնց համաժամանակութիւնն էր: Ի՞նչպէս պէտք էր հասկնալ երեւութապէս անկապ այդ նոր տուեալը. խափանե՞ս զուգադիպութեամբ էր որ թէ՛ Ա. Մանուչարեանի, թէ՛ Ա. Վարդանեանի հրաւիրած հանրահաւաքները իրարու այնքան մօտ թուականներու տեղի կ'ունենային:

Հետաքրքրութեան երկրորդ ազդակը Ա. Վարդանեանի նման դէմքի մը յայտնութիւնն էր երկրին քաղաքական բեմին վրայ. ճիշդ է որ ան նախագահն էր ընկերակցութեան մը, սակայն ատիկա մինչեւ այսօր աւելի պատուակալ հանգամանքի մը տպաւորութիւնը գործած էր. ատոր հետ Ռուսաստանի գործի աշխարհին մէջ չհոտուած կարեւոր գումարներու տէր ըլլալ կը բաւե՞ր անոր անակնկալ յայտնութեան մէջ նշմարելու Հայաստանի ճակատագրով անկեղծօրէն մտահոգ ու բարեփոխման կարողութեան տէր գործիչ մը: Անկախութեան իննամեայ փորձառութիւնը այս կարգի մխամտութեան տեղ չէ ձգած երկար տոնեխ ի վեր:

Ու հազիւ հասած լուրը թէ տասնօրեայ բանտարկութենէն ետք Ա. Վարդանեան ազատ արձակուած չէ, հասան Ռուսաստանէն յայտնուած զօրակցութիւնները. անոնց զուգահեռ երկու Հայտնիներ ալ հայտարարի դիմած էին Երեւանի մէջ: Ճիշդ է որ զօրակցութիւնները Մոսկուայի ուղղակի քաղաքական շրջանակէն չէին. այդ բնագաւառէն Ռուսաստանի Երեւանի դեսպանը Նոյեմբեր 3-ին ըսած էր թէ իրենք կը նկատեն թէ իրենց քաղաքացիին ընթացքը յարիր չէ Հայաստանի օրէնքներուն: Հարկը տեսած էր աւելցնելու ալ թէ անոր եաին ռուսաստանեան որեւէ ուժ չի պատուիր: Մինչդեռ, զօրակցութիւն յայտնողներու – մտաւորական եւ հանրային գործիչ – ոճը դեսպան Դրիւկովի զգուշաւորութիւնը չունի: Պ՞տք է հետեւցնել թէ Ա. Վարդանեանի անյապաղ ազատ արձակումը պահանջողները չարժած են միայն անոր անձին ու արժանիքներուն անկեղծ դնահատանքով:

Այնքան բարդ է Կովկասի իրավիճակը եւ այնքան մեծ՝ հոն դեր ու տեղ ունենալու ախորժակները որ «անակնկալ» յայտնութիւններու, երեւութապէս «անկապ» անցքերու եաին դժուար չէ եռեւանի լճացումէն յոգնած Մոսկուայի մը չարժման անցնելու եւ անցընելու կամքը նշմարել: Մանաւանդ որ հոն Ելցինեան սանձարձակութեան շրջանին յօրոգած է բարեփոխման լուրջ ընթացք մը:

ՊՈԼՍՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պոլսոյ Պատրիարքարանը Նոյեմբեր 16-ին խորհրդակցական ժողովի հրաւիրած է համայնքային հաստատութիւններու, թաղային խորհուրդներու, նաեւ հայ կաթողիկէ եւ աւետարանական համայնքներու ներկայացուցիչները, օրակարգի նիւթ ունենալով Եւրոպական Խորհրդարանին յղուած տեղեկագիրը ուր Թուրքիոյ կը յանձնարարուի աւելի լայն կարեւորութիւն տալ հայ համայնքին:

Աւելի քան 50 ներկայացուցիչները յարմար դատած են որ աշխատանքի խմբակ մը ստեղծուի, չարադրելու համար հաղորդագրութիւն մը: Ան նոյն երեկոյեան յանձնուած է լրատուիւններու որոնք անմիջապէս սկսած են արձագանգ հանդիսանալ:

Յայտարարութեան մէջ խորհրդակցական ժողովին մասին կը տեղեկացուի և հանրային կարծիքին ուշադրութեան կը յանձնուին հետեւեալ կէտերը.

«Թուրքիոյ Հայերը ճիշդ չեն գտած որ Եւրոպական Խորհրդարանի կողմէ ընդունուած Թուրքիոյ տեղեկագրին մէջ ակնարկութիւններ եղած ըլլան Թրքահայերու մասին, որովհետեւ Թրքահայերը այդ ուղղութեամբ որեւէ դիմում չեն կատարած:

«Թուրքիոյ Հայերը իրենց հարցերը միշտ ալ նախընտրած են լուծել պետութեան հետ ուղղակի երկխօսութիւն հաստատելով: Արդարեւ, կարճ ժամանակ առաջ, եւրոպական գործերէ պատասխանատու Պետական նախարար Մէսուտ Եըլմազի հրաւէրով այս հարցերը անգամ մը եւս օրակարգի բերուեցան և փոխանցուեցան պատկան իշխանութիւններու»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ եկած է Զէյնէնիոյ անկախապաշտ կառավարութեան Առողջապահութեան նախարարը՝ Ումար Խանբիւճ, իր վրդովմունքը յայտնելու համար 1999 Հոկտ.էն ի վեր ռուս բանակին մղած պատերազմին դէմ: Արհեստով վիրաբոյժ, Խանբիւճ կ'ըսէ «տանտէր մը ոչ մէկ իրաւունք ունի, որեւէ տեղ, ռուս զինուոր մը կրնայ տունը մտնել, ուզածը առնել տանիլ, ամբողջ ընտանիքը անհետացնել, ոչ ոք պատասխանատու կ'ըլլայ այս ոճրային արարքներէն: Մեզ մօտ, "մարդկային իրաւունք" տարազը գոյութիւն չունի: Այնքան ալ դժուար չէ մտածել որ քարերը տեղը դնելու կարգը հասած է Հայաստանին ու հոն եթէ Ա. Վարդանեան կը տանին ու հոն եթէ Ա. Վարդանեան կը մարմնաւորէ զանգուածին դժգոհութիւնը, Ա. Մանուչարեան ալ կը ներկայանայ որպէս պատասխանատու:

Լռելու, լռեցնելու, յատկապէս վերջին շրջանի քաղաքականութիւնը որուն մէջ ընդդիմութիւնն ալ իշխանութեան չափ իր բաժինը ունեցաւ, այնպէս կը թուի թէ յարմարագոյն պայմանները հասունցուցած են ներկայի բեմադրութիւններուն համար: Մնացեալը՝ ճարել Վարդանեան մը ու վռնիէն գուրս բերել Մանուչարեանը, մեծ ճիգի չի կարօտիր:

Ա. Թ.

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(17 Novembre)

LE PARLEMENT EUROPEEN RESTE DIVISE SUR LA TURQUIE

Un vote demande à Ankara de reconnaitre le génocide arménien

Թղթակցութիւնը կը սկսի սա հարցումով՝ «Անցեալի սարսափներու դատապարտումը կրնա՞յ դրդել երկիր մը որ յառաջդիմէ մարդկային իրաւանց յարգանքի ճամբուն վրայ թէ ոչ կրնայ խնդրոյ առարկայ ընել իր բարենորոգումներու գործընթացը»: Այս հարցումը, կը դրէ Ռաֆայէլ Ռիվէ, որ դրուեցաւ Եւրոպական Խորհրդարանին, Նոյեմբեր 15-ի լուսադէմ նիստին, պատակեց Եւրոպական Խորհրդարանը:

Խորհրդարանական ժողովը հրաւիրուած էր քուէարկելու բանաձեւ մը –քաղաքական բնագիր որ իրաւական արժէք չունի– տեղեկագրին մասին որ կը վերաբերէր «Թուրքիոյ իրագործած յառաջդիմութիւններուն՝ անդամակցութեան ճամբուն վրայ 1999-ին»: Տեղեկաբերը՝ Ֆիլիվ Մորիյոն (ԻՒ – ՏԻ – ԼՖ – Ֆրանսական Ժողովրդավարութեան Միութիւն, անդամ՝ Եւրոպական Ժողովրդական Կուսակցութեան) հաչուեկշիռը կ'ընէր իրագործուած յառաջդիմութիւններուն, բայց, կ'եզրակացնէր որ «Թուրքիա, ներկայիս, չի լրացներ Գոփընհակընի քաղաքական բոլոր չափանիշները» (մարդկային իրաւանց յարգանք, անկախ արդարադատութիւն, քաղաքային իշխանութեան ենթակայ բանակ): Բանաձեւը կ'ուզէր մասնաւորաբար որ Թուրք կառավարութիւնը քաշէ զրաւման բանակի իր զօրքերը Կիպրոսի հիւսիսային շրջանէն եւ թէ «իրապատուակ լուծում մը ըլլայ քրրտական հարցին»:

Ու կ'աւելցնէ որ կարդ մը երեսփոխաններ յաւելում մը առաջարկած են որ կը հրաւիրէ Թուրքիան եւ Ա.Պ.Մ.Ե.Ժողովը աւելցնելու իր նեցուկը հայ փոքրամասնութեան ելոյթ. ելոյթ. (տե՛ս. «Ցառաջ», Նոյ. 17): Մորիյոն գիմած է ժողովին որ չքուէարկէ այս յաւելումը, այն մտատվախութեամբ, որ Թուրքիա Եւրոպական Միութեան երեսին դուռը կը քաշէ:

Տալէ վերջ զօր. Մորիյոնի պատճառաբանութիւնները, թերթը կը ներկայացնէ քուէարկութեան մանրամասնութիւնները (234 թեր): Միայն համայնավար խումբն է որ միաձայնութեամբ քուէարկած է, միւս բոլոր խումբերը տարակարծիք էին.– Եւրոպական Ժողովրդական Կուսակցութիւն (63 թեր, 105 դէմ, 37 ձեռնպահ), Եւրոպացի Ընկերվարականներու խումբ (72 թեր, 68 դէմ, 18 ձեռնպահ): Ֆրանսացիներու մօտ Ֆրանսուա Պայրու (ԻՒ – ՏԻ – ԼՖ), Փերվանչ Պերէս (ընկերվարական) թեր քուէարկած են: Ա.Պ.Մ. ձախակողմեան ընտրեալներն ալ թեր քուէարկած են, բայց չեն յաջողած ընդունիլ տալ որ «Թուրքիա, ասիական երկիր, իր հողամասին 9/10-րդով, ալթայեան իր լեզուով եւ մահմետական՝ 98%-ով, եւրոպացի ազգ չէ»:

Վերջնական քուէարկութեան առեն, զօր. Մորիյոն ձեռնպահ մնացած է: Հետաքրքրական կայաններէ կրկնած է «պաղատագողի ձեռք ձգուած այս քուէարկութիւնը, փոքր մեծամասնութեամբ, պէտք չէ իրար անցընէ Թուրքերը»: Իր ճիգերուն մէջ, կը դրէ Լը Մոնտ, Մորիյոնի նեցուկ եղած է Գոհն-Պէնտիթ (կանաչ) նախագահ Եւրոպական Միութիւն-Թուրքիա խառն յանձնախումբին, որ ձեռնպահ մնացած է յաւելումին վրայ: Ըստ իրեն, Հայ Դատը գործիք ծառայած է անոնց որոնք դէմ են Թուրքիոյ անդամակցութեան, կրօնական պատճառներով: «Իմ մտահոգութիւնն է, ի՛րաւ, յաջողցնել որ Թուրքիա ի՛նք ճանչնայ հայկական ցեղասպանութիւնը, աւելցնելով որ ամէն մէկ պետութիւն, ինք պէտք է ինքնաքննութեան դիմէ, ներառեալ Ֆրանսան, Ալժերիոյ պատերազմի առեն չարչարանքներու համար»: Ինք իրեն հարց կու տայ թէ քանի՞ երեսփոխան պիտի օգնեն իրեն որ այս վիճարկումը կազմակերպէ Պուլիս:

*
**

«LE FIGARO»

(17 Novembre)

TURQUIE: sermonné par le Parlement Européen Ankara se crispe

Թերթին Պոլսոյ թղթակիցը՝ Էրիք Պիկկալա սկիզբէն նկատել կու տայ որ Եւրոպական Խորհրդարանին հրաւէրը՝ ճանչնալու հայկական ցեղասպանութիւնը եւ իր զօրքերը քաշելու Հիւսիսային Կիպրոսէն, նոր հարուած մըն է Անգարայի համար, նոյնիսկ եթէ դիւանագիտական ոճ գործածուած է:

Առաջին երկու հարուածները, կը դրէ լրագրողը, եղան Նոյեմբեր 8-ին, երբ Մերակոյսը ճանչցաւ հայկական ցեղասպանութիւնը եւ Պրիւսէլի Եւրոպական Յանձնախումբը հրապարակեց այն պայմանները զորս Թուրքիա պէտք է լրացնէ բանակցութիւններու ձեռնարկելու համար:

Եթէ, կը դրէ, Էրիք Պիկկալա, Թուրքերը կէսբերան կ'ընդունին որ Հայերը, իսկապէս, զանգուածային տեղահանութեան ենթարկուած են 1915-ին, Օսմանեան կայսրութեան կողմէ եւ թէ ջարդեր տեղի ունեցած են, կը մերժեն «ցեղասպանութիւն» տարազը: Արտաքին նախարարը կը չեշտէ. – «ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՐԲԵՔ ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ՈՃԻՐ ՉԻ ԳՈՐԾԱԾ ԻՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ» («Ցառաջ»· – ընդգծումը՝ մեր կողմէ):

Մերակոյսին բանաձեւը դեռ պէտք է վաւերացուի Ա.Պ.Մ. Ժողովին կողմէ, բայց, կառավարութիւնը օրակարգի չէ բերած: Միաժամանակ, անցեալ շաբթու, Պաղը ճանչցաւ ցեղասպանութիւնը: Իր կարգին Իտալիոյ երեսփոխանական Ժողովը նմանօրինակ բնագիր մը կը պատրաստէ: Ամիս մը առաջ ալ, Ա.Մ.Ն-ու Ներկայացուցչական Ժողովը նման բանաձեւ մը պիտի քուէարկէր, բայց Անգարա սպառնալիքներ տեղացուց Ա.Մ.Ն-ու վրայ եւ Ժողովը հրաժարեցաւ քուէարկութենէն:

Ինչ կը վերաբերի Եւրոպական Յանձնախումբի «Անդամակցութեան դործընկերութեան փաստաթուղթին», ընդհանուր ձեւով դրական կը գտնուի Թուրք կառավարութեան կողմէ, նոյնիսկ եթէ այս վերջինին հրահանգուած է ժամ առաջ լուծել հիմնական իրաւունքներու հետ կապ ունեցող հարցերը: Մէկ կէտ կայ զոր Թուրքերը «անվաւեր» կը գտնեն՝ Կիպրոսի հարցն է: Արդարեւ Պրիւսէլի Յանձնախումբը կ'ուզէ որ Թուրքիա զօրավիգ ըլլայ Մ.Ա.Կ-ի ճիգերուն՝ լուծում մը գտնելու համար յոյն եւ թուրք կիպրացիներու միջեւ: Թուրքիոյ վարչապետը դիմած է եւրոպացի իր պաշտօնակիցներուն, որպէսզի վերանային իրենց բնագիրը, նոյնիսկ եթէ Միխիէլէթի խմբագիրը՝ Սամի Գոհէն դիտել կու տայ որ «Եւրոպական փաստաթուղթը հաշտացուցակ մը չէ», ուր կարելի է ընտրել ինչ որ կ'ուզես եւ թողուլ մնացածը:

Ըլլայ Կիպրոսի, ըլլայ Հայերու հարցերու պարագային, Անգարա կը կռթնի անդիջող դիրքերու: Միակ հարցը որու մասին տրամադիր է խօսելու, հիմնական իրաւունքներու հարցն է:

ՄԱՐՏԱՎԱՐՈՒԹԻ՞Ն ԷԼ ԶՈՒՆԷՔ...

Ներկայի հայ իրականութեան մէջ մարտավարական հեռանկար պարտադրող երկու կեդրոններ են Ղարաբաղը եւ Ջաւախքը: «Մարտավարական» որակումը հոս կապ չունի զգացական անհեռատեսութեամբ բանձեւուած լոզունգներու, կոչերու հետ որոնք յամառօրէն կը մերժեն իրականութեան ամէն նկատառում: Ճիշդ է որ մեր ընթացքէն անբաժան եղած են փոխանակ իրականութեան, լոզունգներու թելադրանքով գործող տարբեր· ու հաւանօրէն, պատրանք կ'ըլլայ կարծել որ Իւ· դարու սեմին յաջողած ենք մէկդի ձգել զանոնք:

Ղարաբաղի ու Ջաւախքի նկատմամբ մարտավարական հեռատեսութիւն ունենալ, կը նշանակէ անոնց վերաբերիլ նկատի առնելով այսօրուան իրականութիւնները, անոնց հաւանական զարգացումները· նպաստաւոր ու աննպաստ: Ու առիկա ընել՝ ոչ թէ հատուածի մը, խմբակի մը հասցէին երկու ծափ ու էկս դափնեպսակ ապահովելու սիրոյն, այլ՝ երկու չրջանները դիտելով հայութեան ընդհանուր համաչնապատակերին մէջ անոնց ներկայացուցածով:

Այս չրջանակին մէջ գետեղուած Ղարաբաղ մը ամէն բանէ առաջ կը ներկայանայ բնակեցման չատ զժուար հարցով: Գաղտնիք չէ որ 1990–95 տարիներուն պատերազմին պատճառած մեկնումները, աւելի եաք տնտեսական ու ընկերային պայմաններէն մղուած արտագաղթը, հեռու են դարման գտած ըլլալու հանգրուանէն· ճիշդ է որ լրատուականները, այս կողմերը ժամանող զեկավարներ պարբերաբար կը խօսին վերարտարծողներու մասին, որպէս դրական, ուրախալի տուեալ· բայց նուազ չեն ափոսանքի արտայայտութիւնները ալ, ամէն անգամ երբ Ղարաբաղի չրջանները այցելած անձեր կը խօսին բնակիչներու ցանցառութեան մասին: Եւ ըսել որ կան տակաւին ազատագրուած չրջանները որոնք եւս բնակիչի կարօտ են, որպէսզի հողի վիճակէն վերածուին երկրի:

Ինչ կը վերաբերի Ջաւախքին, տարբեր մօտեցումով, նո՛յն հոգածութեան պէտք ունի: Վրաստանի հարաւ–արեւելեան այդ գօտին որ փոքր Հայաստան մըն է հոն, վերջին տարիներուն ահազանգ կը հնչեցնէ այդ յատկանիշով ապրիլ չարունակելու լուրջ դժուարութիւններուն դէմ: Կ'իմանանք, կը կարդանք թէ հոնկէ ալ մարդիկ կը մեկնին դէպի յատկապէս Ռուսաստան, նաեւ այլուր: Գլխաւոր պատճառ կը տրուի գործազրկութիւնը իրեն հետեւող բոլոր պարագաներով· ընտանիքներու բաժանում, արժէքներու խաթարում, համայնքային կեանքի քայքայում, եւլն·: Պէտք է ըսել որ Ջաւախքի չրջանը խորհրդային տարիներուն ալ կեդրոնէն բաւական անտեսուածի պայմաններով կ'ապրէր: Թիֆլիսի զեկավարները ընդհանրապէս չատ փոյթ չէին ըներ, օրինակ, այդ չրջանին ճամբաները նորոգելու, արդի կեանքի ստորոգելիներով օժտելու զայն: Մխակ դրական տըւեալ մը այն է որ Ջաւախեցին այսօր կըրնայ Թիֆլիսին իրեն զլացածը երեւանէն ստանալ· զպրոցական օժանդակութիւն, գիրք, ուսուցիչ, եւլն·, կամ ուրիշ բնոյթի օգնութիւն: Ամբողջ հարցը կարելին –ու նաեւ անկարելին– ընելն է, որպէսզի Ջաւախքը հայութենէն չպարպուի:

Այդ հատուածը որուն 200 – 230 հազարի թիւ կը տրուի, Ախալցխայի հոգեւոր հովիւ Ռուբէն Քհնյ· Սաղոյեանի ներկայացուցածով բաւական ծանր կացութեան մէջ է: Ռուզան Աւոյեանի հարցումներուն պատասխանելով («Ազատօտ», Հոկտ· 25) քահանան կը մեղադրէ թէ՛ հայրենիքը, թէ՛ մէջազգային հանրութիւնը, իրենց մոռացումին համար: Կ'ըսէ թէ մարդիկ աչխարհէն խզուած կ'ապրին, եկեղեցական հոսանք չունին: Մէջոց մը երբ ըսուած է թէ Հայաստան եկեղեցական հոսանք պիտի տայ չրջանին, յուսադրուած են· յետոյ տեղեկացած են թէ հոսանքը Ախալքալաք կը հասնի եւ ոչ իրենց: Առիկա կը նշանակէ որ 35 հազար հայ կը չարունակէ մութին մէջ մնալ: Այս կարզադրութիւնը եւ այլ բաներ, ըսել կու տան Ռուբէն Քահանային թէ Հայաստանի կառավարութիւնը չայրամի քաղաքականութիւն կը վարէ Ջաւախքի հարցին մէջ:

Կրօնաւորը ինքզինք նմանցնելէ եաք «առանց զէնքի զինուորի», կը թուէ չունեցածները· փոխադրամիջոց, հոգեւոր զբաղանութիւն, զրասենեակ, եւլն·: Այս չկաները կը չեշտեն իր անզօրութիւնը երբ կը տեսնէ թէ Ջաւախք մնացած մարդիկը ակնկալութիւններ ունին եկեղեցիէն եւ միայն քարոզով կարելի չըլլար զանոնք «կերակրել»: Այս չրջանակին մէջ պէտք է ըսել որ Ջաւախքը, ինչպէս իրեն կից Հայաստանի հիւսիսային չրջանը, զուտ կամ մեծ համեմատութեամբ կաթոզիկ բնակչութեամբ գիւղեր ունին: Կան աւետարանչականներ ալ:

Ջաւախքի դժուարութիւններուն նչումէն եաք զրեթէ անակնկալ չէ կարզալ թէ հոն «կան բոլոր տեսակի աղանդների ներկայացուցիչներ, որոնք օգտուելով մարդկանց ընկերային վիճակից, ներգրաւում են նրանց իրենց շարքերում, քարոյազրկելով եւ դիմազրկելով հայ մարդու աւանդական նկարագիրը: Կան նաեւ օտարերկրեայ միսիոներներ»: Այս բոլորը լայն գործունէութիւն ծաւալելու ամէն միջոց ունենալով, դժուարութիւն չեն կրեր մարդորսութեան իրենց առաքելութեան մէջ· տեղ մը ուր «1 էկ· հացն ամգամ նշանակութիւն ունի» անոնց չնորհիւ «ազգային արժէքները դառնում են աննկարեւոր»: Համեմատութեան որպէս եզր, կ'արժէ արձանագրել թէ Ախալքալաքը 72, Ախալցխան 16, Բոգդանովան 28 գիւղով, Ծալկան իր 23 հազար հայութեամբ ամէնը հինգ քահանայ ունին, անոնք ալ դուրկ ամէնէն տարրական մէջոցներէն:

Քահանան կը խօսի զպրոցներու վիճակին մասին ալ· քանդուած չէնքեր ուր անձրեւին կարելի չէ մտնել: Ախալցխայի մէջ մէկնակարզ մը կայ, 870 աչակերտով, պիւղերը նախակրթարաններ կան, որոնք նոյնիսկ բաւարար չափով այրբենարան չունին· 3–4 աչակերտի մէկ դասագիրք կը տրուի: Երբեմն քարոզքանդ սենեակներու մէջ երկու դաս միասին կ'ընեն: «Բազմիցս դիմել եմ, սակայն պիւտճէից մեզ ոչինչ չի յատկացուում: Այսպէս այլեւս անհնար է շարունակել, մեզ ձեռ մեկնող է պէտք, այլապէս վաղը կարող է ուշ լինել» կ'ըսէ Ռուբէն Քահանան:

Մխակ երկարած ձեռքը Վորոնէժ ապրող Ռուբէն Յարութիւնեանինը եղած է· ան սեփական միջոցներով Ս· Աստուածածին մատուռը կառուցած է: Արտաքրութեան եւ հետեւաբար՝ դուրսէն ներքրումի մասին մտածել աւելորդ է, քանի որ չրջանը երեկորական հոսանք չունի:

Այս պարագան դուրսը հայ փնտռելու կը մղէ Ջաւախեցին· «գիւղերը դարձել են ծերանոցներ» կ'ըսէ քահանան: Երիտասարդներուն մեկնումը համեմատելով Հայաստանէն եղած արտագաղթին հետ, ան լաւատեսութիւն կը յայտնէ երկրորդին պարագային, հաւատալով որ «Հայը ուր էլ գնայ, մի օր տուն է դառնալու· ի՛ր տունը»: Նոյնը չէ Ջաւախքէն հեռացողներուն պարագան· այդ չրջանին ամայացումը անդարմանելի է ու «բացում է մեր թիկունքը»:

Զրոյցին վերջին պարբերութիւնը կ'անդրադառնայ 1700–ամեակի հանգրուանին որ բաւական աւելորդ պերճանք մը պէտք է նկատուի պարզուած պատկերին մէջ: Ջաւախեցիներուն մխակ մասնակցութիւնը զործող մխակ՝ Գր· Լուսաւորիչ եկեղեցիին զանգակատուն կառուցելու զործը պիտի ըլլայ: Եթէ կարենան:

Տխուր է կարզալ որ բազմիցս դիմած են Մայր Աթոռ, պիտնալով հանգերձ թէ հոն 1700–ամեակին պատճառաւ խիստ պրաղած են· «բայց չէինք ցանկանայ յաւերժ մնալ ստուերում» կ'ըսէ քահանան: Ապա կը մաղթէ որ 2001–ի ծօնը իրենց համար ալ զարթօնքի արժէք ունենայ եւ «Ջաւախէթ զգայ մայր հայրենիքի հովանաւորութիւնը»:

Ինչ որ կ'ըսուի Ռ· Աւոյեանի վարած զրոյցին մէջ, կը չեշտէ Ջաւախքի մասին մինչեւ այսօր տրուած պատկերը: Սարսափելի է յատկապէս զպրոցներուն վիճակը: Մարզ Տէր Թոդիկեան օգերը վերադարձածի ապաւորութիւնը կը կրէ մէկէն: Հարցը աւելի մեծ զառնութեան մը չափ յաղթահարելն է սակայն· այն որ ինչպէս Հայաստանի բնակչութեան ամէնէն անզօր խաւին, Ջաւախքի զոնէ զպրոցներուն ալ ճեռք երկարելու կարողականութիւնը կայ Երեւանի մէջ, նաեւ Մայր Աթոռ Էջմիածնի: Շո՞ւտ բան ակնկալել կ'ըլլայ սպասել որ եթէ նոյնիսկ հայրենասիրութիւն – մայրենասիրութիւն չատո՛նց փակուած տոմարներու բնակիչ են, զոնէ քիչ մը հեռատեսութիւն, մարտավարութիւն ունենալու փաստը տան մեծ ու փոքր աթոռակալները:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

PUBLICATIONS REÇUES

ICONOGRAPHIE ARMENIENNE
Volume II

SARKIS BOGHOSSIAN

Catalogue de reproductions
en couleurs et en noir et blanc
de 756 pièces originales
du XVe au XXe siècle (525 pages)

Paris

ԱՐՈՒԵՍՏ

ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ ՄԻԼԱՆՕ ԿԵԱՆՔ ԱՌԱԾ Է

Մինչեւ յառաջիկայ Փետրուար 25, Միլանոյի Փալացցօ Ռէալէին մէջ տեղի կ'ունենայ մեծ ցուցահանդէս մը, որ նոր լոյսի տակ կը վերընթեռնէ արուեստի պատմութիւնը: Ձեռնարկը կը կրէ «Լոմպարդական ԺԶ· դարը· Լէօնարդոյէն Գարաւաճճօ» խորագիրը, որ սկիզբ առաւ Հոկտեմբեր 4–ին: Ան կը փորձէ չրջել այն աւանդութիւնը որ Ֆլորենցէն եւ Հռոմը նկատի կ'ունենայ որպէս մղիչները վերածնունդին: Ճշդագրումի այս կարեւոր հարցին յօդուածով մը կ'անդրադառնայ Փասքուալէ Գեսսա, «Փանորամա»ի մէջ ու կը զրէ թէ ցուցահանդէսին հոգատար Ֆլավիօ Գարոլիի պատմադրական միտումներէն անդին, ան կրնայ ներկայի ժամանակագրութեան մէջ տեղ դրաւել որպէս փառանական «փոխակարգում»ին առաջին ցուցահանդէսը: Իսկութեամբ դեղարուեստական այս եղելութիւնը ոչ միայն մինչեւ հիմա ժխտուած մշակութային արժանիքի մը տէր կը կանգնի այլ՝ 250 նկարով, կ'առաջարկէ նաեւ վերատեսութեան ենթարկել մեկնաբանական այն աւանդը, որ իտալական արուեստի պատմութեան մէջ գերիչխած էր մինչեւ 1550 թուականը:

Ճիշդ ԺԶ· դարու կէսերուն էր որ իր «Նկարիչներու կեանքը» համբաւաւոր հատորին մէջ, Ճորճօ Վազարի, արուեստի առաջին քննադատը պատմութեան մէջ, Թոսքանան եւ Ֆիրենցէն վերածեց վերածնունդին ծնունդ տուող մղիչ կեդրոններու: Կարելի է ըսել թէ լրիւ չէր սխալած, քանի որ Լէօնարդօ տա Վինչիի «Մոնա Լիզա»ն եւ Միքելանճէլօ Պուոնարոթիի Սիքստինեան մատուռին որմնանկարները դարուն սկիզբը կնքած էին անչնչելի նչանով մը: Առանց բազդատած, Ֆոլիա եւ Մորոնի, Պրամանթինօ եւ Ճուլիօ Ռոմանօ, Լոթթօ եւ Արդիմպոլօ, Պերկոնեօնէ եւ Պոլթրաֆֆիօ, Վինչենցօ Գամբի եւ Սոֆոնիսպա Անկուիսսոլա «փոքր» նկատուած են: Բայց կրնանք ըսել որ ատոնք նուազ ծանօթ են՝ միայն որովհետեւ անոնք նուազ արժեւորուած են տիրապետական աւանդութեան մը կողմէ, որ լոմպարդական դըպրոց կը դասաւորէ որպէս զաւառական:

Այժմ, իրարու քով չարելով 250 զլուխգործոցները, Գարոլի խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ Թոսքանա – ռոմանական աւանդութիւնը եւ մեզ կ'առաջնորդէ այն դլխաւոր ուղիով, երբեմն դարձդարձիկ, որ Լէօնարդոյէն մինչեւ Գարաւաճճօ կ'երկարի: Գարոլի, լոմպարդական ԺԶ· դարու մասին խօսելով, կ'ըսէ թէ ան «ծնունդ տուաւ ճշմարտութեան մշակոյթի մը, արտաքին եւ ներքին ճշմարտութեան, տեսողական եւ հոգեբանական, որ իր նմանը չունի գեղարուեստի միւս կեդրոններուն մէջ եւ որ Լոմպարդիան կը վերածէ եւրոպական քովանդակ ճկարչական բաղաքակրթութեան բարձրագոյն սրտին, եզակի եւ կանխիչ»:

ԺԶ· դարը (Կարոլոս Ե·ի եւ Ֆրանսուա Ա·ի, Հէնրի Ը·ի եւ Սուլէյմանի, Լուտերի եւ Մագիաւելլիի, Հաւատաքննութեան եւ Թրենթոյի Ժողովին, Հռոմի թալանին եւ Անպարտելի բանակին) մխուզի դար մը չեղաւ: Անոր տեսլականութեան, քաղաքականութիւնը, մչակոյթը եւ աչխարհագրութիւնը միանգամընդմիչտ փոխուեցան: Քանի մը տասնամեակի ընթացքին ծնունդ առաւ գիտի աչխարհը այն ձեւով որ տակաւին կը պատկերացնենք: Վխտոնիներու և Սֆորցաներու, Ֆրանսայի և Սպանիոյ միջեւ տարուբերելով, Միլանօ միջազգային կեդրոնական վայր դարձաւ, որպէս քաղաքին իր ժամանակներու ամենազարական մըչակոյթին: Աւելի քան զաւառական կեդրոն մը:

Հասկնալու համար Գարոլիի իմացական արկածախնդրութիւնը, հարկ է ցուցահանդէսը դիտել ակսիլ այն կէտէն ուր ան վերջ կը գտնէ, այսինքն՝ վերջին սրբահէն, վերջին պատէն, ուր Գարաւաճճոյի «Նարկիզ»ը կը դիմազրաւէ պրէչայի Ճիրոլամօ Սաւոլտոյի «Առաքեալ»ը, մինչ «Հիւանդ փոքրիկ Բագոս»ը կը ցոլայ Անտրէա Սոլարիոյի տա վինչիական «Խաչակիր Քրիստոս»ին մէջ: Այսպէս, եթէ թուականները սխալիլ չտային, դիւրին պիտի ըլլար «զարաւաճճոյական» որակել չատ տասնամեակներ առաջ նկարուած պատատուներ, մանաւանդ տա վինչիական Սոլարիոյի (զոր Գարաւաճճօ յայտնաբերած էր Ճուզեփփէ Զեզարիի աչխատանոցին մէջ) եւ անունի Ափինոյի Ասպետին, վարպետը որու աչխատանոցին մէջ Գարաւախսօ ութ ամիս անցուց, իր եղբօրը հետ հազիւ Հռոմ հասած, 1592–ին:

Ցուցահանդէսը, ինը մասերու բաժնըւած, այս բարդ ցանցը կը քօղատէ· Վինչենցօ Ֆոփիայի «Տիրամայրը դիրքով»ի ուշ դոթական բնապաչտութենէն՝ Ճիրոլամօ Սաւոլտոյի «Հանդիստ՝ դէպի Եգիպտոս փախուստի ընթացքին» լոյսը· Պոպաչչօ Պոպաչչինոյի «Գինւուհի»ի խոր նայուածքէն՝ Պրամանթինոյի տա վինչիական «Լուդրեցիա»ն· Ճուլիօ Ռոմանոյի ռաֆայէլլական (բառացի եւ իրաւացի իմաստով) «Տիրամայրը Ցիսուս Մանուկին հետ»էն՝ Սոֆոնիսպա Անկուիսսոլայի «Ընտանիքի նկար»ը· Ամպրոճօ Ֆիճինոյի 1593–ին նկարած իտալական արուեստին առաջին անչարժ բնութենէն՝ մինչեւ Վինչենցօ Գամփիի «Պողպատաճառուհի»ն եւ Ճիրոլամօ Ռոմանինոյի «Սուրբ Մատթէոս եւ հրեշտակը»ն, որ մոմի լոյսի իր հատուածով 70 տարիով կը կանխէ զարաւաճճոյական լոյսը: Այս գլուխ գործոցներէն իւրաքանչիւրը ապագան կ'ուժէ եւ կը նախապատրաստէ, որ է՝ զարաւաճճոյական «ճշմարտապատկերում»ը: Գարոլի կը համարի որ ասիկա «ճակատագիրի մը իմաստաւորումն էր որ, վենտագիրի եւ Ռամպրանթի ընդմէջէն, արեւմտեան ոգիին ապագան եւ իմաստը պիտի փոխէր»:

Լոմպարդական արուեստի վերաչրջման որպէս խորհրդանիչ, ինչպէս եւ ցուցահանդէսի որմազդին եւ գաթալոկի կողքին համար, ընտրուած է պեղեցկագոյն նկարը մը, «Վարդագոյն ասպետը»ն, Ճովաննի Պաթիսթա Մորոնիի կողմէ նկարուած, որ պրեչական նկարչութեան չորս հրացանակիրներէն մէկն է, Ռոմանինոյի, Սաւոլտոյի եւ Մորեթթոյի կողքին: Բայց պատմական այս հատուցման իսկական խորհրդանիչ արուեստագէտը ուրիչ մըն է, Լորենցօ Լոթթոն, զարու ամէնէն լուսամիտ եւ ողբերգակ ոգին, որ խոտոր էր վերածնունդի քանաստեղծականութեան, դիտակցաբար հակազատական, խոր կերպով արդի եւ որուն վարքը մեզի կը ներկայանայ որպէս իսկական կամուրջը «Լէօնարտոյի փնտռտուքներուն եւ Գաբաւեճոյի մորմոքին» միջեւ: Գուցէ ապաւինի համար է որ ան անծանօթ մնացաւ զարու մը ընթացքին՝ որ ի վերջոյ թիւրիանոն նախընտրեց:

ՍԵՐՄՆԱՅԻՆ

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՆԱՐԵԿ ՍԻՄՖՈՆԻԱ

վիէննա, Նոյեմբեր 9, 2000 թ.,
Համերգի Տուն, մեծ Դահլիճ

Վիէննան որպէս քարձր մշակոյթի եւ յատկապէս դասական երաժշտութեան քնօրան յայտնի է ողջ աշխարհին ու ասլտարիական երաժշտական վառատօներն ու միջազգային մրցոյթները յոյժ կարեւոր տեղ են զբաղեցնում երաժշտական աշխարհում:

Այս կարեւոր միջազգային մրցոյթների շարքին է պատկանում նաեւ աշխարհահռչակ խմբավար Գլառուխօ Ասլատոյի ղեկավարութեամբ եւ «Քազինօս Ասատրիա»ի մեկենասութեամբ «Վիէննա Մոռեռն» փառատօնի շրջանակում կազմակերպուած ստեղծագործական մրցոյթը:

Այս մրցոյթի՝ 1998 շրջանի մասնակցող եւ ի հպարտութիւն եւ ուրախութիւն հայ ժողովրդի, առաջին մրցանակի չհասնող է (200 մասնակցողներէ) հանդիսացել երիտասարդ ստեղծագործող՝ Հայաստանի պետական երաժշտանոցի շրջանաւարտ եւ զանազան դափնիների արժանացած մեր հայրենակիցը՝ Արամ Պետրոսեանը:

Արամ Պետրոսեանը մրցոյթին մասնակցել էր «ՆԱՐԵԿ» սիմֆոնիա-քանթաթ ստեղծագործութեամբ, որը որպէս առաջին մրցանակ քեմ բարձրացաւ, Նոյեմբեր 9-ին, երեկոյեան ժամը 19·30-ին Վիէննայի «Համերգի Տան» (Քոնցերթհաուզ) մեծ սրահում, ղեկավարութեամբ խմբավար Էրնըստ Թայսի եւ մասնակցութեամբ Թիւով հարիւրեօթանասուն երաժիշտների՝ Աւստրիոյ Լինց քաղաքի Պրուքնէր նուագախմբի, սլովակեան Ֆիլհարմոնիկ երգչախմբի, Լինց քաղաքի երաժշտական Միութեան Թատրոնի երգչախմբի, Վիէննայի «Ամադէոս» պատանեկան երգչախմբի, պարիթոն Սթիվըն Շէչարէգի եւ այլոց:

Որպէս նախամուտ կատարուեց Արամ Պետրոսեանի մի այլ ստեղծագործութիւն՝ «Ես երգում եմ առուձի ձայնով» մասնակցութեամբ հայազգի աշխարհահռչակ սոփրանօ Սօնա Ղազարեանի, աւստրիացի պարիթօն Սթիվըն Շէչարէգի, երգչախմբի եւ նուագախմբի:

Լեփ լեցուն սրահը բուռն ծափահարութիւններով գնահատեց Արամ Պետրոսեանի «ՆԱՐԵԿ» ստեղծագործութիւնը:

Համերգի աւարտին, «Քազինօս Աւստրիա»ի տնօրէն Պր. Սքոթը Արամ Պետրոսեանին յանձնեց առաջին մրցանակի վկայագիրը:

Շաբաթ օրուան Վիէննայի թերթերը, մեծ գնահատականներով արձագանգեցին ստեղծագործութեան յաջողութեան մասին՝

«ՏԻ ՓՐԷՍԸ»· _ Արամ Պետրոսեանի երեք քառորդ ժամ տեւող «Նարեկ» քանթաքը, հայ հոգեւորական, երաժիշտ եւ բանաստեղծ Գրիգոր Նարեկացու Մատեան ողբերգութեան ծաղկաքաղի վրայ սոփրանոյի, պարիթոնի, երգչախմբի, մանկական երգչախմբի եւ նուագախմբի համար գրուած մի ստեղծագործութիւն է, որտեղ հեղինակին յաջողուել է լիցքաւորել երաժշտութեան պատմութեան ամբողջ ընթացքից եւ արժանաւոյն կերպով չաղկապել Նարեկացու աղերսանքները արդի երաժշտութեան հետ:

Երգչախումբը եւ նուագախումբը ներկայանում են լրարից տարբեր յանգերով եւ տիպարով, ինչպէս որ քնագիրն է պահանջում՝ հոգեւոր վերացում, եւ դա կատարեալ կերպով յաջողում է Աատուածաբանութեան քաջատեղեակ եւ նրանով հետաքրքրուած ստեղծագործողին:

«ՔՐՈՆԷ ՅԱՅԹՈՒՆԿ»· _ ակտարելու- եւ թատերականութեան փառատոր յաղթանակ, աւելի քան հարիւր եօթանասուն մասնակիցներ՝ սոլիստներ, Լինցի Պրուքնէր նուագախումբ, Լինցի Թատրոնի երգչախումբ, Վիէննայի Ամադէոս մանկական երգչախումբ, էրնըստ Թայսի ղեկավարութեամբ, Համերգի Տան Վիէննա Մոռեռն-ի համար ելոյթ ունեցան՝ երկու երաժշտական ստեղծագործութիւններ մըկըրտութեան աւազանից վեր խոյացնելու համար: Արամ Պետրոսեանի «Նարեկ» քանթաքը, որ առաջին տեղն էր գրաւել «Քազինօս Աւստրիա» տարեկան մրցանակում, մի հարուստ ստեղծագործութիւն է, օժտուած թատերականութեամբ, մեծ խոստովանանքով, հոգեւոր մթնոլորտով, որ յատկապէս չեչտում է երգչախմբային եւ զանգ – զօղանջների ազդեցութեամբ եւ ակնառու մեներգիչներ Սօնա Ղազարեանի եւ Սթիվըն Շէչարէգի մասնակցութեամբ:

Արամ Պետրոսեան ծնուել է Վանաձորում 1972 թուականին, յաճախել եւ աւարտել է տեղի երաժշտական ուսումնարանի քլարինէթի բաժինը: 1990 – 1995 թուականներին աշակերտել է երեւանի փրոֆէսօր Եդուարդ Միրզոյեանին, փրոֆ· Ս· Ռոստոմեանին եւ փրոֆ· Ա· Տէրտէրեանին Երեւանի Կոմիտաս Երաժշտանոցում եւ այն աւարտել դերազանց գնահատականով:

1995 – 1997 թուականներին վերը յիշեալ փրոֆէսօրների ղեկավարութեամբ փայլուն յաջողութեամբ աւարտել է իր ասպիրանտուրան: Աշխատել է Երեւանի Գանձասար Հոգեւոր կենտրոնում, Շարականի երաժշտական խմբագրութիւնում, որպէս մասնագէտ՝ Հայ դասական հոգեւոր եւ ժողովրդական երաժշտութեան:

Աբժանացել է բազմաթիւ մրցանակների՝

1994· _ Կոմիտաս միջազգային ժողովրդական եւ հոգեւոր երաժշտութեան Բ· մրցանակին:

1998· _ Վիէննայի միջազգային Գլառուխօ Ասլատօ մրցանակին:

Արամ Պետրոսեանի ստեղծագործութիւնները՝

2000· _ «Երգ առուձի ձայնով» սոփրանոյի, պարիթոնի, լրակազմ սիմֆոնի նուագախմբի եւ խառն երգչախմբի համար:

1999· _ «Լաուտաթէ Տէում» խառն երգչախմբի եւ երգէոնի համար:

1998· _ «Նարեկ» սիմֆոնիա _ քանթաթա ամբողջ սիմֆոնիկ նուագախմբի, երգչախմբերի եւ մենակատարների համար:

1995· _ «Սիմֆոնիա» լրակազմ սիմֆոնիկ նուագախմբի համար:

1993· _ «Ժողովրդական կտորներ» խառն երգչախմբերի եւ մենակատարների համար:

1993· _ «Քէնթէր» ֆլաթոյի, Օբոյի, քլարինէթի, ֆակոթի եւ fոնթպասի համար:

1992· _ «Աքերզօ եւ փէրփեթուօ» երկու դաշնամուրի համար:

1990 _ Սոնաթ քլարինէթի եւ դաշնամուրին համար:

Արամ Պետրոսեան նաեւ բանաստեղծ ու արձակագիր է եւ չուտով լոյս աշխարհ պիտի գայ նրա ժողովածուն՝ «Թռիչքներ կիսախուփ աչքերով» վերնագրով:

Նա սիրում է նաեւ նկարել եւ ունի արժէքաւոր պատառներ:

Մեր հայրենակիցին ցանկանում ենք նորանոր յաջողութիւններ:

Ց· ՌԱԶՄԻԿ ԹԱՄՐԱԶԵԱՆՑ
վիէննա
Նոյեմբեր 11, 2000

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
(Վիպակ եւ էսէներ)

ԿԱՐՊԻՍ ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

Երեւան, 1999

*
**

ՎԵՐԱԶԱՆՑԱԿԱՆ ՊՈՒԶԻՒԱՑԻ
ՀՈՐԻԶՈՆՆԵՐՈՒՄ

ԿԱՄՕ ԱՐԻԱՑԻ

Երեւան, 2000

ԴԱՂՈՒԿԻ ԴԱՂՈՒԿ

ՊՈՍԹՐՆԻ Ս· Յակոբ Եկեղեցւոյ ներքնասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 20-ին, Եկեղեցիին եւ Հայ մշակոյթային յանձնախմբի միասնական կազմակերպութեամբ, երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Գառզուի: Հանդիսավար Սուքիաս Թաքաճեան ներկայացուցած է օրուան բանախօսը՝ Գրիգոր Քէօսէեան, որպէս գառզուազէտ արուեստաբան, որ հրատարակած է գունազարդ հատոր մը՝ «Գառզու մոզական աշխարհի մը վարպետը» խորագրով: Գրիգոր Քէօսէեան ներկայացուցած է մարդը ու իր վաստակը, գրուագներ ալ պատմելով անոր կեանքէն: Գառզու մարդը, որ տաղնապը կ'ապրէր հիւլէական դարու մեր ընկերութեան, արուեստագէտը՝ որ զարճաւ իր ժամանակի վկան ու նաեւ՝ երազողը: Ապա, շուրջ 70 սահիկներու ցուցադրութեամբ եւ նկարներու մեկնաբանութեամբ, Գրիգոր Քէօսէեան ներկայացուցած է նկարիչի գործին եւ արուեստին հոլովոյթը 1930-ական թուականներէն սկսեալ: Բանախօսութիւնը եզրակացնելով, Գրիգոր Քէօսէեան ըսած է. _ «Գառզու պայծառ դէմք մըն է որպէս մարդ, սքանչելի էակ մըն է որպէս Հայ եւ մեծատաղանդ արուեստագէտ մըն է որուն ուրոյն տեսիլքը, աղասական արժէքով իր ուրոյն տեղը ունի քսաներորդ դարու նկարչութեան մէջ:

*
**

ԱԹԻՆՔԻ մէջ, Նոյեմբեր 1-ին, բարձր մակարդակի վրայ հանդիսում մը տեղի ունեցած է Յունաստանի իշխող կուսակցութեան Փառաքի (Համահելլենական ընկերվարական Շարժում) եւ Հ·Յ·Դ· Բիւրոյի անդամներ՝ Հրանտ Մարգարեանի եւ Վահան Յովհաննիսեանի միջեւ: Յունաստանի կեդր· կոմիտէի կողմէ հանդիսումին մասնակցած է Շահան Փարաճեան: Քննարկուած են բազմաթիւ հարցեր, որոնց կարգին Փառաքի միջնորդութեամբ եւ աջակցութեամբ Եւրոպայի քաղաքական բեմերու վրայ հայ ժողովուրդի եւ Հայաստանի պետական շահերը աւելի աչքառոյժ կերպով ներկայացնելու կարելիութիւնը: Հ·Յ·Դ· պատուիրակութիւնը հանդիպում ունեցած է նաեւ զարգացման նախարար Նիքոս Խրիսթոտուլաքիսի հետ եւ Արտաքին նախարար՝ Եորղիոս Փափանտրէուի հետ:

*
**

ՊԱՔԼՐԳԻՒՂի Ծնունդ Ս· Աստուածածին Եկեղեցւոյ, ապա Տատեան վարժարանի ճաշասրահին մէջ, Նոյեմբեր 5-ին, տեղի ունեցած են Մատաղօրհնութիւն եւ Սիրոյ սեղան: Պատարագը մատուցանած է Կրօնական Ժողովի առենապետ Արամ Եպիսկոպոս Աթէչեան, որ նաեւ քարոզած է: Կրօնական արարողութիւններու աւարտին, բազմութիւնը հաւաքուած է ճաշասրահը: Սիրոյ սեղանին նախագահած է Մեսրոպ Պատրիարք, բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Թաղային Խորհուրդի անդամներէն՝ Ղուկաս Ապուլաթ, ապա, ներկաները ողջունած է մատաղի կարգադիր յանձնախումբի առենապետ՝ Մկրտիչ Թիմուրճուօղլու, որ չեչտած է թէ համայնքին բոլոր հաստատութիւններն ու ժողովուրդը միասնական ջանքերով, պէտք է բարձրացնեն վարժարանները կրթական մակարդակը: Յունակի դերը կատարած է Օրիորդ Սէլին Իքինճիտէմիր, որ միաժամանակ իր խօսքը համեմած է քերթուածներով եւ երգերով: Եկեղեցւոյ պիւտճէի տեղեկագիրը ներկայացուցած է Թաղային Խորհուրդի առենադպիր՝ Գէորգ Թաշքըրան, ուրախութեամբ նչելով որ պիւտճէին հաւասարակչռուած է եւ բաց չունի: Ցայտնած է որ Տատեան վարժարանը իր երկու տնօրէնուհիներով եւ 42 ուսուցիչներով կը չարունակէ հայեցի ուսում ջամբել աշակերտներուն: Շնորհակալութիւն յայտնած է Սմբենակ Սուսամի գլխաւորութեամբ նախկին Թաղային Խորհուրդի անդամներուն, որոնք իրենց աշխատանքով եւ քաջարի որոշումներով, նիւթական դժուար վրայ իրենց անուրանալի նպաստը բերած են եկեղեցիին եւ Տատեան վարժարանին: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը: Հաւաքոյթին «Հուսկ Բանք»ը արտասանած է պատրիարքը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Ա·

– Տրդատը ամէն բան խոստովաներ է: Սենեակին դուռը ուժգնօրէն բանալով՝ երիտասարդ մը՝ այլայլած ժպտոյն, հեւ ի հեւ այս բառերը արտասանեց եւ անհուն վհատութեամբ մը ինկաւ թիկնաթոռի մը վրայ:

Մանկամարդ աղջիկ մը որ կը պատրաստուէր, սեղանի մը քով, թէյ լեցնել իր դաւաթը, սարսափահար մնաց, թէյամանը ձեռքին մէջ անչարժ բռնած, մինչ սենեակին մէջ գտնուողները, արհաւիրքով համակուած, իրարու կը դարձնէին իրենց շմորած նայուածքները:

Ամէնէն առաջ, զրեթէ անմիջապէս, Արամ իր պաղարիւնութիւնը գտաւ եւ՝

– Խելքդ գլուխդ ժողվէ ու պատմէ տեսնանք եղածը, գոչեց տիրական ձայնով մը, խօսքը նորեկին ուղղելով, որ իր բեռած լուրին ազդեցութենէն ամէնէն աւելի դող ելած կը թուէր:

Ցետոյ Արամ նոյն հրամայող չեչտովը ըսաւ ներկաներուն:

– Դուք ալ նայեցէք որ ինքզինքնիդ զսպէք եւ տղայական իրարանցումներ չընէք:

Ցայտնի էր որ Արամ իր չուրջը գրաւելու վրայ մեծ ազդեցութիւն ունէր: Իր մէկ քանի խօսքերը բաւական եղան տիրող չփոթութիւնը հանդարտեցնելու, գոնէ առերեւութապէս: Օրիորդը իր թէյը լեցուց եւ նորեկը ոտքի ելլելով, պատրաստուեցաւ խօսելու: Սակայն հառակած իր ճիգերուն, կարող չէր եղած գտնել մտքի համդարտութիւնը:

– Ձապթիէն կուգամ, ըսաւ ցած ձայնով, բնազդական կասկածոտ ակնարկ մը պտըտցնելով չուրջը· վերջապէս կարող եղայ վայրկեան մը տեսնել Սիմոնը: Երկկ գիշեր Տրդատը նորէն հարցաքններ են... տասնըհինգ օրէ ի վեր մութ խուցի մը մէջ բանտարկած են եղեր... ոտքի վրայ մնացեր է երկու շաբաթ, առանց կարենալ պառկելու ... ալ չէ դիմացեր եւ երկկ գիշեր խոստովաներ է... ամէն բան ըսեր է... ամէն դիտցածները... Սիմոնը ըսաւ որ առանց վայրկեան մը կորսնցնելու գլխերնուս ճարը նայինք... տեղն ի տեղօք ամէն բան ըսեր է... Սիմոնին հետ երեսցուցեր են, անոր վրայ գիտցածներն ալ երեան ի վեր ըսեր է: Սիմոնը կատաղութենէն ինքզինքը կ'ուտէ կոր· «վրան չարճակիլ խեղդելս եկաւ» կ'ըսէ կոր... ի՞նչ պիտի ընենք հիմա:

– Ես այդ տղուն վրայ արդէն հաւատք չունէի, թուլամորթին մէկն էր, ըսաւ Արամ:

Ու ճնշող լռութիւն մը տիրեց սենեակին մէջ:

Պապը Ալիի ցոյցէն անմիջապէս ետքն էր, յեղափոխական գործունէութեան ամէնէն եռանդուն չրջանին մէջ ու միանգամայն ձերբակալութիւններու եւ հալածանքի օրերուն:

Ցեղափոխական կուսակցութիւնները, բանտարկութիւնները, ոստիկանական հետապնդումներն ու փախուստները ցընցած՝ զրեթէ կէս մը կազմալուծած էին: Գլխաւոր պետերը բանտարկուած, ապահով տեղեր ծածկուած եւ կամ ձգած հեռացած էին Պոլսէն: Այս ընդհանուր խուճապին մէջ, դիպուածին մէկ քմահաճոյքովը, անեղծ մնացած էր տասը տասներկու հոգիէ բաղկացած յեղափոխական խմբակ մը որ թէեւ իր մայր մարմինէն՝ անջատուած, կը չարունակէր իր գործունէութիւնը, ջանալով ցոյց տալ թէ՝ կուսակցութիւնը՝ որուն կը պատկանէր, կազմալուծուած չէր եւ թէ առաջ կը տանէր իր յանդուգն ու հայրենասիրական գործը, առանց ընկրկելու ամէն ժամ ըսպառնացող վտանգին առջեւ:

Այդ խմբակին պետն ու ներչնչող ոգին էր Արամ, 26 տարեկան գաւառացի երիտասարդ մը, որ հակառակ իր տարիքին, արդէն հզօր նկարագրի եւ աննուաճ կամքի համբաւ մը չինած էր իր չուրջը եւ անոր յեղափոխական գործունէութիւնը կեդրոնական վարժարանի գրասեղաններէն կը սկսէր: Րաֆֆիի վէպերովը սնած եւ ի բնէ արկածախնդիր ու անվախ, իր նկարագրին միակ չարմար ասպարէզը գրած էր Արամ՝ յեղափոխութիւնը:

(Շար· 1)

AZNAVOUR POUR L'ARMENIE

76-78, avenue des Champs-Elysées,
75008 PARIS
Tél. : (33) 01.49.53.03.27
Fax : (33) 01.49.53.03.28

MES CHERS AMIS,

Trois années se sont écoulées depuis mon dernier concert au profit des Enfants d'Arménie.

Aujourd'hui, je suis fier de vous annoncer qu'en conjugant nos efforts, nous avons construit et réhabilité entièrement 40 collèges.

Désormais, 25 000 enfants pourront étudier dans des conditions normales.

Mais, ceci n'est qu'une première étape dans l'accomplissement de notre projet qui visait à réhabiliter une centaine d'établissements. Pour atteindre cet objectif ambitieux, je vous engage à nous adresser votre soutien financier et à assister au concert exceptionnel qui je donnerai au profit des enfants d'Arménie **le mercredi 13 décembre prochain, à 20h30, au Palais des Congrès de Paris.**

La Banque Mondiale et le Fonds Social Arménien (ASIF) seront une fois encore nos partenaires et doubleront le montant total des sommes collectées.

Ce concert sera placé sous la Présidence effective de Sa Sainteté Karékine II, Catholicos de tous les Arméniens et de Monsieur Robert Kotcharian, Président de la République d'Arménie.

Ces enfants d'Arménie comptent sur nous. Ne les abandonnons pas.

CHARLES AZNAVOUR

Paris, le 14 novembre

A L'OCCASION DE SON 25ème ANNIVERSAIRE

l'UMAF-Paris

organise

le samedi 25 novembre

— 14h à 17h : **CONFERENCE SUR L'HISTOIRE DES MEDECINS ARMENIENS ET DES ASSOCIATIONS MEDICALES**

— à 20h :

Grand Dîner Dansant

(Orchestre «Gaidzag's»)
AU PROFIT DE SES ACTIONS EN ARMENIE
EN PRESENCE DU MINISTRE DE LA SANTE D'ARMENIE

Dans les Salons de **l'Hôtel Méridien**
81, Boulevard Gouvion Saint-Cyr — 75017 PARIS.

● Pour les réservations, téléphonez au siège de l'association :
☎ **01 43 68 42 04**

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 21

Ը. Օր Յիսնակաց Պահոց։

Ընծայումն Սուրբ Աստուածածնի՝ կրեց ամաց է տաճարն։

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎրԴ. ԳՐՎԼԳԵԱՆ

«ՄԿՆԻԿ» ԿՐԹԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ

«ՀԱՅՈՑ ԴԻՒՑԱԶՆԱՎԷՊ՝ ՍԱՍՆԱՅ ԾՌԵՐ»

Բանախօս՝ Փրոֆ. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 22, ժամը 20·30–ին

Հայ Ուսանողական Ոստան
57, Boulevard Jourdan — 75014 PARIS

Օժանդակութեամբ՝ Հայ Ուսանողական Ոստանի

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section AGNOUNI - ASNIERES

VISITE AU CHATEAU DE VERSAILLES

La Section d'Asnières vous invite à découvrir

LES CHEFS-D'OEUVRE DU MUSEE GULBENKIAN AU CHATEAU DE VERSAILLES

Des meubles et objets royaux français du 18e siècle sont exposés dans l'appartement de Madame de Maintenon.

le 26 novembre
Départ
devant la Mairie d'Asnières 13h15
Possibilité d'arrêt Pont de Levallois
Retour 19 heures
Prix : 180 F (voyage autocar, entrée, salon de thé).

Réservation :
— Madame Himinian **01 40 11 19 33**
— Madame Danoux **01 47 80 09 43**
ou **01 42 42 85 87** (le soir).

ԼՐԱՏՈՒ ԾԱՌԱԽՕՍՔ

Ֆրանսիզ Դովլաթեանի «Մենաւոր ընկոյզենին» («Le noyer solitaire») կը ներկայացուի Շաթիյոնի սինեման, Զորեքշաբթի, Նոյեմբեր 22, ժամը 20·30–ին (7bis, rue de la Mairie, Chatillon):

⁂

Նոյն բեմադրին «Կարօտը» (Nostalgie) եւ «Քառասը» կը ներկայացուին Շաբաթ եւ Կիրակի, Նոյեմբեր 25 եւ 26, Cinéma "Le Clap", Bollene (Vaucluse):

(Շար. Ա. Էջէն)

թիւն չունի»։ Փետրուարին, 75 վիրաւորներով, հեռացած էր Գրոզնիէն։ Ձերբակալուած, ապա ազատ արձակուած, զացած էր Բենոյ չարունակելու համար վիրաբուժական իր դործողութիւնները։ Մինչ ունի Չէչէնիա վերադառնալու։

«ՇԻՐԱՔ ԱՁԼԵԻՍ ԲԱՐԵԿԱՄՍ ՁԷ» կ'ըսէ Փարիզի քաղաքապետը՝ Ժան Թիպէրի (Ֆիկարօ–Մակազին)։ Մորապէս յուսախաբ եղած է, Շիրաք նուաստացուցած է զինքը։ Ծանօթ է որ Շիրաք մերժած էր զինք ընդունիլ վերջերս։ Կ'ըսուի թէ Սեկենի ճնշումին տեղի տուած էր։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ Շրէօտէր ճամբու դրաւ Փոխադրութեանց իր նախարարը (ընկերվարական) դրամական դայթակղութեան մը հետեւանքով։ Ընկերվարական (ԽՍ – Փէ – Տէ) մեծամասնութիւնը վախն ունի որ ինք ալ կրէ այն փոթորիկը, որ, տարի մը առաջ, պայթեցաւ Քոհլի եւ իր քրիստոնեայ – դեմոկրատ կուսակցութեան դլխուն։ Քլիմթ, նախարարը, կ'ըսէ թէ պրպանը դրամ չէ դրած, բայց, դրամական ապօրինի փոխանցումներ ըրած է։

Ա.ՀՄԷՏ ՔԱՑԻ, քիւրտ երդիչը, որ դատապարտուած էր ի բացակայութեան իր զօրակցութեան համար քրտական ապըստամբութեան, մեռած է Փարիզի մէջ, 43 տարեկանին, զոհ սրտի տագնապի մը։ 1999–ին, եւրոպական երկիրներու մէջ չրջապտոյտի մը ընթացքին որոշած էր Թուրքիա չվերադառնալ։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ ՇՈՒՐՋ

«ԼՈՑՍԻ ՑԱԻԵՐ»

Հատորին առթիւ

«Ամլութիւն եւ ստեղծում» –
ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ
Ընթերցում՝ Ժ. Զօլաֆեան

Կիրակի, Նոյ. 26, ժամը 16·30–ին

Հ.Բ.Ը.Մ. Ա. Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles 75017 Paris

ԿԱՊՈՑ ԽԱՋ

Տարեկան Վիճակախաղ
(LOTO)

Կազմուած Խաչի Պուլվար – Օտտոյի «Լէօլա Սաուտնի» մանուհաճիւղի տարեկան վիճակախաղը՝

Կիրակի, Նոյեմբեր 26,
ժամը 15–ին, Մշակոյթի Տան մէջ
12-14, rue Saint-Bazile - 13001 Marseille

Համեղ մթնոլորտ, գեղեցիկ նուէրներ։

ԾՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՋԻ Անիէռի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը, Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 20, ժամը՝ 20·45–ին

Centre Administratif d'Asnières:

Date à retenir

La Croix Bleue des Arméniens de France Section Marseille-Ville **«Sossé Mayrig»** présente

LE

BALLET NATIONAL D'ARMENIE

Au Palais des Congrès du Parc Chanot à Marseille

Le Samedi 13 Janvier à 20h30

LE CENTRE CULTUREL ET LA CHORALE
SAHAK - MESROP
organisent une

NUITEE ARMENIENNE

Samedi 25 novembre de 22 heures à l'aube
"Salle Polyvalente des Caillols" - Avenue Bouyala d'Arnaud, Marseille 12e
Animée par
ALEXANDRE & ARSENE et D.J. "NICOLAS"

Réservation et vente de billets :
Centre Culturel Sahak-Mesrop - 339, avenue du Prado, 13008 Marseille
☎ **04 91 77 84 70** Tenue correcte de rigueur — P.A.F. : 100 F

GRANDE BRADERIE DE NOEL

POUR VOS CADEAUX DE FIN D'ANNEE

LES SAMEDI ET DIMANCHE 2 ET 3 DECEMBRE
de 10 heures à 20 heures sans interruption

Artisanat d'Arménie:
Poterie — Objets de bois sculptés — Bijoux — Broderie — Tapisserie — Instruments de musique — Khatchars — etc.

Livres, Philatélie arménienne
Brocante, Antiquités
Epicerie fine arménienne
Vêtements, Cadeaux, etc...

- BAR
- RESTAURANT
- TOMBOLA

AINSI VOUS PARTICIPEZ A LA RECONSTRUCTION DES VILLAGES EN ARMENIE ET AU KARABAGH

au Collège SAMUEL - MOORAT
26, rue Troyon - 92310 SEVRES — Métro: Pont de Sèvres / — Parking gratuit assuré —

Pour tous renseignements, ☎ **01. 46. 63. 48. 74**

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 21
MARDI
21 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6.00 F.

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·040 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.040

ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ ՁԱՆՁՑԱՒ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Նկատի առնելով,

որ Նոյեմբեր 15-ին Եւրոպական Խորհրդարանը լայն մեծամասնութեամբ որոշում կայացուցած է «Թուրքիոյ յառաջընթացը Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան ճամբուն վրայ» 1999 թուականի համար Ցանձնաժողովի պարբերական տեղեկագրի կապակցութեամբ, ուր Թրքական կառավարութեան կը յորդորէ խորացնել ժողովրդավարացման ուղղուած իր ջանքերը յատկապէս քրէական օրէնսդրութեան, դատարանի անկախութեան, խօսքի ազատութեան եւ փոքրամասնութիւններու իրաւունքներու բարեփոխումներու ուղղութեամբ,

որ որոշումը մասնաւորապէս երեք բառականաչափ կարեւոր յօդուածներով կ'անդրադառնայ հայ ժողովուրդին վերաբերող հարցերու, որոնք են.

– «կը յորդորէ ճանչնալ արդի Թրքական Հանրապետութեան հիմնադրութենէն առաջ հայ փոքրամասնութեան դէմ գործուած ցեղասպանութիւնը» (յօդուած 10),

– «կովկասեան բոլոր ղրացիներուն հետ բարելաւել յարաբերութիւնները, ինչպէս առաջադրուած է նոյնինքն Թրքական կառավարութեան կողմէ» (յօդուած 20),

եւ առաջնորդուելով Եւրոպական Միութիւն – Թուրքիա խորհրդարանական յանձնաժողովի նախագահ, Երեսփոխան Գոհն-Պէնտիքի առաջարկած յօդուած 21-ի ոգիով, որ «կոչ կ'ընէ Թրքական կառավարութեան Հայաստանի հետ երկխօսութիւն սկսելու՝ ի նպաստ երկու երկիրներու միջեւ բնականոն դիւանագիտական եւ առեւտրական ու տնտեսական յարաբերութիւններու հաստատման ու ներկայիս գործող չէջափակման վերացման»,

կը յանձնարարէ կառավարութեան, հետեւողականօրէն պահպանելով վերյիշեալ սկզբունքները եւ յարգելով երկու պետութիւններու տարածքային ամբողջականութիւնը, ջանքեր գործադրել յանուն տարածքաշրջանի ժողովուրդներու եւ տարբեր փոքրամասնութիւններու միջեւ բոլոր հակադրութիւններու լիովին յաղթահարման, խաղաղ գոյակցութեան եւ մարդու իրաւունքներու պաշտպանութեան՝ Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ եւ ամբողջ տարածքաշրջանին ըստ կարելւոյն արագ համարկումին հեռանկարով:

*
**

Այս առընչութեամբ, Նոյեմբեր 18-ին, Իտալիոյ Հայոց Միութիւնը յայտարարութիւն մը հրապարակած է ուր կ'ըսէ ի մէջ այլոց թէ Ուրբաթ Նոյեմբեր 17–ին, ժամը 21·30–ին, Երեսփոխանական ժողովը լայն մեծամասնութեամբ քուէարկեց բանաձեւը որ կը վերաբերէր հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման: Կը ճշդէ որ բանաձեւը քուէարկուած է 429 թեր, 24 դէմ եւ 68 ձեռնպահութեամբ: Յայտարարութեան մէջ, կ'ըսուի նաեւ՝ «Մենք, Իտալիոյ հայ գաղութի անդամներ, պատկանելէն ու վերապրողները 1915-ի ցեղասպանութեան, համարկուած այս երկրին հարիներէ ի վեր, չատեր Իտալիա ծնած, բայց, երբեք չմոռցած հարազատ ծագումն ու պատմութիւնը, սա պահուս հպարտ ենք պատկանելով երկրի մը, ուր ժողովուրդն ընտրուած ներկայացուցիչները, երկիւ, մեծ ապացոյցը տուին քաղաքակրթական եւ բարոյագիտական յանճնառութեան»:

*
**

Թուրքիոյ վարչապետը Պ. Էճեվիթ հակադրելով Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան համար իր երկրին պարտադրուած պայմաններուն, յատկապէս ինչ կը վերաբերի Կիպրոսի հարցին, ըսած է թէ պիտի չընդունին զանոնք. ապա, աւելցուցած է թէ ի հարկին կրկին վերատեսութեան պիտի ենթարկեն Եւրոպական Միութեան հետ իրենց յարաբերութիւնները:

Այն խօսելով Իտալիոյ Նորհրդարանին կողմէ Հայերու ցեղասպանութեան ճանչցուած բանաձեւին քուէարկութեան մասին, ըսած է թէ Թուրքիոյ հետ իր դաշնակիցներն ալ սկսած են զբաղիլ, սակայն Թուրքիա հզօր երկիր է ու հակառակ այդ զօրութիւնը նուազեցնելու տեւական փորձերուն, ան կրնայ յաղթահարել բոլոր անոնց:

Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան նկատմամբ վերաքննութեան ենթարկելու տեսակէտը կը բաժնեն Թրքական կուսակցութիւններու ղեկավարներ ալ: Կ'առաջարկուի հանրաքուէ մը կազմակերպել այդ մասին:

*
**

Թուրքիա մամուլն ալ արձագանգ կ'ըլլայ ընդհանուր զայրոյթին: «Միլիյէթ» կը խորագրէ· – «Դաշոյն մըն ալ Իտալիայէն», իսկ «Հիւրրիյէթ» կը գրէ «Իտալիա եւս սկսաւ չիլ աչքով նայիլ»: Նոյն վերնագովումը կ'արտայայտեն միւս թերթերն ալ· «Ռատիքալ»՝ «Ցեղասպանութեան համար զօրակցութիւն մըն ալ Հռոմէն» խորագիրը կը գործածէ, իսկ «Թուրքիյէ» «Դարձեալ իտալական քինախնդրութիւն» կը խորագրէ: Այս առթիւ կը յիշուի նաեւ որ Իտալիա, անցեալին, իր դուռները բացած էր Ա. Էօճալանի:

Տակաւին «Հիւրրիյէթ» (Նոյ· 19) «Հայկական ագծանը» խորագրուած էջի մը մէջ կ'ըսէ թէ ցեղասպանութեան ճանչումի հարցը հաւանական է որ Եւրոպայի այլ երկիրներու խորհրդարաններուն օրակարգին ալ նիւթ ըլլայ, ինչպէս՝ Զուիցերիա, Գերմանիա, Սպանիա, եւն·:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍԼԱՄ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ վեհաժողովը որ տեղի կ'ունենար Տոհայի մէջ (Քաթար) դատապարտած է Հայաստանը, այն մեղադրանքով որ նախայարձակման վիճակի մէջ է Ադրբեջանի նկատմամբ: Կը դատապարտէ նաեւ «Ադրբեջանի պատմական եւ մշակութային յուշարձաններու քանդումը»:

ՍՈՖԻԱՅԻ Ամպաամտոր պանդոկին մէջ, չարաթաւերջին Հայ մը եւ Ռուս մը սպանուած են, երբ ահաբեկչական ռմբակոծ մը կը պատրաստէին: Ըստ ոստիկանութեան Հայը կը կոչուի Արտաշէս Սուրէնի Տէր – Յովսէփեան, ծանօթ իր մուխ կապերով, Ռուսն ալ՝ Ա. Ռոմանովեւ մեռած են իրենց սենեակը ռումբին պայթումէն:

«ՆԵՆԹ ԿՈՎ»ՈՒ պարապան եւ անոր իրաւ հետեւանք Գրէօցֆելտ – Ժաքոպի հիւանդութիւնը որու զոհ գացած են, Քրանսայի մէջ, երեք հոգի, հոպերանական ծանր վիճակ մը ստեղծած է Ֆրանսայի մէջ եւ եղան միսի վաճառքը զգալի անկում կրած է: Այս անկումն ալ պատճառ եղաւ որ, Հողագործութեան նախարարութիւնը մէկ էջի ծաւալով ազդեր լոյս ընծայէ մամուլին մէջ ուր կը չեշտուի «ինչո՞ւ կարելի է եղան միս ուտել առանց վախնալու»: Բայց եւ այնպէս, երեք երկիրներ՝ Իտալիա, Փորթուգալ եւ Սպանիա նիւս դադրեցուցած են իրենց ներածութիւնը Ֆրանսայէն: Ֆրանսայի մէջ ալ, երկու ընտանիք դատ բացած են իշխանութեանց, Անգլիոյ եւ Պրիւսէլի յանձնախումբին դէմ որովհետեւ մէկը իր զաւակը կորնցուցած է Գրէօցֆելտ – Ժաքոպ հիւանդութենէն, երկրորդին ալ 17–ամեայ տղան մահամերձ է: Այս նոյն հարցը անհամ բանավէճ ալ ստեղծած է Շիրաքի եւ Ժոսփէնի միջեւ, այս վերջինը դժգոհ ըլլալով նախագահին ելոյթէն: Նոյն առթիւ, Ընկերվարական կուսակցութեան քարտուղարն ալ՝ Ֆ· Հոլանտ յայտարարած է որ Շիրաք վախէն եաք չփոթութիւն ստեղծեց: Նոյեմբեր 20–ին, Եւրոպական Միութեան հողագործութեան նախարարները ժողով դումարած էին:

ԵԱՍԷՐ ԱՐԱՖԱԹի հանդարտութեան վրչը բաւական ազդեցութիւն ըրած է, ըստ իսրայէլեան աղբիւրներու, թէեւ Նոյեմբեր 18–ին խորայէլացի զինուոր մը եւ ոստիկան մը սպանուած են, Նոյեմբեր 19–ին ալ 14 եւ 22 տարեկան երկու պաղեստինցիներ:

ԲԱՔՈՒԻ վոզոցները իջած են հազարաւոր Ազերիներ բողոքելու համար խորհրդարան ընտրութիւններուն դէմ: Միաժամանակ պահանջած են Ալիեւի հրաժարումը:

2002–Ի ՆԱՒԱԳԱՀԱԿԱՆ ընտրութիւներու թեկնածուները արդէն իսկ չորս են: Փասքուայէն եւ Լը Փէնէն եաք, իրենց թեկնածութիւնը յայտարարեցին նաեւ Ալէն Մաուրէյն (Ազատական ժողովրդավարութիւն) եւ Ֆրանսուա Պայրու (ԻԻ – ՏԻ – ԷՖ):

ԳԻՆԹԸՆ Հանոյէն եաք, անցաւ Հո Շի Մինհ (նախկին Սայկոն) ուր նաեւ արժանացաւ ջերմ ընդունելութեան: Կը թուի թէ ամէն մարդ մոռցած է վամ կ'ուզէ մոռնալ 3 միլիոն մեռեալ պատճառած պատերազմը: Առաջ թչնամի էինք, այսօր ընկերակից ենք, ըսաւ Գլինթըն եւ մաղթեց որ Վիէթնամ հաչտուի հակահամայնավար իր սիւուքին հետ:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ կրկին ձեռք առաւ «Իւմանիթէ»ն որ դադրած էր իր պաշտօնաթերթին ըլլալէ, այն յոյսով որ ընթերցողներու թիւը կ'աւելնայ, մինչ արդիւնքը հակառակը եղաւ: Շարքայինները դադրեցան «Իւմանիթէ» կարդալէ եւ նոր ընթերցող ալ չգտնուեցաւ: Ճամբու դրուեցան Զարքա եւ Գապան եւ որոշուեցաւ թերթին դրամագլուխը բանալ անհատներու: 1999–ին, «Իւմանիթէ» 29 միլիոն ֆրանք կորնցուցած է, 2000–ին՝ բացը 30 միլիոն պիտի ըլլայ եւ 35–ի պիտի հասնի 2001–ին: Տարածումը 45 հազար ընթերցողի իջած է:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆի Մշակոյթի նախարարը՝ Թէատրո Փանկալոս պաշտօնազրկուած է նախարարապետ՝ Սիմիթիսի կողմէ, որովհետեւ քննադատած է ընկերվարական (Փասոք) կառավարութիւնը եւ Արտաքին նախարարը:

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ Եւրոպական Ատեանը, Նոյեմբեր 21–ին, հսկողութեան տակ կ'առնուի, որովհետեւ նիստ մը ունի նուիրուած Ապտուլլահ Իօճալանի, որ մահուան դատապարտած է Թուրքիա: Իօճալանի ի նպաստ եւ դէմ ցոյցեր նախատեսուած են:

ՍՈՒՐԻԱ սկսաւ ազատ արձակել քաղաքական 600 բռնաարկեալները, ինչպէս յայտարարած էր նախագահ Պաշար Էլ – Ասատ:

ՌՈՊԻՐ ԻՄՔԱՐՓԻԹ, որ 30 տարի տամաեր ստորագրած է «Մոնտո»ի մէջ, մեռաւ 82 տարեկանին, զոհ սրտի տագնապի: Հեղինակ էր նաեւ շուրջ 50 հատորներու:

ԷՕՐՈՍԹԱՐի (Լոնտոն – Փարիզ, կամ Լոնտոն – Պրիւսէլ) երկաթուղային ընկերութեան տարեկան բացը մէկուկէս միլիառ Ֆրանքի հասած է: Սկզբունքով, պիւտճէն պէտք է հաւասարակշռուի 2003–ին:

ՖՐԱՆՍ – ԷՆԹԷՐի երդիծաբան մը՝ Լօրան Վիոլէ բաւական անհամ սրամտութիւն մը ըրած է Աւստրիոյ ճոպանուղիի արկածին առթիւ: Համարձակած է ըսել «յարաւեւ են իրենց գազափարներուն մէջ: Եօրկ Հայտէրի իշխանութեան գլուխ ըլլալէն ի վեր («Ցառպ», – ի դէպ սխալ է, Հայտէր իշխանութեան գլուխ չէ) կրկին փուռերը կը բանին: Պարզապէս զեղին աստղը փոխարինած են նորընջատոյն քարթով»: Աւստրիոյ պեսպանը խորապէս ազդուած բողոքած է եւ այս «սրամիտ» երդիծաբանն ալ յանդիմանուած է···:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 17 / 20)

ՈՒԿՐԱՆԻԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏ Է ՄԻՋՆՈՐԴԵԼ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ

Ուկրանիոյ Երեւանի դեսպանը Ա. Բոժկօ Նոյեմբեր 17–ին Հայաստանի ամերիկեան համալսարանին մէջ ելոյթ ունեցած է եւ ըսած թէ իր երկիրը չհապրպրուած է Հարաւային Կովկասի երկիրներուն կողմէ կովկասեան կայունութեան դաշինքին ըստորագրութեան գաղափարով: Ան աւելցուցած է թէ Ուկրանիոյ նախագահը Լ· Կուչմա պատրաստ է միջնորդելու Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման: Դեսպանը համոզուած է թէ կը գտնուի ելք մը որ ապահովէ թէ՛ տարածքային ամբողջականութիւնը, թէ՛ ազգերու ինքնորոշման իրաւունքը, եթէ քաղաքական կամք արտայայտուի:

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԸ

ԸՍՏ ՊԱՐՈՆ ԶԱՀՈՒԿԵԱՆԻ

Վերջերս ձեռքս անցաւ Հայաստանի մէջ հրատարակուած դասագիրք մը, որուն մէջ արեւմտահայ լեզուի մասին սքանչալի տեղեկութիւններ տրուած են: Ցիշեալ դասագիրքը պատրաստուած է «Հանրակրթական դպրոցի 10-րդ դասարանի համար» (Փիւնիկ Մաքմիլան Հրատարակութիւն, 1998, Երեւան), որուն հեղինակներն են Ակադեմիկոս Գէորգ Զահուկեան եւ Ֆրիմիրիս Պլզաթեան:

Հայաստանի դպրոցներու 10-րդ դասարանցիներուն համար պատրաստուած յիշեալ դասագիրքը բաղկացած է երեք մասէ, որուն երկրորդ մասը ընդհանուր դիտելիքներ կուտայ դարերու ընթացքին հայերէնի զարգացման գանազան փուլերուն մասին: Այսպէս, դրաբարի (16 էջ), միջին հայերէնի (3 էջ), գրաբարի եւ միջին հայերէնի (5 էջ) եւ արեւմտահայերէնի (5 էջ) մասին: Եւ ահա, արեւմտահայերէնի նուիրուած բաժնին մէջ կը գտնենք հետեւեալ սխալները. –

1) – «Արեւելահայերէնում վերակչռում է ի հոլովումը, իսկ արեւմտահայերէնում՝ ու (էջ՝ 103)»: Եւ որպէս օրինակ տրուած է Հայ բառը, որ արեւելահայերէնի մէջ Հայի կը դառնայ եզակի պարագային եւ արեւմտահայերէնի մէջ՝ Հայու: Հեղինակները կ'անդիտանան ուրեմն, որ քանի մը միասնական բառեր են միայն բացառաբար եզակի սեռական – տրականի մէջ ու հոլովման կ'ենթարկուին, ինչպէս՝ Հայու, ծովու, մարդու, նաւու: Միւս բոլոր հազարաւոր բառերու եզակի սեռական – տրականն է ի, ինչպէս՝ սեղանին ոտքը, Մարկոսին քիթը, եւ այլն: Այդ, ու հոլովումի վերակչռութեան մասին կարելի էր խօսիլ եթէ խօսքը վերաբերէր միայն յոգնակիի եւ մէկքերուած օրինակն ալ ցոյց տար լեզուի երկու ճիւղերուն մէջ յոգնակիի տարբերութիւնները, ինչպէս՝ մատիտներ եւ մատիտներու:

2) – 104-րդ էջին մէջ կը կարդանք՝ դուռեր, որպէս դուռ բառի յոգնակին: Մինչդեռ, դուռ բառը իր եզին ունի ն յօդը, որ յոգնակիի պարագային կը վերայայտնուի եւ այդ պատճառաւ ,առի յոգնակին կը դառնայ դռներ (ու ձայնաւորի թուլացմամբ եւ անհետացմամբ): Այս նոյն օրէնքին կը հետեւին նաեւ մատներ, լեռներ բառերը, որոնք երբեք չեն դրուած մատեր, լեռեր ձեւին տակ:

3) – Ճակատը 105-րդ էջին վրայ կը կարդանք. – «Արեւելահայերէնի այ-ով յուցական ձեւերի դիմաց արեւմտահայերէնն ունի ա-ով ձեւեր»: Որպէս օրինակ ցոյց տրուած է՝ արեւելահայերէնի համար այս, այդ, այն բառերը եւ արեւմտահայերէնի համար՝ աս, ատ, ան: Ուրեմն, ըստ Պարոնեան Զահուկեանի եւ Պլզաթեանի, արեւմտահայերէնը չունի եղեր այս, այդ, այն ձեւերը...: Հապա ուրկէ՞ գոյացած են եւ կ'օգտագործուին այսպիսի, այդպիսի, այնպիսի ձեւերը:

4) – Նոյն էջին մէջ բայերու խոնարհումներու մասին գրուած է՝ «Ի տարբերութիւն արեւելահայերէնի, արեւմտահայերէնն ունի երեք խոնարհում՝ – ել, – իլ, – ալ» եւ որպէս երկրորդ խմբի թեան օրինակ տրուած է՝ խոսիլ – խոսեցա, ջրվիլ – ջրվեցա (ա՛յս ուղղագրութեամբ): Մէկ տող վարն ալ գրուած է՝ «Մի քանի բայեր էլ ուլ խոնարհման են (թողուլ, առնուլ»):

Այս պարբերութեան մէջ չորս սըխալագրելի կէտեր կան: Նախ՝ ուղղագրութիւնը, անշուշտ եւ յետոյ արեւմտահայերէնն ունի ոչ թէ երեք, այլ բայի չորս խոնարհումներ՝ ել, իլ ալ, ուլ: Այս վերջինին պատկանող բայերը թէեւ քիչ են, սակայն պատճառ մը չկայ ուլ հոլովումը հարեւանցի կերպով միայն նշելու: Իսկ երրորդ սխալն ալ առնուլ բայն է, որ դրաբարեան ձեւ է եւ արեւմտահայ աշխարհաբարի մէջ դարձած է առնել:

Չորրորդ սխալն է երկրորդ լծորդութեան որպէս օրինակ տրուած ջրուիլ բայը, որ չհասկցայ թէ ուրկէ՞ գտնուած է, որուն իմաստն անգամ հակկցող պիտի չգտնուի, որովհետեւ մենք, արեւմտահայերս, չենք գործածեր այդ բայը՝ եզակի առաջին դէմքով...: Լեզուի բազմահարիւր բայերուն մէջէն այդպիսի չօգտագործուղ բայ մը ընտրել որպէս օրինակ՝ ի՜նչ անխմաստութիւն: Ի դէպ, արեւելահայերէնի մէջ ալ օգտագործուղ բայ մը ըլլալու չէ, քանի որ տեղ չէ գըտած Բաթդէն Ղազարեանի «Ժամանակակից Հայոց Լեզուի Ցաճախականութեան (fréquence) Բառարան»ին մէջ (Հայկական ՍՍՀ, ԳԱ. Հրատարակչութիւն 1982, Երեւան): Եւ յետոյ, այս դրքին մէջ ակնարկութիւն չկայ ուիլ վերջաւորութիւնը ունեցող բայերու, այլ կը խօսուի իլ հոլովման մասին միայն: Այդ, 10-րդ դասարանցի աշակերտը ինչպէ՞ս պիտի հասկընայ որ եղ եւ իլ յօդորդութիւններուն պատկանող բայերը ունին նաեւ կրաւորական ուիլ ձեւը, ինչպէս բերել – բերուիլ, լսել – լսուիլ եւ խօսիլ - խօսուիլ, ընդունիլ – ընդունուիլ, որոնք կը գոյանան իլ ածորդ վերջաւորութեամբ:

5) – Նոյն 105-րդ էջին վրայ կը կարդանք. – «Իսկ ներկայ ժամանակը արեւելահայերէնում կազմւում է – ու, – ւմս վերջաւորութեամբ ներքայներով եւ օժանդակ բայով, արեւմտահայերէնում՝ կ, կու մասնիկներով (ըղձականի նման)»: Եւ օրինակ տրուած է կ'երթամ, կուտամ (ա՛յս ձեւով գրուած):

Մինչդեռ արեւմտահայերէնի Սահմանական եղանակ ներկայ ժամանակը կը կազմուի կը, կ' կու մասնիկներով, պարագային համաձայն: Ընդհանրական ձեւն է կը, որ բաղաձայնով սկսող բայերէն առաջ կը դրուի եւ անջատ կը գրուի բայէն (կը բալեմ): Ձայնաւորով սկսող բայերէն առաջ կը դրուի կ' (կ'երգեմ), իսկ լալ, գալ, տալ երեք միասնական բայերէն առաջ կը դրուի կու եւ անջատ կը գրուի (կու տամ):

Ահա թէ ո՞ւր կը հասնինք, երբ լեզուի մը ուղղագրութիւնը նկատի չենք առներ: Լեզուի մը քերականութիւնը կարելի չէ անջատել իր ուղղագրութենէն, այլապէս կը մնանք սոսկ խօսակցական լեզուի մը ծիրէն ներս, որ չունի քերականական կանոններու իր գրելաձեւը: Իսկ այդ գրելաձեւը պարտադի՛ր է ներկայացնել զայն օգտագործող ժողովուրդին գրած ձեւով, առանց զայն ըստ կամս փոխելու: Հայաստանցի աշակերտը չատ հանդիսա կերպով կրնայ կարդալ «կը սիրեմ»: Իսկ եթէ կասկած կայ այդ մասին, կարելի է բառին կողքին դնել իր հնչումը՝ հայաստանեան գրելաձեւով, ինչպէս որ ըրած են հեղինակները այս գիրքի գրաբարի բաժնին համար, ուր բոլոր բառերու Մեսրոպեան ուղղագրութիւնները պահպանուած են, կողքին դնելով հնչումը՝ հայաստանեան ներկայ գրելաձեւով: Այդ, ինչո՞ւ նոյն ձեւը չեն որդեգրած արեւմտահայերէնի նուիրուած բաժնին մէջ: Միամիտ չենք կարծելու համար որ միտումնաւոր չէ այս մօտեցումը: Պարզ է որ հեղինակները ուզած են գաղտնի պահել Հայաստանցի աշակերտէն թէ Հայաստանի մէջ փոխուած է հայերէնի դարաւոր դասական Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը: Մինչ ա՞յսքան կը վախնան աւանդական Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերադարձէն...:

6) – «Բառային տարբերութիւններ» դլուխին մէջ տրուած են արեւմտահայերէն բառեր, որոնց ուղղագրութիւնը նոյնպէս անընդունելի է, օրինակ՝ ախոյան, ապիկ, ակռա, աղմոր, արտոր, գեչ, ինդոր, հավկիթ, համանվադ, հեծելանիվ, հյուծախտ, հայոտգիր, ճարտարապետ, նորեն, հյուլէ, վրա, տարօրեն, քարյուղ:

Ուղղագրականէն բացի կան նաեւ այլ սխալներ, ինչպէս՝ տատամսել բայը, որ կը պատկանի ո՛չ թէ առաջին, այլ՝ երկրորդ խումբին, որով պէտք է ըլլայ տատամսիլ: Կան նաեւ հնացած բառեր՝ 19-րդ դարու խօսակցական լեզուին պատկանող, որոնք սակայն տրուած են՝ առանց նչելու այս պարագան, ինչպէս՝ ինդոր, էրիկ, գետեկ, փութաթեզ:

7) Այս դասագրքի ամենամեծ թերութիւնը սակայն արեւմտահայերէնի ուղղագրութեան հարցն է, որ ամբողջ արեւմտահայերէնի նուիրուած բաժնին կը պատկանի: Դասագրքի մը մէջ երբ նպատակադրուած է աշակերտներուն ծանօթութիւն տալ արեւմտահայ լեզուի մասին եւ մանաւանդ անոր ունեցած տարբերութիւններուն մասին արեւելահայերէնէն, պարտաւոր է որ լեզուի ուղղագրութեան մասին ալ խօսուի եւ մէկքերուած բառերը տրուին ճիշդ ա՛յն ուղղագրութեամբ որով կը գրուին արեւմտահայերէնի մէջ: Արեւմտահայերէնի մասին ծանօթութեան մաս չի՛ կազմեր արդեօք 5-րդ դարէն մինչեւ այսօր օգտագործուղ Մեսրոպեան ազգային ուղղագրութիւնը, որուն մասին մէկ բառ իսկ չէ գրուած տասնեւորդ դասարանի «Հայոց Լեզու» դասագրքին մէջ: Հայաստանցի աշակերտը, որ գաղափար չունի արեւմտահայերէնի մասին, կրնա՞յ գուշակել թէ արեւմտահայերս հազարաւոր մեռացած ենք 16 դարու մեր ժառանգութիւնը եղող աւանդական, դասական Մեսրոպեան ազգային ուղղագրութեան, որ տարբեր է իր գիտցած եւ Հայաստանի մէջ 70 տարիէ ի վեր կիրարկուղ սովետական ուղղագրութենէն: Քերականական բոլոր ձեւերը ներկայացուած են հայաստանեան ներկայ դրելաձեւով, կարծէք թէ արեւմտահայերս ալ Հայաստանի մէջ 1922-ին պետական որոշումով պարտադրուած սովետական ուղղագրութիւնը կ'օգտագործենք...: Մինչ ներելի՞ է, օրինակ, սերպերէնի մասին տեղեկութիւն տալ ռուսերէնի ուղղագրութեամբ, անտեսելով սերպերէնի օգտագործած յատուկ նշանները, քերականական ձեւերու ուղղագրական տարբերութիւնները:

Զարմանալին այն է սակայն, որ այս նոյն գրքի գրաբարի նուիրուած մասին մէջ յարգուած է գրաբարի ուղղագրութիւնը: Այդպէս, դրաբարի յատուկ բոլոր ձեւերը (գոյականներ, ածականներ, դերանուններ, հոլովներ, բայեր, եւ այլն) տրուած են Մեսրոպեան ուղղագրութեամբ, կողքին նչելով արեւելահայերէն հնչումը՝ հայաստանեան ներկայ դրելաձեւով: Օրինակ՝ Անկատար Անցեալի պարագային՝ խօսէի, խօսէիր, խօսէր, խօսէաք, խօսէիք, խօսէին (այս բոլորը՝ է–ով): Կամ Կատարեալ Անցեալի պարագային՝ խօսեցայ, խմացայ (երկուքն ալ յ վերջաւորութեամբ), եւ այլն:

Աւելին. – «Հարցեր, առաջադրանքներ, վարժութիւններ» բաժնին մէջ տեղ գտած դրաբարեան հատուածները Մեսրոպեան ուղղագրութեամբ են տպուած, այլ ո՛չ թէ Հայաստանի ներկայ սովետական դրելաձեւով: Իսկ արեւմտահայ դրողներէ արտատպուած հատուածները սովետական դրելաձեւով հրամցուած են:

Այդ, ի՞նչ է պատճառը, որ դրաբարի ուղղագրութիւնը պահպանուած է, իսկ արեւմտահայերէնի ուղղագրութիւնը անտեսուած է:

Պարզ կ'երեւի, ուրեմն, թէ միտումնաւոր է արեւմտահայերէնի հանդէպ որդեդրուած այս կամայական կեցուածքը: Երկու չափ եւ երկու կշիռ: Թոյլատրելի՞ է մթէ: Ակադեմիկոս Տոքթոր Փրոֆ. Զահուկեան եւ Տոքթոր Պլզաթեան ինչո՞ւ կ'ուզեն Հայաստանցի աշակերտը անտեղեակ պահել Հայ ժողովուրդի երկու հատուածները 70 տարիէ ի վեր իրարմէ բաժնող այս խիստ կարեւոր եւ ցաւալի խընդրին: Մինչդեռ դրքի այս բաժինին նպատակը հայերէնի երկու ճիւղերուն իրարմէ ունեցած տարբերութիւններն են...: Այդ, դրաւոր լեզուի եւ քերականութեան գետնի վրայ ամենամեծ տարբերութիւնը ուղղագրութեան տարբերութիւնը չէ՞:

Հինգ էջերու մէջ սեղմուած «Արեւելահայ եւ արեւմտահայ գրական լեզուներ» բաժնին մէջ գտնուղ այսքան սխալը քիչ բան չէ եւ պատիւ չի բերեր ո՛չ ոքի, այլ ո՞ւր մնաց Պր. Ակադեմիկոս Զահուկեանին: Ա՞յս է մթէ իր «գիտութիւն»ը արեւմտահայերէնի մասին: Արդեօք իր լեզուաբանութիւնը միայն արեւելահայերէ՞նը կ'ընդգրկէ: Աճառեանը 500-է աւելի լեզուներու մասնագէտ էր: Իսկ Փրոֆ Զահուկեանը հայերէնի երկու ճիւղերէն երկրորդը չի ճանչնա՞ր...: Եւ կը յանդգնի դասագիրք պատրաստել իրեն անծանօթ լեզուի մը մասին: Արդէն չատ գարմացած էինք Գրական Թերթին մէջ կարդալով Թ. Պետրոսեանի կատարած հարցազրոյցը իր հետ (տե՛ս՝ «Գրական Թերթ», Յունիս 9-ի թիւը), որ հրաշալի ճարտուքներ կը պարունակէ. – «Իմ կարծիքով, գիտական տեսակէտից անմտութիւն է դասական ուղղագրութեանը վերադառնալը: Աչխարհում չկայ մի դէպք, որ օգտակար բարեփոխում կատարուի, յետոյ նորից յետ գնան» կ'ըսէ Պր. Զահուկեան: Ուրեմն, Պր. Զահուկեան, ինչպէս նաեւ Պրն. Պետրոսեան, ձեր կարծիքով, գիտական տեսակէտից անմտութիւն է Ֆրանսական Ակադեմիայի ամբողջ ուղղագրութեան վերադառնալը, որ տեղի ունեցաւ 1990-ին: Ինչպէս նաեւ Գերմանական Ակադեմիայի ամբողջ ուղղագրութեան վերադարձը, որ տեղի ունեցաւ 1996-ին: Ինչպէս նաեւ Իսպանական Ակադեմիայի ամբողջ ուղղագրութեան վերադարձը, որ տեղի ունեցաւ 1999-ին: Ինչպէս նաեւ Պորտուգալական Ակադեմիայի ամբողջ ուղղագրութեան վերադարձը, որ տեղի ունեցաւ 1999-ին: Ինչպէս նաեւ Իտալական Ակադեմիայի ամբողջ ուղղագրութեան վերադարձը, որ տեղի ունեցաւ 1999-ին: Ինչպէս նաեւ Ռումանական Ակադեմիայի ամբողջ ուղղագրութեան վերադարձը, որ տեղի ունեցաւ 1999-ին: Ինչպէս նաեւ Հունգարական Ակադեմիայի ամբողջ ուղղագրութեան վերադարձը, որ տեղի ունեցաւ 1999-ին: Ինչպէս նաեւ Ռուսական Ակադեմիայի ամբողջ ուղղագրութեան վերադարձը, որ տեղի ունեցաւ 1999-ին: Ինչպէս նաեւ Ուկրանական Ակադեմիայի ամբողջ ուղղագրութեան վերադարձը, որ տեղի ունեցաւ 1999-ին: Ինչպէս նաեւ Լեհական Ակադեմիայի ամբողջ ուղղագրութեան վերադարձը, որ տեղի ունեցաւ 1999-ին: Ինչպէս նաեւ Չեխական Ակադեմիայի ամբողջ ուղղագրութեան վերադարձը, որ տեղի ունեցաւ 1999-ին: Ինչպէս նաեւ Սլովաքական Ակադեմիայի ամբողջ ուղղագրութեան վերադարձը, որ տեղի ունեցաւ 1999-ին: Ինչպէս նաեւ Սլովենական Ակադեմիայի ամբողջ ուղղագրութեան վերադարձը, որ տեղի ունեցաւ 1999-ին: Ինչպէս նաեւ Լիտուանական Ակադեմիայի ամբողջ ուղղագրութեան վերադարձը, որ տեղի ունեցաւ 1999-ին: Ինչպէս նաեւ Լատվիական Ակադեմիայի ամբողջ ուղղագրութեան վերադարձը, որ տեղի ունեցաւ 1999-ին: Ինչպէս նաեւ Էսթոնական Ակադեմիայի ամբողջ ուղղագրութեան վերադարձը, որ տեղի ունեցաւ 1999-ին: Ինչպէս նաեւ Ֆինլանդական Ակադեմիայի ամբողջ ուղղագրութեան վերադարձը, որ տեղի ունեցաւ 1999-ին: Ինչպէս նաեւ Շուէտական Ակադեմիայի ամբողջ ուղղագրութեան վերադարձը, որ տեղի ունեցաւ 1999-ին: Ինչպէս նաեւ Նորվեգական Ակադեմիայի ամբողջ ուղղագրութեան վերադարձը, որ տեղի ունեցաւ 1999-ին: Ինչպէս նաեւ Դանիական Ակադեմիայի ամբողջ ուղղագրութեան վերադարձը, որ տեղի ունեցաւ 1999-ին: Ինչպէս նաեւ Իսլանդական Ակադեմիայի ամբողջ ուղղագրութեան վերադարձը, որ տեղի ունեցաւ 1999-ին: Ինչպէս նաեւ Ֆարերական Ակադեմիայի ամբողջ ուղղագրութեան վերադարձը, որ տեղի ունեցաւ 1999-ին: Ինչպէս նաեւ Գրենլանդական Ակադեմիայի ամբողջ ուղղագրութեան վերադարձը, որ տեղի ունեցաւ 1999-ին: Ինչպէս նաեւ Ալպան

դէն իսկ ամէն բան ըսած պիտի ըլլար: Դժուա՞ր է գուշակել, թէ ԺԹ. եւ ԺԵ. դարերու միջեւ ծագած ազատ քրիստոնեայ պետութիւնը ինչո՛ւ պիտի չուզէր, որ ազատութեան եւ քրիստոնէութեան թշնամի հակայ ատրուճիւն մը դայ ու կլլէ զինք: Կամ՝ Եւրոպայի մէջ առաջինը՝ տակաւին 1748-ին սահմանադրութիւնը ընդունած ազգ մը ինչո՛ւ չէր հաւնած Սթալինեան սահմանադրութեան:

Աչխարհի մէջ երկու լեզու կը խօսուի. սարսափներու լեզուն եւ ազատ մարդոց լեզուն: Մինչեւ հիմա մէկէն միւսը թարգմանիչ չէ գտնուած:

Խրտնական առաջինն էր, որ ճանչցած էր Լիթուանիոյ անկախութիւնը: Ոչ իսկ Ամերիկան, որու այն առենուան նախագահ Ճորճ Պուշ – պապան ազատ մարդոց լեզուն գէշ կը հասկնար:

Լիթուանիան ալ իր կարգին առաջին ճանչցողը կ'ըլլայ Մլովենիոյ եւ Խրուաթիոյ անկախութիւնը: Ըլլայ ազատ ըսել է ազատութիւն մաղթել ամէնուն, քու իսկ ազատութիւնը բռնազատողին անգամ: Լանտսպերկիս բարմիցս չէ տեսել, որ իր երկիրը չատապով է Ռուսիոյ՝ Եւրոպայի հետ աւելի սերտ զործակցութեան: Աւելին՝ Լիթուանիա տեսիլքի (վիզա) դրութիւնը չնչած է իր եւ իր ծոցին մէջ ռուսական դրպանի՝ ՔԷոնիկսպերկի մարզին միջեւ: Պատմականօրէն զերմանական, սակայն Բ. աչխարհամարտէն ետք Ռուսերով բնակեցուած այդ չրջանը այսօր ինքնավարութիւն կը պահանջէ Մոսկուային՝ կոթնելով զրացի Լիթուանիոյ:

Ռուսիան տակաւին խէթ կը նայի պալթեան երեք երկիրներուն եւ դէմ է անոնց անդամակցութեան՝ Հիւսիս - Ատլանտեան Ուխտին:

– կարծես թէ վտանգը մեզմէ կու գայ, – ըսեն հեղինակով կ'ըսէ Լանտսպերկիս, – եւ ոչ թէ Ռուսիոյ մէջէն: Ես ժողովրդավար Ռուսիոյ բարեկամ եմ, ատոր համար այսչափ բաց կը խօսիմ: Մենք յուսախաբ մնացած ենք փոխըմբռնում ակնկալելով «վերակառուցման» սերունդի բաղաքագէտներէն, սակայն ակներեւ է, որ ներկայ սերունդն ալ չի դիտեր մեզ իբրեւ հետը հաշուի նստելիք դրացի:

Լիթուանիա դրաւման յիսուն տարիներու վնասուց հատուցում կը պահանջէ Խորհրդային Միութեան ժառանգ Ռուսիայէն, ինչպէս նաեւ փարիզի եւ Հռոմի մէջ գտնուող լիթուանական ինչքերու վերադարձ, որոնցմէ մէկը մինչեւ 1940-ը գործած դեսպանատան չէնքը· Hôtel Fournier, 14 place du Général Catroux, նախկին place Malesherbes, Փարիզի ԺԷ· թաղամասը:

Նչելի է փաստը, որ Լանտսպերկիսի հետ հանդիպումը տեղի կ'ունենար Լեհատանի Մշակութային կեդրոնին մէջ, եւ ներկաներուն կէսէն աւելի Լեհեր էին: Բնական է, որ երկու դրացի ազգերուն փոխ – յարաբերութեանց ալ անդրադարձան թէ՛ հրաւիրեալը թէ՛ կարճ նախաբանի մը բրած լեհ դեսպանը: Վերջինը դասախօսութենէն ետք հիւրիս ուղղեց քէչ մը փափուկ հարցում մը... թէեւ ոչ թէ դեսպանի իր հանգամանքով, այլ իբրեւ պատմաբան:

Լիթուանիոյ մայրաքաղաք Վիլնիւսի չրջանը երկու ազգերուն միջեւ կռուախնճոյր եղած էր միշտ, եւ մինչեւ հիմա ալ բնակչութեան մէկ հինգերորդը լեհ է:

Ահա դեսպանին հարցումը· արդեօք կարելի՞ է ըսել թէ լեհ – լիթուանական յարաբերութիւնները զարմանուած են նոյնչափ, որչափ ըսենք Ֆրանքեւզերմա-նականները:

Ի մեծ զարմանս չատ մը ներկաներու Լանտսպերկիս կ'անցնի սահուն լեհերէնի.

– Այս տարի մենք ծաղիկներով ողջունած էինք լեհ զինուորներուն տողանցքը Վիլնիւսի մէջ: Ձեր միտքին ծայրէն կ'անցնի՞ գերմանական տողանցք մը տեսնել այսօր Շաճ գէլիգէ...

Ամրողջ դասախօսութեան ընթացքին Լանտսպերկիս ժպտեցաւ ընդամէնը երեք անգամ, սակայն սրամիտ իր պատասխաններ անընդհատ կը խլէին ունկնդիրներուն լիաթոք խնդուքը:

Մինչեւ ե՞նք արդէն ամէնքս, երբ կը յաչողիմ տալ հարցումս.

– Երբ Լիթուանիոյ զեկավարներդ հանդիպում կ'ունենան Լաֆվիոյ եւ Խաթնոյ պաչտօնակիցներուդ հետ. ինչերէ՞ն կը խօսիք:

– Անգլերէն· – կ'ըլլայ պատասխանը: Ապա Լանտսպերկիս պահիկ մը անտրնալէ եաք՝ ամօթխածօրէն ինչպէս սովորաբար չխմող մարդը կը խոստովանի, թէ կրնայ երբեմն երբեմն դաւաթ մը ճնկել, կ'աւելցնէ·

Եւ բիչ մըն ալ ռուսերէն:

. . . . . .

Հեռանալու պահուն յանկարծ կ'անդրադառնամ, թէ ո՛վ է զիմացինս: Հէքեաթի արնգահարն է, որ իր նուագին ճայնով իր քաղաքը, իր երկիրը ազատած էր դուրսէն խուժած բիւրաւոր առնէտներէն:

Ե· Լ·

LIVRES REÇUS

LES MASSACRES DE DIARBEKIR

Correspondance diplomatique du vice-consul de France 1894-1896

GUSTAVE MEYRIER

Présentée et annotée par **Claire Mouradian** et **Michel Durand-Meyrier**

L'Inventaire, Collection "Valise diplomatique", Paris 2000

ԱՆԱՊԱՏԸ ԻՐ ԱՁԼԱԶԱՆ ԵՐԵՒՈՑԹՆԵՐՈՎ

Մինչեւ Նոյեմբեր 5 երկարող լուսանկարչական եւ պատկերային ցուցահանդէսը, Փարիզի Գարթիէ Հիմնարկութեան մէջ, անապատը ունէր որպէս նիւթ: Գարլա Պարատեվի «Փանարդոմա»ի մէջ կը դրէ թէ այցելուներու երկար չարքեր իրարու կը յաջորդէին այս ցուցահանդէսը տեսնելու համար, որոնք կազմուած էին ոչ թէ զաղութատիրական չրջանը կարօտցողներէ այլ՝ դլխաւորաբար երիտասարդներէ, բացարձակ տարածութիւններու տագնապով թափանցուած: «Անապատը զգլխիչ վայր մըն է, որ դաբերէ ի վեր իր գտած յաջողութիւնը իւիֆ կը սնուցանէ եւ իբեն եկող ճամբորդին խորհրդածութիւններ կը ներշնչէ», կը հաստատէ Էրվէ Շանտէս, ցուցահանդէսին հոդատարը եւ կ'աւելցնէ· «Հանդիպում մը կ'առաջարկենք արուեստին եւ ծայրագոյն տարածութիւն – միջոցի մը միջեւ, որ յարատեւ փոփոխութեան մէջ է»: Լուսանկարչական ճանապարհորդութիւն մը որ սկիզբ կ'առնէ լուսանկարիչ – ճանապարհորդներու չրջանէն, ինչպէս Իփոլիթ Արնու կամ Ճան Պիըլի Կրին, մինչեւ մեզի, ժամանակակից արուեստագէտները, Բեռն Տեվարտոնի նման:

Որպէս ապացոյց թէ անապատը ժամանակէն եւ պատմական իրադարձութիւններէն անդին համայք մը կը պահէ եւ կը փոխանցէ, Գարթիէ Հիմնարկութիւնը ծանօթ տասը արուեստագէտներու առաջարկած էր յատուկ առիթ մը՝ անապատին երթալու եւ կարելիութիւնը՝ այդ վայրին տալու նոր տարողութիւն մը որ, հաւաքական երեւակայութեան մէկջ, ներկայացած է միայն որպէս բաց գոյնի աւազային տարածութիւն մը, մինչեւ հորիզոնը կորսուող իր աւազակոյտերով: Այս արուեստագէտներու չարքին կը զըտնուէին Երուանդ Ճանիկեան եւ իր կինը Անճելա Բիչէի Լուզպի:

Այսպէս, տարուած աչխատանքով կը յայտնաբերուի որ անապատը կրնայ գոյն ըլլալ, ինչպէս աւտարալիական տարածութիւններու կարմիրը: Կը յայտնաբերուի նաեւ անոր բուսականութիւնը, որ ոչ միայն կակտեների է այլ նաեւ՝ արեւէն ճերմկցած ծառեր, ինչպէս Արիզոնայի մէջ: Լաստեղային զործերով կը յայտնաբերուին եւս անոր պարունակած ճայները ու կենդանիները:

Եթէ անապատը Տեվարտոնի համար դնտանի տեղ մըն է, նոյնը չէ Պալթազար Պուրքհարտի, որ զգայնացուցիչ ծաւալուն պատկերներ կը ներկայացնէ: Իսկ Լարա Պարալաի, եգիպտացի լուսանկարչուհին որ անապատին մէջ կ'ապրի, կը նախընտրէ զայն պատկերել որպէս խաղադաշտ իսկ ամէն բան ըսած պիտի ըլլար: Դժուա՞ր է գուշակել, թէ ԺԴ. եւ ԺԵ. դարերու միջեւ ծագած ազատ քրիստոնեայ պետութիւնը ինչո՛ւ պիտի չուզէր, որ ազատութեան եւ քրիստոնէութեան թշնամի հակայ ատրուճիւն մը դայ ու կլլէ զինք: Կամ՝ Եւրոպայի մէջ առաջինը՝ տակաւին 1748-ին սահմանադրութիւնը ընդունած ազգ մը ինչո՛ւ չէր հաւնած Սթալինեան սահմանադրութեան:

Աչխարհի մէջ երկու լեզու կը խօսուի. սարսափներու լեզուն եւ ազատ մարդոց լեզուն: Մինչեւ հիմա մէկէն միւսը թարգմանիչ չէ գտնուած:

Խրտնական առաջինն էր, որ ճանչցած էր Լիթուանիոյ անկախութիւնը: Ոչ իսկ Ամերիկան, որու այն առենուան նախագահ Ճորճ Պուշ – պապան ազատ մարդոց լեզուն գէշ կը հասկնար:

Լիթուանիան ալ իր կարգին առաջին ճանչցողը կ'ըլլայ Մլովենիոյ եւ Խրուաթիոյ անկախութիւնը: Ըլլայ ազատ ըսել է ազատութիւն մաղթել ամէնուն, քու իսկ ազատութիւնը բռնազատողին անգամ: Լանտսպերկիս բարմիցս չէ տեսել, որ իր երկիրը չատապով է Ռուսիոյ՝ Եւրոպայի հետ աւելի սերտ զործակցութեան: Աւելին՝ Լիթուանիա տեսիլքի (վիզա) դրութիւնը չնչած է իր եւ իր ծոցին մէջ ռուսական դրպանի՝ ՔԷոնիկսպերկի մարզին միջեւ: Պատմականօրէն զերմանական, սակայն Բ. աչխարհամարտէն ետք Ռուսերով բնակեցուած այդ չրջանը այսօր ինքնավարութիւն կը պահանջէ Մոսկուային՝ կոթնելով զրացի Լիթուանիոյ:

Ռուսիան տակաւին խէթ կը նայի պալթեան երեք երկիրներուն եւ դէմ է անոնց անդամակցութեան՝ Հիւսիս - Ատլանտեան Ուխտին:

– կարծես թէ վտանգը մեզմէ կու գայ, – ըսեն հեղինակով կ'ըսէ Լանտսպերկիս, – եւ ոչ թէ Ռուսիոյ մէջէն: Ես ժողովրդավար Ռուսիոյ բարեկամ եմ, ատոր համար այսչափ բաց կը խօսիմ: Մենք յուսախաբ մնացած ենք փոխըմբռնում ակնկալելով «վերակառուցման» սերունդի բաղաքագէտներէն, սակայն ակներեւ է, որ ներկայ սերունդն ալ չի դիտեր մեզ իբրեւ հետը հաշուի նստելիք դրացի:

Լիթուանիա դրաւման յիսուն տարիներու վնասուց հատուցում կը պահանջէ Խորհրդային Միութեան ժառանգ Ռուսիայէն, ինչպէս նաեւ փարիզի եւ Հռոմի մէջ գտնուող լիթուանական ինչքերու վերադարձ, որոնցմէ մէկը մինչեւ 1940-ը գործած դեսպանատան չէնքը· Hôtel Fournier, 14 place du Général Catroux, նախկին place Malesherbes, Փարիզի ԺԷ· թաղամասը:

Նչելի է փաստը, որ Լանտսպերկիսի հետ հանդիպումը տեղի կ'ունենար Լեհատանի Մշակութային կեդրոնին մէջ, եւ ներկաներուն կէսէն աւելի Լեհեր էին: Բնական է, որ երկու դրացի ազգերուն փոխ – յարաբերութեանց ալ անդրադարձան թէ՛ հրաւիրեալը թէ՛ կարճ նախաբանի մը բրած լեհ դեսպանը: Վերջինը դասախօսութենէն ետք հիւրիս ուղղեց քէչ մը փափուկ հարցում մը... թէեւ ոչ թէ դեսպանի իր հանգամանքով, այլ իբրեւ պատմաբան:

Լիթուանիոյ մայրաքաղաք Վիլնիւսի չրջանը երկու ազգերուն միջեւ կռուախնճոյր եղած էր միշտ, եւ մինչեւ հիմա ալ բնակչութեան մէկ հինգերորդը լեհ է:

Ահա դեսպանին հարցումը· արդեօք կարելի՞ է ըսել թէ լեհ – լիթուանական յարաբերութիւնները զարմանուած են նոյնչափ, որչափ ըսենք Ֆրանքեւզերմա-նականները:

Ի մեծ զարմանս չատ մը ներկաներու Լանտսպերկիս կ'անցնի սահուն լեհերէնի.

– Այս տարի մենք ծաղիկներով ողջունած էինք լեհ զինուորներուն տողանցքը Վիլնիւսի մէջ: Ձեր միտքին ծայրէն կ'անցնի՞ գերմանական տողանցք մը տեսնել այսօր Շաճ գէլիգէ...

Ամրողջ դասախօսութեան ընթացքին Լանտսպերկիս ժպտեցաւ ընդամէնը երեք անգամ, սակայն սրամիտ իր պատասխաններ անընդհատ կը խլէին ունկնդիրներուն լիաթոք խնդուքը:

Մինչեւ ե՞նք արդէն ամէնքս, երբ կը յաչողիմ տալ հարցումս.

– Երբ Լիթուանիոյ զեկավարներդ հանդիպում կ'ունենան Լաֆվիոյ եւ Խաթնոյ պաչտօնակիցներուդ հետ. ինչերէ՞ն կը խօսիք:

– Անգլերէն· – կ'ըլլայ պատասխանը: Ապա Լանտսպերկիս պահիկ մը անտրնալէ եաք՝ ամօթխածօրէն ինչպէս սովորաբար չխմող մարդը կը խոստովանի, թէ կրնայ երբեմն երբեմն դաւաթ մը ճնկել, կ'աւելցնէ·

Եւ բիչ մըն ալ ռուսերէն:

. . . . . .

Հեռանալու պահուն յանկարծ կ'անդրադառնամ, թէ ո՛վ է զիմացինս: Հէքեաթի արնգահարն է, որ իր նուագին ճայնով իր քաղաքը, իր երկիրը ազատած էր դուրսէն խուժած բիւրաւոր առնէտներէն:

Ե· Լ·

ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ

ՆԻՈՍ ԳՈՉՄՈՍԻ (Ֆիքս, Ժունաստան) Ս· Կարապետ Եկեղեցւոյ մէջ Հոկտեմբեր 22-ին ոգեկոչուած է Հաճնոյ հերոսամարտի 80-ամեակը, նախագահութեամբ թեմին առաջնորդ՝ Սահակ Արք· Այվազեանի: Նախորդ երիկունը, տեղի ունեցած էր աչխարհիկ հանդիսութիւն մը, որու յայտագիրը վարած էր Վրէժ Գալայճեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԿԱՆՉ»Ի ՎԵՐՀՐԱՏԱՐԱԿՄԱՆ ՆՊԱՏԱԿՈՎ

Նիւթական զժուարութիւններու պատճառով Մայիսէն ի վեր լոյս չի տեսներ «Կանչ» (նախկին «Պիոնէր Կանչ») պատանեկան 75-ամեայ թերթը: Հրատարակութիւնը վերականգնելու նպատակով զանգակարիչներ Փարաւան Մխրզոյեան եւ Յասմիկ Սեւոյեան զիմած են հայ կերպարուեստագէտներուն, որպէսզի աճուրդի դնելու համար ստեղծագործութիւններ նուիրեն թերթին խմբագրութեան: Կոչը արդէն արձագանգ գտած է Եղուարդ եւ Արամ Իսպէկեանի, Անդրանիկ Կիլիկեանի, Գրիգոր Ազատեանի, Հենրիկ Մամեանի, Սամուէլ Պետրոսեանի, Հրանտ Թազեւոսեանի եւ այլ՝ ընդամէնը 30 արուեստագէտներու մօտ: Անոնց գործերու ցուցահանդէս – վաճառքը տեղի ունեցած է թերթին խմբագրութեան չէնքը, Նոյ· 17-ին:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻԶԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՁԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Ա·

Առաջին օրէն, իր յանդուգն ու միանգամայն ճարպիկ գործակցութիւնը «Սուրբ Գործին», իր վրայ հրաւիրած էին պետերուն համակրալից ուչադրութիւնը եւ անսահման վստահութիւնը: Քանի քանի անգամներ ձերբակալուած եւ չարչարած էր օձիքը ազատել, ինքն իր խելքովը, առանց պէտք ունենալու արտաքին օժանդակութեան: Եւ ամէն անգամ որ բանտէն կ'արձակուէր, ալ աւելի բուռն, ինքնաբուխ եւ բնազդական թափով մը կը նետուէր նոր բանոր վտանգալից ձեռնարկներու մէջ: Վտանգի հեչտանքը կը զգար ու կը վայելէր այս երիտասարդը: Հայրենասիրութիւնը, բռնութեան դէմ պայքարը կամ ազատութեան սէրը չէին այնքան զինքը մղողները որքան արկածալից կեանքի մը համայքը: Ցեղափոխութիւնը իր նպատակը չէր, այլ յուզումի ժամեր անցընելու զերապոյն երանութեան մը միջոցը:

Երբ Տիրան այլայլած՝ սենեակէն ներս մտնելով խոստովանութեան վտանգալից լուրը հաղորդած էր, Արամ պահ մը ցնցուեր էր, բայց ասիկա հազիւ վայրկեան մը տեւած էր ու անմիջապէս այդ խոստովանութեան մէջ տեսած էր սպառնացող մեծ վտանգը եւ հիմակ անոր զեղեցկութենէն համայուած՝ զրեթէ զոհունակութիւն կը զգար որ Տրդատ ամէն բան ըսեր էր:

– Ապուչը, ըսաւ խնդալով... կ'երեւայ որ նեղութեան չէ կրցած դիմանալ ու գիտցածը դուրս տուեր է... իրաւ ալ անտանելի է մութ խցիկի մը մէջ օրերով մնալ, առանց կարենալ նստելու կամ պառկելու... խշոր մուկերու հետ քիթ քիթի, որոնք ամէն վայրկեան քեզ կրծելու փորձեր կ'ընեն:

Արամ «ի լոզայ» չէր որ կը խօսէր, այլ «ի տեսողաց»· ինքն ալ օրերով այդ մութ խցիկներուն համը առած էր մէկ քանի անգամ եւ ներողամիտ աչքով կը նայէր Տրդատին, որուն իրեն չափ աննկուն կորով մը չունենալը մեղք կամ յանցանք չէր համարեր:

Հիմակ Արամին միակ մտածումն էր դիմադրաւել ապառնացող վտանգին եւ փըճացնել Տրդատի խոստովանութիւններուն արդիւնքը:

– Գլուխնիս ապառելու եւ միանգամայն աղուոր խաղ մը խաղալու է Նազըմ փաչային, կը կրկնէր սենեակին մէջ վեր վար չրջելով:

Արամէն զատ եօթը հոգի հաւաքուած էին սենեակին մէջ այդ միջոցին, որոնց երկուքը աղջիկ, Նարդիկը եւ Զարուհին:

Նարդիկ ամէնէն աւելի յուզուած եւ վհատած կ'երեւէր: Տրդատի խոստովանութիւններէն եւ ձերբակալուելու հաւանականութենէն աւելի ինք կը մտածէր Սիմոնին վրայ որ արդէն ամիսէ մը ի վեր բանտարկուած էր եւ զանազան նեղութիւններու ենթարկուած, որոնց սակայն տակացեր էր առանց տեղի տալու:

Նարդիկ յեղափոխական գործունէութեան մէջ նետուած էր պարզապէս Սիմոնի մասին զգացած անհուն սէրէն մըղուած, որուն հրաչունչ եւ խանդավառ հոգին զինքը հմայեր էր առաջին օրէն, երբ Սիմոն՝ Սանասարեանէ չրջանաւարտ երգնկացի երիտասարդ մը, Պոլիս եկեր եւ իրենց տան մէջ սենեակ մը վարձեր էր: Սիմոն որ մօտէն ճանչցած էր Արխանեանը եւ մասնակցած անոր խումբին քաղաքագործութիւններուն եւ ի վերջոյ վտանգուելով փախչեր եւ հոս եկեր էր, անունը եւ մականունը փոխելով՝ Նարդիկի պատմած էր իրենց արկածախնդիր դիւցազնական կեանքին դրուագները· Հայաստանի լեռներուն վրայ իրենց բախումները Թուրք իշխանութեան եւ քիւրտ ցեղապետերու հետ, աւարառութիւնները, պատերազմները, պիչերային կռիւները, քարայրէ քարայր փախուստները եւ կարծեսկան անակնկալ յարձակումները զինք հետապնդող Թուրք զինուորներու եւ քիւրտ խումբերու վրայ: Ամբողջ Համիտական հաղներգութիւն մը կենդանի, վառ գոյներով նկարագրուած, իրական՝ չօչափելի հերոսավէպ մը, զոր ունկընդրած առենդ վառօդի մը հոտ կու գար կարծես:

Նարդիկի հայրն ու մայրը, համեստ վիճակի տէր, պարզուկ, տգէտ հայ ընտանիք մը, երբեք չհամպրդուած չէին ազատագրումի զործով: Հայրը աստղաձոր զործի փոքրիկ խանութ մը ունէր Շիչլիի կողմերը եւ իր միակ մտածումն ու կեանքի նպատակն էր օրապահիկը ճարել եւ իրենները ապրեցնել, չղրկելով ինքզինքը իրիկունէ իրիկուն բարեկամ գինետան մը անկիւնը քանի մը չիշ օղի խմելէ արհեստակիցներու հետ, խօսելով զործերու անչաղոդութեան եւ կեանքի տառապանքին վրայ, միակ «հաճելի» ժամանցը, միակ էէյֆը իր բովանդակ կեանքին:

Սիմոնը իր տունը հիւրընկալելով, ուստա Սերգիս, – այս էր Նարդիկի հօր անունը, – բաւական բարւոքած էր իր նիւթական կացութիւնը: Գաւառացի երիտասարդը ունեւոր ընտանիքի մը կը պատկանէր եւ առատաձեռնօրէն կը վճարէր սենեակի վարձքը եւ լուացքի ու այլ մանր ծախքերը: Բայ ասոր չաճախ կը մտանգկէր կերակուրի ծախքերուն, երբ պէտք կը տեսնէր ինքն ալ անոր հետ ճաշելու:

Իր զարգացած գաւառացիի պարզ, անկեղծ, հաճոյակատար ու մարդամօտ վարմունքը չուտով կարող եղեր էր ցրուելու օտարականի մը հանդէպ տնեցիներուն ընդազդական կասկածոտ վերաբերումը, եւ քանի մը չաբթուան կենակցութենէն յետոյ, Սիմոն ալ զրեթէ տան զաւակը զարձած էր, այն աստիճան որ ուստա Սերգիս եւ իր կինը թոյլ կու տային երիտասարդին որ Նարդիկը դուրս հանէ, պարտցնելու համար:

Այդ պտոյտներու միջոցին էր որ Շիչլիի դաչտերուն մէջ, թաքսիմի պարտէզը, կամ աւելի հեռուն՝ Պէօյիւք տէրէի պուրակները Սիմոն առիթ ունեցեր էր կամաց կամաց իր սիրտը բանալու:

(Շար· 2)

1700ème ANNIVERSAIRE
COMITE D'ORGANISATION
POUR LE PELERINAGE «ARMENIE 2001»
DE LA JEUNESSE ARMENIENNE
DE L'EUROPE

Communiqué

Nous informons les Prêtres, les Conseils Paroissiaux et les différentes Associations Communautaires Arméniennes des pays d'Europe, que le Bureau pour la célébration du 1700ème Anniversaire a créé une Commission Centrale pour l'Europe chargée de l'organisation des festivités :

Pèlerinage de la Jeunesse
«ARMENIE 2001»
Khor Virap — Etchmiadzine — Erévan
du 10 au 20 Juillet 2001

C'est en tenant compte de l'importance de ces festivités, symbolisant le «Baptême» et la «Confirmation» de l'identité spirituelle et nationale des jeunes Arméniens de la Diaspora, que vous seront prochainement communiqués les informations nécessaires à la meilleure organisation de **nos travaux collectifs** dans les communautés arméniennes des pays d'Europe.

Pour tous renseignements s'adresser à :

Commission Centrale
du 1700ème Anniversaire
Cathédrale Apostolique Arménienne
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS
Tél. : 33 — 01.43.59.67.03
Fax : 33 — 01.42.56.46.08

Le Président
Rév. Père Zadig AVEDIKIAN

Le Secrétaire-Adjoint
Père Avédis BALEKIAN

Le Secrétaire
Père Haroutioune TACHDJIAN

TELEVISION
FRANCE 3

Vendredi 24 novembre 22h05

«FAUT PAS REVER»

ARMENIE : Les cinq frères;

1946, Staline veut repeupler son empire, devasté par la guerre et ouvre les portes de l'Union soviétique. C'est ainsi que 10.000 Arméniens, venus de partout, s'embarquent pour rejoindre cette terre promise, l'Arménie soviétique. Comme la famille Hampartzoumian, les parents et leurs cinq fils, partis de Gap.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 17 février pour les enfants nés entre 1985 et 1993.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
☎ 01. 48. 24. 46. 57
Places limitées.
Date limite d'inscription: 30 décembre

***

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son **séjour** d'hiver du 11 au 17 février à Bellefontaine (Jura) :

- **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Date limite de candidature : 15 décembre.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 21

Ք. Օր Ցիսնակաց Պահոց :

Ընծայումն Սուրբ Աստուածածնի՝ երից ամաց ի տաճարն :

Փարիզի Ս. Յովհաննէս _ Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի :

Կը պատարագէ՝

ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԼՎԼԴԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section SEVRAN-LIVRY

REVEILLON DU JOUR DE L'AN
A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«D. Missakian»** de **Sevran-Livry** vous invite à venir fêter le réveillon du jour de l'an à Bellefontaine.

Une ambiance chaleureuse et familiale **vous y attend.**

Deux formules de séjours à votre choix :

— du 26 décembre au 2 janvier, ou
— du 30 décembre au 2 janvier.

Un départ groupé en car est organisé.

Renseignements sur la région parisienne aux numéros de téléphone suivants :
01 42 36 33 73 dans la journée;
ou **01 46 58 03 17** le soir.

Renseignement sur la région Centre-France :
04 78 26 28 71.

N'hésitez pas à nous contacter dès à présent pour toutes informations complémentaires.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

«ՄԿՆԻԿ» ԿՐԹԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ

«ՀԱՅՈՑ ԴԻՒՑԱԶՆԱՎԷՊ՝ ՍԱՍՆԱՅ ԾՌԵՐ»

Բանախօս՝ Փրոֆ. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 22, ժամը 20·30–ին

Հայ Ուսանողական Ոստան
57, Boulevard Jourdan — 75014 PARIS

Ծժանդակութեամբ՝ Հայ Ուսանողական Ոստանի

LE CENTRE CULTUREL ET LA CHORALE
SAHAK-MESROP
organisent une

NUITEE ARMENIENNE

Samedi 25 novembre de 22 heures à l'aube
"Salle Polyvalente des Caillols" - Avenue Bouyala d'Arnaud, Marseille 12e
Animée par
ALEXANDRE & ARSENE et D.J. "NICOLAS"
Réservation et vente de billets :
Centre Culturel Sahak-Mesrop - 339, avenue du Prado, 13008 Marseille
☎ **04 91 77 84 70** Tenue correcte de rigueur — P.A.F. : 100 F

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ ՇՈՒՐՋ

«ԼՈՑՍԻ ՑԱԻԵՐ»

Հատորին առթիւ

«Ամլութիւն եւ ստեղծում» –
ԳՐ. ՊԼԻՏԵԱՆ

Ընթերցում՝ Ժ. Զօլաֆեան

Կիրակի, Նոյ. 26, ժամը 16·30–ին

Հ.Ռ.Ը.Մ. Ա. Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles 75017 Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section AGNOUNI - ASNIERES

VISITE AU CHATEAU DE VERSAILLES

La Section d'Asnières vous invite à découvrir

LES CHEFS-D'OEUVRE
DU MUSEE GULBENKIAN
AU CHATEAU DE VERSAILLES

Des meubles et objets royaux français du 18e siècle sont exposés dans l'appartement de Madame de Maintenon.

le 26 novembre
Départ
devant la Mairie d'Asnières 13h15
Possibilité d'arrêt Pont de Levallois
Retour 19 heures
Prix : 180 F (voyage autocar, entrée, salon de thé).

Réservation :
— Madame Himinian **01 40 11 19 33**
— Madame Danoux **01 47 80 09 43**
ou **01 42 42 85 87** (le soir).

Կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ�ի
եւ
ԱՑԲ – ԼՖ – ԼՄ-ի

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ
ԶՐՈՑՑ

Կը խօսի՝
Հայրենի գիտնական
ԱՐՏԱՇԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Նիւթ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅ ՎԻՃԱԿԸ ԵՒ ԱՊԱԳԱՆ

Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 27–ին
ժամը 20·30–ին, Հայ Մշակոյթի Տան
17, rue Bleue — Paris 9e
Métro : Cadet

— Մուտքը ազատ է —

FONDATION CALOUSTE GULBENKIAN
Département des Affaires Arméniennes

BOURSES D'ENSEIGNEMENT SUPERIEUR

Des bourses d'enseignement supérieur sont mises chaque année au concours par le département arménien de la Fondation Calouste Gulbenkian. A cet effet, les demandes de candidature doivent être reçues à Lisbonne dans les délais fixés entre le 1er janvier et le 28 février 2001 * à l'adresse suivante :

Fondation Calouste Gulbenkian
Service des Communautés arméniennes
Avenida de Berna 45 A
PT — 1067 — 001 Lisboa Codex
Portugal.

Les candidatures doivent aussi répondre aux conditions suivantes :

— Etre d'origine arménienne;
— Etre né et étudiant en diaspora;
— Etre âgé de moins de 26 ans;
— Etre inscrit dans un établissement d'études supérieures reconnu;
— Poursuivre des études de niveau académique à temps complet, d'une durée de 4 ans minimum;
— Etre dans l'une des 3 dernières années du cursus poursuivi;
— N'avoir aucun autre membre de la famille directe simultanément boursier.

Attention : Pour être complète, toute candidature doit comporter un Curriculum vitae, indiquant le nom de l'établissement supérieur, l'année d'études fréquentée au moment de la demande, la durée des études, le titre exact du diplôme préparé, ainsi qu'un avis d'imposition fiscale parental ou un justificatif en cas de revenus non imposables.

* Pour obtenir d'autres informations, vous pouvez consulter notre site :
http://www.gulbenkian.pt/armenia/b–ensinosuperior–fnc. html

C.B.A.F. - Section Paris
SÉJOUR D'HIVER

du 18 au 25 février

La section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise son séjour familial dans son centre de vacances de Bellefontaine (Jura).

Prix compétitifs !!!,

Ambiance arménienne assurée !!!
Rejoignez-nous, avec vos enfants, petits-enfants ou amis pour passer une semaine de détente, à l'air pur !!!

Renseignements et inscriptions auprès de
Araxie : 01 39 83 71 19 (de 19h à 21h)
ou de
Marie : 01 47 80 71 73 (de 09h à 19h).

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 22
MERCREDI
22 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6.00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱԽԱՐԸ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԽԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօդեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·041 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.041

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

Նոյեմբեր 20 / 21)

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ԱՅՑԸ

Ռ. Քոչարեան Նոյեմբեր 21–ին մեկնած է Ցունաստան, Արտաքին գործերու, Արդարադատութեան, Արդիւնաբերութեան, Գիւղատնտեսութեան նախարարներուն, երեսփոխաններու, Երեւանի եւ Գիւմրիի քաղաքապետներուն, այլ պաշտօնատարներու ընկերակցութեամբ: Ծրագրուած են չորք մը հանդիպումներ քաղաքական դէմքերու, գործի մարդոց, յունահայ համայնքի ներկայացուցիչներուն հետ:

*
**

ՎԵՐԱԲՆԱԿԵՑՄԱՆ ԳՈՐԾԸ ԼՂՀ ՄԷՋ

Գաղթականներու վարչութեան կողմէ ԼՂՀ բնակութեան մեկնելու յայտարարութեան արձագանգ տրուած է Գեղարքունիքի մարզէն: Արդէն դիմած են 5 – 6 հոդինոց 12 ընտանիքներ: Անոնց կը յատկացուին բնակարաններ եւ կը տրուին կարգ մը արտօնութիւններ: Պայմաններէն մէկը այն է որ մեկնողները ի վիճակի ըլլան եւ վաճաքին հողագործութեամբ զբաղելու: Այդ ընթացքին մէջ առաջնութիւնը կը տրուի գաղթական ընտանիքներու, սակայն անոնցմէ դիմում կատարող չ՚եղած:

*
**

ՖԻԼՀԱՐՄՈՆԻՔԻ ՆՈՐ ՂԵԿԱՎԱՐԸ ԵԴՈՒԱՐԴ ԹՈՓՋԵԱՆ

Նոյեմբեր 19–ին Ա. Ֆաչառեան համերգասրահին մէջ տեղի ունեցած է Ֆիլհարմոնիք նուագախումբին առաջին համերգը նոր նշանակուած ղեկավար Է. Թոփչեանին մականին տակ: Ան նուագախումբին 18–րդ ղեկավարն է:

*
**

ՊՂԻՆՁԻ ՁՈՒԼԱՐԱՆԻՆ 230–ԱՄԵԱԿԸ

Նոյեմբեր 20–ին ժողովրդական ուրախութեամբ նշուած է Լոռիի ձուլարանին հիմնադրութեան 230–ամեակը: Նոյն օրը դրուած են մօտը կատուցուելիք եկեղեցիին 16 հիմնաքարերը:

*
**

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

Գրողներու Միութեան անդամներուն մէկ մասը ստորագրութիւն հաւաքելու ձեռնարկած է, 13-րդ համագումարը կազմակերպելու համար: Անոնք քարտուղար Ալպար Աւիճեանի չուրջ խմբուած են, մինչ միւսները որոնք դէմ են համագումարին, կանգնած են միութեան նախագահ Հ. Մաթեւոսեանի կողքին:

*
**

1700–ԱՄԵԱԿ

1700–ամեակին առթիւ «Սպիտակ» փրկարար ջոկատը որոշած է բարձրանալ Հայաստանի բոլոր պատթները: Անոնք արդէն մագլցած են Արագածի երկու գագաթները եւ Սիւնիքի Մեծ Իշխանասարը:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԱՆԴԱՒԱՃԱՆ ՁՕՐԱԿԻՑՆԵՐ ԱԼ ՈՒՆԻ

Այս օրերուն, մինչ Եւրոպան բաւական բացայայտ կերպով կը հակկնի Թուրքիոյ թէ չի փափաքիր Միութեան անդամ տեսնել զինքը, զոնէ ներկայի վիճակով, ամերիկեան նեցուկը արդէն սկսած է ձայնը լսելի ընել, ի պաշտպանութիւն իր հաւատարիմ դաշնակիցին: Ուաշինկթընի կողմէ Անգարայի տրուած նեցուկ մը բաւական բնական գան է իրաց ծանօթ կացութեան մէջ. սակայն, աւտոր քով բաւական ընդվզեցնող է հրահանգիչ – յանդիմանող չէշը որ ամերիկեան դիրքերէ կ՚ուղղուի Եւրոպային, թելադրելու համար որ չմոռնայ Թուրքիոյ բարեմասնութիւնները, կարեւորութիւնը, եւ այլն:

Հետաքրքրական է որ ներկայի իրավիճակին մէջ ՕԹԱՆ–ի ընդհանուր քարտուղարը Ճ. Ռոպըրթսըն Նոյեմբեր 21–ին Անգարա կը հասնի, «Եւրոպայի ապահովութեան ու պաշտպանութեան ինքնութեան» վերջնական ձեւ տալու կոչուած ժողովներու նախօրեակին: Անոր այցէն երկու օր առաջ «Միլլիյէթ» (Նոյեմբեր 19) տեղ տուած է իրեն հետ կատարուած հետաքննի խօսակցութեան մը ուր ընդհանուր քարտուղարը ըսած է. «Թուրքիա Եւրոպայի պաշտպանութեան չատ կարեւոր մէկ հատուածը կը կազմէ. մեծապէս կարեւոր է ռազմավարական դիրքը: Ան թէ՛ Եւրոպայի ու Ասիոյ միջեւ կամուրջ մըն է, թէ՛ կը դտնուի Կովկասի, Միջին – Արեւելքի հատման կէտին վրայ ու չրջանին մէջ կարեւոր ազդեցութեան տէր է»:

Նոյն դաղափարները կը յայտնէ ԱՄՆ-ու ղրամական չրջանակին մեծ հեղինակութեան տէր Թերթը՝ «Ուոլ սթրիթ ճըրնըլ»: Տարբերութիւնը այն է որ այս վերջինը Նոյեմբեր 20–ի թիւին խմբագրականով խօսք կ՚ուղղէ Եւրոպային, խորհուրդ իսկ ընելով որ պէտք է վերջ տալ Թուրքիան արժեզրկելու կեցուածքին: Գրութեան սկիզբն կը չեշտուի. «600 հազար թերեւս աւելի Հայեր զոհուած են Առաջին աշխարհամարտին օսմանեան զօրքե-

40 հոդինոց ջոկատը հոն ամբացուցած է 1700–ամեակը խորհրդանշող խաչ մը:

ԱԴրբեջանի ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ԵՏՔ

Ադրբեջանի «Մուսաւաթական» կուսակցութեան ներկայացուցիչները յայտնած են որ իրենց ղեկավարներէն մէկը ձերբակալուած է ոստիկանութեան կողմէ, ընդդիմութեան կազմակերպած ցոյցին վաղորդայնին, երբ 15 հազար ցուցարարներ երեսփոխանական նոր ընտրութիւններ պահանջած են: Ձերբակալուած ղեկավարը Ա. Համիւ, ղեկավարութեան հասցէին քննադատական արտայայտութիւններուն եւ ցոյցի ընթացքին ըրած կոչերուն առընչութեամբ քանի մը ժամ հարցաքննուելէետք ազատ արձակուած է:

*
**

ՈՒՐ ԿԸ ԲՆԱԿԻՆ ՄԵԱԽԵԹՑԻ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Վրաստանի քաղաքացիական միանագման խորհրդարանական կոմիտէի նախագահ Գ. Ղվարացխելիան հարցապրոյցի մը ըսած է թէ 1944–ին Ջաւախքէն Միջին Ասիա աքսորուած մեսխեթցի Թուրքերը եւ անոնց ժառանգները իրաւունք ունին Վրաստան իրենց վերադարձը պահանջելու: Ան հերքած է տեղեկութիւնը թէ վրացական իշխանութիւնները մտադիր են 300 հազար մեսխեթցի Թուրք վերադարձնելու Ջաւախքի չրջանը:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԻՏԱԼԻՈՑ

Ցեղասպանութեան բանաձեւին մասին Իտալիոյ Խորհրդարանին քուէարկութեան պատճառով Իտալիոյ Անգարայի դեսպանը Արտաքին գործերու նախարարութիւն հրաւիրուած է ու իրեն խիստ յուշագիր մը յանձնուած է: Հոն կ՚ըսուի. «Ոչինչով լրջութեան չարիր է Իտալիոյ խորհրդարանին համար նման անհիմն բանաձեւ մը ընդունիլ»:

Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի հետ բնականոն յարաբերութիւն հաստատելու Թուրքիոյ ըլլալիք յանձնառութեան, հոն ըսուած է թէ նման որոշումներ ժխտական ազդեցութիւն կ՚ունենան Հայաստանի հետ բնականոն յարաբերութիւններ հաստատելու համար տարուած ջանքերուն վրայ:

ԱՐԱՄ Ա.Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԵՏ

Նոյեմբեր 16–ին, ԱՄՆ-ու չրջապտոյտէն վերադարձին, Արամ Ա. Հանդիպում ունեցած է Լիբանանի նախագահ Է. Լահուտի հետ: Անոր ներկայացուցած է վերջին երկու ամսուան ընթացքին ԱՄՆ, Գանատա եւ Վենեցուէլա կատարած այցերը եւ միջկեդեցական գործունէութիւնը: Հանդիպումին արծարծուած են Լիբանանի ներկային առընչուած հարցեր ալ:

րու կողմէ կազմակերպուած տարագրութեան, սակայն, թէ այդ գոհերը հետեւանքը եղան քնաջնջման բացայայտ ձգտումի մը, ատիկա գիտական վիճարկումի նիւթ է»:

Թրքամէտ կեցուածքով ծանօթ Թերթը իրեն իրաւունք կուտայ Թելադրելու Եւրոպացիներուն որ օրինակ առնեն նախագահ Գլինթընէն, կրկնելով Գոնկրէսի բանաձեւին առթիւ անոր ունեցած կեցուածքը: Նաեւ կիրարկեն աւելի հասուն քաղաքականութիւն. պէտք չէ մոռնալ որ Թուրքիոյ չնորհիւ Հորհրդային Միութիւնը դերիչխանութիւն չունեցաւ Մերձկրակասի արեւելեան մասին մէջ եւ մահմետական արմատականները Եւրոպայի մէջ հող չգտնեցան: Այս նպատակներուն իրագործումին համար Թուրքիա պարտաւոր եղաւ ՕԹԱՆ–ի երկրորդ հզօր բանակը պահելու:

Թրքամէտութիւնը տակաւին նիւթ կ՚ընէ կիպրոսի հարցն ալ, արդարացնելով Թուրքիոյ ներխուժումը. ապա կը յիշեցնէ «Իւտ ապստամբներ»ուն պարագան զոր կը նմանցնէ կարմիր Խմերներու «վայրագութեան ու ամբողջատիրական նկրտումներ»ուն: Մահապատիժն ալ քննադատելի չի դտներ, քանի որ տասնամեակ մը ի վեր գործադրուած չէ, նոյնպէս «Իւրտ կեռիլլային դեկավար» Ա. Իօճալանի դէմ:

Բոլոր այս պատճառներով Թուրքիա արժանի է «գովեստի ու բաջալերանքի» ինչ որ կ՚ընէ Թերթը լայնօրէն, որպէս վերջաբան ալ ըսելով թէ «արդիական Թուրքիոյ հիմնումէն առաջ կիրարկուած վայրագութիւններուն պատասխանատուութիւնը ճանչնալ պարտադրել Թուրքերու, ոչ ոքի օգտակար է»: Խմբագրականը կ՚աւարտի հետեւեալ ազդարարութեամբ. «Եթէ Թուրքիա հեռանայ արեւմտամէտ իր ուղղութենէն, Եւրոպացիները մի միայն իրենք զիրենք պիտի կարենան դատապարտել այն սարսափելի հետեւանքներուն համար զորս կրնան հետեւիլ այդ հանգրուանին»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼ հակաարթամարման անցաւ Նոյեմբեր 20–ին իսկ, իբրեւ պատասխան պաղեստինեան ոճրափորձի մը աշակերտ վոխադրող հանրակառքի մը դէմ, որու հետեւանքով երկու մեռեալ եւ տասնեակ մը վիրաւոր կար: Առաւօտեան այս ոարքերին դէմ, նոյն իրիկունը Իսրայէլցիք օդէն եւ ծովէն սկսան ռմբակոծել Գազան, ուր մէկ մեռեալ եւ 120 վիրաւորներ կան:

Լ.Ա. Հիի մէջ, ուր տեղի կ՚ունենայ 1997–ին, Քիոթօ ստորագրուած համաձայնագրին գործադրութեան ձեւակերպութեանց վիճարկումը, պայքարելու համար երկրագունտին ջերմացման դէմ, Շերաք չատ դժգոհ ձգած է Ամերիկացիները: Ծօսելով յանուն Եւրոպական Միութեան, որու հերթական նախագահն է Ֆրանսա մինչեւ տարեվերջ, ամբաստանած է Միացեալ – Նահանգները որպէս այն երկիրը որ առաւելագոյն չափով կ՚ապականէ աշխարհը: Շեչտած է որ 1922-էն ի վեր, յատկապէս արձանագրած ենք այդ պայքարին մէջ եւ այսօր վտանգը մեր տան մէջ է: Բոլոր բնապաշտները «հոյակապ» որակած են Ֆրանսայի նախագահին ճառը, բայց, ԱՄՆ-ու Հանրապետական Ներկայացուցիչը դէմ արտայայտած է, երբ Շերաք հրաւիրած է ԱՄՆ վերջ տալու իրենց վարանումներուն եւ կասկածներուն: ԱՄՆ տրամադիր չեն վաւերացնելու Քիոթոյի համաձայնագիրը:

Ժ. Թիպիրիի դրասենեակի պետը եւ երկու կցորդներ իրենց հրաժարականը տուին, դէմ ըլլալով Փարիզի քաղաքապետին հրապարակային խզումին Ժ. Շիրաքի հետ: Այս չի նշանակեր թէ Սեկէնի սիտի մխանան, այլ պարզապէս չեն հանդուրժած Թիպիրիի արտայայտութիւնները Շերաքի դէմ, «Ֆիկարօ – Մակագին»ի մէջ:

ՅԻՒՐԻԽԻ (Զուիցերիա) Ֆրանսական հիւպատոսարանին դէմ ոճրափորձ մը գործուած է Նոյեմբեր 20–ին, բայց, գոհ չկայ: Արարքին տէր եղած է «Ցեղափոխական հեռանկար» անունը կրող կազմակերպութիւն մը, որ ինքզինք համախոհ կը հռչակէ Ֆրանսայի բանտարկեալներուն (Կրաֆօ, այսինքն հակաֆաշիստ դիմադրութեան Խումբ) եւ Թուրքիոյ հայցադուլի դիմող բանտարկեալներուն: Ինքնութիւն բացուած է:

ՋԷՋԻՒՈՑ Մէջ, ռուս սպայ մը ըսպանուած է, երկու ուրիշներ ալ վիրաւորուած, Նոյեմբեր 19–ին, անկախապաշտներու կողմէ:

ՍՊԱՆԻՈՑ Թագաւորը՝ Խուան Գարլոս եւ ամբողջ Սպանիան կը տօնեն իր գահակալութեան 25–ամեակը: Խուան Գարլոս այն արքան է որ «Սպանիան յանձնեց Սպանացիներուն», արդարեւ Մատրիտի համալսարանին պատմութեան դասախօսը՝ Անթոնիօ Ֆերնանտէզ Կարսիա չի վարանիր հաստատելու թէ՝ «մենատիրութենէն ժողովրդավարութիւն այս օրինակելի անցքը 20–րդ դարու Եւրոպայի մեծ յեղափոխութիւններէն մէկն է»:

ՕՐԼԻԱՆԻ Մէջ, ժոսփէն չէ վարանած ուտելու իրեն հրամցուած, աւելի ճիշդ պարտադրուած եղան միսը եւ հաստատած որ «եզան միսը զոր կ՚ուտենք Ֆրանսա, ոչ միայն մաքուր է, այլեւ հրաշալի»: Նախարարապետը կ՚ուզէ վերջ դնել ստեղծուած մթնոլորտին եւ կոչ

(Շար.ը Դ. էջ)

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԱՌԱՋԻՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՐՄՆԻ ԼՈՒՐՋ ՎԵՐԱԲԵՐՄՈՒՆՔԸ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ («Ցառաջ»)· _

2000 Սեպտեմբեր 12 թուակիր մի նամակով ես պաշտօնապէս դիմել էի Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահին Ազնիւթեր Մարդու Իրաւունքների Պաշտպանութեան Յանձնաժողովի նախագահ Պարոյր Հայրիկեանին, նրա բարձր ուշադրութեանը ներկայացնելով նաեւ այն ցաւալի իրողութիւնը, որ «Հայ մարդուց խլուած է իր մայրենի լեզուի ազգային ուղղագրութիւնը գիտենալու, այն օգտագործելու տարրական իրաւունքը...»:

Նամակիս մէջ մասնաւորաբար ասուած է·

«Ստալինեան _ աբեղեանական ուղղագրութեան հետեւանքով, այսօր Սփիւռքում չեն կարողանում կարդալ _ հասկանալ Հայաստանի գրքերն ու թերթերը: Նոյնպէս եւ Հայաստանում բնակուող Հայերը չեն կարողանում կարդալ _ հասկանալ սփիւռքահայ գիրքն ու մամուլը: Անցեալ տարի ՀԱՅԱՍՏԱՆ _ ՍՓԻՒՌՔ խորհրդաժողովի հաստատած ՄԷԿ ԱԶԳ, ՄԷԿ ՄՇԱԿՈՑԹ կարգախօսը մնում է ընդամէնը գեղեցիկ հնչիւն...

Մամուլում, Ռադիօյով եւ Հեռատեսիլով ելոյթ ունեցող ակադեմիկոսները եւ մայրենի լեզուին խորթացած լեզուաբանները ծաղրուծանակի են ենթարկում քոլոր նրանց, ովքեր իրաւացիօրէն պահանջում են չեղեալ յայտարարել ազգային ուղղագրութիւնը վերացնելու մասին խորհրդային Հայաստանի Կառավարութեան 1922 թ· Մարտի 4–ի տխրահռչակ որոշումը, վերականգնել 1600 տարի / վերջին 78 տարին՝ Հայաստանից դուրս / անթերի գործող ազգային՝ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը:

Մինչեւ ե՞րբ ոտնահարուեն Հայ մարդու ազգային արժանապատուութիւնը եւ ազգային ինքնագիտակցութիւնը պայմանաւորող տարրական իրաւունքները»:

Նամակս առորագրել էի «Ցաւով եւ հաւատով», իբրեւ «Հայ Դպրութիւն» հասարակական կազմակերպութեան նախագահ: Թէ՛ յոյս, թէ՛ հաւատս արդարացան:

Նամակս մտաւ վերոյիշեալ Յանձնաժողովի Հոկտեմբեր 26–ին կայացած նիստի օրակարգի մէջ: Ինչպէս լսինօրէն յուցադրուեց «ՀԱՅԼՈՒՐ» հեռատեսային հաղորդման, Պարոյր Հայրիկեանը կարդացել է իմ նամակը՝ ի լուր Յանձնաժողովի անդամների: Ըստ «ՀԱՅԼՈՒՐ»ի հաղորդման, «Յանձնաժողովը քննարկեց նաեւ հին ուղղագրութիւնը վերականգնելու մասին մի դիմում»: «Պրոմեթեւս»ը յայտարարեց· «Քննարկուեց նաեւ արեւելահայ ուղղագրութիւնը արեւմտահայ ուղղագրութեամբ փոխարինելու հարց»...

Ամբողջ երեկոյ ծանօթ _ բարեկամ ինձ հեռաձայնում էին ու չնորհաւորում «առաջին յաղթանակի առիթով»: Ես այնպէս ուրախ էի Պարոյր Հայրիկեանի լուրջ ու խոհեմ վերաբերմունքից, որ բնաւ չվրդովուեցի Պրոմեթեւսեան ձեւակերպումից: Ծուռ ու սխալ հարցադրումներին ու ձեւակերպումներին մի տեսակ վարժուել ենք, այլեւս վրդովուելու տեղ չի մնացել: Եթէ ակադեմիկոսը բարբառում է, թէ Արեւելահայ ուղագրութիւնը՝ մեզ, արեւմտահայ ուղղագրութիւնը՝ Սփիւռքին, հեռատեսալրագրողից ի՞նչ պահանջել:

Պատասխանը ընթերցողը թող չկարծի, թէ հեռատեսալրագրողն ինձ համար նուազ հեղինակութիւն է, քան ստալինեան մբատածողութեամբ զրահաւորուած ակադեմիկոսը: Ամենեւին: Բայց ի՞նչ կարող ենք անել, որ ժողովուրդը չարունակում է հաւատալ ընծայել գիտնական կոչուածներին: Իսկ սրանք, այս անաստուած աբեղեանապաշտ գիտնականները ոչ մի կերպ չեն ուզում հասկանալ, որ արդի ուղղագրութիւնը ստալինեան բռնակալութեան հարատեւ արտադրանքն է, եւ այն այլեւս հանդուրժել չի կարելի:

Յատն այն է, որ այս պարզ ճշմարտութիւնը հասկանալ չկարողացող կամ հասկանալ չկամեցող գիտունիկները (այդպիսիներին վանեցիք ծաղրանքով անուանում են գիտոսիկներ) կարողանում են ներդործել պետական դեկավար շրջանների վրայ: Ուրեմն զարմանալի չէ, որ բազում լրագրողներ եւս կամայ _ ակամայ ենթակայ են այդ ներդործութեանը: Մինչեւ անգամ մայր թերթն էլ մնում է այդ ներդործութեան «հմայքի» ծիրում: Ա՛հաւասի՛կ, խնդրե՛մ, ներկայացնում եմ ձեզ ասածներիս մի վառ ապացոյց:

«Հայաստանի Հանրապետութիւն» թերթի Հոկտեմբեր 27–ի թուի մէջ, 5–րդ էջում, «Մարդու Իրաւունքների Յանձնաժողովում» ընդհանուր վերնագրով հաղորդագրութեան մէջ գրուած է· «Առաւել քան անհասկանալի է, որ լեզուի, ուղղագրութեան խնդիրներով անգամ դիմում են մարդու իրաւունքների յանձնաժողովին: Դիմումի հեղինակ Լեւոն Միրիջանեանը մարդու իրաւունքների ոտնահարում է համարում այն, որ մենք այսօր գրում ենք մի ուղղագրութեամբ, որը ժամանակին "Ստալինն է պարտադրել Աղայեանին": Թէ որքանով է սա յանձնաժողովի էքնարկելիք թեման, դժուար է ասել, բայց յանձնաժողովը որոշեց միւս նիստին հրաւիրել ներկայացուցիչներ լեզուի տեսչութիւնից· գուցէ նաեւ այլ գերատեսչութիւնից՝ քննարկելու հարցը»:

Կարիք կա՞յ բացատրելու, որ այս հաղորդագրութեան հեղինակը ո՛չ մարդու իրաւունքների արժէքը դիտէ, ո՛չ ուղղագրութեան: Իրեն յարդող թերթն էլ այդպիսի հաղորդագրութիւն չէր տպագրի: Մայր թերթը, սակայն, տպագրել է: Ակամայից հարց է ծագում՝ ո՞չ տպագքէն երեւոյթի կարեւորութիւնն ու լրջութիւնը կասկածի տակ առնելու նպատակով: Թերթը, մի կողմից, Մարդու Իրաւունքների Յանձնաժողովին է խայթում («քէ որքանով է սա յանձնաժողովի էքնարկելիք թեման, դժուար է ասել»), միւս կողմից փորձում է իմ նամակն աղաւաղել, նոյնիսկ այնտեղ ներմուծել իմ կողմից չօգտագործած անուն եւ ազգանուն...

Ներկայ դէպքում ուրախալին այն է, որ Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերադարձման հարցը, վերջապէ՛ս, մտել է պետական կարեւորագոյն մարմնի օրակարգ: Ցուսադրող բարեբախտութիւն է, որ ուղղագրութեան հարցը քննող այդ պատասխանատու մարմնի նախագահը Պարոյր Հայրիկեանն է, մի մարդ, որը ե՛ւ համառ հասարակական _ քաղաքական, ե՛ւ ներհուն մշակութային դործիչ է, ազգային հոգի վրայ ամուր կանգնած մտաւորական Հայ: Ի՞նչ արդիւնք կը տայ դալիք նիստի քննարկումը, կը տեսնենք օրեր կամ չարաբներ անց:

Կասկածից դուրս է, որ այդ օրերի, չարաբների ընթացքում աբեղեանականները ձեռքերը ծալած չեն նստելու: Նրանք արդէն աշխատում են ու անպայման պէտք է ջանան վերեւների միջոցով ներդործել Յանձնաժողովի վրայ, թոյլ չտալ, որպէսզի ընդունուի 1922 թուականի Մարտ 4–ի տխրահռչակ որոշումը չեղեալ յայտարարելու մասին որեւէ փաստաթուղթ...

Սա չի՛ նշանակում, արդեօք, որ Մեսրոպեան ուղղագրութեան պաշտպանները նոյնպէս պէտք է դործի անցնեն: ՊԱՀՐ ՉԵՒՔԻՑ ԲԱՑ ԹՈՂՆԵԼ ՉԻ ԿԱՐԵԼԻ:

Ուղղագրութեան խնդիրը համազգային լինելով, միանգամայն բնական է, որ յուղում ու չահագրգռում է աշխարհասփիւռ բոլոր Հայերին: Եւ որպէսզի վերոյիշեալ Յանձնաժողովի որեւէ անդամ մեքենայաբար չկրկնի պիտոիկ ակադեմիկոսների եւ նրանց հաճոյակից աբբանեականների միալար կրկնուող անմտութիւններն ու իմաստակութիւնները («Ինչպէ՞ս կարելի է աշխարհաբարի վրձին փաթաթել գրաբարի ուղղագրութիւնը», «Մենք Հայրենիք ենք, ուրեմն Սփիւռքը պարտաւոր է ընդունել մեր ուղղագրութիւնը» եւ նման բաներ), չատ կարեւոր է եւ անհրաժեշտ, որպէսզի այս պատասխանատու պահին լսելի դառնայ նաեւ Սփիւռքի կարծիքը՝ հասցէագրուած Հայրիկեանի Յանձնաժողովին: Ահա՛ այդ յարդարժան Յանձնաժողովի հասցէն՝ Հայաստան, Երեւան, Մարշալ Բաղրամեան պողոտայ, թիւ 26, ՀՀ Նաղագահին Առընթեր Մարդու Իրաւունքների Պաշտպանութեան Յանձնաժողովի նախագահ Պր· Պարոյր Հայրիկեանին:

Տարաբախտաբար, այսօր արտերկրում ապրող խորհրդային ուղղագրութեամբ դաստիարակուած մեր հայրենակիցները ձայնակից են Հայաստանի աբեղեանականներին: Որպէսզի արտերկրի այս հայութիւնը զանազանուի Աբեմատհայութեան ժառանգորդ Սփիւռքից, յոյժ անհրաժեշտ է այս վճռական պահին հայրենիքում հնչեցնել լուսն սփիւռքահայութեան ձայնը: Սփիւռքահայ մամուլում տպագրուած յօդուածները, գաղտնի, վերոյիշեալ Յանձնաժողովի անդամներից չատերին անմատչելի են: Ահա թէ ինչու անհրաժեշտ է այս պահին նրանց Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերադարձման կարեւորութեան մասին բանավոր բացատրութիւններ յղել նամակներով: Միայն այդ ձեւով հնարաւոր կը լինի յանձնաժողովի անդամներից չատերի համար ճշմարտացի տպաւորութիւն ստեղծել միանգամեան ուղղագրութեան վերաբերեալ սփիւռքահայութեան կարծիքի մասին:

Արդէն Պարոյր Հայրիկեանին մի չարք բանաւոր ու գրաւոր դիմումներ յղուել են: Բնականաբար, դեռ չատ պիտի յղուեն:

Ի՞նչ է մարդու իրաւունքը, եթէ ոչ յոյս ու հաւատ:

Ի՞նչ են յոյսն ու հաւատը, եթէ ոչ մարդու իրաւունք:

Նոյեմբեր 5, 2000
Երեւան

ԺԻԼՊԷՐ ՏԱԼԿԱԼԵԱՆ ԲԱԶՄԱԼԵԶՈՒՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԻՔՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Կապոյտ Ծաչի Պանեէօ _ Գաշանի մասնաճիւղը, այս օրերուն երբ լեզուներու արժէքին գնահատումը այժմէականութեան նիւթերէն է, տեղին զաղափարը ունեցած էր հրաւիրելու լեզուի ուսուցումի մասնագէտ, այդ մասին մեծ վաստակի տէր հեղինակութիւն մը՝ Ժիլպէր Տալկալեանը որպէսզի դասախօսութեամբ մը լուսաբանէր չատ ծնողքներ սարսափեցնող երկլեզուութեան երեւոյթը: Նոյեմբեր 15–ի երեկոյթին նախորդեց Ժ· Տալկալեանի նոր լոյս տեսած հատորին (*) վաճառքը եւ մակագրութիւնը, ապա Գաշանի քաղաքապետարանին մէկ սրահին մէջ խմբուած ու մեծ մասով ծնողքներէ, ուսուցիչներէ բաղկացած լսարանին ողջոյնը խօսք ուղղեց Տիկին Մուսայեան:

Ցետոյ, օրուան հիւրը վերջին ծայր հանրամատչելի, պատկերաւոր ոճով խօսեցաւ լեզու _ լեզուներ սորվելու արարքին մասին, յաճախ իր անձէն օրինակներ տալով: Ինք օրինակն էր կանուխ տարիքէն երկլեզու երախաներու· տան մէջ մայրին մէկ սորված էր ֆրանսերէնն եւ Թրքերէնն, Թրքախօս մեծ հայրեր, մեծ մայրեր ունեցած ըլլալով: Ցետոյ ժամանակի ընթացքին ուրիչ լեզուներ աւելցած էին այդ զոյդին վրայ· սորված էր անգլերէնն, գերմաներէնն, պէնկալերէնն, Սենեկալ գտնուած չրջանին «ուոլոֆ» լեզուն, ապա նաեւ՝ իտալերէնն: Բացատրեց թէ լեզու սորվելու հոլովոյթին մէջ երեք հիմնական եղրակացութիւն պէտք է նկատի ունենալ· առաջինը տարիքի հարցն է: Երախան մինչեւ 6 _ 7 տարեկանը ամենամեծ դիւրութիւնը ունի բնական ձեւով լեզուի մը տիրանալու: Այս այն տարիքն է երբ ի՛ւաւարտ ուղեղային համակարգին ձեւաւորումի, կայունացումի հոլովոյթը: Երկրորդը՝ երկու լեզու միաժամանակ սորվելու խնդիրն է որ չատ անհիմն վախեր կը պատճառէ ծնողներու որոնք իրենց անդիտութեամբ, հարստացումի առիթէ մը կը զրկեն իրենց զաւակը, ընտանիքին լեզուն երկրին լեզուն լաւ սորվելու խոչընդոտ նկատելով: Ժ· Տալկալեան հակառակին չէչտութեամբ մանրամասնօրէն բացատրեց թէ երկրորդ լեզու մը սորվիլ երբեք առաջինին վնասող բան չի կրնար ունենալ: Աւելի հարցատացող ապրակ է ամէն երախայի համար որ աշխարհը ընկալելու երկու ճամբու տէր կ'ըլլայ, փոխանակ մէկով սահմանափակուելու: Իսկ երրորդ մասնանշուած կէտը այն էր որ կանուխ տարիքին երկլեզու դարձած պատանին 11 տարեկանին աւելի դիւրին կը սորվի երրորդ լեզու մը, քան՝ իր միալեզու տարեկիցը ը· լեզու մը:

Այս հիմնական տուեալները բացատրելէ ետք, Ժ· Տալկալեան ծանրացաւ բանաւոր ուսուցումի կարեւորութեան վրայ որուն չնորհիւ երախան հէքեաթներու, պատմուածքներու միջոցով տէր կ'ըլլայ լեզուական համակարգին հիմերուն: Այդ համակարգին ամբողջացումէն ետք պիտի ուղէ գիրերը սորվիլ:

Լեզու մը սորվելու արարքին մէջ դասախօսը կարեւոր նկատեց զգացական տարրը, ծնողքին փափաքը, ընկերութեան մեծ ազդեցութիւնը: Երախայ մը դիւրաւ կը սորվի լեզուն երբ ան սիրուած դէմքերու, եւ միջավայրի մը լեզուն է: Ան երբեք չի փափաքիր իր տարեկիցներու խումբէն անջատ խումբի մը մասնակցութեան հրաւիրուիլ, կերպով մը լուսանցքի վրայ մնացածի տպաւորութիւնը կրելով: Ցաճախ այս պատճառով է որ, օրինակ, կը մերժէ հայերէնի դասընթացքին ներկայ ըլլալ երբ ամբողջ դասարանին հասարակաց չէ այդ ընթացքը:

Ժ· Տալկալեան կրկին ու կրկին թելադրեց ծնողներուն որ իրենց անփութութեամբ ու սխալ համոզումներով անպարմանելի չարիք չգործեն իրենց զաւակներուն համար: Ամէն բանէ առաջ չմոռնան որ էականը անոր երջանկութիւնն է ու երախան անպայման պէտք է իր «խօսքը» ունենայ իր նախասիրութիւններուն, տպագային մասին:

Դասախօսութեան հետեւեցաւ հարցումներու ծաւալուն բաժին մը որուն ընթացքին եւս հարկաւոր բացատրութիւններ տուաւ Ժ· Տալկալեան, սրահին հետ չորմ զրոյցի մթնոլորտ ստեղծելով: Մեծ էր նկատին հանդէպ հետաքրքրութիւնը, մանաւանդ որ ներկաներէն չատեր դասախօսին մատնանչած սխալներուն հետքերը կը տեսնէին իրենց մանկութեան յիշատակներուն մէջ ու չէին ուզեր զործիք ըլլալ նոյն սխալներուն սերունդէ սերունդ վերադանցումին:

Միջավայրի մը մէջ ուր անհատապէս ու որպէս հաւաքականութիւն ամէն օր կ'ոտիոտանք հայերէնին կորուստի երեւոյթին, ասանձին չատ բան կայ Ժ· Տալկալեանի նման մասնագէտի մը խօսածին ու գրածին մէջ:

Ցանուն վարդուան աւելի առողջ սերունդներուն, մաղթելի է որ անոր կապը չխզուի մեր յարաններուն հետ ու ծնողքներու հետ աւելի՛ մեծ թիւով ուսուցիչներ – ուսուցչուհիներ ներկայ ըլլան յետագայ երեկոյթներուն:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

* **«Enfances plurilingues»;**
L'Harmattan, Avril 2000

ՄԱՀԸ՝ ԵՐԳԻՉԱՆՔԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

ԳԱՆԱՏԱՀԱՑ ԲԵՄԱԴԻՐ ԱՐԹՕ ՓԱՐԱԿԱՄԵԱՆԻ «ԹՈՒ ԹԱՒՈՒԶԸՆՏ ԷՆՏ ՆԱՆ» ԺԱՊԱՒԷՆԸ ԿԱՐԺԱՆԱՆԱՑ ԳԱՆԱՏԱՑԻ ՓՆՆԱԴԱՏՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Թորոնթոյի մէջ Սեպտեմբերին կայացած չարժապատկերի փառատօնին ուշադրութիւն դրաւեց Արթօ Փարաքամեանի «Թու թաուզընտ էնտ նան» ժապաւէնը, որ նաեւ հրաւիրուած է մասնակցելու Թոքիոյի եւ Մանհայմի (Գերմանիա) չարժապատկերի փառատօներուն: Այս ժապաւէնը Հոկտեմբեր 21–ին սկսաւ ցուցադրուիլ Գանատայի չարժապատկերի սրահներուն մէջ: «Երբեմն իրերը խոր լրջութեամբ չարձարծելը կրնայ դրական լուրջ արդիւնքներ տալ», կը գրէ Մոնրէալի մէջ հրատարակուող «Տը կազէթ» թերթին քննադատը:

Դերասան Ճոն Թուրթուրրոյի մարմնաւորած բրածոներ պեղող տխպարը՝ Պենճամին Գասպարեան համուտ երկրաբան մըն է, որ «բոլորէն աւելի խոր կը պեղէ», ինչպէս կը բնութագրէ անոր մէկ պաշտօնակիցը: Սակայն դանատացի դերասանը չէր կրնար երեւակայել, որ աւելի քան 180 մեթր խորութեան վրայ անդենական ոլորտները պիտի պեղէր Արթօ Փարաքամեանի խայթող կատակերգութեան՝ «Թու թաուզընտ էնտ նան» ժապաւէնին մէջ:

ԿԵԱՆՔԻ ՄԸ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

«Գասպարեան չոր մարդ մըն է, որ կ'աշխատի չոր դաշտի մը մէջ: Ժապաւէնին առաջին վայրկեաններր կը պատկերեն տեսարան մը, ուր ան հեռաւոր վայրի մը մէջ կը յայտնաբերէ ձուկի մը ողնաշարը: Այս տպաւորիչ տեսարանը շատ աւելի խոր երգիծանքի զգացողութիւն մը կը փոխանցէ, քան ինքնին երկրաբանին տիպարը», *կը գրէ «Տը կազէթ» թերթին քննադատը:*

Մոնրէալի մէջ ապրող եւ ստեղծագործող դրագէտ – բեմադիր Արթօ Փարաքամեանի երկրորդ ժապաւէնն է այս: Անիկա կը բովանդակէ այն միտքը, թէ մինչ բազմաթիւ ժապաւէններ եւ բազմաթիւ մարդիկ կը կարծեն, թէ մահը սպասելու վիճակը ողբերգական է, Պենճամին իր մօտալուտ մահուան լուրը կը նկատէ իր կեանքին մնացեալ օրերը վայելելու ազդանշան մը:

Այս տիպարը տեղուղթեան ժխուրթիւն ունի: Ան երկար ժամանակէ ի վեր գլխացաւ կը պատճառէ երկարատեւ հիւանդութենէ տառապող իր բարեկամին, իր պաշտօնակիցին եւ իր նախկին կնոջ: Օր մը անոնց կ'ըսէ, թէ ուղեղային հազուադէպ հիւանդութիւն մը ի վերջոյ 30 օր եաք զինք պիտի առաջնորդէ յիշողութեան կորուստի եւ մահուան: Բոլորը անմիջապէս կը սկսին սգալ, ինք ալ՝ միասին:

Պենճամինի աշխարհահայեացքը արմատական փոփոխութեան կ'ենթարկուի եւ ժապաւէնին ոճաւորուած դիմագիծը կը չեչտուի, երբ անոր մահացած ծնողները հայկական ձեւով կարճ ժամանակի համար կը վերադառնան ըսելու, թէ կեանքը ինքնին հիւանդութիւն մըն է եւ ի վերջոյ ամէն մարդ պիտի մեռնի: Իսկ մահը աշխարհի վերջը չի նշանակեր, ոչ ալ՝ իրենց վերջը... աշխարհը կը շարունակէ պոյտեւել առանց իրենց: Անդենականէն վերադարձած ծնողները կ'ուզեն, որ իրենց զաւակը մահը նկատէ պարզապէս այլ հանդրուան մը՝ ամերեակայ վիթխարի համակարգին մէջ:

Պենճամինի հայրը պերեզմանէն կը վերադառնայ, որպէսզի իր մահամերձ որդուն ըսէ. «Մեռած՝ թէ ողջ, ի՞նչ է տարբերութիւնը, անձնակեդրոն մի՛ ըլլար»:

Հայրեր ընդհանրապէս նման բաներ չեն ըսեր իրենց զաւակներուն: Սակայն այս ժապաւէնին մէջ կացութիւնը բոլորովին տարբեր է. հայրը արդէն մահացած է, իսկ զաւակը տխրութեամբ կը դիտակցի, որ ինք եւս մահուան սեմին կը գտնուի:

Պենճամին կը լսէ իր ծնողներուն խորհուրդները եւ կ'անդրադառնայ, որ տիեզերական մեծ պատատաին վրայ ոչ ոք մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ կը թուի, թէ մահուան հեռանկարը նոյնիսկ կը խրախուսէ զայն: Ան սեռային յարաբերութիւն մը կը սկսի զարգացնել երիտասարդուհիի մը հետ, իր ինչքերը կը նուիրէ անճրկած բարեկամներու, կը պօտեպնդուի, իր ուսերէն կը նետէ դիտաշխատողի վերարկուն, ճամբորդութիւն մը կը ծրագրէ եւ կը լծուի այլ գործի մը՝ ձեռնարկելով իր ծնողներուն ամիւնները անոնց ծննդավայրը փոխադրելու ապահովութեան:

Սակայն Պենճամին չի մտածեր, թէ իր նախկին կինը եւ իր ամէնէն մտերիմ բարեկամը ի՞նչպէս պիտի դիմաւորեն իր մօտալուտ մահուան լուրը: Անոնք ա՛յնքան կը ցնցուին, որ անդիտակցաբար կը կործանեն Պենճամինի դէպի դերեզման հանգիստի երթին ծրագիրը: Իրերը կը բարդանան, երբ Պենճամին իր կեանքին վերջին օրերը՝ կ'անցընէ բացարձակ ներկային մէջ, յիշողութեան բացարձակ կորուստով: Անոր սիրելիները կը վիճին, թէ արդեօք պէ՞տք է զայն տեղեակ պահեն մօտալուտ մահուան:

Արդեօք բժիշկները պիտի կարենա՞ն դարման մը գտնել նախքան պատատաին մթագնիլը...: Սակայն պէտք չէ մոռնալ, որ ասիկա Արթօ Փարաքամեանի մէկ ժապաւէնն է: Անիկա կը յիշեցնէ գանատահայ այլ հռչակաւոր բեմադիրի մը՝ Ատոմ Եղոյեանի ժապաւէնները, ուր ոչ ոք գիտէ, թէ ի՛նչպէս կարելի է հաղորդակցիլ սիրելիներու հետ:

ՏԱՐԲԵՐ ՊԱՐՈՒՆԱԿԻ ՄԷՋ

«Թու թաուզընտ էնտ նան»ի եւ Եղոյեանի տիպական ժապաւէններուն միջեւ տարբերութիւնը այն է, որ Փարեկամեանի գործը կը պատկանի «սեւ երգիծանքի» ոճին: Եթէ զայն դնենք Եղոյեանի օտարումի միջավայրերէն մէկուն մէջ, ապա տարբերութիւնը դրեթէ կ'աղօտի, կը գրէ քննադատը մը:

«Անշուշտ բեմադիրը կ'ակնկալէ, որ հանդիսատեսներ խորհրդածեն եւ վիճին նմանօրինակ հարցերու մասին եւ հարց տան, թէ արդեօք կեանքը ու մահը իրա՞պէս նման են իրարու: Ասիկա շատ մեծ վէճ մըն է· թերեւս շատ մեծ՝ նոյնիսկ տաղանդաւոր Փարաքամեանի համար: Վերջաւորութեան կարելի է եզրակացնել, թէ «Թու թաուզընտ էնտ նան»ը հաճելի ժամանց մըն է, հաճելի երգիծանքով, շատ աւելի լաւ, քան՝ շարժապատկերի սրահներու մէջ այս օրերուն ներկայացուող միջակ ժապաւէնները: Սակայն անիկա բեմադիրին ակնկալած չափով մտածելու չի մղեր հանդիսատեսը», *կը գրէ «Տի Օթաուա Սիթիզըն» թերթին քննադատը:*

«Այլ բնոյթի դժգոհութիւն մըն ալ ծագեցուց ժապաւէնին տեղի անորոշութիւնը: Յայտնի չէ, թէ ո՛ր քաղաքին կամ ո՛ր երկրին մէջ տեղադրուած է անիկա: Սակայն ամբողջ ժապաւէնին ընթացքին ծանօթ փոբ բաներու կը հանդիպիմ: ժապաւէնին վերջաւորութեան է, որ միջավայրը կը յստականայ· փողոցի բանի մը փրանսարէն նշանակներ կ'երեւին, ապա հերոսը իր հիւանդութեան վերջին հանգրուանին կը թափառի ճարտարապետական հոյակաւոր կոթողներու շուրջ, Մոնրէալի կեդրոնական մասին մէջ, Պուլվար Ռընէ Լեւեսքի վրայ»:

«Փրանսերէն նշանները ուշադրութիւն կը գրաւեն, մանաւանդ որովհետեւ մինչ այդ ոչ ոք փրանսերէն որեւէ բառ կը գործածէ կամ՝ փրանսական առոգանութեամբ կը խօսի: Յայտնապէս բեմադիրը ուզած է ժապաւէնը տեղադրել ամերիկեան մեծ եւ անանուն բաղաքի մը մէջ, եւ մէկը անուշադրութեամբ մոռցած է ջնջել Մոնրէալի փողոցներուն կարգ մը փրանսերէն նշանները», *կ'աւելցնէ քննադատը:*

Փարաքամեան կ'ըսէ, թէ իր նպատակը մահուան բնաբանը բոլորովին տարբեր պարունակի մէջ ներկայացնել էր: «Ասիկա չի նշանակեր, թէ ինձմէ առաջ ոչ ոք պատկերած է մահը, սակայն վստահաբար ոչ ոք զայն արծարծած է ինձի պէս», *ըսած է ան, թէեւ անոր ժապաւէնին մէջ պերեզմանատան մը առթած հեղնանքը նորութիւն չէ:*

«Տխրութիւնը մաս կը կազմէ մահուան պատմութեան, սակայն անիկա մահուան ամբողջ պատմութիւնը չի բովանդակեր, որովհետեւ մարդիկ տարբեր ձեւերով կը վերաբերին մահուան հետ: Այդ ձեւերէն մէկը երգիծանքն է: Երգիծանքը երբեք չի մեռնիր», *կը բացատրէ Փարաքամեան:*

Սկիզբը Փարաքամեան իրարու հակասող երեւոյթներ՝ մահն ու կատակերգութիւնը ժապաւէնի մը մէջ մէկտեղելու գաղափարը ներկայացուցած է Մոնրէալի հրահանգաւոր ժապաւէնի արտադրիչներէն Առնի Կելպըրթի:

«Կելպըրթ բաջալերեց, որ շարունակեմ: Հետեւաբար գործակցեցանք, եւ ան նիւթական շահ ապահովեց: Իրականութեան մէջ չեմ մտածեր ժապաւէնի մը տնտեսական կողմին մասին: Պարզապէս կ'ընտրեմ լաւագոյն դերասանները եւ կը պատրաստեմ ժապաւէն մը», *ըսած է Փարաքամեան:*

Փարաքամեան Գանտի չարժապատկերի 1996–ի փառատօնին քննադատներու ուշադրութիւնը դրաւած էր Քեպէքի ծագքաղաք մը ներկայացնող «Քոզմոզ» ժապաւէնին բեմադրութեան մէկ իր վաչլուն նէրդրումով:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ
«Ազդակ»

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՒ ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆԵՐ

ԱՄՆ–ու նախագահական ընտրութիւնները չեն սահմանափակուիր միայն այս կամ այն թեկնածուն նախընտրելու եւ անոր ի նպաստ քուէարկելու արարքով: Ընտրողները նոյն առեն պարտաւորութեան տակ կ'ըլլան պատասխանելու երբեմն հարիւրաւոր հարցումներու, իրենց նահանգին վարչական ընթացքին մասին: Օրինակ, վերջին ընտրութեան առթիւ Օրէկան նահանգին բնակիչները պէտք է պատասխանէին թէ պէ՞տք է հարկատուներու վճարած հարկին 15%–ով սահմանափակել նահանգային ծախքերը, պէ՞տք է արգիլել հանրային վարժարաններու մէջ միասեռականութիւնը քաջալերող, կամ դատապարտող վարուելակերպը, պէ՞տք է արգիլուին վայրի կենդանիներու որսին համար գործածուող որոշ տեսակի ծուղակներ, եւ այլն: Շատ – չատերու համար ընտրութեան ուղեցոյց հատորը ուր տեղ գտած կ'ըլլան բոլոր այս հարցականները, չիներկնէ դէշ թարգմանուած բնագրի մը կը նմանին: Մէկս կողմէն, նիւթական լայն միջոցներ ունեցողներու համար որոնք կրնան ատորագրութիւն հաւաքելու պաշտօնեաներ գործի լծել, ատիկա կարելիութիւն կը ստեղծէ քարոզչութիւն ընելու եւ որոշ գաղափար մը պարտադրելու:

ԱՄՆ–ու մէջ իշխանութիւնները հետզհետէ աւելի կը դիմեն ընտրողներու, կարեւոր որոշումներ տալէ առաջ: Նոյեմբեր 7–ի ընտրութեան քուէարկողները պէտք է պատասխանէին այս կարգի 204 հարցումի: Գալիֆորնիոյ եւ Միչիկընի մէջ պէտք էր գաղափար յայտնել սեփական վարժարաններու հանրային պիւտճէէն յատկացում կատարելու մասին. Նեպրասքայի մէջ պէտք էր ըսել թէ կ'ուզե՞ն որ միասեռականներու միջեւ ամուսնութիւնը արգիլուի: Ալասքայի ընտրողները դրական պատասխանելու պարագային, նահանգը կրնար մարիխուանայի գործածութեան ապատութիւն բերող առաջինը ըլլալ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Ա.

Մայր հայրենիքի արիւնլուայ տառապանքը պատկերացուցեր էր մայրաքաղաքի աղջկան եւ ընդվզումի ու պայքարի խօսքեր թրթռացուցեր էր անոր ականջին եւ ընդնչմարել տուեր էր արիւնոտ ճամբան ուրկէ հարկ էր անցնիլ վերութեան չզիանները փշրելու եւ ազատութեան երանութեանը հասնելու համար: Նարդիկ սրատորոփ մտիկ ըրած էր այդ ձայնին որ բոլորովին նոր էր իրեն համար, նախ զողահար, յետոյ, կամաց կամաց ընտելանալով անոր: Եւ երիտասարդը հետզհետէ կիսատուածի մը, առասպելական էակի մը երեւոյթը առած էր իր աչքին, ախոյան մը՝ որ կարող էր աշխարհներ տակնուվրայ դարձնել իր ցեղը սորկութենէ փրկելու համար: Այդ հրդօր, առնական, կռուասէր ու անյողդողդ նկարագիրը իր զայրոյթին տակ ընկճեր էր Նարդիկը, մանաւանդ որ Սիմոնի բարոյական վեհութիւնը կ'արտափայլէր նաեւ իր վառվռուն աչքերուն, կորովի դիմագիծներուն, կարճ ու խոհուն ճակատին վրայ: Եւ օր մը պաղատագին խնդրեր էր իրմէ կուսակցութեան մէջ մտնել:

Սիմոն արդէն կը սպասէր այս յայտարարութեան, այսուհանդերձ սրտի անսահման ուրախութեամբ մը լսեց զայն, բայց յայտնի չըրաւ· ուզեց փորձի ենթարկել Նարդիկը:

– Չէ՛, ըսաւ, յեղափոխութիւնը քու գործդ չէ, վայրկենական խանդավառութեան մը մէջ այդպէս կ'ըսես, բայց համոզումը չէ որ քեզի կ'առաջնորդէ: Ասկէ պատ, յեղափոխութիւնը բացարձակ անձնազոհութիւն կը պահանջէ եւ դուն տակաւին անձին տէրը չես զայն ուզածիդ պէս տրամադրելու համար... յետոյ ես չեմ կրնար քեզ ենթարկել այնպիսի վտանգներու որոնք կրնան նոյնիսկ քու կեանքիդ սպառնալ:

– Ի՞նչ կ'ըլլայ... քանի որ այդ վտանգները արդէն կան քեզի համար:

– Ես տարբեր... ես տարիներ է վեր ալ նուիրուած եմ գործին, ազատած եմ ինքզինքս ամէն տեսակ կապանքներէ· յեղափոխութենէ զատ կեանքս նպատակ չունի... եւ վրէժներ ունիմ լուծելիք... քովս ի վեր մեռնող ընկերներու կտակը կայ որ պէտք է գործադրեմ:

– Միասին կ'աշխատինք, միասին կը գործադրենք ... քեզ ճանչնալէս ի վեր կը զգամ թէ որչա՛փ անօգուտ, աննպատակ է ապրած կեանքս եւ որչա՛փ վատ միանգամայն... գործել կ'ուզեմ քեզի հետ... չէ՛, չէ՛, մի մերժեր խնդիրքս:

– Բայց, խե՛ղճ Նարդիկ արդեօք կ'երեւակայե՞ս թէ ի՞նչ ծանր յանձնառութիւն մըն է ուզածդ, պիտի կրնա՞ս տանիլ բանտարկութեան, աքսորի, չարչարանքի, հալածանքի չարունակական մղձաւանջը որ ալ քու բաժինդ պիտի ըլլայ:

– Այո՛, ամէն բան, միայն թէ քեզի հետ:

Երիտասարդը չպատասխանեց· զգաց,– եւ արդէն դուշակեր էր, – թէ Նարդիկի կոյս հոգին հայրենիքի տառապանքէն աւելի ուրիշ զգացումով մը կը բաբախէր: Ինքն ալ զայն ճանչնալուն առաջին օրերէն զգացած էր իր սրտին մէջ նոր հրայրքի մը արծարծումը եւ վախցած էր անկէ, յեղափոխականի մը համար անարժան, վնասակար ու վտանգաւոր համարելով զգայական սէրը որ կրնար մոռցնել ուխտած պարտականութիւնը եւ վճռեր էր կռուիլ իր սրտին մէջ բոյն դրած նորածին զգացումին դէմ, զայն նկատելով թշնամի մը, դաւաճիր մը որ կուզար զինքը մոլորեցնելու ուղիղ ճամբէն· սակայն իր ջանքերը անօգուտ մնացեր էին եւ Նարդիկի հետ ամէնօրեայ մտերմութիւնը հետզհետէ արծարծեր էր իր ազատատենքը: Եւ ի վերջոյ Սիմոն ուրիշ մէկոյ չէր դատ այլ հաշտեցնելու իրարու հակառակորդ նկատած զգացումները, նշանուելով Նարդիկի հետ եւ զայն ալ մասնակից ընելով իր ճակատագրին:

Նարդիկ աներկիւղ անձնուիրութեամբ նետուած էր յեղափոխական գործունէութեան ասպարէզը· երջանիկ ըլլալով որ մասնակից կը դառնար իր սիրականին վտանգներուն: Բայց ահա՛, օր մը Սիմոն տուն վերադարձած չէր եւ իրիկուն մը իմացած էին որ ձերբակալուելով Զապթիէ տարուած էր, եւ նոյն գիշերն իսկ ոստիկանութեան կողմէ եկած խուզարկած էին ուստա Սերգիսի տունը, թէեւ Նարդիկ ու ընկերները ժամանակ գտած էին անհետացնելու բոլոր վտանգաւոր թուղթերն ու իրեղէնները: Նարդիկ իրեւ Սիմոնի նշանածը, մէկ քանի անգամ ոստիկանութեան Դուռը կանչուած էր հարցաքննուելու, բայց իրեն դէմ որոշ ապացոյց մը չըլլալով՝ ազատ թողուած էր:

(Շար. 3)

ԷՄԱԵԱՆ
ՀՐԱՒԷՐ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Փարիզի Էմաեան Սանուց Միութեան ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ՝

10, avenue Troussel - 92700 COLOMBES

կիրակի, Դեկտեմբեր 3, ժամը 14·30–ին:

Ο Ր Ա Կ Ա Ր Գ· –

1·– *Տեղեկատուութիւն*

2·– *Հաշուետուութիւն*

3·– *Նոր վարչութեան ընտրութիւն:*

Կը հրաւիրուին բոլոր էմաեանցիները ու համակիրները:

☎ 01·47·80·42·76

L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE

et

AYP F.M.

vous invitent à une conférence animée par

Ardachès BĒDROSSIAN

astro-physicien d'Arménie

sur le thème :

«LA SITUATION ACTUELLE DE LA SCIENCE EN ARMENIE, ET SON AVENIR»

Lundi 27 novembre à 20 heures 30

Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue — Paris 9e

métro Cadet entrée libre

(Շար· Ա· էջէն)

կ'ընէ որ զպրոցներուն մէջ կրկին եզան միսը գործածուի:

ԹՈՆԻ ՊԼԷՐ պաշտօնական միօրեայ այցելութիւն մը կը կատարէ Մոսկուա: Նոյեմբեր 21–ին կ'ընդունուէր Պուտինի կողմէ: Այցելութեան նպատակն է գարկ տալ երկու երկիրներու առեւտրական յարաբերութեանց:

ԼԻԼԻ (Հիւսիսային Ֆրանսա) մահմետական ականները, որոնք քարեր նետած էին տեղւոյն սինակոկին վրայ, այս անգամ ալ կ'ընդդիմանան Էնրիքօ Մասիասի Ռուպէ ժամանման, յայտարարելով՝ «Չենք ընդունիր որ, Իսրայէլի կողմնակից Հրեայ մը դայ արաբական երգեր երգելու»: Նոյեմբեր 26–ին, Էնրիքօ Մասիաս պէտք է Ռուպէ երթայ մասնակցելու բազմամշակութային ճեռնարկի մը:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՆՆԱԽԱԴԷՊ ԻՐԱՎԻՃԱԿ

Հայաստանի ֆութպոլի կեանքը այս օրերուն ծանր տագնապ կ'ապրի: Քանի մը օր առաջ բարձրագոյն դասակարգի երեք խաղեր յետաձգուած (կամ ջնջուած) էին այն պատճառով որ Երեւանի «Արարատ»ը, Աշտարակի «Միկա»ն, դարձեալ երեւանեան երկու ակումբներ «Զուարթնոց – ՀԱՒԻ» եւ «Դինամօ» դաշտ չէին իջած եւ անոնց նախագահներն ալ մամուլի ասուլիսով մը բացատրած էին դրդապատճառները, բողոքելով մրցավարներու անորակութեան եւ անոնց գործած անարդարութիւններուն դէմ: Նախագահները սպառնացած էին նաեւ բոլորովին հրաժարիլ վերջին խաղերէն. ապելի ուշ բողոքարկուներուն միացած էր նաեւ Երեւանի «Ամէնիկում»ը: Իր կողմէն, Ֆութպոլի Դաշնակցութեան նախագահը Սուրէն Աբրահամեան ըսած էր թէ արձարձուած հարցը արդէն քննարկուած էր ու ճեռնարկած էին համապատասխան միջոցներու:

Նոյ· 20–ին տեղի ունեցած է Հայաստանի Ֆութպոլի Դաշնակցութեան գործադիր կոմիտէի հերթական նիստը ուր կրկին քննարկուած է ստեղծուած իրավիճակը: Ժողովը որոշած է պարտուած հարմարիլ «Դինամօ» եւ «Միկա» խումբերը, նաեւ ջնջել անոնց մինչեւ այսօր չահած միաւորները եւ երկու ակումբները վերադարձել ախոյեանութենէն: Անշուշտ դեռ հարցը չէ փակուած սակայն Ֆութպոլի Դաշնակցութիւնը հրապարակած է հետեւեալ ազիւսակը վերջին որոշումներէն ետք կատարուած հաշուարկումով· –

1·– Արաբս	61 միաւոր
2·– Արարատ	59 միաւոր
3·– Շիրակ	58 միաւոր
4·– Կիլիկիա	30 միաւոր
5·– Լեռնագործ	12 միաւոր

Phonéthon 2000

MERCI!

A tous les donateurs du Phonéthon du Fonds Arménien de France

et aux dizaines de bénévoles qui ont rendu possible son succès.

Les promesses de dons ont atteint 1 420 000 FF

Vous pouvez suivre le Téléthon du Fonds Arménien
(sur la chaîne arménienne C1 pour les abonnés de TPS [canal 301]
et en clair pour les possesseurs d'une antenne satellite adéquate)

le Jeudi 23 novembre de 21 heures à 23 heures (heure française)

pour la participation de la communauté arménienne de France

Vu le nombre élevé des donateurs ayant participé au Phonéthon (plus de 3000) le défilé de leurs noms et des montants de leurs dons commencera le même jour à 18 heures.

Vous pouvez adreser vos dons au :

FONDS ARMENIEN DE FRANCE : B.P. 12 — 75660 Paris cedex 14

GRANDE BRADERIE DE NOEL

POUR VOS CADEAUX DE FIN D'ANNEE

LES SAMEDI ET DIMANCHE 2 ET 3 DECEMBRE
de 10 heures à 20 heures sans interruption

Artisanat d'Arménie:
Poterie — Objets de bois sculptés — Bijoux — Broderie — Tapisserie — Instruments de musique — Khatchars — etc.

Livres, Philatélie arménienne
Brocante, Antiquités
Epicerie fine arménienne
Vêtements, Cadeaux, etc..

- BAR
- RESTAURANT
- TOMBOLA

AINSI VOUS PARTICIPEZ A LA RECONSTRUCTION DES VILLAGES EN ARMENIE ET AU KARABAGH

CHENE

au Collège SAMUEL - MOORAT
26, rue Troyon - 92310 SEVRES — Métro: Pont de Sèvres /
— Parking gratuit assuré —

Pour tous renseignements, ☎ **01. 46. 63. 48. 74**

LE CENTRE CULTUREL ET LA CHORALE
SAHAK - MESROP
organisent une

NUITEE ARMENIENNE

Samedi 25 novembre de 22 heures à l'aube
"Salle Polyvalente des Caillols" - Avenue Bouyala d'Arnaud, Marseille 12e
Animée par
ALEXANDRE & ARSENE et D.J. "NICOLAS"

Réservation et vente de billets :
Centre Culturel Sahak-Mesrop - 339, avenue du Prado, 13008 Marseille
☎ **04 91 77 84 70** Tenue correcte de rigueur — P.A.F. : 100 F

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ ՇՈՒՐՋ

«ԼՈՑՍԻ ՑԱԻԵՐ»

Հատորին առթիւ

«Ամլութիւն եւ ստեղծում» –
ԳՐ. ՊԼԻՏԵԱՆ
Ընթերցում՝ Ժ· Զօլաֆեան

Կիրակի, Նոյ· 26, ժամը 16·30–ին

Հ·Բ·Ը·Մ· Ա· Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles 75017 Paris

TELEVISION
FRANCE 3

Vendredi 24 novembre 22h05
«FAUT PAS REVER»
ARMENIE : Les cinq frères;
1946, Staline veut repeupler son empire, devasté par la guerre et ouvre les portes de l'Union soviétique. C'est ainsi que 10.000 Arméniens, venus de partout, s'embarquent pour rejoindre cette terre promise, l'Arménie soviétique. Comme la famille Hampartzoumian, les parents et leurs cinq fils, partis de Gap.

ԿԱՂՈՑՏ ԽԱՋ

Տարեկան Վիճակախաղ
(LOTO)

Կազմուտ Խաչի Պուլվար – Օտտոյի «Հէօթա Սաուանի» մասնաճիւղի տարեկան վիճակախաղը՝

Կիրակի, Նոյեմբեր 26, ժամը 15–ին, Մշակոյթի Տան մէջ
12-14, rue Saint-Bazile - 13001 Marseille
Հաճելի միջոցառում, պիղեզիկ նուէրներ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section AGNOUNI - ASNIERES

VISITE AU CHATEAU DE VERSAILLES

La Section d'Asnières vous invite à découvrir

LES CHEFS-D'OEUVRE DU MUSEE GULBENKIAN AU CHATEAU DE VERSAILLES

Des meubles et objets royaux français du 18e siècle sont exposés dans l'appartement de Madame de Maintenon.

le 26 novembre
Départ
devant la Mairie d'Asnières 13h15
Possibilité d'arrêt Pont de Levallois
Retour 19 heures
Prix : 180 F (voyage autocar, entrée, salon de thé).

Réservation :
— Madame Himinian **01 40 11 19 33**
— Madame Danoux **01 47 80 09 43**
ou **01 42 42 85 87** (le soir).

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան
ՀՄԸՄ Ֆրանս (Ա) – Պուո–լա–Ռէն 4 – 0
Նիֆոլայիք տը Շայօ – ՀՄԸՄ Ֆրանս (Բ) 2 – 2
Էրմոն – Ա·Էս·Օ· Արմէնիէն (Իսի) 2 – 0

Պատանիներ
ՀՄԸՄ Ֆրանս – Լա Սալէզիէնն 6 – 0

Լիոնի Շրջան
ՀՄԸՄ Լիոն Տէսին – Մոթ Սերվ· 2 – 1

Իզէրի Շրջան
ՀՄԸՄ Վիէն – Փոն Էվէք 4 – 4

Տրոմ–Արտէշի Շրջան
ՀՄԸՄ Վալանս (Ա) – Ռոմոն Փէ·Էս 1 – 2
ՀՄԸՄ Վալանս (Բ) – Մոնթ–ուազոն 5 – 2

Պուշ–տու–Ռոնի Շրջան
ՀՄԸՄ Արծիւ (Մարսէյլ) – Սեփքէմ 0 – 1

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 23
JEUDI
23 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՒԱՌ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօդեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շարաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·042 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.042

«ՇԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 21/22)

ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԵԱՆ ՍՏՈՒԵՐԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Պետական եկամուտներու նախարար Ա. Մանուկեան Նոյեմբեր 21–ին հանդիպում ունեցած է արտասահմանեան ներդրումներով աշխատող 24 նախաձեռնութիւններու դեկավարներու հետ: Քննարկուած են հարկային ու մաքսային խնդիրներ, դեկավարները գանգատած են ապօրինի արտադրութիւններու, մաքսանենգութեամբ ներածուող նոյնանման ապրանքներու գոյութենէն: Նախարարը ազահովութիւն տուած է որ օրէնքի չբերնականին մէջ պայքար կը մղուի խմբակցութիւններու, տուեերային անտեսութեան դէմ:

*
**

"ԼԻՆՍԻ" ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

Հայաստանի կառավարութիւնը և «Լինսի» հիմնադրամը Նոյեմբեր 21–ին տարածրուած յուշագրով նշած են հիմնադրամին մեծագումար ներդրումով երկրին զարգացման համար ծրագրուած կէտերը: Ըստ այդ յուշագրին, վարկեր կը տրուին տեղական գործերու, գործազուրկներուն աշխատանք հայթայթելու նպատակով. աւարտին կը հասցուի երկրաչարժի զօհերին բնակարանաշինութեան դործ. կը կառուցուի եւ կը բարելաւուի ճամբաներու. ջրտար. կը նորոգուին աւելի քան երկու տասնեակ պատմական ու մշակութային չէնքեր, ինչպէս Օփերան, Մատենադարանը, տուն–թանգարաններ, եւլն.: Զարկ կը տրուի գրօսաշրջութեան հաստատութիւններու նորոգութեան, կամ կառուցումին. կը բարելաւուի Երեւանի կեդրոնը:

*
**

ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍ ՄԻԹՈՒԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ 300ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

Միթթարեան Միաբանութեան 300–ամեակին առթիւ, Նոյեմբեր 21–ին Ազգային Գրադարանին մէջ բացուած է ցուցահանդէս մը, Վենետիկի ու Վիէննայի 300 ամեակներուն հրատարակութիւններով: Բացումին ներկայ գտնուած են աբբահայր Եղիա Քիլարպեան եւ Հ. Վարդան Աչքարեան:

*
**

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՅՈՑՑԵՐԸ ԿՐ ԾԱԽԱԼԻՆ

Ադրբեջանի երեսփոխանական ընտրութեան յաջորդած բողոքի ցոյցերը որոնց գլխաւոր պատճառը կը նկատուի ժողովուրդին ընկերա–տնտեսական ծանրակշիռ վիճակը, Նոյեմբեր 21–ին չարունակած են Բաքուի մօտակայ երկու ապանի մէջ: Անոնց մասնակիցները տեղական իշխանութիւններէն պահանջած են ջուրի, ելեկտրականութեան, կազի անընդմէջ մատակարարում: Այլ վայրերու մէջ ցուցարարներ պահանջած են նաեւ որ Նոյեմբեր 5–ի ընտրութեան արդիւնքները վերաքննուին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԳԱՐԱ ԿՐԱԿ ԿԸ ԺԱՅԹՔԷ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումէն (Ֆրանսական Ծերակոյտ, իտալական երեսփոխանական ժողով), Եւրոպական Մարհրդարանի յանձնարարութիւններէն եաք Թուրքիոյ (երկու յաւելումներ Մօրիյոնի տեղեկագրին. տե՛ս. «Յառաջ», Նոյեմբեր 17), այս անգամ իօճալանի պարագան է որ կատղեցուցած է Թուրքերը: Արդարեւ, Նոյեմբեր 21–ին, Սթրազպուրկի մէջ, Մարդկային Իրաւանց Եւրոպական Ատեանը սկսաւ քննել Ա. իօճալանի փաստաբաններուն ներկայացուցած դիմումը: իօճալան մահուան դատապարտուած է Թուրքիոյ մէջ, առեւանգուելէ եաք Քենիա, բաւական խորհրդաւոր պայմաններու մէջ: Իր պաշտպանները կ'ատարկեն որ Թուրքիա բռնաբարած է մարդկային իրաւանց Եւրոպական Պայմանագրութեան մօտ 20 յօդուածները: Ատենցմէ գլխաւորն է իօճալանի առեւանգումը Քենիա, 1999 Փետրուարին: Ատեանը, որ ծնունդ առած է Եւրոպայի Մարհուրդէն (եւ որու հիմնադիր անդամներէն է Թուրքիա) կը բաղկանայ եօթը դատաւորներէ, որոնք նախ պարտին վճռել թէ դիմումը ընդունելի՞ է: Այդ պարագային, նիստերը կրնան քանի մը օր տեւել: Այս նիստն ալ կը զուգադիպի, դիտել կու տայ Ֆիկարօ (Նոյ· 22) Եւրոպական Մարհրդարանի արտայայտած փափաքներուն, ինչ կը վերաբերի քրտական հարցին:

Նոյեմբեր 21–ին, Սթրազպուրկ հաւաքուած են Քիւրտեր եւ Թուրքեր, որոնց թիւը կը տարբերի ըստ աղբիւրներու: Ֆրանսական թերթերէն Ֆիկարօ 21·000 Թուրք եւ Քիւրտ կը դրէ, Լիպերասիոն 18·300 Քիւրտ եւ 3·000 Թուրք, իսկ Թրքական Միլլիյէթ 20 հազար կը նկատէ Քիւրտերու թիւը որ 100 հազարի կը հասնի էօզկիւր Փոլիթիքայի (քրտական օրաթերթ) մէջ: Քիւրտ ցուցարարները, կիներով, մանուկներով, ազատութիւն պահանջած են իօճալանի համար եւ խաղաղութիւն՝ Քիւրտիստանի: Բախումներու առաջքն առնելու համար, Մարդկային Իրաւանց Պալատը, որու մուտքը ընդհանրապէս ազատ է, հսկողութեան տակ էր: 70 տեղեր յատկացուած էին իօճալանի համակիրներուն եւ նոյնքան քրտական ազատամարտութեան զոհերու ընտանիքներուն:

Այս ամբողջը չատ խիստ հակազդեցութիւններ ստեղծած է Թուրքիոյ մէջ: Արտաքին նախարարը Ի. Ձէմ Թուրք եւ եւրոպացի երեսփոխաններու ժողովի մը ընթացքին յայտարարած է.– «Եւրոպական Միութիւնը հաստատութեան մը վերածուած է, որու կարելի չէ վստահիլ եւ որ կը նուազեցնէ վստահութեան դրամագլուխը Թուրքիոյ հետ իր յարաբերութիւններուն մէջ»: Ձէմ, դեռ կ'ամբաստանէ Եւրոպական Միութիւնը որ «դպրոցական կառավարիչներու» նման կը գործէ: Անդարա չընդունիր, որ իր անդամակցութեան հարցը կապուի մանաւանդ կիպրոսի կացութեան կարգաւորման:

*
**

իօճալանի պաշտպաններուն համար, որոնց վերջին յոյսն է եւրոպական Ատեանը, «կարելի չէ գնդակահարել մէկը 2000 թուականին, Մարհուրդին անդամ մէկ պետութեան մէջ» կ'ըսէ Սիանկ Քէնթրիճ: Անոնք կը դատապարտեն նաեւ իրենց յաճախորդին ձերբակալման պայմանները (առեւանգուելեաւ թուրք գաղտնի ոստիկանութեան կողմէ, երբ Նայրոպիի մէջ, կը գտնուէր Յունաստանի դեսպանատան պաշտպանութեան տակ) գրս «միջազգային դաւ» կ'որակեն: Յանուն Թուրքիոյ կառավարութեան, Շիւքրիւ Արփասլան կը բացատրէ որ «յատուկ պարագաներ բացառիկ վարուելակերպ կը պարտադրեն», «բնականոն օրէնսդրութիւն մը անբաւարար է ահարեկչութեան դէմ պայքարելու համար» կ'աւելցնէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏՈՍ եաք կանչեց Իսրայէլի իր դեսպանը, ինչ որ բաւական ծանր հարուած մըն է Իսրայէլի համար: Գահիրէ այս ձեւով, ուզեց դատապարտել «իսրայէլեան յարձակումը» պղեստինցի ժողովուրդին դէմ: Դեսպանը՝ Մոհամէտ Պասիւնի 1986–էն ի վեր Թել–Աւիվ էր: Եգիպտոս արաբական առաջին երկիրն էր որ դիւանագիտական յարաբերութիւն կը հաստատէր Իսրայէլի հետ, առաջինն էր նաեւ որ 1979–ին խաղաղութեան դաշինք կը ստորագրէր: Յորդանան խաղաղութեան դաշինք ստորագրած է 1994–ին եւ Հոկտեմբերի սկիզբը յայտարարեց որ պիտի ուղարկէ իր նոր դեսպանին մեկնումը Իսրայէլ: Քաթար, արտայայտելու համար իր զօրակցութիւնը պղեստինեան դատին, առեւտրական իր կապերը խզեց Նոյեմբեր 9–ին, Մարոք, Հոկտեմբեր 23–ին փակեց իսրայէլեան ներկայացուցչութեան Ռապաթի գրասենեակը եւ իրը՝ Թել–Աւիվ: Առեւտրական իր կապերը խզեց նաեւ Թունուզ: Այս առընչութեամբ, Օմանի իշխանապետութիւնը առաջինը եղաւ որ առեւտրական իր կապերը դադրեցուց Իսրայէլի հետ, փակելով Թել–Աւիվի իր գրասենեակը եւ Մասքաթի իսրայէլեան գրասենեակը: Մաւրիտանիա դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատեց Իսրայէլի հետ 1999–ին, ցարդ ոչ մէկ միջոց ձեռք առած է:

ՊԱՐՋԵԼՈՆԱՅԻ մէջ, Նոյ· 21–ի դիչերը սպաննուած է կոնսալէսի առաջին ընկերմարական կառավարութեան Աւողջապահութեան նախարարը՝ էրնէսթօ Լուչ: Անդամ մը եւս ԷԹԱ–ն է որ կը հարուածէ եւ նախկին նախարարը 21–րդ զոհն է պասք անջատողական չարժումին:

ՖԼՈՐԻՏԱՅԻ Գերագոյն ատեանը արձանեց, Նոյեմբեր 21–ին, որ քուէներու ձեռքով հաշուարկումը չարունակուի մինչեւ Նոյեմբեր 26, ժամը 23: Այս որոշումը կը նպաստէ Ալ Կորի:

ՊԻՏՐՈՒԹի մէջ, Նոյեմբեր 21–ին, հանրաքուէական տողանգ մը տեղի ունեցած է, ինչ որ աննախընթաց է, 1990–էն ի վեր, երբ վերջ կը գտնէր քաղաքացիական պատերազմը: Հազարաւոր աշակերտներ եւ ուսանողներ, մեծամասնութեամբ քրիստոնեայ: փողոց լցած են պահանջելով որ սուրիական զօրքը քաշուի եւ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները կանոնաւորուին: «Սուրիան դո՛ւրս» բացագանչած են ցուցարարները: Ցոյցը տեղի կ'ունենար Լիբանանի անկախութեան 57–րդ տարեդարձի նախօրեակին: Պատասխանատու վրայ կարելի էր կարդալ.– «Անկախութիւն չի կրնար ըլլալ, սուրիական դրաւումով»: Վալիտ Ճումպլաթի (Ցառաջդիմական ընկերվարական կուսակցութիւն) եւ Վաքիմի (ժողովուրդի Շարժում) ուսանողական կազմակերպութիւնները նախ կոչ ըրած էին ցոյցին մասնակցելու, ապա, անձանօթ պատճառներով յետքայլ ըրած էին:

ԱԼԺԻՆ 50 քմ· արեւմուտք, Հասուչ Սապոնի մէջ, իսլամական դինեալ խումբ

(Շար·ը Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԲՈՂՈՔԱԾ ՆԱԵԻ ՎԱՏԻԿԱՆԻ ԴԷՄ

Ֆրանսայի Ծերակոյտէն, Իտալիոյ եւ Եւրոպական Մարհրդարաններէն եաք Հռոմի մէջ Յուն· – Պօղոս Բ·ի ու Գարեգին Բ·ի յարատարութեան մէջ ալ Հայերու ցեղասպանութեան նշումը նոր բողոքի պատճառ տուած է Անգարայի: Այս վերջին զարգացումին առթիւ ալ Թուրքիա իր բողոքի հակազդեցութիւնը փոխանցած է Վատիկանի:

ԳՈՀՆ-ՊԷՆՏԻԹ ՊՈԼՍՈՑ ՄԷՋ

Եւրոպական եւ Թուրքիոյ Մարհրդարաններուն միասնական նիստին մասնակցելու համար Պոլիս գացած է Տ. Գոհն-Պէնաիթ: Հոն լրագրողներու հետ զրոյցի մը ընթացքին ըսած է թէ ցեղասպանութեան բանաձեւին քուէարկութեան ձեռնպահ մնացած ըլլալով եւ խորհելով հանդերձ թէ այդ Մարհրդարանէն նման որոշում դուրս պէտք չէ գար, ինք չի մտածեր որ եղածը սխալ բան մըն էր: Ան իրեն ի պատիւ սարքուած ճաշի մը ելոյթ ունեցած է ու ըսած թէ Եւրոպացիներու մեծ մասը կը հաւատայ որ ցեղասպանութիւն գործուած է: Աւելցուցած է թէ ժամանակը չէ վիճելու ո՛ր մէկ կողմին արդար ըլլալուն մասին, այլ պէտք է իրարու հետ բաց երկխօսութիւն ունենալ: «Ես անձնապէս կը հաւատամ որ ցեղասպանութիւն մը գործուած է: Եթէ պատմութեան նայինք, բազմաթիւ ժողովուրդներ գիրար կոտորած են» ըսած է ան:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE CANARD ENCHAINE»

(22 Novembre)

UN VOTE RENTABLE

Երկիծական չարաթաթերթը, վերնչեալ խորագրին տակ, կ'անդրադառնայ Ծերակոյտի նպաստաւոր քուէարկութեան (Նոյ· 8) Հայկ· ցեղասպանութեան ճանաչման ուղղութեամբ եւ կը բացատրէ.–

«Բազմաթիւ տատամսումներէ եաք, ծերակուտական մեծամասնութիւնը որոշեց ուրեմն, Ազգ· ժողովէն երկու տարի եաք, ճանչնալ Հայկ· ցեղասպանութիւնը: Այս հարցին մէջ, Շիրաք անձնապէս մխրճուած է Քրխաթիան Փոնսըլէի եւ Ժան–Լիւօ Կօսէնի մօտ, որպէսզի դիւրացնեն նշեալ ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքի առաջարկին որդեգրումը:

«Լիլիպէի մօտիկ անձ մը կը բացատրէ.– "պէտք էր անպայման բան մը ընել քաղաքական ընտրութիւններէն առաջ: Կարելի չէր միաժամանակ մատակարարել Հայերու խռովքը եւ անհասկացողութիւնը հրեայ համայնքին, դժգոհ Շիրաքի դիրքէն եւ դիրքորոշումներէն Մերձաւոր Արեւելքի մէջ":

«Դեռ հաշուի չեն առնուած դիւցազուները, որոնք կրնան քէն ընել Շիրէքի, եթէ այլեւս չկարենան եզան միս ծախել»:

*
**

Այս գրութեան կ'ընկերանայ ծաղրանկար մը, ուր փոքրիկ հոգակոյտի մը գրուած է "ցեղասպանութիւն": Քիչ մը հեռուէն երկու անցորդներ կը գրուցեն, ու մէկը մեւսին կ'ըսէ՝ "երկար տաեն կարծուեցաւ որ բրածոներ էին", մեւսը կ'ընդմիջէ՝ "Հայե՞ր", ու կը տանայ սա պատասխանը՝ "Ո՛չ, ծերակուտականներ":

ՊԵՏԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ ԵՐՐՈՐԴ ԿՈՂՄԷՆ ՇՐՋԱՓԱԿՄԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

Ղարաբաղի պատերազմի տարիներուն երբ Թուրքիա եւ Ազրբեջան սկսան չընչփակում կիրարկել Հայաստանի դէմ, արտաքին աշխարհին հետ կապի դուռ մնային Իրանի եւ Վրաստանի սահմանները: Շուկայի ապրանքները – չաքարէն, օճառէն մինչեւ ծխախոտ, հեղուկ վառելանիւթ, եւ այլն – կը հասնէին գլխաւորաբար այդ երկու սահմաններէն: Վրաստանի սահմանին վրայ Սադախլոյի չուկան այդ առումով մեծ կարեւորութիւն ստացաւ: Ան կը դառնայ Հայաստան – Վրաստան – Ազրբեջան սահմաններուն միացած կէտին մօտ. իսկ Վրաստանի այդ շրջանը առաւելաբար Ազրբեջանցիներ կը բնակին: Ազրբեջանական գիւղեր են:

Ինչպէս ամէն մենաշնորհ, Սադախլոյի չուկային պարագային ալ միշտ դանգատներ յայտնուեցան, հոն կատարուող չարաշահումներու, ապօրինութիւններու մասին: Բայց հաւանօրէն պատասխանատուները մտածեցին թէ սա կամ նա ձեւով, առաւել կարեւորը ապրանքին Հայաստան հասնիլն էր այդ նեղ օրերուն: Անկէ ի վեր բաւական առեն մը սահմանային այդ չուկան դրեթէ տեղ չգտաւ մամուլի էջերուն մէջ, այն տպաւորութիւնը գործելով որ առօրեայ ընթացիկ չարիքներու կարգին անցած էր իր չիտակով ու ծուռով:

Այդ չուկային կապուած գործունէութիւնը եւ ժողովրդագրական պատկերով, փոխադրութեան, հաղորդակցութեան ճամբաներով, ներկայացուցած քաղաքական հանգամանքով, ամբողջ այդ շրջանը ուշագրաւ տեղեկագրի մը նիւթ եղած են. տեղեկագիրը պատրաստուած է Հայաստանի Ազգային Ժողովի Պետական կարգերու յանձնախումբին կողմէ որուն նախագահը Վիկտոր Դալլաքեան բազմաթիւ անգամներ զանուած է այդ սահմանին վրայ, Վրաստանի կողմի հայ բնակչութեան օժանդակութիւն տանելու: Տեսնելով կացութիւնը եւ մանաւանդ նախատեսելով վտանգաւոր զարգացումներու ուղղութիւն մը, մղած է յանձնաժողովը որ քննարկում կատարէ հոն ու հիմնաւորուած տեղեկագիր մը յանձնէ Հանրապետութեան նախագահին եւ վարչապետին:

Այդ փաստաթուղթը որ երկու մասով հրատարակուած է «Հայկական ժամանակ»ի Նոյեմբեր 3 եւ 4–ի թիւերուն մէջ, բաւական մտահոգիչ մտածելու տեղիք կու տայ: Անկէ ի վեր բաւական առեն մը սահմանային այդ չուկան դրեթէ տեղ չգտաւ մամուլի էջերուն մէջ, այն տպաւորութիւնը գործելով որ առօրեայ ընթացիկ չարիքներու կարգին անցած էր իր չիտակով ու ծուռով:

Այդ չուկային կապուած գործունէութիւնը եւ ժողովրդագրական պատկերով, փոխադրութեան, հաղորդակցութեան ճամբաներով, ներկայացուցած քաղաքական հանգամանքով, ամբողջ այդ շրջանը ուշագրաւ տեղեկագրի մը նիւթ եղած են. տեղեկագիրը պատրաստուած է Հայաստանի Ազգային Ժողովի Պետական կարգերու յանձնախումբին կողմէ որուն նախագահը Վիկտոր Դալլաքեան բազմաթիւ անգամներ զանուած է այդ սահմանին վրայ, Վրաստանի կողմի հայ բնակչութեան օժանդակութիւն տանելու: Տեսնելով կացութիւնը եւ մանաւանդ նախատեսելով վտանգաւոր զարգացումներու ուղղութիւն մը, մղած է յանձնաժողովը որ քննարկում կատարէ հոն ու հիմնաւորուած տեղեկագիր մը յանձնէ Հանրապետութեան նախագահին եւ վարչապետին:

Այդ փաստաթուղթը որ երկու մասով հրատարակուած է «Հայկական ժամանակ»ի Նոյեմբեր 3 եւ 4–ի թիւերուն մէջ, բաւական մտահոգիչ մտածելու տեղիք կու տայ: Անկէ ի վեր բաւական առեն մը սահմանային այդ չուկան դրեթէ տեղ չգտաւ մամուլի էջերուն մէջ, այն տպաւորութիւնը գործելով որ առօրեայ ընթացիկ չարիքներու կարգին անցած էր իր չիտակով ու ծուռով:

Այդ չուկային կապուած գործունէութիւնը եւ ժողովրդագրական պատկերով, փոխադրութեան, հաղորդակցութեան ճամբաներով, ներկայացուցած քաղաքական հանգամանքով, ամբողջ այդ շրջանը ուշագրաւ տեղեկագրի մը նիւթ եղած են. տեղեկագիրը պատրաստուած է Հայաստանի Ազգային Ժողովի Պետական կարգերու յանձնախումբին կողմէ որուն նախագահը Վիկտոր Դալլաքեան բազմաթիւ անգամներ զանուած է այդ սահմանին վրայ, Վրաստանի կողմի հայ բնակչութեան օժանդակութիւն տանելու: Տեսնելով կացութիւնը եւ մանաւանդ նախատեսելով վտանգաւոր զարգացումներու ուղղութիւն մը, մղած է յանձնաժողովը որ քննարկում կատարէ հոն ու հիմնաւորուած տեղեկագիր մը յանձնէ Հանրապետութեան նախագահին եւ վարչապետին:

Առաջին տողերէն ըսուածը այն է որ այդ սահմանին հիւսիս - արեւելեան հատուածին վրայ կարգադրութիւնները վրդովիչ են, քանի որ կը սպառնան տնտեսական մթնոլորտի ենթարկութեան մէջ դնել երկիրը, չընչփակել երթեւեկի ճամբաները, բնական հարստութիւնները ոչնչացնել եւ ժողովրդագրական կացութիւնը փոխել: Ներկայի վիճակին պատճառը կը նկատուի կիրարկուող տնտեսական քաղաքականութիւնը, նաեւ հայ-եւրոպական քաղաքական ու տնտեսական յարաբերութիւններու մէջ առաջնային սխալ ընտրութիւնը: Տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ անհրաժեշտ է այսօրուընէ սկսիլ սրբագրութեան գործին, վաղը դէմ յանդիման չգտնուելու համար ապագային ապահովութեան սպառնացող խնդիրներու:

Առաջին մտահոգուածը, սահմանային այդ կէտին վրայ առեւտուրի աչխուժացումի քօղին տակ, Հայաստանի չընչփակումն է թուրք բնակչութեամբ: Ատոր կ'օժանդակեն Վրաստանի ազրբեջանական մէտ քաղաքականութիւնը, նաեւ Թուրքիոյ քօղարկուած նեցուկը: Պէտք չէ մոռնալ որ Հայաստան արեւելքէն Ազրբեջանը, արեւմուտքէն Թուրքիան ունենալէ զատ որպէս դրացի, Իրանի կողմէն սահմանակից է նոյնպէս Թուրք բնակչութեամբ, մնացած չորրորդ կողմին (Վրաստան) վրայ ալ աչխատանք կը տարուի որպէսզի ժողովրդագրական պատկերը փոխուի ու Հայաստանը այդ սահմանին վրայ եւս Թուրք դրացիներ ունենայ: Ատկէ ետք, հասկնալի է որ դժուար պիտի չըլլայ քաղաքական քայլերու ձեռնարկել:

Տեղեկագրին ապագային ուղղուած առաջին նշումը այն է թէ Իրանն ու Վրաստանը բազմազգ պետութիւններ են եւ աչխարհի ներկայի կարգերով ուչ կամ կանուխ կընան տրոհուիլ եւ անցնիլ ազգնակցային կառավարման ձեւին: Այդ պարագային Հայաստան հիւսիսէն ու հարաւէն կ'ունենայ Թուրք ամիլական դրացիներ: Այդ պատկերին մէջ յոյսերը կը կապուին միայն Ջաւախքի. ատոր հետ սակայն, պէտք է նկատի ունենալ հայաչատ այդ շրջանին մեղի ծանօթ բաւական անմխիթար վիճակը, Թուրքիոյ հետ սահմանակից ըլլալու պարագան, Ախալքալաք – Պաթում ճամբուն վտանգաւոր բնոյթը, մեսխեթցի Թուրք գաղթականները հոն տեղաւորելու ծրագիրները, եւ այլն: Պէտք չէ մոռնալ որ այդ նոյն շրջանէն ներկայիս դուրս կը բերուին ռուսական զօրքերն ու զինամթերքը: «Մեւ սեւ աչբերի համար չէ Ազրբեջանի կառավարութիւնը վերջին տարիներին քոյլատրում ու խրախուսում Վրաստանի Ազրբեջանցիներուն միջնորդական առեւտուրը Հայաստանի հետ, այլ նրանց ուժեղացնելու եւ Հայաստանի ողջ սահմանը նրանցով ամուր փակելու համար» կ'ըսէ տեղեկագիրը:

Սադախլոյի որպէս առեւտուրի կեդրոն հզօրացումը եւ ատոր զուգահեռ, անցեալին նոյն յատկանիչին տէր Շահումեանի քայքայումը պատճառ կ'ըլլան որ Վրաստանի Հայերը զրկուին հայեւրոպական սահմանը պահող եւ Վրացիներու հետ անմիջական չփում ստեղծող դերէն:

Շրջանին մէջ տարուող մաքսային սըխալ քաղաքականութիւնն ալ վնասակար ազդեցութիւն կ'ունենայ: Սահմանակից Բազրատաչէնին մէջ մաքսային համալիր կառուցանել մեծ օգուտ պիտի չբերէ, քանի որ «սահմանապահներին 1 պլոճ սիկարէթն էլ բաւական է մէկ բեռնատար թոյլ տալու համար»:

Տեղեկագիրը յառաջիկայ 5 – 10 տարուան հեռանկարին մէջ կը դիտէ հետեւեալները.

Ա. – Սադախլոն Հայաստանի իսկ մասնակցութեամբ, սկսած է մեծ քաղաքի մը վերածուիլ, կուլ տալով Հայաստանի սահմանամերձ հայկական գիւղերը եւ յունականները որոնք լքուած են իրենց ափերուն կողմէ: Այդ ճեւով կը թրքանայ հայեւրոպական ամբողջ սահմանադիծը: Վտանգաւոր է նաեւ այն որ Սադախլոյի չնորհիւ Ազրբեջան սիրելով չրջանի չուկային, հետզհետէ ձեռք կը բերէ լծակներ ու իրեն յարմար դատած պահուն իր պայմանները կ'առաջադրէ ապրանքներու մատակարարման:

Եթէ Թուրքիոյ եւ Ազրբեջանի չանքերը յաջողին ու Վրաստան վճռէ Ջաւախքը բնակեցնել Թուրք – մեսխեթցիներով, ոչ մէկ պատուար կը մնայ Թուրքիոյ եւ Վրաստանի Ազրբեջանցիներուն ուղղակի հաղորդակցութեան համար:

Տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ Վրացիները կայութեան ներկայացուցած վտանգին դիտակցած են եւ սկսած ոչ պաչտօնական առաջարկ ընելու որ սահմանային առեւտուրը այլ վայր փոխադրուի: Տեղեկագրին հեղինակները հարկաւոր կը նկատեն որ այսօրուընէ մտածուի ապագային մասին ու սահմանային առեւտուրի, Հայաստան – Վրաստան հաղորդակցութեան ճամբաներուն, ժողովրդագրական տեղաչարժներուն, մաքսային համակարգին ու մնացեալ հարցերուն համար ընտրուի Երեւան – Թիֆլիս տնտեսական – առեւտրական կապի անմատնդ ու հեռանկարային ձեւը: Ատիկա կարելի կ'ընէ ճեղքել Վրաստանի ու Հայաստանի միջեւ ստեղծուող Թրքական պատնէշը, Վրաստանի հայաբնակ գիւղերուն հետ ուղղակի կապ կը հաստատուի, մաքսանենգութեան ճամբան կը փակուի, եւ այլն:

Այս հեռանկարին մէջ կարեւոր տեղ կը դրաւէ ճամբաներու վինուելիութիւնը որուն անհրաժեշտ միջոցները չունի Հայաստան: Կայ նաեւ Թիֆլիսի համաձայնութիւնը ունենալու խնդիրը, քանի որ Վրացիները բացայայտ ձեւով կը խուսափին Վրաստանի հայաբնակ գիւղերուն միջեւ ճամբայ կառուցանելու:

Տեղեկագիրը պատրաստողները իրենց առաջարկներուն հետ յանձնարարութիւններ ալ ըրած են Արտաքին գործերու, Եկամուտներու, Բնապահպանութեան, Հաղորդակցութեան նախարարութիւններուն որպէսզի իրենց մասնակցութիւնը բերեն ծրագրուելիք աչխատանքներուն:

Հետաքրքրական է տեսնել թէ Հայաստանի, յետոյ մանաւանդ Վրաստանի իշխանութիւնները հարկաւոր ուշադրութիւնը պիտի դարձնե՞ն պատրաստուած տեղեկագրին. նկատի առնելէ ետք ըսածները, պիտի լծուի՞ն սրբագրութեան համար հարկաւոր միջոցները ճարելու: Հայաստանի նկատմամբ Թիֆլիսի ծանր կեցուածքը որ յաճախ աղրբեջանական տարրը կը նախընտրէ, հեռատեսութիւնը պիտի ունենա՞յ փափաքելի զարգացութեան ընդառաջելու: Ժխտական պատասխաններու պարագային դժուար է որ, ինչպէս կը նչէ տեղեկագիրը, Հայաստան կարենայ փրկութեան այլընտրանք գտնել ու չինչալ գրեթէ կատարեալ մեկուսացումի օդակի մը մէջ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՉԵԱՆ

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

ՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

(Համառօտ դասընթաց)

Հեղինակ՝ ՇԱՀԷ ԱՐՔ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
Անթիլիաս, 2000

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Դպրեվանքի հիմնադիրներէն եւ առաջին Վերատեսուչ Տ. Շահէ Արքեպիսկ. Գասպարեանի բեղուն գրիչէն պատրաստուած եւ ցարդ անտիպ մնացած աչխատասիրութիւնը՝ «ՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ (Համառօտ Դասընթացք), լոյս տեսաւ Ս. Աթոռոյս Տպարանէն, 2000 թուին, 388 էջ:

Շահէ Արքեպիսկոպոսին ուսումնասիրութիւնները եւ յօդուածները առանձին հատորով լոյս տեսած էին 1989–ին, Անթիլիասի մէջ, խմբագրութեամբ Վարդան Եպիսկոպոս Տէմիրճեանին, որ սոյն հատորին մէջ, կենսագրութեան կողքին լոյս ընծայած էր Երանաչնորհ Բարձին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին գրաւոր վկայութիւնը Աստուածաբանութեան այս հատորի մասին, որուն հրատարակութիւնն ալ տեղի չունեցաւ, սակայն, թէ՛ Բարձին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի եւ թէ՛ Շահէ Արք.ի կենդանութեան օրերուն:

Դպրեվանքի առաջին Վերատեսուչ Շահէ Արք. Գասպարեան, Մաղաքիա Արք. Օրմանեանի աչակերտներէն, ծնած էր 1882 Յունիս 20–ին, Այնթապ եւ յաճախած ծննդավայրին Ներսէսեան եւ Վարդանեան վարժարանները, ապա 1896–ին կը յաճախէ Այնթապի Կեդրոնական Ամերիկեան վարժարանը եւ չրջանաւարտ ըլլալէ ետք, 1898 Սեպտեմբերին Ամմաչի Դպրեվանք կը մտնէ: 1902 Սեպտեմբեր 8–ին տարկատ կը ձեռնադրուի Եղիչէ Արք. Դուրեանին ձեռամբ: Կաւսակրօն քահանայ կը ձեռնադրուի 1905 Յունիս 19–ին, Եղիչէ Արք. Դուրեանին ձեռամբ դարձեալ:

1906 – 1908–ին կը վարէ Կիլիկիոյ վիճակներէն Մերսինի Կաթողիկոսական Փոխանորդի պաչտօնը, միաժամանակ դաւանդելով Երկսեռ վարժարաններուն մէջ, Տեսչական պաչտօնին առընթեր: Ապա 1908 – 1911–ին կը վարէ Բերիոյ Թեմին Կաթողիկոսական Փոխանորդի պաչտօնը:

Իր բարւոք ծառայութեանց համար 1909 Օգոստոս 2–ին Մայրատոհն Վարդապետութեան աստիճանը կը չնորհուի իրեն Երանչ. Սահակ Կաթողիկոս Խապայեանին կողմէ: 1911 – 1913–ին Ազգնորդական պաչտօնին կը կոչուի Ս. Տանդայի Թեմին:

Համալսարանական բարձրագոյն ուսմանց հետեւելու համար Շահէ Արք. Միացեալ – Նահանգներ կը ճամբորդէ եւ 1913 – 1916–ին կ'ուսանի Պոսթընի մօտ Գէմպրիճի Եպիսկոպոսական եկեղեցւոյ Աստուածաբանական ճեմարանին մէջ, միաժամանակ հետեւելով Հարվըրտի համալսարանի Իմաստասիրութեան ճիւղին եւ կը տիրանայ «Պատկառոր Աստուածաբանութեան» տիտղոսին:

1917 – 1930–ին կը ստանձնէ Մեծապոյն Պոսթընի հոգեւոր հովուութեան պաչտօնը; 1917–ին Ազգնորդական Տեղապահ կ'ընտրուի Միացեալ – Նահանգներու Թեմին: Իր տարիներու ծառայութիւնները գնահատուած էին իր պաչտօնավարած Թեմերու Ազգային իշխանութիւններուն եւ հաւատացեալ ժողովուրդին կողմէ, որուն տեղեակ ըլլալով Կիլիկիոյ Ս. Աթոռին երկու գահակալները՝ Սահակ եւ Բաղդէն Կաթողիկոսները, Շահէ Արք.ը 1930–ին կը հրաւիրեն Անթիլիաս, ստանձնելու համար նորաբաց Դպրեվանքին Տեսչութեան պատասխանատու պաչտօնը:

Շահէ Արք. Անթիլիաս հաստատուելով կը յարի Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Ս. Աթոռի Միաբանութեան եւ հինգ տարիներու ուչնաչան եւ հետեւողական աչխատանքով կը պատրաստէ Դպրեվանքի ծրագիրը եւ հայրաբար ու համբերութեամբ կը կատարէ իր տեսչական եւ ուսուցչական պարտականութիւնները, մխուժամանակ օտար քոյր համայնքներուն հետ բարեկամութիւն եւ ծանօթութիւն հաստատելով եւ նիւթական նպատակներ ձեռք բերելով Դպրեվանքի կրթական ու հոգեւոր գործին յաչողութեան եւ արդիւնաւորման համար:

Իր աչակերտներէն կը հանդիսանան Ս. Աթոռիս Հոգելոյս Հայրապետներէն երանաչնորհ Զարեհ Փայասլեան եւ Մորէն Բարոյեան Կաթողիկոսները, Ղեւոնդ Արք. Զէպէյեանը, Ներսէս Վրդ. Ցարութիւնեանը եւ բազմաթիւ այլ եկեղեցականներ, կրթական մչակներ եւ դպրապետներ, որոնք միչտ երախտագիտութեամբ եւ գովեստով կ'արտայայտուէին իրենց Տեսուչի մասին:

Շահէ Արք. Դպրեվանքի Տեսչական հնդամեայ պաչտօնավարութեան ատարին, 1935 Հոկտեմբեր 17–ին Ս. Էջմիածին կը հասնի: Կանխահաս մահ մը կ'ուենայ Նոյեմբեր 24-ին, Երեւանի Ինթուրիսթ պանդոկին մէջ: Նոյեմբեր 30–ին իր մարմինը հանդչէ Ս. Գայեանէ վանքի դերեզմանատան մէջ. Վահան Ծայրագոյն Վարդապետ Բաստամեանցի չիրիմի կողքին:

Աչխատակցած է Այնթապի «Աստղիկ Վարդանեան» պարբերաթերթին, Իմմիրի «Արեւելեան Մամուլ»ին, Կ. Պոլսոյ «Լոյս» չաբաթաթերթին, Նիւ – Եորքի «Տարոս»ին, Պոսթընի «Հայաստանի Կոչնակ»ին, Երուսաղէմի «Սիոն» ամսագրին, Պոսթընի «Պայքար» օրաթերթին եւ Ս. Աթոռոյս «Հասկ» ամսագրին:

Իր ուսումնասիրութիւններէն եւ յօդուածներէն փունջ մըն է, որ 1989–ին լոյս տեսաւ Անթիլիասի մէջ:

Ներկայ հատորը «ՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ» (Համառօտ Դասընթացք), լոյս կ'ընծայուի Ս. Աթոռոյս Հայրապետին Արամ Ա. Կաթողիկոսին յատուկ կարդադրութեամբ: Գիրքը կը բացուի Վեհափառ Հայրապետին «ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ ՄՕՏՔ»ով, ուր կը յատնուի թէ հրատարակեալ հատորը մաս կը կազմէ Ս. Աթոռիս կողմէ հաստատուած «Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան Պետական Կրօն Հռչակման 1700–ամեակի Մատենաչար»ին, որպէս երրորդ հրատարակուած հատորը: Ապա Շահէ Արք.ի կեանքին կարեւոր հանդրուանները կը նչուին, բայց մանաւանդ կ'արժեւորուի այն երախտարժան աչխատանքը, որ անոյց տուաւ, Ս. Աթոռոյս նորաբաց Դպրեվանքին ամուր հաստատման եւ զոյատեւման համար, որպէս քաջալերող եւ հովանաւոր ունենալով Սահակ եւ Բաղդէն Հայրապետները: Ան իրրեւ մտաւորական ու բանասէր, իր մտածումներուն եւ պրպտումներուն առանցքը դարձուցած է Վարդապետական Աստուածաբանութիւնը:

Արամ Ա. Կաթողիկոսը կը յայտնէ որ անոր անտիպ գրութիւններուն մեծ մասը կը գտնուի Կաթողիկոսարանի արխիւատան մէջ: Ներկայ դասագիրքը Հեղինակ Եպիսկոպոսը մէկ տարի դասաւանդած է Դպրեվանքի բարձրագոյն կարգի ուսանողութեան: Ձիչդ է Վեհափառին տեսակէտը, թէ «ներկայ հատորը ունի նաեւ կարգ մը պակասներ եւ թերացումներ: Սրբագրութեան համար հարկաւոր միջոցները ճարելու: Հայաստանի նկատմամբ Թիֆլիսի ծանր կեցուածքը որ յաճախ աղրբեջանական տարրը կը նախընտրէ, հեռատեսութիւնը պիտի ունենա՞յ փափաքելի զարգացութեան ընդառաջելու: Ժխտական պատասխաններու պարագային դժուար է որ, ինչպէս կը նչէ տեղեկագիրը, Հայաստան կարենայ փրկութեան այլընտրանք գտնել ու չինչալ գրեթէ կատարեալ մեկուսացումի օդակի մը մէջ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՉԵԱՆ

զանը թերեւս չէ կրցած գործը ամբողջացընել իր առողջութեան պատճառով», (էջ 7 – 11):

Դպրեվանքի տեսուչ Շահան Ծ. վարդապետ Սարգիսեան, իր «Երկու Խօսք»ին մէջ ներկայ գործին հրատարակութեան առիթով իր կատարած աշխատանքին, սրբագրութեանց, ուղղումներուն, օտար բառերու յաւելումին եւ լեզուական սրբագրութեանց կ'անդրադառնայ, բազդատականը կատարած ըլլալով թէ՛ մեքենագրուած օրինակին եւ թէ՛ նոյն գործի ձեռագրին, անոնց հրատարակութիւնը մը լոյս ընծայելու համար: Գիրքի վերջաւորութեան զետեղած է Բառացանկ եւ Անուանացանկ (էջ 13 – 15): Գնահատանքի արժանի է Հայր Շահանին կատարած գործը:

Սոյն հատորին մեկենասութիւնը կատարուած է Հայկակի ազգայիններէն Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Քէլմանեանի կողմէ:

Ուրախալի է յայտնել, որ Աստուածաբանութեան նուիրեալ ցարդ մի քանի հատոր լոյս ընծայուած են, որոնցմէ կը յիշատակեմ անունները.

1. – Ա. Տէր - Մկրտչեանի «ԱՍՏՈՒԱԾԱՆԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, Վաղարշապատ, Ս. Էջմիածնի տպարան, 1893, (արտատպուած ԱՐԱՐԱՏ ամսագրէն, 155 էջ):

2. – Մազաքիա Արք. Օրմանեանի «ՏԵՂԻՔ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ», Տեսական Աստուածաբանութիւն (չեմ գտնում հրատարակութիւն), արտատպուած Սիոն ամսագրէն, 1967 – 1985, տպարան Սուրբ Յակոբեանց, Երուսաղէմ, 1985, 257 էջ:

3. – Գէորգ Մեսրոպի «ՀՈՎՈՒԱԿԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ Ս. ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ», Անթիլիաս, 1979: Արտատպուած է Զարմայր Ա. Քահանայ Կէօղիւրեանի (ապա Ծայրագոյն Վարդապետ) – խմբագրած ՀԱՅ ԽՕՍՆԱԿ կրօնաբարոյական եւ Գրական ամսագրէն, 1929 – 1933: 164 էջ:

4. – Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոսի «ՁԵՌՆԱՐԿ ՀՈՎՈՒԱԿԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ», Անթիլիաս, 1979, 176 էջ. –

5. – Պօղ Գէորգ Պալեանի «ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Ի ՎԵՐՍՑ ԼԻՒԿԱՍԱՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ», Հատոր Ա., ԱՍՏՈՒԱԾ: Տպարան «Մշակ», Պէյրութ, 1960, 104 էջ:

Շահէ Արք. Գասպարեանին ներկայ հատորը Աստուածաբանական երրորդ գիրքն է որ լոյս կը տեսնէ Մայրավանքիս տպարանին: Հատորը 17 – 363 էջի մէջ կը բովանդակէ հետեւեալ կարեւոր խորագիրները. –

Ա. – Տեսական Աստուածաբանութեան Համառօտ Դասընթացք: Ներածութիւն Աստուածաբանութեան: Աստուածաբանութեան Ընդհանուր Սահմանը:

Բ. – Աստուած եւ իր Տիեզերքը:

Գ. – Աստուծոյ Հաւատքին Վերացական Տարրերը՝ Աստուած Բարձրեալ:

Դ. – Մարդաբանութիւն:

Ե. – Քրիստոսի Անձին Վարդապետութիւնը կամ Մարդեղութեան Խորհուրդը:

Զ. – Մեղքի Վարդապետութիւնը:

Է. – Քրիստոսի Գործը՝ Փրկագործութեան Խորհուրդը կամ Վարդապետութիւնը:

Ը. – Արդարացում:

Թ. – Եկեղեցականութիւն:

Ժ. – Անձնանուններ եւ Տեղանուններ (էջ 367 – 374):

Որքան ուրախալի էր որ սոյն հրատարակութեամբ Դպրեվանքի եւ Երկրորդական դասարաններու տասնողութեան եւ մեր ժողովուրդի բոլոր զանկներուն կը ներկայացուի Աստուածաբանութեան մասին այնքան ժողովրդական լեզուով եւ հասկնալի մատուցմներով Աստուածաբանութեան դասագիրք մը, որ թէեւ տարիներ առաջ խմբագրուած է, սակայն չէ կորսնցուցած իր այժմէականութիւնը: Ինամեալ տպագրութիւնն ու թուղթի որակը աւելի գրաւիչ կը գարձնեն այս հատորը, բաղդատած այլ հրատարակութիւններու եւ գիրքերու, ինչպէս նաեւ կրօնական դասագիրքերու:

Մենք կը մաղթենք, որ Կիլիկիոյ Սուրբ Աթոռի երէց եւ կրտսեր Միաբանութիւնը միշտ եւ յարատեւ ջանասիրութեամբ եւ հետեւողական աշխատանքներով լոյս ընծայէ կրօնական, մատենագրական, պատմական եւ Ս. Գրոց ներածութեան նուիրուած հատորներ, որոնց այնքան ծարաւը ունի հայ հաւատացեալ ժողովուրդը:

Երախտագիտական պարագ մը եւս կը հատուցանենք Ս. Աթոռոյս Հայրապետին՝ Արամ Ա. Կաթողիկոսին, որ քաջալերէ Միաբան Հայրերուն եւ աշխարհական մըտաւորականներուն ստեղծագործութիւններուն եւ անոնց լոյս ընծայման համար կարելի բոլոր միջոցները կը հայթայթէ, Ս. Աթոռիս մշակութային առաքելութեան ծանօթ դարձնելու համար մեր ազգը ժողովուրդը՝ Սփիւռքի, Հայրենիքի եւ Ղարաբաղի մէջ:

ՎԱՐԴԱՆ ԱՐՔ. ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

Անթիլիաս

ՁԱՏՐԱԿԻ ՆՈՐ ԱՐՔԱՆ ՎԱԴԻՄԻՐ ԿՐԱՄՆԻԿ

Սեւ ծովու ափին փոքրիկ քաղաք մըն է Թուապսէն. Հատրակը յատուկ կարեւորութիւն վայելող խաղ մը չէ եղած հոն, եւ Պիոներական տունը Հատրակի բաժին մը ունենալով հանդերձ պատանի Վլադիմիրին այս մարզի առաջին ուսուցիչը հայրը եղած է: Ինչ բան մղած է չորսնին մէջ ծանօթ այդ քանդակագործը տղուն Հատրակ սորվեցնելու. ո՛վ գիտէ: Բայց կանուխէն յայտնի եղած է որ տեղին բան մը կրած է հայրը, քանի որ Վլադիմիր 11 տարեկանին քաղաքին պատանիներու ախոյեանը դարձած է:

Այդ չորսնին անոր հիացողներէն մէկը առանց իրեն տեղեկացնելու անոր խաղերէն մէկ քանիին նկարագրականը գրկած է ծանօթ վարպետ Մ. Պոթվինննիկի որ երկարատեւ ընդմիջումէ մը ետք որոշած է վերադառնալ հռչակաւոր իր դպրոցը ուրկէ հասած են Ա. Կարբովի, Կ. Գասպարովի նման հեղինակութիւններ: Տեսնելով այդ խաղերը, Պոթվինննիկ կ'որոշէ տղեկը Մոսկուա բերել տալ:

Հինգ տարի ետք, 1992–ին, Խորհրդային Միութեան փլուզումով նախկին հայրենակիցներ անգութ հակառակորդներու կը վերածուին Մանիլայի Հատրակի ախոյեանութեան: Ռուսաստանի դոյները պաշտպանելու համար նոր ուժեր գտնել անդրաժեշտ կ'ըլլայ: Այն ատեն Գասպարով կրամնիկը կ'առաջնորդէ Հատրակի դաշնակցութիւն: Հոն ընդունուելէն ետք չարքաշ կեանք մը կ'ունենայ պատանին: Մոսկուայի մէջ կ'ապրի ծնողքին ուշադրութենէն, հոգածութենէն հեռու: Սերտ յարաբերութիւն կը մշակէ իր դասարանին միւս խաղացողներուն հետ:

Ճատրակը, մանաւանդ իր տարած յաղթանակներով, մեծ ուրախութիւն կը պատճառէ իրեն: 18 տարեկանին մեծ վարպետի տիտղոսին կ'արժանանայ: Մեծերէն ոչ մէկը իր կուռքը կը նկատէ: Խաղալով հանդերձ Գասպարովի կողքին, կը շարունակէ Կարբովի դիրքին ազդեցութիւնը կրել: Այսուհանդերձ, կը զարգացնէ խաղի իւրայատուկ իր ոճը:

Երեք անգամ ողիմպիական ոսկի մետալը կը չահեցնէ Ռուսաստանի: Զորրորդին կը մերժէ խաղալ, հետեւեալ պատճառաբանութեամբ. «Ճատրակը իմ արհեստս է: Կարելի չէ արհեստավարժ մը մասնակցութեան հրաւիրել, ըսելով անոր թէ վճարում պիտի ստանայ միայն եթէ առաջին հանդիսանայ»: Սակայն, 1998-ին, երբ ռուսական խումբը Քարմուքիոյ մայրաքաղաքին մէջ յաղորդ օրուան վճռորոշ հանդիպումին կը պատրաստուի, ան հեռաձայնով Մոսկուայէն ամէն մէկ խաղացողի կը բացատրէ իր հակառակորդին դէմ կիրարկելիք լաւագոյն մարտավարութիւնը:

Այսօր, Կրամնիկ 25 տարեկանին մեծապոյն անունն է Հատրակի աշխարհին: Յաղթած է Գասպարովին: Սակայն, այս վերջինին մասին չատեր իրենց լաւատեսութիւնը կորսնցուցած չեն: Կը հաւատան որ թէեւ դժուարութեամբ, բայց անպայման ան պիտի յաջողի եւին ձգել կրած պարտութիւնը ու վերագտնել յաջողութեան ճամբան:

ՔԱՂՀԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՃՆՈՅ՝ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ 80–ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄԸ

Փասատինայի «Ազաճանեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 15–ին, տեղի ունեցած է Հաճնոյ հերոսամարտի 80–ամեակի տօնակատարութիւնը: Բացումը կատարած է Յակոբ Կակոսեան: Խօսք առած են Հաճնոյ Հայրենակցական Միութեան ատենապետ Մարտիրոս Իսկէնտէրեան եւ Հրաչ Գրաճեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

*
**

«ՄԵԿ ԱԶԳ – ՄԵԿ ՄՇԱԿՈՑԹ»

ՓԱՌԱՏՕՆ

Լոս – Անճըլըսի «Ձոն Անսըն Փոբա» հանդիսասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 8–ին, տեղի ունեցած է փառատօն մը՝ «Մէկ ազգ – մէկ մշակոյթ» խորագրով: Այս առթիւ Հայաստանէն եկած են մշակոյթի նախարարութեան սփիւռքի վարչութեան պետ՝ Սպարտակ Ղարաբաղցեան եւ Հայաստանի Պարարուեստի Միութեան նախագահ Կարէն Գէորգեան: Փառատօնին մասնակցած են Լոս – Անճըլըսի հայկական 14 պարախումբեր եւ երգիչ Ռոմիկ Մանուկեան: Գնահատանքի խօսքերով հանդէս եկած են Հայաստանի ատենապետ Արմէն Մելքոնեան, Սպարտակ Ղարաբաղցեան եւ Կարէն Գէորգեան:

*
**

ՁՈՐՔ – ՄԱՐԶՊԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆԻ 10–ԱՄԵԱԿԸ

Էնսինոյի Ֆերահեան վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 14–ին, նշուած է Ձորք – Մարզպանի Հայրենասիրական Միութեան 10–ամեակը: Բացումը կատարած է վարչութեան ատենապետ Նուպար Յակոբեան: Հանդիսութիւնը վարած է Սարգիս Մաճառեան: Դրուատանքի խօսք արտասանած է Յակոբ Յովհաննէսեան: Եղած են նուէրներ, ի նպաստ միութեան բարեսիրական ծրագիրներուն:

ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻԶԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Ա.

Այժմ, օրէ օր, կը յուսային որ Սիմոնն ալ արձակուէր, երբ ահա Տրդատի խոստովանութեամբ այդ յոյսը կը փճանար...:

– Տիրա՛ն, հարցուց Նարդիկ խօսքը նոթերկին ուղղելով ու չնայելով զսպել իր յուզումը, ի՞նչպէս էր Սիմոնը... նիհա՞ր եր... մանաւոր բան մը լսա՞ւ ինծի համար կամ ուէյ յանձնարարութիւն մը ըրա՞ւ:

– Չէ, բան մը չըսաւ, գալով առողջութեանը, այդ մասին անհոգ եղիր, պատասխանեց Տիրան, հաւատա՛ որ բանտ մնալէն ի վեր աւելի վրայ եկած է ու ամբողջ կորովը պահած...:

– Թագաւորին հայը ուտողը մինչ կը նիհարնա՞յ, ըսաւ Արամ... Թողո՛ւնք հիմա Սիմոնը, անիկա Նորին Վեհափառութեան բարձր հովանաւորութեանը ներքեւ կը գտնուի... մենք մեր գլխուն ճարը նայինք: Քանի որ Տրդատ ամէն գիտցածները ըսեր է, ուրեմն այս ժամուս ոստիկանութիւնը մեր ամէնուն անունները եւ հասցէները դիտէ ու գուցէ արդէն իսկ, մեզ ձերբակալելու համար միջոցներ ձեռք առած է...: Բարեբախտաբար Տրդատ չէր գիտեր այս տունը, քանի որ իր ձերբակալութենէն ետքը մեր ընկերը Սմբատ այստեղ սենեակ բռնեց, բայց որչափ ալ ապահով ըլլայ այս տեղը, վերջապէս ուր հոգի չենք կրնար բանտարկուած մնալ հոս... պէտք է մեկիկ մեկիկ հեռանանք եւ ապահով տեղեր ճարենք: Միեւնոյն ատեն պէտք է խմանանք թէ ոստիկանութիւնը ի՞նչ միջոցներ ձեռք առած է մեզի դէմ... ա՛յնպէս չէ՞, Սմբատ:

Ա՛յն, որուն կ'ուղղուէր այս հարցումը՝ սենեակին վարձակալն էր, չատ թուխ երիտասարդ մը, որ լուին նստած էր պալքօնը եւ փողոցը կը դիտէր մոտաւանջ դէմքով մը:

– Այո՛, պատասխանեց, չատ չիտակ է բանձդ:

– Կարծեմ լաւ կ'ըլլայ որ, չարունակեց Արամ, մեր մէջէն մեկը դուրս ելլէ եւ պզտիկ քննութիւն մը կատարէ անցած – դարձածին վրայ եւ մեզի տեղեկութիւն բերէ որպէսզի անոր համեմատ գործենք:

– Ես կ'երթամ, գոչեց տասնըեօթը տարեկան պատանի մը զոր իր ընկերները Խեւուկ կ'անուանէին իր գուարթ ու կատակող բնաւորութեան եւ աեն աեն երեւակայած յեղափոխական տարօրինակ ծրագիրներուն համար:

– Կամ ե՛ս, մէջ մտաւ Սմբատ, ոտքի ելլելով:

– Եւ կամ երկուքդ ալ, աւելցուց Արամ, այն պայմանով սակայն որ միասին չերթաք եւ տարբեր միջոցներով քաղէք ձեր տեղեկութիւնները, հայտէ նայինք, յաջողութիւն եւ չուտով ու ժամէ մը ձեզի կը սպասենք... նայեցէ՛ք որ չձերբակալուիք, եթէ մինչեւ մէկուկէս ժամ չվերադառնաք, ըսել է որ բռնուած էք, եւ մենք ալ անոր համեմատ պիտի վարուինք:

Խեւուկն ու Սմբատ պատրաստուեցան մեկնելու: Սմբատ իր անկողնի բարձերուն տակէն առաւ րեվոլվէրը եւ գրպանը դրաւ, մինչ Խեւուկ իր գրպանը կը նայէր ապահով ըլլալու համար որ հրապէնը իր տե՞ղն է:

Նոյն միջոցին Արամ պալքօնը ուղղուեցաւ զննելու համար փողոցը:

Նարդիկ եւ Զարուհի գերմարդկային ճիգեր կ'ընէին ծածկելու համար իրենց յուզումը: Տիրանի գուժածը գալուստէն ի վեր սարսափի մատնուած էին եւ խեղճերը կը մտածէին թէ ինչպէ՛ս պիտի կըրնային վերադառնալ իրենց տեղը, մանաւանդ որ հիմակ իրենք ալ վտանգուած էին Տրդատի թուլբերանութեան պատճառաւ: Զարուհի կը մտածէր թէ գուցէ նոյն րոպէին ոստիկանութիւնը գացած էր իրենց տունը խուզարկելու եւ կը խորհէր իր ծերունի մօրը վրայ որ առանձին կը գտնուէր տանը մէջ:

– Արդեօք մեր տունն ալ գացա՞ծ են... խեղճ մայրս վախէն կը մեռնի, կ'ըսէր գած ձայնով Նարդիկի որ կը չնաար սիրտ տալ իր ընկերուհւոյն՝ ըսելով որ նոյնիսկ եթէ խուզարկութիւն կատարէին, ապահովաբար բան մը չէին ըներ պատուական մը որ բանէ մը տեղեկութիւն չունէր:

– Մնաք բարով, կ'երթանք կոր, գոչեց Խեւուկ դուռը բանալով. սպասեցէ՛ք, ժամէ մը անպատճառ կուգանք:

Բայց տակաւին սենեակէն դուրս ելած չէին երբ Արամ յուսահատ չեչտով մը գոչեց.

– Ուշ մնացինք...

– Ինչո՞ւ...

– Տունը արդէն պաշարուած է...:

Բ.

Սմբատի բնակած տունը կը գտնուէր Բերա, Անգլիոյ դեսպանատան եաեւի կողմի կողմնակի փողոցներէն մէկուն մէջ: Վարձակալը Գաթիկա անուն յոյն կին մըն էր որ ամուսնացած էր Կարապետ անուն դաւառացի մը հետ: Կարապետ, օգտըւելով իր կնոջ յունահպատակ ըլլալէն, ինքզինքը ապահով կը զգար ոստիկանական նայուածքներէ եւ այս ապահովութիւնը սիրտ կուտար իրեն՝ կրցած ձերբընտուութիւնները ըսելու յեղափոխականներուն որոնց հետ յարաբերութեան մէջ էր, առանց պաշտօնապէս մասնակցած ըլլալու որեւէ կուսակցութեան:

Սմբատ, անչուշտ Կարապետի այդ կացութենէն քաջալերուած՝ եկեր անոր տան մէջ սենեակ վարձեր էր եւ իր ընկերներն ալ յունահպատակ վարձակալի մը տանը մէջ գտնուած ըլլալու արտաքնդումովն էր որ վերջին օրերս հոն կուգային հաւաքուիլ:

(Շար. 4)

(Շար· Ա· Էջէն)

մը տասը հոգի ջարդած է Նոյեմբեր 20–էն 21–ի գիշերը:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ «Կուրսկ» սուզանաւին ապէտաւի արկածին չուրջ բանավէճը վերարծարծուած է: «Վերսիա» չարաթաթերթին հրատարակած վերջին տեղեկութիւններուն համաձայն, «օդնութեան» (ԷՍ – Օ – ԷՍ) կոչը օտար սուզանաւ մը կատարած կ'ըլլայ: Այդ սուզանաւը ամերիկեան եղած կ'ըլլայ ըստ չարաթաթերթին, որ նկարներ ալ հրատարակած է, ինչ որ քննութեան մը պատճառ եղած է ապահովութեան սպասարկութեանց կողմէ: Կը հաստատուի որ ամերիկեան սուզանաւ մը խարխափ նետած է Նորվեկիա Օպսոտոս 18–էն 26, բայց ոչ մէկ վերնաս կը կրէր: Այլ խօսքով, բախում չէ պատահած «Կուրսկ»ի հետ, մինչ Ռուսերը կը պնդեն որ օտար սուզանաւի մը բախումի հետեւանքով էր արկածը:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ, պետական պաշտօնեաներուն աշխատավարձերուն յաւելման հարցը նոր զժգոհութիւններ ստեղծած է: Ամբարեւ, համապատասխան նախարարը՝ Միշել Սափէն միայն 0,5% կ'առաջարկէ, ինչ որ անբաւարար կը նկատուի: Օրինակ կը տրուին մարզերու աշխատաւորներ, որոնք իրենց աշխատանքին եւ ձեռնհասութեան համապատասխան վարձատրութիւն չեն ստանար: Գրականութեան դասախօս մը, տարիներ եաք, 14·000 Ֆր· կը շահի ամիսը, հիւանդապահուհի մը որ 3 տարի ալ ուսում ըրած է, 12 տարի եաք, 11 հազար Ֆր· կը ստանայ ամիսը:

Կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՑ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՒ

եւ

ՍՑԲ – ԷՖ – ԷՄ-Ի

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ

ՋՐՈՑՑ

Կը խօսի՝

Հայբենի գիտնական

ԱՐՏԱՇԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Նիւթ՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՑ ՎԻՃԱԿԸ ԵՒ ԱՊԱԳԱՆ

Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 27–ին ժամը 20·30–ին, Հայ Մշակոյթի Տան

17, rue Bleue — Paris 9e
Métro : Cadet

— Մուտքը ազատ է —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section SEVRAN-LIVRY

REVEILLON DU JOUR DE L'AN
A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le réveillon du jour de l'an à Bellefontaine.

Une ambiance chaleureuse et familiale vous y attend.

Deux formules de séjours à votre choix :

— du 26 décembre au 2 janvier, ou
— du 30 décembre au 2 janvier.

Un départ groupé en car est organisé.

Renseignements sur la région parisienne aux numéros de téléphone suivants :
01 42 36 33 73 dans la journée;
ou **01 46 58 03 17** le soir.

Renseignement sur la région Centre-France :
04 78 26 28 71.

N'hésitez pas à nous contacter dès à présent pour toutes informations complémentaires.

VIENT DE PARAITRE

le 2ème tome de
l'ICONOGRAPHIE ARMENIENNE
de Sarkis BOGHOSSIAN

525 pages, relié,
avec plus de 800 reproductions
en couleur et en noir et blanc

Pour les fêtes de fin d'année
OFFREZ
CE MAGNIFIQUE
OUVRAGE
A VOS AMIS

Librairie Orientale
H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince
75009 PARIS
☎ **01. 43. 26. 88. 65**

ԼՐԱՏՈՒ

ETUDES*

Պարբերականին Նոյեմբերի թիւին մէջ լոյս տեսած է Անահիտ Տէր–Մինասեանի յօդուածը՝

«L'Eglise arménienne de l'an 2000»

* ETUDES, 14, rue d'Assas, 75006 Paris; Le n° 60 F.
☎ 01.44.39.48.48

ԿԱՂՈՑՏ ԽԱՉ

Տարեկան Վիճակախաղ
(LOTO)

Կազոյա Խաչի Գուլվալ – Օտտոյի «Լէօլա Սասունի» մանուճիւղի տարեկան Վիճակախաղը՝

Կիրակի, Նոյեմբեր 26,
ժամը 15–ին, Մշակոյթի Տան մէջ
12-14, rue Saint-Bazile - 13001 Marseille
Համեղի մթնոլորտ, գեղեցիկ նուէրներ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
Ն· ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ ՇՈՒՐՋ

«ԼՈՑՍԻ ՑԱԻԵՐ»

Հատորին առթիւ

«Ամլութիւն եւ ստեղծում» –
ԳՐ· ՊՂԻՏԵԱՆ
Ընթերցում՝ Ժ· Զօլաֆեան

Կիրակի, Նոյ· 26, ժամը 16·30–ին

Հ·Բ·Ը·Մ· Ա· Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles 75017 Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 17 février pour les enfants nés entre 1985 et 1993.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
☎ 01. 48. 24. 46. 57
Places limitées.
Date limite d'inscription: 30 décembre

***

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 11 au 17 février à Bellefontaine (Jura) :

- **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Date limite de candidature : 15 décembre.

LE CENTRE CULTUREL ET LA CHORALE
SAHAK-MESROP
organisent une

NUITEE ARMENIENNE

Samedi 25 novembre de 22 heures à l'aube
"Salle Polyvalente des Caillols" - Avenue Bouyala d'Arnaud, Marseille 12e
Animée par
ALEXANDRE & ARSENE et D.J. "NICOLAS"
Réservation et vente de billets :
Centre Culturel Sahak-Mesrop - 339, avenue du Prado, 13008 Marseille
☎ **04 91 77 84 70** Tenue correcte de rigueur — P.A.F. : 100 F

A l'occasion du 1700ème anniversaire
de l'adoption officielle du christianisme en Arménie

Divine Liturgie en rite arménien

Présidée par Sa Sainteté JEAN-PAUL II
et célébrée par Sa Béatitude NERSES BEDROS XIX
et tous les évêques de l'Eglise Arménienne Catholique

le dimanche 18 février

en l'Archibasilique Saint-Pierre de Rome.

VOYAGE ORGANISÉ A ROME

à cette occasion, du jeudi 15 au lundi 19 février

Le nombre de places étant limité, les personnes intéressées sont priées de prendre contact avec l'Eparchie en téléphonant au No **01 40 51 11 90.**
Les inscriptions seront closes le **15 décembre.**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

1700ème ANNIVERSAIRE
COMITE D'ORGANISATION
POUR LE PELERINAGE «ARMENIE 2001»
DE LA JEUNESSE ARMENIENNE
DE L'EUROPE

Communiqué

Nous informons les Prêtres, les Conseils Paroissiaux et les différentes Associations Communautaires Arméniennes des pays d'Europe, que le Bureau pour la célébration du 1700ème Anniversaire a créé une Commission Centrale pour l'Europe chargée de l'organisation des festivités :

Pèlerinage de la Jeunesse «ARMENIE 2001»
Khor Virap — Etchmiadzine — Erévan
du 10 au 20 Juillet 2001

C'est en tenant compte de l'importance de ces festivités, symbolisant le «Baptême» et la «Confirmation» de l'identité spirituelle et nationale des jeunes Arméniens de la Diaspora, que vous seront prochainement communiqués les informations nécessaires à la meilleure organisation de nos travaux collectifs dans les communautés arméniennes des pays d'Europe.

Pour tous renseignements s'adresser à :

Commission Centrale
du 1700ème Anniversaire
Cathédrale Apostolique Arménienne
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS
Tél. : 33 — 01.43.59.67.03
Fax : 33 — 01.42.56.46.08

Le Président
Rév. Père Zadig AVEDIKIAN

Le Secrétaire-Adjoint **Père Avédis BALEKIAN**
Le Secrétaire **Père Haroutioune TACHDJIAN**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section AGNOUNI - ASNIERES

VISITE AU CHATEAU DE VERSAILLES

La Section d'Asnières vous invite à découvrir

LES CHEFS-D'OEUVRE DU MUSEE GULBENKIAN AU CHATEAU DE VERSAILLES

Des meubles et objets royaux français du 18e siècle sont exposés dans l'appartement de Madame de Maintenon.

le 26 novembre
Départ
devant la Mairie d'Asnières 13h15
Possibilité d'arrêt Pont de Levallois
Retour 19 heures
Prix : 180 F (voyage autocar, entrée, salon de thé).

Réservation :
— Madame Himinian **01 40 11 19 33**
— Madame Danoux **01 47 80 09 43**
ou **01 42 42 85 87** (le soir).

C.B.A.F. - Section Paris
SÉJOUR D'HIVER
du 18 au 25 février

La section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise son séjour familial dans son centre de vacances de Bellefontaine (Jura).

Prix compétitifs !!!,

Ambiance arménienne assurée !!!
Rejoignez-nous, avec vos enfants, petits-enfants ou amis pour passer une semaine de détente, à l'air pur !!!

Renseignements et inscriptions auprès de
Araxie : 01 39 83 71 19 (de 19h à 21h)
ou de
Marie : 01 47 80 71 73 (de 09h à 19h).

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 24
VENDREDI
24 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·043 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.043

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ԱՅՑԸ

Կարեւոր պատուիրակութեամբ մը Ա-ԹԷՆք հասնելէ ետք նախագահ Ռ. Քոչարեան Նոյեմբեր 21–ին հանդիպում ունեցած է յոյն իր պաշտօնակիցին Սթեֆանոփուլոս հետ. նախ հանդիպումին մասնակցած է ամբողջ պատուիրակութիւնը, ապա երկու նախագահները դուրս-դուրս տեսակցած են: Նիւթ եղած են երկու երկիրներուն աւանդական կապերը, ներկայի բազմաթիւ մարզերու գործակցութիւնը: Յունաստանի նախագահը չեզոած է թէ այդ գործակցութիւնը ոչ մէկ այլ կողմի ուղղուած է: Ռ. Քոչարեան փափաք յայտնած է աւելի ընդլայնելու գործակցութիւնը, յանձնառելով Հայաստանի անցքի շրջանին համար Յունաստանի աջակցութեան կարեւորութեան վրայ: Ռ. Քոչարեան ապա հանդիպում մը ունեցած է Յունաստանի Խորհրդարանի նախագահ Մ. Քաղամանլեսի հետ որ հարկաւոր նկատած է երկու երկիրներու Խորհրդարաններուն յարաբերութիւնները սերտացնել:

Երկու երկիրներու Արտաքին գործերու նախարարներուն հանդիպումին ալ քննարկուած են Կիպրոսի, Արցախի, եւրոպական պանագան կառոյցներու Հայաստանի անդամակցութեան նիւթերը: Նոյն իրիկունը նախագահ Սթեֆանոփուլոս ընթրիք մը տուած է ի պատիւ Հայաստանի նախագահին. ներկայ գտնուած են յունահայ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներն ալ:

Յաջորդ օրը, Հայաստանի նախագահը հանդիպում ունեցած է վարչապետ Սիմիթիսի հետ որ փափաք յայտնած է տնտեսական, հողամշակութեան եւ զինամբեթերքի մարզերուն մէջ առաւել գործակցութեան: Նաեւ, ան որամադիր գտնուած է որ Յունաստան աւելի կարեւոր ներկայութիւն ունենայ Հայաստանի մէջ, յատկապէս ներդրումներով: Նոյն օրը Ռ. Քոչարեան տեսակցութիւն մըն ալ ունեցած է Աթէնքի եպիսկոպոսին ու քաղաքապետին հետ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 22 / 23)

Լ Ղ Հ

Կ. ԲԱԲԱՑԵԱՆԻ ԴԱՏԸ ՍԿՍԱԾ

Նոյեմբեր 22–ին Սաեփանակերտի մէջ սկսած է նախկին քաղաքապետ Կարէն Բաբայեանի դատը. ան կը մեղադրուի հարկերէ խուսափելու, պաշտօնական դիրքը չարաշահելու, ապօրինի զէնք պահելու յանցանքով: Պաշտպան փաստաբան Անահիտ Եսայեան ներքին գործերու 16 աշխատակիցները վկայութեան կանչել պահանջած է. նաեւ առաջարկած որ արտակարգ դէպքերու նախարարութեան տուգանքով, սակայն մերժուած է:

*
**

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱՄԹԵՐՔԸ ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՆ ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՆԵԼՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Վրացի երեսփոխան Մելիք Ռայիսեան հարցազրոյցի մը ընթացքին ըսած է թէ ռուսական խարխխին ռազմամթերքը Ախալքալաքէն դուրս բերել կրնայ կարեւոր չափով բարդացնել շրջանին իրավիճակը: Նախ՝ մօտ երկու հազար տեղացի անզործ կը մնայ, ապա՝ պարզ չէ թէ ո՛վ կը փոխարինէ ռուս պինդուորները: Այս պարագաները նկատի առնելով, Ախալքալաքցիները դէմ կ'արտայայտուին ռուսական խարխխին փոխադրութեան:

Նոյն հարցին մասին խօսելով Ապահովութեան ու պինդուորական ու քաղաքական դիտական բնակչութեան յարաբերութիւններու կեդրոնի անօրէն Դ. Դարբինաշվիլի ըսած է թէ տնտեսական խնդիրներու եւ Ջաւախքի ընդհանուր անկայուն կացութեան պատճառով կրնայ ռուսական խարխխին տեղափոխութիւնը յետաձգուիլ մինչեւ 2003 – 2004:

*
**

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ 300–ԱՄԵԱԿԻ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ

Գիտութիւններու ակադեմիային մէջ Նոյեմբեր 22–ին բացուած է «Մխիթարեաններու դերը հայ հոգեւոր – մշակութային վերածնունդի գործին մէջ» պիտաժողովը, ներկայութեամբ՝ պետական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու, Պապին ներկայացուցիչին, միաբանութեան վարդապետներու, արտերկրէն հիւրերու: Հայրապետական իր խօսքով Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը մասնաւորապէս նշած է միաբանութեան հիմնադիր Մխիթար Սեբաստացի արբահօր մեծ աւանդին արժէքը եւ 300 տարուան ընթացքին տարուած գործունէութիւնը: Նախագահ Ռ. Քոչարեանի ողջոյնի ուղերձը կարդացած է Ռ. Դաւոյեան: Ճառագ զեկուցումներով հանդէս եկած են Վարդան Եպիսկոպոս Աչքարեան «Մխիթարեանները իբրեւ մշակոյթի ջահակիրներ» եւ Հ. Ցարուքեան Պզտիկեան «Մխիթարեաններու 300–ամեայ հոգեմտացական վաստակը» նիւթերով:

*
**

ՋԲՕՍԱՊԱՐՏԻԶԻՆ ՄԷՋ ՊԱՆԴՈԿԻ ԱՊՕՐԻՆԻ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻԻՆ

Երեւանի քաղաքապետարանին Նոյեմբեր 9–ի որոշումով, «Ցաղթանակ» պուօտպարէկին մէջ 3200 քառակուսի մեթր տարածք յատկացուած է պանդոկի մը շինարարութեան համար: Նոյեմբեր 11–ին սկսած են աշխատանքները եւ Երեւանի ղեկաւար ճարտարապետին թոյլտուութեամբ կտրուած են 40–ամեայ բարիներ, ասոնք: Նոյեմբեր 22–ին լրագրողներու տան մամուլի ասուլիսին կարգ մը կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ անդրադարձած են հարցին: Դատախազութեան ներկայացուցիչ Գ. Դանիէլեան յայտարարած է որ կառուցելիք «Կոլոսէն փալաս» պանդոկը ոչ մէկ տեղ արձանագրուած է եւ յայտնի չէ թէ ո՛վքեր են կառուցողները: Աւելցուցած է թէ շինարարներուն հրահանգուած է աշխատանքը չշարունակել:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ–ԱՐԵԻԵԼՔԻ մէջ, մթնոլորտը աւելի քան լարուած էր Նոյեմբեր 22–ին: Առաւօտեան, չորս պաղեստինցիներ մեռած են Գազա, իսրայէլեան թափորի մը էջնալով: Նոյն իրիկունը, պաղեստինցիք վտանգաւոր ճմռթումներ կը ձեռնարկէին եւ Թել–Ավիվի հիւսիսը՝ Հասեդայի մէջ թակարդ–կառքի մը պայթումէն երկու մեռեալ կար եւ մօտ 30 վիրաւոր, որոնց երեքը ծանր վիճակի մէջ կին: Այս ոճրագործը, զոր Իսրայէլ իսլամական ձիհատին կը վերագրէ, մեծ իրարանցում առեղծած է Իսրայէլի մէջ: Տառնեակ հազարաւոր Իսրայէլացիներ, կրօնաւորներ մանուանդ, վտղոյ ենթած են եւ պահանջած Պարաքի հրաժարումը: Իսրայէլացիներու արարքը ուղղակի «սպանութիւն» որակուած է Պաղեստինցիներու կողմէ, քանի Իսրայէլացիները ուղղակի ծուղակ մը պատրաստած կին Գազայի պօտիին հարաւի ճամբուն վրայ եւ Համաս պինեալ ճիւղը սպառնացած էր վերկոյոյով մը: Ամէն պարագայի մէջ, Պարաքի վիճակը չատ խախուտ է: Արդէն մեծամասնութիւն չունի Խորհրդարանին մէջ, բայց, նաեւ ժողովուրդը իրեն դէմ է: Իսրայէլացիները կ'ուզեն որ բանակը, մի անգամ ընդմիշտ, Պաղեստինցիներուն հաչիւը մաքրէ: Ե-րուսաղէմի գոյքին, Ա. Շարոն, աջի պատգուլուխը կը բացատրէր. – «Արաֆաթ գործընկեր մը չէ, անողոք թշնամի մըն է»:

ԱՐԵԻԵԼԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՑԻ ՈՒ ՆԱԽԿԻՆ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ երկիրներու միջեւ ներդրումներու մեծագոյն պայթակղութիւններէն կը նկատուի չեխ նախաձեռնարկ Վ. Քոդկնի կողմէ Ադրբեջանի դեկավարներուն արուած աւելի քան 80 միլիոն տոլարի կաշառքը: Ինչպէս յայտնած է Ենթական ԱՄՆ–ու պատկան իշխանութիւններուն, այդ գումարը պատկանած է ամերիկեան ներդրումներու տէրերուն եւ նպատակ ունեցած է յաղողցնելու տղերքին գնանական քարիւղին չհարաժենի տիրանալու գործը:

ՍՊԱՆԻԱՆ խորապէս ցնցուած էր Նոյ. 22–ին, նախկին նախարար՝ Էրնէսթօ Լուչի սպանութենէն ետք: Ուան Գարլոս Թագաւորը ջնջած էր այն բոլոր հանդիսութիւնները, որոնք տեղի պիտի ունենային նոյն իրիկունը իր պահակազուեստեան 25–ամեակին առթիւ: Զոհը, 63 տարեկան, անուեսութեան պատմութեան պատիաոս էր Պարչելոնայի համալսարանը եւ ծանօթ էր որպէս չափաւոր, երկխօսութեան անձ մը: Վերջին տարիներուն, յանձնօրէն մասնակցած էր Պասքերու վերջերոյ վիճաբկումներու, կողմնակից էր Փէ – Էն – Վէ–ի (Ազգայնական հասա-

ԱՆԳԱՐԱ ԿՂ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ ՀԱԿԱՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ԱՆՑՆԵԼՈՒ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ՄԷՋ

Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը որպէս հակազդեցութիւն Հայերու ցեղասպանութիւնը ընդունիլ տալու հայկական ջանքերուն, երեք մասով գործունէութեան ծրագիր մը պատրաստած է որ պիտի յղուի կառավարութեան վաւերացումին: Որպէս առաջին նպատակ, որոշուած է ցեղասպանութեան պնդումները միջազգային օրակարգերէ հանելու աշխատանք տանիլ. պիտի առաջարկուին նիւթը պատմաբաններու ձգելու, այդ մասին պնդումները միջազգային ընդարձակ ժողովի մը, նաեւ հայ եւ թուրք պատմաբաններու քննարկումին ենթարկելու այլընտրանքները:

Ծրագիրով կը նախատեսուի բարելաւել Թրքահայ համայնքին պայմանները, քանի որ այդ տարրը ցեղասպանութեան պրնդումներուն դէմ մեծագոյն նեցուկը կուտայ Անգարայի: Խօսքը պլխաւորաբար կը վերաբերի Պոլսոյ պատրիարքարանին կողմէ կատարուած դիմումներուն ընդառաջելու:

Որպէս վերջին կէտ, նպատակ կը դրուի Երեւանի հետ յարաբերութիւններու բերնականոնացումը: Այդ ուղղութեամբ ջանք պիտի տարուի Ռ. Քոչարեանի դեկավարութենէն աւելի, Հայաստանի ժողովուրդը սիրաչահելու: Այդ շրջանին մէջ կը նախատեսուի Հայաստանցիներու կիբարկուած մուտքի արտօնագիրը ջնջել, սահմանային անցքը բանալ, եւ այլն:

ւոր կուսակցութիւն) համարկումին «Միացեալ ժողովրդավար ճակատ»ի մը մէջ եւ ԼՏԱ–ի հետ բանակցութեան:

Ձ· ՊՈՒՇ ԱՄՆ–ու զաչնակցային Գերագոյն Ատեանին դիմեց ,Ֆլորիտայի ատեանին որոշումին դէմ բողոքելով: Այդ որոշումը –մինչեւ Նոյ· 26 չարունակել եւ փակել ձեռքով հաչուարկումը– հակասահմանադրական կը նկատէ: Միւս կողմէ, Մայամի–Տէյտի ընտրաշրջանին մէջ, որոշուած է դադրեցնել ձեռքով հաչուարկումը, ինչ որ ապէտալի բնոյթ ունի Ալ Կորի համար: Ընտրական յանձնախումբը բացատրած է որ «գործնապէս անկարելի» է իրեն համար մինչեւ կիրակի վերջացնել 654 հազար քուէի ձեռքով հաչուարկումը: Դեմոկրատները վերաքննութեան դիմած են այս որոշումին դէմ: Պուշի ցանկին փոխ–նախագահութեան թեկնածուն ալ՝ Տիք Շէյնի սրտի տագնապով հիւանդանոց փոխադրուած է եւ գործողութեան ենթարկուած, բայց չուտով հիւանդանոցէն պիտի ելլէ:

ՓԵՐՈՒԻ նախագահին՝ Ֆուժիմորիի պաչտօնագրկումէն ետք, փոխանցման չրջանի նախագահը վարչապետ նչանակած է ՄԱԿ–ի նախկին ընդհ. քարտուղարը՝ Խաւիէր Փերէս տէ Գուէյարը: Առաջին անգամն է Փերուի մէջ, որ նախագահ մը կը պաչտօնագրկուի «բարոյական մնայուն անկարողութեան» համար:

ԷՆՐԻԲԵ ՄԱՍԻՈՒ վճռած է Ռուսէ երթալ հակառակ իրեն դէմ եղած անաթեմային «Պաղեստինեան դատի պաչտպանութեան հատւածական»ին կողմէ: Ինք կ'ըսէ «Ֆրանսացի քաղաքացի մըն եմ եւ դիս կ'ամբաստանեն որպէս հրեայ եւ արաբերէն երգող: Բայց Ալժերիոյ մէջ, արաբերէնը մեր հասարակաց լեզուն էր եւ ես ինքզինքս արաբ – իսրայէլեան մերձեցման դեսպանը կը նկատեմ»:

ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ՆՈԹԵՐ

ՍԻՆԿԱՓՈՒՐ ԵՒ ԻՐ ՍԱԿԱՒԱԹԻՒ ՀԱՅԵՐԸ

ԳԷՈՐԳ ՔԷՈՇԿԷՐԵԱՆ

Հոկտեմբեր ամսուան երկրորդ շաբաթը արձակուրդով մեկնեցայ Ծայրագոյն Սրբեւելքի Սինկափուր քաղաքը: Նպատակ չունէի թնաւ ճամբորդական տպաւորութիւններս թուղթին յանձնելու, սակայն երբ իրազեկ դարձայ հայութեան անունը բարձր պահող կարգ մը իրողութեանց՝ ուզեցի բաժնել ինծի հպարտանալու առիթ ընծայող այդ տեղեկութիւնները, «Նոր Օրի» հաւատարիմ ընթերցողներուս հետ:

Սինկափուրի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին կառուցուած է 1835 թուականին: Այն ժամանակ միայն 12 Հայեր կ'ապրէին Սինկափուրի մէջ, իսկ այժմ՝ մօտաւորապէս 100: Սակաւաթիւ այդ հայ գաղութը սակայն ունեցած է կարեւոր ներդրում՝ նորաստեղծ Սինկափուրի պատմութեան մէջ, մեծապէս նպաստելով անոր զարգացման եւ բարգաւաճման: Այդ մանրամասնութեանց չանցած՝ կ'ուզեմ հակիրճ կերպով ներկայացնել ձեզի Սինկափուրի պատմութիւնը, բնակչութեան տոկոսային բաղադրութիւնն ու կարգ մը աշխարհագրական անհրաժեշտ տեղեկութիւններ:

Ուրեմն Սինկափուրը, որ կը նշանակէ առիւծի քաղաք, հիմնուած է 1819-ին, բրիտանացի Սըր Սթէմֆըրա Ռէֆըլզի կողմէ: Սինկափուր ի սկզբանէ մաս կը կազմէր Մալէզիոյ: Ցետագային ան դարձաւ բրիտանական գաղութ, գրաւեցաւ Ճափոնի կողմէ՝ երկրորդ Համաշխարհային Պատերազմի ընթացքին (1942 1945) եւ վերջապէս անկախութիւն ստացաւ 1965 թուականին որպէս քաղաք-պետութիւն: Այժմ՝ Սինկափուր կը կառավարուի ոամկավարական սկզբունքներով: Այսինքն՝ ժողովուրդին կողմէ ընտրուած խորհրդարանը կ'ընտրէ երկրին նախագահը, յար եւ նման Լիբանանի:

Սինկափուրի տարածութիւնն է 646 քառակուսի քիլոմեթր եւ անոր բնակչութիւնը՝ 3·163·500: Ըստ 1988-ի պաշտօնական վիճակագրութեանց, բնակչութիւնը կը բաղկանայ երեք կարեւոր ազգութիւններէ, հետեւեալ տոկոսային համեմատութեամբ. 77 առ հարիւրը Զինացի, 14 առ հարիւրը Մալէզիացի, 7·6 առ հարիւրը Հնդիկ եւ մնացեալ 1·4 առ հարիւրը այլ ազգի: Սա ալ յիշեցնենք, որ կրօնքով՝ Զինացիները պուտտայական են, Հնդիկները հինդու եւ Մալէզացիները իսլամ եւ առ այդ՝ այս վերջինները կ'ենթարկուին ուրիշներէ տարբեր օրէնքներու:

Առաջին առթիւ պէտք է յիշել Սարգիս եղբայրներու (հաւանաբար Սարգիսեան) կարեւոր ներդրումը՝ Սինկափուրի զրօսաշրջիկութիւնը զարգացնելու նպատակով: Արդարեւ, 1887, Դեկտեմբեր 1-ին՝ Մարթին (Մարտիրոս) Տիգրան, Ալիէթ (Ալեւթիս) եւ Արչակ եղբայրները հիմնած են հռչակաւոր Ռէֆըլզ պանդոկը, որ այժմ պարծանքն է Սինկափուր քաղաք – երկրին:

Սարգիսեաններու երէց եղբօր՝ Մարտիրոսի մահէն ետք՝ պանդոկի ղեկավարութիւնը կը ստանձնէ Տիգրան, ապա՝ Ալեթիս եւ վերջապէս՝ Արչակ՝ որ կը վախճանի 1931 թուականին: Այժմ Ռէֆըլզ պանդոկը կը պատկանի պանդոկներու աշխարհահռչակ ցանցի մը՝ որուն մասնաճիւղերը տարբեր անուններու տակ կը գործեն Ատտրալիոյ, Անգլիոյ, Գերմանիոյ եւ այլ երկիրներու մէջ: Հոս տեղին է յիշել որ այս բոլոր տեղեկութիւնները՝ իրենց համապատասխան նկարներով, զարդարած են պանդոկի թանգարանի պատերը, ուր կ'այցելեն ոչ միայն հոն իջեւանող յաճախորդները, այլեւ բովանդակ Սինկափուրի զբօսաշրջիկները ու մեծ թիւով օտար պետութիւններ:

Ուրիշ չատ կարեւոր ներդրում մըն ալ կատարած է Ակնէս Ճովակիմ (հաւանաբար՝ Յովակիմեան) անունով Հայուհի մը: Ան գտած է ծաղիկ մը՝ խառնածին խոլորձ, որ 1893-ին զարձած է Սինկափուրի ազգային ծաղիկը եւ իր անունով կոչուած Օրխորդ Ճովակիմ Ծաղիկ (Vanda Miss Joaquim):

Տակաւին Catchik Moses (հաւանաբար՝ Խաչիկ Մովսէսեան) ուրիշի մը հետ միասնաբար հիմնած է The Straits Times օրաթերթը: Ուրեմն՝ ճարտարապետի կողքին, գրականութեան մէջ ալ զարգացած են Սինկափուր ապրող մեր նախնիները:

Այս բոլոր գրական երեւոյթներու կողքին սակայն դժբախտաբար ականատես զարձայ նաեւ կարգ մը բացասական երեւոյթներու: Օրինակ՝ 2000 թուականի Օգոստոս ամսուան զբօսաշրջիկութեան դրասենեակին կողմէ հրատարակուած գրքոյկը կը տեղեկացնէ թէ Սինկափուրի Հայոց Եկեղեցին անուանուած է Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ՝ հայ առաջին վանականին անուամբ: Այս պէտք է անյապաղ սրբագրուի եւ յիշուի որ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչը մեր առաջին կաթողիկոսն էր եւ ոչ թէ պարզ վանական մը:

Երկրորդ՝ եկեղեցւոյ խորանին հանդիպակաց պատին վրայ կան Գարեգին Ա. եւ Արամ Ա. Կաթողիկոսներու նկարները... Անկախ անկէ թէ ինչո՞ւ Արամ Ա.ի նկարը պէտք է զարդարէ էջմիածնական թեմին պատկանող այս եկեղեցիին պատը՝ Գարեգին Ա.ի նկարը պէտք է անմիջապէս փոխարինուի Գարեգին Բ.ի նկարով՝ քանի արդէն մէկ տարի կ'ընէ այս վերջինին ընտրութիւնն ու դահակալութիւնը, որպէս Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս: Այս սխալները մեղի պատիւ չեն բերեր երբեք... Դժբախտաբար եկեղեցւոյ հոգատար մայրիկը՝ Տիկին Հելէն բացակայ էր այդ օր եւ ես չկարողացայ վերոյիշեալ սխալները մատնանշել իրեն եւ ոչ ալ կրցայ օգտաշատ տեղեկութիւնները քաղել արդի Սինկափուրի Հայ գաղութին մասին:

Երրորդ՝ զարձեալ զբօսաշրջիկութեան դրասենեակին կողմէ հրատարակուած ուրիշ գրքոյկի մը մէջ կը յիշուի՝ ազգային կերակուրներու կողքին, մեր գիտցած արաբական «չաուրման» որպէս թրքական «տէօներ քեպապ»: Առաւել՝ թրքական ճաշարանը հպարտութեամբ կը յիշէ իր Մարաշի պաղպաղակը, որպէս ազգային անզուգական զովացուցիչ: Եկուր ալ դիմացը այս ոտնձգութեանց:

Ուրեմն՝ եթէ պատահի որ օրին մէկը Սինկափուր երթաք՝ պէտք է անպայման այցելէք երկու այս Հայկական ձեռարուեստի կոթողները, որոնք բարեբախտաբար կը գտնուին քաղաքի կեդրոնական երկու յայտնի հրապարակներուն վրայ: Փառք ու պատիւ մեր հայազգի գաւակներուն, որոնք աւելի քան դար մը առաջ իրենց անձնական գրոշմը դրած են հեռաւոր Արեւելքի այդ նորակերտ քաղաքին վրայ, որ պիտի դառնար այսօրուան քաղաքակրթուած աշխարհի առեւտուրի եւ ճարտարարուեստի մեղուի փեթակը յիշեցնող կեդրոնը: Փառք ու պատիւ նաեւ Սինկափուրի կառավարութեան եւ այն բոլոր պատկան մարմիններուն, որոնք հպարտօրէն կ'անդրադառնան հայու բերած կարեւոր նպաստին, անոնց արժանի տեղը յատկացնելով իրենց պատմութեան էջերուն մէջ:

«Նոր Օր»
Նոյեմբեր 18

ՔԱՆԴԱԿԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

ԵԻԳինէի ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԸ ՊՈՍԹՐՆի ՄԷՋ

Արուեստագիտուհի մը, որուն անունը ծանօթ է առնուազն իր ապրած երկիրներուն մէջ: Նախկին Լիբանանահայ, ապա՝ Ֆրանսահայ, հուսկ՝ դանատահայ այս քանդակագործուհին սարքած է ցուցահանդէսներ, անձնական թէ խմբական, իր ապրած երկիրներուն մէջ, որոնց կարգին պէտք է դասել նաեւ Կուատըլուպը, Կեդրոնական Ամերիկայի Քարիպեան Ծովու այդ կղզին, ինչպէս նաեւ այլ երկիրներու մէջ: Որպէս կազմաւորում՝ աւարտած է Պէյրութի Գեղարուեստից Կամարը ու ապա՝ Փարիզի Ազգային Բարձրագոյն Գեղարուեստից դպրոցը: Այս տարրողութեամբ իր առաջին ցուցահանդէսն է Պոսթընի մէջ, որուն բացումը տեղի ունեցաւ Ամերիկայի Հայկական Գրադարան եւ Թանգարանին մէջ, ի Ուրբաթաւուն, Նոյեմբեր 12-ին:

Տարբեր տարիներու գործերը իրարմէ կը զանազանուին իրենց ոճով եւ մատուցումով, ինչպէս նաեւ իր ապրած միջավայրին ազդեցութեամբ՝ որպէս նիւթերու ընտրութիւն: Բոլոր պարագաներուն մէջ ալ զգալի է արուեստագէտին զգայնութիւնը եւ նիւթին հետ իր սերտակցութիւնը, որքան ալ անոնց արդիւնքը միշտ հաւասար չըլլայ, կամ թէ՝ տարբեր ճաշակներու զոհացում տայ:

Թերեւս կարելի ըլլայ երկու կարգի դասել ներկայացուած գործերը. Հայկական կեանքէն ներշնչուած գործեր եւ այլ ստեղծագործութիւններ՝ որոնք աւելի մտապատկերներ եւ ապրումներ են: Բնականաբար այս երկու քաժանումները իրենց կարգին ենթակայ են արտայայտաձեւերու զանազանութեան: Մեկնաբանութեան տարբերութիւն մը կայ, օրինակ, «Թոնիրին չուրջ» գործին եւ «Ազատութեան Հրապարակը» գործերուն միջեւ:

Առաջինը կը ձգտի վոխանցել մթնոլորտը հայկական նահապետական ջերմ օճախի մը, որուն վեց անդամները կիսաբոլորակ մը կը կազմեն «թոնիր»ի մը չուրջ, մինչ երկրորդը այժմէական ներկայացում մըն է: Տարբերութիւնը կը չեզոտի անոնց մատուցման եղանակին մէջ: «Թոնիր»ը մեր մէջ արձագանգներ կ'արթնցնէ Հենրի Մուրի գոգաւոր տիպարչին:

«Ազատութեան Հրապարակը» մեզ մասնաւորապէս կը տպաւորէ, հակառակ իր վերջը ծատրին, որպէս դանդուածներու անդիմադրելի, ալիքաւոր եւ յառաջդիմող հուժկու չարժում մը: Զօրեղ գործ մըն է այս վերջինը, որ կը յառաջդիմէ դէպի, մթնոլորտ եւ յուզում: Հայկական նիւթերէն պէտք է յիշատակել նաեւ «Սարդարապատ», նոյնանուն պարին ըրգռաճեւ եւ կոթողական պատկերացումով:

Ստեղծագործական երկրորդ կարգի գործերը կը մատուցուեն ընդհանրապէս չարժումի եւ վերասլաց ձգտումի, ինչպէս «Ալիքը» եւ «Մրրիկը», որ հոդմնապատոյտ մըն է վեր դէպի վեր խոյացող, մինչ ուրիշ գեղեցիկ պրոնզ մը՝ «Կեանք եւ Ցաւիտեանականութիւն» խտացած խմաստաւորում մըն է – մարդկային կիսաբոլորակ օղակ մը՝ անոր կողքին վեր սլացող ձեւաւորումով մը – որ կ'արտայայտէ մարդ արարածին նիւթական եւ հոգեկան կողմերը:

Արուեստագիտուհիին էական յատկանիշն է այս կողմը. մարդկային փնտրտուքը եւ անոր պատկերացումը «Պատկերային» թէ «վերացական» ձեւաւորումներով, անոնց միջոցաւ հիմնապէս փոխանցելով իր զգացումը եւ զգայնութիւնը: Իր «կին»երը նաեւ, անոնք կոչուին «կինը կատարին» վրայ թէ միջոցին մէջ արձակուած աղեղաձեւ մարմիններ, կը ծառայեն նոյն նպատակին մեզի փոխանցելով արուեստագիտուհիին զգացումը՝ կերպընկալ ստրեր ձեւաւորումներով:

Պէտք է նաեւ առանձինն յիշատակել Ֆրանսահայ երաժիշտ Կարպիս Ափրիկեանի չատ տպաւորիչ եւ խօսուն կիսանդրին:

Յուցահանդէսին մաս կը կազմէր նաեւ տասը ջրանկարներ եւ քանդակներուն մանրանկարչն կազմուած «գոհարեղէններ»: Իր արտայայտիչ դիմանկարները յօրինած են ժուժկալ գիծերով ցոյն գարձնել ենթականերուն ընորոշ կողմը:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Պոսթըն

ԻՍԻԻ ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻԻ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՕԾՈՒՄԻ 25-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նոյեմբեր 12-ին կիրակի օր, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածինն Հայ Առաքելական Եկեղեցիի Անուանակոչութեան Ուխտի օրն էր. «Ընծայումն Սուրբ Աստուածածնի՝ երից ամաց ի տաճարն», եւ եկեղեցիի օծումի 25-րդ տարեդարձը (1975 Յունիս 15, – 2000 Յունիս):

Հայաստանեայց Առաքելական եւ Ս. Եկեղեցին մեր ազգային խոշորագոյն ըստեղծագործութիւնն է, մեր հաւատաւոր նախնիներէն մեզի ժառանգ ձգուած Սրբազնասուրբ գանձն է: Անոր պահպանութիւնը, զարգացումն ու տեւողութիւնը ի Հայաստան եւ ի Սփիւռս աշխարհի հայութեան գոյատեւումի երաշխիքն է: Մեր տառապած ազգը զարեր շարունակ՝ ապրած, ստեղծագործած ու գոյութիւնը պահպանած է չնորհիւ իր եկեղեցիին:

Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ Գիւտ Արք. Նազպաշեանի բարեհաճ կարդադրութեամբ եւ Իսիի եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւին եւ հոգաբարձութեան հրաւէրով՝ սոյն տօնախմբութիւններուն նախագահելու եւ Առաջնորդը ներկայացնելու համար Լիոնէն մասնաւորաբար ժամանած էր Իսիի եկեղեցւոյ առաջին հոգեւոր հովիւ եւ այժմ Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Շրջանի Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան:

Նորվան Եպիսկոպոս հանդիսաւոր եպիսկոպոսական պատարագ մատուցանեց եւ յաւուր պատշաճի ներշնչուած կրօնարոյր ու հայրենասէրնչ քարոզ ըստւու: Սուրբ Սեղանին ծառայեցին Աղթամարի Սարկաւագ Ալթունեան եւ Մխէրան Սարկաւագ Էմմայեան, իսկ պատարագի երգեցողութիւնը կատարեցին եկեղեցւոյ եւ Տարօն երգչախումբերը, ղեկավարութեամբ՝ Մեսրոպ Սարկաւագ Եօրկանճեանի: Ուրախութիւնն ունէինք հիւրընկալ մեր մէջ ունենալու նաեւ Գրիգոր Ա. Քահանայ Սիլահլեանը:

Քարոզիչ Եպիսկոպոսը իր խօսքին մէջ անդրադարձաւ Հոգեւոյս Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի եւ այժմուս Հայրապետական Պատուիրակի եւ Փարիզի Առաջնորդի՝ Գիւտ Արք. Նազպաշեանի Իսիի Եկեղեցւոյ չինութեան եւ կազմակերպչական առաջին աշխատանքներու ընթացքին անոնց խազացած կարեւոր դերին, միաժամանակ չնորհակալութիւն յայտնեց այն առիթին համար որ արուեցաւ իրեն զալու պատարագելու Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին: Ցիշեց եկեղեցական չինութեան առաջին յանձնախումբի անխոխրիելի դերն ու Եկեղեցւոյ կնքահայր ընտանիքներու սրտաբուխ նուիրատուութիւնները: Նամանաւանդ չեչտը դնելով այն բացառիկ պատիւին համար որ ունեցանք երբ Երջանկայիշատակ Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Հայրապետը կատարեց օծումը, անմոռանալի եւ յուզումնալից պահեր ապրել տալով ներկաներուն:

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան մանուկ պաշտօն կատարուեցաւ եկեղեցւոյ այժմ կնքահայր եւ ազգային բարերար Նուրհան Ֆրէնկեանի եւ հանգուցեալ կնքահայրերու եւ ընտանիքներու հանգուցեալ անդամներու հոգւոյ հանդրստեան համար եւ արեւշատութեան աղօթք ի կեանս բարերարներու եւ ստացողներու գործոց յաջողութեան համար:

Մատաղը օրհնուեցաւ ու բաշխուեցաւ ներկաներուն:

*Ցաջորդ օրը՝ Կիրակի, Նոյեմբեր 12-ին, Առաջնորդ Գիւտ Արք. Նազպաշեան Պատարագեց Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ, ուր ներկայ էին Հայրապետական Պատուիրակ Նորվան Եպիսկոպոս, Առաջնորդ Գիւտ Արք. Նազպաշեան, Իսիի Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ Տ. Մեսրոպ Սարկաւագ Եօրկանճեան, Ֆրանսայի Հայ Կաթողիկէ Համայնքի Հոգեւոր Հովիւ Տ. Գրիգոր Քհնյ. Պալեան, Ֆրանսայի Հայ Աւետարանական Համայնքի Հոգեւոր Հովիւ Տ. Յակոբ Քհնյ. Ասատուր

եկեղեցիի մէջ թէ դուրսը հաւաքուած խուռներամ հաւատացեալներուն, որոնք եկած էին մեծ թիւով, հակառակ խոնաւ օրին ու անձրեւին, իրենց հաւատացեալի թէ հայու պարտքն ու պարտականութիւնը կատարելու համար:

Ժամը 13–ին Իսիի քաղաքապետարանի փ.Ա.Ս.Ի.–ի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ժողովրդական ճաշ:

Ներկայ էին Պր. Խոսրով Նալպանտեան՝ Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպան Ֆրանսայի մէջ: Իսիի Երեսփոխան – Քաղաքապետ Պր. Անդրէ Սանթինի: Գլամառի քաղաքապետ Տիկին Մարի Ֆրանս Լամպօթ: Մլոտոնի քաղաքապետ Պր. Հէրվէ Մարսէլ, Գրիփոր Ա. Քահանայ Սիլահեան:

Կրօնական Ընկերակցութեան Ներկայացուցչական Ժողովի եւ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան առենապետ Պր. Գեղամ Թորոսեան, Ալֆորվիլի եւ Ջանտվիլի եւ Շաւիլի եկեղեցիներու հոգաբարձութիւններու ներկայացուցիչներ եւ շուրջ 450 ներկաներ եւ 40-ի չուրջ երիտասարդ եւ երիտասարդուհիներ, Տարօն Մշակութային Միութեան, երգչախումբի, պարախումբի եւ Քրիստոնէական դաստիարակչական աշակերտներ, որոնք մասակարարեցին սեղանները եւ թարմ ու խանդավառ մթնոլորտ ստեղծեցին սրահին մէջ:

Եկեղեցւոյ քայլուղարուհի՝ Տիկին Ռոզէթ Տէրվիշեան յանուն հոգեւոր հովիւին ու հոգաբարձութեան բարի գալուստ ու բուրի ալօրժակ մաղթեց ներկաներուն ու հրաւիրեց եպիսկոպոսը սեղանները օրհնելու:

Ճաշի ընթացքին յաջորդաբար խօսք առաստանեցին Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը Միւռոն Վարդապետ, դեսպան Պր. Խոսրով Նալպանտեան, նախկին նախարար Պր. Անդրէ Սանթինի եւ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան: Զարմանալիօրէն բոլորի գաղափարներն ու մտքերը միեւնոյն արտայայտութիւններու յանդեցան՝ «մէկ ազգ եւ մէկ եկեղեցի», հաւատքի եւ հայրենասիրութեան անբաժանելիութիւնը:

«Եկեղեցիի մը «մատաղ»ը եւ «օծումի» տարեդարձը լաւագոյն առիթն է որպէսզի եկեղեցիի հոգեւոր հովիւն ու հոգաբարձութիւնը, չրջանի հաւատացեալներուն ներկայացնեն անցնող տարուան կատարուած աշխատանքը եւ միաժամանակ ապագայի նոր ծրագիրներն ու ձեռնարկուելիք գործունէութիւնը բացայայտեն: Հոգեւոր հովիւ թէ հոգաբարձութիւն, երգչախումբ թէ դպրաց դաս պայծառութեան Տիկնանց Մարյին թէ Քրիստոնէական դաստիարակչական եւ քարոզչարութիւն, բոլորը ձեռք – ձեռքի տուած կ'աշխատին ու կը գործեն «ի փառս Հայաստանեայց Առաքելական եւ Սուրբ Եկեղեցիի» (Միւռոն Վարդապետ):

«Մեր ազգային – եկեղեցական կեանքը, այնպէս սերտ ու անբաժանելի կապուած են մեր պատմութեան ու հոգիին, որ անջատաբար ըմբռնելը անկարելի է, քանի իրարմէ զատորոշ գաղափարաբանութիւն ըլլալէ աւելի, միասր ամբողջացնող ու իրարմէ սնող ոգեկան ուժեր եղած ու կը մնան տակաւին. մեր դարաւոր ու դժուարին պատմութեան ընթացքին» (Միւռոն Վարդապետ):

«Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին միայն փառաւոր անցեալ մը չէ, այլ՝ ներկան է ու ապագան: Քանի մը հարիւրամեակ առաջ Հայ Եկեղեցին հայ գիրն ու երգն է, հայ ազգութիւնն ու ճարտարապետութիւնն է, մեր հաւատքի ամուր բերդն է հոն ուր կերտուած է մեր ազգային նկարագիրը՝ մեր հայկականութիւնը» (Է. Նալպանտեան):

«Առաւել քան երբեք այսօր Հայը պէտք ունի Հայ Առաքելական Եկեղեցիի ու անոնէ բխող բոլոր բարիքներուն, այսօր երբ Հայ ժողովուրդը Հայաստանի մէջ թէ Սփիւռքի տարածքին՝ հպարտութեամբ կը պատրաստուի տօնելու 1700–ամեակը աշխարհի Քրիստոնեայ Առաջին Պետութեան: Որպէս Ֆրանսայի երեսփոխան, ուրախ եմ որ վերջապէս Ծերակուտական Պալատը ճանչցաւ Հայ ժողովուրդի հանդէպ կատարուած ցեղասպանութիւնը» (Ա. Սանթինի):

«Սուրբ Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցիի օծումէն ի վեր, (որպէս անբաժանելի մասը Հայ Եկեղեցիին), լի ու լի կատարած է ու նոյն դիտակցութեամբ կը շարունակէ կատարել իրեն վստահուած դոյզ կրօնական ու ազգային առաքելութիւնները, հաւատարիմ մնալով նախնեաց հաւատքին ու ոգիին: Հոգեւոր հովիւի ու հոգաբարձութեան բուն առաքելութիւնն է զարգացնել ու կազմակերպել հոգեկան կեանքէն ներս կրօնական ու Մշակութային գործունէութիւն: Հայ եկեղեցին եղած է ու կը մնայ համայն հայութեան տունը» (Նորվան Եպիսկոպոս):

Ցովհան Աբգ. Տէրտէրեանի 1700–ամեակի Գրասենեակի վարիչ քարտուղարի անմիջական ջանքերով ու դիւաւորութեամբ Համազասպ քահանայի հետ խումբ մը հայրենաքնակ երիտասարդ – երիտասարդուհիներ մասնաւոր առաքելութեամբ եկած էին Մայր Հայրենիքէն Երեւանի Ազգ.Ինեակ Թաղամասի Սուրբ Ամենափրկիչ Եկեղեցիի չինութեան ծրագիրը ներկայացնելու եւ Հայաստանը «լքած ու հեռացած» Հայերը համոզելու որ վերադառնան Հայաստան որ եղած է ու կը մնայ համայն հայութեան միակ հայրենիքը:

Եկեղեցւոյ եւ Տարօն երգչախումբերու անդամները նուագով ու մեներգով իւրաքայտուկ փայլ եւ խանդավառ մթնոլորտ ստեղծեցին սրահին մէջ:

Իսկապէս իր եկեղեցիի չուրջ հաւաքուած Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ «զաւակները» ազօթքով զօրացած ու հաւատքով ամրացած տուն վերադարձան եւ բոլորը միեւնոյն ցանկութիւնը կրկնելով երբ առիթը պիտի ունենանք նման դեղեցիկ ու անմոռանալի պահեր ապրելու:

ՄԻՒՌՈՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ԹԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ

ՎԻԼՆՈՒ («Յառաջ»). –

Շաբաթ, Նոյեմբեր 11, երեկոյեան ժամը 19·30–ին, Վիլննայի 15-րդ թաղամասի «Հանդիպման Տան» չքեղ սրահում տեղի ունեցաւ Եկեղեցական վարչութեան ի նպաստ Հայաստանի, կազմակերպած բարեգործական համերգը, որին առանց որեւէ նիւթական ակնկալիքի իրենց մասնակցութիւնն էին բերել դաղութիս ինչպէս նաեւ այս առթիւ Վիլննա հրաւիրուած հայազգի եւ օտար արուեստագէտ – արուեստագիտուհիները: Համերգի ընկերավարն էր Հայաստանի Հանրապետութեան արտակարգ եւ լիազօր դեսպան Պր. Ջիւան Թապալեանը նախ հայերէն եւ անգլերէն լեզուներով ողջունեց ներկաներին եւ չեշտեց երաժշտութեան դերը հայ ժողովրդի մշակոյթի եւ կեանքի անդաստանում, ապա շնորհակալութիւն յայտնեց արուեստագէտներին իրենց մասնակցութեան համար: Համերգին իրենց մասնակցութիւնն էին բերել յաջորդաբար.–

ՎԱՀԱՆ ՄԻՐԱՔԵԱՆ

Վահան Միրաքեանը ծնուել է Երեւանում, աւարտելով Երեւանի բարձր երաժշտանոցը, հնարաւորութիւն է ստացել իր երգարուեստը կատարելագործել Իտալիոյ հռչակաւոր օփերա «Լա Սքալա»ում:

Նա լիրիկական թենոր դերերով ելոյթ է ունեցել աշխարհի համարեայ բոլոր հռչակաւոր բեմերից, արժանանալով խստապահանջ հանդիսատեսների բուռն դովասանքներին ու գնահատանքներին:

Վ. Միրաքեանը արժանացել է բազմաթիւ մրցանակների եւ դափնիների: Այս համերգին Մաէստրօն իր մասնակցութիւնը բերեց «Այ վարդ», «Միծեռնակ», «Փիչիա Սիներա», «Տի Ցիրկուափրինցէսին» եւ «Օ սուրդաթօ՝ ճնամուրաթա» երգերով, որոնք արժանացան հայ եւ օտար ներկաների բուռն ծափահարութեան: Ցատկապէս հոյակապ էր Վահան Միրաքեանի կատարողական ծիծեռնակը:

ԿԱՐԻՆԷ ՕՀԱՆԵԱՆ

Կարինէ Օհանեանը ծնուել է Կ. Պոլսում: Երաժշտական ուսումը ստացել է Ֆրանսայի Նիս քաղաքում, ուր եւ դերասանոյ յաջողութեամբ աւարտել է 1994 թուականին: 1995 թուականին արժանացել է Պէգիրի մրցանակին, որից յետոյ հարուստ դերացանկով ելոյթ է ունեցել Նիսի, Բէնի եւ Փարիզի օփերաներում: Այս չրջանում «Գարմէն»ի գլխաւոր դերով հանդէս է գալիս Վիէննայի Ժողովրդական օփերայում:

Կարինէ Օհանեանը այս համերգին մասնակցեց «Վարդը», «Իմ Երեւան», «Քնէ եմ նայում նապելիս» եւ Գարմէնի օփերայի «Հապաներա» մեներգներով եւ Գավալիէրա Րուսթիքանա օփերայի «Սանթուցա է Թուրիդդո» – Գուրգէն Ցովսէփեանի չնկերակցութեամբ – դուրերգով: Ներկայ հանդիսատեսները բուռն ծափահարութեան արժանացրին նրան:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

Գուրգէն Ցովսէփեանը ծնուել է Երեւանում: Աւարտել է Երեւանի երաժշտանոցը եւ Մոսկուայի երաժշտական բարձրագոյն Ուսումնարանը: Նա հանդէս է եկել զանազան դերերում՝ նախկին Խորհրդային Միութեան բոլոր հանրապետութիւններում եւ Եւրոպայի երկրներում: 1992 թուականից մինչեւ այսօր հանդէս է գալիս Սլովաքիոյ ազգային օփերայում որպէս գլխաւոր դերակատար: Գուրգէն Ցովսէփեանն արժանացել է բազում մրցանակների եւ դափնիների:

Միջազգային բեմերում կատարել է Ալֆրէտոյի (Լա Թրավիաթա), Բադամէսի (Աչատա) եւ Հերցօգի (Բիկոլլէթթօ) թենորային գլխաւոր դերերը:

Սոյն համերգում հանդէս եկաւ «Հայաստան, երկիր դրախտավայր», «Միրանի ծառ», Սայեաթ Նովա օփերայի՝ «Սայաթ Նովա», «Հայաստան», «Սէր ամպեր», Ի Փալիաչչի օփերայի «Տի Քանիօ», «Թորնա ա Սուրիէնթօ» մեներգներով եւ Գավալիէրա Րուսթիքանա օփերայի «Սանթուցա է Թուրիդդո» – Կարինէ Օհանեանի ընկերակցութեամբ – դուրերգով:

Ունկնդիրները բարձր գնահատանքով ծափահարեցին Գ. Ցովսէփեանին:

ՑԱՍՄԻԿ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ

Դաշնակահարուհի Ցասմիկ Գաբրիէլեանը ծնուել է Գիւմրիում: Ուսանել եւ փայլուն յաջողութեամբ աւարտել է Երեւանի Կոմիտաս երաժշտանոցը: Տարիներ շարունակ դասաւանդել է մայրաքաղաքի զանազան երաժշտական բարձրագոյն ուսումնարաններում:

Ց. Գաբրիէլեանը անթիւ համերգներով հանդէս է եկել Եւրոպայի զանազան երկրներում՝ որպէս փայլուն մենակատար եւ մենահամերգների հմուտ ընկերակցող:

Այժմ ապրում է Սլովաքիայում եւ գաստաւորում է Թոփոլքան Երաժշտանոցը: Օփերայի երգիչ Գ. Ցովսէփեանի հետ պատրաստում է հիւրախաղերով հանդէս գալ Եւրոպական զանազան երկիրներում:

Դաշնակահարուհին սոյն համերգում հանդէս եկաւ երկու կտորով եւ ընկերակցեց Վահան Միրաքեանին եւ Գուրգէն Ցովսէփեանին: Ներկայ երաժշտասէր հասարակութիւնը բուռն ծափահարութեամբ գնահատեց տաղանդաւոր արուեստագիտուհին:

ՀՈՐԻՕ ԻՄԱԻԶՈՒՄԻ

Հորիօ Իմամիզումին ծնուել է Ճափոն: Աւարտել է Սայթամա քաղաքի երաժշտամանկավարժական համալսարանը: 1995 – 1998 թուականներուն ուսանել է Վիէննայի Երաժշտանոցի դաշնամուրի բաժնում: Սոյն համերգին ընկերակցում էր երգչուհի Կարինէ Օհանեանին:

Հանդիսատեսները ջերմ գնահատեցին դաշնակահարուհիի ելոյթները:

ՌԱԶՄԻԿ ԹԱՄՐԱԶԵԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻԶԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՑԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Բ.

Երբ Արամ յուսահատ չարժումով մը պալքօնէն ետ քաշուելով՝ ըսաւ թէ տունը արդէն պաշարուած էր, վերահաս վտանգին սարսափին տակ Սմբատին դէմքը յանկարծ նետեց:

– Կարապետը մեզ մատնած ըլլալու է, դոչեց:

– Կարապետը անանկ մարդ չէ· ըսաւ Խեւուկը վճռաբար, եւ ես բացարձակապէս վստահ եմ անոր վրայ:

- Գուցէ Քաթինան իմաց տուած է, պարզեւ մը ստանալու յոյսով դիտել ալաւ Տիրան:

– Չէ՛, չէ, չարունակեց Խեւուկը, ես անոնց երկուքին վրայ ալ կրնր վստահութիւն ունիմ...

– Ուրեմն դուն մատնած չըլլաս, ըսաւ Արամ խնդալով:

Մինչ Զարուհի դողդոջ ու պաղատագին կ'աղերսէր՝

– Արամ, կատակելու առեն չէ, այս փորձանքէն ազատելու ճարը նայինք:

– Փորձա՞նք, պատասխանեց Արամ, փորձա՞նք կ'անուանես պաշարուած ըլլալ մէկ քանի լրտեսներէ ու ոստիկաններէ որոնք փողոցը կը դանուին եւ դեռ դուրը դարնելու, ներս մտնելու եւ երրորդ յարկը ելլել ու խուզարկելու համար՝ առնուազն կէս ժամի պէտք ունին, նոյնիսկ եթէ Քաթինա առանց իր յանձնապատակութենէն օգտուիլ ուզելու դուրը բանայ եւ զիրենք վեր հրամցնէ:

– Կէ՛ս ժամ, բայց կէս ժամը մեծ միջոց մը չէ:

– Բաւական է սակայն մեզի ապահով տեղ մը փոխադրելու համար:

Ցետոյ Արամ դարձաւ Սմբատին եւ հըրամայական չեշտով մը ըսաւ·

– Վեր կանչէ՛ Կարապետը:

Սմբատ մինչեւ ատնդուխին դլուխը յառաջացաւ, գործադրելու համար հրամանը:

Արամ դարձաւ իր ընկերներուն·

– Կարապետը ներս մտնելուն պէս վրան յարձակեցէ՛ք, նախ բերանը թաչկինակով մը գոցեցէ՛ք ու յետոյ ձեռքերն ու ոտքերը կապեցէ՛ք:

– Շատ աղէկ, պատասխանեցին ամէնքը միաբերան:

Հազիւ թէ Կարապետ ներս մտաւ՝ արդէն իսկ հրամանը գործադրուած էր, մինչ Սմբատ որ տեղեկութիւն չունէր Արամի տուած հրահանգէն, ափ ի բերան կը դիտէր իր առջեւ պարզուած տեսարանը:

Խեղճ դաւառացին աղաղակելու փորձ մը իսկ չէր կրցած ընել, այնքան չուտափոյթ վերլով Խեւուկը յաջողած էր բերանը թխմել խոշոր դունատ թաչկինակ մը՝ որ իրրեւ վզկապ կը ծառայէր իրեն: Տիրան եւ սենեակը պտնուող միւս երկու երիտասարդները թեւերը կապած էին, առանց ընդդիմութեան մէջոց տալու:

Գործողութիւնը հազիւ երեքէն չորս վայրկեան տեւած էր:

– Անկողնին տակը քչեցէ՛ք գինքը, ըսաւ Արամ ու յետոյ Սմբատին դառնալով·

– Հիմակ Քաթինան վեր կանչէ՛...

– Բայց, կմկմաց Սմբատ, ի՞նչ իրաւունք ունինք այս մարդոց հետ այս կերպով վարուելու· երբ իրենց վրայ կասկածելու ոեւէ յայտնի ապացոյց չունինք...:

– Քաթինան վեր կանչէ՛... ժամանակ չունինք կորսնցնելու, դոչեց Արամ այդ դիտողութեան իրրեւ պատասխան:

Սմբատ համակերպած դուրս ելաւ:

– Նոյն բանը պիտի ընենք Քաթինային, չարունակեց Արամ իր ընկերներուն դառնալով:

Ցետոյ դէպի պալքօն ուղղուեցաւ:

– Վեց հոգի էին, հիմակ տասը եղեր են, դիտել տուաւ բարձր ձայնով· ոստիկանապետ մը կայ մէջերնին որ կը խորհրդակցի կոր եւ կարծեմ որոշեցին դուռը պարնել... երանի՛ թէ տակուսին չզարկած՝ Քաթինան վեր ելլէր:

Արամ չէր սխալած իր ենթադրութեանը մէջ, հազիւ թէ պատուհանին քովէն հեռացաւ, տանը դուռը սկսան զարնել:

– Քաթինա՛, Քաթինա՛, չուտով վեր եկո՛ւր, կը պոռար Սմբատ ատնդուխին դլուխը կեցած, մինչ Խեւուկ դրեթէ դըլորելով ատնդուխներէն վար կը չտապէր արդիլելու համար դրան բացուիլը:

Ցոյն տանտիրուհին, քառասունըհինգ տղէր կին մը, վերջապէս երեւցաւ վերի յարկի սենեակի դրան առջեւ:

– Աճապարէ՛, վե՛ր ելիր, կարապետը յանկարծ մարեցաւ, դոչեց Խեւուկ միշտ վար իջնելով:

– Բայց դուռը կը զարնեն կոր, ըսաւ Քաթինա ընդհանուր իրարանցումէն չփոթած:

(Շար· 5)

ՎՐԻՊԱԿ ԵՒ ՃՇԴՈՒՄ

«Ծառաջ»ի մէջ Նոյեմբեր 21–ին հրատարակուած եւ Հիլտա Գալֆաեան–Փանոսեանի «Արեւմտահայերէնը ըստ Պարոն Ջահուկեանի» խորագրուած յօդուածին մէջ երկու առիթ համբաւագրական նոյն սխալը ապրած է։ Ա.յսպէս, 4 թուագրուած հատուածի երկրորդ պարբերութեան մէջ գրուած է՝ «Այս վերջինին պատկանող բայերը թէեւ բիչ են, սակայն պատճառ մը չկայ ուշ հոլովումը հարեւանցի կերպով միայն յիշելու»։ Ա.յստեղ հոլովումը կարդալ՝ ԽՈՆԱՐՀՈՒՄ։ Նոյնպէս, նոյն հատուածի վերջին պարբերութեան մէջ կարդալ «եւ յետոյ, այս գրքին մէջ ակնարկութիւն չկայ ուիլ վերջաւորութիւնը ունեցող բայերու, այլ կը խօսուի Իլ ԽՈՆԱՐՀՄԱՆ մասին»։

L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE

et

AYP F.M.

vous invitent à une conférence animée par

Ardachès BĒDROSSIAN

astro-physicien d'Arménie

sur le thème :

«LA SITUATION ACTUELLE DE LA SCIENCE EN ARMENIE, ET SON AVENIR»

Lundi 27 novembre à 20 heures 30

Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue — Paris 9e

métro Cadet — entrée libre

(Շար. Ա. էջէն)

բահանը կը բացատրէ որ այս մրցանակը հաստատուած է 1975–ին եւ ան կ'ոգեկոչէ նէ բացայայտ գործառնութիւնները, բայց, կը վարձատրէ նաեւ մարդ մը եւ իր մտակարարութիւնը ժամանակի երկայնքին։ Ա.յս տողերուն կ'ընկերանան 25 մրցանակակիրներու նկարները։

Պարբերականին նեռսի էջերուն մէջ, էմմանիւէլ Պելոհրատասքի երկարօրէն կը ներկայացնէ Ալքաթէլի նախագահ – տնօրէնը, կը նկարագրէ անոր կատած համբաւը հասնելով այսօրուան դիրքին։ Ալքաթէլէն առաջ, Ս. Զիւրիւք, հինգ տարի անցուցած է քարիւղի Թոթալ ընկերութեան գլուխը (1990 – 95), իր ասպարէզը սկսած է 1964–ին Մոպիլի մէջ, ուր 16 տարի մնացած է, Ֆրանսա, Միացեալ–Նահանգներ եւ Հոլանտա։ Մաս կազմած է նաեւ քիմիական Ռոն–Փուլէնքի դեկավարութեան (1980 – 86)։

Սերժ Զիւրիւքտիչեան ծնած է 1937, Նոյեմբեր 17–ին Մարսէյլ, ուր գաղթած էին հայրն ու մայրը՝ Թորժ եւ Մաթիլա։ (Ի դէպ իր եւ ընտանիքին մասին չահեկան յօդուած մը տորագրած էր «Ծառաջ»ի մէջ, մեր տարաբախտ աշխատակիցը՝ Սարգիս Պօղոսեան)։ Ծնողական զոյգերը կ'ըսէ թէ Զիւրիւքտիչեաններէն առանց դժուարութեան համարկուած են եւ Սերժ Զիւրիւք կը չեշտէ· – «Ֆրանսացի եմ մինչեւ եղունգներուս ծայրը»։ Փոլիթէքնիք մտած է 1958–ին, այդ շրջանին կը հանդիսի կնոջը, որ լեհուհի է եւ ինչ որ դժուարութիւն պիտի ստեղծէր իրեն։ Արդարեւ, Լյամարտի չրջանն է եւ կնոջը ազգութիւնը արդելք է որ, որպէս պետական ճարտարապետ, մուտք ունենայ «պաշտպանութեան գաղտնիք»էն ներս։ Ետրապէս կ'ազդուի եւ կը հրաժարի եւ, 40 տարի ետք, վէրքը չէ սպիացած։

Ալքաթէլի գլուխը, առաջին չրջանը դժուար եղած է, կը սպասուի խոստովանիլ 25 միլիառ Ֆր.ի կորուստ։ Կացութիւնը, սակայն, արագօրէն կը բարեյաւուի չնորհիւ իրեն։ Այսօր, աւելի քան հաստատուն է եւ առաջիններէն է հաղորդակցութեանց եւ աշխարհի ցանցերու հայթայթիչներու մէջ։ Այս աշնան, Ալքաթէլ 50,3% յառաջդիմութիւն արձանագրած է եւ երրորդ եռամսեակին 7,9 միլիառ եւրոյի գործառնութիւն։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ ՇՈՒՐՋ

«ԼՈՑՍԻ ՑԱԻԵՐ»

հատորին առթիւ

«Ամլութիւն եւ ստեղծում» – ԴՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ
Ընթերցում՝ Ժ. Զօլաֆեան

Կիրակի, Նոյ. 26, ժամը 16·30–ին

Հ·Բ·Ը·Մ. Ա. Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles 75017 Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section AGNOUNI - ASNIERES

VISITE AU CHATEAU DE VERSAILLES

La Section d'Asnières vous invite à découvrir

LES CHEFS-D'OEUVRE DU MUSEE GULBENKIAN AU CHATEAU DE VERSAILLES

Des meubles et objets royaux français du 18e siècle sont exposés dans l'appartement de Madame de Maintenon.

le 26 novembre

Départ
devant la Mairie d'Asnières 13h15
Possibilité d'arrêt Pont de Levallois
Retour 19 heures

Prix : 180 F (voyage autocar, entrée, salon de thé).

Réservation :
— Madame Himinian **01 40 11 19 33**
— Madame Danoux **01 47 80 09 43**
ou **01 42 42 85 87** (le soir).

***

Section SEVRAN-LIVRY

REVEILLON DU JOUR DE L'AN A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le réveillon du jour de l'an à Bellefontaine.

Une ambiance chaleureuse et familiale vous y attend.

Deux formules de séjours à votre choix :
— du 26 décembre au 2 janvier, ou
— du 30 décembre au 2 janvier.

Un départ groupé en car est organisé.

Renseignements sur la région parisienne aux numéros de téléphone suivants :
01 42 36 33 73 dans la journée;
ou **01 46 58 03 17** le soir.

Renseignement sur la région Centre-France :
04 78 26 28 71.

N'hésitez pas à nous contacter dès à présent pour toutes informations complémentaires.

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

Տարեկան Վիճակախաղ
(LOTO)

Կապոյտ Խաչի Պուլվար – Օտառի «Լէօլա Սասունի» մասնաճիւղի տարեկան Վիճակախաղը՝

Կիրակի, Նոյեմբեր 26,
ժամը 15–ին, Մ.չակոյթի Տան մէջ
12-14, rue Saint-Bazile - 13001 Marseille

Հաճելի մթնոլորտ, գեղեցիկ նուէրներ։

GRANDE BRADERIE DE NOEL

POUR VOS CADEAUX DE FIN D'ANNEE

LES SAMEDI ET DIMANCHE 2 ET 3 DECEMBRE
de 10 heures à 20 heures sans interruption

Artisanat d'Arménie:
Poterie — Objets de bois sculptés — Bijoux — Broderie — Tapisserie — Instruments de musique — Khatchars — etc.

Livres, Philatélie arménienne
Brocante, Antiquités
Epicerie fine arménienne
Vêtements, Cadeaux, etc...

- **BAR**
- **RESTAURANT**
- **TOMBOLA**

AINSI VOUS PARTICIPEZ A LA RECONSTRUCTION DES VILLAGES EN ARMENIE ET AU KARABAGH

CHENE

au Collège SAMUEL - MOORAT
26, rue Troyon - 92310 SEVRES — Métro: Pont de Sèvres / — Parking gratuit assuré —

Pour tous renseignements, ☎ **01. 46. 63. 48. 74**

LE CENTRE CULTUREL ET LA CHORALE SAHAK-MESROP
organisent une

NUITEE ARMENIENNE

Samedi 25 novembre de 22 heures à l'aube
"Salle Polyvalente des Caillols" - Avenue Bouyala d'Arnaud, Marseille 12e
Animée par
ALEXANDRE & ARSENE et D.J. "NICOLAS"

Réservation et vente de billets :
Centre Culturel Sahak-Mesrop - 339, avenue du Prado, 13008 Marseille
☎ **04 91 77 84 70** Tenue correcte de rigueur — P.A.F. : 100 F

Centre Culturel SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

EXPOSITION - VENTE DE TAPIS ARMENIENS

CONTEMPORAINS DES ATELIERS HEMAG'S

Du vendredi 1er décembre au dimanche 10 décembre
tous les jours de 17h à 20h
Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie,

VERNISSAGE
le vendredi 1er décembre à 19 heures

Métro : Cardinal Lemoine / Monge — **Entrée libre — Cocktail**

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է 2500 Ֆր. Տիկին Նուարդ Պօյաճեանէն, որ, ըստ վերջիչեալի բաղձանքներուն, յատկացուցած մատաղօրհնէքի, մեր երկու հանդըստեան տուներու՝ Մոնմորանսիի եւ Կոնէսի մէջ, իր սիրեցեալի՝ հանգուցեալ Սեդրակ Պօյաճեանի մահուան տարելիցին առիթով։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

C.B.A.F. - Section Paris

SÉJOUR D'HIVER

du 18 au 25 février

La section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise son séjour familial dans son centre de vacances de Bellefontaine (Jura).

Prix compétitifs !!!,

Ambiance arménienne assurée !!!

Rejoignez-nous, avec vos enfants, petits-enfants ou amis pour passer une semaine de détente, à l'air pur !!!

Renseignements et inscriptions auprès de
Araxie : 01 39 83 71 19 (de 19h à 21h)
ou de
Marie : 01 47 80 71 73 (de 09h à 19h).

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 25-26
SAMEDI - DIMANCHE
25-26 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·044 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.044

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 23 / 24)

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ՄՈՍԿՈՒԱ ՄԵԿՆԱԾ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Նոյեմբեր 23-ին Ռուսաստանի պատրիարք Ալեքսի Բ.ի հրաւէրով մեկնած է Մոսկուա, առնոր մէջնորդութեամբ հանդիպում ունենալու համար Կովկասի մահմետականներու կրօնապետին հետ: Երկու հոգեւոր պետերը կը քննարկեն Ղարաբաղի հարցին խաղաղ կարգաւորումին իրենց նպատակը բերելու վերաբերող հարցեր:

*
**

Կ. ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ԴԱՏԸ

Սեւրեանակերտի նախկին քաղաքապետ կարէն Բաբայեանի դատը չարունակուած է Նոյեմբեր 23–ին: ԼՂՀ պետական հարկային վարչութեան ներկայացուցիչ Մանկասարեան դատարանէն ընդմիջում պահանջած է մինչեւ հարցաքննութիւն կատարուիլը Հայաստանի պետական եկամուտներու նախարարութեան մօտ, պարզելու համար երեք Մէրսէտէսներու ԼՂՀ ապօրինի կերպով ներածման պայմանները: Կ'ենթադրուի որ անոնց ճեւակերպութիւնները կատարուած են Հայաստանի քաղաքացիի մը անունով և գործողութիւններուն արտօնութիւն տուած է Կ. Բաբայեան, 6 միլիոն 237 հազար դրամի վնաս պատճառելով ԼՂՀ պետական գանձին: Դատարանը Մանկասարեանի զիմումին ընդառաջելով ընդմիջած է դատավարութիւնը, մինչեւ նչեալ նախարարութենէն հարկատար լուսարանութեան տացումը:

ՊԱՐՏԻԶԱԿԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ ՍՈՒՆԿ ԿԸ ՄՇԱԿՈՒԻ

Պարտիզակի մէջ 1879-ին ամերիկացի միսիոնարներու կողմէ բացուած քոլէճի շէնքին մէջ ներկայիս սունկ կը մշակուի, ինչպէս կը տեղեկացնէ «Ակօս» (Նոյեմբեր 17): Պարտիզակի, ներկայի անուանումով՝ Պահչէճիք, քաղաքապետը կ'ուզէ չէնքը վերանորոգել եւ գործածել որպէս գրօսաշրջական կեդրոն: Շէնքը անցեալին որպէս ախոռ ու յարդանոց ալ գործածուած է: Ներկայիս Բ. յարկը կը չարունակուի որպէս այդ գործածուիլ: Քաղաքապետը ըսած է թէ եթէ նիւթական միջոցները դանեն, չէնքը կրնան նաեւ մեծ գրադարանի մը վերածել, կամ հոն ճաշարան մը բանալ:

*
**

Ա.Յ ՆԹԱՊ՝ ԱՄԷՆԷՆ ՀԻՆ ՔԱՂԱՔԸ

«Ակօս»ի նոյն թիւին մէջ արձագանգ մը տրուած է «ԿԷզի» (Պաոյտ) թերթէն ուր նիւթ եղած է Ա.Յ.ՆԹապ (ներկայի անուանումով՝ Կազիանթէփ) քաղաքին ճարտարապետութիւնը: Հոն ըսուած է. «կարգ մը թաղերու մէջ ւազանները իրարու կապուած են փոքր ջրանցքներով: Շէնքերու բարձր յարկերուն մուտքը միշտ արտաքին սանդուխով մը ապահովուած է: Քարաշէն այս չէնքերը հայ վարպետներու ձեռակերտներն են: Թէփէպաշը թաղին մէջ 1892–ին կառուցուած հայկական եկեղեցին առեն մը որպէս բանտ ծառայելէ ետք, մզկիթի վերածուած է»: Գրութեան ընկերացած է այդ եկեղեցիին մզկիթի վերածուած ներկայի վիճակին մէկ լուսանկարը:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԵԼ փակեց զինուորական կապի դրասենեակները Պաղեստինցիներու հետ: Անոնք կը գտնուէին Այսրյորդանան եւ Գազա եւ վերջին կապը կը ներկայացնէին երկու կողմերուն միջեւ: Օսլոյի համաձայնագրէն ի վեր, պաղեստինեան հողամասերու ամէն մէկ քաղաքի մէջ, այս դրասենեակները թոյլ կու տային որ միասին աշխատին եւ զոյակցին պեղաստինեան ոստիկանութեան եւ իսրայէլեան բանակի ներկայացուցիչները: Լիպերասիոնի տուած հարցազրոյցի մը մէջ, նախկին վարչապետ եւ Օսլոյի 1993–ի համաձայնագրերու «ճնքահայր»ներէն մէկը՝ Շիմոն Փերէս կ'ըսէ թէ բանակցիլը Իսրայէլի առաջին ծրագիրն է: Կ'ընդունի որ կացութիւնը չատ բարդ է եւ ստիպողական է նուազեցնել բռտութիւնը: Արաֆաթ, կ'ըսէ, պաղեստինցիներու ամէնէն կարեւոր անձնաւորութիւնն է, բայց, վստահ չէ որ ի վիճակի է զազրեցնելու իր կողմին բռտութիւնը: Ինչ կը վերաբերի Շարոնի այցելութեան մզկիթներու հարթավայրը (Սեպտ. 28, այդ օրէն ծագեցան բախումները, այցելութիւնը զբրդռութիւն մը նկատուեցաւ Պաղեստինցիներու կողմէ): Տեղւոյն վրայ, կան միչտ բախումներ եւ մեռեալներ:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ Ժողովրդավար Լիկայի չափաւոր զեկավարին՝ Իպրահիմ Ռուգովայի գլխաւոր խորհրդականը՝ Մուսթաֆա սպանուեցաւ Նոյ· 23–ին իր բնակարանին առջեւ: Առաջին անգամն է որ նման ծանրակչիռ քաղաքական սպանութիւն մը կը կատարուի: Շիրաք Նոյ· 25–ին Քոսովօ կ'երթայ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ 12 ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐ, որոնց մէջ Փ. Վիտալ–Նաքէ, տիկին Ժերմէն Թիյոն եւ ուրիշներ, կոչ մը տորագրած են Շիրաքի եւ Ժոսփէնի, դատապարտելու համար –40 տարի յետոյ– Ֆրանսական բանակին կիրարկած չարչարանքը Ալժերիոյ մէջ: Համաչխարհային ալ խորհրդարանական քննիչ յանձնախումբ մը կը պահանջեն, ինչ որ Ժոսփէն կը մերժէ: Զօր· Օսարէս, որ տեղեկատուութեանց սպասարկութեան նախկին պատասխանատուն էր Ալժերիա, կ'ընդունի որ չարչարանք կիրարկուած է, զնդակահարումներ ալ եղած են, բայց ժամանցումի ենթակայ են, ինչպէս կ'ընդունի նաեւ խորհրդարանական համայնավար խումբին նախագահը: Այսուհանդերձ, պէտք է քննութիւն բացուի, «յիշողութեան պարտականութիւն է»: Ոմանք դիտել կու տան որ հարկ է չմոռնալ նաեւ էֆ– էլ – էն–ի ըրածները, օրինակ հարքներու դէմ (որոնց յանցանքն էր Ֆրանսացիներու կողքին ըլլալ), որոնցմէ 150 հազարը չարչարանքներու տակ մեռած են, հակառակ էվիան համաձայնագրին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ (մէջ) 462 խորհրդարանականներէն 364–ը կոչ մը տորագրած են, որպէսզի աշխ միութիւն մը տեղծուի: Տորագրողներու կարգին են Պալատիւր, Ժիւփէ, Տէվէճեան, Սարքոզի, ժ.–Գ. Կոտէն, Ֆիլիփ տը Կօլ, Մեկէն եւլն. եւլն.:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Մշակոյթի նախարարը իր հրաժարականը տուաւ բողոքելու համար այն չնչին միջոցներուն դէմ, որոնք իր տրամադրութեան տակ դրուած են: Միքայէլ Նաուման, երկու տարի է զբաղած էր դաչնակցային այս նախարարութեան, որ նախապէս զոյութիւն չունէր Գերմանիոյ մէջ: Շրէօտէր հաստատած էր այս նախարարութիւնը, որ ըստ Սահմանադրութեան դաւառներուն (լէնտըր) վերապահուած էր:

ՎԱՏԻԿԱՆԸ դատապարտեց միասեռական «միութիւնները»: Ընտանիքի համար հրապարակուած փաստաթուղթով մը, պապական Խորհուրդը դատապարտեց օրինաւոր ճանաչումը «կատարուող իրողութիւններու», ի մասնաւորի միասեռական, ինչպէս ըրին կարգ մը երկիրներ (միասեռական ամուսնութիւն Հոլանտա, ՓԱՔՍ–ը՝ Ֆրանսա): Պետութիւնը եւ հանրային իշխանութիւնները պէտք չէ օրինականացնեն նման միութիւններ, անոնց տալով այն կարգավիճակը, որ կը տրուի ամուսնութեան եւ ընտանիքին:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Պաշտպանութեան նախարարը՝ մառեչալ Իգոր Սերդիւեւ յայտարարած է որ ռուս բանակը կը նախատեսէ վերջացնել Չէչնիոյ զինուորական դործողութիւնները այս ամեռ:

ԲԵԼԱՌՈՒՍԻՈՅ մէջ, ընդդիմադիր անձերու անհետացումը սկսած է մտահոգիչ դառնալ եւ չատեր կը խորհին որ երկրին զեկավարին՝ Լուկաչչենկոյի մատը կայ առեւանգումներու այս չարքին մէջ: Իմ–նըսթի Ինթէրնէչընըլի Ֆրանսայի նախագահը յայտարարած է (Նոյ· 22) որ երկու տարի է կացութիւնը վատթարացած է, թուած է ընդդիմադիրներու անհետացումները:

ՊԱՐՉԵԼՈՆԱ 900 հազար հոգի ցոյց ըրին Նոյեմբեր 23–ին, բողոքելու համար նախկին նախարարին սպանութեան դէմ եւ ո՛չ ըսելու էՏԱ–ին:

ՊՐԻՒՍԻԼԻ Եւրոպական Ցանձնախումբը, օրէ օր, պարտաղիր կը դարձնէ անդլերէնը իր բոլոր հրատարակութիւններուն մէջ: Վերջերս, բանավէճ ալ տեղծուած է այդ ուղղութեամբ, երբ հրապարակ հանուած է չքեղ, դունաւոր, պատկերազարդ գրքոյկ մը նուիրուած Պալքաններու օզնութեան, միայն անգլերէն, երբ կարելի էր եւ տրամաբանական՝ դանազան թարգմանութիւններ ալ կդել: Առարկութեան պատասխանելով, արտաքին յարաբերութեանց բրիտանացի պատասխանատու՝ Քրիս Փաթընի բաները ըսած է՝ «այդ գրքոյկը միայն լրազրողներուն համար չէ, այլեւ սովորական մարդոց», ինչ որ ըսել կու տայ Լիպերասիոնի, անշուշտ սովորական մարդիկը քալ գիտեն անդլերէնի բոլոր նրբութիւնները...:

ԴՈԼՈՄՊԻՈՅ մէջ, 17 հոգի սպաննուած են հիւսիսային դիւղի մը մէջ, ծայրայեղ ալ զունդի մը կողմէ, որու համար զոհերը մեղսակից էին ծայրայեղ ձախին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ աղքատներու թիւը 4 ու կէսէն 5 ու կէս միլիոնի հասած է: Այս աղքատները անոնք են որոնք ամիսը 3650 Ֆրանքէն նուազ դումարով կ'ապրին կամ աւելի ճիշդ՝ պէտք է ապրին...:

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ «ՅՈՒՇԻ ՕՐ»Ը 1915-ԻՆ ՀԱՄԱՐ ՉԷ

Անգլիոյ մէջ որոշուած է յառաջիկայ Ցունուար 27–ին առաջին անգամ ըլլալով նչել Ողջակիզումի Ցուշի օրը· այդ ծրագրին մէջ առնուած են Հրեաներու պարտչէն զատ Ռուանտայի, Քոսովոյի ցեղասպանութիւնները, բայց ո՛չ զարուն առաջին ցեղասպանութիւնը որ Հայերուն եղաւ: Քիչ մը չատ ակնյայտ կերպով Թուրքիոյ զօրակցելու, անոր հաճոյք պատճառելու այս կեցուածքը հակազդեցութեան մզած է հայկական շրջանակներէ զատ (տե՛ս նաեւ Գ. էջ), օտար լրազրողներ ալ. անոնց առաջինները է Ռ. Ֆիսք որ Լոնտոնի «Ինտիփէնտընթ» թերթին Նոյեմբեր 23–ի թիւին մէջ լոյս տեսած իր յօդուածով կը զատապարտէ այս անընդունելի խորականութիւնը:

*
**

Նախ կ'արձագանգէ յիչեալ Ցուշի Օրւան կազմակերպիչ «Հոմ օֆիս»ի պատասխանատուներէն մէկուն ԱՄՆ-ու Հայկական համադամարին զրկած նամակին ուր բացատրուած է թէ Ա. աշխարհամարտին զնթացքին քրիստոնեայ փոքրամասնութեան կիրարկուած չարզերը որպէս «զարհուրելի ողբերգութիւն» դատապարտուած են օրուան բրիտանական կառավարութեան կողմէ, սակայն ծրագրուած Ցուշի Օրը պիտի կեդրոնանայ նաչիական Ողջակիզին ու յետագայ նման վայրագութիւններու վրայ: Նամակագիրը, ինչպէս կը մատնանչէ Ֆիսք, ոչ իսկ ակնարկութիւն կ'ընէ Թուրքիոյ: Ղրկուած նամակը պատճառ եղած է որ Համադամարին վարիչ անօրէնը Ռոս Վարդեան Անգլիան ամբաստանէ Թուրք կառավարութեան ճնչումներուն ենթարկուելու կեցուածքով, մասամբ ի սէր քարիւղի բրիտանական ընկերութեան հարաւային Կովկասի մէջ հետապնդած չահերուն:

Ռ. Ֆիսք ապա կը յիչէ արեւմտեան դիւանագէտներու, քաղաքական դէմքերու, ինչպէս՝ Ու. Զըրչիլի, Հիթլերի, նաեւ Մ. Քէմալի վկայութիւնները 1915-ի պատահարներուն մասին: Կը յիչէ նաեւ հրեայ պատմաբան ու Բրիտանիոյ Ուարվիքի համալսարանի դասախօս Մ. Լիվընի Նոյեմբեր 4–ին Փարիզի մէջ տուած դասախօսութիւնը որուն զրեթէ ամբողջական պատճէնը լոյս ընծայած էր Նոյեմբեր 14-ի «Մոնտ»ը («Յառաջ», Նոյեմբեր 15): Թրքական ոստիկանութեան Տէր Զօրի, Սուրիոյ մէջ, Եփրատի ափերուն վրայ հայ տարագիրներու կիրարկած վայրագութիւններուն մասին անոր եզրակացութիւններուն զնելէ ետք Ֆիսք կ'ըսէ թէ Բրիտանիոյ անտեսումը կը հետեւի նախագահ Գլինթընի կողմէ Գոնկրէսին եւզած զիմումին որ չքուէարկուի Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը որովհետեւ կը վախնայ Թուրքերու զայրոյթէն:

Ցօդուածագիրը դիտել կու տայ որ բրիտանական ծովային ուժերը հերոսական դեր կատարած են Հայերը փրկելու դործին մէջ, երբ Թրքական զինեալ խումբեր հրզեհած են Իզմիրը: Կը մէջբերէ Ռ. Վարդեանի տողերը· «Բրիտանացիները արտակարգ բայլ մը կ'առնեն իրենց հարազատ պատմութիւնը ուրանալով»:

Գրութիւնը կ'աւարտի «Հոմ օֆիս»ի նամակին այն բացատրութեամբ թէ Ողջակիզումի Ցուշի Օրը չի վերաբերիր սահմանումներու, այլ Հրեաներու Ողջակէզէն դասեր քաղելու:

*
**

Նոյ· 24–ի Թուրք մամուլը լայն տեղ տուած է Բրիտանիոյ այս կեցուածքին, Հայերու տրուած «չատաչուն ապտակ» նկատելով զայն:

ԹԵՐԹԻ-ԳԻՐՔԻ ՄԱՍԻՆ ՈՒ "ԼՈՅՍԻ ՅԱՒԵՐԷՆ" ՄԻՆՉԵՒ "ՄԿՆԻԿ"Ը

Հայկական թերթի մը խմբագրատունը, անկախ՝ հոն պատրաստուող մամուլի ա-նուններն ընոյթէն, որակէն, տպագրա-կէն, եւլն., ոչ ալ տարի փոխանակ-ման, հանդիպման հետաքրքրական կէտ մըն է: Խմբագրատունէն կամ տպարա-նէն ամէն օր, կամ ամէն շաբաթ կանո-նաւոր մեկնող թերթերու ծրարներուն գուգահեռ կայ հանոյներուն գրեթէ ա-մէնօրեայ հոսքն ալ: Ու մինչ մեկնողնե-րը որոշ, հաստատ հասցէներու կ'ուղղը-ւին, հասնող ծրարները մեկնակէտի –հե-ղինակ, հրատարակչութիւն– մեծ բազ-մազանութիւն կը մատնեն: Նաեւ՝ տե-սակի, որակի, մինչեւ լսկ լեզուի: Կը հանդիպին բազմատեսակ նիւթերու մասին գրուած հատորներ, թերթեր, պարբերա-կաններ: Նկատի առած միայն վերջին երկու խումբերը, պէտք է ըսել որ քիչ բան կրնայ մրցիլ անոնց լեզուական «հա-րստութեան» հետ. Սփիւռքի մէջ միայն «հայերէն» պիտակին տակ ամփոփելին-ը տարբերակումներու ճոխ պատկեր մը կու տան. կան արեւմտահայերէնով լոյս տեսնողները, արեւելահայերէնները, աշ-խարհաբարին այս երկու ճիւղերուն լուրջ նկատառումով: Այսինքն՝ թերթեր որոնք արեւմտահայերէն են, դասական ուղղա-գրութեամբ, երբեմն տեղ տալով հան-դերձ արեւելահայերէն, կամ տեղական լեզուով էջերու կամ թերթեր որոնք ա-րեւելահայերէն են մեծ մասով ո՛չ դա-սական ուղղագրութեամբ, քանի որ կը հրատարակուին յաճախ Հայաստանէն Արեւմուտք հաստատուած անձերու կող-մէ, որոնց համար նոր չրջանակին բոլոր տուեալները անվարան ընկալելի են, բա-յի լեզուին պարտադրուած այլանդակու-թիւն մը թօթափելու ազատութենէն...:

Այս երկու խումբերուն քով հարկ է նշել գոյութիւնը «հայ» մամուլի մը որ կը հասնի տասնեակ մը լեզուներով. լե-հերէն, հունգարերէն, ռուսերէն, չուէտե-րէն, անգլերէն, ֆրանսերէն, պուլկարե-րէն, թրքերէն, սպաներէն, եւլն., եւլն.: Առանց մեծ մասը չատ անգամ հայերէն (ընդհանրապէս արեւելահայերէն) էջ մը, կամ քանի մը էջ ունենալով հանդերձ, ընթերցումի առաղձ չի դառնար, չի կըր-նար դառնալ օրինակ միայն հայերէն – ֆրանսերէն դիտցողին համար: Բան մը որ կը նշանակէ թէ եթէ արդէն կորսուած չէ, կորսուելու մօտ է որպէս միասնու-թեան ազդակ, հայերէնին աւանդական արժէքը, տեղը:

Գիրքերու պարագան աւելի դիւրին դա-սաւորելի է. ընդհանուրով լեզուներու դասադասութիւն մը ունենալով հանդերձ, չեն կրնար մրցիլ մամուլին հետ. յետոյ, հայերէն գիրք մը հայերէն է, ֆրանսերէն մը ֆրանսերէն: Անկէ անդին մնացածը՝ միջուկ, որակ, թէքնիք պայմաններ, մա-տուցում, եւլն. որոշ չափով ճաշակի հարց կը նկատուի: Եւ պէտք է ըսել որ –ինչ կը վերաբերի հայերէն լոյս տեսած հատորներուն– ամէն ճաշակի պատաս-խանող դասադասութեամբ կը հասնին ա-նոնք: Միջուկէն մինչեւ կողքի ձեւաւո-րում, գիրքով հետաքրքրուող ոեւէ մէ-կը կրնայ ուզածը գտնել:

Այս երեւոյթը ուրախալի հակասութիւն մը կը մատնէ, հայերէնին ապա հայերէն կարդացողներու եւ կարդալու համար վճարողներու թիւին մասին դրեթէ ամէն օր յայտնուած տրտունջներու հետ: Տըր-տունջներ որոնք որոշ չափով արդարա-ցի ըլլալով հանդերձ, ոչ միշտ յստակ անցեալ մը խէգալացնելու ձգտում մըն ալ կը թաղմանեն: Ճիշդ է որ այսօր ոչ ոք գոհ է, երեւանէն մինչեւ Լոս-Անճե-լըս, հայերէն գիրք կոչուած ապրանքին սպառումի թափէն: Բայց, արդեօք ժա-մանակի համայնապատկերին մէջ դիտե-լով, իսկապէ՞ս չատ-չատ տարբեր էր կացութիւնը 50 – 70 տարի առաջ: Պոլսոյ Ամրամեան Սանուց Միութեան ջանքերով 1950–60–ական թուականներուն հրատա-րակուած հատորներու չարքին մասին այդ գործին նուիրեալներէն ողբացեալ Տիգ-րան Պալեան քանի՛ անգամներով պատմած է թէ ինչպէ՛ս հատորները պայուսակ մը լեցուցած տարած է Հայերու տուները, որպէսզի գնեն:

Այսօր, գոնէ Փարիզի մէջ, հաւանօրէն նաեւ այլուր, գործիչի այդ տեսակն է որ կր պակսի մեզի. ու ընթերցումի մարզի մեր այրասխրութիւններուն, անտարբե-րութեան քով այդ բացակայութեամբ չեչտուած ցրուումի խնդիրը լուրջ մե-պատրներէն է հայերէն հրատարակու-թիւններու դժբախտ ճակատագրին: Ան-հրաժեշտ կազմակերպութեան կարօտ են կամուրջները որոնք ընթերցող փնտռող պիրքին ու այս, կամ այն հրատարակու-թեամբ հետաքրքրուած ընթերցողին հան-դիպման կէտ պիտի ըլլան: Այլապէս, միշտ պիտի կազայ գործը ու հրատա-րակուած լաւ հատորներ պիտի մնան այս ու այն անկիւնը, առանց հասնելու պի-տինք կարդալու, վայելելու արժանի ու ատոր պատրաստ ընթերցողին:

Վերջին չարաթներուն հասած ծանր երկու լուրերէն առաջինը կու գայ Արե-ւելքէն. «Մաշթոց» մատենաշարէն լոյս տեսած հինգերորդ հատորն է որ խմբած է Նիկողոս Սարաֆեանի երեք արձակ կտորները, քաղուած՝ Պէյրութի «Ակօս» պարբերականէն: Մատենաշարին խմբա-գրական եւ հրատարակչական կազմը կը ներկայանայ երեք անունով. «Գառն, Մա-րուշ, Իշխան»: Հատորը լոյս տեսած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան տպարանէն: Ան որ կարդացած է հեղի-նակին «Վենոսէնի անտառը» գործը ու չափած արեւմտահայերէնի արձակին ու կարտի գրականութեան անոր բերած ցնդող խորութիւնը, չի կրնար նոր զանճ մը գտածի խանդավառութեամբ չբանալ «Լոյսի յաւերը»: Մատենաշարէն մինչեւ այսօր լոյս տեսած չորս հատորին –«Մըզ-րիթը», Ա. Ալիքեան (1993), «Հատըն-տիր», Վ. Օշական (1994), «Սեմեր» (1997) եւ «Հարուածը», (1998) Գր. Պըլտեան – յաջորդած 192 էջնոց այս նոր հրատարակութիւնը կ'ամբողջնէ նաեւ խմբագրական կազմին միջուկի ու ներկա-յացումի ճաշակին մասին կազմուած հա-մոզումը:

Երկրորդ հատորը Փարիզի արտադրու-թիւն է. «Բարեւ արեւ» հրատարակչու-թեան կաղանդի նուէրը բոլոր այն պա-տանիներուն որոնք կը սիրեն Մկնիկին պատմութիւնները, պատկերազարդ գե-դեկուկ հատորները, մեծ չափի ամբող-ջովին գունաւոր էջերով: Անահիտ Սար-գիսեան պատումի, դիծի, գոյնի իր տա-ղանդին նոր վաստը կու տայ այս հա-տորով որ խորագրուած է «Մկնիկը եւ աստղիկը»(*): Տօնածառի պատրաստու-թեան հեւքով աստղիկին որսին ելած Մկ-նիկը կրնա՞յ անտարբեր ձգել հայերէնի ընթերցող պատանին: Երեքէն եօթը տա-րեկան երախաներու, բայց նաեւ «Ֆոյ-րիկին ու աղբարիկին, մայրիկին ու հայ-րիկին, մեծ մայրիկին ու թոռնիկին, պե-խաւորին ու անպեխին համար պատրաս-տուած» գիրքը ամենայն հանգամանութեամբ կարելի է տալ նոյնիսկ հայերէն չկար-գացող երեխային ու պատանիին, քանի որ գիծը, պատկերը, գոյնը հատասար մրցակցութեան մէջ են խօսքին հետ որ նոյնիսկ ձգտած է երկրորդ մակարդակի վրայ: Մկնիկին քաջագործութեան այս նոր գիրքը կը պատկանի հայերէն հրա-տարակութիւններու այն չարքին որ կր լռեցնէ այս մարզին մէջ արդիականին հետ մրցելու կարող «ապրանք» չունե-նալու չատ անգամ անարդար «ա՛խ»երն ու «վա՛խ»երը: Կը բաւէ հետաքրքրուիլ ու չսպասել անպայման որ գիրքերով լե-ցուն պայուսակով Պարոն Պալեան մը ըր-նդ դռնդը հնչեցնէ, կամ ընթերցող – գիրք կամուրջը հրաշքով մը իրականու-թիւն դառնայ:

Երկու տարաբնոյթ հատորներ որոնք Ամանորի աղուոր նուէրներ ըլլալու յատ-կանիշով կը նոյնանան իրարու հետ, մե-ծին ու պզտիկին ճամբուն վրայ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

---

* A. Sarkissian;
52, allée de l'Ermitage, Le Raincy;
☎ 01.43.02.97.53.

ՄԱՐՄԱՐԱ

ԳՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՔԱՆԻ՞ ՏԱՐԻՆ Ի ՎԵՐ...

Թերեւս քսան տարիէ ի վեր, նոյնիսկ երեսուն տարիէ ի վեր, այսպիսի հաճոյք չէի վայելած. Թերեւս կը կարծէի որ մեր աչխարհէն ու մեր կեանքէն այլեւս սըր-բուած էր այդ հաճոյքը: Բայց չէր սըր-բուած ուրեմն: Եւ ես վայելեցի այդ հա-ճոյքը: Քանի մը ժամ վայելեցի: Բայց արդէն ատիկա քանի մը տարի կրնար ա-ռինքնել դիս:

Հաճոյքը, որուն մասին կը խօսիմ, լնճորենիի մը ճիւղերէն խնճոր մը, թզե-նիի մը ճիւղերէն թուզ, ազարակի մը թուփերուն մէջէն կանանչ պղպեղ, կար-միր լոլիկ, կամ սմբուկ կամ ղդում, կամ վարունգ փրցնելու ու քաղելու հաճոյքն է: Իրենց ճիւղերէն փրցնելով զանոնք փոքրիկ սակառներու մէջ լեցնելու հա-ճոյքն է: Քսան, երեսուն տարիէ ի վեր կրցա՞ծ էի վայելել այսպիսի հաճոյք մը:

Մեր բարեկամներէն մէկը, ուրիչ հրա-ւիրեալներու կարգին, մեզ ալ հրաւիրած էր տեսնելու իր ագարակը, որ կը գտնուի Սիլիվրիի մօտերը: Բաւական երկար ճամբայ էր, բայց պացինք մեծ հաճոյ-քով, որովհետեւ դիտէինք թէ պէտք է քաղաքէն հեռանայինք, որպէսզի գտնէինք այն ինչ որ մնացած է մեր երազներուն մէջ: Ագարակի կեանք: Պաղատու ծառ: Բանջարեղէնի թուփ: Խաղողի այգի:

Երբ հասանք, առաջին վայրկեանէն արդէն հասկցայ կամ յիշեցի թէ ինչ կը նշանակէ ապրիլ ծառերով ու կանանչու-թիւններով չրջապատուած գեղջկական տան մը մէջ: Տունը բոլորովին ալ գեղջ-կական չէր, որովհետեւ թէ՛ իր կառոյցով, թէ՛ իր կարասիներով բաւական արդիա-կան ու հանգստաւէտ տուն մըն էր: Մին-չեւ իսկ ունէր իր լողաւազանը: Բայց ի վերջոյ գեղջկական տուն էր, որովհե-տեւ կը գտնուէր ագարակի մը մէջ: Ագա-րակի տուն էր:

Սեղաններուն վրայ հոս ու հոն դրուած էին ծայր աստիճան համեղ կանաչ սրա-ծայր պղպեղներ, փոքրահասակ կլորիկ լոլիկներ, թուզ, ընկոյզ, խնձոր, եւ-այլն: Տանտիրուհին մեծ հպարտութեամբ կը դոչէր.

Կերէք, պարտէզն է:

Ի՛նչ պարտէզ: Ի՛նչ այգի: Անհամբեր էի տեսնելու: Բայց տակաւին մեզ չէին հրաւիրեր այդ պարտէզը տեսնելու, ծա-ռերու ու թուփերու միջեւ ման գալու:

Կերանք, խմեցինք, ժամեր չարունակ խօսեցանք գաղափարակից ընկերներու հետ: Վերջապէս տանտիրուհին տուաւ այն ազդանչանը, որուն կը սպասէի այն-քան անհամբերութեամբ:

– Ո՞վ կ'ուզէ տեսնել պարտէզը:

Ատաուած իմ, «ի՛նչ արբեցութեամբ» մտայ թուփերուն մէջ եւ սկսայ քաղել սրածայր փոքրիկ կանանչ ու քաղցրահամ պղպեղները: Կանանչ տերեւներուն հետ նոյնացած այդ պղպեղները («տաղտեղ» պիտի ըսէր մեր Մնձուրին), որքա՜ն ա-ռատ էին: Անդին կը հրկէի տերեւները, ա-նոնց տակէն երեսուն կը հանէի պղպեղ-ները ու ափերով կը քաղէի զանոնք: Ա-մէն անգամ որ հատ մը կը փրցնէի, կար-ծես ոսկիէ հանք մը գտած կ'ըլլայի: Ամ-բողջ տոպրակ մը լեցնելէ վերջ, անցայ լոլիկներուն կողմը: Ցետոյ սմբուկներուն կողմը: Ցետոյ վարունգներուն կողմը: Ցետոյ քանի մը խնձոր փրցուցի խնձորե-նիի մը ճիւղերէն: Այս ընելու ընթացքին, չարունակ ես ինծի հարց կուտայի.

«Քանի՞ տարիէ ի վեր խնճորենիի մը ճիւղէն խնձոր մը չես փրցուցած»:

Երբ տոպրակներն ու սակառները լե-ցուցի, յագեցած էի: Յագեցած՝ ո՛չ թէ ուտելով, այլ փրցնելով: Անդրադարձայ որ մէջքս կը ցաւէր ծռելու ու կանգնելու հետեւանքով: Բայց ի՛նչ հաճելի յոգնու-թիւն էր այդ:

*
**

Տուն վերադարձի ճամբուն վրայ, յի-չեցի գովազդային յայտագիր մը որ այս օրերուն կը հաղորդուի հեռատեսիլէն: Դրամատուն մըն է ծանուցողը: Դրամա-տունը հարց կուտար: Քանի՞ տարիէ ի վեր ծովեզերեայ վայր մը երթալով ար-ձակուրդ չկրցար ընել: Քանի՞ տարիէ ի վեր լեռներէն վեր չմագլցեցար: Քանի՞ տարիէ ի վեր պղպատու ծառէ մը պտուղ մը չկրցար փրցնել: Քանի՞ տարի ի վեր...: Եւ դեռ ինչեր: Վերջապէս Դր-ամատունը կը գոչէր: «Այս բաները չկրցար ընել, որովհետեւ ուզեցիր ան-ձամբ վարել ըրամատնային ու յարակից գործերդ: Հիմա դուն այդ բոլորը մեզի ձգէ ու գնա քու կեանքը ապրելու»:

Անշուշտ որ պարապ խօսք է: Պարզա-պէս գովազդի խաբէութիւն, ծանուցումի խաբէութիւն է: Ո՛չ մէկ ըրամատուն, ո՛չ մէկ հաստատութիւն կրնայ լրիւ բեռ թեթեւցնել, որպէսզի ես երթամ ու ապ-րիմ իմ կեանքս: Արդէն ո՞րն է իմ այդ կեանքը, եթէ ոչ այն՝ որ հաւաստրակէս լեցուն է աչխատանքով ու գաղարով, յոգնութեամբ ու հաճոյքով:

Բայց քանի կը հեռանայի բարեկամիս ագարակէն, կարծես ականջներուս մէջ կը հնչէր տարբեր ձայն մը, որ իրական կեանքին ձայնն էր, այլ ո՛չ թէ խաբ-սիկ ծանուցումի մը ձայնը:

– Քանի՞ տարիէ ի վեր դուն կանանչ պղպեղ մը չես փրցուցած իր թուփին, խաղող մը չես համտեսած իր այգիին: Քանի՞ տարիէ ի վեր դուն լոլիկ մը չես փրցուցած: Եկուր եւ փրցուր զանոնք, քաղէ զանոնք, զանոնք պատրաստ ու հանգստօրէն քաղելու հաճոյքը վայելէ: Մնացեալը մեզի ձգէ: Մենք տարին տաս-ներկու ամիս արեւի տակ կամ յուրտին մէջ տքնաջան կ'աչխատինք որպէսզի հասցնենք այս պտուղներն ու բանջարե-ղէնները, մեր ձեռքերը կը ճաճռտին, մեր կռնակները կը կքին, մեր ոսկորները կը մաշին, մինչեւ որ այս պտուղները կը բռանին ու կը հասնին: Ասիկա մեր գործն է: Դուն քու կեանքդ ապրէ:

Այո՛, ասիկա ձայնն էր այն պարտիզ-պաններուն ու հողագործներուն, որոնք կ'աչխատէին սա ագարակին մէջ եւ որոնց երեսը բնաւ չտեսայ երբ այնքան հաճոյ-քով կը քաղէի անոնց հասցուցած պտուղ-ները:

Բ. Չ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԻՍ

Ծնունդի Տօնավաճառ

Ուրախաւէտ արար մը, անկասկած, մեր փոքրաթիւ համայնքին կեանքին մէջ: Այլեւս աւանդական դարձած Ծնունդի տօնավաճառը, Նիսի Տիկնոջի կազմա-կերպութեամբ, իր յանձնառած Միօրեա-կին ի նպաստ:

Այս տարի եւս տեղի ունեցաւ Լա Մէզան տիւ Սեմիններ մեծդի սրահներուն մէջ, Կիրակի, Նոյեմբեր 19, առաւօտեան մին-չեւ երեկոյ:

Առուներամ այցելուներ՝ մեծաւ մա-սամբ երիտասարդ, օգտակարն ու հաճե-լիին մոլ ունենալով, կը դիտեն եւ կը գնեն Ամանորեան դիմագիծով պէսպիսուն մեծ թէ փոքր իրեր: Վաճառքի հանուած էին ապպային մոթիֆներով եւ բնանկար-ներով զարդարուն դղդղ մոխրամանի-ներ, պնակներ, լուսամփոփներ, պուլ-ըիկներ, միջին մեծութեամբ փայլիլուն տօնածառեր, դպրոցականներու յատուկ դունատիպ դիրքեր, ալպոմներ (անպայ-ման՝ հայերէն), բառարան, աէ-տէներ, Նոր Տարին չնորհաւորող հայատիպ բա-ցիկներ: Եւ դեռ ինչե՛ր...:

Լման անկիւն մը, երկար չարքի վրայ, տեղ կը գրաւէին արուեստագիտուհի Տի-կին Ժապլին Կէտիկի վեց տասնեակ ա-ւելի խեղանկարները: Մէկ մասը հայրե-նական կոթողներու վերակենդանացում, մէկ կարեւոր մասն ալ տեղական բնանը-կար,

Այս տարուան նորութիւնը ծափերով դիմաւորուեցաւ: Ստուգիւ, երկու տա-սընեակ պարմանուհի, մեկնարանու-թեանց չարքով մէկ առ մէկ առանձինն բեմ բարձրացան այցելուներուն ներկա-յացնելով ուրարտական ժամանակաչըր-ջանէն մինչեւ հելլէնական, ապա յաջոր-դող դարաչրջաններու այլ եւ այլ վայրերու Հայուհիներու տարազներ: Տպաւորիչ իւրաքանչիւրը՝ գոյներու այլազանու-թեամբ, չրջան առ չրջան ստեղծուած հա-մադասութիւններու տարբերութեամբ, ասեղնա-գործութիւններու, չղարչներու, երիզ-ներու բացորոշ տարբերութիւններով: Եւ-այլն:

Մեկնաբանութեան կարեւոր պարտա-կանութիւնը ձեռնհասութեամբ վարեց Տիկնանցի վարչուհիներէն ուսուցչուհի Տիկին Անոյչ Սերոբեան:

Տիկնացի Ծնունդի տօնավաճառը այս անգամ եւս կենսատու օր մը նկատուե-ցաւ բոլորին կողմէ:

ԺԻՐԱՑԻ

ՄԻՏՔՆ ԱԼ ԿԸ ԾԵՐԱՆԱՑ

Ամէն մարդու ծանօթ է թէ տարիքը կը կրճատէ մարմնական, նաեւ մտաւոր կարողութիւնները: Շատերու համար առաւել ծանրակչիռը այս երկրորդ պարագան է: Գիտութեան արձանագրած մեծագոյն պիտերը երիտասարդներու պատկանած են. նեւտոն 25 տարեկանին յղացած է քաղղական ուժի օրէնքը, Այնշթայն ընդհանուր յարաբերականութեան տեսութիւնը հրատարակած է 36 տարեկանին, 26-ին արդէն հրատարակած ըլլալէ եօք անոր առաջին մասնակի տարբերակը: Ինք է որ յայտարարած է թէ մէկը որ 30 տարեկանէն առաջ նկատառելի մասնակցութիւն չէ ունեցած գիտութեան, երբէք պիտի չունենայ: Կան, անշուշտ, այդ տարիքէն եօք արուած մեծ գործեր ալ, ինչպէս՝ «Պատերազմ եւ խաղաղութիւն»ը, «Աննա Քարենինա»ն որոնք գրուած են երբ Թոլսթոյ 40 – 50 տարեկանի միջեւ էր, Դոսթոյեւսկի «Քարամազով եղբայրներ»ը ատարած է 59 տարեկանին, եւ այլն:

Ամերիկացի Քանիւնկ՝ որ հնդիկ ուսուցչէ Ռամանուժանի (1887 – 1920) կենսագրութեան նուիրած է «Մարդը որ անհունը կը ճանչնար» հատորը, կը բացատրէ որ ուսուցչական մը համար հասուն տարիքը 40 կամ 50-ին վերջ կը գտնէ: կատարուած ուսումնասիրութիւններ ալ ցոյց տուած են որ բնագիտութեան, ուսուցչութեան, թէքնոլոժիի ճիւղերուն մէջ գիտնականները իրենց լաւագոյն արդիւնքները կուտան 40 տարեկանէն անմիջապէս առաջ: Բաւական տարբեր է պատմաբաններուն, փիլիսոփաներուն պարագան. անոնց ասպարէզին բարձրագոյն կէտը 60 տարեկանի չուրջ կ'արձանագրուի:

Գիտնականներ հետաքրքրուած են գիտնալու թէ ի՛նչ պատճառներով տարիքը բնագիտութեան կալուածին պատկանող ճիւղերու մէջ կը նուազեցնէ մարդուն մը տաւտր կարողութիւնները: Մտածողներ կան թէ ատիկա ոչ թէ ուղեղին գործունէութեան, այլ անհատի մը ապրելակերպին կապուած բան է: Համոզուած են թէ կողմնակի պարտաւորութիւններ որոնք տարիքի ընթացքին կ'աւելնան, կը խոչընդոտեն մտաւոր գործունէութիւնը: Ուրիշներ գլխաւոր պատճառ կը նկատեն մարմնական ազդակը որ ուժականութեան նուազում ցոյց կուտայ տարիքին հետ: Մարդ 20 տարեկանին կրնայ 48 ժամ առանց քնանալու կեդրոնանալ խնդիրի մը վրայ, բայց քառասունին, կամ յիսունին պարագան նոյնը չըլլար: Կայ նաեւ նորութիւններու նկատմամբ կեցուածքի խնդիրը: Մէկու մը մտքին մէջ նոր գաղափարներու հիմ կը կազմեն մտաւոր տարբեր որոնք կարգաւորուած, դասաւորուած չեն. տարիներու ընթացքին անոնք լաւագոյն ձեւով կը կազմակերպուին եւ անոնց ափէր ուղեղը նոր տուեալները կը դնէ տեղ արդէն կազմուած մտային սխեմային մէջ:

Մտաւոր կարողութեան տկարացումը կը յատկանշուի տարբեր գաղափարներ նոյն պահուն մտքին մէջ պահելու անզօրութեամբ: Ճատրակի վարպետները, բնագէտները, գիւտարարները նորութիւն մը յղանալու, անոր ձեռնարկելու համար պարտաւոր են կարգ մը գաղափարներ մի քանի ժամ ակնթարթ ունենալու իրենց մտքին մէջ: Այդ կարողութիւնը ամէնէն բարձր աստիճանը կ'ունենայ մէկուն 20-ական տարիներուն, յետոյ աստիճանաբար կը տկարանայ:

Հարցը մի քի թարական երեսակ մըն ալ ունի. տարիքին հետ կ'աւելնան աշխարհի մասին բիւրեղացած հիմնական գիտելիքները: Կերպով մը ան կ'արտայայտուի իմաստութիւնը տարիքին առընչող համոզումին մէջ: Ատոր չնորհիւ է որ գիտնականներ մինչեւ յառաջացած տարիքներ կը չարունակեն իրենց մտաւոր գործունէութիւնը. բնագիտութեան Նոպէլեան մրցանակաւոր, 94 տարեկան Հանս Պէթ որ աթոմական ամերիկեան ռումբին հայրերէն կը նկատուի, կ'ըսէ. «Լաւագոյն գործերս տուի երբ 23, 32 եւ 41 տարեկան էի: Բայց կը չարունակեմ արտադրել, որովհետեւ գիտութիւնը կը չարունակէ ինծի համար ամէնէն հետաքրքրաշարժ դրաղումը ըլլալ»:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԳԻՒՄԲԷԹԻՆ ՏՈՒԲԷ ԻՐ ՀՈՒՆԵՑԱԾ ԴՐԱՄԸ

«Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամը երէկ այցելեց Գիւմրի. Ղարաբաղի «Հիւսիս – Հարաւ» ատոմակայուղու չինարարութիւնը չարունակելու եւ Գիւմրիի չորս դպրոցների վերականգնման ծրագրի համար նուիրատուական ակցիա կատարեց այսօր սոցիալական ամենածանր վիճակում ապրող պիմբեցին: Գիւմբեցիների նուիրաբերած ընդհանուր գումարը կազմեց 2 միլիոն 991 հազար 285 դրամ եւ 221 ԱՄՆ տոլար: Հանգանակութեան արկղերում գերակշռում էին 10 դրամանոցները. նրանք տալիս էին իրենց ունեցածը: Տեղին է յիշել, որ օրերս ՀՀ Արտաքին տնտեսական գործունէութեան ազգային ատիթով Հիմնադրամի կազմակերպած հանդիպմանը մասնակցած մօտ 150 գործարարներից եւ ոչ մէկն ասայսօր անգամ մէկ լումայ չի փոխանցել, նոյնիսկ՝ չատերին յայտնի ամենախոշոր գործարարները:

«Ազատօտ», Նոյեմբեր 18

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿՄԱՆ ՀԻՄՆՕՐՀՆԷՔ

Փասատինայի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Ալֆրէտ եւ Մարկրիթ Յովսէփեան վարժարանի ընդարձակման համար նոր շէնքի մը հիմնօրհնէքը կատարուած է Հոկտեմբեր 27–ին: Ակներեւութեան հետզհետէ աճող կարիքները զոհացընելու համար հոգաբարձութեան ցարդ կատարած հանգանակութիւններէն գոյացած է 4,5 միլիոն տոլար: Իսկ կառուցման համար տակաւին անհրաժեշտ է 300 հազար տոլար: Նոր շէնքը պիտի ունենայ ընդարձակ սրահ մը, ուսուցչութեան եւ տնօրէնութեան գրասենեակներ, պահեստանոց, խոհանոց, համակարգչի բաժիններ եւ յատկապէս ճաշը դասարաններ: Ազարդութեան աւարտին, յարակից «Ազգանանեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է ճաշ մը: Ճաշատէրերը վարած է Փէկի Ճինպաշեան: Խօսք առած են հոգաբարձութեան տեսնապետ Ռիչըրտ Մուշեղեան, Վազգէն քհնյ. Մովսէսեան, վարժարանին տնօրէնը՝ Յովսէփ Ինճէճիկեան: Բանախօսած է Գաբրիէլ Ինճէճիկեան: Եղած նուէրներէն գոյացած է 100 հազար տոլար: Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան:

*
**

«ԱՆԻ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ԵԼՈՅԹԸ ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՅԻ ՄԷՋ

Սան Ֆրանսիսքոյի «Ծայն Ազգ» հանդիսասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 28–ին, տեղի ունեցած է Լոս - Անճըլըսի Համազգայինի «Անի» պարախումբին երեկոյթը, հոգ բաղմութեան ներկայութեամբ: Պարախումբը երկու ժամուան յայտագրով մը ներկայացուցած է հայկական ժողովրդական եւ ազգագրական պարերու փունջ մը: Յատկապէս գեղարուեստական վայելք պարգեւած են «Լոռեցի Սաքօ»ն, «Անդրելի դանդակատուն», «Կիլիկիա», «Ճիչտակ» եւ այլ պարերը: Խումբին պարուսոյցներն են Սիւզի Բարսեղեան – Դաբրինեան եւ Եղիա Հազօլեան:

ԼՐԱՏՈՒ

LIVRES REÇUS

CONFESSION D'UN POETE

ALBERT ANDONIAN

Editions des Ecrivains, Paris, 2000

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՎԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒՑԸ

Անգլիոյ մէջ Յունուար 27–ին առաջին անգամ ըլլալով պիտի նշուի Ողջակիզման Յուշի Օրը, ոգեկոչելու համար Հրեանեղուն ողջակէզին ու Ռուանտայի, Գոսովոյի ցեղասպանութեան զոհերը: Արտաքին նախարարութիւնը հրահանգած է այդ օրուան կազմակերպութեան պատասխանատու բաժնին (Հմ Օֆիս) որ ոչ մէկ ակնարկութիւն ըլլայ 1915–ի Հայերու ցեղասպանութեան: Այդ հրահանգը ամենայն անմեղութեամբ կը ներկայացուի այնպէս թէ որոշուած է մեկնիլ Հրեանեղուն ողջակէզէն եւ անոր նախորդներէն ոչ մէկը նկատի առնել: Ուղղակի զարմանալի արամաբանութիւն մը, քանի որ արդի ժամանակներու միակ ցեղասպանութիւնը որուն զոհերը ոգեկոչումի արարքէն դուրս կը ձգուին, Հայկականն է:

Հմ Օֆիսի հետ չփումներէ եօք յայտնի եղած է որ թուրք կառավարութիւնը ուզած է այդ անտեսումը, չթարմացնելու համար իր պատմութեան այդ էջը զոր կ'ուզէ մոռնալ:

Անգլիական հեռատեսիլի ՊԻ – ՊԻ – ՍԻ կայանն ալ որ կը պատրաստուի հեռարձակել այդ օրուան անցքերը, նոյնպէս որոշած է անպիտանալ Հայերու ցեղասպանութիւնը, հետեւելով Հմ Օֆիսի հրահանգներուն:

Բոլոր անոնք որոնք կ'ուզեն հակազդել ուրացումի ազազակող այս երեւոյթին, կրնան բողոքի նամակներով դիմել հետեւեալ հասցէներուն. –

– «Ողջակիզումի Օր»ուան Կոմիտէ

- **Chris Henderson**
  Foreign & Commonwealth Office
  Head of Holocaust Day Sterring Committee;
  Room E 203, EUD (B)
  King Charles Street
  London S WIA 2AH
- **Kim Darroch**
  Foreign & Commonwealth Office
  King Charles Street
  London S WIA 2AH
- **Neil Frater**
  Race Equality Unit
  Holocaust Memorial Day
  12th floor
  Home Office
  50 Queen Anne's Gate
  London S WIH 9AT

ՀԱՅԱՇԽԷՆ
ՀԱՅԿ. ԼՐԱՏՈՒԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆ
Լոնտոն

HAYASHEN,
105a Mill Hill Road
Acton, London W3 8JF,
☎ 020 8992 4621
Fax : 020 8993 8953
e-mail : info@caia.org.uk

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻԶԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՑԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ)

Բ.

– Հոգ մի՛ ըներ, ես կ'երթամ կոր դուռը բանալու, մեր բարեկամներէն մէկն է եկողը, դուն չուտով վեր գնա՛...

Քաթինա ակսաւ հեւ ի հեւ վեր մագլցիլ եւ չնչասպառ հասաւ Սմբատի սենեակը:

Լրտես ոստիկանները կը չարունակէին դրան զանգակը հնչեցնել:

Տանտիրուհին երբ տեսաւ իր էրիկը՝ ձեռքերն ու ոտքերը կապուած ու բերանն ալ թաշկինակով մը գոցուած՝ սարսափահար ազաղակ մը արձակեց եւ ինկաւ բազմոցին վրայ:

Արամ, բէվօրվէրը ձեռքը մօտեցաւ խեղճ կնոջ եւ գէնքը անոր ուղղելով՝ սպառնաց.

– Եթէ ձայն հանես՝ հիմա կը սպաննեմ քեզ ալ, կարապետն ալ...

Քաթինա յուզումէն լեզուն բռնուած, անկարող էր քառ մը արտասանելու:

Արամ Հրամայեց որ քիչ մը ջուր բերեն ու կնոջ երեսը սրսկեն:

Ինամքի այս փութկոտութիւնը փրկարար ազդեցութիւն մը ըրաւ տանտիրուհիին վրայ, որուն լեզուն կարծես հրաշքով մը քացուեցաւ:

– Աստուածոյ սիրուն, բան մի՛ ընէք ինծի, ազերսեց երկու ձեռքերը պաղատագին երիտասարդներուն ուղղելով:

– Ո՛չ, քեզի բան պիտի չընենք, միայն թէ տեղէդ չերեւաս ու ձայն չհանես, պատասխանեց Արամ:

Ցետոյ չարունակեց.

– Քաթինա՛, աղէկ մտիկ ըրէ ինծի... մենք հիմա պիտի փախչինք, մինչեւ կէս ժամ՝ չըլլայ թէ սենեակէն դուրս ելլես, տե՛ս մենք քեզի կը վստահինք եւ ձեռքերդ ու ոտքերդ չենք կապեր, բայց դուն ալ նայէ որ խօսքերնիս մտիկ ընես՝ եթէ չես ուզեր որ դլխուդ փորձանք մը գայ... կէս ժամ ետքը ա՛լ ազատ ես ուզածդ ընելու... ա՛ռ քեզի երկու ոսկի ալ նուէր... բայց խօսք մտիկ ըրէ:

Ու Արամ կնոջ դրպը նետեց երկու ոսկի, որոնց փայլուն տեսքը ա՛լ բոլորովին սրատպնդեց սարսափահար կինը:

– Աստուածածին թո՛ղ վկայ ըլլայ որ ձեր բսածները պիտի կատարեմ, ըսաւ դրամը դրպանելով:

– Երթա՛նք, հրամայեց Արամ, ու մէկնքդ միսսին դէպի սանդուխ ուղղուեցան:

Լրտես ոստիկանները երկու անգամ ուժգին կերպով դուռը զարնելէ եօք՝ արդիւնքին կը սպասէին. սակայն ինչպէս յայտնի է, դուռը չէր բացուեր եւ Յեւուկ՝ դրան եռին կծկուած՝ կը չանար ոստիկաններու խօսակցութենէն բան մը լսել:

Երբ փոքրիկ խումբը գետնայարկ հասաւ՝ ամէնքը չուարած Արամին կը նայէին, չկրնալով դուշակել թէ ի՞նչ էր իր ծրագիրը, եթէ երբեք փախուստի համար ծրագիր մը պատրաստած էր:

Երիտասարդ յեղափոխականը հաստատուն քայլերով մտաւ խոհանոց ուր իրեն հետեւեցան ընկերները:

Խոհանոցին եռեւի կողմը կը գտնուէր պզտիկ, անմշակ պարտէզ մը որ ցած պատով մը քաժնուած էր դիմացի տան պարտէզէն:

Արամ խոհանոցը գտնուած վայրէ սեղանը առաւ, պարտէզի պատին կռթնցուց եւ զայն իրրեւ պատուանդան գործածելով՝ մէկ ոտտումով պատին վրայ բարձրացաւ ու միւս կողմը ցատկեց:

– Կարգը ձերինն է, պոռաց ընկերներուն, որոնք արդէն պատրաստուած էին իր օրինակին հետեւելու:

Երբ երկու երիտասարդներ ալ նոյն ձամբով իրեն միացան՝ Արամ հրամայեց որ նախ օրիորդներուն օգնեն պատին վրայ ելլելու:

Ձերբակալուելու երկիւղը այնքան բուռն էր եւ վախչելու, ազատելու հետապատկերը այնքա՞ն հմայիչ որ Նարդիկ ու Զարուհի գրեթէ առանց օգնութեան եւ լրբախաղացի մը ճկունութեամբ կրցան այս վերելքը կատարել եւ ինքզինքնին նետել՝ միւս կողմը սպասող երիտասարդներուն թեւերուն մէջ:

(Շար. 6)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼԵԶՈՒԻ ՏԵՍՉՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵՆԷՆ

Լեզուի պետական տեսչութեան պետ Լեւոն Գալստեան Նոյեմբեր 16–ի մամուլի ասուլիսին ներկայացուցած է կազմակերպութեան երկու տարուան գործունէութիւնը: Տեսչութեան ղեկավարութեան տակ կը գործէ «Հայերէնը ոչ հայախօսների համար» ծրագիրը որ պատրաստուած է գաղթականներու, ներգաղթողներու եւ հայերէնի մէջ տկար դպրոցականներու համար:

Լ. Գալստեանի ըսածին համաձայն, Հայաստանի մէջ փոքրամասնութիւններու լեզուական իրաւունքներուն առընչուած որեւէ հարց չկայ: Լեզուի տեսչութիւնը 1998 Մայիսին մինչեւ այսօր ըստուգումի 360 այց կատարած է, 220 անօրինութիւն արձանագրած, որոնցմէ 160–ը սրբագրուած են, 33-ը տուգանք վճարելէ եօք: Որպէս տուգանք, այս ձամբով 651 հազար դրամի մուտք եղած է պետական պիւտճէ:

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2:

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց ԹԱԴԷՈՍԻ եւ ԲԱՐԹՈԼԻՄԷՈՍԻ Առաքեալներուն:

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա· ՔՀՆՑ· ՀԼՓԻՄԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԱՃԱՌՈՒ· – Ա· ՔՀՀԻՀԵԱՆ 100 Ֆր· Շ· Միսաքեանի յիշատակին:

ԸՆԹԱՑՔ ԱՐԴԵՆ

Աչօա Պաղտասարեանի քանդակները կը ցուցադրուին Նոյեմբեր 28–էն Դեկտ· 9,
Cité Internationale des Arts;
18, rue de l'Hôtel de Ville, Paris 4e
Tous les jours de 14h à 19h sauf dimanche.

VIENT DE PARAITRE

le 2ème tome de
l'ICONOGRAPHIE ARMENIENNE
de Sarkis BOGHOSSIAN

525 pages, relié,
avec plus de 800 reproductions
en couleur et en noir et blanc

Pour les fêtes de fin d'année
OFFREZ
CE MAGNIFIQUE
OUVRAGE
A VOS AMIS

Librairie Orientale
H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince
75009 PARIS
☎ **01. 43. 26. 88. 65**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 17 février pour les enfants nés entre 1985 et 1993.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
☎ 01. 48. 24. 46. 57
Places limitées.
Date limite d'inscription: 30 décembre

⁂

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 11 au 17 février à Bellefontaine (Jura) :
- **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Date limite de candidature : 15 décembre.

Bientôt à Lyon
LE BALLET NATIONAL D'ARMENIE...
C.B.A.F. (section Araxe) —
M.C.A. Villeurbanne
☎ **04 78 26 28 71** (tlj sauf lundi)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
DECINES

Petit - déjeuner

La Croix Bleue des Arméniens de France Section «Archag DJAMALIAN» de Décines continue d'organiser le petit-déjeuner selon ses traditions, tous les premiers dimanche du mois. Elle vous invite à venir déguster des spécialités arméniennes et orientales,
le dimanche 3 décembre
à partir de 9 heures 30 à la Maison de la Culture Arménienne de Décines.
La participation est de 25 F.

⁂

Section SEVRAN-LIVRY

REVEILLON DU JOUR DE L'AN
A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le réveillon du jour de l'an à Bellefontaine.

Une ambiance chaleureuse et familiale vous y attend.

Deux formules de séjours à votre choix :
— du 26 décembre au 2 janvier, ou
— du 30 décembre au 2 janvier.
Un départ groupé en car est organisé.

Renseignements sur la région parisienne aux numéros de téléphone suivants :
01 42 36 33 73 dans la journée;
ou **01 46 58 03 17** le soir.

Renseignement sur la région Centre-France :
04 78 26 28 71.

N'hésitez pas à nous contacter dès à présent pour toutes informations complémentaires.

⁂

C.B.A.F. - Section Paris
SÉJOUR D'HIVER
du 18 au 25 février

La section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise son séjour familial dans son centre de vacances de Bellefontaine (Jura).

Prix compétitifs !!!,

Ambiance arménienne assurée !!!
Rejoignez-nous, avec vos enfants, petits-enfants ou amis pour passer une semaine de détente, à l'air pur !!!

Renseignements et inscriptions auprès de
Araxie : 01 39 83 71 19 (de 19h à 21h)
ou de
Marie : 01 47 80 71 73 (de 09h à 19h).

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ACTIVITES PERMANENTES

Reprise des cours de

TAI CHI CHUAN

Inspiré des enseignements de base de la philosophie taoïste et de la médecine chinoise

les SAMEDIS de 10h à 11h30 en partenariat avec l'A.B.B.A.

POUR SES CLASSES D'ECHECS enfants et adolescents la M.C.A. **recherche** un **professeur** expérimenté disponible les mercredis après-midi

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՒ

ԵՒ

ԱՅԲ – ՆՃ – ԷՄ-Ի

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ
ՋՐՈՑՑ

Կը խօսի՝
Հայրենի գիտնական

ԱՐՏԱՇԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Նիւթ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅ ՎԻՃԱԿԸ ԵՒ ԱՊԱԳԱՆ

Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 27–ին ժամը 20·30–ին, Հայ Մշակոյթի Տան

17, rue Bleue — Paris 9e
Métro : Cadet

— Մուտքը ազատ է —

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ
ՍԷՆ – ԺԵՐՄԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԻՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ
Շաբաթ, Յունուար 6

⁂

75–ԱՄԵԱԿ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ
Պաշտօնական հանդիսութիւնները տեղի կ'ունենան 2001, Ապրիլ 5 – 8:
Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 28
MARDI
28 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 00 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօդեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·045 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20.045

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 24 / 27)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԱՅՑԵՐԸ

Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեան «Եւրոպան Իւ· դարուն» միջազգային համաժողովին մասնակցելու համար զացած է Պէրլին: Համաժողովէն դուրս ան հանդիպումներ ալ ունեցած է Գերմանիոյ Արտաքին գործերու նախարարութեան մէջ: Նոյ· 25-ին մեկնած է Վիէննա, մասնակցելու Օ–Էս–Սի–Ը–ի երկիրներու արտաքին գործերու նախարարներուն խորհուրդի տարեկան նիստին:

*
**

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՐՏԱՐԱՊԵՏԸ «ՅԱՂԹԱՆԱԿ»Ի ՊԱՆԴՈԿԻՆ ՄԱՍԻՆ

Երեւանի գլխաւոր ճարտարապետ Ն· Սարգսեան «բամբասանք» նկատած է «Յաղթանակ» զբօսապարտէզին մէջ կատուցուելիք պանդոկին մասին շրջող լուրերը: Ան ըսած է թէ չինարարութիւնը կատարող ընկերութիւնը արձանագրուած է պետական տոմարներուն մէջ, իսկ տրամադրուած տեղը լրիւ մատնանշած է: կարուած ծառերու մասին ալ ըսած է թէ երեք կորսուած ծառի փոխարէն 3,5 միլիոն տոլարի աշխատանք պիտի բացուի:

*
**

ԼՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԸՆԴՈՒՆԱԾ Է ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԲԺԻՇԿՆԵՐԸ

Ա· Ղուկասեան Նոյեմբեր 24–ին ընդունած է ֆրանսահայ բժիշկներ Ա· Սանոյեանն ու Յ· Էկելեանը որոնք Արցախ տարած են արեւային բարգերու սարք մը որով կը լուծուի Մարտունիի Մոնթէ Մելքոնեան մանկապարտէզին հոսանքի հարցը:

*
**

Ս· ՂԱՋԱՐԸ ՆԿԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Այս խորագիրով ցուցահանդէս մը բացուած է Ազգային պատկերասրահին մէջ, Մխիթարեան միաբանութեան 300–ամեակի նչումի ծրագրին մէջ: Ներկայացուած են Ա.Յ.ազովսկիի, Ժանոէմի, Գառզուի, Բաչինջաղեանի, Խանջեանի եւ ուրիշներու պատառները որոնց նիւթը Մխիթարեաններն են, Ս· Ղազարը, Վենետիկը: Այլ սրահի մը մէջ ալ ցուցադրուած են Մխիթարեաններու նուիրուած բազմաթիւ ձեռագիրներ, մեռալներ, նամակներ, նկարներ, եւ այլն, որոնք կը պահուին Գրականութեան եւ արուեստի թանգարանին մէջ:

*
**

ՊՈՒՏԻՆ ԿՐՕՆԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ռուսաստանի նախագահը, Նոյ· 24–ին, Ռուսաց Ալեքսի Բ· Պապին, Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ· Կաթողիկոսին եւ Կովկասի մահմետականներու առաջնորդ Ալլահշիւքիւր Փաշա–Զատէի հետ հանդիպում ունեցած է: Պուտին ընդգծելով հոգեւոր առաջնորդներուն հոկայական դերը Հայաստանի եւ Ադրբեջանի ժողովուրդներուն մէջեւ խաղաղութեան յանդելու գործին մէջ, նշած է թէ անոնց բարձր հեղինակութեան չնորհիւ կը յառաջդիմէ երկու երկիրներու մէջեւ կայուն եւ լիակատար խաղաղութեան ձեռքբերման գործընթացը:

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԲԱՐՁՐ ԳՆԱՀԱՏԱԾ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՎԱՍՏԱԿԸ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան Նոյ· 25–ին ընդունած է Մխիթարեան Միաբանութեան 300–ամեակի յոբելեանի նչումներուն առթիւ Հայաստան ժամանած միաբանութեան պատուիրակութիւնը, զոր կը գլխաւորէր ընդհ· աբբահայր Եղիա Վրդ· Քիլազպեան: Նախագահը բարձր գնահատած է Մխիթարեաններու ազգանուէր գործունէութիւնը եւ անոնց վաստակը հայագիտութեան զարգացման, համամարդկային արժէքներու պահպանման ու հարստացման մարզերուն մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

ԲՈԼՈՐԸ ԺՈՍՓԷՆԻ ԿՈՂՔԻՆ

ՎԱՐՁԱՊԵՏԸ ԿՈՒԶԷ ՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆԽԷ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ընկերվարականները չկրցան համաձայնիլ մէկ բանաձեւի շուրջ, այսինքն կարելի չեղաւ ներկայացուած երեք բանաձեւերու համադրում մը ընել, բայց բոլոր հոսանքները մէկ կէտի շուրջ համաձայն էին՝ բոլորը, անվարան, Ժոսփէնի կողքին են: Ընդդիմութիւնը կը կազմեն Հ· Էմանուէլի եւ կուսակցութեան ձախը: Պարզուած պատկերն այն է որ, Ժոսփինական, ռոքարտիէն եւ Ֆապիուռիէն համախմբուած քարտուղար Ֆ· Հոլանտի շուրջ կը կազմեն 72,94%–ի մեծամասնութիւն մը: Անդին կան երկու փոքրամասնութիւններ· Հ· Էմանիւէլի եւ իր կողմնակիցները 13,78% եւ ընկերվարական ձախը՝ 13,28%:

Համագումարին դլխաւոր եւ ցնցիչ նորութիւնը եկաւ Ժոսփէնէն: Ան, իր ելոյթով, յայտարարեց որ 2002-ի ընտրութիւններու ժամանակացոյցը պէտք է փոխուի, այլ խօսքով՝ նախարարապետը կ'ուզէ որ նախ կատարուի նախագահին ընտրութիւնը, ապա՝ երեսփոխաններու: Ներկայիս, հակառակն է, այսինքն 2002ին, նախ կան երեսփոխանական ընտրութիւնները եւ երկու ամիս յետոյ՝ նախագահին ընտրութիւնը: Այս փոփոխութեան բուռն կերպով կը հակառակին բազմաթիւ ձախին բաղկացուցիչներէն երկուքը՝ համայնավար եւ կանաչ:

Ժոսփէն, այս ձեւով, նեղը կը դնէ նախագահ Շիրաքը, ինչպէս ան դինք նեղը դրաւ «Յենթ կովու» հարցով եւ այժմ հակամարտութիւնը հրապարակային է: Ընդդիմութեան կողմը, Փասքուա, աւելի առաջ յայտարարած էր թէ նման փոփոխութիւն մը անհրաժեշտ է եւ արդարացնելի, բայց, ներկայիս, քաղաքական խորամանկութիւն մը կը վերագրէ Ժոսփէնի: Ըստ իրեն, հակառակ պարզուած պատկերին, ան կրնայ յաղթել երեսփոխանական ընտրութեան եւ ուրեմն Ժոսփէնի նախագահ ընդունելին ալ խնդրոյ առարկայ կրնայ դառնալ, եթէ այդ ընտրութիւնը յաջորդէ երեսփոխանական ընտրութեան, մինչ հակառակ պարագային՝ կը դիւրանայ:

Ամէն պարագայի մէջ, Ժոսփէն դոհ է իր վարած քաղաքականութենէն երեք տարիէ ի վեր: Կը թուէ ձեռք ձդուած յաջողութիւնները, ապահովութիւն տալով որ՝ վաղը աւելի լաւ պիտի ըլլայ քան այսօր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՇ յաղթական հռչակուեցաւ Ֆլորիտայի մէջ, 537 ձայներու առաւելութեամբ Ալ Կորի վրայ եւ ինք արդէն ինքզինք նախագահ կը նկատէ հակառակ անոր որ ամերիկեան նախագահական թերթօնը չէ վերջացած: Հաշուարկումին արդիւնքն այն եղաւ որ այս վճռական նահանգին մէջ, Պուշ ստացած է 2 միլիոն 912·790 ձայն եւ Ալ Կոր՝ 2 միլիոն 912·253, բայց, Ալ Կոր որոշած է առարկել եւ իր փաստաբանները յայտարարած են որ համաձայն չեն արդիւնքներուն Ֆլորիտայի երեք ընտրաշրջաններու մէջ՝ Փալմ Պիչ, Մայամի – Տէյտ եւ Նասաու: Կը պնդեն որ դեմոկրատ թեկնածուէն 500–էն 900 ձայն խլուած է: Ցիշենք որ ամէն մէկ թեկնածու 70–ական փաստաբան ունի, որոնց ամէն մէկը ժամական 700 տոլար կը դանձէ: Այժմ կը սպասուի Ուաշինկթընի Գերագոյն Ատեանի որոշումին, Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 1-ին:

ՄԵՐՋԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔԻ կացութիւնը չի բարելաւուիր եւ վախ ալ կայ որ Ռամալլանը պատճառ դառնայ բախումներու սաստկութեան: Ե· Արաֆաթ Մոսկուա երթուղարձ մը ըրաւ եւ Պուտինի հետ տեսակցեցաւ: Տեղւոյն վրայ, իսրայէլեան օդուժը կը չարունակէ ռմբակոծել ոչ միայն Այոյորդանանը, այլեւ չաթթավերջին Լիբանանը, ի պատասխան Հեզպոլլահի առջի օրուան յարձակման, որու հետեւանքով իսրայէլացի մէկ զինուոր մեռած էր, երեք ուրիշներ ալ՝ վիրաւորուած: Կիրակի, Նոյեմբեր 26-ին ալ, չորս պաղեստինցիներ մեռած են, զոհ իսրայէլեան բանակի լարած մէկ թակարդին, Հապլայի զիւղին մօտ, Այոյորդանան: Միւս կողմէ, Լիբուռը (աջ) առաջարկ մը ներկայացուցած է Քնէսէթին (Խորհրդարան) կանխահաս ընտրութիւններու համար եւ որու նպատակն է արագացնել Պարաքի կառավարութեան անկումը:

Լ.Ա. Հէի ժողովը, նուիրուած երկրադունդի ապականութեան, ձախողութեամբ պսակուեցաւ: 180 երկիրներու ներկայացուցիչները, երկու չաբաթներու վիճարկումէ ետք, չկրցան համաձայնիլ Քիոթոյի համաձայնագրին դործադրութեան շուրջ: 1997-ին, Քիոթօ ստորագրուած համաձայնագիրը պարգացած երկիրներուն կը պարտադրէ 5,2% դեղչ մը վնասակար կազերու իրենց արտանետումներուն վրայ: Այս ժողովին ձախողութիւնը կը վերագրուի Ֆրանսայի Շրջապատի նախարարին՝ Տոմինիք Վուանէի, Անգլիացիներուն կողմէ: Մեծն – Բրիտանիոյ փոխ - վարչապետին համաձայն՝ «վախցաւ, ըսաւ թէ յոդնած եւ ապառած է եւ չի հասկնար առաջարկներու մանրամասնութիւնները, ապա՝ մերժեց ընդունիլ»: Տոմինիք Վուանէ ցաւ յայտնեց որ անգլիացի նախարարը տէրը չէ իր ձիղերուն:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ մայրաքաղաք՝ Բաքուի մէջ, երկրաշարժ մը պատահած է Նոյեմբեր 25–ին, Շաբաթ օր, որու հետեւանքով 26 մեռեալ կայ եւ 300 վիրաւոր: Շուրջ 20 հոգի ալ դոհ գացած են սրտի

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒՆԱԾ

72–ամեայ Մ· Ալասքարով Նոյեմբեր 24–ին վերընտրուած է Ադրբեջանի Խորհրդարանի նախագահ: Անոր թեկնածութիւնը առաջարկած է «Նոր Ադրբեջան» կուսակցութիւնը որ Խորհրդարանի 124 աթոռէն 72–ը ունի:

ՄԱՄՈՒԼ

«FRANCE-SOIR» (27 Novembre)

ARMENIENS: **HISTOIRE D'UN GENOCIDE**

Այս խորագրով, թերթը երկու էջ նուիրած է Հայոց ցեղասպանութեան: Կ'անդրադառնանք մեր յաջորդ թիւով:

սուր տագնապի մը, ցնցումներէն քիչ ետք:

ԹՈՒՐՔԻՒ. տապարէդ կարդաց Եւրոպական Միութեան, Նոյեմբեր 24–ին, զօրավիզ ըլլալով Կիպրոսի «Թուրք Հանրապետութեան» դեկավար Ռ· Տէնքթաշի որոշումին, այսինքն՝ քաշուիլ Կիպրոսի վերաբերեալ խօսակցութիւններէն զորս կազմակերպած է ՄԱԿ-ը: Էճեվիթ ամբաստանած է Եւրոպական Միութիւնը որ պատասխանատու կը նկատէ ներկայ երկխօսութեան 1999 Դեկտեմբերէն ի վեր: Տէնքթաշի համար, խօսակցութեանց չարունակութիւնը ժամավաճառութիւն է: Անպարա չէ ընդունած որ Եւրոպական Միութեան իր անդամակցութիւնը պայմանաւորուի Կիպրոսի հարցի կարգաւորումով: Ցիշենք, որ 1974 Յուլիսէն ի վեր, Թրքական յարձակումէն ետք, կղզիին հիւսիսը միշտ թրքական գրաւման տակ կը մնայ: Անպարայի ուղած լուծումն է· - երկու անկախ Պետութիւններու համադաշնակցութիւն մը, Աթէնք եւ միջազգային հաւաքականութիւնը երկու գօտիի եւ երկու համայնքի դաշնակցութիւն մը կը նախընտրեն:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ, ֆրանսական բանակին կիրարկած չարչարանքներու հարցը սուր բանավէճի վերածուած է, քառասուն տարի ետք: Համայնավարները գլխուն կը բանեն Ժոսփէնի որ դէմ է «հաւաքական զղջումի» զաղափարին եւ խորհրդարանական քննիչ յանձնախումբի մը ստեղծման: Ժոսփէն դէմ չէ «ճշմարտութեան հետազօտութեան», պայմանաւ որ այդ աշխատանքը յանձնուի պատմաբաններու:

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՑիՆԵՐԸ, հանրաքուէով, մերժեցին հանգստեան կոչուելու տարիքը 62–ի իջեցնել, ինչպէս նաեւ գինուորական ծախքերու զգալի դեղչ մը: Ընկերվարական նախաձեռնութիւն մը կ'առաջարկէր որ գինուորական պիւտճէն 5 միլիառ զուիցերական ֆրանքէն իջնէ 3,2 միլիառի: Հանգստեան կոչուելու այրերուն տարիքն ալ ներկայիս 65 է, կիներու տարիքը՝ 62–էն 64–ի պիտի անցնի 2005–ին:

Լ.Ա. ՊՕԼԻ (Հարաւային Պրօթանները) մէջ, Նոյ· 24–ին, թակարդ ծրարի մը պայթումէ Գոթ ա'Ամուրի աենտիքային նստավայրերուն մէջ, պատճառ եղաւ մէկ պաշտօնեայի մահուան: Ծրարը յայտնաբերուած էր Օգոստոս 7–ին եւ հասցէագրուած էր Գրուպիքի քաղաքապետին (Էմ – Փէ – Էմ): Զանազան վարկածներ կան այս ոճրափորձին շուրջ, բայց, երեք օր յետոյ ահաբեկչական արարք չէր նկատուեր, աւելի հաւանական կը նկատուէր փոխ վրէժի անձնական հարց մը կամ տեղւոյն դրամական գայթակղութեան (1994 – 95) առընչուած հարց մը:

«Յենթ Կովու» ստեղծած տագնապը համաճարակի բնոյթ առած է եւ Ֆրանսայէն եւս, Գերմանիա եւ Սպանիա վերջ տուած են անասնական ալիւրներու դործածութեան:

ՍԱՆԹԻԱԿՈՑի մէջ, Նոյ· 25–ին, փինոչէ ուղերձով մը այն 5·000 համակիրներուն, որոնք հաւաքուած էին իր 85–ամեակին առթիւ, զղջում յայտնած է եւ չեզոած թէ «ամբողջովին կը սառնձնէ, որպէս նախագահ, բոլոր արարքները որոնք գործուած կ'ըլլան գինեալ ուժերուն կողմէ», 17 տարիներու իր իշխանութեան չրջանին:

ՄԵԾ ՀԱՅՆ ՈՒ ՄԵԾԱԳՈՑՆ ՄԱՐԳԱՐԷՆ ՎԱՆԵՑԻ ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ

ԾՆՆԴԵԱՆ 180-ԱՄԵԱԿԸ

1820 - 1907

(ՆՈՒԻՐ «ՅԱՌԱՋ»ԻՆ, 75-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ)

ՀԱՄՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

«Ժողովուրդ Հայոց, անշուշտ լաւ հասկըցած ըլլալու ես զէնքը ինչ կրնար գործել եւ կը գործէ, ուրեմն սիրելի եւ օրհնեալ Հայաստանցիներ, գաւառացիներ, երբ Հայրենիք վերադառնալու լինիք մեր քարեկամաց եւ ազգականաց իրրեւ պարգեւ մէկ զէնք տարէք, զէնք առէք եւ դարձեալ զէնք:

Ժողովո՛ւրդ, ամէնէն առաջ ըո ազատութեան յոյսը ըո վրայ դիր, ըո խելքին եւ բազուկին ուժին տուր, մարդ ինքնիրմէ պէտք է աշխատի որ փրկուի»:

Կ. Պոլիս, 1878,
ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ

*
**

Ժե. դարուն երբ Կ. Պոլիսն ալ ինկաւ Թուրքերու ձեռքը, հայկական նահանգներէն, ինչպէս նաեւ Վրաստանը իրենց առջեւ վակուած դատն այն վերջին ճամբան, ուրկէ կրնային շփուիլ հաստատել արեւմուտքի հետ: Այնուհետեւ հայ ժողովուրդը կորնչուցած էր ոչ միայն իր անկախութիւնը այլ նաեւ դիրքը՝ երկու քաղաքակրթութեանց սահմանին վրայ:

Ժ.Ը. դարուն, Ռուսաստանի պատերազմները Օսմանեան կայսրութեան դէմ տեղի ունեցան Սեւ Ծովու արեւմտեան ափերուն վրայ, որովհետեւ Ռուսաստան այդ ժամանակ հասարակաց սահման չունէր Թուրքիոյ հետ՝ Ասիոյ մէջ:

Թրքական լուծէն առաջին անգամ ձերբազատեցաւ Յունաստանը: 1821-ին սկսած եւ տարիներ անվերջանալի արիւնոտ ու վայրագ բախումներէ ետք 1832-ին է որ իր վերջնական լուծումը գտաւ:

Պալքանեան երկիրներու փոքր ազգերը, իրենց դարաւոր տարկուիչը թօթափելու կեանքի կոչուած էին: Սերպիան կիսանկախ վարչաձեւով մը օժտուած էր, ինչպէս նաեւ Ռումանիան, իսկ Պուլկարիան կ'ապրէր իր հզօր ռուս բարեկամի չնորհիւ: Բոլորն ալ վերջնական անկախութեան տիրացան Պէռլինի դաշնագիրով:

Հայը, Թուրքին լուծին տակ հեծող միակ քրիստոնեայ ազգը, չէր կրնար խուսափիլ դարու ազատական եւ յեղափոխական գաղափարներու ազդեցութենէն: Վերոյիշեալ ազգերու անկախութիւնը լայծ մը եղաւ մեր հայ քաղաքական դեկավարութեանց, ուզեցին իրենք ալ նոյն ճամբով քալել, ինչ որ մարդկային էր եւ արդար: Սակայն նկատի չառնուեցան Հայաստանի աշխարհագրական դիրքը եւ ոչ ալ հայ ժողովուրդի կանչը:

Մեծն Պետրոս ցարը, փորձած էր արդէն ռուսական տիրապետութիւնը տարածել Անդրկովկասի մէջ, տեսնելով այն բանալին որ հնարաւորութիւն պիտի տար իրեն արեւելք թափանցելու, նոյն ատեն ուզելով արգիլք հանդիսանալ Օսմանեան կայսրութեան կապից Ծով հասնելու հաւանական փորձին, Մեծն Պետրոս ծրագրեց ռուսական հովանին տարածել Վրաստանի եւ Հայաստանի վրայ:

Ռուս – պարսկական չորրորդ պատերազմի ընթացքին, 1826 – 1828-ին, ռուս զօրավար Պասկիեվիչ Պարսիկներէն գրաւեց Լեռնային Ղարաբաղի չրջանները, Երեւանի եւ Նախիջեւանի հայկական նահանգները:

Ռուս – Թրքական պատերազմը տեղի ունեցաւ 1828 – 1829-ին, ռուս զօրավարը մեկնեցաւ Գիւմրիէն եւ գրաւեց Կարսը, յետոյ յաջորդաբար Ախլցխան, Արտահան, Վան եւ Էրզրում: Անգլիոյ թշնամական պիրքը հարկադրեց որ Ռուսաստան բաւականանայ իրեն կցելով Փոթիի չրջանը եւ Ախլցխա, Ախալքալաք քաղաքները: Իսկ 1877 – 1878-ի ռուս – Թրքական պատերազմին, զօրավար Լորիս Մելիքեանի դեկավարութեամբ ռուս բանակը հասաւ մինչեւ Էրզրում: Սան Սթեֆանոյի եւ Պէռլինի դաշնագիրներուն համաձայն, Ռուսաստան կը ստանար Պաթումը, Արտահանը եւ Կարսը՝ իր յաղթանակներուն իրրեւ դին բայց կը պարպէր Թրքահայաստանի մնացեալ մասը:

Հայոց Հայրիկը, իրրեւ զաւառի հարբսահարուած ժողովուրդի ապրումնե-

րու եւ իղձերու արտայայտիչը, հաւիւրութիւն տարի առաջ, 1820 Ապրիլ 4-ին, ծնած էր Վանի մէջ: Կը կոչուէր «Կըրմցոց Մկրտիչ», բնաւորութեամբ չատ բարի, զգասիրտ եւ ծնողքին հնազանդ մանչուկ էր ան: Վանեցի մի հայ չուքհակ արհեստաւորի զաւակ է եղած եւ իր ամուրի հօրեղբայրը՝ Խաչատուրի չուքհականոցին մէջ թէ արհեստ եւ թէ գիր – կարդալ սորված:

Հայ լեզուի եւ պատմութեան լաւ ծանօթութիւնը ձեռք է բերած Լիմ եւ կուսակրօնական վարժարաններու մէջ եւ ապա նուիրուած է ուսուցչական ասպրիչին:

Վաղաժամ կ'ամուսնանայ ու կ'ունենայ աղջիկ մը, որուն կուտայ Թագուհի անունը: Ան երկար չմնաց Վան, իր հարազատներու համաձայնութիւնը առնելով, զօրահաւաքէն խուսափելու նպատակով, Պարսկաստանի վրայով անցաւ Կովկաս: Եղաւ՝ Ս. Էջմիածին, Երեւան, պաշտեցաւ Անիի աւերակներուն մէջ, անցաւ Թիֆլիս եւ ամէն տեղ մտերիմ չրջանակ ստեղծեց «Վանեցի վարժապետը»:

Շատերու սիրտը յուզեց եւ հայ աշխարհի վիշտն ու երազը առած, անցաւ Կ. Պոլիս: Կը հրաւիրուի Խասիւղի Ազջիկներու վարժարանի հայերէնի եւ պատմութեան դասատու: Այստեղ ան յարաբերութեան մէջ կը մտնէ հայ մտքի ու գործի աւազանին հետ, որոնք սիրով իրենց մէջ կ'ընդունին «Հայաստանցի վարժապետը»:

1850-ին կը գրէ իր առաջին գործը՝ «Հրաւիրակ Այրարատեան», դասական հայերէնով, հին տաղաչափութեամբ, եւ որուն մէջ Խրիմեան Հայրիկ կը ներկայանայ իրրեւ հայրենիքի մէկ պատուիրակը, որ օտար երկիրներու տակ ծնած հայերը կը հրաւիրէ՝ իր հետ երթալու եւ այցելելու իրենց նախահայրերու երկիրը:

1850 Թուականին կ'անցնի Երուսաղէմ, ուր՝ ըստ լուրերու, կրթական ղեկավարի չրջան էր սկսած: Դժբախտաբար, իր ուղածը հոն չգտաւ եւ միայն հոգերդեց «Հրաւիրակ Երկրին Աւետեաց» քերթուածը – կրօնական չերմ զգացումներով աւլցուն մի մատեան, 1851-ին աշխարհական ուսուցչի կոչմէ գրուած:

Կը վերադառնայ Պոլիս եւ Պատրիարք Հօր յանձնարարութեամբ, 1852-ին կ'անցնի Կիլիկիա, որ Զէյթունի չարժումներէն յետոյ ազգային մարմիններու ուշադրութեան վայրն էր դարձած: Հոն տարի մը կը մնայ, իր վրայ դրած պարտականութիւնները յաջող կատարելէն յետոյ եւ 1853-ին Պոլսոյ վրայով, կը վերադառնայ Վան:

Եօթը տարի պանդխտելէ ետք, ինքզինքը կը գտնէ որբացած, մանուկ օրերէն դրկուած հօրմէ, այժմ մեռած՝ հօրեղբայրը, իր սիրասուն մայրը, տարաբախտ կինը եւ աղջնակը: 1854, Փետր. 25-ին, Վան – Ախթամարի վանքին մէջ կը ձեռնադրուի վարդապետ, որպէս միաբան Վարագայ:

Վարագայի մէջ Խրիմեան Վարդապետին սիրով չեն ողջուներ, ուստի, 1855ին, պանդխտութեան ցուպը առած կ'անցնի Պոլիս: Սկիւտարի մէջ կը նչանակուի քարոզիչ եւ սիրուած ու փնտռուած սիրելին բոլոր դասերու եւ մտնաւորապէս երիտասարդութեան:

1855-ին Սկիւտարի մէջ, ամբողջութեամբ իր խմբագրութեամբ կը հրատարակէ «Արծուի Վասպուրականի» թերթը, որու հայրենասիրական չունչն ու ոգին կը հասնի բոլոր ընթերցողներուն սիրտերը:

Խրիմեան ոգեւորուած կ'ուզէ վերադառնալ Հայրենիք եւ հիմնել Վասպուրականի վենետիկը: Նախ իր նպատակէն էր հաստատուիլ Ախթամարի մէջ, գործադրելու համար իր մտադրութիւնը, բայց երբ տեղւոյն խաւարամիտ կղերը կը հակառակի իր ծրագիրներուն, կ'որոշէ վարագը դարձնել իր ծրագրի գործադրութեան կեդրոնը, Վարագի վանահայրութեան պաշտօնով, 1856-ին:

1857-ին Վարագի մէջ կը հիմնէ ժառանգաւորաց դպրոցը, որ պիտի հասցը-

Սյս ենթախորքին վրայ զետեղուած այդ էր ԱՄՆ-ու նախագահին կատարածը: Լրատուականները չատ բան չըսին այն մասին թէ Գլինթընի առաքելութիւնը յաջողա՞ծ էր իր դիմաւոր նպատակներուն մէջ: Ինչ որ յստակօրէն պարզուեցաւ լուրերու դիտողներուն, ունկնդիրներուն, այդ այցով տրուած նորագոյն կորուստին փաստն էր վիէթնամցի քաղմութիւններուն կողմէ: Արժանաւորութեան, յիշատակին կորուստն էր ան որ առանց ամչնալէն փոքր վերապահութեան, հիացիկ ժպիտներով, ծափերով, կը մատնէին Գլինթընի անցքին վրայ դիտուած բազմութիւնները: Երիտասարդներ որոնք ծնած պէտք է ըլլային պատերազմի աւարտի տարիներուն, ամենայն հանդըստութեամբ կ'ըսէին թէ այո՛, իրենք կըրնային մոռնալ պատերազմը· իրենց ծնողքը՝ աւելի դժուարութեամբ, բնականաբար: Ու ԱՄՆ-ու նախագահը լայն ժպիտ մը անցուցած դէմքին, յաղթականօրէն կը չարունակէր այցը, հաւանօրէն ինք ալ զարմացած ամբողջ ժողովուրդի մը յիշողութեան այսքան արագ ու դիւրին կորուստին...: Նման պայմաններու մէջ, կարելի՞ է այլեւս զարմանալ, զայրանալ որ հիւր նախագահը ոչ իսկ մարզկային մղումը, փափկավարութիւնը ունեցաւ, գոնէ կէս – բերան, ներողութեան կամ ցաւի արտայայտութիւն մը արտաբերելու: Ոչ միայն չըրաւ ատիկա, այլ նաեւ ժողովրդավար կարգերու հրաւէր մըն ալ կարդաց զինք հիւրասիրողներուն, մոռցած թէ իր երկրին մէջ նախագահական ընտրութենէն երկու չարաթ ետք տակաւին մատներու վրայ քուէհամար կ'ընդէին...:

Հանոյի, կամ Հօ Շի Մինհի հրապարակներուն, պողոտաներուն վրայ Գլինթընի ողջունող բազմութիւնները պահ մը երեւակայութիւնս տարին Երեւանի Ա-բովեան, կամ Սայաթ Նովա պողոտան ուրկէ դէպի Հանրապետութեան հրապարակ իջնէր Լինվէրը, կամ անոր մէկ յաջորդը, 1940-ին կամ 1950-ին: Կ'ըլլայինն ժպիտով, ծափերով մայթերուն վրայ չարուած մեծեր ու փոքրեր:

Անհեթեթ է հարցումը որ սակայն մը-տածել կուտայ մոռնալու մեր ժուժին ու յիշողութեան այնքան դիւրին յօժարութեան մասին· նաեւ հաստատելու թէ Պ. Գլինթընի այդ այցին մէջ զարմացնողը, ամչցնողը անոր ընթացքը չէր:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ԹՒՓԱՒՈՐԱԿԱՆ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄԱՍԸ ԵՐԵՒԱՆԷՆ Է

Հայ օգնութեան Ֆոնտը փետրուարէն ի վեր անապատան երախաներու ընդունման կեդրոն մը ունի· մինչեւ այսօր ապաստան տուած է 3 – 18 տարեկան 230 մուրացկան, թափառական, լքուած, խնամատուրկ երախայի: Միաժամանակ հոն կրնան 30 երախաներ հիւրընկալուիլ, մէկ ամսուան համար: Անոնց մեծ մասը մանչեր են, յաճախ 12 – 15 տարեկան: Ընդունուածներուն 60 տոկոսը Երեւանէն են· կան նաեւ Արմաւիրէն, Արտաշատէն, Ղարաղէն, Ռուսաստանէն: Կեդրոնը ունի բժշկական, հոգեբանական, կրթական ու այլ ծառայութիւններ:

*
**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ Ա.ԶԳԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ԲԱՌԱՐԱՆ

Հայկական 17051 ազգանուններու ուսումնասիրութեամբ լոյս տեսած է բառարկը – լեզուաբան Տիգրան Աւետիսեանի «Հայոց ազգանունների բառարան»ը: Ցառագայթանին մէջ հեղինակը խոստովանած է որ երկու գրական հայերէններու, աւելի քան 60 բարբառներու ներկայութեան, կարելի չէ եղած նիւթը սպառիչ կերպով ընդգրկել:

ՎԻԷԹՆԱՄԻ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՋՈՀԸ

ԱՄՆ-ու նախագահական ընտրութեան երգիծա – ողբերգական քաչքռուքը վերջ գտած չէր երբ ներկայի նախագահը գործի մարդոց, առեւտրականներու տուաւար խումբով մը Վիէթնամ այցելեց: Այդ այցը որուն եթէ ոչ միակ, գոնէ գլխաւոր նպատակը տնտեսական արդիւնաւոր հեռանկարներու ձեռքբերումն էր, տուաւ նաեւ պատկերը նախագահի մը որ իր պաշտօնավարութեան վերջին չրջանին անգամ իր երկրին բարօրութեան սիրոյն կը դիմէ խիզախ քայլերու: Կարելի՞ է ուրիշ որակում տալ Պ. Գլինթընի այցին էգպի երկիր մը որ իր վարչաձեւով, քաղաքական ըմբռնումով, աչխարհընկալումով արմատապէս տարբեր է ԱՄՆ-էն եւ որմէ կը բաժնուի երկարատեւ ու ամենադաժան պատերազմի մը անդունդով:

Եօթանասունական թուականներու աչխարհին մեծ վէրքն էր Վիէթնամի պատերազմը· անհատապար ուժերու անհատակընաւի բախում մը որուն աւարտէն քառորդ դար անցած է այսօր, այսուհանդերձ, հակառակ մեծաթիւ մեկնաբանութիւններու, վարկածներու, չատ – չատերու համար համոզիչ պատասխան չունի հարցումը թէ Ամերիկացիները ի՞նչ գործ ունէին աչխարհի միւս ծայրը թառած այդ երկրին մէջ: Ո՛չ սահմանային վէճեր, ո՛չ տարածքային կնճիռներ կրնային զօրել նման պատերազմի մը համար: Իսկ տնտեսականը կ'արժէ՞ր Վիէթնամի ժողովուրդին պարտադրուած այն սուղ փոխարժէքը որ կը թարգմանուի երեք միլիոն զոհերով ու մինչեւ այսօր խեղանդամ ծնած երրորդ սերունդի երախաներու բանակով մը: Եւ ըսել որ նախագահ Գլինթընի առաւելաբար տնտեսական առաքելութեամբ կ'երթար հոն, խաղաղութեան պայմաններու մէջ ձեռք ձգելու այն որ պատերազմով չէր կրցած ունենալ իր երկիրը:

Անոր այցին անդրադառնալով, արեւմտեան լրատուիւնները խօսեցան պատերազմին աւարտէն քառնամեակ մը ետք ծնած Վիէթնամցի խեղանդամ երախաներու տառապանքին մասին· անոնց առօրեային տեսարաններ ցոյց տուին: Բաւական բարձր ատիճանի անզգամութիւն ձեռք ձգած պէտք էր ըլլալ աչխարհի անոքերուն հանդէպ, առանց ընդվզումի ու յուզումի, առանց կատաղութեան կարենալ դիտելու համար այդ երախաները որոնցմէ ոմանք զատարկ նայուածքներով աչ ու ձախ կը դարձնէին իրենց աչքերը, կամ ի զուր կը ջանային ժպիտ մը ուրուագծել, արտայայտութենէ զուրկ իրենց դէմքին վրայ: Անոնց մէջ կային անթեւ ծնածներ որոնք կը ճգնէին աչ ոտքի մատներուն միջեւ զետեղուած մատիտով մը «գրել», գեհինը գրուած տետրակի մը էջին վրայ· կային կարճուկ մնացած բռունքներու վրայ ծուռ ու մուռ մարմին մը պտտցնողներ: Ու հեռատեսիլին հաղորդավարը կը չեշտէր թէ այդ տեսագրութեան «արժանացածները» անոնք էին որոնք բախտը ունեցած էին ընդունուելու յատուկ խնամքի հաստատութեան մը մէջ: Հապա՞ միւսները...: Տրուած բացատրութիւնը այն էր որ պատերազմին ընթացքին ամերիկեան ուժերը արգելք ըլլալու համար Վիէթնամցիներու անտառները ապաստանելուն, թոներով քիմիական թոյն թափած էին այդ անտառներուն վրայ· թոյնը զրեթէ անմիջապէս տերեւաթափ ըրած էր ծառերը որոնց մերկ ճիւղերը կատու մը անգամ չէին կրնար պարտկել այլեւս: Ու այդ թոյնին ազդեցութեան ենթարկուածներու չատուիղները, այսօր, խեղանդամի անզօրութեամբ նոր հազարամեակին կը փոխանցէին իրենց ծնունդէն քան, քանիերկու տարի առաջ աւարտած պատերազմի մը ժառանգութիւնը:

1975-ին, ժողովուրդ, ապազայ սերունդներ, քնապահութիւն ու անչուշտ նիւթական անհամեմատօրէն մեծ միջոցներ զոհած երկրին արդար վրէժն էր աչխարհի ամէնէն հզօր պետութեան պարտադրած պարտութիւնը: Թէեւ, այդքան սուղ վճարուած յաղթանակ մը կ'ուենե՞ր, կրնա՞ր ունենալ այդ բառին ամբողջ տարողութեամբ իմաստը, Վիէթնամի ժողովուրդին համար: Սարսափը երբեմն բառը, լեզուն ալ չի՞ հաչմեր արդեօք:

նէր հայութեան ազատամիտ ոգով սնած, կրթական ու գրական մշակներ:

1858–ին այնտեղ կը հաստատէ առաջին տպագրական մեքենան եւ կը հրատարակէ «Արծուի Վասպուրականի» յաջորդ թիւերը, որոնք կը տարածուին հայաչատ բոլոր կեդրոններն ու մեծ յաւիչտակութեամբ կը կարդացուին:

Վարագի մէջ Խրիմեան Հայրիկը կը բոլորէ չատ բեղնաւոր չրջան մը, ժառանգաւորաց դիչերօթիկ դպրոց, գրադարան եւ թանգարան, այսպիսի բազմածալք ձեռնարկներու համար երիտասարդ վանահօր կը պակսէր անհրաժեչտ նիւթականը:

Խրիմեան, 1860–ին, նիւթականին հայթայթման յոյսերով լեցուն, կ'անցնի Կովկաս: Ո՛չ Խրիմեան անծանօթ էր Կովկասին, եւ ո՛չ ալ Կովկասահայը՝ Խրիմեանին: Ան նախ կ'այցելէ Կաթողիկոս Մատթէոս Ա.–ին, կ'առնէ անոր օրհնէքն ու արտօնութիւնը, կը չրջի հայաչատ քաղաքները, իր հայրենաչունչ քարոզներով կը վառէ սրտերը բոլորին բարոյական ու նիւթական յաջողութեամբ կը վերադառնայ Վան, երբ արդէն Պոլսոյ մէջ պետական վաւերացումն կը սպասուի Հայոց Ազգային Սահմանադրութիւնը:

Ապրիլ Համիտի հայերը Սուլթան Մէհմետ Թոքատի ախտէն կը մահանայ 1861-ին: Յունիս 25–ին գահ կը բարձրանայ Սուլթան Ազիզ, կրտսեր որդին Մահմուտ Բ.ի եւ եղբայրը Սուլթան Մէհմետին:

Վանի մէջ Խրիմեանի ժողովրդականութիւնը օրէ օր աւելի կը գօրանայ եւ անոր հմայքն այնքան մեծ էր, որ Տարօնի ալհարհէն պատրիարքարան դիմում մը կատարած են, որ Խրիմեան այնտեղի Առաջնորդ կարգուի: Ընդառաջելով Տարօնցիներու ցանկութեան, Խրիմեան 1862–ին կը ճանապարհէ Մուչ: «Մշոյ Սուլթան Սուրբ Կարապետի» վանքը բարեկարգելու եւ անոր արժանիքը բարձրացնելու մտահոգութեամբ, Խրիմեան սիրով կը տանձնէ Տարօնի առաջնորդութեան պաչտօնը, միչտ իրեն վերապահելով Վարագայ վերատեսչութիւնը, ուր վարիչ կը ձգէ իր սիրելի աչակերտը՝ Գարեգին Սրուանձտեանցը:

1863–ին Ս. Կարապետ վանքին մէջ կը սկսի հրատարակել «Արծուիկ Տարօնոյ» թերթը, խմբագրութեամբ Գարեգին Սրուանձտեանցի: Իր առաջնորդական պաչտօնի բերումով կը չրջագայի դիւղերն ու ամէն տեղ կը թեթեւցնէ տառապած գիւղացիութեան ցաւերն ու այն տատանման սիրելի կը դառնայ ժողովուրդին, որ իրեն կուտայ «Հայրիկ» սիրելի մակդիրը:

Այնքան լայն ժողովրդականութիւն կը ստանայ, որ Տարօնի ամբողջ ժողովուրդը հանրագրութեամբ մը կը դիմէ Պոլսոյ Պատրիարքարան, որպէսզի Խրիմեան Հայրիկ Տարօնի վրայ Եպիսկոպոս ձեռնադրուի: Ի դնահատութիւն անբասիր հոգեւորականի, 1868–ին, Պոլսոյ Ազգային կեդրոնական Վարչութիւնը կ'որոչէ Խրիմեանի Եպիսկոպոսացումը Տարօնոյ Աթոռին, իբրեւ «Եպիսկոպոս Գլակայ Վանուց»:

Նոյն տարին ան կ'անցնի Ս. Էջմիածին եւ կը ձեռնադրուի Եպիսկոպոս Գէորգ Դ. Կաթողիկոսի ձեռքով: Երկար ճամբորդութենէն վերջ, կը վերադառնայ իր պաչտօնատեղին:

1869–ին Ազգային Երեսփոխանական ժողովի կողմէ, Գրիգոր Օտեանի առաջարկով եւ ամբողջ ժողովուրդի ցանկութեամբ, կ'ընտրուի Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք եւ 1869 թուին, մեծ չուքով ու փառքով Պոլիս կը հասնի:

Հակառակ անոր որ գաւառը Հայութեան մայր երակն էր, սակայն Թրքահայաստանի սիրտը Պատրիարքարանն ու Ազգային Ժողովն էին, (Ազգային Ժողովի 140 անդամներու վրայ՝ Պոլիս ունէր 100 ներկայացուցիչ, իսկ Գաւառը՝ 40: Գումարու թագամասի քանի մը հարիւր ընտրողներ՝ ունէին 17 աթոռ, իսկ ամբողջ Վասպուրականը՝ մէկ), Պոլիսն էր որ կը հրամայէր եւ ամէն կարգադրութիւն իրեն վերապահուած էր:

Պոլսոյ Պատրիարքի ունեցած ազդեցութիւնը Թրքահայերու վրայ, ստուեր կը բերէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին իրաւասութեանց, թէեւ այս վերջինին իրաւասութիւնը գուտ կրօնական հողի վրա էր:

Ցագաղ չեզաւ Խրիմեանի պատրիարքական չրջանը, ան մեծամեծ դժուարութիւններ հարթեց, բայց եւ ունեցաւ հակառակորդներ:

Իր ուխտի ճառին մէջ ան կուտայ կրմախքը գալիք գործունէութեան. – «Իմ վրաս մի նայիք որպէս Պոլսոյ Պատրիարք...: Ձիս նաւապետ կարգեցէք Ազգի ալեկոծեալ նաւուն, բայց ո՞ւր են իմ նաւասիները. մինչ կարող է նաւապետը ինքը միայնակ յառաջացնել մի մեծ նաւ...»:

Երեսփոխանական ժողովի ազատամիտ հոսանքը, Դրիգոր Օտեանի գլխաւորութեամբ, կը պահանջէ ոչ Թիւրտերուն եւ Չէրքեզներու հարստահարութեան վերջ դնելու համար, հայ ժողովուրդը զինուորագրուի, որպէսզի ան ուղղէ իր կորացած մէջքը եւ զինքով ինքնապաչտպանութեան դիմէ: Իսկ պահպանողականները Հայերու ձեռքը զէնք տալու գաղափարէն սարսափելով, կը հակառակին:

Սխալ եւ էջմիածնի Կաթողիկոսութեանց իրաւասութեանց կնճռոտ խնդրին մասին, խօսք կ'առնէ եւ կը յայտարարէ. «Սխալ Կաթողիկոսութիւնը ազատ եւ անկախ պահելը կը պահանջէ նորնիսկ էջմիածնի ապագան...»: Ան իր յայտարարութիւնը կը պարզէ այն մտահոգութեամբ, թէ՝ օրերու օրին, ռուսական անակնկալ հարուածին, Մայր Աթոռը մեծ փորձանքէ ազատ պահելու համար, հրամայական պահանջ է ազատ անձեր պահել Կիլիկիոյ Աթոռը...:

Խրիմեանը կը պահանջէ վերաքննել Ազգային Սահմանադրութիւնը եւ տալ գաւառին իր թուին համապատասխան ձայն Երեսփոխանական Ժողովին մէջ:

Իր ողջ էութեամբ, իր գործերով ժողովրդավար հոգին կը մեղադրուի որպէս «Հակասահմանադրական», քանզի քաջութիւնն է ունեցած յայտարարելու, թէ «Սահմանադրութիւնը բովանդակ ազգի օրէնքն է եւ ոչ թէ միայն Պոլսահայութեան...»:

Խրիմեան Հայրիկ երբեք աթոռասէրը չեղաւ եւ չհանդուրժելով ամբոխավարներու քաչքչուքներուն ու կեղծիքներուն, 1873 Օգոստոսին, վշտաբեկ սրտով, Ազգային Ժողովին կը ներկայացնէ իր պատճառաբանուած հրաժարականը, յուզիչ ճառով մը:

Հրաժարեցաւ Խրիմեան պատրիարքական աթոռէն, բայց աւելի սիրականօրէն բազմեց հայութեան սրտերուն վրայ:

Խրիմեան Պոլիս մնալով, որպէս խորհրդական իր արժանաւոր եւ անդերազանցելի յաջորդ Իզմիրլեանի, միաժամանակ 1874–ին կը նչանակուի Գուգկունճուկի քարոզիչ եւ կը պատրաստէ «Հրաւիրակ Արարատեան»ի նոր հրատարակութիւնը եւ յաջողով կատարել այս ամէնը, ինչ որ որպէս պատրիարք չէր կրցած ընել:

Նահապետ Ռուսինեանի հեղինակութեամբ խմբագրուեցաւ Ընդհանուր Ժողովի ներքին կանոնագիրը եւ բարեփոխութեան Ազգային Սահմանադրութեան հինդ յօդուածները, գոնս առժամարար վաւերացուց Բ. Դուռը՝ 1874 թուի Մայիսին:

Վանեցի Հայրիկի փոխարէն պատրիարք կ'ընտրուի վանեցի Ներսէս Եպիսկոպոս Վարժապետեանը, 1874–ին, իսկ Հայրիկն իր ամբողջ ժամանակը կը նուիրէ գրական աչխատանքներու:

Հայրիկ կ'ըսէր միակ անձը, որ իր «Աչխի ճառ»ը եւ «Ժամանակ եւ խորհուրդ իւր» գոյգ գիրքերով ժողովուրդը կը հրաւիրէ արթուն մնալու, որպէսզի չխաբուի, այլ պատրաստուի դիմագրաւելու համար նոր փորձութիւնները, որոնք աւա՛ղ ծայր կուտան 1876 Դեկտեմբերին Վանի մէջ, ուր 500 հայկական տաճառատուներ մէկ վայրկեանէն միւսը մոխրակոյտի կը վերածուին:

Այդ չրջանին Խրիմեանը կը գրէ իր «Վան Գոյժ» եւ ապա «Հայ Գոյժ» ցնցող եւ ողբագին բողոքագրերը, առաջինը 1876–ին, Վանի չուկայի հրդեհելու առթիւ, Սուլթան Համիտ Բ.ի դահակալութեան տարին եւ անոր հրահանգով:

Ապա «Հայ Գոյժ»ը՝ ընդհանուր հայութեան ենթարկուած հարստահարութիւններու եւ ջարդերու առթիւ, Քիւրտերու եւ Թուրքերու ձեռքով, 1877–ի ռուս – Թրքական պատերազմի ժամանակ: Այս առթիւ է, որ Խրիմեան կը յորդորէ հայ ժողովուրդը որ զէնք վերցնէ եւ դիմէ ինքնապաչտպանութեան – «Ցո՛ւշ, յո՛ւշ, ով կոտորուած գառներ, ով Հայոց ողջ ու մնացորդ որդիներ, դեռ պիտի մորթուիք այ աչխոգի Քիւրտերէն, քանի որ անզէն, անեղջիւր, անպատ կ'ապրիք, դուշ մարդ էք, ձեռք ու բազուկ ունիք, մի՛թէ անբզգացած մեռել է ձեր սրտմտութեան ոգին, մի՛թէ կը հաւատա՞ք որ իշխանութեան աչքը հասնի մինչեւ Հայոց ամայի լեռներ ու դաշտեր եւ ձեզ պանապան լինի...: Մի՛թէ ցանկալի ապաստութիւն առանց զոհի եւ արեան ձրի ստանալ կուզես»:

Բ. Դուռը արգիլեց վաճառումը այն գիրքին եւ, Հայրիկը, որ Օսմանեան ծիրքին եւ, Հայրիկը, որ Օսմանեան ծիրքին եւ, Հայրիկը, որ Օսմանեան ծ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Սրբուհի Արզուեան եւ զաւակները՝ Արմի եւ Կարապետ, Տէր եւ Տիկին Հրայր Հրաչեան, Օր. Սեդա Հրաչեան իրենց սիրելի եղբօր եւ մօրեղբօր՝ Արշաւիր Միսաէրեանի մահուան (Մարսէյլ) քառասունքին ի յիշատակ նուիրած են 500 Ֆր. Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Ս. Տէր-Դաւթեան մանուճիւղին, 500 Ֆր. Շաւիլի Լեւոն Շանթ դպրոցին, 500 Ֆր. Ակն համոյթին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REUNION INTERSECTIONS PARIS

Vendredi 1er décembre à 20 heures 30
à la Maison de la Culture Arménienne;
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Ordre du jour important.
La présence de tous les membres est indispensable.

***

LOTO

le Dimanche 3 décembre à 15 heures
LOTO ANNUEL
de la Section «**NAIRI**» de Marseille - Beaumont, dans la salle des fêtes de l'église arménienne de Beaumont — 8, impasse des Monts, 13012 Marseille

UGAB — PARIS

CONFERENCE
d'ALBERT ANDONIAN
le vendredi 1er décembre
à 20 heures 30

Le mois de décembre 2000 sera marqué par la rentrée littéraire d'ALBERT ANDONIAN, professeur d'université de renommée internationale, qui nous ravit avec la sortie de deux nouveaux livres : «**A CHACUN SON DESTIN ET REGARD SUR LA RUSSIE D'AUJOURD'HUI**» et «**CONFESSION D'UN POETE**».

Le 1er décembre prochain, nous aurons le grand plaisir d'accueillir Albert Andonian en personne. Il viendra vous présenter son œuvre et... répondre aux sollicitations énergiques de **Claude MUTAFIAN,** qui fera office de journaliste d'un soir. Au-delà de sa présentation emplie d'humour, l'auteur dédicacera ses livres et déclamera des poèmes personnels et de grands auteurs arméniens.

A bientôt pour ce nouvel événement et d'ici là, jugez par vous-mêmes quelques critiques élogieuses de grands écrivains français :

— «*Je suis persuadé qu'avec un peu de retouches, de précision de détail, quelques coups de gomme aussi, on tiendrait une sorte de Pagnol arménien. Ce qui n'est pas une mince comparaison*». Jean-Pierre Chabrol.

— «*Tous ces faits confèrent à ce livre, recueil d'instants vécus et chronique d'une mémoire arménienne, le ton et la saveur d'un roman d'aventures*». Jacques Lacarrière.

Organisé
par le Comité de Paris Ile-de-France de l'U.G.A.B.
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(métro Courcelles)
Renseignements :
☎ 01.42.27.12.26 / 01.45.20.03.18
Entrée libre —
Bar ouvert à partir de 20 h

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Կազմակերպութեամբ՝
ՓԱՐԻԶԻ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇ

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17
ԺԱՄԸ 13–ԻՆ
ՆՈՒՐՀԱՆ ՓՐԼԻՆԿԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Հայկական Ամաւորեայ Մթնոլորտ

Գեղարուեստական յայտագրին կը մասնակցին Էվլին Ալթունեան, Սարդիս Փեհլիվանեան եւ եկեղեցւոյս Կիրակնօրեայ Դպրոցի աշակերտ – աշակերտուհիները:

Ժամադրութիւն կաղանդ Պապայի հետ:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

Եկեղեցւոյ Դիւանատուն՝
01 43 59 67 03
Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 42 59 23 33
Աւետիս Ս. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 46 62 01 29

Ծախքերու մասնակցութիւն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Ս. Տէր – Դաւթեան մանուճիւղը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները. – Տիկին Քնարիկ Աղպաշեանէ 200 Ֆր. Տիկին Մարի Նալպանտեանի յիշատակին (Սէն-Շամոն), Տիկին Վարդուհի Օհանեանէ 200 Ֆր. Սիմոն Աղպաշեանի եւ իր ամուսնոյն Մարտիրոս Օհանեանի մահուան 14–րդ տարելիցին ի յիշատակ:

ՅԱԽԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Ս. Տէր – Դաւթեան մանուճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Վարդուհի Օհանեանի իր քրոջ՝ Մարի Նալպանտեանի մահուան առթիւ:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2:

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց ԹԱԴԷՈՍԻ եւ ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍԻ Առաքեալներուն:

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԼՔԻՄԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 17 février pour les enfants nés entre 1985 et 1993.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
☎ 01. 48. 24. 46. 57
Places limitées.
Date limite d'inscription: 30 décembre

***

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 11 au 17 février à Bellefontaine (Jura) :
- **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Date limite de candidature : 15 décembre.

Date à retenir

La Croix Bleue des Arméniens de France Section Marseille-VIIe «**Sossé Mayrig**» présente
LE
BALLET NATIONAL D'ARMENIE
Au Palais des Congrès du Parc Chanot à Marseille
Le Samedi 13 Janvier à 20h30

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
DECINES

Petit - déjeuner

La Croix Bleue des Arméniens de France Section «Archag DJAMALIAN» de Décines continue d'organiser le petit-déjeuner selon ses traditions, tous les premiers dimanche du mois. Elle vous invite à venir déguster des spécialités arméniennes et orientales,
le dimanche 3 décembre
à partir de 9 heures 30 à la Maison de la Culture Arménienne de Décines.
La participation est de 25 F.

***

Section SEVRAN-LIVRY

REVEILLON DU JOUR DE L'AN
A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section «**D. Missakian**» de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le réveillon du jour de l'an à Bellefontaine.

Une ambiance chaleureuse et familiale vous y attend.

Deux formules de séjours à votre choix :
— du 26 décembre au 2 janvier, ou
— du 30 décembre au 2 janvier.
Un départ groupé en car est organisé.

Renseignements sur la région parisienne aux numéros de téléphone suivants :
01 42 36 33 73 dans la journée;
ou **01 46 58 03 17** le soir.

Renseignement sur la région Centre-France :
04 78 26 28 71.
N'hésitez pas à nous contacter dès à présent pour toutes informations complémentaires.

***

C.B.A.F. - Section Paris
SÉJOUR D'HIVER
du 18 au 25 février

La section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise son séjour familial dans son centre de vacances de Bellefontaine (Jura).

Prix compétitifs !!!,

Ambiance arménienne assurée !!!
Rejoignez-nous, avec vos enfants, petits-enfants ou amis pour passer une semaine de détente, à l'air pur !!!

Renseignements et inscriptions auprès de
Araxie : 01 39 83 71 19 (de 19h à 21h)
ou de
Marie : 01 47 80 71 73 (de 09h à 19h).

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

ACTIVITES PERMANENTES

Reprise des cours de
TAI CHI CHUAN
Inspiré des enseignements de base de la philosophie taoïste et de la médecine chinoise
les SAMEDIS de 10h à 11h30
en partenariat avec l'A.B.B.A.

POUR SES CLASSES D'ECHECS enfants et adolescents la M.C.A. **recherche** un **professeur** expérimenté disponible les mercredis après-midi

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒ ԱՌԹԻՒ ՓԻՐՔ ՇՈՒԻՐԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 75 ՖՐ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ 75 ՖՐ.
ԵՒ
«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւատարմագիրն) 120 ՖՐ.

Գիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 29
MERCREDI
29 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՏԱՊ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·046 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.046

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 27/28)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՎԻՆՆԱՅԻ ՄԷՋ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Նոյ· 27–ին մասնակցած է Վիէննա գումարուած Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը–ի արտաքին նախարարներու Ը· համագումարին, ուր նաեւ ունեցած ելոյթ մը, որուն մեծ մասը յատկացուցած է Լեռնային Ղարաբաղի հարցին: Վ· Օսկանեան հանդիպումներ ալ ունեցած է պելժիական իր պաշտօնակիցին եւ Մինսկի խումբի համանախագահներուն հետ: Նոյ· 28–ին նախատեսուած էր Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը նախագահ Պենիթա Ֆերեռօ-Վալթնէրի հետ տեսակցութիւն մը:

*
**

ՀԻԼԷՒԱԿԱՅԱՆԸ ԿԸ ՎԵՐՍԿՍԻ ՕԻԺԱՆԻԹ ԱՐՏԱԴՐԵԼ

Հայաստանի հիւլէակայանը Նոյ· 29ին վերստին կը կապուի ելեկտրական ընդհանուր ցանցին: Տարեկան վերանորոգութեան եւ ապահովութեան բարելաւման պատճառներով կայանին Բ· ենթամասի բարդը կանգ առած էր Յուլիս 29–էն ի վեր: Հիւլէակայանը Հանրապետութեան ուժանիւթի 50%–ը կ'ապահովէ:

*
**

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՁԱՆԱՁՈՒՄԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ՊՐԱԶԻԼԻ ՄԷՋ

Ինչպէս ըսած է Հայաստանի Պրազիլի պետական Ա· Եղիազարեան, պանդան երկիրներու մէջ ցեղասպանութեան դիւթին քննարկումները, ճանաչումի որոշումները մեծ արձագանգ գտած են Պրազիլի հայութեան շրջանակներուն մէջ: 1989–ին Սան Փաւլոյի օրէնսդիր ժողովը Ապրիլ 24–ը հռչակած է Հայերու ցօրակցութեան օր: Հայաստանի հիւպատոսին համաձայն, աշխատանք կը տարուի որպէսզի Պրազիլի Դաշնային Ժողովն ալ ճանչնայ ցեղասպանութիւնը:

*
**

ԴԱՍԱԼԻՔ ՁԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՈՃԻՐԸ ԴԱՏԱՐԱՆ ՑԱՆՁՆՈՒԱԾ

Անցեալ Յուլիս 13–ին իրենց զօրամասէն խոյս տալէ ետք ութ հոգիի մահուան պատճառ դարձած երեք զինուորներու եւ անոնց օժանդակած չորս հոգիի թղթածրարը ղրկուած է Գեղարքունիքի Ա· Ատեանը: Նախաքննութեամբ հաստատուած է որ անոնք թմրեցուցիչի ազդեցութեան տակ չեն գտնուած եւ ուելին՝ նպատակ ունեցած են Երեւանի մէջ ուրիշ յանցագործութիւն ալ կատարելու, զումարներու տիրանալու եւ Ռուսաստան մեկնելու: Դասալիքները ամբաստանուած են դիտաւորեալ սպանութեամբ, ապօրինի զէնք կրելու, դասալքութեան, եւ այլն մեղքերով:

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ ԱՄՆ–ՈՒ ԹԷԼԷԹՈՆԸ

«Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամին 2000 թուականի ԱՄՆ–ու թէլեթոնով որ տեղի ունեցաւ Նոյ· 23–ին, հանգանակուած է 2,5 միլիոն տոլար: Այդ գումարը որ նախորդ տարուընէն կէսը միայն կը կազմէ, պիտի յատկացուի Արցախի հիւսիս – հարաւ մայրուղիին շինութեան եւ Գիւմրիի մէջ չորս դպրոց կառուցանելու: Թէլեթոնին ներկայ դրուած են Հիմնադրամի վարչութեան տնօրէն Վահան Տէր–Ղեւոնդեան, բայց նաեւ Լ.Ղ.Հ վարչապետ Ա· Դանիէլեան, պաշտպանութեան նախարար Ս· Օհանեան, նախագահի խորհրդական Ժաննա Գալըստեան:

ՄԱՄՈՒԼ

«FRANCE-SOIR» (27 Novembre)

Arméniens: Histoire d'un génocide

Թերթը երկու լման էջ նուիրած է Հայոց ցեղասպանութեան, աղբիւր ունենալով Թերնոնի «Հայերը, ցեղասպանութեան մը պատմութիւնը» եւ Ժոէլ Քոթէքի եւ Ֆիլիփ Ռիկուլոյի «Արդելակեալներու դարը» հատորները: Յօդուածին կ'ընկերանան հայ որբերու, զաղթականներու ցնցիչ նկարներ:

Յօդուածագիրը՝ Իպպէլ Ժերար եւ կարօրէն կը նկարագրէ ցեղասպանութեան մը մանրամասնութիւնները: Թալէաթի բնաջնջման հրահանգներով կը սկսի յօդուածը, որ կը չարունակուի նախորդ դարու վերջաւորութեան զործուած ջարդերով:

Երկու էջերու երկայնքին ճչգրտօրէն տրուած են ամբողջ ժողովուրդի մը կրած տառապանքները, դեսպաններու վկայութիւնները, Անգլիացիներու «Կապոյտ դիրք»ին փաստերը, վերջապէս, ամփոփ կերպով այն ամէն ինչ որ ծանօթ է Հայերուն, քայց, 85 տարի ետք, դեռ անծանօթ կը մնայ աշխարհին:

Յօդուածին վզդքին, հրատարակուած է նաեւ Ֆրանսա – Թուրքիա կոմիտէի, նախկին դեսպան Լուսար Պրէնի տեսակէտը: Ըստ անոր, Մերակոյտին դերը չէր, անցեալ Նոյեմբեր 8–ին, քուէարկել օրէնքի առաջարկ մը ճանչնալու համար Հայկական ցեղասպանութիւնը: Առարկութիւնը հիմնուած է Սահմանադրութեան թիւ 34 յօդուածին վրայ: Ֆրանսայի չի վերաբերիր օրէնք հաստատել ուրիշի հաշուոյն: կը մնայ, սակայն, դիտել տալ նախկին դեսպանին որ նման օրէնքներ քուէարկուած են պանին որ նման օրէնքներ քուէարկուած են Ֆրանսական Խորհրդարանին մէջ (Ազդային ժողով եւ Մերակոյտ)) սկսելով կէսօ օրէնքէն:

ՓՈՒԹԲՈԼ

ՖՐԱՆՍԱ.ՀԱ.Ց ԽՈՒՄԲԵՐ

Ֆրանսայի Բաժակ (է· հանգրուան)
Իգէօռ – Ա·ԷՍ·Օ·Ա· Վալանս 0 – 4
Ին·ժի·Ա· Ալֆորվիլ –
Տըվիլ Մարում 3 – 0

Նահանգային Բաժակներ
Փարիզեան Շրջան
Լը Մէ Սփոր –
Ա·ԷՍ·Օ· Արմենիէն Իսի 4 – 0
Օբէօյ Փոզիթիֆ – ՀՄԸՄ Ֆրանս 1 – 2

Լիոնի Շրջան
ՀՄԸՄ Լիոն Տէսին – Փէռոնա 2 – 2
(Փէռոնա յաղթական փենալթիներով 3–5)
Սէ·ԷՍ Տէսին –
ՀՄԸՄ Լիոն Տէսին (Բ·) 0 – 4

Ախոյեանութիւն
Տրոմ–Աւրէզի Շրջան
ՀՄԸՄ Վալանս (Ա·) – Վալանսոլ 0 – 0
ՊԷ Իւ·ԷՍ· – ՀՄԸՄ Վալանս (Բ) 0 – 2

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԻՐԱՔ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՉԷ ԺՈՍՓԷՆԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅԹԻՆ

Էլիզէ, թէեւ չէ ուզած ուղղակի մասնակցիլ վիճաբանութեան մը, այսուհանդերձ պատեհ գտած է յիշեցնել Շիրաքի Յուլիս 14–ի յայտարարութիւնը: Ան կ'ըսէր· «Նկատած եմ որ Ֆրանսացիք չեն սիրեր որ խաղին օրէնքները փոխուին, ճիշդ խաղէն առաջ: Անմիջապէս կասկած ունին որ դերակատարները կ'ուզեն խարդախութիւն ընել»: Եթէ նոյնիսկ ամանք կը խորհին որ, 2002–ի ժամանակացոյցին փոփոխութիւնը փափաքելի է, նախագահին չէջ ընտրական օրէնք մը փոխել միայն մէկ տարի առաջ: Դեռ կ'ըսուի որ երեսփոխանական եւ նախագահական ընտրութիւններու կարգի փոփոխութիւնը թապու նիւթ մը չէ քայց հարկ է այդ հարցը հանդարտօրէն քննել, առանց հապճեպի: Կուսակցական համագումարի մը բեմը այդ երաշխիքները չի տար: Է.Ի·Փ·Է.Ի–ի Ազգ· Ժողովի խումբին նախագահն ալ՝ Ժ·–Լ· Տըպրէ Ֆիկառօ–ին տուած հարցազրոյցի մը մէջ, կ'ըսէ թէ Ժոսփէնի քայլայլա օրինակը տուաւ վերադարձի մը դէպի Դ· Հանրապետութեան զործելակերպին: Ու կ'աւելցնէ՝ այլեւս Ընկերվարական կուսակցութեան համագումարներուն մէջ է որ կ'որոշուի Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը:

Ինչ կը վերաբերի Շիրաքի Յուլիս 14–ի յայտարարութեան յիշեցումին, թերեւս այնքան ալ ապահով փաստ մը չէ, քանի Յուլիս 14–ի մըն էր (1999), որ դէմ առ դէմ յայտնուեցաւ նախագահական ժամանակաշրջանի կրճատման (7էն 5 տարիի), յեսոյ միտքը փոխեց: Ճիշդ է որ այն ատեն փոփոխութիւնը նպաստաւոր էր իրեն, մինչ այս անգամ նպաստաւոր կըրնայ ըլլալ Ժոսփէնի:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՏԻԿԱՆԻ պետական հիմնարկներէն՝ Արեւելեան եկեղեցիներու Ժողովին գլուխը, առաջին անգամ ըլլալով նշանակուեցաւ սուրիացի պատրիարք մը՝ գերպ· Իւճաս Մուսա Ա· Տաուտ, Անտիոքի պատրիարք, յաջորդելու համար կարդինալ Աչիլ Սիլվեսթրինիի, որու պաշտօնին շրջանը իր լրումին հասած էր: Ժողովին կը նախագահէր 1991–էն ի վեր: Նոր նախագահը՝ Անտիոքի պատրիարքը, ծնած է Սուրիա 1930–ին, ուսումը կատարած է Հռոմի Լաթրանի պապական համալսարանը, ի մօտոյ կարդինալ կը դառնայ: Ձաջորդաբար եղած է Գահիրէի եպիսկոպոս 1977–ին, ապա՝ Հոմս–Համայի, նախքան պատրիարք ընտրուիլը 1998 Հոկտեմբերին: Իր եկեղեցւոյ 150 հազար հաւատացեալները կրնած են Իրաք, Սուրիա եւ Լիբանան, նաեւ Մելքեալ–Նահանգներ: Այս նշանակումը կը պատասխանէ այն մեղադրանքին, ըստ որուն Վատիկանը կ'ուզէ «լատինացնել» արեւելեան կաթոլիկէները:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ պաշտօնական յանձնախումբ մը, Նոյ· 27–ին, կէս գարու յապաղումով, ընդունած է որ 1947–ին, Մոսկուայի ԲՈ–ԿԽ–ՊԽ–ի կեդրոնատեղիին մէջ սպաննուած է չուէտացի դիւանագէտ՝ Ռաուլ Վալընպերկ, Բ· աշխարհամարտի հերոս, որովհետեւ տասնեակ հազարաւոր հունդար հրեաներ ազատած էր նացիական արդելափակման կայաններէն: Մասլինեան հալածանքի զոհ, Վալընպերկ պիտի վերապատուուի Պուտինի կողմէ:

ՈՒԿՐԱՒՆԻՈՑ իշխանութիւնները, համաձայնաբար, նախատեսուածէն աւելի կանուխ փակեն Չերնոբիլի հիւլէակայանը, մինչդեռ մը պատահած ըլլալով Նոյ· 27–ին: Վերջնական փակումը տեղի պէտք է ունենար Դեկտ· 15–ին, բայց, ելեկտրական արկած մը պատահեցաւ հիւլէական Գ· բարդին մէջ եւ նախընտրելի գտնուեցաւ չնորոգել քանի մը օրուան համար:

ՇԻՐԱՔ չարունակելով եւրոպական մայրաքաղաքներու չրջապտոյտը Նիսի վեհաժողովէն առաջ, Նոյ· 28–ին Վիէննա հասաւ: Անցեալ չաբթու Պրիւսէլ, Լիւքսանպուրկ եւ Աթէնք այցելած էր: Վիէննայէն ետք ալ պիտի անցնի Սթոքհոլմ, Մատրիտ, Լիզպոն, Լոնտոն, Տըպլին, Հռոմ, Հանովէր, Լա Հէ: Դեկտ· 7–էն 9, Նիսի մէջ պիտի նախագահէ եւրոպական վեհաժողովին:

ԳԱՆԱՏԱՑԻ նախարարապետ Ժան Քրէթիէնի Ազգային Կուսակցութիւնը խորհրդարանական լայն մեծամասնութիւն մը ապահովեց Նոյեմբեր 27–ի ընտրութիւններուն: Վերջերս, իր մասին հատոր մը լոյս տեսած է, ուր կը յիշուին իր ճախանձաւոր արարայարութիւնները: Հատորը խորագրուած է «Les Chrétienneries» եւ հոն կան չուրջ 100 յայտարարութիւններ ամէնէն ձախողներէն: 1995 Յունուարին յայտարարած էր· – «Քէպէքը այնքան հատանականութիւն ունի ինքնիշխան դառնալու, որքան Շիրաք նախագահական ընտրութիւնը չահելու»:

ՊԱՂԵՍՏԻՆՅԻՒ սուղի մէջ սկսան Ռամադանը, Նոյեմբեր 27–ին, թաղելով ըսպաննուած հինգ Պաղեստինցիներ: Զորս պարզ քաղաքացիներ էին, հինգերորդը սրմատական խումբի մը անդամ էր:

ՍԵՐԲԻԱ. կրկին անդամ դարձաւ Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի Նոյեմբեր 27–ին, բայց նորընտիր նախագահը՝ Վոժիսլաւ Քոսթունիչա ժամ առաջ Սերպիոյ եւ Քոսովոյի սահմանը վերադարձաւ, կէս ձգելով Վիէննայի ժողովը, որովհետեւ կացութիւնը չատ լարուած էր եւ բախումներ կային: Նամակով մը ղրկած է Քոֆի Անանի որպէսզի Ազահովութեան Խորհուրդը հակազդէ:

ՍԻՏԱՑԻՆ, միայն այս տարի 5,3 միլիոն անձեր վարակուած են, ընդհանուր թիւը 36,1 միլիոնի հասցնելով ամբողջ աչխարհի մէջ: Այս թիւը արուած է Առողջապահութեան Համաչխարհային Կազմակերպութեան կողմէ:

ԹՈՒՐՔԻՍ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ՈՒԶԷ ՈՐ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒՆ ԵՒ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐՈՒՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐԸ ՏՐՈՒԻՆ

Թրքական մամուլը զայրոյթով կ'արձագանգէ Գերմանիոյ Խորհրդարանին Մարդկային իրաւունքներու յանձնաժողովի պատուիրակութեան տեղւոյն վրայ կատարած քննութիւններուն տրուած եզրակացութեան: Հոն ըսուած է թէ Թուրքիոյ մէջ ճանչցուած չեն Քիւրտերու իրաւունքները եւ թէ երկրին քրիստոնեաները չեն կրցած ստանալ իրենց իրաւունքները:

Ցանձնախումբէն Մոնիքա Պրուտկվսքի դիտել տուած է որ Թուրքիոյ քրիստոնեաները ոչ կրնան երեսփոխան դառնալ, ոչ ալ պաշտօնեայ: Անոնց բոլորը չունենալով իրենց դպրոցները, հիւանդանոցները, կը դաղթեն: «Մենք Գերմանիոյ մէջ կ'արտօնենք որ մզկիք կառուցուի: Ձեզմէ ալ կը խնդրենք որ նոյն իրաւունքը ճանչնաք Քրիստոնեաներուն» ըսած է Մ· Պրուտկվսքի:

Իսկ յանձնախումբին նախագահը Գլոտիա Ռոթ ըսած է թէ Թուրքիա այլեւս պէտք է ճանչնայ քրտական իրականութիւնը եւ դիտնայ թէ «Եւրոպա դիմող ճամբաց կ'անցնի Տիյարպէքիրէն»:

ԱՐՑԱԽԸ ԿԸ ՎԵՐԱԲՆԱԿԵՑՈՒԻ

Վերջերս հայաստանեան լրատուութեան ու մամուլի թիւերուն մէջ պարբերաբար նիւթ կ'ըլլայ Արցախի վերաբնակեցման խնդիրը: Կը չեշտուի առոր կարեւորութիւնը, կը ներկայացուին այդ քաղաքականութեան կիրարկումի ձեւերը, թիւերը կը արուին, եւ այլն: Ուրախացողնով է կարդալ այդ մասին, ոչ միայն ազգային կենսական ծրագրի մը քայլ առ քայլ իրականացումին տեղեկանալու, այլ նաեւ տեսնելու համար որ խօսքի ու ինքնագոհութեան ամենակալ ազմուկի այս շրջանին լուրջ գործ տեսնողներ ալ կան:

Արցախի մէջ ծրագրուած վերաբնակեցումի նիւթը, այդ մասին արուած մամլոամասնութիւններու անցնելէ առաջ, որոշ հանգամանութիւն կը պահանջէ: Եւ շրջանի մը երբ ուրիշ բաններու կարդին, Հայաստանի հետ Ղարաբաղն ալ կը մտահոգէ մեկնումներու թափով եւ երբ մանաւանդ հոգի տիրութեան հարց կայ հոն, կրկնակի, եռակի կարեւորութիւն կը ստանայ նիւթը:

Հայաստանէն վերջին հասած թերթերու տրցակին մէջ «Հայոց աշխարհ»ը (Նոյեմբեր 16) այս մասին կէս էջ մը ունի. խորագրուած է «Արցախի վերաբնակեցման ծրագիրը»: Լիլիթ Պօղոսեան քանի մը հարցումներով արձանագրած է Գաղիկ Եգանեանի բացատրութիւնները: Գ. Եգանեան պետն է գաղթի եւ գաղթականներու վարչութեան: Վերջերս մեկնած է Արցախ, վերաբնակեցման կացութիւնն ու աշխատանքները ԼՂՀ վարչապետ Անուշաւան Դանիէլեանի հետ քննարկելու համար:

Գ. Եգանեանի ընդհանուր մօտեցումը արժէն քանի մը կէնսական առանձնք կը պարունակէ. նախ, այդ գործը ռազմավարական իմաստ ունի: Ինդրոյ առարկայ է ոչ միայն Արցախի ամրացման, անմշակ հողերու օգտագործման եւ ժողովրդագրական խախտած իրավիճակը դարմանելու առումով, այլ նաեւ Հայաստանի ներքին հարցերուն լուծում բերելու տեսանկիւնէն: Ըսուածը, յստակ է որ ամէն բանէ առաջ նկատի ունի Արցախի ամրացումը: Ամէնէն արդար մտահոգութիւնն է ատիկա, մանաւանդ որ ԼՂՀ բնակչութեան թիւին մասին շրջող չշուկները ըսկզբան են դառնալ մինչեւ 70 հազարի չուրջ: Վերջերս այս մասին ուղղուած հարցումի մը պատասխանեց ԼՂՀ Ազգային ժողովի նախագահը Ո. Եսայեան, փարիզի հայ մամուլի ներկայացուցիչներուն հետ հանդիպումի մը ընթացքին ու տուած թիւը _ 150 հազար – պէտք է փարատէր մտահոգութիւնները. սակայն, ոչ ոք կասկածի արտայայտութիւն ունեցաւ, չուտով յանդիման եղաւ որ մտահոգութիւնները փարատած չէին:

Ինչ կը վերաբերի նախաբանի այս խօսքերով ըսուածին թէ Արցախի վերաբնակեցումը կ'օգնէ նաեւ Հայաստանի ներքին խնդիրներու լուծումին, մտածել կուտայ ինքնահաբէութեան որոշ երեւոյթի մը մասին. եթէ Հայաստանէն փոխադրուածներով պիտի վերաբնակեցուի Արցախը, ատիկա Ֆրանսական ասացուածքին պէս՝ Պետրոսը հագցնելու համար Պօղոսը հանելեցնելու պէս բան մը պիտի ըլլայ: Այս առումով, կարեւոր է որ բնակութեան համար Արցախ դիմողներու մասին խօսողները անոնց մեկնակէտներն ալ յիշեն:

Գ. Եգանեան կ'ըսէ թէ վերաբնակեցման համար ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ է դրական պայմաններ ստեղծել: Կը հետեւի չատ իրապաշտական բացատրութիւն մը. «Լոկ հայրենասիրութեամբ, խանդավառութեամբ, առանց համապատասխան ընկերա - տնտեսական ազդակներ ապահովելու, դժուար է շահագրգռել մարդկանց. ծրագիրը տանուլ կը տաս»:

Այս տրամաբանութեամբ, բնակութեան դիմողներուն նոր քարաշէն տուներ կը տրուին, դիւղական շրջաններու մէջ: Այդ տուները ունին ճամբայ, ոռոգումի ջուր, հեռաձայնի կապ: Ամէն ընտանիք կ'ունենայ 6000 քառակուսի մեթր հող որպէս իր սեփականութիւնը, նաեւ արտօնեալ պայմաններ՝ վարկով անասուն, գործիքներ, եւ այլն ձեռք ձգելու: Պետութիւնը կը հոգայ նաեւ վերաբնակներուն փոխադրութեան ծախքերը:

Վերջնական որոշումէն առաջ անոնց առիթ կը արուի որ այցելեն ու տեսնեն բնակութեան տրամադրելի վայրերը, պայմանները: Ցետոյ անոնց կարասին կը փոխադրուի բեռնակառքերով: Արդէն վերաբնակներու հինգ ընտանիք փոխադրուած է, եօթը ընտանիք ալ մինչեւ այսօր պէտք է Արցախ հասած ըլլայ:

Գաղթական ընտանիքներէ զատ Արցախ բնակութեան նախընտրութիւն կը տրուի բազմանդամ ընտանիքներու. յատկապէս անոնց որոնք ճակատի քրտինքով հանապատօրեայ հաց չահելու կարող են: Ցաջողելու համար Արցախի վերաբնակեցման գործին մէջ, տեղեկատուական լայն քարոզչութիւն կատարուած է, որուն արդիւնք չուրջ 1500 դիմում ստացուած է: Քիչ մը զարմանալի է կարդալ որ անոնց մէջ կան դիւտութեան թեկնածուներ: Առայժմ ընտրուած են 280 – 300 ընտանիքներ. յաջողութեան պարագային թիւը պիտի բազմապատկուի: Իր բսած ելքջութեան որպէս հաւաստիք, Ե. Եգանեան կ'ըսէ թէ Ղարաբաղը իր բնութեան ու կլիմայական պայմաններով, հողային, անտառային հարստութեամբ, քանի մը տասնեակ հազար աւելի բնակիչ կրնայ պահել: Ան կ'աւելցնէ. «եթէ կարողանանք լիարժէք օգտագործել այդ հնարաւորութիւնը, ապ ֆաքթօ կը լուծենք ԼՂՀ հիմնախնդիրը»:

Այսքան տարողունակ ծրագրի մը նիւթական միջոցները ո՞ւրկէ կ'ապահովուին. «առ այժմ ԼՂՀ պիւտճէի վրայ է ծանրացած» կ'ըսէ Գ. Եգանեան: Ցոյս ունին որ Սփիւռքի կառոյցներէն ալ օժանդակութիւն կը ստացուի, քանի որ «այս ծրագրի նշանակութիւնը ազգապահպանման հեռանկարի առումով բոլորի համար պարզ է»:

Ջրոյցին վերջին մասը կը դիմէ յատուկ հաւատածի մը. ծրագիր կայ կոչ ընելու մանկավարժներու որպէսզի երթան Ղարաբաղ, ապրելու եւ գործելու: Հանրապետութիւնը այսօր զանազան նիւթերու 220 ուսուցիչի պէտք ունի: Վճարումը Հայաստանին կրկնապատիկն է, իսկ եթէ դիմողներ ըլլան, անոնց առնուազն մէկուկէս ամսականի չափ վճարում պիտի տրուի. այսինքն՝ 27 – 30 հազար դրամ (50 տոլարի չուրջ): Ատկէ զատ, առաջին վեց ամսուան համար անոնք առժամեայ կացարաններ կ'ունենայ, մինչեւ որ լուծուի մնայուն բնակարանի խնդիրը:

Կարեւոր ու հետաքրքրական է ուսուցիչներու առընչուած այս բաժինը: Մինչ Հայաստանէն այս զանգուածին մասին հասնող լուրերը յաճախ յուսահատեցնող են, վճարումներու յապաղումով, ոչ գոհացուցիչ դումարով, ԼՂՀ կրցած է այնպէս մը ընել որ թէ՛ կրկնապատիկը վճարէ եւ թէ հոն փոխադրուողներու մէկուկէս անդամ տայ: Հոս եւս միտք կուգայ Հայաստանի ի վնաս Ղարաբաղին ուսուցչի պակասը լրացնելու հեռանկարը, սակայն, այս պարագային, արտագաղթին պատճառով փակուած դասարաններու, նօսրացած թիւով դպրոցներու լուրերը «մխիթարական» բնոյթ մը կը ստանան:

Պէտք է սպասել որոշ ժամանակ մը, տեսնելու համար թէ յուսատու ընթացք մը կ'առնէ՞ վերաբնակեցման գործը. ճիշդ է որ քաջալերական յատկանիշներ ունի ԼՂՀ իշխանութեան կողմէ ի գործ դրուած դրագիրը. սակայն, ատոր քով կայ վստահութեան գործօնն ալ: Հանրապետութեան ընդհանուր մթնոլորտը եւս երեւանէն, Գիւմրիէն, կամ Ռուսաստանէն, ու այլ անկիւններէ ԼՂՀ երթալ, հոն տեղաւորուելու ախորժակ կ'արթնցնէ՞: Կարեւոր է այս կէտը, երբ մանաւանդ յիշելի որ Հայաստանէն մեկնողներու համար յաճախ կ'ըսուի թէ կ'երթան՝ անտեսական անկարելիութիւններու, սակայն, նաեւ դեկավարութեան, ապագայի նկատմամբ վստահութեան պակասին պատճառով: Եւ պէտք է ընդունիլ որ ԼՂՀ–ի մէջ ալ շրջան մը առաջ պատահած դէպքեր, այս ուղղութեամբ մեծ տարբերութիւն չէին կրնար նշել Հայաստանէն:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՄԵԾ ՀԱՅՆ ՈՒ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՄԱՐԳԱՐԷՆ
ՎԱՆԵՑԻ ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ

ԾՆՆԴԵԱՆ 180–ԱՄԵԱԿԸ
1820 – 1907

ՀԱՄՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
(Բ. եւ վերջին Մաս)

Ռուսիոյ դիւանագիտութեանց լաւատեղեակ եւ Անգլիոյ կողմէ քաջալերուած թուրք պատուիրակի պահանջին վրայ, դուքս Նիքոլա, որ ռուս դլխաւոր պատուիրակն էր, յօժարեցաւ յիշեալ բնագիրը հետեւեալ ձեւով փոփոխութեան ենթարկել, «Վարչական ինքնավարութիւն» բացատրութեան տեղ դրուեցան «բարեւարտմներ եւ բարենորոգումներ» բառերը:

Ցայտնի է որ Սան Սթեֆանոյի դաշնադիրը երբեք չդործադրուեցաւ, որովհետեւ Անգլիոյ վարչապետը՝ Տիզրայէլի ամէն գնով կ'ուդէր արդիլել այս դաշնադրին հետեւանքով Օսմանեան կայսրութեան տկարացումը: Նոյն տեսն Տիզրայէլի դաղտնօրէն Թուրքիոյ հետ կնքեց կիպրոսի պայմանադրութիւնը, 1878 Յունիս 4–ին, որով Անգլիա յանձն կ'առնէ Ռուսերուն պարտիլ տալ այն չրջանները զոր գրաւած էին Հայաստանի մէջ:

Կլատսթընի հեղինակասէր ձայնը, Համայնքներու Պալատին մէջ դատապարտեց, ինչպէս որ պէտք էր, այս խարդախ քաղաքականութիւնը:

Սան Սթեֆանոյի ժողովէն եռք, երբ վերջնապէս հաստատուեցաւ, թէ Անգլիոյ պահանջմամբ եւրոպական մեծ ժողով պիտի դումարուի յիշեալ ժողովը վերլուծելու, Վարժապետեանը չուտով գործի անցաւ, եւ դիմում մը ըրաւ մեծ պետութիւններուն:

Այս դիմումի նպատակն էր աշխատիլ, որ ոչ միայն 16–րդ յօդուածը չհանուի Սան Սթեֆանոյի ժողովէն, այլ աւելի մեծ ընդլայնում ստանայ ի նպաստ Հայերուն, այսինքն ինքնավարութիւն երաշխաւորուի Հայաստանին: Ներքէն պատրիարք Վարժապետեանը յաճախ հանդիպումներ կ'ունենայ Անգլիոյ դեսպան Լիւդովի հետ, որ խորհուրդ կու տար Հայաստանի համար տեղական ինքնավարութիւն պահանջել, ընդդիմանալով ռուսական տիրապետութեան տակ մտնելու մըտքին, եւ յոյս կուտար թէ Անգլիան յառաջիկայ ժողովին մէջ կը պաշտպանէ այս ծրագիրը:

Այս պայմաններուն մէջ, որոշուեցաւ յանուն հայ ազդի պատուիրակութիւն ղրկել այն բոլոր եւրոպական պետութիւններուն, որոնք պիտի մասնակցէին յառաջիկայ ժողովին եւ որոնց արդէն մատուցած էր Հայաստանի վիճակի մասին ընդարձակ յուշագիր մը:

Եւրոպական դահլիճներուն Հայ Դատը ներկայացնելու համար, Գրիգոր Օտեանի խորհուրդով պատուիրակ ընտրուեցաւ Խրիմեան Հայրիկը, իբրեւ նախկին պատրիարք, իբրեւ Հայաստանի վիճակին չատ լաւ տեղեակ եւ իբրեւ դիրքով ու դէմքով տպաւորութիւն ընդող անձ: Եւ որովհետեւ Խրիմեան ոչ մէկ եւրոպական լեզու դիտէր, ուստի նոյն Գրիգոր Օտեանի յանձնարարութեամբ, իբրեւ քարտուղար եւ թարգման անոր ընկերացաւ Մինաս Չերազ:

Պատուիրակութեան մաս կը կազմէր եւս Խորէն Աբգ. Նարպէյը: Այս կազմը զօրացնելու եւ Խրիմեան Հայրիկի ու Նարպէյի միջեւ ներդաշնակութիւն հաստատելու համար, Վարժապետեան պատրիարքի կողմէ Պէրլին կը ղրկուի նաեւ Ստեփան Փափազեան:

Խրիմեան Հայրիկ եւ Մինաս Չերազ Եւրոպայի դահլիճներուն Հայ Դատը ներկայացնելու համար Պոլսէն կը մեկնին Մարտ 8–ին դէպի Հռոմ, Փարիզ, Լոնտոն եւ Պէրլին կը հասնին Յունիս 1–ին, ուր նոր էր հասած Ստեփան Փափազեանը, եւ մէկ օր վերջ Պեռլինբուրգէն Պէրլին կը հասնէր Խորէն Աբգ. Նարպէյ:

Խորէն Աբգ. Նարպէյ, ճիշդ է պիտէր եւրոպական լեզուները, բայց իր յեղյեղ բնաւորութեամբն եւ իր քաղաքապիտակ անհմտութեամբ նոյնպէս մեծ յարմարութիւն չունէր իրեն յանձնուած պաշտօնին:

Պատուիրակութեան անդամները զերմանական մայրաքաղաքին մէջ ոչ մէկը պերմաներէն կը հասկնար, ուստի դերմաներէնի համար Փարիզէն եկած էր ՕրՊէյլէրեան: Իսկ Պէրլինի մէջ կային նաեւ ուրիշ թրքահայ բարձրաստիճան պաշտօնեաներ, որոնք անշուշտ մաս կը կազմէին հայ պատուիրակութեան դործունէութեան:

Այս պաշտօնեաներն էին Օհան Էֆէնդի Պաղտասարեան, որ Պէրլինի Օսմանեան դեսպանի խորհրդականն էր եւ ոչ – անշան քաղաքապիտական դեր խաղացած է այն միջոցին, յատկապէս Պոռնիայի եւ Հերցկովինի Աւստրիոյ կողմէ գրաւման խնդրին մէջ: Իսկ Ռաչիկ Օտեան եւ կարապետ Գարագաշ, որոնք Օսմանեան լիազօրներու քարտուղարներն էին, առաջինն իրրեւ անոնց ծածկագիր թղթակցութեան կառավարիչ եւ երկրորդն իրրեւ ֆրանսերէն լեզուով պաշտօնական թղթեր խմբագրող:

Երբ Պէրլինի վեհաժողովը իր աշխատանքներուն սկսաւ 1878 Յունիս 13–ին, կիպրոսի համաձայնագիրը արդէն ստորագրուած էր, բայց տակաւին դաղտնի կը պահուէր, մինչ որ արդեօք չդարձաւ Անգլիոյ պատուիրակութեան որ այդ վեհաժողովին պաշտպանէ Օսմանեան կայսրութեան ամբողջականութեան սկզբունքը:

Վեհաժողովին մէջ հայ պատուիրակութիւնը բախեցան զերմանացի Պիսմարքի եւ անգլիացի Տիզրայէլիի անհեդիտալի հակառակութեան: Հայ պատուիրակները հեռու էին քաղաքական փառասիրութիւններ հետապնդելու զաղափարէն: Ինչ որ կը պահանջէին՝ ուրիշ բան չէր եթէ ոչ թրքահայաստանի մէջ ունենալ ինքնավար քրիստոնեայ կազմակերպութիւն մը, նոյն երաչխիքներով ինչ որ տրուած էր Լիբանանին:

Երբ 1878 Յուլիս 13–ին Պէրլինի դաշնագիրը ստորագրուեցաւ մէկ ամիս տեւող բանակցութիւններէ եռք, Հայկական Հարցի տեսակէտէն կարեւոր փոփոխութիւնները զրա էն բերաւ Սան Սթեֆանոյի դաշնագրին մէջ, հետեւեալներն էին. «Նախ եւ առաջ Ռուսիա պիտի զոհանար պարպումով, Արտահանով եւ կարսով եւ հրաժարէր Պայազիտէն ու Ալաշկերտէն»: Միւս կողմէն՝ Սան Սթեֆանոյի 16–րդ յօդուածը, որ կը վերաբերէր հայկական բարենորոգումներուն, կը դառնար 61–րդ յօդուած Պէրլինի դաշնագրին մէջ, հետեւեալ ձեւով փոփոխութեան ենթարկուած.

«Բարձրագոյն Դուռը յանձն կ'առնէ անյապաղ իրագործել այն բարելաւումներն ու բարենորոգումները, որոնց կարիքը ունին Հայերէ բաղկացած նահանգները եւ երաշխաւորել անոնց ապահովութիւնը Չերքեզներուն եւ Քիւրտերուն դէմ: Բարձրագոյն Դուռը պարբերաբար տեղեկութիւն պիտի տայ այս ուղղութեամբ իր ձեռք առած միջոցներու մասին այն տեղերուն, որոնք պիտի հսկեն առաջադործութեան»:

Հայ պատուիրակութիւնը դաշնագրի ստորագրուելէն երկու ժամ առաջ վեհաժողովի բոլոր անդամներուն հետեւեալ բողոքագիրն է ղրկած:

«Հայ պատուիրակութիւնը իր ցաւը կը յայտնէ որ իր օրինաւոր եւ միանգամայն չափաւոր պահանջները վեհաժողովի կողմէ չընդունուեցան: Հայերը հասկցած, թէ խարուած են, թէ անոնց իրաւունքները չեն ճանչցուած, որովհետեւ խաղադասէր են: Հայ պատուիրակութիւնը ետ պիտի դառնայ Արեւելք, իր հետ տանելով այդ դասը: Բայց ան կը յայտնէ այսուամենայնիւ, թէ հայ ժողովուրդն երբեք պիտի չդադրի աղաղակ հանելու, մինչեւ որ Եւրոպան անոր պահանջները արդար գոցահաւատ տայ: Պէրլին, 1878, Յուլիս 13»:

Այս բողոքագիրը յանձնելէ յետոյ, հայ պատուիրակները ուրիշ բան չընել չէր մնացած: Յուլիս 19–ին Պէրլինէն մեկնեցան, Խորէն Աբգ. Նարպէյ ճամբորդեց դէպի Փարիզ, Ստեփան Փափազեանը դէպի Փարիզ, Ստեփան Փափազեանը դէպի

պի Լոնտոն, իսկ Ուրմեան Հայրիկ եւ Մինաս Ջերազը Վիէննայի վրայով Պոլիս պիտի գային:

Ինչպէս ծանօթ է, Պէրլինի դաշնագիրը չտուաւ ի յայտ եկաւ իբրեւ հաշմութեան եւ դիւանագիտական կուրութեան պտուղ, ինչպէս ըսած է անգլիացի երեսփոխան Ասքիթը:

Ան ոչ մէկ հարց լուծեց վերջնականապէս եւ անոր դրեթէ բոլոր յօդուածները դժուարութիւններ եւ բարդութիւններ մէջտեղ բերին (Ռումելի, Մակեդոնիա, կրետէ, Հայաստան, Պոսնիա – Հերցեկովինի), ծանրացնելով միջազգային մթնոլորտը եւ նպաստելով մեծ չափով 1914–ի մեծ աղէտի չղթայադրծման:

Հայկական հարցին մէջ Ռուսաստանի դիրքը պէտք է նկատի ունենալ նաեւ որ Ալեքսանդր Բ. ցարի սպանութենէն եւ Լոռիս Մելիքեանի իշխանութիւնը ձգելէն ետք, ներքին ճակատի վրայ, ռուսական քաղաքականութիւնը անցաւ յետադիմականի մը ձեռքը: Նոր ցարը սկսաւ հետապնդել ռուսացման բռնի քաղաքականութիւն մը, ուղղուած բոլոր այլացեղ ազգութիւններու դէմ: Ռուսահայերուն հանդէպ իբրեւց զգացած թշնամանքին պատճառով ռուս պետական պաշտօնեաները սկսան վախնալ որ Թրքահայաստանի նահանգներուն մէջ բարենորոգութեանց գործադրութիւնը կրնայ առաջին քայլը ըլլալ ինքնավարութեան ճամբուն վրայ եւ այդ քայլը յետագային կրնայ անկախ հայ պետութեան մը ստեղծումին առաջնորդել, պետութիւն մը՝ որ անխուսափելի ազդեցութիւն մը ի գործ պիտի դնէր անչուշտ Ռուսաստանի Հայերուն վրայ, դառնալով պատնէշ մը Փոքր Ասիոյ մէջ Ռուսաստանի ապագայ թափանցումին:

Անգլիոյ դիրքին հանդէպ լաւ արտայայտուած է Լորտ Պրայս, անգլիացի մեծ դիւանագէտ ու գրչի մարդը, որ լաւ կը ճանչնար նաեւ Հայերն ու Հայաստանը: Ան իր երկրի դիրքի մասին խօսելով կը գրէ. – «Ինդիրը այնպէս ինչպէս որ կը դրուի ներկայիս, Օսմանեան կայսրութիւնը կանգուն պահելը չէ, այլ փնտռել այն ինչ որ կրնայ Օսմանեան կայսրութեան տեղը բռնել եւ միւս կողմէ գտնել այն միջոցները, որոնք կարենան մեզմացընել անոր անխուսափելի անկումէն առաջ գալիք ցնցումը»:

Լորտ Սալզպըրի, որ Պէրլինի դաշնագրին բանակցողներէն մէկն էր թէեւ, բայց Օսմանեան կայսրութեան պարզած պատկերին առջեւ եւ Հայոց հանդէպ սուլթանի վարած քաղաքականութեան ի տես ինք եւս ստիպուեցաւ օր մը յայտարարելու. «Պէրլինի վեհաժողովին Օսմանեան կայսրութեան ամբողջականութիւնը պաշտպանելով, մենք մեր գրաւը դրինք դէշ ձիու վրայ»:

Գալով միւս մեծ պետութեանց, արեւելեան քաղաքականութեան վրայ անոնց ազդեցութիւնը նուազ խորունկ եղաւ քան թէ Ռուսաստանի եւ Անգլիոյ ազդեցութիւնը:

Ստեփան Փափազեանը իր յուշերուն մէջ կը գրէ. – «Յունիս 16-ին յանկարծ Կոմս Լօրիս Մելիքով զօրապետ եկաւ. ուրախութեամբ շրջապատեցինք, ինչ մը մտերմական խօսքերէ յետոյ խնդրեցինք որ բանախօսէ մեր գործոյն համար ռուս կորչաճօֆի բով. "պիտի գնամ, կը խօսիմ, ըսաւ, բայց ես զինուորական եմ, դուք գործեցէք եւ կառավարութեանց մէջ խորութիւն մի դնէք, ամէնէն օգուտ բան ձեզ յանացէք: 9 դար է որ հայ ազգին այսպիսի մի բարեպատեհ առիթ չէր պատահած, օգուտ բաղելու է": Մերք փըրաննէրէն եւ մերք հայերէն կր խօսէր շատ սիրալիր կերպով, Յունիս 28–ին երեկոյթին՝ Մելիքով իրաւ եկաւ եւ ստոյգ տեղեկութիւններ հաղորդեց թէ Անգլիա Ցանկաստանցի իր պաշտպանութեան տակ առած է, թէ գոհ պէտք է ըլլալ, եւ արդէն շատ լաւ եղաւ, որ Պոլսոյ հրահանգին՝ բողոքին անպէտ ըլլալը հասկցուց: Ասկէ զատ հաստատեց այն մասը թէ Դուռը պարբերաբար համար պիտի տայ կառավարութիւններուն, եւ այլն»:

Ուրմեան Հայրիկը իր քաղաքական առաքելութենէն հիասթափած կը վերադառնայ Պոլիս ու Մայր եկեղեցւոյ մէջ կ'արտասանէ «Երկաթէ չերեփ»ի պատմական քարոզը:

Մտահոգ էր Հայոց Հայրիկը, բայց ոչ յուսահատ, քալ գիտակցելով, որ յուսահատը իր մահիճն է որ հետը կը կրէ:

1879–ին կ'ընտրուի առաջնորդ Վասպուրականի եւ Հայրենիքի վառ կարօտով լեցուն, կ'անցնի Վան, 17 տարի բացակայելէ յետոյ, ի մեծ ուրախութիւն ու մխիթարութիւն իր հայրենակիցներուն, որոնց տառապանքը կը մեղմանայ Հայրիկի ներկայութեամբ, հակառակ անոր որ սովն ու թալանը մեծ աւերներ կը գործէին իրենց առօրեայ կեանքին մէջ:

Վանի մէջ կը հրատարակէ «Սիրաք եւ Սմուռլ»ը, ուր հայ երիտասարդութեան ուղղուած բարոյական քարոզներ կան:

Ռուսերը Հայերը սիրաչահելու համար, կարին քաղաքապետ կարգած էին զօրավարը Կամսարականը, որ յետագային Փորթուկալեանի հետ պիտի ըլլար աչ բազուկը Հայրիկին: Ուրմեանը աչակից ունէր Գարեգին Եպիսկ. Սրուանձտեանցը, որ 1880 թուին առաջնորդ ընտրուած էր Ակնի:

Մկրտիչ Փորթուկալեանի, զօրավար Կամսարականի եւ Ուրմեան Հայրիկի միասիրտ գործակցութիւնը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէր՝ ի մասնաւորի Վանայ Թուրք մեծամեծներուն:

1882–ին Ուրմեանը կը քաշուի Վարագ, 1883–ին Սրուանձտեանց կը մեկնի Պոլիս, Ուրմեանի հակառակորդները ջուր կը մատակարարեն Թրքական Ջաղացքին, Ուրմեանը պարտաւորուած կը հրաժարի Վանայ առաջնորդութենէն:

1884–ին կը վախճանի Ներսէս Վարժապետեանը, եւ զօրավար Կամսարական կը հեռանայ Վանէն, յաջորդ տարին կը հեռանայ նաեւ Մ. Փորթուկալեան:

1885–ին Ուրմեան Հայրիկին կը հրահանգուի մեկնիլ Վանէն: Հայրիկը Լիմ անապատին մէջ կը տօնէ Զատիկը, յաջորդ առաւօտեան Կարին – Տրապիզոն ուղեւիծով կը մեկնի Պոլիս:

Մ. Փորթուկալեան Մարսէյլի մէջ կը սկսի հրատարակել «Արմենիա» ազատական թերթը, իսկ իր գաղափարակից ազգակիցները, Վանի մէջ, հիմը կը դնեն «Ազմենական» կուսակցութեան:

Ուրմեան երբ Պոլիս կը հասնի, 1886 Յունիսին կ'ընտրուի առենապետ կրօնական ժողովի, միաժամանակ վերստին առանձնելով Գուզկունճուքի քարոզչութիւնը, խորհրդատուն ու գործակիցը դառնալով Ցարութիւն Վեհապետեան Պատրիարքին, որ յաջորդած էր Վարժապետեանին:

1888–ին ծնունդ կ'առնէ Թրնեւի մէջ Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութիւնը, որ կ'ունենայ իր թերթը, «Հնչակ»ը:

1890–ին Կովկաս – Թիֆլիսի մէջ ծնունդ կ'առնէ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւն կուսակցութիւնը՝ որպէս օրգան ունենալով «Դրօշակ»ը:

Ուրմեան Հայրիկը 1890–ին կը պարտադրուի դառնալ ակամայ ուխտաւոր մը Երուսաղէմի մէջ, որ աքսորավայրն էր պետութեան համար անբաղձալի ու անհանգարտ եկեղեցականներու:

1891–ին հանգաւ Մակար Ա. Կաթողիկոսը, եւ 1892–ի Ապրիլին Ս. Էջմիածին հաւաքուեցան աշխարհի բոլոր կողմերէն լիազօր պատգամաւորները:

Ս. Էջմիածնայ մէջ հաւաքուած Ազգային Վեհաժողովի 72 պատգամաւորները միաձայնութեամբ իրենց քուէն տուին 72–ամեայ Հայրիկին: Ոչ միայն Սուլթան Համիտ դէմ էր Հայրիկին, այլեւ Ռուսերը, որոնք հաշտ աչքով չդիտեցին անոր կաթողիկոս ընտրուիլը:

Հայրիկին աքսորը կը տեւէ երեքուկէս տարի Երուսաղէմի մէջ: Կ'ուզէ Պոլսոյ վրայով անցնիլ Էջմիածին, եւ տալիս օգտագործելով՝ ներկայանալ Համիտին, որ սակայն ոչ միայն կը մերժէ ունկընդրութիւն չնորհել, այլեւ կ'արգիլէ Պոլսէն անցքը:

Ուրմեան Հայրիկ բռնեց Եգիպտոս – Վիէննա – Օտեսա – Պաթում – Երեւան ճամբան, որ տեւեց մօտ քառասուն օր: Ամէն տեղ ան արժանացաւ սրտագին ընդունելութեան եւ խանդավառ ցոյցերու: Ուրմեանի բաղձանքը՝ անգամ մը դառնալ տեսնելու Նահապետ Ալիշանը ի վեհերիկ, դժբախտաբար չիրականացաւ:

Սեպտեմբեր 13–ին վերջապէս կը մտնէ Էջմիածին ու ծնրադիր կը համբուրէ Իջման Սեղանի սուրբ վէմը, զոր նուիրագործած էր Աստուծոյ Միածին Որդին Լուսաւորչի տեսիլքով:

Սեպտեմբեր 25–ին կը կատարէ հայրապետական իր ուխտը եւ յաջորդ օրը կ'օծուի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս, վարագայ Խաչէ կիրակին, անուն մը որ առանձին ու նուիրական նշանակութիւն մը ունէր իրեն ու Վանեցի Հայուն համար: Անգլիացի ծանօթ աշխարհագէտ Հ. Ֆ. Պ. Լինչ Էջմիածնի մէջ ներկայ կը գտնուի Ուրմեան Հայրիկի կաթողիկոս օծումին, կը հրաւիրուի ճաշի, ուր կը ճաշակէ հայկական լիցքը եւ իշխան ճուկը, որոնց մասին զովեստով կ'արտայայտուի: Անգլիացի աշխարհագէտը կը հաստատէ Ուրմեանի վայելած մեծ ժողովրդականութիւնը Պոլսէն մինչեւ Էջմիածին եւ այլուր, ինքն ալ լաւ կարծիք կը յայտնէ կաթողիկոսի մասին: «Ես չեմ յիշեր, կը գրէ ան, որ երբեւիցէ տեսած ըլլամ աւելի փառահեղ եւ գրաւիչ դէմք. ամէն անգամ հանդիպի սարսուռ կը զգայի, երբ կը նստէի առնր կողքին եւ կը տեսնէի առնր վնիտ, թուխ աչքերուն շուրջը խաղացող բնական ժպիտը: Տեսակ մը բաղցրութիւն կար առնր ձայնին մէջ, եւ մարդ հրնուանիք կը զգար երբ առնր հետ կը խօսէր»:

Առաջին մտահոգութիւնը կաթողիկոս Ուրմեանի եղաւ Էջմիածնի ներքին կեանքի անցերդաշնակութիւնը: 1894–ին տեղի ունեցաւ Սասնոյ ապստամբութիւնը եւ կառավարութեան հակահարուածը եղաւ ահաւոր: Սարսափը հասաւ Ալաշկերտի հայութեան, որուն զգալի մասը ճողոպրած, ապաստան գտաւ Կովկասի մէջ: Իմիրլեան Նորընտիր պատրիարքը ուժգին բողոքեց կառավարութեան եւ դիմեց Մեծ Պետութեանց խղճին: Վերջապէս, Եւրոպան լսեց ահռելի իրականութեան ձայնը եւ հիւպատոսներու խորհուրդը քննիչներ ուղարկեց Սասուն, որուն հետեւանքով ծնունդ առաւ «Բարենորոգումներու Հարցը»:

1894–ին Ուրմեանը կը հրատարակէ իր «Պապիկն եւ Թոռնիկ»ը, զմայլելի դիրքը, ուր խոր յուզումով կը նկարագրէ հայ դիւղացիներու կեանքը, թարքը, աշխատանքը, սովորութիւնները, հանդիսութիւնները, սակայն ոչ միայն նկարագրելու սիրոյն, այլեւ բացատրելու համար հողին կենսական կարեւորութիւնը, հողին կապուած մնալու հրամայական անհրաժեշտութիւնը: Ունի նաեւ «Մարզարիտ Արքայութենէն Երկնից» գործը, ուր ներշնչեալ տողերով Աւետարանի վարդապետութիւնը կը բացատրէ եւ «Ցիսուսի վերջին չարաթը եւ Յաչի ճառը» գրքոյկը, ուր քանաստեղծօրէն կը նկարագրէ ու կ'երգէ Ցիսուսի վերջին օրերը:

1895 Մայիսի 25–ին Ուրմեան կ'երթայ Ս. Պետերբուրգ, ներկայանալու համար Ցարին, որ իրեն վերապահած էր արքայավայել ընդունելութիւն: Ռուսաստանի հակահայ քաղաքականութիւնը սակայն իր գագաթնակէտին կը հասնէր 1897–ին, երբ Կովկասի փոխ արքայութիւնը ստանձնեց հայատեաց Կալիցին, որ Կովկասի փոխ արքայութիւնը վերածեց պարզ կառավարչութեան, զայն ուղղակի ենթարկելով կեդրոնական կառավարութեան հրահանգներուն, որուն մաս կը կազմէր նաեւ Հայաստան, որ դարձաւ ցարական Ռուսաստանի ծայրամասի գաւառապետութիւն:

Սուլթանը եւ Ցարը եղբայրացան հայադաւ գործին մէջ, մէկը կը սպաննէր մարմինը, միւսը՝ կը խեղդէր հոգին ու միտք:

Հինգ տարուան խաղաղ կեանք էր սկսած Էջմիածնի մէջ, երբ հայակեր ճիւաղ իշխան Կալիցին Պետերբուրգէն կը հեռագրէ որ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ կալուածները գրաւուին, 1903–ին: Սեպտեմբեր 23–ին Երեւանի փոխ – նահանգապետ՝ մէկը հայակեր սատրապներէն՝ իշխան Նակաշիձէն, իր զինուորներու ընկերակցութեամբ կը մտնէ Էջմիածին, զոր կ'առնէ զինուորական չղթայի տակ եւ բահով ու րրիչով կը բռնաբարէ Հայոց սրբութիւն սրբոց Սուրբ Էջմիածինը, քանդելով անոր գանձարանին դուռներն ու դրամարկղը:

Ցորդեցաւ տառապած հայութեան համբերութեան բաժակը, գործի անցան Հայ Յեղափոխական կուսակցութիւնները, որոնք ժողովուրդը հրաւիրեցին ըմբոստութեան եւ զարմանալի արթնութեամբ կազմակերպեցին ու վարեցին դիմադրութիւնը Երեւան, Շուշի, Բաքու, Թիֆլիս, Կարս, Գանձակ եւ Ախալքալաք:

1904–ին կը ծագի, բարեբախտաբար, ռուս – ճափոնական պատերազմը, ու ազդեցիկ հետեւանքներ կ'ունենայ Ռուսաստանի համար:

Թուրքերը 1905–ին իրենց ցեղակից մոնղոլ – թաթարները կը զինեն եւ Փետր. 6–ին յարձակողականի կ'անցնին Հայերու դէմ, ընդհարումը կը սկսի Բաքուի մէջ, Թաթարները երեք օր չարունակ կը ջարդեն ու կը թալանեն Հայերը: Օգոստոսին, կայսերական Նոր Ուքազով, Հայութիւնը վերստացաւ ոչ միայն գրաւուած կալուածները, այլեւ լայն ազատութիւն ատացաւ՝ բանալու գոցուած դպրոցները եւ ունենալու ազատ մամուլ:

«Վասպուրականի Արծիւը» յաղթեց «ճերմակ արջին» կ'ըսէր կովկասահայութիւնը:

Հոկտեմբեր ամսուան մէջ հռչակուեցաւ ռուսական սահմանադրութիւնը, որ պարգեւեց մամուլի ու խղճի ազատութիւն Ռուսաստանի բոլոր հպատակներուն:

Հայոց Հայրիկը ազգային պայքարներու ուխտակիցներուն հետ համախորհուրդ, 1906–ին կը հրաւիրէ Ռուսահայոց Սահմանադիր Ժողովը, տնօրինելու համար՝ ազգային, եկեղեցական, կրթամշակութային, կալուածական եւ հանրային խնդիրներ:

Ուրմեան Հայրիկը 1907–ին լիազօր

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՓՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՆԵՐՍԷՍ Ա. ՔՀՆԳ. ՊԱՊԱՅԵԱՆԻ ԳԻՐՔԻՆ ԳԻՆԵՋՕՆԸ

Փառատինայի Հ. Բ. Ը. Մ. «Պօյաճեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 22-ին, տեղի ունեցած է Ներսէս Ա. Քհնց. Պապայեանի «Օրագրէս էջեր» դիրքին (անգլերէնի թարգմանուած) դինեճօնը: Ձեռնարկին բացումը կատարած է Սրա Պապայեան: Ցայտագիրը վարած է Ցակոբ Պողոսեան: Ցօսք առած են «Նոր Օր»ի խմբագիր Վաչէ Սեմերճեան եւ Հայ Ազնթապետներու Մշակութային Միութեան առենապետ Հերքլա Տէմիրճեան: Փրոֆ. Մ.Հրան Ազպաշեան վերլուծած է գիրքը, անգլերէնի թարգմանուած Սրխ Սեւակի կողմէ: Սրտի խօսքերով հանդէս եկած են Սինան Սինանեան եւ տոքթոր Սիլվա Գարայեան:

***

«ԶԷՅԹՈՒՆ» _ ՔԱՋԵՐՈՒ ՕՐՐԱՆ ԳԻՐՔԻՆ ԳԻՆԵՋՕՆԸ

Կլէնտէյլի հանրային գրադարանի սրահին մէջ, Հոկտ. 29–ին, տեղի ունեցած է Պօղոս Մելքոնեանի՝ «Զէյթունը»–քաջերու օրրան գիրքին դինեճօնը, Համազգայինի կազմակերպութեամբ: Բացումը կատարած է Արմէն Տօնոյեան: Ցայտագիրը վարած է Շնորհիկ Նազարեան: Հեղինակն ու իր գիրքը ներկայացուցած է Արմէն Տօնոյեան: Գործադրուած է Զէյթունին նուիրուած գեղարուեստական յայտագիր մը: Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է հեղինակը:

պատգամաւորութիւն մը կ'ուղարկէր Լա Հէյի Խաղաղութեան Համաժողովին, Աւետիս Ահարոնեանի նախագահութեամբ: Պիտի պարզէր, փաստէր եւ պահանջէր Հայկական Հարցին արդար լուծումը: Վասպուրականի արծիւը վերջին անգամ իր ձեռքով գրած սրտայոյզ նամակով մը կը դիմէ Անգլիոյ Թագաւորին, կը խնդրէ որ լսէ «մարտիրոս ժողովուրդի մը ծերունի Հայրապետին» եւ գործադրէ ուժ վերջ տայ հայկական ջարդերուն: Վեհափառի նամակի յուսադրիչ պատասխանը կը հասնի Էջմիածին, Հոկտեմբեր 29-ին, երբ Հայրիկը իր հոգին կ'աւանդէ:

Իր գործունէութեամբ եւ իր դրութիւններով, Ուրմեան Հայրիկ հայ ազգային դպացումի մարմնացումը եղաւ: «Երբ Վարագայ Վանքի վանահայրը, կը գրէ անգլիացի աշխարհագէտ Լինչ, հայ կեանքի կայուն ջուրերուն մէջ ձեռքց իր բարը, նախ շատ փիչ արձագանգներ արթնցուց իր ծննդավայր նահանգի սահմաններէն դուրս: Բայց իր շարժման մէջ դրած ալիքները այնուհետեւ երբեք չանշարժացան եւ ո'վ կրնայ գրել թէ լուսաշող ճոխութեամի կամ յուսախարութեան դէպի ո'ր ափունքները ուղղուած են անոնք: Եթէ այս աշխարհիս մէջ երբեւիցէ եղած է արդար դատ մը, ատիկա այն դատն է որուն ախոյեանը հանդիսացաւ Ուրմեան: Ոչ մէկ զգացում իրենին չափ մաքուր չէ եղած: Անոր նպատակն էր բարձրացնել Հայերը եւ զանոնք պատրաստել այն նոր ժամանակաշրջանին համար, զոր ինք կը նախատեսէր: Այդ ժամանակաշրջանը պիտի յատկանշուէր ներշուած ժողովուրդներու ազգային զգացումին վերարծարծումով եւ Արեւմուտքէն եկող նոր ազդեցութեանց մերթեցումով:

«Ան կը տեսնէր Օսմանեան կայսրութեան անհանդուրժելի եւ անել պայմանները: Ան գիտէր նաեւ թէ ռուսական բռնատիրութեան մեթոտները անյարիր էին հայ ժողովուրդի նման անհատապաշտ ժողովուրդի մը ոգիին, ուղակիօրէն հակադրակից Արեւմտեան մշակոյթի հետ: Ան գիտէր թէ Հայերը իրենց ետին ունէին բազմադարեան պատմութիւն մը եւ իրենց յառաջդիմութիւնը, տեւական եւ իրական ըլլալու համար, պէտք է հիմնուէր անցեալի գիտակցութեան զարթնումին վրայ»:

Վասպուրականի – Տարօնի Արծիւն մեռաւ որպէս սուրբ մը:

Ցաւէրթ փառք, Հայ Ցեղի պաւակ՝ Մեծ Հոկային, Հայոց Սուրբ Հայրիկին:

Հ. Պ.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Օր. Վարդիթեր Երկանեան 1.000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Երկանեան ընտանիքի նահատակներուն յիշատակին:

***

Թագուհի եւ Շուշանիկ Մուսայեան 1.000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին, իրենց չատ սիրելի ծնողաց՝ Վարդուհիի և Զարմայրի, ինչպէս նաեւ Իփէքեանի ընտանիքի յիշատակին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու «Էյէն Բիւզանդ» մամնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, Նոյեմբեր 19–ի հոգեճաշին առթիւ.–

Տէր եւ Տիկին Գիւլբա, Տէր եւ Տիկին Վրէժ Նէտէլեան, Տէր եւ Տիկին Քրիս. Նէտէլեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Շահմիրեան, Տէր եւ Տիկին Պաղտասարեան 500–ական Ֆր., Ոմն, Տիկին Վարսիկ Գրիգորեան, Ոմն, Տիկին Սիրարփի Փափազեան, Ոմն 100–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Գոսաիկեան, Տիկին Զորաբաբէլեան, Տէր եւ Տիկին Զապունեան, Տէր եւ Տիկին Եազիճեան, Տէր եւ Տիկին Պառաւեան, Տիկին Դաւիթեան, Ոմն, Տիկին Չէքոյեան 300–ական Ֆր., Օր. Ուսուցչիքեան 3.000 Ֆր., Օր. Տէր–Պարսամեան 400 Ֆր.:

(Շար.)

***

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

ACTIVITES PERMANENTES

Reprise des cours de

TAI CHI CHUAN

Inspiré des enseignements de base de la philosophie taoïste et de la médecine chinoise

les SAMEDIS de 10h à 11h30 en partenariat avec l'A.B.B.A.

POUR SES CLASSES D'ECHECS enfants et adolescents la M.C.A. **recherche** un **professeur** expérimenté disponible les mercredis après-midi

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section SEVRAN-LIVRY

REVEILLON DU JOUR DE L'AN
A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le réveillon du jour de l'an **à Bellefontaine.**

Une ambiance chaleureuse et familiale vous y **attend.**

Deux formules de séjours à votre choix :
— du 26 décembre au 2 janvier, ou
— du 30 décembre au 2 janvier.

Un départ groupé en car est organisé.

Renseignements sur la région parisienne aux numéros de téléphone suivants :
01 42 36 33 73 dans la journée;
ou **01 46 58 03 17** le soir.

Renseignement sur la région Centre-France :
04 78 26 28 71.

N'hésitez pas à nous contacter dès à présent pour toutes informations complémentaires.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2·

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ Առաջին Լուսաւորչացն մերոց՝ ԹԱԴԷՈՍԻ և ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍԻ:

Փարիզի Ս· Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ· ՎՐԴ· ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

կազմակերպութեամբ՝
ՓԱՐԻԶԻ
Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ _ ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇ

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17
ԺԱՄԸ 13–ԻՆ
ՆՈՒՐՀԱՆ ՓՐԷՆԿԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Հայկական Ամաճորեայ Մթնոլորտ

Գեղարուեստական յայտագրին կը մասնակցին Էվլին Ալթունեան, Սարգիս Փեհլիվանեան եւ Եկեղեցւոյ Կիրակնօրեայ Դպրոցի աշակերտաշակերտուհիները:

Ժամադրութիւն կաղանդ Պապայի հետ:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

Եկեղեցւոյ Դիւանատուն՝
01 43 59 67 03

Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 42 59 23 33

Աւետիս Ա. Քհնյ· Պալըգեան՝
01 46 62 01 29

Մանրամասնութիւններ՝ յետագային:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ
ՍԷՆ – ԺԵՐՈՄԻ ՄԱՆԱՃԻՒՂԻՆ
ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ
Շաբաթ, Յունուար 6

***

75–ԱՄԵԱԿ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ
Պաշտօնական հանդիսութիւնները տեղի կ'ունենան 2001, Ապրիլ 5 – 8:
Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ՍԷՆ–ԼՈՒ — Ս· ԳԷՈՐԳ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լու Ս· Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղական խորհուրդը առ ի երախտապիտութիւն յատէտ բաժնուած նախկին առաջնորդ հայրերու, եկեղեցւոյ հինութեան նիւթական ու բարոյապէս ծառայած բոլոր թաղական անդամներուն, հոգեւոր հովիւներուն եւ հաւատաւոր թաղեցիներուն ննջեցեալներուն յիշատակին հոգեհանդիսաեան պաշտօն կատարել կու տայ, կիրակի, Դեկտեմբեր 3–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
Հոգեւոր Հովիւ
ՇԱՀԱՆ Ա· ՔՀՆՑ· ՏԻՏԷԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 17 février pour les enfants nés entre 1985 et 1993.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
☎ 01. 48. 24. 46. 57
Places limitées.
Date limite d'inscription: 30 décembre

***

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour **son séjour** d'hiver du 11 au 17 février à Bellefontaine (Jura) :
- **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Date limite de candidature : 15 décembre.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hautevilie, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս· ՃԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2:

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց ԹԱԴԷՈՍԻ եւ ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍԻ Առաքեալներուն:

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա· ՔՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
REUNION INTERSECTIONS PARIS

Vendredi 1er décembre à 20 heures 30
à la Maison de la Culture Arménienne,
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Ordre du jour important.
La présence de tous les membres est indispensable.

***

LOTO
le Dimanche 3 décembre à 15 heures
LOTO ANNUEL
de la Section **«NAIRI»** de Marseille-Beaumont, dans la salle des fêtes de l'église arménienne de Beaumont — 8, impasse des Monts, 13012 Marseille

***

DECINES

Petit-déjeuner

La Croix Bleue des Arméniens de France Section «Archag DJAMALIAN» de Décines continue d'organiser le petit-déjeuner selon ses traditions, tous les premiers dimanche du mois. Elle vous invite à venir déguster des spécialités arméniennes et orientales,
le dimanche 3 décembre
à partir de 9 heures 30 à la Maison de la Culture Arménienne de Décines.
La participation est de 25 F.

UGAB — PARIS

CONFERENCE
d'ALBERT ANDONIAN
le vendredi 1er décembre à 20 heures 30

Le mois de décembre 2000 sera marqué par la rentrée littéraire d'ALBERT ANDONIAN, professeur d'université de renommée internationale, qui nous ravit avec la sortie de deux nouveaux livres : **«A CHACUN SON DESTIN ET REGARD SUR LA RUSSIE D'AUJOURD'HUI»** et **«CONFESSION D'UN POETE».**

Le 1er décembre prochain, nous aurons le grand plaisir d'accueillir Albert Andonian en personne. Il viendra vous présenter son œuvre et... répondre aux sollicitations énergiques de **Claude MUTAFIAN,** qui fera office de journaliste d'un soir. Au-delà de sa présentation emplie d'humour, l'auteur dédicacera ses livres et déclamera des poèmes personnels et de grands auteurs arméniens.

A bientôt pour ce nouvel événement et d'ici là, jugez par vous-mêmes quelques critiques élogieuses de grands écrivains français :

— «*Je suis persuadé qu'avec un peu de retouches, de précision de détail, quelques coups de gomme aussi, on tiendrait une sorte de Pagnol arménien. Ce qui n'est pas une mince comparaison*». Jean-Pierre Chabrol.

— «*Tous ces faits confèrent à ce livre, recueil d'instants vécus et chronique d'une mémoire arménienne, le ton et la saveur d'un roman d'aventures*». Jacques Lacarrière.

Organisé
par le Comité de Paris Ile-de-France de l'U.G.A.B.
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(métro Courcelles)
Renseignements :
☎ 01.42.27.12.26 / 01.45.20.03.18

Entrée libre —
Bar ouvert à partir de 20 h

GRANDE BRADERIE DE NOEL
POUR VOS CADEAUX DE FIN D'ANNEE
LES SAMEDI ET DIMANCHE 2 ET 3 DECEMBRE
de 10 heures à 20 heures sans interruption

Artisanat d'Arménie:
Poterie — Objets de bois sculptés — Bijoux — Broderie — Tapisserie — Instruments de musique — Khatchars — etc.

Livres, Philatélie arménienne
Brocante, Antiquités
Epicerie fine arménienne
Vêtements, Cadeaux, etc...

- **BAR**
- **RESTAURANT**
- **TOMBOLA**

AINSI VOUS PARTICIPEZ A LA RECONSTRUCTION DES VILLAGES EN ARMENIE ET AU KARABAGH

CHENE

au Collège SAMUEL - MOORAT
26, rue Troyon - 92310 SEVRES — Métro: Pont de Sèvres /
— Parking gratuit assuré —

Pour tous renseignements, ☎ **01. 46. 63. 48. 74**

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30
JEUDI
30 NOVEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամֆիօթրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շարաթաթերթ առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.047 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.047

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 28 / 29)

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԹԻԻՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆ ՄԵԿՆԱԾ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան մէկօրեայ պաշօնական այցով Նոյեմբեր 29–ին մեկնած է Աշխարհագ. իրեն ընկերացած է Ներքին գործերու, Ուժանիւթի, Տնտեսութեան նախարարներէն եւ գործի մարդոց կազմուած պատուիրակութիւն մը: Ռ. Քոչարեան նոյն օրը հանդիպում կ'ունենար իր պաշօնակիցին՝ Ս. Նէյազովի հետ, ապա հայեւթիւրքմէնական բանակցութիւններ տեղի կ'ունենային: Ռ. Քոչարեան եւ պատուիրակութիւնը նոյն օրը կը վերադառնային Երեւան:

***

ԼՂՀ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՆՈՐՈԳՈՒԻ

1700–ամեակի չեմին պատմական յուշարձաններու նորոգութեան ձեռնարկուած է: Վերջերս վերաբացուած է Մարտունիի Հայր դիւղին «Բոլ Եղջի» (Ժ. – Ժգ. դար) եկեղեցական համալիրը: Ան կը դանուի Իրանի եւ Անդրկովկասի սահմանին վրայ եւ Արեւմուտքի ու Արեւելքի միջեւ իւրօրինակ օղակ եղած է: Նորոգութիւնը ըրած է մշակոյթի նախարարութեան յուշարձաններու պահպանութեան վարչութիւնը: Ներկայիս աշխատանք կը տարուի Սեւեհանակերտի չրջանի յուշարձանները ցանկագրելու:

Ս�եՒ ԾՈՎԵԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Նոյ. 28–ին, Սեւ Ծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան խորհրդարանական ժողովի նիստ դումարուած է Երեւանի մէջ: Բացի Համագործակցութեան անդամ 11 երկիրներէ, մասնակցած են նաեւ Եւրոպայի Խորհուրդի ,ՀԱՊ–ի միջխորհրդարանական, Ռուսաստան–Բելառուսիա Միութեան եւ Արեւմտա–Եւրոպական Միութեան պատուիրակները: Այս տարուան Յունիսէն ի վեր Սեւ Ծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան խորհրդարանական ժողովի նախագահի հերթական պաշտօնը կը վարէ Հայաստանի Ազգ. Ժողովի նախագահը՝ Ա. Ադաչատրեան:

Բացման խօսքը արտասանած է նախագահ Ռ. Քոչարեան: Օրակարգի նիւթ էին տնտեսական, դիտական եւ այլ ոլորտներէն ներս համագործակցութեան եւ այլ կազմակերպչական հարցեր:

***

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔ ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆԸ

Սիոնիի ողիմպիականներուն Հայաստանի մարզիկներուն ձեռք ձգած խեղճուկ արդիւնքներուն յուսախաբութենէն ետք, մամուլը ներկայիս ալ կ'արձագանդէ դրամական գայթակղութեան մը: Ան առընչուած է Հայաստանի Ողիմպիական կոմիտէի նախագահ մարզիկ Բենուր Փաչայեանին որ կ'ամբաստանուի զեղծարարութեամբ եւ դրամական իւրացումներով: Կ'ըսուի թէ ան ղրկանած է հայ մարզիկներու համար Աւստրալիոյ հայ համակիրներէն հանգանակած դումարները:

Ինչպէս կը գրէ «Առաւօտ» (Նոյ. 23) նախորդ օրուան նիստին դործադիր կոմիտէին անդամներուն մէկ մասը անակնկալի եկած է, նախագահի աթոռին վրայ տեսնելով ոչ թէ Բ. Փաչայեանը, այլ՝ փոխ - նախագահ Աշոտ Մելիք - Շահնազարեանը: Ան ըսած է թէ Բ. Փաչայեան հեռաձայնելով իրեն խնդրած է որ նիստը ինք վարէ, բայց ան չէ տեղեկացուցած իր դանուած վայրը: Ատկէ մեկնելով, թերթը լուրը խորագրած է «Բենուր Փաչայեանը կորել է»:

ՆՈՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՄԷՋ

Նոյ. 29–ին, Հայաստանի ժամով 00·37–ին նոր երկրաշարժ մը արձանագրուած է Ադրբեջանի տարածքը: Ցնցումները, որոնց վերնակէտը Բաքուէն 60 քմ. հիւսիս–արեւմուտք կը դտնուէր, 3–4 բալ ուժգնութիւն ունեցած են: Մատնադէտներու համաձայն, այս նոր երկրաշարժը Բաքու քաղաքի մօտակայքը Նոյ. 25–ին զոյացած ճեղքին գործօն բնոյթին ապացոյց է:

ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ «ԿԱՊՈՑՏ ԳԻՐՔ»Ը ԱՑԺՄԷԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻԻԹ

Բրիտանական իշխանութիւնները մերժած ըլլալով հանդերձ Յունուար 27–ի «Ճեղասպանութիւններու յիշատակի օր»-ւան չրջանակին մէջ տեղ տալ Հայերու ցեղասպանութեան, նկատի ունենալով «Կապոյտ գիրք»ին մէջ զոյդով: Առիկա 1916-ին Բրիտանիոյ Խորհրդարանին կողմէ հրատարակուած թղթածրար մըն է ուր կը պատմուի Հայերու կոտորածներուն վերաբերեալ Օսմանեան կայսրութեան մէջ:

Հայկական ցեղասպանութեան մասին հրատարակուած «Կապոյտ Գիրք»ը Դեկտեմբեր 11-ին Անգլիոյ Լորտերու Պալատին մէջ պիտի ծանօթացուի Խորհրդարանի Մարդկային Իրաւունքներու Խմբակին վոխ – նախագահ Լորտ Էրիք Էյվպըրի նախաձեռնութեամբ:

Ցիշեալ գիրքը պատրաստուած է Դերկոմս Ճէյմս Պրանթի ու հոչակաւոր պատմաբան Արնոլտ Թոյնպիի կողմէ, որոնց 1916-ին բրիտանական կառավարութեան կողմէ պարտականութիւն տրուած էր ուսումնասիրութիւն մը պատրաստելու՝ «1915 – 1916 թուականներուն Օսմանեան պետութեան մէջ Հայերու նկատմամբ ցուցաբերուած վերաբերումի»ին մասին:

Գիրքը կը բաղկանայ 700 էջերէ ու կը պարունակէ Հայկական ցեղասպանութեան մասին փաստացի տուեալներ, ինչպէս նաեւ վկայութիւններ՝ Պոլսոյ ամերիկեան հիւպատոսէն, ամերիկացի միսիոնարներէ, Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Դանիոյ, Շուէյտի, Յունաստանի ներկայացուցիչներէն եւ հայ ու քիւրտ ականատեսներու պատմածներէն:

1916–ին հրատարակուած գիրքին մէջ, ենթականերու ապահովութեան համար, դանց առնուած էին ականատեսներու եւ վկայողներու անունները: Այս անդամ, նա՛եւ անունները հրապարակուած են նոյն գիրքին նոր հրատարակութեան մէջ: Ո՛չ միայն անձերու անունները հրապարակուած են, այլ նաեւ տրուած են անունները այն վայրերուն, ուր կատարուած են այդ ոճրամնասիրութիւնները:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Գըրգ Գրիգորեան, Գրայսլէրի ամերիկացի բաժնետէրը, որ իր բաժնեթուղթերը բերած է վերմանական Տայմլէրի հետ ձուլման ժամանակ, 9 միլիառ տոլար կը պահանջէ որպէս հատուցում, նաեւ ձուլման չնչումը որպէսզի Գրասլէրը կըրկին անկախանայ: Կը դժգոհի որ վերման դեկավարները սուտ խօսած են այն առեն, ըսելով թէ «ձուլում մըն է հաւասարներու միջեւ»: Տայմլէր – Գրայսլէր բաղդը անհիմն կը դտնէ: Գըրգ Գրիգորեան, որ 4%–ը ունի կառքի «հակային» իր թրասէնտա ներդրումի ընկերութեան միջոցով, Նոյեմբեր 27–ին որոչեց դատի տալ Տայմլէր – Գրայսլէրը: Կը մեղադրէ խումբը եւ դեկավարները որ խարէութիւն մը դրած են 1998 Մայիսին ձուլումին առեն: Կ'ըսէ .– «Թրասէնտա վաւերացուցած չէր ըլլար դործողութիւնը, եթէ գիտցած ըլլար որ Տայմլէր – Պենցի բուն նպատակը դնել է Գրայսլէրը եւ զայն վերածել մասնաճիւղի, ճամբու դնելով Գրայսլէրի դեկավարութիւնը»: Գ. Գրիգորեան բաղդը ներկայացուցած է Տըլէուէրի դատարանին եւ կը պահանջէ 9 միլիառ տոլար (69,2 միլիառ ֆրանք): Նոյեմբեր 29 թերթերը օրաթերթեր, «Լը Մոնտ», «Ֆիկարօ», «Լիպերասիոն» (նկար մըն ալ տպած էր) լայն տեղ կուտային հարցին:

ՀՈԼԱՆԴԱ. աշխարհի առաջին եկիրն է որ կ'արուօնէ հեչտամահութիւնը (Էօթանազի): Լայն մեծամասնութեամբ է, որ երեսփոխանական ժողովը, Նոյեմբեր 28-ին, օրինադիծ մը քուէարկեց թոյլ տալով հեչտամահութիւնը: Օրէնքը պայմանաւորուած է սակայն, պէտք է կատարուի բժիչկի մը կողմէ եւ հիւանդին կրկնակի դիմումներէն ետք, անբուժելի հիւանդութեան մը պարագային: Այս օրինադիծին չատադով երեսփոխանը՝ Բոբիս Տիէքստրիս յայտարարած է այս առթիւ.– «Դոհ ենք: Անոնք որոնք կը տանջուին անհանդուրժելի կերպով պիտի կարենան որոչել, խորհրդակցելով բժիչկին հետ, ալ աւելի չտանջուիլ»: Քրիստոնեայ կուսակցութիւնները մտահոդ են որ այս նոր օրէնքը վերածուի անձնասպանութեան օժանդակութեան մը: Օրէնքը կը վերաբերի նաեւ այն հիւանդներուն, որոնք ի վիճակի չեն արտայայտուելու, բայց, նախապէս դրաւոր կերպով նման փափաք մը արտայայտած են: Օրինադիծը ամիսներ մը Վերահոլանդին պիտի ներկայացուի:

ԻՍՐԱՑԷԼԻ Խորհրդարանը՝ Քնէսէթ որոչեց որ կանխահաս ընտրութիւններ տեղի ունենան եւ այս որոչումը տուաւ լայն մեծամասնութեամբ: Ե. Պարաք ստիպուեցաւ համակերպիլ: Ըստ Սահմանադրութեան Ժողովին ցրումը դեռ պէտք է երկու անդամ ալ քուէարկուի նախքան գործադրելի դառնալը, բայց եւ այնպէս Պարաքի պարտութեան ծաւալը որեւէ յոյս չի թողուր իրեն: Պարաք իշխանութեան դլուխ անցաւ 1999 Յուլիս 7-ին, յաղթելէ ետք աջի պարագլուխ՝ Նեթանեհուի:

ՇԻՐԱՔ անհրաժեչտ դտած է արդարացնել Վիէննա կատարած իր այցելութիւնը (Նոյեմբեր 28) չհչտելով. «Ձեմ եկած երկկողմանի այցելութեան մը չրջագծին մէջ, այլ՝ որպէս հերթական նախագահ Եւրոպական Միութեան»: Ամէն պարագայի մէջ, Շիրաքի եւ վարչապետ՝ Շիւսըլի հանդիպումը բաւական պաղ եղած է: Շիրաք քսած է, մամուլին առջեւ, որ իր դիրքը ծայրայեղ աջ կուսակցութեան մը մանկակցութեան մասին աւրտրիական կառավարութեան եռթա մը չէ փոխուած: Աւելցուցած է նոյնիսկ որ Եւրոպական Միութիւնը, Սեպտ. 12–ին, չնչելով պատժամիջոցները, վճռած էր «յատուկ ուչադրութեամբ» հետեւիլ կացութեան, ծայրայեղ աջ կուսակցութեան յեղաչրջումին առեղծած մտավախութեանց պատճառով: Վոլֆկանկ Շիւսըլ անմիջապէս տեղը դրած է Շիրաքը, չեչտելով թէ պատժամիջոցները այս խոտակցութեանց օրակարդին նիւթ չէին: Աւելցուցած է նաեւ.– «Ով որ գիս կը ճանչնայ գիտէ որ հակամէտ չեմ դառնութեան»:

ՄԵԿՈՒՍՈՒՀԱՅԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝ ԺՈՂԶԷ ՍԱՐՈՒԽԱՆ

Մեքսիքայի նորընտիր նախագահը Վիսենթէ Ֆոքս որուն պաչտօնավարութեան չրջանը կը սկսի Դեկտեմբեր 1–ին, նչանակած է իր դահլիճը. անոր մաս կը կազմէ Ժողզ Սարուխան(եան) որ պիտի վարէ նորաստեղծ Ընկերային արդարութեան յանձնախումբի դեկավարի պաչտօնը: Ժ. Սարուխան ծնած է 1940–ին Մեքսիքօ, երեւանցի ու վենեսուկլի ծնողքէ: Ծովային կենսաբան է, 1989 – 1996 վարած է Մեքսիքոյի ազգ. ինքնավար համալսարանին տեչտութիւնը: Ամուսնացած է մեքսիքայի կնոջ մը հետ, ունի տղայ մը որ քանի մը տարի ծառայած է Մեքսիքայի Ուչինկթընի դեսպանատունը:

ընտրութեան ժամանակ, 9 միլիառ տոլար կը պահանջէ որպէս հատուցում, նաեւ ձուլման չնչումը որպէսզի Գրասլէրը կըրկին անկախանայ: Կը դժգոհի որ վերման դեկավարները սուտ խօսած են այն առեն, ըսելով թէ «ձուլում մըն է հաւասարներու միջեւ»: Տայմլէր – Գրայսլէրը բաղդը անհիմն կը դտնէ: Գըրգ Գրիգորեան, որ 4%–ը ունի կառքի «հակային» իր թրասէնտա ներդրումի ընկերութեան միջոցով, Նոյեմբեր 27–ին որոչեց դատի տալ Տայմլէր – Գրայսլէրը: Կը մեղադրէ խումբը եւ դեկավարները որ խարէութիւն մը դրած են 1998 Մայիսին ձուլումին առեն: Կ'ըսէ .– «Թրասէնտա վաւերացուցած չէր ըլլար դործողութիւնը, եթէ գիտցած ըլլար որ Տայմլէր – Պենցի բուն նպատակը դնել է Գրայսլէրը եւ զայն վերածել մասնաճիւղի, ճամբու դնելով Գրայսլէրի դեկավարութիւնը»: Գ. Գրիգորեան բաղդը ներկայացուցած է Տըլէուէրի դատարանին եւ կը պահանջէ 9 միլիառ տոլար (69,2 միլիառ ֆրանք): Նոյեմբեր 29 թերթերը օրաթերթեր, «Լը Մոնտ», «Ֆիկարօ», «Լիպերասիոն» (նկար մըն ալ տպած էր) լայն տեղ կուտային հարցին:

ՀՈԼԱՆԴԱ. աշխարհի առաջին եկիրն է որ կ'արուօնէ հեչտամահութիւնը (Էօթանազի): Լայն մեծամասնութեամբ է, որ երեսփոխանական ժողովը, Նոյեմբեր 28-ին, օրինադիծ մը քուէարկեց թոյլ տալով հեչտամահութիւնը: Օրէնքը պայմանաւորուած է սակայն, պէտք է կատարուի բժիչկի մը կողմէ եւ հիւանդին կրկնակի դիմումներէն ետք, անբուժելի հիւանդութեան մը պարագային: Այս օրինադիծին չատադով երեսփոխանը՝ Բոբիս Տիէքստրիս յայտարարած է այս առթիւ.– «Դոհ ենք: Անոնք որոնք կը տանջուին անհանդուրժելի կերպով պիտի կարենան որոչել, խորհրդակցելով բժիչկին հետ, ալ աւելի չտանջուիլ»: Քրիստոնեայ կուսակցութիւնները մտահոդ են որ այս նոր օրէնքը վերածուի անձնասպանութեան օժանդակութեան մը: Օրէնքը կը վերաբերի նաեւ այն հիւանդներուն, որոնք ի վիճակի չեն արտայայտուելու, բայց, նախապէս դրաւոր կերպով նման փափաք մը արտայայտած են: Օրինադիծը ամիսներ մը Վերահոլանդին պիտի ներկայացուի:

ԻՍՐԱՑԷԼԻ Խորհրդարանը՝ Քնէսէթ որոչեց որ կանխահաս ընտրութիւններ տեղի ունենան եւ այս որոչումը տուաւ լայն մեծամասնութեամբ: Ե. Պարաք ստիպուեցաւ համակերպիլ: Ըստ Սահմանադրութեան Ժողովին ցրումը դեռ պէտք է երկու անդամ ալ քուէարկուի նախքան գործադրելի դառնալը, բայց եւ այնպէս Պարաքի պարտութեան ծաւալը որեւէ յոյս չի թողուր իրեն: Պարաք իշխանութեան դլուխ անցաւ 1999 Յուլիս 7-ին, յաղթելէ ետք աջի պարագլուխ՝ Նեթանեհուի:

ՇԻՐԱՔ անհրաժեչտ դտած է արդարացնել Վիէննա կատարած իր այցելութիւնը (Նոյեմբեր 28) չհչտելով. «Ձեմ եկած երկկողմանի այցելութեան մը չրջագծին մէջ, այլ՝ որպէս հերթական նախագահ Եւրոպական Միութեան»: Ամէն պարագայի մէջ, Շիրաքի եւ վարչապետ՝ Շիւսըլի հանդիպումը բաւական պաղ եղած է: Շիրաք քսած է, մամուլին առջեւ, որ իր դիրքը ծայրայեղ աջ կուսակցութեան մը մանկակցութեան մասին աւրտրիական կառավարութեան եռթա մը չէ փոխուած: Աւելցուցած է նոյնիսկ որ Եւրոպական Միութիւնը, Սեպտ. 12–ին, չնչելով պատժամիջոցները, վճռած էր «յատուկ ուչադրութեամբ» հետեւիլ կացութեան, ծայրայեղ աջ կուսակցութեան յեղաչրջումին առեղծած մտավախութեանց պատճառով: Վոլֆկանկ Շիւսըլ անմիջապէս տեղը դրած է Շիրաքը, չեչտելով թէ պատժամիջոցները այս խոտակցութեանց օրակարդին նիւթ չէին: Աւելցուցած է նաեւ.– «Ով որ գիս կը ճանչնայ գիտէ որ հակամէտ չեմ դառնութեան»:

Թերթի թուիղթի գինը զգալի չափով մը պիտի կրէ Յունուարէն սկսեալ, ինչ որ խորապէս կը մտահոդէ հրատարակիչները: Յաւելումը կրնայ 20–էն 25%–ի հասնիլ:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Արտաքին գործոց նախարարը Ի. Ձէմ Եւրոպական Խորհրդարանին Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբին նիստին ելոյթին պահուն Թրքական ծայրայեղ ձախակողմեան կազմակերպութեան մը երկու չարքային յարձակումին ենթարկուած է: Անոնք գոչած են. «Ոճրագործ ձէմ, քու հաչիւդ ալ պիտի մաքրենք»: Թուրք մամուլը լուրին կ'աւելցնէ թէ թուրք նախարարին երկու թիկնապահներուն սրած մուտքի արտօնութիւն չէր տրուած, այն պատճառաբանութեամբ որ ապահովութեան բոլոր միջոցները առնուած են:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Դուման (Երեսփոխանական ժողով) դէմ արտայայտուեցաւ Պուտինի ներկայացուցած օրինադիծին, որ ցկեանս անձեռնմխելիութիւն կը նախատեսէր նախկին նախագահներուն, իրենց պաչտօնավարութեան չրջանին դործած յանցանքներուն համար: Դէմ արտայայտուողներն էին համայնավարներն ու ազատականները:

Լ. ԺԻՍՓէն յայտարարած է Ազգային Ժողովին առջեւ որ կառավարութիւնը պատրաստ է նպաստելու «պիտական եւ պատմական» աչխատանքին Ալժերիոյ մէջ գործուած չարչարանքներուն մասին, դիւրացնելով արխիւներու պրպտումը: Պատասխանելով երեսփոխանի մը հարցումին, կրկնած է.– «Դէպքերէն 40 տարի յետոյ, բացատրութեան եւ հակացութեան առարկայական աչխատանք մը, անչուչտ, անհրաժեչտ է, բայց, այդ ղեղչումի արարք չի նչանակեր»:

ՆԱՆԹԷՐի դատարանը ազատ արձակեց Լուիզ – Իվոնն Գաղէթեան, որու անունը երկար տաեն կապուած մնաց էֆ-փէ-էֆ-ի դրամական թաքուն հարցերուն: Այս վճիռը արուեցաւ որովհետեւ ստոյգ փաստարկում մը կարելի չեղաւ ընել, ի՞նչ էր մեղադրանքը: Լուիզ – Իվոնն Գաղէթա 340 հազար ֆրանքի միջնորդչէք մը ուղած է Պէ-Թէ-փէ – Մազթի ընկերութենէն երեք հանրային չուկաներու յանձնումին փոխարէն:

ՀԵՐՈՍ ՇԻՆԵԼՈՒ ԵՒ ՓԱՆԴԵԼՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Ա.

Ժողովուրդին ընդհանուր դժգոհութեան եւ իշխանութիւններու այլեւս ա-ւանդական դարձած անտարբերութեան ենթախորքին վրայ, Հայաստանի վերջին շրջանի նորութիւնը կազմեցին քաղաքի ցոյցերը եւ որպէս «վրկարար» Ռուսաստանէն հասած Ա. Վարդանեան անուն գործի մարդը: Այս վերջինը գլխաւորեց ցոյցերուն մէկ մասը, մինչ զուգահեռով մըն ալ, քաղաքական ծանօթ դէմք Աշոտ Մանուչարեան կազմակերպեց ուրիշ ցոյցեր: Երկուքին ալ թիրախ էր նախագահ Ռ. Քոչարեան որուն հրաժարականը կը պահանջուէր: Այսօր Ա. Վարդանեան իշխանութիւնը բռնի ուժով տապալելու դրդելու ամբաստանութեամբ բանտարկըւած է. այնպէս կը թուի որ գինքը ազատ արձակել տալու տեղւոյն վրայ բարձրացած ճայներէն եւ ոք, Ռուսաստանէն որուն քաղաքացին է ան, նոյն նպատակով որուած զօրակցութիւններն ալ մեծ բան չեն ըսած Հայաստանի պատկան իշխանութիւններուն: Ու Ա. Վարդանեան կը շարունակէ արդելափակման մէջ պահուիլ:

Պէտք է անմիջապէս ըսել որ պահուն ներկայացուցած առիթէն օգտուելու յայտնի մտադրութեամբ Մոսկուայէն Երեւանի Ազատութեան հրապարակը սլացած նման դէմք բնական է որ ոչ լուրջ համակիր, ոչ ալ հետեւորդ կրնայ ստեղծել, հակառակ ընդհանուր դժգոհութեան. Հայաստանի քաղմութիւնները այդ ուղղութեամբ սեփական փորձառութեամբ, բաւական երկար ժամանակ չի-չեղու չափ ազդեցիկ դասեր քաղած են վերջին տասը տարուան անցքերէն: Սըխալ չէ ըսելը թէ գիրենք Ա. Վարդանեանի հրաւիրած հանրահաւաքին տանողը իրենց հետաքրքրութիւնը եղած է:

Այդպարօրէն, հետաքրքրութեան արժանի է անոր անձը եւ ներկայի պայմաններուն մէջ չարժում մը գլխաւորելու աչք ու միտք ծակող ճիգը: Մանաւանդ որ դատելով հանրահաւաքներու միջուկէն, կարելի չէ արկածախնդրականէն անդին շատ բան գտնել հոն: Հետաքրքրական է նաեւ պիտնալ թէ ինք այդ արկածախնդրականին հեղինա՞կն է, թէ գործող անձը: Մինչեւ որ դէպքերու յաջորդութիւնը թոյլ տայ աւելի պատասխան ունենալու նման հարցումի, կարելի է հրապարակին վրայ գտնուող տուեալներէ բաւական յստակ գծել անոր տիպարը:

Այդ տուեալներէն առաջինը իր հեղինակութեամբ լոյս տեսած գրքոյկ մըն էր որ կը կրէր «Հայերն ապրելո՞ւ են հայկական երկրում...» բաւական լոզունգային խորագիրը: Հայաստանի առընչուած գանազան հարցերու մասին բաւական հասարակ տեղիք տեսակէտներու, մեկնաբանութիւններու ամփոփումը այն առաջին տպաւորութիւնը կը ձգէ որ գըրուած, հրատարակուած է նպատակ թափելու համար անկախութեան նախորդող շրջանէն մինչեւ այսօրուան ղեկավարներուն դէմուն: Ա. Վարդանեանի համար այդ խումբին առաջինները «նացիոնալ – դաւաճանների խումբը կազմած քաղաքական դարձուրիկներ» էին, Վարդան Օսկանեանը, Սեդուհ Թաչճեանը՝ «ամերիկացի», կրթութեան նախկին նախարար Ա. Բլէեանը՝ «Հայոց մանկավարժութեան տրնաբոյս "կորիֆէյ"» որոնց օրով «գիտակցուած եւ կանխամտածուած» ընթացքով քայքայուեցաւ երկիրը որ «քաղաքակրթութեան արշալոյսին ընկալւում էր որպէս "Աստուածների երկիր"» եւ այլն: Իսկ Ա. Վարդանեանի առաջարկած ելքը միակ կարելի ճամբայ մը ունի. «քաղաքական մասնատուածութիւնից եւ սոցիալ – ունեցուածքային բեւեռացումից դէպի համազգային միասնականացում»:

Տարբեր ժամանակներու փիլիսոփանեըրէ, մտածողներէ մէկդիերուներով «ճոխացած» հատորիկը կը փակուի Ա. Վարդանեանի ամբողջ հայութեան դիմող ուղերձով որ լոյս տեսեր է նավոյէ վրեմիա ռուսական թերթին մէջ. կործանումի ու փրկութեան թեմաներու չուրջ պտտկող այդ էջին կցուած են գնահատականներ ալ. անոնց համախոհական, երբեմն վերամբարձ ոճը չէ այնքան զարմացնողը, քանի որ եթէ այդ յատկանիշները չունեցնային հոդ ընդդրկուած պիտի չըլլային, այլ՝ ատորագրութիւնները. ակադեմիկոս Ս. Համբարձումեան, դրագէտ Պերճ Զէյթունցեան, իրաւաբանական դիտութիւններու թեկնածու Տարիէլ Բարսեղեան, եւ այլն:

Գնահատանքի արտայայտութիւն կոչուածը սակայն, ժժուար հաւատարելի մակարդակի մը հասած է Ա. Վարդանեանի առընչութեամբ, երկրորդ գրքոյկի մը մէջ: Հոն այլեւս Հայաստան երկիրը, անոր ժողովուրդը, ապագան եւ այլն չեն նիւթը, այլ՝ ուղղակի ինքը որ հեղինակ Մանուկ Ցարութիւնեանի կողմէ խորհրդիրէն իսկ կը ներկայացուի որպէս «Նոր Հայաստանի կերտող»: Որպէս այդ, Ա. Վարդանեանի տրուած երեւակայելի ու աներեւակայելի որակումներու հանրագիտարան մըն է 16 էջնոց փոքր ծաւալով այդ պրակը: «Նա իտէալիստ է եւ պրագմատիկ. այսօր գլխաւորում է հայրենասիրական շարժումը Հայաստանում: Ընդգծուած լիտեր է... վառ անհատականութիւն... որի մօտ շատեր տեսնում են աշխատունակութիւն, հաստատակամութիւն, խաղաբական սուր զգացողութիւն, համարձակութիւն, ազգային վերածննդի գաղափարներին խորը նուիրուածութիւն» կ'ըսէ հեղինակը, չես գիտեր, ինքգի՞նք թէ բարեմտօրէն ենթադրուած ընթերցողը համոզելու ճիգով: Քիչ անդին ան կը համեմատուի Ցովհաննէս Քայազնունիի, Գարեգին Նժդեհին հետ: Չէ մոռցուած հալածուածի լուսապսակն ալ, քանի որ գինքը «հետապնդել են, բանտարկել»...:

Ներոններու, կամ Ստալիններու պաշտամունքի գրականութիւնը կրկնող հեղինակը բնաւորութեան, մտաւոր, հոգեւոր բարեմասնութիւններէն եւ, Ա. Վարդանեանի Քիզիքականէն, անոր վերապրած սովորութիւններէն ալ գնահատութեան տողեր կը քամէ. «այդ բարձրահասակ, ամրակազմ տղամարդը ... շատ է կարդում, հանգամանօրէն ուսումնասիրում է միջազգային յարաբերութիւններին վերաբերող առաւել հետաքրքրիր գրքեր որոնք լոյս են տեսնում Արեւմուտքում: Ժողովրդական երաժշտութեան մեծ սիրահար է... համակրում է Տր Կօլին: Ընկերները պատմում են որ հումորի սուր զգացում ունի»:

Սա վերջին յատկանիշը որուն որպէս վկայ Ա. Վարդանեանի «ընկերները» ցոյց կը տրուին կը բաւէ պայթեցնելու Մանուկ Ցարութիւնեանի փուչիկը, մանաւանդ որ ան նոյնիսկ անձնապէս ծանօթ չէ իր գովերգած հերոսին, քանի որ «Հումորի զգացումին»ը առաջին չափումին ան ինքզինքը կը մատնէ զայն ունեցողին մօտ, առանց սպասցնելու «ընկերներ»ու վկայութեան: Սակայն, յայտնապէս, ճարուած գովերգուն նման մանրուքներու ականջ կախող մը չէ, իր (կամ իրեն պատւիրուած) նպատակին անչեղ ընթացքով հասնելու վճռակամութեան մէջ: Ու կը շարունակէ փառաբանութիւնը «գրաւիչ ու համակրելի կերպար»ին, «սկզբունքների մարդ»ուն, «սառնասիրտ, հաշուենկատ» դործիչին որ «գերազանց հասկանում է որ ներկայիս հայ հասարակութիւնը բաղկացած է հոգեպէս բզկտուած մարդկանցից»...: Ա՛նքա՛ն դերագրականներէ եւ քաղաքական նման մակարդակի նշում, իսկապէս չի՞ յիշեցներ լերան ծնած մուկը...:

Վերջին ակնարկութիւն մը երկարաչունչ փառաբանումին, պիտի կեղրոնանայ Ա. Վարդանեանի յայտնուած «քեռթահաւատութեան, չարախինդ ձայներ»ու ներկայութեան վրայ. անոնց մասին կը խօսի Մ. Ցարութիւնեան պարբերութեամբ մը, լսելու համար որ ըսողներ կան թէ անոր «հայրենասիրական ճարտասանութիւնը աստիճանաբար վերածուում է դաւադրութեան ճարտասանութեան» կամ՝ որ "վարդանեանը ռուսական հետախուզութեան դրածոյ է"»:

Թերեւս գտնուին ընթերցողներ որոնք հետաքրքրուին հերոսէն եւ հերոսացողին ինքնութեամբ. Մ. Ցարութիւնեան նի ատորագրութեան կը հետեւի հետեւեալ բնութագիրը. «Հայաստանի Գիտութիւններու Ազգ. Ակադեմիայի փիլիսոփայութեան եւ իրաւունքի ինստիտուտի աւագ գիտաշխատող, փիլիսոփայական գիտութիւնների թեկնածու»...:

Իրա՛ւ, չատ – չատ խոր պէտք է ըլլայ Հայաստանի «մտաւորական»ութեան ներկայիս մատնուած ընկերա – տնտեսա – բարոյա – հոգեւորա – մտաւոր ճգնաժամը...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵՐԲ ԱՆԶՐՊԵՏԱՆԱՒԸ ԿԸ ՀԻՆՆԱՑ

Ռուսաստանի անձրպետանաւեր կառուցողներու խորհուրդը որոշած է վերջ տալ «Միր» անձրպետային կայանին գործունէութեան: 1998-էն ի վեր հարցը սեղանի վրայ է ու նախապէս ալ նման որոշումներ տրուած են. ամէն անգամուն ալ վերջին պահուն կարծիք փոխուած է ու կայանը մնացած է ծառայութեան մէջ: Քանի մը ամիս առաջ անոր նաւուղիղը որ Խորհրդային Միութեան կրկնակի հերոս մըն է, յայտնած է թէ կայանը անձրպետին մէջ կը դառնայ ինք իրեն համար ու անոր անձնակազմը միայն կը զբաղի նաւը գործող վիճակի մէջ պահելու և ճամբորդներ ընդունելու գործով: Ոչ խակ կարելի է մտածել գիտական հետազօտական աշխատանք կատարելու մասին: Այս կացութեան մէջ անտեղի չէ հարցումը թէ կ'արժէ՞ ամէն տարի միլիոնաւոր տոլար ծախսել անոր համար:

Իրականութեան մէջ «Միր»ը, ինչպէս Խորհրդային Միութեան անձրպետային բոլոր մեծ ծրագիրները, կը ծառայէին նաեւ քաղաքական նպատակներու: Պէտք է խորհրդանչէին երկրին թէքնիք եւ տնտեսական զօրութիւնը: Այսօր անոր պատճառով հակամարտութեան մէջ են պետութիւնն ու «Միր»ի ծրագիրը յղացող եւ այսօր զայն շահագործող ընկերութիւնը, քանի որ Ռուսաստանի անձրպետի պիւտճէին մեծագոյն մասը կ'ներթայ այդ անձրպետանաւուն: Ճիշդ է որ «Միր»ը յատուկ թռիչքներու ապսպրանքով որոշ եկամուտ մը կ'ապահովէ, բայց ատիկա մեծ բան չէ իր պահպանումին համար հարկաւոր ծախքին քով: Անցեալ Ապրիլին, օրինակ, այդ կարգի թռիչք մը կատարուած է 20 միլիոն տոլարի վճռարէն, սակայն, իր վրայ կատարուած տարեկան ծախքը 250 միլիոն տոլար է:

Ամէն բան ցոյց կուտայ թէ անձրպետանաւը, հակառակ անցեալի մեծ փառքին, ներկային մէջ տեղ չունի: Ռուսաստան ԻՍ. դարէն ներս պիտի չմտնէ այդ թռիչքերուն անձրպետանաւով, երբ Հրատ մեկնելու ծրագիրներ օրէ օր աւելի յըստակ բնոյթ կ'առնեն: Հոկտեմբեր 3–ին երբ յայտարարուած է թէ վերջ պիտի որուի անոր առաքելութեան, պաշտօնական տեղեկատուութեամբ մըն ալ ըսուած է թէ անոր տէր ընկերութիւնը նպատակ ունի կոչ ընելու անհատ ներդնողներու, որպէսզի կարելի ըլլայ 2001–էն ետքն ալ թռչելու կարելիութիւն տալ անոր:

Այս վէճը ուշադրութիւնը գրաւած է չարժանկարի ամերիկացի արտադրող Ճ. Գամբրոնի որ թեկնածու ներկայացած է չրջան մը այդ կայանին մէջ մնալու. ատիկա ատիթ պիտի տայ իրեն ծրագրելու դէպի Հրատ ուղեւորութեան նիւթով ժապաւէն մը որուն համար պիտի գործածէ «Միր»ը: Մատակարարող ընկերութիւնը 20 միլիոն տոլար պահանջած է այդ արկածախնդրութեան համար:

ՔԱՂՀԱՆ

LIVRES REÇUS

L'APATRIE
suivi de Elzéar Elzévir
Récit

JEAN KEHAYAN

Editions Parenthèses,
«Collection Diasporales»,
Marseille, 2000

«ԹԵՆԹ ԿՈՎՈՒ» ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐ ՄՏԱՎԱԽՈՒԹԵԱՆՑ ԴՈՒՌ ԿԸ ԲԱՆԱՑ

Բրիտանիա Հոկտեմբերի վերջերուն կը յայտնէը, թէ «խենթ կովու» հիւանդութեան մարդկային տեսակին զոհ գացողներուն թիւը կրնայ «չատ, չատ աւելի բարձրանալ»:

Երկրագործութեան նախարար Նիք Պրաուն, խօսելով 14 տարեկան պարմանուհիի մը մահէն օր մը եառք (անդրադացած էր նոր տեսակի Քրէօյֆելթ-Ժաքոպ հիւանդութեան) օրին մերժած էր որեւէ բան ըսել տեղեկագիրներու մասին, որոնց համաձայն զոհերու թիւը կրնայ 100 հազարը անցնիլ: Ցարդ Բրիտանիոյ մէջ 80 հոգի այս հիւանդութեան զոհ գացած է:

Կառավարութեան մէկ խորհրդականը՝ փրոֆէսէօր Ռոյ Անդըրսըն կ'ըսէ, թէ իր համակարգչային նախատեսութիւնները համաձայն, 1980–էն 1996 չուրջ 6000 հոգի վարակուած է, եւ թէ այդ թիւը կրնայ 130 հազարի բարձրանալ, կը յայտնէ ան:

Արդարեւ, հիւանդութեան ծանօթ զոհերուն մեծամասնութիւնը երիտասարդ եղած է: Սակայն Հոկտեմբերի վերջերուն գիտնականներ կը յայտնէին, թէ անցեալ տարի 74 տարեկան մարդ մը զոհ գացած է այս հիւանդութեան:

Նոյն օրերուն հրապարակուած բրիտանական պաշտօնական տեղեկագիր մը կ'ըսէր, թէ պաշտօնատարներ տարիներով խարած են հանրութիւնը բրիտանական կովու վտանգներուն եւ «խենթ կովու» հիւանդութեան մարդոց անցնելու վտանգին մասին:

Երկուքուկէս տարի տեւած քննութեան արդիւնքները կը յայտնեն, որ երկրին նախկին պահպանողական կառավարութեան պաշտօնատարներ եւ նախարարներ, մղուած այն մտավախութենէն, թէ հանրութիւնը կրնայ խուճապի մատնուիլ եւ երկիրը կրնայ կովու մեծ դումարներով արտածումներ կորսնցնել, կաշած մնացած են «մտավախութիւնները փարատող սխալ արչաւի մը»:

Տեղեկագիրը կը յայտնէ, որ կառավարական բանալի բաժանմունքներու միջեւ հաղորդակցութեան պակասը եւ դիտանականները

մլիոնաւոր արջառ մորթելու առաջարկ մը «խենթ կովու» հիւանդութիւնը բնաջնջելու նպատակով, ըսելով, որ ասիկա չատ աւելի արժէ եւ պարզապէս աւելի նա «հոգեհերձում» պիտի տեղծէ սպառողներու մօտ:

Ան կ'ըսէր, թէ ծրագիրը, որ ներկայացուած է Ֆրանսայի ազարակներու գլխաւոր սենթիքային կողմէ՝ իբրեւ նախազգուշութիւն մը «խենթ կովու» հիւանդութեան դէմ, կրնայ չուրջ 20 միլիառ տոլար արժել:

Սենթիքան կառավարութեան կոչ ուղղած է մորթելու բոլոր կովերը, որոնք 1996 Յուլիս 15–էն առաջ ծնած են: Այդ թուականին Ֆրանսա արդիլած է այսպէս կոչուած յատակօրէն վտանգ ներկայացնող նիւթերու անասուններու կերին մէջ գործածութիւնը՝ «խենթ կովու» հիւանդութեան տարածումը կասեցնելու համար:

Առաջարկը տեղի կ'ունենար, մինչ արդէն Ֆրանսայի սպառողներ կը զգուշանային կովու միս ուտելէ, այն յայտնութենէն ետք, թէ հանրախանութներ նախած են միսեր, որոնք կրնան հիւանդութեամբ վարակուած ըլլալ:

Ֆրանսայի մէջ «խենթ կովու» հիւանդութեան պարագաները այս տարի 78–ի հասած են, մինչ 1999–ի ընդհանուր թիւը 30 եղած է:

Բրիտանիա մինչ այդ 1986–էն ի վեր նշեալ հիւանդութեան աւելի քան 176 հազար պարագաներու տեղեկացած է, ինչ որ ֆրանսական «համաճարակը» չնչին կը դարձնէ:

Միսի եւ ոսկորի նախիրներու կերին մէջ գործածութիւնը 1990–էն ի վեր արդիւած է Ֆրանսայի մէջ: Սակայն կ'ենթադրուի, թէ երկրին մէջ հիւանդութեան նոր պարագաները հետեւանք են նախիրներու նման կեր ուտելուն, մինչ անիկա պէտք է խոզերու եւ հաւերու կերն էր:

«Խենթ կովու» հիւանդութեան գծով հանրային «հոգեհերձումը» այս ամսուան սկիզբը տարածուած էր նաեւ դէպի Գերմանիա, ուր ամէնէն մեծ նահանգներէն մէկուն երկրագործութեան նախարարութիւնը կը յայտնէր, թէ Ֆրանսայէն կովու միսի ներածումները պէտք է արդիլել, եթէ իշխանութիւնները աւելի լիսա քայլերու չդիմեն հիւանդութեան դէմ պայքարելու համար:

Նոյն օրերուն Ռուսիա կ'ըսէր, թէ Ֆրանսական կովու ներածումները պիտի սահմանափակէ, մինչ Հունգարիա կ'արդիլէ Ֆրանսայէն եւ Իրլանտայէն կովու եւ կովէ սերած արտադրութիւններու բոլոր ներածումները:

ԿԱՆԱՀԱՍ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԿՈՉ

Եւրոպայի Մննդանիւթերու Ապահովութեան Յանձնակատար Տէյվիտ Պըրն վերջերս կոչ կ'ուղղէր, որ պլոքի երկիրներու տարածքին «խենթ կովու» հիւանդութեան հետապնդումով նախիրներու քննութիւնը ծրագրուած թուականէն առաջ սկսի՝ Ֆրանսայի մէջ պարագաներու թիւի բարձրացումին լոյսին տակ:

Եւրոպական Միութեան անդամները արդէն իսկ ընդունած են յառաջիկայ տարեսկիզբէն սկսեալ քննութիւններու ձեռնարկել: Սակայն Պըրն կ'ըսէր, թէ Ֆրանսայի վարակուած կովերու նոր պարագաներու յայտնաբերումը կը նշանակէր, որ Միութեան բոլոր անդամները պէտք է կանխահասօրէն քննութիւններու ձեռնարկեն:

Հոլանտայի մէջ, ուր «խենթ կովու» հիւանդութեան 6–րդ եւ վերջին պարագան յայտնաբերուած է Մարտ 1999–ին, կառավարութիւնը այս ամսուան սկիզբը կ'ըսէր, թէ անասուններու մօտ հիւանդութեան հետապնդումով քննութիւնները 2001–ին մեծ համեմատութեամբ թափ պիտի տանան:

Իսկ ամերիկեան գիտական հետազօտութեանց խմբակի մը Հոկտեմբերին լոյս տեսած մէկ տեղեկագիրը կ'ըսէր, թէ նախիրներու առողջութեան հսկելու համար ամերիկեան կառավարութեան գործադրած յայտադիրը երկրին մէջ «խենթ կովու» հիւանդութեան պարագաներու հաւանականութիւնը «չափազանց ցած» կը դարձնէ:

Մինչ ուղեղը մաշեցնող հիւանդութիւնը դտնուած է եւրոպական 11 երկիրներու մէջ, Միացեալ Նահանգներու մէջ ո'չ մէկ պարագայ դտնուած է:

Պատրաստեց՝
Ս. Ա. ՊՕՅԱՃԵԱՆ

«Ազդակ»

*
**

ԲԱՆԱԼԻ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ ԵՒ ԹԻՒԵՐ

◆ «Խենթ կովու» հիւանդութիւնը մէկն է անասուններու մօտ ուղեղային քանի մը տարբեր տեսակ հիւանդութիւններու: Նման հիւանդութիւնները կ'արձանագրուած են ոչխարներու, ջորիներու, եղնիկներու, տուներու մէջ ապրող կատուներու, ժանտախտուղերու («վիզոն») եւ եղջերուներու մօտ:

◆ Հօտերու պարագային հիւանդութիւնը մահացու է անոր ծայր տալէն քանի մը ամիս ետք իսկ: Հիւանդութիւնը կը պատճառէ փրիոն կոչուած փրոթէին մը, որ ուղեղի հասարակ փրոթէինի մը անբնական մէկ տարբերակն է: Անիկա կ'ապրէ ուղեղին եւ ողնածուծին եւ կը յատկանշուի սպունգի նման փոփոխութիւններով, զորս կարելի է նկատել սովորական մանրադիտակով:

◆ Փրիոնը դիմադրականութիւն ունի բարձր ջերմաստիճաններու եւ եփելու բնական ջերմաստիճաններու դէմ:

◆ Գիտնականներ կ'ըսեն, թէ հիւանդութեան պատճառը կովերու ուղեղային հիւանդութեամբ մը տառապող ոչխարներու մնացորդներ կերցուցած ըլլալն է:

◆ Գիտնականներ «խենթ կովու» մարդկային «տարբերակ» հիւանդութիւնը՝ նոր Քրէօյցֆելթ – Ժաքոպ հիւանդութիւն (vCJD) զատած են 1996-ին: Կ'ենթադրուի, թէ «խենթ կովու» հիւանդութեամբ վարակուած կովու միս ուտելը մարդոց մօտ հիւանդութիւնը կրնայ պատճառել:

◆ Դարմանում կամ բուժում դոյութիւն չունի, իսկ վարակումէն հիւանդութեան յայտնուելու ժամանակամիջոցը անծանօթ է: Զոհերը ընդհանրապէս ախտանշաններու յայտնուելէն 12–էն 18 ամիս ետք կը մահանան:

ԳՈՂՈՒԹԻՒ ԳՈՂՈՒԹ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ (Պէյրութ) Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի «Կիլիկիա» թանգարանի սրահին մէջ, Նոյ. 11–ին, տեղի ունեցած է Կաթողիկոսարանի գիրքերու աւանդական 22–րդ ցուցահանդէսը՝ գեղէ վաճառքի բացումը: Հանդիսութիւնը սկսած էր Զարեհեան դպրեվանքի տեսուչ Շահան Ծ. Վարդապետ Սարգիսեանի խօսքով: Ան գիրքը նկատած է ժամանակի աւերածութեան դէմ պայքարող եւ մարդկութեան յիշողութիւնները յաւերժացնելու ձգտող միջոց: Ապա, ելոյթ ունեցած է Զարեհեան դպրեվանքի սանուրէն կազմուած երգչախումբը: Ցուցահանդէսը տեւած է մինչեւ Նոյեմբեր 19:

*
**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հ. Ե. Ը.–ի «Անդրանիկ» մշակութային մարմինը Հոկտ. 28-ին կազմակերպած է մանկապատանեկան դրամականութեան նուիրուած ձեռնարկ մը, բաղկացած երկու բաժիններէ՝ դասախոսութիւն եւ ցուցահանդէս -- վաճառք: Դասախոսական բաժինը կրած է «Հաստատումներ եւ համագրումներ» ընդհանուր խորագիրը: Ներածական խօսքը արտասանած է վարչութեան անդամ՝ Կարօ Աբրահամեան: Յաջորդ դեկուցարերը եղած է «Շիրակ» հրատարակչատան տէր եւ տնօրէն Կարապետ Հաննէսեան, որ ներկայացուցած է Լիբանանի մէջ հրատարակչական աշխատանքին դիմագրաւած դժուարութիւնները: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է «Աշէր Գալուստեան» մանկավարժական կազմաւորումի հիմնադիրկի տնօրէն՝ Գրիգոր Շահինեան: Ան ճշդրիտ մատնանշումներով տուած է մանկապատանեկան դրամականութեան սահմանումը, ինչո՞ւ կ'ակնկալուին այդպիսի դիրքերէ: Իրեն յաջորդած է Հայ Կաթողիկէ Միութեան «Պլսոյ» մանկապատանեկան երգչախումբը, խմբավարութեամբ՝ Մանուէլ Գէչիչեանի: Ցուցադրուած եւ վաճառքի դրուած են 325 անուն գիրք, տրամադրուած 16 հրատարակչատուներու եւ անհատ հեղինակներու կողմէ:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԷԼԷՍԻ ՄԷՋ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՆԵՐՍԷՍ ԲԱԼԱՅԵԱՆԻ

Կլէնտէյլի Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 10–ին, տեղի ունեցած է մեծարանքի երեկոյթ մը, նուիրուած բանաստեղծ եւ երգիծագիրը Ներսէս Բալայեանի: Բացումը կատարած է Մագի Ջառահեան: Ցայտագիրը վարած է Նորա Պաչատրեան: Սերժ Սիմոնեան խօսած է Ներսէս Բալայեան բանաստեղծին մասին: Կարդացուած է փոքր. Ազատ Վեհունիի խօսքը՝ մեծարեալին վաստակին մասին: Ողջոյնի խօսքեր արտասանած են Իրանահայ Միութեան նախագահ Թոմիկ Ալեքսանեան եւ «Տեղեկատու» ամսաթերթի խմբագրութեան կողմէ Թադէոս Տէր – Սարգսեան: Այս առթիւ, մեծարեալին աղջիկն ու փեսան հրատարակած են Ներսէս Բալայեանի «Ձմրան չեփին» բանաստեղծութիւններու հատորը: Գործադրուած է դեղարուեստական յայտադիր մը, որմէ ետք չնորհակալութեան խօսք արտասանած է մեծարեալը:

*
**

Ս. ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Լինսինոյ Ֆերահեան վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 4–ին, տեղի ունեցած է Ս. Նահատակաց Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան ձեռնարկը: Հանդիսութիւնը վարած է Ազատուհի Ղազարեան: Խօսք առնելով հոգաբարձութեան առենադպիր տոքթոր Կարօ Զաքեան անդրադարձած է եկեղեցւոյ յառաջամասի ընդարձակման ծրագրին եւ յայտնած թէ օրուան ձեռնարկին եկամուտը պիտի յատկացուի դպրոցի նոր չէնքի կառուցման նպատակին: Առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան վեր առնելէ ետք Հովիւին ու հոգաբարձութեան ջանքերը եկեղեցւոյ պայծառութեան եւ բարեզարդման գործերուն մէջ, դնահատած է օրուան նախագահութիւնը տառնած Սարաֆեան ընտանիքը, որ այս առթիւ 50 հազար տոլար նուիրած է եկեղեցւոյ եւ դպրոցին: Եղած նուէրներով օրուան եկամուտը հասած է 107 հազար տոլարի:

ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ԾԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Բ.

– Հիմա ճշմարիտ յեղափոխականի կեանքը սկսաք ապրիլ, ը սաւ Աբամ զուարթօրէն, խօսքը օրիորդներուն ուղղելով՝ որոնք տեսակ մը հպարտութիւն կը զգային իրենց այս արկածալից անցքը այդքան յաջորդ կերպով ի ղուխ հանած ըլլալնուն համար:

Հագիւ տասը վայրկեան անցած՝ արդէն ութ ընկերներն ալ հաւաքուած էին դըբացի տան պարտէզը:

Ոստիկանները երրորդ անգամ ըլլալով հնչեցուցին զանգակը, աւելի զօրաւոր ու երկարատեւ:

– Աճապարե՛նք, ըսաւ Աբամ, եւ գնաց դէպի պարտէզին վրայ բացուող փայտաշէն դուռը:

Դուռը կղպուած էր: Ուստի ուժգին հարուած մը բաւական եղաւ զայն կոնակի վրայ բանալու:

Բարեբախտաբար մութը կոխած է, ը՜սաւ Տիրան, իր ընկերներուն, եթէ ո՛չ մեր փախուստը դրացիներուն կողմէ մինչեւ հիմա պիտի նշմարուէր եւ գործերնիս գէշ էր:

Դրան տրուած հարուածը տակայն բաւական աղմկալից եղած էր եւ Տիրանի լաւատեսութիւնը հերքելու համար կարծես՝ քովի տան պատուհաններէն մին բացուեցաւ եւ կնոջ մը եւ մարդու մը դէմքերը երեւցան, որոնք մութին մէջ կը ջանային հասկնալ անսովոր աղմուկի մը եւ խորհրդաւոր չշնկոցներու պատճառը, բայց արդէն փախստականներու խումբը աներեւոյթ եղած էր դանդն դուրս ու դուռն ալ ամբակուռ կերպով գոցած:

Քաթինա իր պաղարիւնութիւնը զանելուն պէս՝ առաջին գործը եղաւ փութալ կարապետին քով ու զայն իր կապանքներէն ազատել:

– Անիծեա՜լ սրիկաները, տեսա՞ր մեր ծառայութեան փոխարէն ինչե՜ր ըրին մեզի, գոչեց մարդը, երբ կարող եղաւ բերնի կապէն ազատելով խօսելու:

Բայց կինը որ զրպանին մէջ երկու ոսկիներու զդուանքը կը զգար տակաւին, ջանաց հանդարտեցնել իր ամուսինը:

– Ինչո՞ւ կը բարկանաս, ըսաւ, ի՞նչ ըրին խեղճ տղաքը, զարկի՞ն, մէկ տեղ վիրաւորեցի՞ն... քանի մը վայրկեան թեւդ ու բերանդ կապեր են... ի՞նչ վնաս ունի, ատոր փոխարէն ալ երկու ոսկի ունինք, դեռ ի՞նչ կ'ուզես:

– Հապա կրած սրտաղո՞ղ՝ երբ յանկարծ ամէնքը մէկէն վրաս նետուեցան...:

– Խեղճերը կ'երեւայ որ չուարած էին ... բայց ինչո՞ւ համար բոլոր այս իրանցումը:

Նոյն միջոցին լսուեցաւ դրան զանգակը:

– Զարմանալի՜ բան, տակաւին դուռը չեն բացեր, մտածեց յոյն կինը, որ կարծած էր թէ իրաւցնէ թեւուկ դուռը բանալու կ'երթար:

Կարապետ եւ Քաթինա դէպի պատուհանը դացին.

– Հիմա հասկցայ ինչ որ կ'անցնի կը դառնայ... ըսաւ Կարապետ դրան առջեւ կեցող երկու լրտեսները տեսնելով, մինչ քիչ մը անդին ալ մէկ քանի կասկածելի դէմքով մարդիկ վեր վար կը քալէին աքերնին տանը վրայ յառած... հիմա հասկցայ, ոստիկանութեան մարդիկն են դուռը զարնողները եւ ատոնք ալ վախնալով մեզ հոս բանտարկեցին՝ որպէս զի ժամանակ դտնեն փախչելու... բայց ո՞ւր պիտի կրնան փախչիլ:

– Ի՞նչ պիտի ընենք հիմա գոչեց Քաթինա դողդողալ, երբ ոստիկաններու անունը լսեց:

– Ի՞նչ պիտի ընենք, պիտի երթանք դուռը բանանք ու ամէն բան տեղնիտեղօք պիտի պատմենք... մենք ի՞նչ յանցանք ունինք որ ոստիկաններէն վախնանք:

Եւ Կարապետ հաստատ քայլերով սենեակէն դուրս եղաւ վար իջնելու համար:

– Բայց ինծի լսին որ մինչեւ հիմա ժամ տեղերնուս չերերանք, աղաչեց կինը՝ եռքը գլխերնուս փորձանք մը չբերեն:

– Ոստիկաններէն մեծ փորձանք չըլլար, վճռեց Կարապետ, նախ այդ փորձանքը անցունենք, յետոյ ան միւսներուն հետ դործը կարգադրելը դիւրին է:

Վայրկեան մը եռքը Կարապետ հասած էր դրան քով, ու երբ չորրորդ անգամ ըլլալով ոստիկանը կը պատրաստուէր զարնել, արդէն բացուած էր:

– Վերջապէ՛ս, գոչեց ոստիկանը բարկութեամբ, այս ի՞նչ խաղքութիւն է, ժամ մըն է մեզի հոս կը սպասցնէք:

Ու կոչտութեամբ մէկ կողմ հրելով տանտէրը՝ ներս խուժեց, մինչ իր եռուէն հետզհետէ կուգային վեղոյին մէջ գտնուղները:

Կարապետ սահմռկած աչքերով կը դիտէր այդ դժնէ, սպառնական դէմքով մարդիկը որոնց վերջինը ուժգին չարժումով մը դուռը գոցեց եւ ինքն ալ պահակի մը պէս կեցաւ՝ ձեռքը կղպանքին վրայ:

– Ի՞նչ կայ, ի՞նչ կ'ուզէք... ո՞վ կը փնտռէք, էֆէնտիներ, հարցուց Կարապետ երկիւղն այլայլած ձայնով մը:

– Դո՞ւն ես այս տան տէրը, ըսաւ առաջին անգամ դտնէն մտնողը որ ապահովաբար խումբին մեծաւորն էր:

– Ո՛չ, մատամ Քաթինան... հոս վերն է, եթէ հրաման կ'ընէք՝ վար կանչեմ:

– Ո՞վ է այդ մատամ Քաթինան...:

– Մատամ Քաթինա... յունահպատակ ... Շիրացի է... ինք յունհպատակ է... փաշափորթ ունի... մատամ Քաթինա, ամէնքն ալ կը ճանչնան... եթէ կ'ուզէք հիւպատոսարանը հարցուցէ՛ք...:

– Էրիկ չունի՞:

– Ա՛յո՛, ունի:

– Ո՞վ է էրիկը:

– Էրիկը... ես եմ, կակազեց խեղճ մարդը յուսահատ չեչտով մը:

(Շար. 7)

Monsieur et Madame Marc et Yvonne Koharian,

Monsieur et Madame Pierre et Adèle Garabédian,

ont la douleur de vous faire part du décès de leur mère et belle-mère

ANI KOHARIAN

décédée, dans sa 92e année, le 28 novembre 2000.

La cérémonie religieuse aura lieu le jeudi 30 novembre 2000, à 16h30, en la Chapelle Saint-Jean du Home arménien, 107, avenue Maréchal Lyautey, à Saint-Raphaël. L'inhumation se fera le vendredi 1er décembre à 14h30 au Cimetière de Guilherand-Granges (Ardèche).

En guise de fleurs, des dons peuvent être faits pour l'aide à l'Arménie.

Hélène et Lydia Koharian,

Fabrice et Nathalie Viteau,

Sylvie Garabédian,

ont la douleur de vous faire part du décès de leur grand-mère

ANI KOHARIAN

décédée, dans sa 92e année, le 28 novembre 2000.

La cérémonie religieuse aura lieu le jeudi 30 novembre 2000, à 16h30, en la Chapelle Saint-Jean du Home arménien, 107, avenue Maréchal Lyautey, à Saint-Raphaël. L'inhumation se fera le vendredi 1er décembre à 14h30 au Cimetière de Guilherand-Granges (Ardèche).

En guise de fleurs, des dons peuvent être faits pour l'aide à l'Arménie.

Տէր եւ Տիկին Մարք եւ Իվոնն Գոհարեան,

Տէր եւ Տիկին Փիէր եւ Ադել Կարապետեան,

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, կեսրոջ եւ զոքանչին՝

ԱՆԻ ԳՈՀԱՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 28-ին, 92 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 30, ժամը 16։30-ին, Սէն-Ռաֆայէլի Հայկ. Հանգստեան Տան Սուրբ Յովհաննէս մատուռին մէջ

107, avenue Maréchal Lyautey
Saint-Raphaël

Թաղումը կը կատարուի Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 1, ժամը 14։30-ին, Կիլերան - Կրանժի (Արտէշ) գերեզմանատունը։

Փոխան ծաղկեպսակի նուէրներ ընել ի նպաստ Հայաստանի։

«ԾԱՌԱՋ»։ - Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Գոհարեանի եւ Տէր եւ Տիկին Կարապետեանի։

Հելէն եւ Լիտիա Գոհարեան,
Ֆապրիս եւ Նաթալի Վիթօ,
Սիլվի Կարապետեան,
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մեծ-մօր՝

ԱՆԻ ԳՈՀԱՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 28-ին, 92 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 30, ժամը 16։30-ին, Սէն-Ռաֆայէլի Հայկ. Հանգստեան Տան Սուրբ Յովհաննէս մատուռին մէջ

107, avenue Maréchal Lyautey
Saint-Raphaël

Թաղումը կը կատարուի Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 1, ժամը 14։30-ին, Կիլերան - Կրանժի (Արտէշ) գերեզմանատունը։

Փոխան ծաղկեպսակի նուէրներ ընել ի նպաստ Հայաստանի։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2։

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ Առաջին Լուսաւորչացն մերոց՝ ԹԱԴԷՈՍԻ և ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍԻ։

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՂՈՒՃԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2։

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց ԹԱԴԷՈՍԻ եւ ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍԻ Առաքեալներուն։

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԿՀՆԾ. ՀԻՒՒԻՄԵԱՆ

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լու Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը առ ի երախտապիտութիւն յաւէտ բաժնուած նախկին առաջնորդ Հայրերու, եկեղեցւոյ չինութեան նուիրեալ ու բարոյապէս ծառայած բոլոր Թաղական անդամներուն, Հոգեւոր Հովիւներուն եւ Համայն Թաղեցիներուն ննջեցեալներուն յիշատակին Հոգեհանգրեան պաշտօն կատարել կու տայ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 3-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
Հոգեւոր Հովիւ
ՇԱՀԱՆ Ա. ԿՀՆԾ. ՏԷՏԷԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REUNION INTERSECTIONS PARIS

Vendredi 1er décembre à 20 heures 30

à la Maison de la Culture Arménienne;
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Ordre du jour important.

La présence de tous les membres est indispensable.

***

LOTO

le Dimanche 3 décembre à 15 heures

LOTO ANNUEL

de la Section «**NAIRI**» de Marseille - Beaumont, dans la salle des fêtes de l'église arménienne de Beaumont — 8, impasse des Monts, 13012 Marseille

***

DECINES

Petit - déjeuner

La Croix Bleue des Arméniens de France Section «Archag DJAMALIAN» de Décines continue d'organiser le petit-déjeuner selon ses traditions, tous les premiers dimanche du mois. Elle vous invite à venir déguster des spécialités arméniennes et orientales,

le dimanche 3 décembre

à partir de 9 heures 30 à la Maison de la Culture Arménienne de Décines.

La participation est de 25 F.

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան

կարգադրութեամբ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԻ
ՆՈՒԻՐՈՒՄԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 8, ժամը 20։45-ին

Մայր Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահը

15, rue Jean-Goujon — 75008 PARIS

ԲԻՒԶԱՆԴ ՖՐԷՆՏԳԵԱՆ

կ'երգէ

Մատթէոս ԶԱՐԻՖԵԱՆ, Սիլվա ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆ, Ռուբէն ՍԵՒԱԿ, Յովհաննէս ՇԻՐԱԶ, Ասեփ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ, վարպետ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ, Գառնիկ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, Եղիշէ ԶԱՐԵՆՑ, Բիւզանդ ՖՐԷՆՏԳԵԱՆ։

Քաղուածք իր վերջին խտասալէն։

— Մուտքը ազատ է—

UGAB — PARIS

CONFERENCE

d'ALBERT ANDONIAN

le vendredi 1er décembre à 20 heures 30

Le mois de décembre 2000 sera marqué par la rentrée littéraire d'ALBERT ANDONIAN, professeur d'université de renommée internationale, qui nous ravit avec la sortie de deux nouveaux livres : **«A CHACUN SON DESTIN ET REGARD SUR LA RUSSIE D'AUJOURD'HUI»** et **«CONFESSION D'UN POETE».**

Le 1er décembre prochain, nous aurons le grand plaisir d'accueillir Albert Andonian en personne. Il viendra vous présenter son œuvre et... répondre aux sollicitations énergiques de **Claude MUTAFIAN,** qui fera office de journaliste d'un soir. Au-delà de sa présentation emplie d'humour, l'auteur dédicacera ses livres et déclamera des poèmes personnels et de grands auteurs arméniens.

A bientôt pour ce nouvel événement et d'ici là, jugez par vous-mêmes quelques critiques élogieuses de grands écrivains français :

— «*Je suis persuadé qu'avec un peu de retouches, de précision de détail, quelques coups de gomme aussi, on tiendrait une sorte de Pagnol arménien. Ce qui n'est pas une mince comparaison*». Jean-Pierre Chabrol.

— «*Tous ces faits confèrent à ce livre, recueil d'instants vécus et chronique d'une mémoire arménienne, le ton et la saveur d'un roman d'aventures*». Jacques Lacarrière.

Organisé
par le Comité de Paris Ile-de-France
de l'U.G.A.B.
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(métro Courcelles)

Renseignements :
☎ 01.42.27.12.26 / 01.45.20.03.18

Entrée libre —
Bar ouvert à partir de 20 h

INFORMATIONS ARTISTIQUES

PARIS-YEREVAN

SPECTACLE DE DANSE — THEATRE *

Composition chorégraphique autour d'un voyage

Conception: Olivia Grandville

La scène fait penser à une sorte de brocante encombrée d'objets hétéroclites, souvenirs de voyages en Arménie, où Olivia Grandville a emmené ses danseurs. En dansant, ils revivent leur expérience, leurs étonnements, leur naïveté de touristes, leur fascination pour la splendeur de ce pays brisé, tandis que sur des écrans se projettent les rappels tragiques de son Histoire. Chronique réaliste mêlée aux rêveries des voyageurs, **Paris—Yerevan** est aussi une déclaration d'amour à l'Arménie. Un spectacle qui part du cœur et parle au cœur.

Cette chorégraphie, d'une durée d'une heure, a été créé à Toulouse en décembre 1999, et présentée en la Ménagerie de Verre à Paris en février 2000.

---

* **Centre dramatique national de Montreuil** (métro Mairie de Montreuil, ligne n° 9).

Du 5 au 10 décembre (mardi, mercredi, vendredi, samedi à 20h30, jeudi à 14h30, dimanche à 17h).

Tarifs de 50 F à 110 F.

կազմակերպութեամբ՝
ՓԱՐԻԶԻ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ _ ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ԾԱՆԶՆԱԽՈՒՄԲԻ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇ

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17
ԺԱՄԸ 13-ԻՆ

ՆՈՒԻՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Հայկական Ամաւորեայ Մթնոլորտ

Դեղարուեստական յայտագրին կը մասնակցին Էվլին Ալթունեան, Սարդիս Փեհլիվանեան եւ Եկեղեցւոյ Կիրակնօրեայ Դպրոցի աշակերտ - աշակերտուհիները։

Ժամադրութիւն կաղանդ Պապայի հետ։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

Եկեղեցւոյ Դիւանատուն՝
01 43 59 67 03
Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 42 59 23 33
Ասեփս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 46 62 01 29

Մախքերու մասնակցութիւն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Թրանսաւհայ Կապոյտ Աչքի Ալֆոլվիլի «Էլէն Բիւզանտ» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, Նոյեմբեր 19-ի հոպենհաչէն առթիւ.-

Տիկին Մայսա Փափազեան, Տիկին Սեպա Վարդանեան, Օր. Պէրէխա Մինասեան, Տիկին Մանիա Գէորգեան, Տէր եւ Տիկին Արթօ Գուրմճեան 250-ական Ֆր., Պ. Սարգիս Մուրատեան, Տիկին Ֆիլի Ալթունեան 150-ական Ֆր., Տիկին Անայիս Պէրպէրեան, Տիկին Ժանին Պարսումեան, Տէր եւ Տիկին Մատիւեան, Տէր եւ Տիկին Կորիւն Բարթեան, Տիկին Անէթ Յովնանեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Թորոսեան, Տիկին Պետիկեան, Տիկին Յարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Մուրատ Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Ռիչար Անանեան, Տէր եւ Տիկին Յարութ Գապայեան, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Սարեան, Տէր եւ Տիկին Սարաֆեան, Պ. Կարապետ Փափազեան, Տիկին Յամիկ Նատիրեան-Գեւոնեան 200-ական Ֆր.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Յարութիւն Զատըրճեանի մահուան առթիւ Սահակ - Մեսրոպ Դպրաց Դաս երգչախումբը չնորհակալութեամբ առացած է Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Մինասեանէ եւ Պ. Արտանեանէ 100-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գէորգ Մինասեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Կարպիս Մինասեանէ 200 Ֆր.։ Ռոպէր Գաբիկեանի մահուան առթիւ Գաբիկեան եւ Վարդանեան ընտանիքներէն 1.000 Ֆր.։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

EXPOSITION - VENTE DE TAPIS ARMENIENS

CONTEMPORAINS DES ATELIERS HEMAG'S

Du vendredi 1er décembre au dimanche 10 décembre
tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie,

VERNISSAGE
le vendredi 1er décembre à 19 heures

Métro : Cardinal Lemoine / Monge — **Entrée libre — Cocktail**